

**ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

БЕРДНІК ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 343.37

ДИСЕРТАЦІЯ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ВОДНИХ РЕСУРСІВ

12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право
(081 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Науковий консультант:
Берзін Павло Сергійович,
доктор юридичних наук, доцент

Чернігів – 2020

АНОТАЦІЯ

Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» (081 – Право). – Чернігівський національний технологічний університет, Чернігів, 2020. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2020.

У дисертації проводиться аналіз сучасного стану і напрямів вдосконалення кримінально-правової охорони водних ресурсів.

Об'єктом дисертаційного дослідження визначаються компоненти довкілля та відносини, що складаються у сфері використання та охорони водних ресурсів, як елементу навколишнього природного середовища.

Метою дисертаційної праці є вирішення таких теоретичних і прикладних проблем, що здатні забезпечити цілісність кримінально-правової охорони водних ресурсів. Для реалізації поставленої мети автором використовуються формально-логічний, системно-структурний, догматичний, історично-правовий, компаративістський, статистичний та інші методи, великий масив емпіричних даних.

У роботі формулюється наукова новизна отриманих результатів, яка полягає в тому, що у дисертації вперше комплексно досліджено теоретичні та прикладні проблеми цілісності кримінально-правової охорони водних ресурсів та у зв'язку з цим запропоновані шляхи вирішення даних проблем в науці кримінального права.

У результаті історичного аналізу кримінальної відповідальності за посягання на водні ресурси обґрунтовано те, що на різних етапах охорони водних ресурсів кримінально-правовій охороні підлягали лише окремі її «елементи».

Визначено родовий і безпосередні об'єкти складів злочинів, що посягають на водні ресурси. В межах родового об'єкта злочинів, передбачених розділом VIII Особливої частини КК, виокремлено такий видовий об'єкт, як водні ресурси, який

утворюють охоронювані кримінальним законом соціальні цінності: а) права, свободи та правоохоронювані інтереси осіб у сфері водокористування; б) потерпілі (учасники водокористування); в) правовідносини, що здійснюються з приводу прав, свобод та інтересів вказаних учасників (осіб) у вигляді наявних між ними соціальних зв'язків.

Визначено, що шкода, яка спричиняється внаслідок вчинення злочинного посягання на водні ресурси, умовно можна поділити на наступні складові: екологічна шкода (така, що спричиняється водній екологічній системі); шкода людині (шкода життю та здоров'ю людей); економічна шкода (шкода, що спричиняється у процесі господарського використання водних об'єктів).

З метою гармонізації національного законодавства із законодавством ЄС запропоновано внесення низки змін до статей, які передбачають кримінальну відповідальність за посягання на водні ресурси. Крім того, вирішені питання щодо узгодження кримінально-правових норм, що спрямовані на охорону водних ресурсів, з відповідними адміністративно-правовими нормами у цій сфері.

Обґрунтовано, що застосовувані регулятивні (підзаконні) акти, які передбачають порядок обчислення шкоди в складах злочинів проти довкілля, комплексних методик її визначення не містять, внаслідок чого механізм заподіяння шкоди відповідним об'єктам довкілля у повному обсязі не відображається. У зв'язку з чим запропоновано внести зміни до методик, які передбачають порядок обчислення такої шкоди, передбачивши її визначення із застосуванням комплексного підходу її заподіяння всім елементам довкілля, які зазнають посягання, а не лише окремим його складовим.

Досліджено окремі проблеми кваліфікації злочинів, що посягають на водні ресурси, їх розмежування між собою та з іншими злочинами, визначені орієнтири, згідно з яким розмежування злочинів, які посягають на водні ресурси, та суміжних злочинів мають визнаватися відмінні ознаки, що характеризують предмет злочину, потерпілого, зміст суспільно небезпечного діяння, наслідків, місця, часу, джерел забруднення, способів та обстановки вчинення діяння як ознак об'єктивної сторони

складів злочинів, суб'єкта та суб'єктивної сторони вчинення окремих із названих злочинів.

У процесі аналізу основних проблем застосування заходів кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності, проаналізовано особливості вжиття таких заходів, як покарання, звільнення від покарання та його відбування, а також спеціальна конфіскація. У межах розгляду заходів кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності, проаналізовано особливості застосування таких заходів, як звільнення від кримінальної відповідальності та заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. Здійснено аналіз судової практики застосування закону про кримінальну відповідальність у сфері забезпечення охорони водних ресурсів.

Ключові слова: водні ресурси, навколишнє природне середовище, водний об'єкт, море, континентальний шельф, земля, надра, склад злочину, об'єкт злочину, суспільно небезпечні наслідки, суб'єкт злочину заходи кримінально-правового характеру.

SUMMARY

Berdnik I.V. Criminal protection of the water resources. – – Qualifying scientific work as the manuscript..

Thesis for Doctor degree of Law in specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal Executive Law» (081 – Law). – Chernihiv National Technological University, Chernihiv, 2020. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs, Dnipro, 2020.

The dissertation analyzes the current state and directions of improving the criminal law protection of water resources.

Science Criminal Code of Ukraine entered into force in 2001 this qualifying research work is the first in domestic criminal law science aimed on complex

development of the theoretical and applied problems of the integrity of the criminal-law protection of water resources.

The object of the dissertation is to identify the components and relationships in the using and protection of water as an environmental element.

The purpose of the dissertation is to solve such theoretical and applied problems that that can ensure the integrity of the criminal law protection of the water resources. For realization of the set goal the author uses formal-logical, systemic-structural, dogmatic, historical-legal, comparative-legal, statistical and other methods, approaches and techniques of scientific knowledge, a wide array of empirical data.

In the paper, the scientific novelty of the obtained results is formulated, which is that in the dissertation the theoretical and applied problems of the integrity of the criminal-law protection of the water resources were investigated for the first time, and in this regard the theoretical problem in the science of criminal law was systematically solved.

As a result of the historical analysis of normative regulation in Ukraine, the author came to the conclusion that the criminal liability for encroachments on the water resources has been aimed only to its individual elements.

Concept of offenses that encroach on the water resources has been formulated, the specifics of these crimes has been defined, their general characteristics have been given, taking into account objective and subjective signs, and a theoretical model of these crimes has been developed.

Generic and immediate objects of crimes against the water resources are determined. Within the generic object of the crimes provided for in Section VIII of the Special Part of the Criminal Code, a specific object such as the water resources, which forms such socially protected values protected by criminal law, is singled out as: a) the rights, freedoms and law-protected interests in the field of water using; b) victims (participants of water using); c) legal relations concerning the rights, freedoms and interests of the water using participants in the form of social links existing them.

The main «components» (varieties) of damage caused on the water resources are determined, which are included in the content of the consequences as an element of the

relevant components of the crimes, namely: environmental damage (caused by the aquatic ecological system); harm to man (harm to life and health of people); economic damage (damage caused by the economic use of water objects).

In order to harmonize national legislation with EU legislation, it is proposed to introduce a number of amendments to articles that provide for criminal liability for encroachments on the water resources. In addition, it is proposed to harmonize criminal-law prohibitions aimed at protecting the water resources, with appropriate administrative-legal prohibitions and provisions of regulatory legislation in this area.

The separate problems of qualification of offenses that encroach on the water resources, their delineation between themselves and other crimes are investigated and criteria for the delimitation of offenses that encroach on the water resources and related crimes are recognized the distinctive features that characterize the subject of the crime such as: the object of the crime, the victim, the content of the socially dangerous act, the consequences, the place, the time, the sources of contamination, the methods and the situation of the crime, as signs of the objective side of the crimes, the purpose and motive of committing these crimes.

In the process of analysis of the main problems of punishment of offenses that encroach on the water resources, the issue of limiting the use of penalties related to restriction or imprisonment is considered. Among the criminal-law measures for offenses affecting the water resources, which apply within the framework of criminal liability of a person, prospects for the application of such measures as punishment, release from punishment and detention are analyzed. As part of the consideration of criminal-law measures for offenses affecting the water resources that are applied outside of the criminal liability of a person, prospects for the application of such measures as exemption from criminal liability, as well as criminal-law measures applicable to legal persons, are analyzed. The results of the case law analysis of the application of the law on criminal liability in the field of water protection are summarized.

Key words: water resources, environment, water object, sea, continental shelf, soil, subsoil, crime scene, crime object, socially dangerous consequences, the subject of the criminal action.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів: теоретичні та прикладні засади: монографія. Київ: «Дакор», 2019. 534 с.

Статті у наукових фахових виданнях України

2. Берднік І.В. Співвідношення понять «водний ресурс» та «водний об'єкт». *Підприємство, господарство і право*. 2017. №12. С. 139-142.

3. Берднік І.В. Особливості кваліфікуючих ознак злочину «Забруднення моря». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 6 (21). Том 2. С. 110-113.

4. Берднік І.В. Проблемні питання визначення об'єктивних ознак складу злочину «Забруднення моря». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. Вип. 30. Том 2. С. 52-55.

5. Берднік І.В. Порівняльна характеристика кримінально-правової охорони водних ресурсів за законодавством України, Білорусії та Росії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 6. Том 3. С. 53-56.

6. Берднік І.В. Історія кримінально-правової охорони водних ресурсів до початку XIX століття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Випуск 47. Том 3. С. 37-40.

7. Берднік І.В. Основні орієнтири відмежування окремих злочинів, що посягають на водні ресурси, від адміністративних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 285-289. URL: http://www.pap.in.ua/2_2018/85.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

8. Берднік І.В. Проблеми кримінально-правової кваліфікації порушення правил охорони вод (стаття 242 Кримінального кодексу України). *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. №6. С. 16-22.

9. Берднік І.В. Особливості кваліфікації злочинів під час конкуренції кримінально-правових норм (на прикладі ст. 239¹ КК України та ст. 239² КК України). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 189-192.

10. Берднік І.В. Особливості механізму заподіяння шкоди водним ресурсам та їх кримінально-правової охорони. *Правові новели*. 2018. № 6. С. 128-133.

11. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів за законодавством окремих країн світу. *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 104-108.

12. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів за законодавством України, Казахстану, Грузії та Азейбарджану: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2018. №1. С. 228-233.

13. Берднік І.В. Проблеми застосування судами норм КК України про звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1. С. 112-122.

14. Берднік І.В. Заходи, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи, за злочини, що посягають на водні ресурси. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7 (281). С. 176-181.

15. Берднік І.В. Проблеми застосування судами норм КК України про звільнення від відбування покарання з випробуванням за злочини, що посягають на водні ресурси. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 97–106.

Статті у наукових періодичних виданнях

інших держав з юридичного напрямку

16. Берднік І.В. Розвиток кримінального законодавства у сфері охорони водних ресурсів у ХІХ столітті. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 4. (volume 2). С. 29-33.

17. Бердник И.В. Развитие советского уголовного законодательства об охране водных ресурсов. *Leges si Viata*. 2017. №12/2 (312). С.23-26.

18. Бердник И.В. Субъекты составов преступлений, посягающих на водные ресурсы. *Leges si Viata*. 2018. №12/2 (324). С.13-17.

19. Berdnik I.V. Concerning the issue on determining the objective evidence of the “Sea pollution” crime. *Social and Legal Sciences*. Vol. 1. №. 2. November 2018. P. 5-11.

20. Берднік І.В. До питання про об’єктивні ознаки злочину порушення правил охорони вод. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2018. №1. С.1-18. URL: http://www.reos.uni-goettingen.de/wp-content/uploads/2018_S1_18.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

21. Берднік І. В. Водні ресурси: поняття та загальна характеристика. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 6 (28) С. 94-98.

**Тези доповідей та інші публікації, які
засвідчують апробацію матеріалів дисертації**

22. Берднік І.В. Співвідношення понять «водний ресурс», «водний об’єкт», «землі водного фонду», «водні ресурси континентального шельфу». *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 1-2 грудня 2017 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. Ч. 1. С.84-88.

23. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища за законодавством деяких країн світу. *Теорія і практика сучасної юриспруденції*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8-9 грудня 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. Ч. 2. С.75-78.

24. Берднік І.В. Поняття водного ресурсу у законодавстві України. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти*: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 14 грудня 2017 р.). Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2017. С. 205-307. URL: https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/Zbirnyk_inn.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

25. Берднік І.В. Відмежування складу злочину, передбаченого ст. 239¹ Кримінального кодексу України, від суміжних складів злочинів. *Ukraine - EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers. (Slovak Republic – Czech Republic, april 24-28, 2018)*. Chernihiv: CNUT, 2018. С.15-18.

26. Берднік І.В. Наслідки кваліфікованого складу злочину «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 1-2 червня 2018 р.)*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 101-104.

27. Берднік І.В. Concerning the issue on determining the objective evidence of the “Sea pollution” crime. *Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8-9 червня 2018 р.)*. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч. 2. С. 28-32.

28. Берднік І.В. Суб’єктивні ознаки злочину «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Треті Таврійські юридичні наукові читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18-19 травня 2018 р.)*. Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2018. С. 69-72.

29. Берднік І.В. Діяння як об’єктивна ознака порушення правил охорони вод (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Актуальні проблеми публічного та приватного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25 травня 2018 р.)*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. С.89-92.

30. Берднік І.В. Об’єкт злочину «Порушення правил охорони вод (стаття 242 Кримінального кодексу України)». *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 16-17 лютого 2018 р.)*. Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 65-69.

31. Берднік І.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони вод за законодавством окремих зарубіжних країн. *Сучасний вимір*

держави і права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18-19 травня 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «центр правничих ініціатив», 2018. Ч. 1. С.22-25.

32. Берднік І.В. Наслідки як об'єктивна ознака порушення правил охорони вод (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Становлення громадського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Дніпро, 4-5 травня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.67-69.

33. Берднік І.В. Кваліфікуючі ознаки злочину «Забруднення моря». *Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 16-17 лютого 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С.12-16.

34. Берднік І.В. Основні орієнтири відмежування злочину, передбаченого ст. 243 КК України від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 59¹ КУпАП. *Юридична наука: виклики і сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 8-9 червня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 73-77.

35. Берднік І.В. Особливості визначення суб'єкта порушення правил охорони вод (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Ірпінь, 1 березня 2018 р.). Ірпінь: Університет Державної Фіскальної служби України, 2018. С. 20-23.

36. Берднік І.В. Земля як предмет злочинів у сфері кримінально-правової охорони водних ресурсів. *Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку правової системи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Дніпро, 8-9 листопада 2018 р.). Дніпро: Дніпровський гуманітарний університет, 2018. С. 159-161.

37. Безпосередні об'єкти злочинів, що посягають на водні ресурси. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф.*

(Чернігів, 12 грудня 2018 р.). Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2018. С. 226-230. URL: <https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/inoroz2018-t.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).

**Інші публікації, які додатково відображають
наукові результати дисертації**

38. Берднік І.В. Відмежування злочинів, що посягають на водні ресурси від злочинів проти власності. *Актуальні проблеми науки і практики*. Чернігів: ЧНТУ, 2018. № 1(4). С. 35-40.

39. Берднік І.В. Об'єкт злочину в кримінальному праві України: проблемні питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. Ч.1. Том 3. С. 9-12.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ВОДНІ РЕСУРСИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ	31
1.1. Водні ресурси: поняття та загальна характеристика	310
1.2. Особливості механізму заподіяння шкоди водним ресурсам та їх кримінально-правової охорони	476
1.3. Кримінальна відповідальність за посягання на водні ресурси: основні історично-правові та окремі порівняльно-правові аспекти	64
1.3.1. Кримінальна відповідальність за посягання на водні ресурси: основні історично-правові аспекти.....	64
1.3.2. Кримінальна відповідальність за посягання на водні ресурси: окремі порівняльно-правові аспекти	84
Висновки до розділу 1.....	102
РОЗДІЛ 2. ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ, В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	105
2.1. Загальна характеристика норм кримінального права України, що здійснюють охорону водних ресурсів	105
2.2. Об'єктивні ознаки складів злочинів, що посягають на водні ресурси	129
2.2.1. Безпосередні об'єкти злочинів, що посягають на водні ресурси.....	129
2.2.2. Предмети злочинів у складах злочинів, що посягають на водні ресурси	143
2.2.3. Суспільно небезпечні діяння у складах злочинів, що посягають на водні ресурси.....	168
2.2.4. Суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок у складах злочинів, що посягають на водні ресурси.....	185

2.2.5. Інші факультативні ознаки об'єктивної сторони складів злочинів, що посягають на водні ресурси.....	218
2.3. Суб'єктивні ознаки складів злочинів, що посягають на водні ресурси	226
2.3.1. Суб'єкти злочинів у складах злочинів, що посягають на водні ресурси	226
2.3.2. Суб'єктивна сторона складів злочинів, що посягають на водні ресурси	237
Висновки до розділу 2.....	248
РОЗДІЛ 3. ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ, ТА ІНШІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА РОЗМЕЖУВАННЯ	251
3.1. Окремі проблеми кваліфікації злочинів, що посягають на водні ресурси, їх розмежування між собою та з іншими злочинами	251
3.2. Основні проблеми розмежування злочинів, що посягають на водні ресурси, від суміжних адміністративних правопорушень	282
Висновки до розділу 3.....	312
РОЗДІЛ 4. ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ.....	315
4.1. Заходи кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності особи	315
4.2. Заходи кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи .	368
Висновки до розділу 4.....	388
ВИСНОВКИ	390
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	413
ДОДАТКИ.....	459

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

абз.	–	абзац
АзР	–	Азербайджанська Республіка
ВК	–	Водний кодекс України
ВРУ	–	Верховна Рада України
ВД	–	Видавничий дім
ВСУ	–	Верховний Суд України
Вип.	–	випуск
ВУЦВК	–	Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ГК	–	Господарський кодекс України
див.	–	дивись
дис.	–	дисертація
ЄС	–	Європейський союз
Естонія	–	Естонська Республіка
Закон «Про охорону навколишнього ....»	–	Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р.
ЗК	–	Земельний кодекс України
ЗУ	–	Закон України
изд.	–	издание
изд-во	–	издательство
канд.	–	кандидат
КК	–	Кримінальний кодекс України
КМУ	–	Кабінет Міністрів України
КНР	–	Китайська Народна Республіка
КСУ	–	Конституційний суд України
КУпАП	–	Кодекс України про адміністративні правопорушення

КУпН	– Кодекс України про надра
Латвія	– Латвійська Республіка
Литва	– Литовська Республіка
ЛК	– Лісовий кодекс України
НМДГ	– неоподаткований мінімум доходів громадян
п.	– пункт
ПВСУ	– Пленум Верховного Суду України
перероб.	– перероблене
ПЗФ	– Природно-заповідний фонд України
підруч.	– підручник
ПК	– Пенітенціарний кодекс
пп.	– підпункт
р. / рр.	– рік / роки
РБ	– Республіка Білорусь
ред.	— редакція
РК	– Республіка Казахстан
РМ	– Республіка Молдова
РП	– Республіка Польща
РСФРР	Російська Соціалістична Федеративна – Радянська Республіка
РТ	Республіка Таджикистан
РУз	– Республіка Узбекистан
РХ	– Республіка Хорватія
СНД	– Співдружність Незалежних Держав
ст. /ст.ст.	– стаття / статті
ступ.	– ступінь
т.	– том
УРСР	– Українська Радянська Соціалістична Республіка

УСРР	– Українська Соціалістична Радянська Республіка
ФБіГ	– Федерація Боснія і Герцеговина
ФРН	– Федеративна Республіка Німеччина
Х.	– Харків
ЦК	– Цивільний кодекс
ч./ч.ч.	– частина / частини
юрид.	– юридичний

ВСТУП

Актуальність теми. Положення Основного Закону нашої держави, закріплюючи сформовані у процесі суспільного розвитку постулати щодо об'єктів права власності Українського народу, - землі, надр, атмосферного повітря, водних та інших природних ресурсів, визначають обов'язок держави забезпечувати захист прав усіх суб'єктів права власності, екологічну безпеку та екологічну рівновагу на території України. Виконання цього обов'язку здійснюється завдяки застосуванню уповноваженими органами держави «охоронних» норм адміністративного та кримінального права.

Не дивлячись на центральне територіальне розташування України серед європейських країн, наша держава є однією з найменш водозабезпечених країн Європи. Лише 4,0% (24,2 тис.кв.км.) її загальної території займають водні об'єкти, а щорічна забезпеченість річковим стоком на одну особу в 5 разів нижче ніж у Великій Британії, у 3,5 рази ніж у Франції та у 2,5 рази ніж у Швеції та Німеччині.

Констатуючи цей факт, затверджені 28 лютого 2019 року Верховною Радою «Основні засади державної екологічної політики України на період до 2030 року» та 14 вересня 2020 року Указом Президента України № 392/2020 «Стратегія національної безпеки України «Безпека людини – безпека країни», містять висновки щодо нераціонального водокористування, погіршення екологічного стану річкових басейнів, забруднення підземних вод, територіальних і прибережних Азовського та Чорного морів внаслідок антропогенного фактору.

Особливе місце в реалізації визначеного Основним Законом механізму забезпечення екологічних прав і свобод людини і громадянина відведено саме кримінальному праву, як найбільш ефективному регулятору суспільних відносин, що виникли у зв'язку із вчиненням злочинів. Одним із центральних об'єктів кримінально-правової охорони, визначених у частині 1 статті 1 КК, виступає довкілля, важливою складовою якого є водні ресурси. Недарма чинний КК містить низку правових норм, спрямованих на регулювання суспільних відносин внаслідок злочинних посягань на водні ресурси. Практика їх застосування свідчить про

незмінно високу динаміку вчинення злочинів проти довкілля. Так, у структурі кримінальних проваджень, які були розглянуті місцевими загальними судами в Україні з ухваленням вироку, справи про злочини проти довкілля (статті 236–254 КК) у 2019 році становлять 0,6 % від усіх розглянутих проваджень, або 494 справи, у 2018 році - 0,9 % від усіх розглянутих проваджень або 778 справ, у 2017 році – 0,9 % або 772 справи.

Водночас аналіз законодавчих конструкцій кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за протиправні посягання на навколишнє середовище, зокрема й проти водних ресурсів, свідчить про їх насиченість бланкетними і оціночними ознаками, що не сприяє належному правозастосуванню цих норм як правоохоронними органами, так і судами, внаслідок чого кількість адміністративних правопорушень на тлі зниження злочинів проти довкілля має тенденцію до зростання.

Основними причинами проблеми неналежного правозастосування кримінально-правових норм у сфері охорони водних ресурсів є вади у законодавчій регламентації цього виду злочинів, недооцінка їх суспільної небезпеки, відсутність належної економічної основи для збереження цього елемента довкілля. Поряд з тим, слід констатувати, що проведені останніми роками зміни у КК не стали належною основою для ефективної протидії злочинам у сфері охорони водних ресурсів, оскільки переважно являли собою безсистемні та вибіркові законодавчі кроки, без врахування теоретичних і практичних напрацювань кримінально-правової науки.

До окремих окремих чинників, що негативно впливають на якісний стан кримінально-правової охорони водних ресурсів та обумовлюють відсутність його цілісності, також відносяться перманентний процес реформування регулятивного законодавства, залишення поза увагою вітчизняних правотворців визначення змісту кримінально-правових норм з урахуванням їх бланкетного характеру, що знижує якість застосування норм, які призначені забезпечувати охорону водних ресурсів в Україні.

У науці кримінального права України окремим аспектам кримінально-правової охорони компонентів довкілля, в тому числі й водних ресурсів, присвячено праці, П.С. Берзіна, Є.М. Борисова, Т.І. Волкової, О.О. Дудорова, Д.В.

Каменського, М. В. Кумановського, В.В. Локтіонової, М.П. Куцевича, М.В. Максименцева, П.В. Мельника, І.І. Митрофанова, Р.О. Мовчана, Н.В. Нетеси, В.П. Олійника, О.С. Олійник, К.М. Оробця, Г. С. Поліщука, В.М. Присяжного, О.П. Шем'якова, А.М. Шульги та інших, а також підготовлені докторські дисертації С. Б. Гавриша «Основні питання відповідальності за злочини проти природного середовища» (1994 р.), В.К. Матвійчука «Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища: проблеми законодавства, теорії та практики» (2008 р.); Т.В. Корнякової «Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля» (2011 р.); Ю.А. Турлової «Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади» (2018 р.); М.Г. Максименцева «Кримінологічні засади протидії злочинності у сфері надрокористування» (2019 р.). Проте у наукових дослідженнях цих учених-правників проблеми кримінально-правової охорони водних ресурсів системно не розглядались, а їх вирішення зводилось переважно до з'ясування історично-правових і порівняльно-правових аспектів кримінальної відповідальності за посягання на окремі компоненти довкілля, аналізу змісту складів злочинів, які посягають на компоненти довкілля, особливостей кваліфікації таких злочинів, їх розмежування між собою та з відповідними адміністративними правопорушеннями. Тому головна відмінність дисертації від попередніх робіт інших авторів вбачається у формуванні теоретичних та прикладних аспектів, що забезпечують цілісність кримінально-правової охорони водних ресурсів, механізму заподіяння їм шкоди, а також у з'ясуванні особливостей впливу «регулятивного» законодавства на бланкетний зміст кримінально-правових норм, що забезпечують охорону водних ресурсів. Крім цього, у наукових працях відсутній комплексний підхід у визначенні основних напрямів удосконалення кримінальної відповідальності за посягання на водні ресурси, а також аналізу судових рішень у кримінальних провадженнях щодо злочинів, що посягають на водні ресурси, що прямо впливає на цілісність кримінально-правової охорони водних ресурсів в Україні.

Подане вище пояснює актуальність і своєчасність підготовки дослідження,

спрямованого на вирішення більшості існуючих теоретичних та практичних проблем кримінально-правової охорони водних ресурсів, в тому числі пов'язаних з правильним з'ясуванням ознак складів злочинів, що посягають на водні ресурси, їх врахуванням у кримінально-правовій оцінці вчиненого та застосуванні відповідних заходів кримінально-правового характеру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація спрямована на реалізацію положень Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28.02.2019 р. та виконана згідно з науковими темами кафедр кримінального права та правосуддя, а також теорії держави і права, конституційного права юридичного факультету Чернігівського національного технологічного університету «Проблеми захисту прав і свобод людини і громадянина у кримінальному провадженні» (державний реєстраційний номер 0116U003640); «Проблеми державотворення в Україні та світі, формування національної правової системи» (державний реєстраційний номер 0116U003641). Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Чернігівського національного технологічного університету (протокол № 8 від 29 вересня 2014 р.).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертації є побудова цілісної системи норм, що забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів, вироблення підходів до вирішення основних теоретичних і прикладних проблем їх правозастосування.

Для досягнення цієї мети було поставлено такі *завдання*:

- дослідити поняття та загальну характеристику водних ресурсів;
- розкрити вплив механізму заподіяння шкоди водних ресурсів на забезпечення його цілісної кримінально-правової охорони;
- виділити етапи нормативної регламентації кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси;
- визначити основні типи посягань на водні ресурси і проаналізувати вплив таких посягань на «обсяг» кримінально-правової охорони водних ресурсів;
- здійснити загальну характеристику норм кримінального права, що

забезпечують охорону водних ресурсів;

- дослідити зміст об'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на водні ресурси;

- проаналізувати зміст суб'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на водні ресурси;

- розкрити проблеми кваліфікації злочинів, що посягають на водні ресурси, їх розмежування між собою та з іншими злочинами;

- визначити основні орієнтири розмежування злочинів, що посягають на водні ресурси, з суміжними адміністративними правопорушеннями та на їх основі запропонувати зміни до законодавчих актів, що регулюють відповідальність за водні ресурси;

- визначити заходи кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності особи;

- охарактеризувати заходи кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи;

- внести окремі пропозиції щодо поліпшення правозастосовної практики, яка стосується злочинів, що посягають на водні ресурси.

Об'єктом дослідження є система кримінально-правових норм, що встановлюють кримінальну відповідальність за посягання на водні ресурси.

Предмет дослідження – кримінально-правова охорона водних ресурсів.

Методи дослідження. Методологічна основа роботи ґрунтується на існуючих методах загальнотеоретичного та конкретно-галузевого спрямування, які обрано з урахуванням мети і завдань дисертаційного дослідження, а також його об'єкта і предмета. Для досягнення мети і вирішення поставлених задач у роботі використовувались такі методи, як: *діалектичний метод* - завдяки системі категоріального апарату діалектики та використанню принципів відображення, активності, всебічності, сходження від одиничного до загального й навпаки від загального до одиничного, взаємозв'язку кількісних та якісних характеристик,

детермінізму, єдність індукції й дедукції, аналізу й синтезу було з'ясовано сутність і особливості злочинів, що посягають на водні ресурси, забезпечений комплексний підхід дослідження в цілому, *історико-правовий* – для аналізу розвитку історичних уявлень про кримінальну відповідальність за посягання на водні ресурси на теренах України; *догматичний (формально-логічний)* – у визначенні змісту окремих понять, які використовувались при з'ясуванні основних структурних і функціональних характеристик водних ресурсів, механізму заподіяння їм шкоди, визначенні об'єктивних і суб'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на водні ресурси та їх окремі компоненти, заходів кримінально-правового характеру за їх вчинення; *системно-структурний* – у комплексному аналізі різновидів заподіяної водним ресурсам шкоди, їх врахуванні у змісті об'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на водні ресурси, визначенні основних орієнтирів відмежування цих злочинів від інших правопорушень, у систематизації заходів кримінально-правового характеру за такі злочини, що застосовуються в межах та поза межами кримінальної відповідальності особи, а також при визначенні основних напрямів удосконалення нормативної регламентації кримінальної відповідальності за посягання на водні ресурси; *історико-правовий* – при виділенні типових і нетипових форм посягань на водні ресурси, передбачені актами кримінального законодавства Грузії, Китайської Народної Республіки, країн Західної та Східної Європи, СНД та з'ясуванні можливості врахування таких форм у розбудові напрямів удосконалення нормативної регламентації кримінальної відповідальності за посягання на фондовий ринок; *статистичний* – у процесі узагальнення матеріалів судової практики, пов'язаної з кримінальною відповідальністю за посягання на водні ресурси.

Сукупність зазначених методів, що використовувались у взаємозв'язку, сприяла повноті дослідження та обґрунтованості формулювання наукових висновків і пропозицій.

Емпіричну базу дослідження становлять відомості, одержані під час ознайомлення з матеріалами понад 300 кримінальних проваджень (справ), розглянутих судами у період з 2005 р. до 2019 р., справ про адміністративні

правопорушення, розглянутих у період з 2003 р. до 2019 р.; звіти про кількість осіб засуджених, виправданих, справи щодо яких закрито, неосудних, до яких застосовано примусові заходи медичного характеру та види кримінального покарання за 2008–2019 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що у дисертації вперше комплексно досліджено теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони водних ресурсів, з урахуванням сформульованих підходів до їх вирішення запропоновано цілісну і системну модель нормативної складової такої охорони. Наукову новизну дисертаційного дослідження розкривають, зокрема, такі основні положення:

вперше:

1) пропонується під водними ресурсами як компонентом кримінально-правової охорони розглядати такий елемент довкілля, який утворюється природним та (або) неприродним способом і охоплює: 1) підземні, поверхневі, внутрішні морські води та територіальне море, які мають межі, об'єм та встановлений режим водокористування; 2) природні багатства, які перебувають у невід'ємному зв'язку з водними об'єктами (зокрема, водні біологічні ресурси, земельні ділянки, що перебувають під водними об'єктами, природні ресурси континентального шельфу, надра та інші);

2) на підставі історично-порівняльного та порівняльно-правового аналізу кримінального законодавства обґрунтовується, що кримінально-правова охорона водних ресурсів у «повному обсязі» ніколи не здійснювалась, а на різних історичних етапах здійснювалась лише кримінально-правова охорона окремих компонентів водних ресурсів;

3) обґрунтовується, що кримінально-правова охорона водних ресурсів забезпечується (має забезпечуватися) на трьох рівнях: а) *загальному* – при виділенні складів злочинів, в яких водні об'єкти та/або їх «компоненти» мають значення не основного (тобто єдиного чи альтернативного) безпосереднього об'єкта, а так званого факультативного безпосереднього об'єкта (наприклад, ст.ст. 113, 197¹, 258, 264, 265 265¹ КК і т.д.); б) *спеціальному* – при передбаченні складів

злочинів, в яких водні ресурси визнаються одним із основних безпосередніх об'єктів злочинів певних видів (ст.ст. 239², 244, ст. 249, 250 КК); в) *конкретному* – при виділенні складів злочинів, в яких водні ресурси та їх компоненти є одним єдиним безпосереднім об'єктом злочину (ст.ст. 242, 243 КК);

4) з урахуванням зарубіжного законодавства та потреби його врахування при побудові норм, що забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів, запропоновано доповнити КК України статтею 241¹ *«Порушення правил використання систем централізованого комунального водопостачання та водовідведення»*, статтею 242² *«Забруднення водних об'єктів внаслідок порушення порядку поводження з відходами»*; статтею 242³ *«Забруднення водних об'єктів внаслідок порушення порядку експлуатації технічного обладнання»*, а також доповнити ч. 2 ст. 242 КК України такими кваліфікуючими ознаками, як *«...вчинені в заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або в зоні надзвичайної екологічної ситуації»* (див. висновки);

5) на підставі проведеного аналізу механізму посягань на водні ресурси запропоновано передбачити спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності у ч. 5 ст. 240, ч. 3 ст. 242 та ч. 4 ст. 243 КК (див. висновки);

6) обґрунтовується необхідність системного узгодження положень ст. 242 КК та ст. 59 КУпАП, у зв'язку з чим запропоновано у ч. 1 ст. 59 КУпАП слова *«яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища»* замінити словами *«яке не пов'язане із спричиненням забруднення вод чи зміною їхніх природних властивостей, або виснаженням і не створило при цьому небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля»*. Крім цього, потребують узгодження положення ст.ст. 239¹, 239² КК та ст. 53³ КУпАП, у зв'язку з чим запропоновано доповнити ч. 1 ст. 239¹ КК після слова *«земель»* вказівкою на таку другу форму: *«невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару такого ґрунтового покриву»*;

7) запропоновано застосовувати спеціальну конфіскацію грошей, цінностей та іншого майна за порушення правил охорони і використання надр (ч.ч.2-4 ст. 240 КК) та незаконну порубку лісу (ст. 246 КК);

8) з урахуванням характеру, передбачених статтями 236, 239, 239¹, 239², 240, 242, 243, 252, 254 КК діянь, що посягають на водні ресурси, обґрунтовується потреба застосування до юридичних осіб як учасників водокористування таких заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, як штраф, конфіскація майна та ліквідація;

удосконалено:

9) визначення родового об'єкта злочинів, передбачених розділом VIII Особливої частини КК, та таких його компонентів, як: а) права, свободи та правоохоронювані інтереси учасників водокористування; б) учасники водокористування; в) соціальні зв'язки між учасниками у процесі водокористування;

10) обґрунтовується визнання злочинів, які передбачені ст. ст. 238, 239¹, 239² КК, умисними в цілому, а також підхід про доповнення Загальної частини КК України статтею 25¹ «Злочин з двома формами вини»;

11) орієнтири оптимізації змісту санкцій норм Особливої частини КК, які забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів: видів і розмірів покарань; системне узгодження санкцій в різних частинах однієї статті Особливої частини КК між собою; передбачення в таких санкціях норм альтернативних видів покарань; узгодження цих санкцій із санкціями, передбаченими за вчинення суміжних злочинів; системне узгодження санкцій зазначених норм з санкціями норм, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення інших злочинів;

дістали подальшого розвитку:

12) визначення основних видів шкоди, як суспільно небезпечних наслідків у складах злочинів, що посягають на водні ресурси: екологічної шкоди (шкоди, що заподіюється водній екологічній системі); шкоди людині (її життю та здоров'ю); економічної шкоди (шкоди, що заподіюється при використанні водних ресурсів).

13) у результаті дослідження норм КК, що мають забезпечувати кримінально-правову охорону на спеціальному та конкретних рівнях, визначено серйозні вади цих норм. Такими вадами, зокрема, є: а) прогалини на рівні окремих типів посягань на водні ресурси; б) вади у змісті наявних складів злочинів окремих

видів; в) неузгодженість між формулюваннями кримінального закону та відповідними положеннями чинного законодавства, що регулює водні ресурси; г) несистемність у визначенні караності за види злочинів, що посягають на водні ресурси; д) відсутність або несистемність застосування окремих заходів кримінально-правового характеру в певних кримінально-правових ситуаціях (наприклад, у застосуванні звільненні від кримінальної відповідальності та відбування покарання);

15) визнання предметами злочинів, що посягають на водні ресурси, обов'язковими та факультативними компонентами безпосередніх об'єктів цих злочинів;

16) положення про необхідність заміни у диспозиціях ст. 239¹ КК та ст. 239² КК поняття «незаконне заволодіння» відповідним поняттям «*зняття та перенесення*»;

17) обґрунтування редакцій диспозицій ст.ст. 239, 240, 242, 243, 244 КК України, що порушують вимоги врахування різного ступеня і характеру суспільної небезпечності наслідків, як елемента складів цих злочинів, при конструюванні основних та кваліфікованих складів злочинів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати підготовленого дисертаційного дослідження можуть використовуватись у:

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення положень КК України та Кодексу України про адміністративні правопорушення, що передбачають відповідальність за посягання на водні ресурси (лист Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності № 04-27/12-572 від 24 лютого 2020 р.);

– *правозастосовчій діяльності* – для вдосконалення практики судових і правоохоронних органів, пов'язаної із застосуванням норм КК, що передбачають відповідальність за посягання на водні ресурси (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність суддів Деснянського районного суду м. Чернігова від 13 лютого 2020 р.; акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність суддів Чернігівського апеляційного суду від 20 лютого 2020 р.);

- *науковій роботі* – для подальших наукових розробок у сфері кримінального права (акт впровадження Академії державної пенітенціарної служби №15/25-а від 04 березня 2020 р.);

- *освітньому процесі* – у викладанні курсу кримінального права та відповідних спеціалізованих курсів (акт впровадження Чернігівського національного технологічного університету від 28 лютого 2020 р.). Одержані результати можуть використовуватися для підготовки підручників, навчальних і методичних посібників, а також проведення занять з підвищення кваліфікації та професійної підготовки слідчих, прокурорів, суддів, адвокатів.

Особистий внесок здобувача. Положення, що викладені в дисертації та виносяться на захист, розроблено автором особисто. В наукових працях, опублікованих у співавторстві, власні теоретичні доробки дисертанта становлять визначений у списку публікацій обсяг. Наукові розробки, які належать співавторам опублікованих праць, у дисертації не використовувались. В опублікованій у співавторстві з П. С. Берзіним праці «Поняття ґрунтового покриву (поверхневого) шару земель та незаконного заволодіння ним: кримінально-правові аспекти» дисертанту належить визначення співвідношення понять «поверхневий шар» та «ґрунтовий покрив», обґрунтовано потребу узгодження нормативної регламентації поняття ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель та незаконного заволодіння у чинному кримінальному законі України та земельному законодавстві. В опублікованих у співавторстві з С.В. Погребняком працях «Генезис кримінально-правової охорони водних ресурсів у законодавстві Нового часу» та «Історія розвитку кримінального законодавства про відповідальність за незаконний видобуток водних біологічних ресурсів у період Нового часу» дисертанту належить визначення особливостей кримінально-правової охорони водних ресурсів у період Нового часу, зокрема у положеннях Руської Правди, Судебника 1497 року, Соборного Уложення 1649 року.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного дослідження оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії» (м. Харків, 1-2 грудня 2017 р.); «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Київ, 8-9 грудня 2017 р.);

«Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти» (Чернігів, 14 грудня 2017 р., 12 грудня 2018 р.); «Ukraine - EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers» (Slovak Republic – Czech Republic, april 24-28, 2018); «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 1-2 червня 2018 р.); «Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права» (м. Київ, 8-9 червня 2018 р.); «Треті Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 18-19 травня 2018 р.); «Актуальні проблеми публічного та приватного права» (м. Запоріжжя, 25 травня 2018 р.); «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (м. Харків, 16-17 лютого 2018 р.); «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 18-19 травня 2018 р.); «Становлення громадського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя» (м. Дніпро, 4-5 травня 2018 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 16-17 лютого 2018 р.); «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 8-9 червня 2018 р.); «Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування» (м. Ірпінь, 1 березня 2018 р.); «Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку правової системи» (м. Дніпро, 8-9 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні теоретичні та практичні висновки, сформульовані в дисертації, відображено в 39 наукових публікаціях, зокрема індивідуальній монографії, 21 статті у наукових фахових виданнях, із яких шість – у наукових періодичних виданнях інших держав з юридичного напрямку, у 16 тезах доповідей на наукових і науково-практичних конференціях, а також 2 інших друкованих працях, що додатково відображають результати дисертації.

Структура роботи. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, що включають у себе десять підрозділів та дев'ять пунктів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 610 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 398 сторінки. Список використаних джерел налічує 456 найменувань і розміщений на 46 сторінках. Додатки – на 154 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ВОДНІ РЕСУРСИ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

1.1. Водні ресурси: поняття та загальна характеристика

Забезпечення охорони оточуючого навколишнього середовища – довкілля, сьогодні виступає як глобальна та життєво важлива для всього людства проблема. Людство перебуває у постійному взаємозв'язку з природою, здійснюючи безперервний вплив, зокрема у сфері природокористування. Проте, на жаль, належне виконання законодавчих приписів щодо охорони довкілля не обумовлено внутрішніми потребами українського суспільства та не стало переконанням більшості його членів. Як наслідок, виникає обов'язок держави щодо розробки дієвих правових механізмів для забезпечення збереження навколишнього природного середовища для майбутніх поколінь. Отже, кримінально-правова охорона водних ресурсів, як елемент кримінально-правової політики держави, має своїм завданням правове забезпечення охорони довкілля (ч.1 ст. 1 КК України).

Навколишнє природне середовище є самодостатньою об'єктивною реальністю, що існує поза межами людського усвідомлення закономірностей його функціонування та має здатність до існування без будь-якого стороннього втручання. Однак життєздатність людства та функціонування суспільних інституцій об'єктивно пов'язані з довкіллям, зокрема, внаслідок використання його природних запасів. Саме тому неможливо у повному обсязі дослідити проблематику кримінально-правової охорони водних ресурсів без аналізу окремих складових механізму забезпечення охорони навколишнього природного середовища. Виходячи із наявності численних наукових підходів щодо визначення вказаного терміну, вважаємо за доцільне сконцентруватися на розгляді цього питання.

Варто зазначити, що найбільш повним є визначення поняття «охорони» щодо навколишнього природного середовища в словниках української мови: 1) оберігання від знищення, пошкодження, небезпеки [218, с. 534]; 2) оберігати від небезпеки кого-, що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху і т.ін. [79, с.

692]. Таким чином, охорона навколишнього природного середовища – це сукупність заходів, спрямованих на збереження, відновлення, поліпшення навколишнього природного середовища та природно-ресурсного потенціалу.

З аналізу наукових думок вчених щодо дослідження проблем охорони довкілля, можливо дійти висновку про розуміння терміну «правова охорона навколишнього природного середовища» як:

- закріпленої у законодавстві сукупності певних заходів, способів або засобів, що забезпечуються і охороняються державою [147, с. 21];
- встановленою державою сукупності правових норм, що розкривають обсяг прав і обов'язків, правила поведінки суб'єктів правовідносин [302, с. 385];
- комплексу обов'язкових для виконання правових норм та виникаючих у процесі їх застосування правовідносин [151, с. 95; 126, с. 117; 78, с. 45].

Разом з тим, наукові підходи до визначення цього поняття досить варіативні з огляду на змістовне навантаження понять «захист» та «охорона» прав. Так, у сучасних словниках української мови «захист» означає: 1. обороняти, охороняти кого-, що-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних і т.ін.дій [79, с. 338]; 2. охорона, оборона кого-, чого-небудь від нападу, замаху, удару [218, с. 291]. У той же час «охорона» щодо навколишнього природного середовища означає: 1) оберігання від знищення, пошкодження, небезпеки [218, с. 534]; 2) оберігати від небезпеки кого-, що-небудь, забезпечувати від загрози нападу, замаху і т.ін. [79, с. 692]. Словник синонімів розкриває вказані поняття як синоніми, - слова, що залежно від контексту можуть взаємно замінюватись. Поряд з тим, деякі тлумачні словники наголошують, що захист чого-небудь здійснюється в процесі охорони, а термін «охороняти» визначається як «відноситися з обережністю, берегти». Таким чином, у тлумаченні вказаних понять наявні розбіжності: окремі мовознавці говорять про тотожність цих термінів, і, як наслідок, - роблять висновок про можливість визначення одного через іншого; інші вважають, що захист є одним з складових елементів охорони. Отже, з огляду на наявність певних розбіжностей у тлумаченні досліджуваних понять, такий підхід спостерігається і в правовій сфері. Я не погоджуюсь із тим, що в правовій сфері ці поняття є тотожними та взаємно

замінюваними з огляду на наступне. Дослідження точок зору науковців, а також положень нормативно-правових актів вказує на те що охорона є більш змістовним поняттям, що за певних обставин включає в себе захист. Отже, з огляду на семантичне значення слова «охорона» - захищати від посягань, доходимо висновку про основні напрямки забезпечення державою охорони: 1) визначення та нормативне закріплення заходів належної та обов'язкової поведінки, встановлення засобів, способів реалізації цих заходів; 2) формування механізму захисту порушених прав та їх відновлення у разі недотримання встановлених правил поведінки.

Аналізуючи категорії охорони та захисту, слід підкреслити, що вони взаємопов'язані з безпекою, яка сприймається як явище, котре розуміється на загальному рівні як стан, що захищає від «небезпеки» або «небезпечності» [346, с. 189]. У той же час, безпека - стан захищеності та стійкості основних об'єктів від загроз. На нашу думку, захист у порівнянні з охороною є комплексною, сегментарною або точковою протидією конкретним посяганням, які виникли внаслідок здійснення протиправного посягання на об'єкт кримінально-правової охорони, зокрема на довкілля. Захист потрібен тоді, коли порушено стан безпеки та охорони і загрози вчинення протиправного діяння переросли в конкретне посягання.

На нашу думку, поняття «охорона водних ресурсів» застосовується щодо певного стабільного стану неушкоджених соціальних цінностей як компонента довкілля (невід'ємної частини об'єкта кримінально-правової охорони), які охороняються. У той же час, стан захисту виникає внаслідок вчинення протиправного посягання на вказані цінності. При цьому посягання може бути як завершеним, так і незавершеним, відповідно й соціальні цінності можуть бути ушкоджені (уражені) або неушкоджені (неуражені).

Поряд з тим, слід звернути увагу на відсутність серед науковців єдиного підходу до визначення понять у сфері охорони навколишнього природного середовища. Так, у нормативних актах, науково-практичній літературі

зустрічаються такі термінологічні поняття: «навколишнє природне середовище», «навколишнє середовище», «довкілля», «природа», «охорона природи».

Наявні в юридичній літературі визначення визнаються синонімічними (тотожними) та відображають навколишнє середовище відповідно до національного та до міжнародного права як інтегрований об'єкт правового регулювання суспільних відносин з приводу природи [186, с. 53; 342, с. 27]. При цьому термін «довкілля», який використовується у Конституції, найбільш повно відповідає термінам «навколишнє природне середовище», «навколишнє середовище» [186, с. 54].

Визначення вказаних понять у Законі «Про охорону навколишнього ....» [328] відсутні. Поряд з тим, виходячи з окресленого ст. 5 вказаного Закону переліку вітчизняних об'єктів державної охорони та регулювання їх використання можливо дійти висновку про те, що сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси як залучені в господарський обіг, так і невикористовувані в народному господарстві в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти та інші природні комплекси складають навколишнє природне середовище.

Отже, ядром поняття «довкілля» є компоненти, що складають навколишнє природне середовище. Однак ними воно не вичерпується. До нього також включаються предмети, що нас оточують і які не пов'язані з природою: предмети праці, побуту та навчання, продукти харчування, тощо.

Виходячи з положень теорії кримінального права, відповідно до яких під родовим об'єктом злочинів прийнято розуміти певні цінності, на які посягає група злочинів, родовим об'єктом злочинів, передбачених ст.ст. 236-254, розділу VIII Особливої частини КК «Злочини проти довкілля» як раз і є довкілля. З таким трактуванням родового об'єкту цих злочинів погоджується більшість дослідників [124, с. 54], при цьому замість словосполучення «навколишнє природне середовище» використовується термін «довкілля». Щодо здійснення державою кримінально-правової охорони у цій сфері, то її важливість підтверджується визначенням довкілля як об'єкта цієї охорони у ч.1 ст. 1 КК.

Наукова література містить тези щодо, визначення природних багатств як об'єкта екологічних злочинів [356, с. 262]. Я не підтримую позицію цих авторів, оскільки між об'єктом злочинного посягання, до якого, на їх думку, відносяться природні ресурси (повітря, вода, ліс, надра, риба, тварини) та предметом злочину, розмежування не проводиться.

Об'єкти живої та неживої природи в їх сукупності, що потенційно придатні чи знаходяться у використанні людиною, автори науково-довідкових видань термінологічного охоплюють поняттям «природні ресурси». До них відносять землю, воду, надра, ліси, повітряний простір, рослинний і тваринний світ, які знаходяться чи можуть знаходитись у приватній, державній, комунальній власності; всі предмети, речовини і явища, які населення певної території (країни, регіону, області) використовує для виробництва різних благ, продуктів і послуг.

Наукова спеціалізована література з екологічного права неоднозначно трактує поняття «природні ресурси», зокрема як: частину об'єктів природи, яка утворює навколишнє природне середовище, сприятливу для життя та здоров'я людини, існування інших живих організмів і використовується людиною з виробничою метою та для задоволення духовних, естетичних, оздоровчих, матеріальних, виробничих й інших потреб суспільства [342, с. 30]; сукупність об'єктів та систем живої та неживої природи, компоненти природного середовища у оточенні людини, що забезпечують процес суспільного виробництва з метою задоволення як матеріальних, так і культурних потреб людини та суспільства [233, с. 400]; природні компоненти та сили природи, що використовуються або можуть бути використані для задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства, підвищення якості життя людей у якості засобів виробництва та предметів споживання [151, с. 87]; сили та компоненти природи, що є сировиною або джерелом енергії та використовуються у виробництв» [128, с. 85].

Отже, різноманітність тлумачення поняття «природні ресурси», не спотворює зміст наведених визначень, а навпаки підкреслює їх єдність, що має свій вираз у: можливості задоволення інтересів людини та суспільства для забезпечення існування, що є головним; об'єкти живої та неживої природи об'єднуються в

одному понятті; вони є компонентами природного середовища. Варто виходити із загальних понять – «природний об'єкт» і «природний ресурс», які чітко виокремлюються в літературі. Природний об'єкт є складником навколишнього природного середовища та пов'язаний із його екологічною характеристикою. У свою чергу, природний ресурс є складником природного об'єкта й використовується для задоволення потреб людини та суспільства. Природні об'єкти є компонентами навколишнього природного середовища, а природні ресурси утворюють їх частини, що здатні задовольнити різноманітні інтереси як індивідуального, так і суспільного існування.

На особливу увагу, у контексті цього дослідження, заслуговує та частина природних запасів води, що відноситься до водних ресурсів. З огляду на те, що в залежності від розвитку продуктивних сил в конкретних історичних умовах вода може бути безпосередньо задіяна у виробництві суспільного продукту, її необхідно характеризувати не лише як природне явище, а й як соціально-економічну категорію, безпосередньо пов'язану з рівнем суспільного розвитку.

Без води ні людина, зокрема, ні суспільство, взагалі, існувати не зможуть. Поряд з тим, певні особливості обумовлюють положення водних ресурсів серед інших природних ресурсів, таких як земля, надра, ліси. Водним ресурсам притаманна висока динамічність і взаємозв'язок внаслідок природних об'єктивних процесів кругообігу. З огляду на ці властивості розкриваються напрями раціонального використання вод внаслідок можливості їх багатоцільового та багаторазового використання.

Таким чином, водним природним ресурсам належить одне з основних місць в системі природних ресурсів завдяки їх кількісним та якісним показникам, що безпосередньо впливають на стан якості та рівня життя населення, на економічний розвиток суспільства. У той же час, не дивлячись на життєву необхідність належної правової охорони водних ресурсів, механізм реалізації державницьких завдань та функцій у цій сфері не у повній мірі відповідає вимогам сьогодення. Такий стан справ пов'язаний з одного боку з низьким рівнем обізнаності та освіти громадян у сфері використання водних ресурсів, а з іншого – з відсутністю

відповідного контролю та реагування на порушення уповноваженими державними суб'єктами.

Таким чином, процес забезпечення правового регулювання обігу водних ресурсів, як об'єкта довкілля, має враховувати не тільки сучасний рівень суспільних відносин у цій сфері, а й роль державницьких механізмів у розв'язанні питань їх використання, відтворення та охорони, що забезпечується шляхом створення відповідної законодавчої бази.

Усвідомлення значення вод як одного з основних об'єктів життєзабезпечення суспільства обумовило необхідність та особливості регулювання використання водних ресурсів нормами кримінального, цивільного, адміністративного, земельного та водного права.

З огляду на необхідність уникнення подвійного тлумачення термінів «водні ресурси», «водні об'єкти», «вода», «водні джерела» та з'ясування їх співвідношення слід проаналізувати положення ВК, ЗК, ЦК.

Вода є елементом водних ресурсів, які в свою чергу є компонентом навколишнього природного середовища (довкілля). Вода - прозора, безбарвна рідина [78, с. 153], що є не тільки одним з основних компонентів для забезпечення людського існування та використання у повсякденному житті, а й відноситься до предметів праці, засобів виробництва, може впливати на фізичні, хімічні, біологічні процеси, формувати рельєф земної поверхні, визначати контури материків, виступати головним елементом для формування клімату на планеті. Вода є компонентом водних ресурсів та водних об'єктів.

З аналізу норм ВК випливає, що основним критерієм визначення вод як об'єкта водних відносин є їх належність до природних ланок кругообігу. На думку В.О. Джугана, об'єктами водних відносин в Україні є води (водні об'єкти та їх частини) в межах території України [140, с. 30]. Тому необхідно відрізнити води в цілому як об'єкти водних відносин від води як рідини, що здатна задовольняти життєві та інші побутові потреби людей. Отже, не є об'єктом кримінально-правової охорони вода, що не входить до складу природних ланок її кругообігу (поміщена до пляшок, до акваріуму, у басейні, каналізації тощо) [431].

Положеннями ВК визначено, що усі води на території України становлять її водний фонд. До нього належать: поверхневі води - природні водойми (озера), водотоки (річки, струмки), штучні водойми (водосховища, ставки) і канали, інші водні об'єкти; підземні води та джерела; внутрішні морські води та територіальне море. Існує також класифікація вод за місцем розташування на поверхневі та підземні. До перших відносяться води різних водних об'єктів, що знаходяться на земній поверхні, а другі – це води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх фізичних станах. Крім того води поділяють за природним походженням на природні та штучні [115].

Водні об'єкти, з правової точки зору, відмінні від водних ресурсів. Поряд з тим, у регулятивному законодавстві з питань охорони навколишнього природного середовища, не дивлячись на відмінність змісту ці різні поняття вживаються в однаковому значенні [148, с. 17]. Тому в деяких кодексах ЦК та ГК терміни «водні об'єкти» та «водні ресурси» вживаються як тотожні.

Якщо проаналізувати норми КУпАП та КУпН, то ці кодекси оперують дефініцією «водні об'єкти». Водночас у КК законодавець ототожнює води та водні об'єкти, передбачаючи кримінальну відповідальність за порушення правил охорони саме «вод (водних об'єктів)».

Водні об'єкти є невід'ємною складовою частиною навколишнього природного середовища, а водні ресурси є частиною водних об'єктів. Отже, водні ресурси є обсягами поверхневих, підземних і морських вод відповідної території, які використовуються або можуть бути використані в перспективі. При цьому до ознак водних об'єктів відносять: 1) природне походження; 2) екологічний взаємозв'язок з навколишнім природним середовищем; 3) виконання життєзабезпечувальних функцій; 4) відсутність постійних меж, рівня і об'єму водного об'єкта; 5) відсутність сталої вартості [140, с. 4].

З думкою про виключно природне походження водного об'єкта погодитись не можна, оскільки за змістом ст. 3 ВК існують також штучні водні об'єкти: водосховища, ставки, канали. Відповідно штучний водний об'єкт – це штучно створений елемент довкілля, в якому зосереджуються води (водосховище, ставок,

канал). Так, О. В. Сердюк пропонує визначити «водний об'єкт» як певну сукупність вод, яка зосереджена в природному або штучно створеному елементі довкілля [322; 140, с. 5].

Для визначення співвідношення понять «водний об'єкт» та «водний ресурс» необхідно розглянути положення нормативно-правових актів щодо регулювання цих термінів, а також їх етимологію.

Проаналізувавши етимологію термінів «об'єкт», під яким слід розуміти будь-яку функціональну одиницю або систему, яку можна розглядати відокремлено, та «ресурси», під якими слід розуміти частину природного середовища, яка використовується для задоволення матеріальних і духовних потреб суспільства, доходимо висновку, що поняття «водний об'єкт» є складовою категорії «водні ресурси».

Одночасно слід відзначити існування поняття «водні ресурси». Так відповідно до ст. 1 ВК до водних ресурсів відносяться обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території. На законодавчому рівні законодавець досить поверхово дає визначення поняття «водні ресурси». На нашу думку, законодавець, даючи зазначене формулювання вказаного поняття, залишає поза увагою особливості досліджуваної категорії природних ресурсів.

Коментар до ВК РФ зазначає, що водним законодавством не регулюються відносини щодо води, яка хоча і перебуває в природному середовищі, але не являє собою самостійного природного блага, а є структурним елементом інших природних об'єктів (атмосферна та ґрунтова волога, вода, що знаходиться в організмах рослин і тварин) [172, с. 21-22].

ВК РБ у ст. 1 називає водними ресурсами «запаси поверхневих і підземних вод певної території»; водами – «всю воду, що знаходиться в водних об'єктах і надрах» [380].

Отже, як бачимо, в РБ водні ресурси визначаються фактично так як і в Україні, а от в законодавстві РФ та РК додатково робиться вказівка на можливість їх використання.

Для конкретизації об'єкта водних правовідносин варто розглянути поняття «право водокористування» як різновид водних правовідносин. У літературі існує його визначення як право конкретного суб'єкта користуватися, володіти, а в певних випадках і розпоряджатися наданим йому у визначеному порядку відповідним водним об'єктом у межах, передбачених водним законодавством [149, с. 196; 431]. У цьому разі ознаками об'єкта водних відносин будуть виступати наявність певних меж та місце розташування об'єкта. Все це доводить, що атмосферна та ґрунтова волога, вода, що знаходиться в організмах рослин і тварин, не є об'єктами водних відносин, адже вказаними водними ресурсами не можна користуватись [431].

З огляду на викладене, видається за доцільне при формуванні поняття «водний ресурс» враховувати змістовне навантаження слова «ресурс», яке дослівно означає «запаси чого-небудь, які можна використовувати у разі потреби» [157, с. 501; 434, с. 190], «джерело споживання» [140, с. 21; 434, с. 190].

Науковці по-різному дають визначення поняття «водні ресурси»: поверхневі і підземні води, які знаходяться у водних об'єктах і використовуються або можуть бути використані [116, с. 46]; усі води, що входять до складу природних ланок кругообігу води» [368, с. 42], тобто знову ж таки, ототожнювали їх з поняттям «вода»; ті види природних вод, які можна використовувати в даний час, здійснюючи управління їх режимом, а також води, які будуть використовуватись у найближчому майбутньому і над управлінням яких іде в даний час робота [80, с. 43]; обсяги поверхневих, підземних і морських вод відповідної території, які використовуються або можуть бути використані у перспективі [140, с. 23].

Окрім цього, термін «водні ресурси», визначення яких надається у ВК, за змістом є синонімом терміна «води» [434, с. 190]. Вживання у законах двох термінів для позначення одного й того самого явища слід оцінити негативно. Крім того, науковці відмічають наявність тавтології при визначенні водних ресурсів – вживання термінів «поверхневі» та «морські води», оскільки морські води є різновидом поверхневих вод [248, с. 10; 434, с. 190].

Таким чином, з вищенаведених визначень очевидно, що, по-перше, водні ресурси є частиною природних запасів води, яка безпосередньо бере участь або

може брати участь у суспільному виробництві в конкретних історичних умовах при певному розвитку продуктивних сил; по-друге, водні ресурси - це не тільки природне явище, але й соціально-економічна категорія, стан та використання яких тісно пов'язані з рівнем розвитку людського суспільства; по-третє, водні ресурси – це не тільки води відповідної території, а також природні багатства, які перебувають у взаємозв'язку з водними об'єктами, а саме: водні біологічні ресурси, земельні ділянки, що перебувають під водними об'єктами, природні ресурси континентального шельфу, тощо.

На міжнародному рівні в Модельному водному кодексі для держав-учасниць СНД визначення поняття «водні природні ресурси» задекларовано, на нашу думку, в загальному вигляді - запаси поверхневих і підземних вод, які зосереджені у водних об'єктах і використовуються або можуть бути використані. Тобто це визначення характеризує наявність, а, відповідно, і кількість води на території країни.

Отже, водні ресурси - це елемент національного багатства країни, що становить сукупність поверхневих та підземних вод, а також природних багатств, що перебувають у взаємозв'язку з водними об'єктами (водний рослинний світ, водний тваринний світ, земельні ділянки під водою). Кількісно-якісний показник водних ресурсів визначає водно-ресурсний потенціал держави [50, с. 141].

Водночас, приймаючи до уваги неоціненне значення водних ресурсів для життя суспільства та виробничої діяльності людства, їх можна розглядати у вигляді водної господарської інфраструктури, що забезпечує виробничу, соціально-побутову та економічну сфери суспільної діяльності.

Розкриваючи сутність поняття водних ресурсів, на нашу думку, необхідно здійснити розмежування таких галузевих правових категорій, як «водні ресурси», «водні об'єкти», «водний фонд», «водно-ресурсний потенціал», «водне господарство».

З цього приводу слід зазначити, що в науковій літературі спостерігаються не поодинокі думки стосовно синонімічності змісту понять «водні ресурси», «водні об'єкти» та «водний фонд». Так, наприклад, Л.П. Курганевич зазначає, що до

водного фонду України відносяться всі води (водні об'єкти) на її території. Тобто сукупність водних об'єктів утворює водний фонд. Тоді виникає інше питання, чи не становить водний фонд сукупність водних ресурсів? На нашу думку, це риторичне питання. Так відповідно до ВК України під водними об'єктами слід розуміти природні або штучно створені елементи довкілля, в яких зосереджуються води (море, річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт).

На думку Н. Р. Кобецької, визначаючи природний ресурс як джерело споживання людиною природи, природний компонент, властивість, що використовується людиною, йому надається більш «майнового» спрямування, ніж категорії природного об'єкта, яка несе в собі більш природоохоронне навантаження. При цьому сьогодні все частіше простежується розмежування цих категорій. На її думку, штучне предметне розмежування природних об'єктів як об'єктів природоохоронних відносин і природних ресурсів як об'єктів природноресурсових відносин може вихолостити їх суттєво значимі характеристики. Тому навіть при формально більш правильному застосуванні поняття «природний ресурс» у характеристиці відносин використання природної матерії, індивідуалізації компонентів природи, залучення окремих їх частин до господарського обороту та договірних відносин необхідно враховувати таку їх специфіку: вони є об'єктами природного походження і не створюються людською працею; не підлягають простому відтворенню в процесі виробництва як товар, частина з них взагалі є вичерпними і невідтворюваними; на відміну від товарно-матеріальних цінностей, не мають вартості; всі вони існують у нерозривному зв'язку між собою, з навколишнім природним середовищем, природними екосистемами, розвиваються за об'єктивними законами природи [171, с.14-49].

На думку В. О. Хмелініна, правові категорії «водний об'єкт», «водні ресурси», «водний фонд» є синонімічними. На його думку, їх суть різниться у можливості відображення кількісно-якісних характеристик води в будь-якому її утворенні та місцезнаходженні. Так, коли застосовуються поняття «водні ресурси» та «водний фонд», то, насамперед, слід акцентувати увагу на тому, що в цих визначеннях робиться акцент саме на обсягах, кількості поверхневих, підземних і

морських вод відповідної території, тоді як поняття «водні об'єкти» характеризує безпосередньо характер утворення цих ресурсів та вказує на природність або штучність походження відповідних елементів довкілля, в якому зосереджуються води (море, річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт тощо) [428, с. 3].

Я не погоджуюсь з такою думкою, оскільки розглядаю водний об'єкт як умовне правове поняття, завдяки якому можливо індивідуалізувати певну частину природного середовища (воду) для її визнання об'єктом екологічного права. Водний об'єкт невід'ємно пов'язаний і взаємодіє з іншими елементами довкілля як завершений екологічний комплекс з притаманними йому функціями. У той же час, водні ресурси розглядаються як певна сукупність запасів води, природної енергії, а також водних речовин, що використовуються суспільством для задоволення своїх, передусім матеріальних, потреб.

Таким чином, крім водних об'єктів (природних чи штучно створених елементів довкілля, в яких зосереджуються води: море, озеро, річка, ставок, водосховище, канал, водоносний горизонт з певними межами, об'ємом визначеним водним режимом, а також внесених до державного водного кадастру) до поняття «водні ресурси» включаються: земельні ділянки під водними об'єктами, природні ресурси континентального шельфу, живі біологічні організми, які перебувають у тісному взаємозв'язку з водними об'єктами.

Підземні води як природний ресурс мають подвійний правовий режим, оскільки віднесені як до водних ресурсів, так і до корисних копалин. Це означає, що вони мають використовуватися із дотриманням як водного законодавства, так і законодавства про надра. Підземними є води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх фізичних станах (ч. 1 ст. 1 ВК). Підземні води, крім того, що вони є складовою водного об'єкта – водоносного горизонту, ще мають статус надр [220, с.17].

Таким чином, води можуть виступати водними ресурсами і водними об'єктами. З цього слідує, що поняття «водний об'єкт» є вузьким і більш конкретизованим, ніж поняття «водний ресурс», що дає можливість розрізнити, які

саме елементи природних ресурсів складають водний об'єкт, які нормативні акти слід застосовувати в певній ситуації. Варто зазначити, що хоча водний об'єкт є природним та неподільним у навколишньому природному середовищі, він може набувати різного правового змісту та відповідного закріплення згідно з чинним законодавством [220, с.18].

Особливого розгляду потребує питання співвідношення понять «водний об'єкт», «водний ресурс» та «водні ресурси континентального шельфу».

Визначення поняття «природні ресурси континентального шельфу» у законодавстві України відсутнє. На мою думку, необхідно на законодавчому рівні визначити коло природних ресурсів, зокрема, континентального шельфу, для належного забезпечення їх кримінально-правової охорони.

У широкому розумінні природні ресурси можливо розглядати як сукупність національних природних багатств у межах континентального шельфу, які використовуються чи можуть бути використані в процесі суспільно корисної діяльності як предмети споживання, ресурси для виробництва, джерело енергії або для задоволення інших потреб суспільства.

Аналіз положень зазначених міжнародних конвенцій дає підстави говорити про два основних класифікаційних критерії природних ресурсів континентального шельфу. Зокрема, природні ресурси континентального шельфу відповідно до біологічних властивостей поділяються на «живі організми сидячих» видів та неживі ресурси, а виходячи з характеру їх розміщення - на ресурси, що знаходяться в надрах морського дна, ресурси на морському дні, морські організми, що прикріплені до морського дна або розташовані під ним (чи організми, котрі перебувають у нерухомому стані на морському дні чи під ним), організми, які переміщуються морським дном або в його надрах [347, с. 25].

З метою дослідження особливостей кримінально-правової охорони водних ресурсів візьмемо за основу наступну класифікацію природних ресурсів континентального шельфу: 1) відповідно до біологічних властивосте - неживі та живі ресурси; 2) відповідно до територіального розташування - ті, що мешкають у

водах; ресурси, що покривають морське дно; ресурси на морському дні; ресурси в надрах морського дна тощо [184, с. 207].

Проте слід зазначити, що ні вітчизняне законодавство, ні Конвенція 1958 р. та Конвенція 1982 р. відповіді на питання щодо віднесення живих організмів «сидячих» видів до живих ресурсів, та зокрема, організмів «сидячих» видів континентального шельфу до ресурсів взагалі не дають.

Аналіз положень ст. 2 Конвенції ООН про континентальний шельф 1958 р., згідно з якими мінеральні та інші неживі ресурси, а також живі організми «сидячих» видів відносяться до природних ресурсів континентального шельфу, дає підстави щодо висновку про віднесення усієї сукупності живих організмів «сидячих» видів до природних ресурсів континентального шельфу.

Положення зазначених міжнародних конвенцій мають бути враховані при складанні проекту закону про континентальний шельф України, зокрема у такій редакції: «Природні ресурси континентального шельфу України включають мінеральні й інші неживі ресурси морського дна та його надр, а також живі ресурси, тобто живі організми «сидячих» видів». Стосовно живих ресурсів континентального шельфу доцільно було б закріпити у вказаному проекті закону таке положення: «Перелік живих організмів «сидячих» видів, які є живими ресурсами континентального шельфу України, встановлюється центральним органом влади в сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення раціонального використання природних ресурсів» [347, с. 25].

З метою належного забезпечення кримінально-правової охорони водних ресурсів та з'ясування їх місця у структурі природних ресурсів зосередимось на визначених Конвенцією 1958 р. та Конвенцією 1982 р. видах природних ресурсів континентального шельфу, таких як мінеральних та інших. При цьому як недолік вказаних міжнародних правових актів слід виділити відсутність в них визначення понять «мінеральні ресурси» та «інші неживі ресурси». Хоча з тексту зрозуміло, що поняття «неживі ресурси» включає в себе також і мінеральні ресурси.

Мінеральні ресурси - природні мінеральні нашарування земної кори неорганічного й органічного походження, які можуть бути ефективно використані

в сфері матеріального виробництва. Це сукупність природних ресурсів, розміщених в надрах держав, їхніх континентальних шельфів і в цілому всього світу [171, с. 182-183]. Кількісна оцінка мінеральних ресурсів має своє відображення у запасах виявлених і розвіданих природних ресурсів. Щодо обсягу розвіданих запасів мінеральної сировини, то він змінюється пропорційно обсягам видобутку природних ресурсів, ступеню їх розвідки, та в залежності від новітніх знань щодо формування земної кори та потенційної концентрації її природних запасів.

На відміну від Конвенцій ООН 1958 та 1982 рр. вітчизняне законодавство серед природних ресурсів континентального шельфу виокремлює корисні копалини, а не мінеральні ресурси. Так, КЗпН відносить ділянки надр континентального шельфу до державного фонду надр (ч.1 ст.5 Кодексу).

Підбиваючи підсумки проведеному аналізу співвідношення понять «довкілля», «навколишнє природне середовище», «природні ресурси», «водні ресурси», «водні об'єкти», «надра», «корисні копалини», «природні ресурси континентального шельфу», «землі водного фонду» слід наголосити на наступних **висновках**:

1. Складовою довкілля (навколишнього природного середовища) є природні ресурси, одним з основних елементів якого є водні ресурси. Як родове поняття водні ресурси охоплюють водні об'єкти (води), що виступають одним з головних елементів. Водні ресурси - це елемент довкілля, який утворюється природним та (або) неприродним способом і охоплює: 1) підземні, поверхневі, внутрішні морські води та територіальне море, які мають межі, об'єм та встановлений режим водокористування; 2) природні багатства, які перебувають у невід'ємному зв'язку з водними об'єктами (зокрема, водні біологічні ресурси, земельні ділянки, що перебувають під водними об'єктами, природні ресурси континентального шельфу, надра та інші);

2. Вбачається за необхідне уточнити поняття природних ресурсів континентального шельфу як природних багатств, що знаходяться в межах поверхні та надр примикаючої до суходолу материкової мілини або за цими

межами до такого місця, де глибина покривних вод дозволяє розробку цих багатств.

3. Оскільки води є окремим природним ресурсом, що мають відмінний від землі правовий режим, а для їх використання закон вимагає отримувати спеціальні дозволи незалежно від наявності у користувача прав на земельну ділянку, вважаємо, що слід розмежовувати землі, земельні ділянки, з одного боку, та розташовані на них води, з іншого [170, с. 138]. Таким чином, земельні ділянки під водними об'єктами є і земельними, і водними ресурсами.

1.2. Особливості механізму заподіяння шкоди водним ресурсам та їх кримінально-правової охорони

Вплив людини на навколишнє середовище набуває глобальних масштабів. Антропогенний фактор стає провідним, без його врахування неможливо зрозуміти й оцінити майбутнє нашої планети. Рівнем людського впливу на навколишнє середовище визначається також і вплив зміненої природи на подальший розвиток суспільства. Необхідність інтенсифікації виробничої діяльності та складна екологічна ситуація вимагають від держави забезпечення формування таких відносин з природним середовищем, які будуть сприяти їх гармонійному розвитку та виключати можливість нерозумного втручання в природні системи і заподіяння їм шкоди.

Серед природних ресурсів вода займає особливе місце. Вона є найважливішим компонентом навколишнього природного середовища. Саме життя і виживання людини значною мірою залежить від наявності та стану водних ресурсів. Забезпечення населення, галузей національної економіки доброякісною водою є одним з пріоритетних завдань соціально-економічної політики держави.

За даними Департаменту гідрометслужби і Міністерства екології та природних ресурсів [293], водні ресурси України становлять 63119 річок загальною довжиною 206,4 тис. км, середньорічний стік яких сягає 87,1 млрд. куб. м води; близько 20 тисяч озер; 27 лиманів; 1116 водосховищ з об'ємом води понад 1 млн. куб. м; запаси

підземних вод – 20,9 млрд. куб. м. та частина вод Чорного і Азовського морів [136, с. 95-96].

Водні ресурси в Україні, що є доступними для широкого використання, в основному формуються в басейнах річок Дніпро, Дністер, Сіверський Донець, Південний Буг та малих річок Причорномор'я та Приазов'я. Отже, у кримінально-правовій теорії щодо об'єкту злочину провідне місце відводиться дослідженню механізму заподіяння шкоди. Тільки в результаті встановлення ступеню негативного впливу та характеру суспільно небезпечного діяння щодо об'єкта злочину, можливо розв'язати завдання про визнання протиправного посягання злочинним, вирішити питання про необхідність вжиття заходів кримінально-правового впливу до правопорушника. Однак, це питання вивчено недостатньо, незважаючи на виключну необхідність встановлення механізму заподіяння шкоди об'єкту злочину та його актуальність для розв'язання проблемних питань теорії та практики кримінального права. Наукові праці, основним предметом дослідження яких виступає механізм заподіяння шкоди об'єкту злочину, в Україні відсутні. Крім того, зростаючий негативний вплив людини на навколишнє природне середовище взагалі та на водні ресурси, зокрема, додатково актуалізує потребу в такому дослідженні. Масштабність забруднення та виснаження природного середовища є значною внаслідок чисельності водних об'єктів, що в свою чергу, зумовлює варіативність механізму заподіяння їм шкоди.

Не викликає сумніву, що результатом впливу, у тому числі й протиправного, є шкода, яка спричиняється водним ресурсам. Зокрема, це питання є актуальним у контексті дослідження водних ресурсів як видового об'єкту злочину. При дослідженні механізму спричинення зазначеної шкоди насамперед, на мій погляд, необхідно з'ясувати, яка концепція має бути покладена в основу при визначенні об'єкта злочину як поняття та визначенні його істотних характеристик. На особливу увагу у контексті цього дослідження заслуговує науковий напрям, що розглядає цей елемент складу злочину як цінності, поставлені під охорону кримінальним законом, на які спрямоване злочинне посягання і яким воно заподіює чи може заподіяти шкоду. Отже, це концепція «об'єкт – цінності». До

такого висновку щодо об'єкту злочину зокрема доходить Є. В. Фесенко. Розкриваючи поняття цього елемента складу злочину, він під цінностями (об'єктом злочину) розуміє різноманітні об'єкти матеріального світу, зокрема й саму людину, що мають суттєве позитивне значення для суспільства, соціальних груп та окремих осіб. Виходячи з цього вони беруться під охорону нормами різних галузей права, а захист найважливіших з них забезпечується кримінальним законодавством [416, с. 51].

Отже, під *механізмом заподіяння шкоди об'єкту злочину* – слід розуміти вплив суспільно небезпечного діяння певного виду на соціальні цінності (потерпілого; його права, свободи та інтереси; соціальні зв'язки між членами суспільства з приводу реалізації ними належних їм прав, свобод та інтересів), внаслідок чого об'єкт в цілому зазнає шкідливих змін.

До чинників, що зумовлюють *функціонування механізму заподіяння шкоди об'єкту кримінально-правової охорони*, відносяться: 1) система взаємопов'язаних і взаємодіючих між собою соціальних цінностей – об'єкт злочину; 2) специфічна властивість цього елемента складу злочину у вигляді спричинення шкоди об'єкту злочину в цілому за умови істотного пошкодження однієї чи кількох складових системи соціальних цінностей; 3) суспільно небезпечне діяння як вплив, що за своїм характером та інтенсивністю здатний спричинити такі ушкодження складових об'єкта злочину, що призведуть до його вилучення із системи (чи знищення) [42, с.129].

Кримінально-правова концепція соціальних цінностей, що охороняються законом про кримінальну відповідальність, об'єкт злочину розглядає як єдину цілісну систему з наступними складовими: 1) суб'єкти (учасники чи носії) відносин; 2) предмет (об'єкт), у зв'язку з яким вони існують; 3) соціальний зв'язок (суспільно значуща діяльність, що обумовлює зміст відносин). З огляду на з'ясування цих складових встановлюється механізм заподіяння злочином шкоди суспільним відносинам (соціальним цінностям, відповідно до концепції «об'єкт злочину - соціальні цінності»), що є об'єктом злочину, оскільки посягання на будь-

який з цих елементів тягне за собою руйнування (розрив) усього суспільного відношення [9, с. 19].

До суб'єктів відносин, що виникають у соціумі, належать їх носії, - фізичні та юридичні особи, об'єднання людей і держава. Вони мають індивідуальні або спільні інтереси, певний статус внаслідок виконання визначених соціальних функцій, взаємні права та обов'язки.

Відповідно до ч. 1 ст. 13 Конституції України, земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу [179].

Основний закон нашої держави наділяє органи державної влади та органи місцевого самоврядування повноваженням від імені Українського народу здійснювати права власності на природні ресурси в межах території України, її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони.

Від імені українського народу право розпорядження природними ресурсами здійснює ВРУ (ч. 3 ст. 4 «Про охорону навколишнього...») [328]. КМУ місцеві Ради та їх виконавчі і розпорядчі органи, а також спеціально уповноважені на те державні органи з охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів; спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його органи на місцях та інші державні органи, до компетенції яких законодавством України та Автономної Республіки Крим віднесено здійснення визначених функцій; громадські об'єднання і організації, якщо така діяльність передбачена їх статутами (ст. 16) забезпечують управління в галузі охорони навколишнього природного середовища.

Щодо *предметів злочину*, то їх існування обумовлено наявністю суспільних відносин (життя, здоров'я людини, особиста свобода, статеві свободи і недоторканність, суспільна діяльність, природні об'єкти, майно тощо). Отже, до предметів злочинів відносяться блага і цінності матеріального або нематеріального характеру, з приводу яких ці суспільні відносини існують. Зв'язок між суб'єктами,

взаємодія з приводу предмета (цінностей матеріального або нематеріального характеру та благ) розкриває зміст відносин у вигляді *соціального зв'язку*.

Без наявності та нормального існування кожного із зазначених компонентів існування системи неможливе. Отже, суб'єкти відносин, предмет, з приводу якого вони існують та соціальний зв'язок мають розглядатися у діалектичній єдності та взаємодії. Внаслідок злочинного посягання на об'єкт злочину ставиться під загрозу знищення чи суттєвого пошкодження (знищується або пошкоджується) один із зазначених елементів, а, виходячи із системних властивостей об'єкта як елемента складу злочину, - спричиняється нормальному існуванню усієї системи.

У теорії кримінального права існують різні підходи до питання визначення механізму злочинного посягання. При цьому визначається, що *предметом злочинного впливу* є соціальні цінності, на які здійснюється суспільно небезпечне посягання шляхом їх знищення або суттєвого пошкодження що спричиняє шкоду об'єкту злочину.

Об'єктом злочинного впливу на погляд прибічників теорії «об'єкт злочину - соціальні цінності» визнаються конкретні види соціальних цінностей чи їх структурні елементи, на які безпосередньо впливає (посягає) винна особа» [4, с. 7].

У той же час, серед науковців наявні суперечки щодо змісту механізму спричинення шкоди об'єкту злочину. Так, на думку деяких науковців, злочинне посягання заподіює шкоду лише предмету злочину (що існує завжди і має матеріальний або нематеріальний характер). Як способи впливу на предмет вони розглядають його вилучення, знищення або пошкодження, а як результат - заподіяння предмету фізичної, моральної, матеріальної або іншої шкоди. Таким чином, наслідки злочину це або шкода об'єкту, яка може бути лише соціальною, або шкода предмету. Поряд з тим, зміст шкоди предмету при його вилученні (фізичному переміщенні), а також підстави виключення можливості заподіяння шкоди об'єкту шляхом впливу на суб'єкт і соціальний зв'язок прибічниками цього напряму не розкриваються [67, с. 64].

Критикуючи розуміння об'єкта як правових благ, опоненти зазначають, що блага можуть бути лише частиною тієї сукупності компонентів, які утворюють

об'єкт злочинного посягання та наголошують на безпідставності намагань знайти якусь одну домінуючу ознаку [416, с. 48]. З метою уникнення певних протиріч та усунення наявних недоліків робиться висновок про те, що на будь-якому рівні об'єкту має наступні класи (категорії) ознак: потерпілі, їхні інтереси та права, соціальні зв'язки, матеріальні блага [416, с. 83].

Шкоду, що спричиняється внаслідок вчинення злочинного посягання на водні ресурси, умовно можна поділити на наступні складові:

- екологічна шкода (така, що спричиняється водній екологічній системі);
- шкода людині (шкода життю та здоров'ю людей);
- економічна шкода (шкода, що спричиняється у процесі господарського використання водних об'єктів).

Такий умовний розподіл злочинних наслідків в результаті посягання на водні ресурси витікає з результатів аналізу диспозицій ст.ст. 236; 237; 238; 239; 239¹; 239²; 240; 242; 243; ч.1 ст. 244 КК, тобто злочинів з матеріальним складом.

Екологічна шкода являє собою ті негативні біологічні зміни, що відбуваються у водних ресурсах, в першу чергу в результаті антропогенного фактору. При цьому необхідно зауважити, що втручання людей до того чи іншого компонента довкілля, в тому числі й до водних ресурсів, може й не визнаватись саме злочинним посяганням. Поряд з тим, з'ясування питання щодо наявності у діянні складу кримінального правопорушення, зокрема щодо водних ресурсів, має здійснюватись у встановленому кримінально-процесуальним законом порядку з урахуванням як законодавчо закріплених норм КК України, так і фактичних обставин кримінального провадження.

Необхідно наголосити, що природний якісний стан такого компонента довкілля, як водні ресурси, є однією з головних умов безпечного існування не лише людства, а й різноманітних екологічних систем. У зв'язку з цим будь-яка діяльність, змістом якої виступає взаємодія людини з водними ресурсами, має ґрунтуватись на науково-обґрунтованих підходах щодо використання, забезпечення охорони, відтворення водних ресурсів, дотримання вимог екологічної

безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на водні ресурси та їх збереження.

Порушення природного якісного стану водних ресурсів як компонента довкілля набуває кримінально-правового значення тільки за умови, коли злочинне посягання спричинило порушення екологічних зв'язків певного водного об'єкту (об'єктів) або створило загрозу існуванню екосистемам, живим чи неживим його елементам. Прикладом може слугувати можливість масового захворювання риб, водних тварин чи рослин, забруднення моря тощо. Зі спричинення шкоди водним ресурсам, як компонентам довкілля, витікає і спричинення шкоди довкіллю взагалі. Такий результат злочинного посягання об'єднує негативні зміни, що мають суспільно небезпечний характер в природному середовищі, наслідки порушення існуючих зв'язків у природі. Отже, ці наслідки є безпосередніми, їх також можливо вважати найближчими, первинними і обов'язковими.

В контексті нашого дослідження не можна оминати питання щодо обчислення шкоди, спричиненої водним ресурсам злочинним посяганням, оскільки такий результат протиправної поведінки суб'єкта злочину потребує певного обчислення. Внаслідок встановлення розміру екологічної шкоди з'являється можливість визначити рівень матеріальних витрат на відновлення первинного стану водного об'єкту та запобігання виникненню інших небезпечних наслідків. Не дивлячись на певне окреслення цієї проблеми в юридичній літературі, вона залишається практично не дослідженою, оскільки, на наш погляд, механізм її вирішення має не стільки правовий, скільки математико-прикладний (з урахуванням результатів проведених у цьому напрямку досліджень інших точних наук) характер.

Щодо похідних наслідків, то в більшості статей КК, якими встановлено кримінальну відповідальність за посягання на водні ресурси, до неї віднесено реальну шкоду життю, здоров'ю людей або довкіллю чи можливість її настання. Шкода, що завдається людині, у правовій літературі іноді розглядається як різновид біологічної шкоди [313, с. 95]. Поняття «шкода життю чи здоров'ю»

включає будь-які види фізичної шкоди, що спричиняється потерпілому внаслідок злочинного посягання на водні ресурси, а також смерть хоча б однієї особи.

Щодо часу виявлення наслідків, то небезпека їх настання проявляється саме з моменту завершення злочинної дії. У більшості злочинів, що розглядаються, цим моментом вважається час порушення положень спеціальних правил. Отже, в реальні наслідки загроза трансформується з моменту їх фактичного настання. При цьому необхідно враховувати особливості фактичної шкоди та характер опису наслідків у кримінально-правовій нормі [444, с. 124].

Таким чином в результаті проведеного дослідження підтверджується висновок про те, що завдяки дослідженню впливу суспільно небезпечного діяння на один із елементів об'єкту злочину (суб'єкт, предмет або соціальний зв'язок), що призводить до його знищення або суттєвого пошкодження, розкривається зміст механізму заподіяння шкоди зазначеному елементу складу злочину.

З'ясування питання щодо віднесення водних ресурсів до об'єкту кримінально-правової охорони потребує визначення наступних аспектів: а) економічний зміст; б) зв'язок з державою; в) наукових підходів до розуміння водних ресурсів у юридичних науках та, зокрема, у кримінальному праві; г) встановлення кола учасників відносин, що виникають та розвиваються при використанні та охороні водних ресурсів; д) рівень забезпеченості правової охорони водних ресурсів.

а) економічний зміст водних ресурсів.

Розглядаючи питання щодо економічного змісту водних ресурсів слід звертати увагу на його належність економічній системі держави у якості самостійного «елемента». Економічний зміст водних ресурсів має відображення у функціональному, інституційному та відтворюючому аспектах; структурі водних ресурсів (їх загальних та спеціальних ознаках); діяльності суб'єктів (учасників) процесу використання водних ресурсів, з метою забезпечення їх економічних інтересів; основних і спеціальних функціях водних ресурсів.

Визначення таких «компонентів» об'єкта кримінально-правової охорони як:

а) права, свободи та правоохоронювані інтереси суб'єктів, що використовують

водні ресурси; б) соціальні зв'язки між такими учасниками з приводу реалізації належних їм прав, свобод та забезпечення їх інтересів, що набувають форми правовідносин (за умови їх регулювання нормами права) безпосередньо залежить від економічного змісту водних ресурсів [4, с. 10]. З урахуванням певних умов лише окремі із ушкоджених внаслідок протиправного посягання «компонентів» такого об'єкта будуть враховуватись у змісті об'єкта злочину як елемента складу злочину.

б) наявність зв'язку водних ресурсів з діяльністю держави.

Здатність у задоволенні потреб суб'єктів господарювання і населення у доброякісній воді є основною умовою та «показником» функціонування водних ресурсів у державі. Саме держава має зацікавленість у такій «привабливості» водних ресурсів. Так у 2015 році, з метою законодавчого закріплення загальнонаціональних пріоритетів у сфері раціонального використання та забезпечення належної охорони водних ресурсів Національною академією аграрних наук України розроблено Водну стратегію України на період до 2025 року.

Цей приклад розкриває значення державних інституцій у регулюванні обігу водних ресурсів – держава повинна правовими засобами впливати на порядок їх використання та охорони. Основою для такого висновку є положення ст. 5 Закону «Про охорону навколишнього...», відповідно до яких «Державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають: навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і невикористовувані в економіці в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти та інші природні комплекси» [328].

Державний вплив щодо механізму функціонування водних ресурсів обумовлений наявністю належної компетенції держави, яка через уповноважені нею органи має можливість та зобов'язана регулювати та врівноважувати

непросту ситуацію з використанням, охороною та відновленням таких ресурсів, від чого залежить функціонування більшості галузей економіки.

Президент України за своїм статусом є главою держави і гарантом додержання Конституції України, включаючи її норми, що гарантують кожному право знати свої обов'язки, включаючи екологічні (ст. 57), зобов'язують кожного не заподіювати шкоду природі (ст. 66) та сплачувати податки і збори, у тому числі за забруднення довкілля та використання природних ресурсів (ст. 67) й додержуватися Конституції України та законів України, у тому числі тих, що регулюють відносини екологічного характеру (ст. 68) та інші, що мають відношення до реалізації обов'язків фізичних осіб, у тому числі тих, що стосуються охорони навколишнього природного середовища.

КМУ як вищий орган у системі органів виконавчої влади реалізує свої повноваження насамперед через прийняття відповідно до законодавства підзаконних актів нормативного та організаційно-упорядкувального характеру. Акти нормативного характеру, що визначають загальнообов'язкові правила в галузі охорони та використання природних (зокрема, водних) ресурсів, забезпечення екологічної безпеки або сприяють упорядкуванню системи органів, що здійснюють управління в даній сфері суспільних відносин, безпосередньо пов'язані із забезпеченням реалізації екологічних прав та обов'язків фізичних та юридичних осіб.

У системі відповідних гарантій цим актам належить суттєва роль. Вони забезпечують переведення відповідних базових положень законодавчих актів у практичну площину, встановлюючи відповідно до них певні процедури, правила, яких зобов'язані дотримуватися (виконувати) фізичні особи.

Так, відповідно до ЛК, КМУ затвердив своєю постановою від 23.05.2007 р. № 761 Порядок спеціального використання лісових ресурсів та Порядок видачі спеціальних дозволів на використання лісових ресурсів, а відповідно до ст. 65 ЗУ «Про природно-заповідний фонд України» КМУ прийняв постанову від 24.07.2013 р. № 541 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд».

Як суб'єкт законодавчої ініціативи КМУ може ініціювати розробку чи внесення змін до чинних законів та кодексів екологічної спрямованості, які стосуються визначення та реалізації екологічних обов'язків фізичних та юридичних осіб.

Важливу роль в організаційному механізмі держави щодо забезпечення додержання екологічного законодавства, реалізації фізичними та юридичними особами своїх екологічних обов'язків відіграють спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади в галузі охорони навколишнього природного середовища. Саме вони здійснюють функції контролю, моніторингу, екологічної експертизи, ліцензування тощо, які призначені утримувати суб'єктів екологічних відносин у межах вимог екологічного законодавства.

Серед цих органів центральне місце належить Міністерству екології та природних ресурсів. Для забезпечення реалізації екологічних обов'язків фізичних та юридичних осіб важливими, зокрема, є повноваження цього Міністерства з: затвердження правил, нормативів, норм щодо охорони довкілля; розробки і затвердження методики визначення розмірів шкоди в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища; встановлення квот та лімітів за спеціальне використання природних ресурсів, транскордонне переміщення об'єктів рослинного та тваринного світу; погодження вибору земельних ділянок для розміщення об'єктів, місць розташування об'єктів та проектів відведення земельних ділянок тощо.

З урахуванням особливостей таких галузей, як водне, лісове та рибне господарство, відповідні повноваження нормативного, контролюючого та іншого характеру також здійснюють центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері охорони навколишнього природного середовища (ст. 20² Закону «Про охорону навколишнього...») - Державне агентство земельних ресурсів, Державне агентство України по водному господарству, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство рибного

господарства України.

Говорячи про механізм регулювання водокористування, необхідно звернути увагу на особливість його застосування у сфері їх кримінально-правової охорони. Специфіка полягає у наявності нормативних приписів Основного закону нашої держави, якими прямо передбачено, що водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу, від імені якого права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією (ч.1 ст.13) [179].

Отже, по-перше, у взаємовідносинах з водокористувачами держава виступає як їх обов'язковий учасник, наділений повноваженнями імперативного характеру, обумовленими наявністю правотворчої та правозастосовної функцій; по-друге, регулювання державою суспільних відносин забезпечується шляхом формування кримінально-правової політики, зокрема й у сфері охорони водних ресурсів, ухвалення законодавчих приписів та вжиття практичних заходів щодо їх реалізації.

в) розуміння водних ресурсів у галузі кримінального права (з урахуванням бланкетності норм Особливої частини КК, що встановлюють кримінальну відповідальність за посягання на водні ресурси) [119, с. 92].

Забезпечення державою завдань щодо кримінально-правової охорони водних ресурсів неможливо без визначення їх поняття та відповідної структури (див. підрозділ 1.1).

Необхідно відмітити, що науковці наголошують на тому, що для забезпечення належної правової охорони визначених у законодавстві «компонентів» водних ресурсів явно недостатньо. Зокрема, водні ресурси - це сформовані під впливом природних чинників підземні, поверхневі, внутрішні морські води та територіальне море, які мають межі, об'єм, визначений водний режим, внесені до державного водного кадастру, а також природні багатства, які перебувають у взаємозв'язку з водними об'єктами (водні біологічні ресурси,

земельні ділянки, що перебувають під водними об'єктами, природні ресурси континентального шельфу, надра, тощо).

З метою належного забезпечення кримінально-правової охорони водних ресурсів необхідно окреслити “компоненти”, що мають відношення до змісту об'єкта кримінально-правової охорони. За результатами аналізу сукупності нормативно-правових актів у сфері водних ресурсів можливо зробити висновок про те, що до таких ресурсів відносяться поверхневі, підземні, внутрішні морські води та територіальне море, що сформувались в результаті впливу природних чинників, а також природні багатства, що пов'язані з водними об'єктами (земельні ділянки, що перебувають під водними об'єктами, надра, водні біологічні ресурси, природні ресурси континентального шельфу, тощо). При цьому вони мають об'єм, визначені межі та водний режим, внесені до державного водного кадастру.

У той же час необхідно підкреслити, що у ч.1 ст.1 КК законодавець, формулюючи завдання КК, визначив об'єкти кримінально-правової охорони, одним з яких є довкілля. Враховуючи, що довкілля - це природне навколишнє середовище, сукупність усіх живих і неживих об'єктів, що зустрічаються у певному регіоні без впливу людини, а водні ресурси є його компонентом, слід дійти висновку про те, що водні ресурси є складовою (компонентом) такого об'єкта кримінально-правової охорони як довкілля.

Отже, права, свободи та правоохоронювані інтереси фізичних та юридичних осіб, що реалізуються у процесі використання водних ресурсів, виконання контрольних функцій за їх обігом, а також потерпілі, що зазнали фізичної чи матеріальної шкоди в результаті злочинного посягання на водні ресурси, і правовідносини у вигляді соціальних зв'язків між учасниками взаємодії з приводу обігу водних ресурсів, реалізації їх прав, свобод та інтересів «потенційно» можуть зазнати істотної шкоди та стати об'єктом злочину.

г) встановлення учасників правовідносин у процесі існування та використання водних ресурсів.

Попередній підрозділ був присвячений дослідженню економічного та правового змісту суб'єктів використання водних ресурсів, їх ролі у вітчизняній

державній економічній системі. З'ясування окремих ознак загального змісту цих учасників здійснювалось у процесі визначення їх розуміння в дефініції водних ресурсів у кримінальному праві та інших юридичних науках.

Необхідно наголосити, що визначення змісту учасників вказаних правовідносин обумовлено необхідністю їх визнання «суб'єктами»:

1. які здатні вчинити суспільно небезпечне посягання чи
2. потерпілими, яким спричинено шкоду внаслідок впливу таких посягань.

З цієї точки зору та з урахуванням змісту правовідносин у процесі водокористування, а також функцій учасників цього процесу можливо окреслити наступні різновиди таких учасників:

- 1) особи – суб'єкти загального користування водними ресурсами;
- 2) особи – суб'єкти спеціального користування такими ресурсами;
- 3) суб'єкти, спеціально уповноважені для прийняття рішень щодо охорони довкілля, природокористування, забезпечення екологічної безпеки, діяльність яких пов'язана із здійсненням функцій контролю за дотриманням її вимог.

г) чи є діяльність учасників відносин спеціального використання водних ресурсів (водокористування) господарською діяльністю?

Зазначений поділ осіб, які є учасниками правовідносин у процесі функціонування природних ресурсів та не є такими учасниками, але здатні впливати на його функціонування, породжує питання про те, за яких умов їх діяльність вважається підприємницькою. Або іншими словами, діяльність яких із цих осіб визнається підприємницькою, а відтак, охоплюється поняттям господарської діяльності.

Слід наголосити, що природні ресурси (у тому числі й водні) відповідно до ГК сприймаються як майно, і це дозволяє за логікою господарсько-правового регулювання поширювати на них правовий режим використання майна в цілому. З урахуванням законодавчого підходу у господарсько-правовій доктрині вказується, що природні ресурси як особлива категорія майна, що використовується у сфері господарювання, характеризуються специфічним правовим режимом, якому

притаманні такі риси: 1) спеціальне регулювання; 2) визначення природних ресурсів (землі, надр, атмосферного повітря, водних та інших природних ресурсів, що знаходяться в межах території України, природних ресурсів її континентального шельфу, виключної/морської економічної зони) об'єктами права власності Українського народу, що реалізується від імені народу органами державної влади та органами місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України; 3) закріплення за кожним громадянином права користування (відповідно до закону) природними об'єктами права власності Українського народу; 4) використання суб'єктами господарювання в їх господарській діяльності природних ресурсів у порядку спеціального або загального природокористування відповідно до актів законодавства; 5) можливість отримання суб'єктами господарювання для здійснення господарської діяльності природних ресурсів на праві власності або праві користування; 6) закріплення за суб'єктами господарювання низки спеціальних прав та обов'язків щодо використання природних ресурсів, наданих на праві власності або праві користування [113, с. 173-174].

Без сумніву, сьогодні неправильно було б ігнорувати той факт, що поступове втягнення природних ресурсів у товарний оборот, зумовлене об'єктивними тенденціями розвитку господарсько-економічної системи, призводить до поширення на них приватноправових механізмів регулювання і все ширшого використання цивільно-правових та господарсько-правових конструкцій. Однак водні ресурси не є майном у розумінні ст. 139 ГК, а наділені своєю специфікою, на відміну від будь-яких інших матеріальних цінностей і благ, про що неодноразово наголошується в еколого-правовій науковій літературі. Ознаки самих водних об'єктів та ресурсів визначають особливий правовий режим щодо включення їх у цивільний (господарський) оборот, який зародився ще в римському праві. Як наголошує В. І. Андрейцев, ... природні ресурси мають біологічну й екологічну, а також матеріально-правову природу, а не майновий, речовий характер, які можуть бути віднесені до загальної категорії нерухомості, але не в тому значенні, як це визначено ЦК, оскільки це може привести до штучної зміни їх фізичної та правової

природи й відповідного правового режиму [3, с. 240].

Отже, за змістом ч. 2 ст. 48 ВК юридичні та фізичні особи здійснюють спеціальне водокористування в першу чергу з метою задоволення питних потреб населення, для господарсько-побутових, сільськогосподарських, промислових, лікувальних та інших державних і громадських потреб. Нормативне регулювання відносин, які складаються у сфері господарського використання природних ресурсів, закріплене у главі 15 ГК «Використання природних ресурсів у сфері господарювання». У ст. 149 ГК «Використання природних ресурсів суб'єктами господарювання» вказується, що суб'єкти господарювання використовують у господарській діяльності природні ресурси в порядку спеціального або загального природокористування відповідно до цього Кодексу та інших законів. У ст. 151 під назвою «Використання природних ресурсів на праві користування» зазначаються умови, підстави здійснення спеціального природокористування.

Легальне визначення поняття господарської діяльності міститься у ч. 1 ст. 3 ГК як діяльності суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямованої на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність. У господарсько-правовій літературі підходи до переліку ознак господарської діяльності загалом відповідають закладеному в Кодексі законодавчому підходу до розуміння даного терміну та зводяться до таких: а) господарська діяльність здійснюється у сфері суспільного виробництва (і ніяк не у сфері особистого споживання); б) ця діяльність спрямована на задоволення приватних інтересів суб'єктів господарювання за умови дотримання ними певних публічних інтересів; в) вона пов'язана з тією стороною суспільного виробництва, у якій здійснюється господарське використання майна; г) це діяльність, що організовує виробництво та використання майна; д) результати господарської діяльності мають вартісний характер [269, с. 3-8]. Вищенаведені ознаки розкривають поняття господарської діяльності у широкому її розумінні та, у поєднанні з положеннями ВК щодо цілей спеціального водокористування, дають підстави зробити висновок, що водокористування такого виду є невід'ємною складовою в межах *«самостійної»*,

ініціативної, систематичної, на власний ризик господарської діяльності, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку» (ст. 42 ГК).

У той же час, з огляду на положення ч.1 ст. 47 ВК, за відсутності ознаки систематичності та мети одержання прибутку саме по собі використання водних ресурсів учасниками правовідносин загального водокористування визнаватись підприємницькою діяльністю не може.

Таким чином, на підставі проведеного аналізу можливо дійти наступних висновків:

1) водні ресурси та їх використання безпосередньо пов'язані як з господарюючими, так і не господарюючими суб'єктами (учасниками правовідносин), які спричиняють взаємний вплив на такі ресурси, що обумовлює наявність безконфліктної або конфліктної взаємодії. При цьому конфліктна взаємодія, як правило, має місце при порушенні учасниками правовідносин вимог нормативно-правових актів щодо водокористування. Її окремим видом є взаємодія за умови спричинення шкоди правам, свободам та інтересам учасників правовідносин у сфері водних ресурсів та у процесі вчинення протиправних посягань, встановлених законом про кримінальну відповідальність;

2) існує прямий зв'язок між порушеннями законодавства (посяганнями) щодо спеціального водокористування, вчинених господарюючим суб'єктом, та їх результатом у вигляді шкоди, що завдається правам, свободам й інтересам інших учасників господарських правовідносин. При цьому, в залежності від наявності (відсутності) визначеного ГК підприємницького статусу слід розмежовувати характер протиправних посягань такого суб'єкта. Такі посягання будуть спрямованими на порушення порядку зайняття підприємницькою діяльністю тільки за умови сукупності у господарюючого суб'єкта ознак, визначених ст. 42 ГК України;

3) підстави розглядати посягання на права, свободи та інтереси водокористувачів у процесі загального користування суб'єктом, що здійснює

некомерційну господарську діяльність, як такі, що спрямовані на підприємницьку діяльність чи пов'язані з нею, відсутні;

4) необхідний ступінь правової охорони водних ресурсів витікає, по-перше, з потреб суспільства щодо забезпечення раціонального використання, збереження та охорони водних ресурсів шляхом встановлення норм-заборон з приводу їх обігу та, по-друге, з усвідомлення руйнівного характеру кримінально-правових наслідків порушення таких заборон [343, с. 28];

5) ступінь і характер суспільної небезпечності діяння у процесі обігу водних ресурсів, а також визначення певного виду (видів), розміру шкоди внаслідок його заподіяння характеризують зміст «принципу суспільної небезпечності діяння» [169, с. 152; 10, с. 146]. Питання складових, на яких базується цей принцип, більш докладно буде розглянуто при дослідженні механізму спричинення шкоди водним ресурсам;

б) невідворотні юридичні наслідки, що мають місце в результаті посягань на водні ресурси, є результатом застосування державою примусових заходів правового характеру щодо суб'єкта – правопорушника. З огляду на встановлення державою норм за посягання на водні ресурси як об'єкт кримінально-правової охорони, є підстави для виділення в окрему групу державно-правових заходів кримінально-правового характеру.

2. Результат протиправного впливу на водні ресурси та його соціально-економічна сутність.

Як було визначено у попередньому підрозділі, водні ресурси, у їх сукупності, складаються з елементів, що є потенційними об'єктами протиправних посягань, в результаті яких виникають негативні зміни. Розглянемо механізм спричинення таких змін з огляду на теорію «об'єкт злочину - соціальні цінності». Виходячи з того, що під *механізмом заподіяння шкоди об'єкту злочину* розуміється вплив суспільно небезпечного діяння певного виду на соціальні цінності (потерпілого; його права, свободи та інтереси; соціальні зв'язки між членами суспільства з приводу реалізації ними належних їм прав, свобод та інтересів), під загрозою

спричинення негативних змін знаходяться права, свободи та правоохоронювані інтереси учасників водокористування й соціальні зв'язки, що виникають між ними.

Отже, виходячи з диференціації видів діяльності суб'єктів водокористування можливо констатувати, що обов'язковими елементами кримінально-правової охорони водних ресурсів та механізму заподіяння їм шкоди є:

1) права, свободи та інтереси осіб, які здійснюють загальне користування водними ресурсами;

2) права, свободи та інтереси осіб, що здійснюють спеціальне користування водними ресурсами;

3) права, свободи та інтереси, що забезпечують діяльність зазначених вище осіб у процесі водокористування та які уповноважені приймати рішення з питань охорони довкілля, природокористування та забезпечення екологічної безпеки, діяльність яких пов'язана із здійсненням функцій контролю за дотриманням її вимог [119, с. 101-102].

Таким чином, спричинення негативних змін пов'язується з ураженням прав, свобод та правоохоронюваних інтересів вищезазначених суб'єктів, а також з «розривом» між ними соціальних зв'язків.

1.3. Кримінальна відповідальність за посягання на водні ресурси: основні історично-правові та окремі порівняльно-правові аспекти

1.3.1. Кримінальна відповідальність за посягання на водні ресурси: основні історично-правові аспекти

Розвиток науки кримінального права на сучасному етапі передбачає детальне дослідження історії розвитку водних ресурсів. Основною метою при проведенні такого дослідження є виявлення тенденцій у розвитку і зміні законодавства, техніко-юридичних особливостей при конструюванні кримінально-правових норм, а також визначення конкретних періодів, для яких характерні ці особливості. Розглядаючи питання про зародження кримінально-правового захисту водних

ресурсів від забруднення, автор повинен чітко визначити сутність кримінально-правового захисту як виняткових заходів державного примусу, без дотримання яких цивілізоване суспільство взагалі неможливе. Тому автор вважає за необхідне досліджувати зародження кримінально-правової охорони водних ресурсів в давнину.

Історія розвитку кримінального законодавства на українських землях пов'язується з чинністю і застосуванням у певний період розвитку української державності конкретних нормативно-правових актів у галузі кримінального права. Впродовж розвитку державності українських земель нормативно-правові акти, що включали положення кримінально-правового характеру, були досить різноманітними. Тому систематизація таких нормативно-правових актів передбачає їх поділ залежно від: 1) території застосування, пов'язаної з відповідними етапами розвитку української державності; 2) часу, впродовж якого застосовувались такі акти на конкретному етапі розвитку української державності [61, с. 153-158]. Врахування такої систематизації дає можливість наступним чином висвітлити зміст актів кримінального законодавства, які передбачали відповідальність за злочини проти водних ресурсів та застосовувались на українських землях у різні періоди становлення державності. Врахування таких критеріїв поділу нормативно-правових актів, які регулювали кримінальну відповідальність у сфері використання та охорони водних ресурсів, при систематизації дозволяє у загальних рисах «показати» історію кримінального законодавства у сфері водних ресурсів як нормативно-правових актів, які в різний час застосовувалися на українських землях:

I. Нормативно-правові акти, які застосовувалися на українських землях, що входили до складу Давньоруської держави (Київської Русі) (кінець IX – середина XIII століття)

У дохристиянські часи Київської Русі вода мала надважливе значення, оскільки вона використовувалась не тільки у побутових цілях, а й для відправлення релігійних обрядів язичників. Найвидатнішою писаною пам'яткою періоду Київської Русі є «Руська правда». Цей збір законів містить окремі положення щодо

правової охорони природних ресурсів, у тому числі вод. Так існувало положення про заборону рибальства у період нересту. Також досить детально врегульовувалися відносини з охорони бобрів. Проте кримінальна відповідальність за забруднення та засмічення водних ресурсів не встановлювалась. Стаття 69 розширеної редакції передбачала кримінальну відповідальність за крадіжку бобрів: «Якщо хтось вкраде бобра, то повинен заплатити штраф у розмірі 12 гривень» [363]. Стаття 70 розширеної редакції закріплювала положення, відповідно до якого: «У разі виявлення слідів руйнування поселення бобрів і за відсутності свідків цього злочину, відповідальність несла уся селянська община» [363].

Аналізуючи положення «Руської правди» можна визначити, що у той час водні ресурси охоронялись виключно як власність. Так, на той час вже існували млини, які могли перебувати у приватній власності. Враховуючи, що водний об'єкт був приналежністю земельної ділянки, а власник таких ділянок мав право на обмеження прав інших користувачів, вважається, що саме в цей період починається формування так званого «берегового права» [235, с.36-37; 75, с. 22]. Це означає, що у період Київської Русі право власності на водні ресурси належало власнику земельної ділянки, на якій вони розташовувались.

На українських землях діяли положення «Саксонського зеркала» (близько 1220 р.). Ця збірка правових норм містила положення щодо використання водних ресурсів для громадських потреб та приватних інтересів. «Саксонське зеркало» також охороняло водні ресурси як власність [141, с. 38; 75, с. 42]. Кримінальної відповідальності за забруднення та засмічення водних ресурсів у «Саксонському зерцалі» не закріплювалась.

II. Нормативно-правові акти, які застосовувалися на українських землях, що входили до складу Руської держави (Московської держави) (1478-1712)

Судебник 1497 рр. не містив правових норм, що регламентують видобуток риби і водних тварин. Ймовірно, це було пов'язано з тим, що Судебник не змінив «юридичних вірувань і поглядів народу, ... а залишив їх такими, якими вони були в Руській Правді та інших пам'ятках колишнього часу; важливих нових законів

Судебник в собі не містив, тому одночасно з ним в багатьох місцевостях Росії мала силу Руська Правда і різні статутні грамоти» [235, с. 56].

Важливе значення для кримінально-правової охорони водних ресурсів мало **Соборне уложення 1649 р.** – звід законів, який врегулював кримінальні та цивільні правовідносини. Збірник складався з 25 глав і 967 статей. Як зазначав В.М. Грибовський, його зміст фактично обумовлював питання функцій державного управління, оскільки ними були закріплені норми державного права, питання судоустрою і судочинства, норми речового й кримінального права, а також опис статусу різних станів: селян, посадських людей, стрільців, козаків [335, с. 245; 141, с. 15]. Як і за часів Київської Русі, люди будували греблі, змінювали русла рік, збільшували або знижували рівень води у водних об'єктах тощо, у зв'язку з чим законодавством встановлювалась відповідальність за шкоду, спричинену діями людини в процесі використання вод [141, с. 15; 152, с. 77; 429, с. 176].

Необхідно відзначити, що Соборне уложення 1649 р. було результатом першої великої кодифікації російського права, будучи, по суті, революційною подією не тільки за обсягом і значущістю систематизованого правового матеріалу, але і в частині використання техніко-юридичних методів, правил і прийомів. Уложення було розділене на глави, кожна з яких була забезпечена заголовком. Глави підрозділялись на статті, і їх нумерація здійснювалась в межах кожного розділу. Причиною цьому став вплив візантійської і литовської традиції кодифікації, який чиниться на розробників Уложення, які не знали наскрізної нумерації постатейного матеріалу. На відміну від правових актів попереднього періоду, законодавець в Соборному уложенні 1649 р. диференціює незаконний видобуток водних біоресурсів в залежності від об'єкта злочинного посягання.

Важливе значення для кримінально-правової охорони вод мали царські укази, які стосувались, як правило, конкретно визначеного об'єкта. Так, наприклад, у 1676 р. було прийнято царський указ про порядок лову риби в Плещееві озері, у якому пропонувалося ловити тільки велику оселедець. За ловлю дрібної оселедця «старості і рибних ловцям передбачена була смертна кара» [73, с. 98].

Знакові зміни у галузі рибоохорони припали на час правління в Російській Імперії Петра I. Ці нововведення цікаві тим, що вони лягли в основу положень, на підставі яких розроблялися сучасні правила використання водних живих ресурсів. Статутом про рибну ловлю 1704 р. імператор затвердив основи регулювання рибного лову, а також заборонив винищувальні способи видобутку: заколами, гаками без наживки та іншими. Все частіше застосовувалися локальні заборони для відновлення чисельності того або іншого виду риб у конкретних водоймах. У 1752 р. був обмежений лов ряпушки, у 1763 р. на Неві був заборонений вилов стерляді довжиною встановленою того часу. У 1835 р. почалося законодавче регулювання відтворення риби – вийшов указ про охорону місць нересту [168, с. 213].

Військовий артикул Петра I 1715 року являв собою акт військово-кримінального права, який був виданий 25 квітня 1715 р. та пізніше, як друга частина, увійшов до змісту затвердженого 30 березня 1716 р. Військового статуту Петра I [429, с. 123]. Зокрема, у ст. 90 було встановлено відповідальність за забруднення джерел питної води у вигляді обов'язку винного «вичистити» забруднення і визначено санкції: «жорстоко наказаним бути» [61, с. 192-193].

У 1718-1819 рр. були видані акти, що забороняли вивозити сміття в річки, канали, протоки, обробляти колоди й дошки на берегах річок, викидати баласт у гаванях, річках і на рейдах. За порушення цих указів передбачалось покарання - заслання на каторгу [75, с. 5]. Отже, вперше на законодавчому рівні було встановлено кримінальну відповідальність за забруднення водних ресурсів. Це дає підстави вважати, що кримінально-правова охорона водних ресурсів бере свій початок з XVIII століття. Першим злочином у цій сфері, за який на офіційному рівні було передбачено притягнення до кримінальної відповідальності, було засмічення водних об'єктів [263, с. 12].

Аналіз правових норм, що діяли в цей період, дозволяє зробити висновок про наступне.

1. Для даного етапу характерним стає прийняття законодавчих актів у сфері охорони водних ресурсів. Укази досить детально регламентували порядок вилову риби і водних тварин. Правові норми містили обмеження щодо розміру видобутої

риби, часу лову, а також деяких властивостей рибальських снастей. Нерідко в законодавчому акті детально обґрунтовувалося введення тієї чи іншої заборони на лов риби або водних тварин. Крім того, в даний період посилюються санкції за незаконний вилов водних біоресурсів, аж до застосування смертної кари.

2. Законодавець, як і раніше при конструюванні правових заборон, використовує казуальне формулювання. Даний недолік законодавчої техніки усувався на практиці розширювальним тлумаченням норми права. Це було характерно для правових норм і Соборного уложення 1649 р., і Судебника 1589 р. При цьому конкретний спосіб викладу правових приписів з'явився наслідком їх казуїстичного походження (запис судових рішень, норм звичаєвого права і т.д.), а також прагненням законодавця підкреслити необхідність застосування даних норм в кожному випадку виникнення протиправної ситуації [238, с. 22; 430, с. 88].

III. Нормативно-правові акти, які застосовувалися на українських землях, що входили до складу Великого князівства Литовського (середина XIII-1795 р.)

Окремі положення щодо охорони навколишнього природного середовища, в тому числі кримінально-правової охорони водних ресурсів, містяться у Статутах Великого князівства Литовського 1529, 1566, 1588 рр. Так, у першому (Старому) Литовському статуті 1529 р. міститься Розділ 9 «Про лови, про пуцу, про бортне дерево і озера, про боброві гони, про соколині гнізда і про хмелища»: в арт. 5 передбачалося, що той, хто в чужих озерах здійснить ловлю і покосить сіножаті, той має платити [301].

Питання використання та охорони водних ресурсів регулювалися також у Другому Литовському статуті 1566 р. Особливостям використання та охорони природних ресурсів у цілому присвячений розділ 10 «Про лови, про пуцу та про дерево бортне». Проаналізувавши норми Литовських статутів, можна зробити висновок, що Статути не охоплювали в повній мірі питань, що були обумовлені Соборним уложенням відносно охорони водних, зокрема рибних, ресурсів.

IV. Нормативно-правові акти, які застосовувалися на українських землях, що входили до складу Російської імперії (1721-1917)

«Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). Досить детально кримінально-правова охорона водних ресурсів розглядалась у збірці норм феодального права Лівобережної України «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.). Питанням використання та охорони водних ресурсів присвячений розділ 18 даного акту. Так, наприклад, у пункті 2 Арт. 2 встановлювалась кримінальна відповідальність за неправомірне використання водних ресурсів, розташованих на чужій земельній ділянці, що спричинило шкоду власнику таких водних ресурсів [167, с. 536].

Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р.

У цьому законодавчому акті містився розділ VIII «Про злочини та проступки проти суспільного благоустрою і благ», відділення V «Про порушення правил охорони чистого повітря і безпеки води» [387, с. 429].

Види злочинів, передбачених цим відділенням Уложення, можна систематизувати наступним чином:

1) будівництво фабрики, мануфактури або заводу в місті однак, хоча і не в місті, але вище за течією ріки чи протоки, яке визнається за законами шкідливими для чистоти повітря чи безпеки води (п.1 ст. 1053);

2) псування води в містах чи поселеннях в ріках, каналах, джерелах чи колодязях, з яких жителі міста беруть воду для внутрішнього споживання шляхом мочення конопель чи льону або будь-яким іншим способом (п. 1 ст. 1057);

3) забруднення води отруйними чи сильнодіючими речовинами з метою заподіяння шкоди суспільному здоров'ю незалежно від умислу (п. 2 ст. 1057);

4) забруднення води отруйними чи сильнодіючими речовинами з метою позбавити життя особи (п.3 ст. 1057) [387, с. 432].

Крім цього, у зміст розділу VIII Уложення 1845 р. була включена глава VII «Про порушення правил благоустрою і господарства в містах і селах». Види проступків, пов'язані з водними порушеннями, можна систематизувати наступним чином:

1) забруднення ріки та джерел, над якими влаштовані міста і села, кидаючи нечистоти будь-якого роду (п.1 ст. 1323);

- 2) забруднення колодязів, кидаючи нечистоти будь-якого роду, а також обов'язок чистити їх та тримати в справності (п.2 ст. 1323);
- 3) забруднення ріки та джерел, над якими влаштовані міста і села, колодязів, кидаючи нечистоти будь-якого роду, якщо в результаті таких дій відбудеться значне псування води (п.3 ст. 1323);
- 4) забруднення стоків води піском, вчинені господарями будинків (п.1 ст. 1331);
- 5) вилов риби «тонями» (сітками) без належного дозволу в ріках і каналах (п.1 ст. 1333) [387, с. 537-539].

Крім того, в Уложенні 1845 р. в розділі VII «Про злочини і проступки проти майна та доходів скарбниці» була передбачена відповідальність за самовільне полювання «в місцях, законом заборонених». Службові особи, які охороняли казенну власність, але допустили самовільну ловлю звірів, риби, устриць, перлів, тюленів у вигляді промислу, піддавалися перший раз суворій догані, а другий - звільнення з посади. Винні ж каралися штрафами, конфіскацією «спійманої живності» і тюремним ув'язненням на термін до 5 років (п. 7, 9 ст. 586) [430, с. 90]. В розділі XII «Про злочини та проступки проти власності приватних осіб», главі I «Про насильницьке заволодіння чужим нерухомим майном, про захват і неправильне використання доходів чи інших вигод чужого маєтку і про винищення граничних знаків і меж» передбачена кримінальна відповідальність за вилов риби в чужих водах без згоди і дозволу володільця, коли це вчинено не таємно і не у вигляді крадіжки (ст. 2101) [387, с. 826].

В Уложенні 1845 р. в розділі XII «Про злочини та проступки проти власності приватних осіб», главі II «Про винищення і пошкодження чужого майна», відділення II «Про винищення або пошкодження чужого майна вибухом пороху, газу чи іншою підпалюючою речовиною або ж затопленням чи іншим способом» передбачені діяння, які вчиняються з використанням води, тобто вода є засобом вчинення злочину (наприклад, вчинення затоплення чужих луків, садів, лісів або інших життєвих припасів (ст. 2118), умисне затоплення рудників (ст. 2119); умисне затоплення кораблів, судна (п.1 ст. 2120); затоплення цілого міста або поселення

(п.2 ст. 2120) і т.д. Також в цьому відділенні передбачена кримінальна відповідальність за отруєння риби в прудах і ріках, вчинені умисно (ст. 2126) [387, с. 836-841].

Беручи до уваги зазначені положення Уложення 1845 р., зробимо **проміжні висновки**, які стосуються характеристики: 1) предмету посягання; 2) самого діяння (його різновидів), 3) механізму заподіяння таким діянням шкоди (його спрямованості):

1) залежно від предмету посягання їх можна поділити на декілька різновидів: а) посягання, вчинені стосовно водних об'єктів, утворених природним способом (ріки, озера і т.ін.); б) посягання, вчинені стосовно водних об'єктів, утворених штучним способом (канал, колодязь, сток води і т.ін.); в) посягання, вчинені стосовно питної води; г) посягання на рибні ресурси;

2) залежно від ознак діянь, передбачених названим законодавчим актом, вони поділяються на наступні різновиди: а) різноманітні форми *забруднення води* (*забруднення питної води, забруднення води* отруйними чи сильнодіючими речовинами; забруднення колодязів, кидаючи нечистоти будь-якого роду, забруднення стоків води і т.д.); б) діяння, які вчиняються з використанням води як засобу вчинення злочину (наприклад, вчинення затоплення чужих луків, садів, лісів або інших життєвих припасів, умисне затоплення рудників; умисне затоплення кораблів, судна; затоплення цілого міста або поселення і т.д.); в) псування води в містах чи поселеннях в ріках, каналах, джерелах чи колодязях; г) будівництво фабрики, мануфактури або заводу в місті, що є шкідливими для безпеки води; г) вилов риби в ріках і каналах «тонями» (сітками) без належного дозволу; д) самовільна ловля звірів, риби, устриць, перлів, тюленів у вигляді промислу;

3) в окремих випадках у тексті законодавчого положення прямо вказувалось на спрямованість діяння та заподіяння ним шкоди певного виду; залежно від цього можна виділити наступні найбільш типові різновиди *втрат*, що утворюються окремими із зазначених вище діянь: а) забруднення води, в тому числі питної, в річках, колодязях і т.д.; б) псування води; в) знищення риби у водних об'єктах; г) заподіяння шкоди суспільному здоров'ю; г) позбавлення життя.

Кримінальне уложення, прийняте у 1903 р., застосовувалось на українських землях, які входили не лише до складу Російської імперії, але і тих державних утворень, що існували на теренах України після розпаду Російської імперії впродовж 1917-1920 рр. (УНР, ЗУНР, Польської республіки – Другої Речі Посполитої) [422, с. 84].

У ст. 3 цього Уложення визначалось, що передбачені ним злочинні діяння поділяються на тяжкі злочини, злочини та проступки: 1) «злочинні діяння, за які в законі визначені, як вище покарання, смертна кара, каторга або заслання на поселення, називаються тяжкими злочинами» (ч. 1); 2) «злочинні діяння, за які в законі визначені, як вище покарання, ув'язнення у виправний будинок, фортецю або тюрму, називаються злочинами» (ч. 2); 3) «злочинні діяння, за які в законі визначені, як вище покарання, арешт або грошова пеня, називаються проступками» (ч. 3) [61, с. 213].

Кримінальне уложення 1903 року стало останнім кодифікованим кримінально-правовим актом Російської імперії. Серед складів злочинів, які посягали на встановлений порядок охорони вод, належали наступні:

1) псування питної води або водопою шляхом кидання, скидання, виливання, спуском в неї чи моченням речовин, які роблять воду непридатною для використання (п.1 ст. 220 розділу IX «Про порушення постанов, які забезпечують народне здоров'я»);

2) псування питної води або водопою шляхом кидання, скидання, виливання, спуском в неї чи моченням речовин, які є небезпечною для здоров'я людей (п.2 ст. 220 розділу IX «Про порушення постанов, які забезпечують народне здоров'я»);

3) зайняття рибною чи іншою ловлею в недозволених місцях, забороненими способами або без дотримання передбачених правил, - стягувалася пеня не більше 25 рублів (п.1 ст. 246 розділу IX «Про порушення постанов, які забезпечують народне здоров'я»);

4) зайняття забороненою рибною ловлею як промислу з використанням отруйних або вибухових речовин (п.2 ст. 246 розділу IX «Про порушення постанов, які забезпечують народне здоров'я»). Однак для застосування даної

правової норми на практиці, суд повинен визнати, що спосіб, який використовується винним, дійсно перешкоджав вільному ходу риби. Дана ознака об'єктивної сторони складу злочину (ст. 246) свідчить про спробу законодавця криміналізувати незаконний вилов риби в місцях нересту і на міграційних шляхах до них;

5) самовільне і без встановлених правил спорудження каналів та інших водопровідних споруд на чужих землях для осушувальних, зрошувальних і оводнюючих цілей використання, а також й тих, що підведені під землею чи тих, що знаходяться у воді (п.1 ст. 261 розділу IX «Про порушення постанов, які забезпечують народний благоустрій»);

6) невиконання правил відносно користування водою чи водосховища, на яке розповсюджується дія закону про використання води для зрошення земель в Закавказзі (п. 2 ст. 261 розділу IX «Про порушення постанов, які забезпечують народний благоустрій»);

7) забруднення в Закавказзі водосховища, чи допущення в таке водосховище худоби, невиконання обов'язків по утриманню такого водосховища чи зрошувальної споруди, а також засівання чи засадження способом, забороненим правилами про охорону вищезазначених водосховищ (п. 3 ст. 261 розділу IX «Про порушення постанов, які забезпечують народний благоустрій») [284, с. 56];

8) не забезпечення закладу пристроєм, передбаченого законом чи обов'язковою постановою для попередження небезпеки зараження повітря, води чи ґрунту, вчинене господарем заводу, фабрики, ремісничого, торгового чи іншого закладу (п. 1 ст. 311 розділу XVI «Про порушення постанов про нагляд за промислами і торгівлею»);

9) невиконання встановлених законом чи обов'язковою постановою, обов'язків по триманню в справності колодязів (п. 1 ст. 383 розділу XVIII «Про порушення постанов про виробництво будівельних робіт та про користування шляхами сполучення та засобами зв'язку»);

10) проведення в районі охорони джерел мінеральних вод і цілющих мінеральних грязей, без відповідного дозволу чи без попередньої заяви у

встановлений строк, поданої місцевому начальству, робіт, для виконання яких необхідний дозвіл чи заява, або відновлення зупинених чи проведення заборонених тією владою робіт (п. 1 ст. 384 розділу XVIII «Про порушення постанов про виробництво будівельних робіт та про користування шляхами сполучення та засобами зв'язку»);

11) проведення труб для відводу бруду в річку чи канал, заборонене законом чи обов'язковою постановою, або в міську трубу (п. 1 ст. 386 розділу XVIII «Про порушення постанов про виробництво будівельних робіт та про користування шляхами сполучення та засобами зв'язку») [284, с. 79].

Уложення 1903 р. мало великий вплив на створення і розвиток нашого кримінального права, а також на розробку проектів КК РФ. Однак, до основних недоліків Особливої частини дослідники справедливо відносять деяку казуїстичність кримінально-правових заборон і, одночасно з цим, надмірне захоплення бланкетними диспозиціями.

Враховуючи наведені положення Уложення 1903 р., слід зробити наступні висновки, що стосуються предмету посягання, самого діяння (його різновидів) та механізму заподіяння таким діянням шкоди (його спрямованості), а саме:

1) залежно від предмету посягання їх можна поділити на декілька різновидів: а) посягання, вчинені стосовно водних об'єктів, утворених природним способом (ріки, озера, джерела мінеральних вод і цілющих мінеральних грязей і т.ін.); б) посягання, вчинені стосовно водних об'єктів, утворених штучним способом (канал, водосховище, колодязь т. ін.); в) посягання, вчинені стосовно питної води; г) посягання на рибні ресурси;

2) залежно від ознак діянь, передбачених названим законодавчим актом, вони поділяються на наступні різновиди: а) різноманітні форми *забруднення води* (забруднення питної води, забруднення в Закавказзі водосховища, чи допущення в таке водосховище худоби); б) псування води шляхом кидання, скидання, виливання, спуском в неї чи моченням речовин; в) самовільне і без встановлених правил спорудження каналів та інших водопровідних споруд на чужих землях для осушувальних, зрошувальних і оводнюючих цілей використання, а також й тих, що

підведені під землю чи тих, що знаходяться у воді; г) невиконання правил відносно користування водою чи водосховища, на яке розповсюджується дія закону про використання води для зрошення земель в Закавказзі; г) незабезпечення закладу пристроєм, передбаченого законом чи обов'язковою постановою для попередження небезпеки зараження повітря, води чи ґрунту; д) невиконання встановлених законом чи обов'язковою постановою обов'язків по триманню в справності колодязів; ж) проведення в районі охорони джерел мінеральних вод і цілющих мінеральних грязей, без відповідного дозволу чи без попередньої заяви у встановлений строк, поданої місцевому начальству, робіт; з) проведення труб для відводу бруду в річку чи канал, заборонене законом чи обов'язковою постановою, або в міську трубу; к) зайняття рибною чи іншою ловлею в недозволених місцях, забороненими способами або без дотримання передбачених правил;

3) в окремих випадках у тексті законодавчого положення прямо вказувалось на спрямованість діяння та заподіяння ним шкоди певного виду; залежно від цього можна виділити наступні найбільш типові різновиди *втрат*, що утворюються окремими із зазначених вище діянь: а) псування питної води або водопою; б) заподіяння шкоди здоров'ю; в) створення небезпеки зараження повітря, води чи ґрунту.

Порівняння положень Уложень 1845 р. та 1903 р., які стосувались вчинених діянь у сфері водних ресурсів, дозволяє сформулювати низку наступних *висновків*.

1. В Уложенні 1845 р. передбачались види злочинів та проступків. Уложення 1903 р. передбачало поділ злочинних діянь на тяжкі злочини, злочини та проступки. На відміну від Уложення 1845 р., для Уложення 1903 р. характерна більша конкретизація ознак злочинних діянь у сфері водних ресурсів, а також окремих видів таких діянь. Порівняння положень цих законодавчих актів дозволяє дійти висновку, що частина злочинів і проступків, що вчинялися у формі забруднення води (*забруднення води* отруйними чи сильнодіючими речовинами; забруднення колодязів, кидаючи нечистоти будь-якого роду, забруднення стоків води і т.д.), не увійши у зміст Уложення 1903 р. Проте перелік злочинних діянь у

сфері водних ресурсів, що вчиняються у формі проступків, в Уложенні 1903 р. розширено.

2. В обох названих законодавчих актах об'єкти охорони від злочинних посягань – різні. Якщо в Уложенні 1845 р. об'єктами охорони від злочинних посягань у сфері водних ресурсів були суспільний благоустрій і блага, майно і доходи скарбниці, власність приватних осіб, то в Уложенні 1903 р. такими об'єктами охорони були – народне здоров'я, народний благоустрій, промисли і торгівля, шляхи сполучення та засоби зв'язку.

3. В обох названих законодавчих актах містились положення, в яких передбачалось покарання за різноманітні форми забруднення води, а також інші діяння. Такі діяння в Уложенні 1845 р. визнавалися як злочинами, так і проступками, а в Уложенні 1903 р. – лише проступками. В Уложенні 1845 р. ті діяння, які входили до розділу VIII «Про злочини та проступки проти суспільного благоустрою і благ», відділення V «Про порушення правил охорони чистого повітря і безпеки води», а також розділу VIII Уложення 1845 р. глава VII «Про порушення правил благоустрою і господарства в містах і селах», відносились до проступків. Діяння, які входили до розділу VII «Про злочини і проступки проти майна та доходів скарбниці»; розділу XII «Про злочини та проступки проти власності приватних осіб», глави I «Про насильницьке заволодіння чужим нерухомим майном, про захват і неправильне використання доходів чи інших вигод чужого маєтку і про винищення граничних знаків і меж»; розділу XII «Про злочини та проступки проти власності приватних осіб», глави II «Про винищення і пошкодження чужого майна», відділення II «Про винищення або пошкодження чужого майна вибухом пороху, газу чи іншою підпалюючою речовиною або ж затопленням чи іншим способом», відносились до злочинів. Всі діяння, що посягали на водні ресурси, передбачені в Уложенні 1903 р. відносились до проступків.

4. В Уложенні 1903 р. з'явилися нові проступки, що посягали на водні ресурси. Зокрема, за самовільне і без встановлених правил спорудження каналів та інших водопровідних споруд на чужих землях для осушувальних, зрошувальних і

оводнюючих цілей використання, а також й тих, що підведені під землею чи тих, що знаходяться у воді; невиконання правил відносно користування водою чи водосховища, на яке розповсюджується дія закону про використання води для зрошення земель в Закавказзі; незабезпечення закладу пристроєм, передбаченим законом чи обов'язковою постановою для попередження небезпеки зараження повітря, води чи ґрунту; проведення в районі охорони джерел мінеральних вод і цілющих мінеральних грязей, без відповідного дозволу чи без попередньої заяви у встановлений строк, поданої місцевому начальству, робіт проведення труб для відводу бруду в річку чи канал, заборонене законом чи обов'язковою постановою, або в міську трубу.

5. Неоднаковість змісту положень названих законодавчих актів, відмінність закріплених ними ознак діянь, які вчиняються у сфері водних ресурсів, можна пояснити наступним. На законотворчу діяльність величезний вплив зробили такі фактори, як розвиток науки, промисловості, стан природних об'єктів, зникнення багатьох видів риб і водних тварин і рослин. Це вимагало від держави прийняття відповідних заходів з охорони природних ресурсів, у тому числі і шляхом чіткої законодавчої регламентації добування водних тварин і рослин, а також контролю за виконанням наявних правових приписів. Крім того, поступово законодавець переходив від казуального до абстрактного викладення правових заборон на незаконний видобуток водних біологічних ресурсів. На момент набрання чинності Уложенням 1845 р. стан охорони водних ресурсів в Російській імперії можна охарактеризувати як «зародковий», відтак й передбачені названим Уложенням 1845 р. діяння визначались казуїстичним способом.

V. Кримінальне законодавство українських земель, які входили до складу Радянської Росії (РСФРР) та УСРР до утворення СРСР у 1922 р. (1917-1922), СРСР та УСРР (1924-1936), СРСР та УРСР (1936-1991).

Даний етап, до характерних рис якого відноситься більша розвинутість кримінально-правової охорони вод у порівнянні з попередніми роками, відіграв досить вагомий роль у становленні кримінальної відповідальності за водні ресурси. Він характеризується подальшим вдосконаленням заходів кримінально-правової

охорони водних об'єктів, зокрема, прийняттям КК 1922, 1927, 1960 рр., Закону УРСР від 30.06.1960 р. «Про охорону природи», передумовами якого стали: постанова Ради Міністрів УРСР від 3 червня 1949 р. «Про охорону природи на території УРСР» та постанова Ради Міністрів від 3 червня 1958 р. № 106 «Про заходи по поліпшенню охорони природи Української РСР».

Зокрема, ВУЦВК 23 серпня 1922 р. затвердив КК УСРР, ст. 99 якого містила положення, що передбачали кримінальну відповідальність за «Порушення законів і обов'язкових постанов, встановлених в інтересах охорони лісів від розкрадання експлуатації і знищення, а рівно і ведення лісового господарства з порушенням установленого плану; полювання і рибної ловлі в недозволеній час, у недозволених місцях і недозволеними способами та прийомами...» [383, с. 3-40]. Порівняльний аналіз даної статті з нормами КК 1960 р. свідчить про відсутність кримінальної відповідальності за порушення законодавства щодо охорони водних ресурсів у вигляді промислу.

Стаття 218 КК УСРР 1922 р. закріпила наступні положення: «Невиконання або порушення правил, встановлених законом або обов'язковою постановою, охорони порядку і безпеки руху на залізницях і водних шляхах сполучення, карається - примусовими роботами або штрафом до 300 рублів золотом» [210, с. 65], що свідчить про більш розвинуту кримінально-правову охорону саме воднотранспортних шляхів (сполучень), необхідність якої обумовлювалась розвитком торговельних відносин, з урахуванням, що водні шляхи у той період досить часто слугували основними об'єктами сполучення.

Отже, аналіз КК УСРР 1922 р. дає підстави до висновку про те, що відсутність охорони вод як природного об'єкта (наприклад охорони водних об'єктів від засмічень, неправомірних викидів), у той же час, увага законодавця була сконцентрована на регулюванні транспортного сполучення водними шляхами.

Позиція радянського законодавця щодо охорони водних ресурсів змінилась у **КК УСРР 1927 р.**, внаслідок розуміння необхідності забезпечення їх збереження. Зокрема, ст. 137 вказаного КК передбачала кримінальну відповідальність за здійснення рибного, звіриного та інших водних добувних промислів у морях та

озерах, що мають загальнодержавне значення, без належного на те дозволу, або в заборонений час, або в недозволених місцях, або недозволеними знаряддями, способами та прийомами; здійснення промислу морських котиків і морських бобрів у відкритому морі, а морських бобрів також у трьохмильній прибережній смузі, рівно як і недозволене здійснення промислу морських котиків і морських бобрів на суші, а морських бобрів у трьохмильній прибережній смузі; вилов риби у водоймах, де проводиться культурно-ставкове господарство, без належного дозволу або в заборонений час, або в недозволених місцях, або недозволеними знаряддями і способами [210, с. 70]. Отже, зі змісту цієї статті вбачається, що термін «промисел», під яким розумілись випадки вилову риби і водних тварин з використанням промислових знарядь (сіток, неводів, тощо), знову був повернений законодавцем, що у порівнянні з Кримінальним Уложенням 1903 р. та КК УСРР 1927 р. було у законотворенні кроком вперед.

Подальше вдосконалення заходів кримінально-правової охорони водних об'єктів простежується в Законі УРСР від 30.06.1960 р. «Про охорону природи». Зокрема, відповідно до положень ст. 23 вказаного акту лісові, земельні та водні простори, природні багатства, які мають особливу наукову, історичну або народногосподарську цінність, оголошуються державними заповідниками, заносяться до спеціального реєстру і беруться під особливу охорону держави. До основних заходів такої охорони відносилися: заборона незаконного видобування промислів, незаконного втручання та перебування без спеціальних дозволів на водних об'єктах [329].

Цей Закон дав поштовх для конкретизації положень кримінально-правової охорони водних об'єктів та їх складових у *КК УРСР 1960 р.* Так, ст. 228 вказаного кодексу передбачала кримінальну відповідальність за забруднення рік, озер, водосховищ, каналів, ставків, тимчасових водотоків, джерел та інших водних об'єктів, підземних вод неочищеними та незнезараженими стічними водами, покидьками та відходами промислових, сільськогосподарських, комунальних та інших підприємств, установ та організацій, продуктами виробництва, пально-мастильними матеріалами, сировиною, а так само забруднення атмосферного

повітря промисловими та іншими шкідливими речовинами, якщо розмір заподіяних збитків, розрахованих на основі відповідних нормативних актів, затверджених у встановленому порядку, перевищує п'ятсот мінімальних розмірів заробітної плати. До кваліфікуючих ознак цього злочину законодавець відніс вчинення тих самих дій, якщо вони: 1) призвели до захворювання людей, масового знищення об'єктів тваринного і рослинного світу або 2) розмір заподіяних збитків, розрахованих на основі відповідних нормативних актів, затверджених у встановленому порядку, перевищує тисячу мінімальних розмірів заробітної плати [384, с. 143].

У контексті цього дослідження заслуговують на увагу положення ст. 162 КК УРСР 1960 р., якими передбачалась кримінальна відповідальність за незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом без належного дозволу, чи в заборонений час, або в недозволені місцях, чи забороненими способами та знаряддями лову, якщо за такі ж дії були вже застосовані заходи адміністративного впливу [384, с. 243; 16, с. 25].

Отже, диспозиція ч. 1 цієї статті має бланкетний характер. На наш погляд, такий підхід законодавця є виправданим, оскільки зводиться до того, що норми мають відповідати найбільш широкому формулюванню, а це в рамках лише статті КК зробити неможливо. Поряд з тим, в диспозиції цієї статті у порівнянні зі ст. 137 КК УСРР 1927 р., відсутня деталізація місця вчинення злочину, а також деталізація предмета його вчинення. Проте тут ми знаходимо додаткові витoki такого предмета злочину як інші водні добувні промисли (ресурси). Для цього складу злочину характерна наявність адміністративної преюдиції, яка є підставою криміналізації цього діяння.

Щодо ч. 2 ст. 162 КК УРСР 1960 р., то в цій частині ми знаходимо витoki таких ознак злочину, як: значна шкода, діяння, вчинюване систематично чи особою раніше судимою за незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Подальше вдосконалення кримінально-правової охорони водних об'єктів вбачається у нормах КК УРСР в редакції Указу Президії Верховної Ради УРСР від

12.01.1983 р. Зокрема, у ст. 228 цього кодексу цими змінами було розширено перелік предметів злочину, до яких віднесено підземні води, конкретизовано джерела забруднення: ними є промислові, сільськогосподарські, комунальні та інші підприємства, установи та організації.

Частина 1 статті 228 КК містила два матеріальні склади злочину з такими наслідками як: перший – реальне заподіяння шкоди («що завдало шкоду...»), другий – можливість заподіяння шкоди («могло завдати шкоду...»). У той же час в частині 2 цієї статті передбачались наслідки у вигляді значної шкоди здоров'ю людей або сільськогосподарському виробництву, або такі, що потягли за собою масову загибель риби.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку про збільшення нормативно-правових актів з поступовою деталізацією положень кримінально-правової охорони водних об'єктів, що обумовило у зазначений вище період стрімкий розвиток вітчизняного законодавства з питань їх охорони.

На початку даного періоду (1921-1922 рр.) кримінально-правова охорона водних об'єктів стосувалась більше регулювання транспортного сполучення по водних шляхах, задовольняючи потреби тогочасного суспільства, у той же час нормативно закріплена кримінально-правова охорона водних промислів та екології води була відсутня.

У 1927 р. Кримінальний кодекс УРСР закріпив основні положення про охорону водних промислів, які в подальшому знайшли своє відображення в Законі УРСР від 30.06.1960 р. «Про охорону природи». Даним Законом водні об'єкти були віднесені до складових національного багатства держави, а деякі з них - занесені до спеціального реєстру із визначенням режиму їх особливої охорони з боку держави. У той же час, питання встановлення кримінальної відповідальності за забруднення водних об'єктів не було розв'язано аж до прийняття КК Української РСР 1960 р., положеннями якого вперше було закріплено кримінальну відповідальність за забруднення водних об'єктів. Положеннями ст. 228 КК УРСР було визначено як види забруднень водних об'єктів, так і санкції за вчинення злочину.

Указом Президії Верховної Ради УРСР від 14.10.74 р. КК УРСР був доповнений статтею 228¹, що деталізувала кримінальну відповідальність саме за забруднення моря. Крім того, ці статті відрізнялись деталізацією джерел забруднення: у першому випадку - це комунальні та промислові підприємства, а у другому - морські судна, платформи, повітряні судна. І остаточно змінами, внесеними до КК УРСР згідно з Указами Президії Верховної Ради УРСР № 1879-08 від 03.07.73, № 4571-10 від 12.01.83, Законами № 41/95-ВР від 08.02.95, № 81/96-ВР від 06.03.96 р. перелік предметів щодо забруднення водою було доповнено підземними водами та конкретизовано джерела забруднення, до яких законодавець відніс промислові, сільськогосподарські, комунальні та інші підприємства, установи та організації.

VI. Нормативно-правові акти незалежної України (з 1991 р.). Упродовж 1991-2001 рр. в Україні діяв КК 1960 р. 1 вересня 2001 р. набрав чинності КК, прийнятий ВРУ 5 квітня 2001 року. З набранням чинності КК 2001 р. втратив чинність КК 1960 р.

У КК 1960 року такі злочини, як забруднення водою і атмосферного повітря (ст. 228), забруднення моря речовинами, шкідливими для здоров'я людей або для живих ресурсів моря, або іншими відходами і матеріалами (ст. 228¹) передбачались у главі X «Злочини проти громадської безпеки, громадського порядку та народного здоров'я». У КК 2001 р. дані злочини закріплені у розділі VIII «Злочини проти довкілля» (йдеться про забруднення моря (ст. 243), забруднення атмосферного повітря (ст. 241); порушення правил охорони вод (ст. 242)).

У КК 1960 р. такі злочини, як порушення ветеринарних правил (ст. 157), Порушення правил по боротьбі з хворобами і шкідниками рослин (ст. 158), потрава посівів і пошкодження насаджень (ст. 159), незаконна порубка лісу (ст. 160), незаконне полювання (ст. 161), незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 162), незаконне видобування корисних копалин (ст. 162¹), проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів (ст. 163), порушення законодавства про континентальний

шельф України (ст. 163¹) передбачались у главі VI «Господарські злочини». У КК 2001 року дані злочини закріплені у розділі VIII «Злочини проти довкілля» (йдеться про порушення законодавства про континентальний шельф (ст. 244), знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245); порушення законодавства про захист рослин (ст. 247), незаконне полювання (ст. 248), незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249), проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів (ст. 250), порушення ветеринарних правил (ст. 251)).

1.3.2. Кримінальна відповідальність за посягання на водні ресурси: окремі порівняльно-правові аспекти

Наукові дослідження, які проведені в Україні, щодо кримінальної відповідальності за посягання на водні ресурси за законодавством зарубіжних країн дозволяють на загальному рівні визначити основні підходи до закріплення змісту та видів таких посягань і конкретизувати: 1) зміст і види названих посягань, що передбачені в актах зарубіжного законодавства, але які є відмінними від тих, що передбачені чинним КК (тобто тих посягань на водні ресурси, які КК просто невідомі); 2) зміст і види таких посягань за зарубіжним законодавством, що повністю або частково співпадають з передбаченими за КК; 3) зміст і види посягань на водні ресурси, які передбачені КК, але не передбачені актами кримінального законодавства зарубіжних країн. Аналіз зарубіжного законодавства, що регламентує кримінальну відповідальність за різні види посягань на водні ресурси, проводитиметься залежно від обсягу й змісту законодавчої деталізації ознак таких посягань з урахуванням поділу їх на типи, запропоновані Р. А. Волинцем:

1) акти, що передбачають відповідальність лише за **найбільш типові форми посягань (впливу)** на водні ресурси, що тягне заподіяння певної шкоди;

2) акти, що передбачають відповідальність за **нетипові форми** таких посягань (незалежно від того, чи відомі вони КК України) [118, с. 103].

Виділення типових і нетипових форм посягання здійснюється залежно від а) особливостей заподіяння шкоди водним ресурсам, його складовим «елементам» та б) особливостей взаємозв'язку юридичних конструкцій, передбачених такими актами, з вчиненим посяганням та фактично заподіяною ним шкодою водним ресурсам. Такий підхід дозволяє з'ясувати специфіку відповідних юридичних конструкцій, передбачених законодавчими актами інших держав, та зрозуміти, як саме вони визначаються у таких актах [193, с. 117].

I. Кримінальна відповідальність за найбільш типові форми посягань на водні ресурси за зарубіжним законодавством.

Однією з найбільш типових форм посягань на водні ресурси вважається *порушення правил охорони вод* (забруднення вод або питної води). Як правило, в актах зарубіжного законодавства таке посягання: а) виділяються у самостійний злочин з урахуванням властивостей предмета злочину [381; 377; 378; 380; 211; 212; 206; 451; 13, с. 97; 1, с. 154; 31, с. 229-230; 44, с. 54-55]; б) навпаки, не виділяється у самостійний злочин, а передбачає порушення правил охорони вод з іншими елементами довкілля в основному складі злочину [204]. Ще однією типовою формою посягань на водні ресурси є *забруднення моря* [207; 381; 378; 377; 382].

Наступними типовими формами посягань на водні ресурси є *незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим добувним промислом* [207; 377; 378; 380; 379; 205], *порушення правил водокористування*, як окремий злочин [380].

II. Кримінальна відповідальність за нетипові форми посягань на водні ресурси за зарубіжним законодавством

До нетипових форм посягання на водні ресурси за законодавством зарубіжних країн слід віднести окремі форми протиправних діянь, які пов'язані з особливим (специфічним) умисним чи необережним протиправним негативним впливом фізичних осудних осіб на водні об'єкти, в результаті чого, як правило, настають специфічні наслідки у вигляді позбавлення води її споживчих якостей чи загрози їх позбавлення (зокрема, забруднення води чи загрози її забруднення).

Нетиповість полягає у відображенні в законодавстві певної країни окремих, особливих та специфічних властивостей протиправного посягання та заподіяваної ним шкоди, внаслідок чого порушуються суспільні відносини, завдається шкоди матеріальним цінностям та благам, пов'язаним з процесом обігу, використання, відновлення водних ресурсів лише деяких країн.

В результаті аналізу норм кримінального законодавства деяких країн світу визначено форми посягання за наступними підставами:

- особливості механізму заподіяння шкоди водним ресурсам, їх складовим «елементам»;
- особливості взаємозв'язку юридичних конструкцій, передбачених законодавчими актами, з вчиненими посяганнями та наслідками у вигляді фактично заподіяної водним ресурсам шкоди.

Нетиповою формою посягань слід вважати посягання на водні ресурси, що пов'язані з *порушенням правил використання шкідливих речовин, що призводять до забруднення водних ресурсів*. Так, відповідно до ст. 170 загального КК Ісландії злочином є спричинення особою загрози життю або здоров'ю людей через те, що така особа **спричиняє брак питної води або вводить шкідливі речовини до резервуарів або водопровідних труб**. Кримінальне законодавство Ісландії за вчинення цього злочину передбачає лише один вид покарання – позбавлення волі строком до 12 років [452].

Діяння, за яке передбачено кримінальну відповідальність за вищезазначеною статтею КК, є нетиповою для України формою посягання на водні ресурси. Як вбачається з диспозиції цієї статті, злочин посягає на встановлений порядок охорони життя та здоров'я людей, а додатковим обов'язковим безпосереднім об'єктом є встановлений порядок використання водних ресурсів.

До нетипових форм посягання на водні ресурси слід віднести діяння, відображені у диспозиціях статей 193 та 198 Кримінального закону РХ.

Зокрема за **скидання, впровадження або виділення матеріалів або іонізуючої радіації** в повітря, ґрунт, під землю, воду або море, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити їх якості чи в

значній мірі або в більш широкій зоні загрожують небезпеці тварин, рослин чи грибів або життю або здоров'ю людей, ст. 193 Кримінального закону РХ передбачено кримінальну відповідальність [456].

Нетипову форму посягання на водні ресурси містить також диспозиція ст. 198 Кримінального закону РХ, яка встановлює кримінальну відповідальність за **вироблення, обробку, використання, володіння, зберігання, транспортування, імпорт, експорт або утилізацію ядерного матеріалу або інших небезпечних радіоактивних речовин**, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити якості повітря, ґрунту, підземелля, води або моря або значною мірою або в більш широкій зоні, загрожують небезпеці життя тварин, рослин чи грибів або тварин, рослинних та грибкових спільнот або погіршують життя або здоров'я людей [456].

В результаті дослідження ПК Естонії 2001 року встановлено, що злочинам проти навколишнього середовища присвячена Глава 20, положення якої також містять окремі нетипові форма посягання на водні ресурси. Так, ст. 364 ПК Естонії встановлює кримінальну відповідальність за **незаконний викид речовин, енергії або відходів у навколишнє середовище** або шум, що перевищує встановлені обмеження, якщо це створює небезпеку для життя або здоров'я людини або ризик нанесення значної шкоди якості води, ґрунту або навколишньому повітрю, або особам тваринам чи рослинам або їх частинам. Ця стаття встановлює відповідальність лише за умисне забруднення навколишнього середовища. Відповідальність за аналогічний злочин, проте вчинений з необережності, встановлюється у ст. 365 ПК Естонії [454]. У той же час стаття 365¹ вказаного ПК визначає відповідальність за порушення заборони викидів забруднюючих речовин з кораблів у море, а саме за заборонене систематичне скидання забруднюючих речовин з кораблів у море, якщо воно не містить необхідних елементів правопорушення, передбаченого ст. 364 цього Кодексу [454]. Стаття 365-2 ПК Естонії передбачає відповідальність за таке ж протиправне діяння, як і ст. 365¹, проте вчинене з необережності [454].

Таким чином, аналіз наведених вище норм дозволяє дійти висновку про те, що до нетипових форм посягань на водні ресурси зокрема відносяться:

- спричинення браку питної води або введення шкідливих речовин до резервуарів або водопровідних труб;
- скидання, впровадження або виділення матеріалів або іонізуючої радіації в воду або море;
- вироблення, обробка, використання, володіння, зберігання, транспортування, імпорт, експорт або утилізація ядерного матеріалу або інших небезпечних радіоактивних речовин, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити якості води або моря;
- незаконний викид речовин, енергії або відходів у навколишнє середовище або шум, що перевищує встановлені обмеження, якщо це створює ризик нанесення значної шкоди якості води.

Низка параграфів Розділу 29 КК ФРН містять нетипові форми посягань на водні ресурси. Зокрема, § 326 цього кодексу встановлює кримінальну відповідальність стосовно того, хто протиправно обробляє, накопичує, складає, викидає чи іншим чином усуває без використання передбаченого для цього устаткування або істотно відхиляючись від передбаченого та допустимого процесу відходи, які за своїм видом, якостями чи кількістю можуть на довгий час забруднити водне джерело чи іншим чином несприятливо його змінити.

Нетиповою формою є посягання, що закріплене в § 329 КК ФРН. Частина 2 даного параграфу передбачає кримінальну відповідальність стосовно кожного, хто, порушуючи правові приписи заборони, прийнятої для захисту водного чи лікувального джерела та норми якої підлягають дотриманню

1. експлуатує виробниче устаткування, використовуючи речовини, що створюють загрозу для водних ресурсів,
2. експлуатує трубопроводи для транспортування речовин, що створюють загрозу для водних ресурсів чи здійснює транспортування таких речовин [211].

У той же час частина 3 зазначеного § КК ФРН криміналізує осушення багна, боліт, трясовин чи інших вологих місць тим, хто порушує правові приписи чи

заборону, що підлягає виконанню, які видані для захисту заповідника, території, що тимчасово охороняється як заповідник чи національний парк.

З огляду на підвищену небезпеку діянь та з урахуванням їх наслідків, §330 КК ФРН визначає особливо тяжкі випадки злочинних посягань, у тому числі й на водні ресурси, відсилаючи до диспозицій §§324-329 вказаного КК. Щодо водних ресурсів, то ч. 1 цієї статті визначає особливо тяжкий випадок, що, як правило, має місце, якщо особа

1. спричиняє шкоду водоймам способом, що передбачений у ч.3 §329 КК ФРН, таким чином, що спричинена шкода не може бути усунута або її усунення потребує значних витрат чи тривалого часу,

2. спричиняє шкоду суспільному забезпеченню водою.

На окрему увагу заслуговують положення §330d КК ФРН, що розкривають визначення понять, котрі використовуються у Розділі 29 цього кодексу. Зокрема, відповідно до вказаного параграфу за змістом цього розділу водне джерело – це водне джерело на поверхні землі, ґрунтові води та море.

Отже, нетиповість зазначених вище посягань виявляється у відображенні в кримінальному законодавстві ФРН їх окремих, особливих та специфічних властивостей, а також особливостей взаємозв'язку юридичних конструкцій, передбачених КК ФРН, з вчиненими посяганнями та наслідками у вигляді фактично заподіяної водним ресурсам шкоди.

Чільне місце нетипові форми посягання на водні ресурси займають і у КК КНР. Зокрема, до нетипових форм відносяться визначені ст. 114 КК КНР посягання у вигляді **підпалу, затоплення, вибуху, застосування отруйних речовин або вчинення інших небезпечних дій**, спрямованих на руйнування заводів, рудників, нафтових родовищ, портів, річок, водних джерел, складських і житлових приміщень, лісових і сільськогосподарських угідь, пляжів, пасовищ, основних трубопроводів, громадських споруд чи іншого державного і приватного майна, які заподіяли шкоди суспільній безпеці, але не призвели до серйозних наслідків [379]. Ст. 115 цього КК частково дублює диспозицію вищеназваної статті, за виключенням переліку можливих наслідків («...дії, які потягли за собою людські

жертви, важкі каліцтва або смерть, або заподіяли серйозний збиток державному або приватному майну...»). Такий підхід до розмежування норм (в залежності від тяжкості наслідків), не є характерним для жодної з країн, у тому числі і для України, де загальноприйнятим є об'єднання норм з аналогічними диспозиціями, але різними за тяжкістю наслідками у різних частини однієї статті КК.

Крім того, аналізована ст. 115 КК КНР має ще одну особливість щодо вирішення питання про кримінальну відповідальність за замах на вчинення цього злочину: «невдала спроба скоєння зазначеного в частині першій цієї статті злочину карається позбавленням волі на строк від 3 до 7 років; при пом'якшуючих обставинах - карається позбавленням волі на строк до 3 років або короткостроковим арештом». Специфіка цієї норми витікає із недотримання законодавцем КНР загальноприйнятого принципу систематизації структурних елементів КК на норми Загальної та Особливої частини (зважаючи на те, що КК переважної більшості країн містять саме такий їх розподіл).

Нетиповою, але більш звичною для сприйняття та розуміння з точки зору структури кримінального закону є ст. 338 КК КНР, положення якої встановлюють кримінальну відповідальність за **незаконне розміщення, зберігання або викид в землю, воду або атмосферу радіоактивних забруднюючих речовин**, що містять джерела інфекційних захворювань, отруйних або інших небезпечних відходів, якщо це призвело до серйозної екологічної катастрофи, завдавши значної шкоди державному або приватному майну або життю і здоров'ю людей, а також за ті самі діяння, якщо вони спричинили за собою особливо тяжкі наслідки [379]. Досить незвичним є той момент, що для КК КНР нехарактерною є наявність назв статей, що з огляду на необхідність оперативного орієнтування у тексті кримінального закону могло б сприяти економії часу на пошук статті, яка підлягає застосуванню.

За структурою названа норма є більш близькою до конструкції норм, що містяться в КК України. У той же час можна спостерігати певну подібність у її побудові із положеннями КК КНР саме в частині суміщення приписів, які звично розміщуються у Загальній та Особливій частинах КК (віднесеність злочину до категорії тяжкого зазвичай здійснюється у приписах Загальної частини КК).

КК Іспанії, на відміну від всіх зазначених вище законів (крім КК Естонії), об'єднує норми, які присвячені відповідальності за злочини проти природних ресурсів і навколишнього середовища в окрему Главу III з однойменною назвою. Однак вода виступає об'єктом кримінально-правової охорони лише двох статей цієї глави: ст. 325 та ст. 365. Так, у ст. 325 зазначено: «карається тюремним ув'язненням на строк від шести місяців до чотирьох років, штрафом на суму від восьми до двадцяти чотирьох місячних заробітних плат і позбавленням права займатися певною професією або діяльністю на строк від одного до трьох років, той, хто, порушуючи закон та інші загальні положення про захист довкілля, спровокує або прямо, або побічно здійснить **випромінювання, проливання, опромінення, витяг або екскавацію, знесення, шум, вібрацію, вилив або зберігання** в атмосфері, землі, надрах або наземних, морських чи ґрунтових водах (включаючи міжприкордонні простори), речовин, які можуть заподіяти тяжкий збиток для рівноваги в природних системах» [453]. Справедливо буде зазначити, що з огляду на виявлені недоліки у конструкції норм попередньо досліджених кодексів цитована стаття є однією з найбільш вдало викладених, зважаючи на конкретизацію об'єкта посягання, що у свою чергу мінімізує суперечності у діяльності спеціально уповноважених органів держави щодо правильної кваліфікації вчинених діянь.

Ст.365 КК Іспанії передбачає покарання у виді тюремного ув'язнення на строк від двох до шести років за **отруєння або підкладення заразних речовин або інших речовин**, які можуть заподіяти тяжку шкоду здоров'ю, в питну воду або харчові продукти, призначені для вживання або споживання людьми.

Зупинимось на Главі 21 КК Данії. §196 цього КК передбачає, що «Будь-яка особа, яка порушує Закон про навколишнє середовище, тобто: 1) забруднює повітря, воду, ґрунт або надра, таким чином завдаючи значної шкоди або безпосередню загрозу шкоди навколишньому середовищу, або 2) зберігає або усуває відходи або аналогічні речовини, таким чином завдаючи значної шкоди або безпосередню загрозу шкоди навколишньому середовищу, підлягає тюремному ув'язненню на будь-який термін, що не перевищує чотирьох років». Знову ж таки,

видається характерним встановлення тільки верхньої межі можливого покарання за вчинений злочин, що підтверджує значимість діяльності судді, який приймає рішення у справі, керуючись внутрішнім переконанням на основі всіх встановлених обставин конкретної справи [455]. Отже, вчинення посягання у першій формі є типовим, а у другій - нетиповим.

В Австрії існує кримінальна відповідальність за умисне загрозливе для навколишнього середовища поводження з відходами та їх доставку (ст. 181-б). Відповідно до цієї статті той, хто, порушуючи правовий припис або адміністративне встановлення, таким чином поводить з відходами, зберігає їх або складає, переробляє або іншим чином ліквідує, що в результаті цього може виникнути небезпека забруднення або заподіяння шкоди в передбаченому в ст. 180, абз. 1 вигляді або обсязі або небезпека забруднення, що відноситься до тяжкої, непереборної або спричиненої в значному обсязі, або іншого заподіяння шкоди водному джерелу, ґрунту або повітрю, той карається позбавленням волі на термін до двох років або грошовим штрафом в розмірі до 360 денних ставок. Стаття 181-с КК Австрії передбачає кримінальну відповідальність за необережне загрозливе для навколишнього середовища поводження з відходами. У порівнянні з нормами КК України вказані вище діяння є нетиповими, оскільки вітчизняний законодавець криміналізував лише дії щодо незаконного ввезення відходів і вторинної сировини на територію України (ст.268 КК України).

Кримінальне законодавство ФБіГ містить достатньо специфічні норми щодо посягання на водні ресурси, які включені до розділу 26 КК ФБіГ «Кримінальні правопорушення проти довкілля, сільського господарства та природних ресурсів».

Так, стаття 303 «Забруднення навколишнього середовища» вказаного кодексу є однією з небагатьох норм, що об'єднує широке коло конкретно невизначених протиправних діянь, вчинених щодо довкілля (в тому числі й щодо водних ресурсів) умисно або з необережності з деталізацією предметів посягання. Вказана стаття містить 7 частин. Зокрема, ч. 1 ст. 303 встановлює кримінальну відповідальність особи, яка, порушуючи норми, забруднює повітря, ґрунт, проточну, нерухому або підземну воду, водотоки, море або морське дно або

морську поверхню чи іншим чином порушує чистоту та якість повітря, ґрунту, води, водотоків або моря, морського дна або морської поверхні, або природну генетичну гармонію біологічного різноманіття в широкій місцевості і в тій мірі, яка може погіршити умови життя людей або тварин або загрожувати існуванню лісів та іншої рослинності.

Частина 2 вказаної статті, будучи за змістом аналогічною частині 1, містить обтяжуючі обставини та передбачає кримінальну відповідальність за спричинення небезпеки для життя чи здоров'я людей чи тварин, або руйнування або значної шкоди лісам, рослинам та іншій рослинності на більш широкій території.

Частиною 3 встановлено кримінальну відповідальність за діяння, передбачені у 1 та 2 частинах цієї статті, але вчиненими з необережності.

Частина 4, встановлюючи кримінальну відповідальність за діяння, зазначені у частинах 1 та 2, конкретизує наслідки у вигляді спричинення людині тяжкого тілесного ушкодження або великої матеріальної шкоди, а частина 5 – заподіяння смерті однієї чи декількох осіб.

Диспозиція частини 6 відсилає до складу кримінального правопорушення, передбаченого частиною 3 цієї статті, та визначає наслідки у вигляді необережного заподіяння людині тяжкого тілесного ушкодження або завдання матеріального збитку у великих масштабах. У той час, як частина 7, маючи аналогічну до частини 6 диспозицію щодо діянь, до наслідків відносить спричинення смерті однієї чи декількох осіб.

Таке ретельне дослідження статті 303 КК ФБіГ обумовлене цікавим підходом законодавця цієї молодшої країни до питань уніфікації кримінальної відповідальності. Отже, нетиповість вказаної норми виявляється в уніфікації (об'єднанні) предметів посягання, конкретизації злочинних наслідків та класифікації злочинних посягань за формою вини.

Відповідно до ст. 305 КК ФБіГ кримінальну відповідальність встановлено за умисне загрозливе для навколишнього середовища поводження з відходами. Частина 1 цієї статті визначає, що суб'єктом цього злочину є той, хто всупереч нормативним приписам, утилізує, зберігає, збирає, обробляє та транспортує

відходи або внаслідок поводження з ними погіршує якість повітря, ґрунту, води, водотоків, моря, морського дна в більш широкій місцевості і в тій мірі, яка може погіршити умови життя людей або тварин або загрожувати існуванню лісів, рослин та іншої рослинності. За визначені частиною 1 діяння, якщо це створює небезпеку для життя чи здоров'я людей чи тварин або спричинює руйнування чи значну шкоду лісам, рослинам та іншій рослинності на більш широкій території передбачено відповідальність у ч.2 ст. 305 КК ФБіГ. Такий підхід щодо встановлення кримінальної відповідальності за незаконне поводження з відходами не є типовим для українського законодавства, оскільки ст.268 КК України передбачено кримінальне покарання лише за незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини [44, с.53-56].

Нетиповою формою є посягання, що закріплене в ст. 312 КК ФБіГ. Зокрема, ч.1 цієї статті встановлено кримінальну відповідальність за забруднення шкідливими речовинами корму або води в річках, потоках, джерелах, колодязях, цистернах чи іншій воді, яка служить для вживання худобою, птицею чи дичиною, і тим самим загрожує їх життю чи здоров'ю. Спричинення загибелі великої кількості тварин визначено як кваліфікуюча ознака у ч. 2 стр. 312 КК ФБіГ.

Нетиповою формою посягання є посягання у формі порушення правил охорони водних ресурсів. Так, у ст. 283 КК РФ передбачено кримінальну відповідальність за порушення правил охорони риби та інших водних тварин (порушення правил охорони риби та інших водних тварин при провадженні вибухових робіт, виїмки піщано-гравійних ґрунтів або виконанні інших робіт на водних об'єктах або при експлуатації водозабірних споруд і перекачувальних механізмів, що спричинило навмисно або з необережності загибель риби або інших водних тварин із заподіянням шкоди у великому розмірі [380]), у ст. 257 КК РФ передбачено кримінальну відповідальність за порушення правил охорони водних біологічних ресурсів, зокрема (здійснення сплаву деревини, будівництво мостів, дамб, транспортування деревини та інших лісових ресурсів, здійснення вибухових та інших робіт, а так само експлуатація водозабірних споруд і перекачувальних механізмів з порушенням правил охорони водних біологічних ресурсів, якщо ці

діяння призвели до масової загибелі риби або інших водних біологічних ресурсів, знищення в значних розмірах кормових запасів чи інші тяжкі наслідки [356]), також у ст. 336 КК РФ передбачено кримінальну відповідальність за порушення правил охорони рибних запасів (порушення правил охорони рибних запасів при будівництві мостів, дамб, здійсненні вибухових або інших робіт, експлуатації водозабірних споруд або перекачувальних механізмів, якщо це діяння спричинило або могло спричинити масову загибель риби або інших водних тварин [382]). В Україні передбачено кримінальну відповідальність лише за проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів в ст. 250 КК. Крім того, в КК України наслідки та місце вчинення злочину не є обов'язковою ознакою даного злочину.

Нетиповою формою посягання на водні ресурси є посягання, пов'язані з деталізацією ознак місця, способів незаконного добування рибних ресурсів. Так, кваліфікованими складами злочину, передбаченого ч.2 ст. 256 КК АЗР (незаконний вилов риби та інших водних біоресурсів) є його вчинення: 1) із заподіянням великої шкоди; 2) із застосуванням самохідного транспортного плаваючого засобу, або вибухових і хімічних речовин, або засобів масового винищення риби та інших водних біоресурсів, 3) на території заповідника, або в зоні надзвичайної, або небезпечної екологічної ситуації [377]. Друга ознака визнається кваліфікуючою і за законодавством України. Особливо кваліфікуючими ознаками незаконного зайняття рибним промыслом відповідно до ч. 3 ст. 256 КК АЗР є: вчинення цього злочину особою з використанням свого службового становища або групою осіб за попередньою змовою або організованою групою [377]. Україна не визнає ці ознаки ні кваліфікуючими, ні особливо кваліфікуючими.

Кваліфікуючою ознакою незаконного лову риби (ч.2 ст. 300 КК) Грузії є: заподіяння значної шкоди, а особливо кваліфікуючою – незаконний вилов риби в заборонений час або в заборонених місцях, або під час надзвичайної екологічної ситуації або в зоні екологічного лиха, або на території державного заповідника, зони суворої охорони природи національного парку, пам'ятника природи, зони ядра біосферного резервату (суворої охорони природи) або ділянки

всесвітньої спадщини [378]. У КК України такі ознаки не закріплені як обтяжуючі або особливо обтяжуючі при незаконному зайнятті рибним промислом.

Кваліфікованим складом незаконного видобутку риби (ч.2 ст. 281 КК РБ) є: вчинення цього злочину особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією ж статтею, або який спричинив заподіяння шкоди у великому розмірі, або видобуток риби або інших водних тварин з використанням знарядь лову, принципи роботи яких засновані на використанні електромагнітного поля, ультразвуку, або шляхом вибуху, або незаконний видобуток риби або інших водних тварин, види яких свідомо для винного включені до Червоної книги РБ. Відповідно до Примітки ст. 281 КК РБ великим розміром шкоди є розмір шкоди на суму, що в сто і більше разів перевищує розмір базової величини, встановленої на день вчинення злочину [380]. Україна визнає серед зазначених кваліфікованих ознак лише дві: 1) вчинення злочину раніше судимою за цей же злочин особою; 2) вчинення злочину із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу. Особливо кваліфікованими злочинами відповідно до ч. 3 та ч. 4 ст. 281 КК РБ є: 1) незаконний видобуток риби, вчинений службовою особою з використанням своїх службових повноважень та 2) незаконний видобуток риби, що призвів до заподіяння шкоди в особливо великому розмірі. Особливо великим є розмір шкоди на суму, що в двісті п'ятдесят і більше разів перевищує розмір базової величини, встановленої на день вчинення злочину [380]. КК України взагалі не містить особливо кваліфікованих складів даного злочину.

Таким чином, аналіз норм вищезазначених країн дає підстави стверджувати, що з метою уніфікації законодавства в ст. 249 КК України необхідно розширити перелік кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак. Крім того, в розділі 3 автором буде досліджено аналіз судової практики і зроблено висновок про необхідність доповнення ч.2 і ч.3 ст. 249 КК України окремими кваліфікуючими і особливо кваліфікуючими ознаками.

За ч.1 ст. 256 КК РФ злочином є незаконний видобуток водних біологічних ресурсів, якщо це діяння було вчинено: а) із заподіянням великої шкоди; б) із

застосуванням самохідного транспортного плаваючого засобу або вибухових і хімічних речовин, електроструму або інших способів масового винищення зазначених водних тварин і рослин; в) в місцях нересту або на міграційних шляхах до них; г) на особливо охоронюваних природних територіях, або в зоні екологічного лиха, або в зоні надзвичайної екологічної ситуації. Кваліфікованими складами цього злочину є незаконний видобуток котиків, морських бобрів чи інших морських ссавців у відкритому морі або в заборонених зонах [382]. Особливо кваліфікуючі ознаки відповідно до ч. 3 ст. 281 КК РФ: вчинення незаконного видобування риби або інших водних ресурсів особою з використанням свого службового становища або групою осіб за попередньою змовою або організованою групою [382]. Отже, об'єктивна сторона незаконного видобування рибних водних ресурсів за кримінальним законодавством РФ характеризується досить чіткою деталізацією, що свідчить про нетиповість посягання та докорінно відрізняється від об'єктивної сторони незаконного зайняття рибним промислом за законодавством України.

Нетиповою формою посягання на водні ресурси слід визнавати й *«зміну водного режиму»*, що передбачено ст. 210 Кримінального закону РХ. Дана норма встановлює кримінальну відповідальність за зміну або порушення водного режиму всупереч встановленим правилам, що не містить іншого кримінального правопорушення, для якого передбачено більш суворе покарання [456]. У вітчизняній науковій літературі водний режим визначається як зміна у часі рівнів, витрат та об'ємів води у водних об'єктах [456]. КК України відповідальність за зміну водного режиму не передбачено, що свідчить про нетиповість посягання, про яке йдеться у ст.210 Кримінального закону РХ.

Наступною нетиповою формою посягання слід вважати визначений ст.258.1 КК РФ незаконний видобуток і обіг особливо цінних водних біологічних ресурсів, що належать до видів, занесених до Червоної книги РФ і (або) охороняються відповідно до міжнародних договорів РФ. Кваліфікованим складом є вчинення цього злочину службовою особою з використанням свого службового становища, а

особливо кваліфікованим – вчинення цього злочину організованою групою. КК України не містить подібної статті.

Нетиповою формою посягання є посягання, закріплене у ст. 369 ПК Естонії. Диспозиція цієї статті передбачає кримінальну відповідальність за *штучне затоплення, заболочування або виснаження водойми або водоносного горизонту*, що призвело до заподіяння істотної шкоди навколишньому середовищу [454]. Це протиправне діяння карається грошовим покаранням або позбавленням волі до трьох років.

Стаття 370 ПК Естонії передбачає кримінальну відповідальність за таке ж протиправне діяння, як і ст. 369, проте вчинене з необережності.

Нетиповими формами посягань на водні ресурси відносяться забруднення вод на особливо охоронюваних природних територіях; на територіях з надзвичайною екологічною ситуацією і т. д.

В ч.2 ст. 272 КК РБ передбачено, що кваліфікуючою ознакою порушення правил охорони вод є навмисні забруднення або засмічення джерел питного водопостачання [380]. Законодавство України, на відміну від зазначених положень КК РБ, таких кваліфікуючих ознак не містить.

Таким чином, у більшості держав, на відміну від України, обтяжуючою ознакою цього злочину визнається порушення правил охорони вод, вчинене на території заповідника або в зоні небезпечної або надзвичайної екологічної ситуації. Дані кваліфікуючі ознаки необхідно закріпити і в КК України, оскільки ПЗФ - це ділянки суходолу і водного простору, природні комплекси та об'єкти, які мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність і виділені з метою збереження природної різноманітності ландшафтів, генофонду тваринного і рослинного світу, підтримання загального екологічного балансу та забезпечення фонових моніторингу довкілля та потребують посиленої охорони з боку держави, тобто законодавцем не враховано особливостей правового режиму територій та об'єктів ПЗФ. Крім того, упродовж 2018 року в Україні зареєстровано 128 надзвичайних ситуацій техногенного, природного та соціального характеру [207]. Враховуючи досвід законодавства зарубіжних країн та з метою його

уніфікації, пропонуємо ч. 2 ст. 242 КК України викласти в наступній редакції: «Ті самі діяння, вчинені в заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або в зоні надзвичайної екологічної ситуації...». Ч.2 чинної редакції ст. 242 КК вважати ч.3 даної статті.

24.01.2006 р. Україна приєдналась до Конвенції про захист довкілля засобами кримінального законодавства від 04.11.98 р., однак ця Конвенція ратифікована не була.

Відповідно до ст.ст. 2, 3 вказаної Конвенції кожна із Сторін має вживати необхідних заходів щодо встановлення у національному законодавстві кримінальної відповідальності за вчинені умисно або необережно:

а) злив, викид або випуск речовин чи іонізуючого випромінювання в повітря, ґрунт або воду, які:

i) служать причиною смерті або спричиняють тілесні ушкодження будь-якій людині або

ii) викликають серйозну небезпеку настання смерті чи тілесних ушкоджень людині;

б) незаконний злив, викид або випуск речовин чи іонізуючого випромінювання в повітря, ґрунт або воду, що завдають або здатні завдати шкідливий вплив атмосферному повітря, водам або ґрунту, загрозу життю або здоров'ю людини чи стану охоронюваних пам'яток історії та культури, іншим охоронюваним об'єктам, власності, завдати шкоди життю або здоров'ю тварин або рослин;

с) незаконне вивезення, поводження, зберігання, транспортування, експорт або імпорт небезпечних відходів, що викликають чи здатні викликати смерть або серйозну шкоду здоров'ю будь-якої людини чи здатні вчинити шкідливий вплив на атмосферне повітря, ґрунт, води, завдати серйозної шкоди життю або здоров'ю тварин чи рослин;

д) незаконної діяльності виробництва, що виконує операції, котрі створюють небезпеку і викликають смерть або здатні призвести до смерті або серйозної шкоди здоров'ю будь-якої людини чи здатні вчинити шкідливий вплив на атмосферне

повітря, ґрунт, води, завдати серйозної шкоди життю або здоров'ю тварин або рослин;

е) незаконне виробництва, обіг, зберігання, транспортування, експорт або імпорт ядерних речовин або інших шкідливих радіоактивних речовин, що є або може слугувати причиною настання смерті чи завдає або може завдати серйозної шкоди здоров'ю людини або якості повітря, ґрунту, води, тварин або рослин в разі, якщо подібні дії вчиняються навмисно [176].

Таким чином, результати дослідження законодавчих приписів країн ЄС, якими встановлено кримінальну відповідальність за посягання на водні ресурси, дають підстави для висновку про їх певну подібність, що, на мою думку, в першу чергу обумовлено наявністю глобальних процесів по уніфікації та гармонізації національних кримінально-правових систем держав-членів ЄС. З огляду на проголошений Україною напрям інтеграції до співдружності країн ЄС, неабияке значення має розробка та втілення в життя уніфікованих законодавчих норм, зокрема й норм кримінального права щодо злочинних посягань на водні ресурси. З цією метою необхідно ратифікувати Конвенцію про захист довкілля засобами кримінального законодавства від 04.11.98 р. та привести національне законодавство у відповідність до її положень.

Підбиваючи підсумки зазначеному, слід наголосити на низці наступних **висновків**.

1. Проаналізовані законодавчі акти включають типові та нетипові форми посягань на водні ресурси, характеристику його складових елементів. Розрізняються такі форми посягання за наступними підставами: а) особливості заподіяння шкоди водним ресурсам та його складовим компонентам та б) особливості взаємозв'язку юридичних конструкцій, передбачених такими актами, з вчиненим посяганням та фактично заподіяною ним шкодою водним ресурсам (особливості поєднання у змісті таких юридичних конструкцій певних властивостей посягань на водні ресурси та заподіяної ними шкоди).

2. Типовими формами зазначених посягань вважаються ті, що відображають істотні, найбільш поширені характеристики посягання та заподіяваної ним шкоди

будь-якої країни (або більшості країн) зі схожою системою забезпечення кримінально-правової охорони водних ресурсів, а саме: забруднення, засмічення та виснаження вод (водних об'єктів); незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; забруднення моря, тобто ті посягання, які передбачають забруднення моря і як дію, і як результат.

3. Нетиповість посягань полягає у відображенні в законодавстві певної країни окремих, особливих та специфічних властивостей протиправного діяння та заподіюваної ним шкоди, внаслідок чого порушуються суспільні відносини, завдається шкоди матеріальним цінностям та благам, пов'язаним з процесом обігу, використання, відновлення водних ресурсів лише деяких країн, зокрема: спричинення браку питної води або введення шкідливих речовини до резервуарів або водопровідних труб, внаслідок чого виникає загроза життю або здоров'ю людей; **скидання, впровадження або виділення матеріалів або іонізуючої радіації** в воду або море, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити їх якості чи в значній мірі або на значній території створюють небезпеку для тварин, рослин чи грибів або життя або здоров'я людей; **виробництво, обробка, використання, володіння, зберігання, транспортування, імпорт, експорт або утилізація ядерного матеріалу або інших небезпечних радіоактивних речовин**, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити якості води або моря або значною мірою чи на значній території створюють загрозу для існування тварин, рослин чи грибів, небезпеку для життя або здоров'я людей; **незаконний викид речовин, енергії або відходів у навколишнє середовище**, якщо це створює ризик нанесення значної шкоди якості води; вчинення **підпалу, затоплення, вибуху, застосування отруйних речовин або вчинення інших небезпечних дій**, спрямованих на руйнування портів, річок, водних джерел, пляжів; **незаконне розміщення, зберігання або викид в землю, воду або атмосферу радіоактивних забруднюючих речовин**, що містять джерела інфекційних захворювань, отруйних або інших небезпечних відходів, якщо це призвело до серйозної екологічної катастрофи, завдавши значної шкоди державному або приватному майну або

життю і здоров'ю людей, а також за ті самі діяння, якщо вони спричинили за собою особливо тяжкі наслідки; порушення закону та інших загальних положень про захист довкілля, що безпосередньо чи опосередковано спровокує **випромінювання, проливання, опромінення, витяг або екскавацію, знесення, шум, вібрацію, вилив або зберігання** в наземних, морських чи ґрунтових водах речовин, які можуть заподіяти тяжкий збиток для рівноваги в природних системах; зміну або порушення водного режиму всупереч встановленим правилам; порушення Закону про навколишнє середовище при зберіганні або переміщенні відходів та шкідливих речовин, внаслідок чого спричиняється значна шкода або виникає загроза її спричинення навколишньому середовищу; діяння, пов'язані з деталізацією ознак місця (забруднення вод на особливо охоронюваних природних територіях; на територіях з надзвичайною екологічною ситуацією) і т. д.

Висновки до розділу 1

1. Поняття «довкілля», «навколишнє природне середовище», «природні ресурси», «водні ресурси», «водні об'єкти» складають собою складну ієрархічну структуру. При цьому довкілля (навколишнє природне середовище) є загальним поняттям по відношенню до інших понять в цій структурі. Природні ресурси є складовою навколишнього природного середовища.

2. Рівнозначним поняттю «довкілля» є поняття «навколишнє природне середовище» (вони є однаковими за змістом).

3. Складовою довкілля (навколишнього природного середовища) є природні ресурси, однією з центральних елементів якого є водні ресурси. Під водними ресурсами як компонентом кримінально-правової охорони слід розглядати такий елемент довкілля, який утворюється природним та (або) неприродним способом і охоплює: 1) підземні, поверхневі, внутрішні морські води та територіальне море, які мають межі, об'єм та встановлений режим водокористування; 2) природні багатства, які перебувають у невід'ємному зв'язку з водними об'єктами (зокрема, водні біологічні ресурси, земельні ділянки, що перебувають під водними об'єктами, природні ресурси континентального шельфу, надра та інші).

4. Під *механізмом заподіяння шкоди об'єкту злочину* – слід розуміти вплив суспільно небезпечного діяння певного виду на соціальні цінності (потерпілого; його права, свободи та інтереси; соціальні зв'язки між членами суспільства з приводу реалізації ними належних їм прав, свобод та інтересів), внаслідок чого об'єкт в цілому зазнає шкідливих змін.

5. Шкоду, що спричиняється внаслідок вчинення злочинного посягання на водні ресурси, умовно можна поділити на наступні складові:

- екологічна шкода (така, що спричиняється водній екологічній системі);
- шкода людині (шкода життю та здоров'ю людей);
- економічна шкода (шкода, що спричиняється у процесі господарського використання водних об'єктів).

6. Аналіз наведених норм зарубіжного законодавства демонструє, що для них притаманними є такі злочини, як забруднення, засмічення та виснаження вод (порушення правил охорони вод), незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, порушення правил використання, експлуатації та охорони водних об'єктів як невід'ємних елементів навколишнього природного середовища. Проте формулювання цих діянь істотно відрізняється від положень вітчизняного законодавства. Аналогічно по-різному закріплені кваліфікуючі ознаки та наслідки таких злочинних посягань. Однак, такі розбіжності не створюють суттєвих складнощів як при тлумаченні зарубіжного законодавства, так і при здійсненні порівняльно-правового аналізу шляхом співставлення із положеннями кримінального закону України.

5. Враховуючи досвід законодавства зарубіжних країн та з метою його уніфікації, пропонуємо ч. 2 ст. 242 КК України викласти в наступній редакції: *«Ті самі діяння, вчинені в заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або в зоні надзвичайної екологічної ситуації...»*.

6. Аналіз нетипових форм посягань за кримінальним законодавством зарубіжних країн, з урахуванням їх деталізації, дає підстави сформулювати пропозиції щодо доповнення вітчизняного КК наступними положеннями:

- пропонуємо доповнити КК України статтею 242¹ наступного змісту:

доповнити КК України статтею 241¹ «Порушення правил використання систем централізованого комунального водопостачання та водовідведення», статтею 242² «Забруднення водних об'єктів внаслідок порушення порядку поводження з відходами»; статтею 242³ «Забруднення водних об'єктів внаслідок порушення порядку експлуатації технічного обладнання», а також доповнити ч. 2 ст. 242 КК України такими кваліфікуючими ознаками, як «...вчинені в заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або в зоні надзвичайної екологічної ситуації» (редакції запропоновані у висновках).

7. На українських землях вперше відповідальність за злочини, що посягають на водні ресурси, з'явилася в нормах звичаєвого права - Руської Правди. Дослідження законодавства окремих зарубіжних країн, дозволило зробити висновок, що в багатьох із них кримінально-правова охорона водних ресурсів забезпечується шляхом криміналізації певних діянь та розміщення норм, що встановлюють кримінальну відповідальність, у кодифікованих нормативно-правових актах, що свідчить про подібність законодавчої процедури, підкреслює зручність використання у правозастосовній діяльності.

8. Результати дослідження законодавчих приписів країн ЄС, якими встановлено кримінальну відповідальність за посягання на водні ресурси, дають підстави для висновку про їх певну подібність, що, на мою думку, в першу чергу обумовлено наявністю глобальних процесів по уніфікації та гармонізації національних кримінально-правових систем держав-членів ЄС. З огляду на проголошений Україною напрям інтеграції до співдружності країн ЄС, неабияке значення має розробка та втілення в життя уніфікованих законодавчих норм, зокрема й норм кримінального права щодо злочинних посягань на водні ресурси. З цією метою необхідно ратифікувати Конвенцію про захист довкілля засобами кримінального законодавства від 04.11.98 р. та привести національне законодавство у відповідність до її положень.

РОЗДІЛ 2

ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ, В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

2.1. Загальна характеристика норм кримінального права України, що забезпечують охорону водних ресурсів

Визначення видів злочинів, що посягають на водні ресурси, потребує з'ясування того, що виступає *об'єктом злочину* в кримінальному праві. Проте наука кримінального права не дає на це запитання однозначної відповіді. Існує величезна кількість концепцій з цього приводу. Проте навіть у межах однієї із них часто немає єдиної спільної думки.

Дослідження об'єкта злочину не є предметом цього дослідження, а тому вважаю недоцільно вдаватись до детального аналізу існуючих у теорії кримінального права концепцій об'єкту злочину [4, с. 3-29; 5, с. 17-76; 124, с. 19-63; 132, с. 51-62; 133, с. 79; 241, с. 96-101; 285, с. 45-62; 359, с. 101; 418, с. 75-78; 416, с. 38-47]. З огляду на це відзначу, що кожна з існуючих концепцій має право на існування, однак у межах цієї праці я продовжую послідовно відстоювати концепцію про визнання *об'єктом злочину соціальних цінностей*. Як зазначив Р. А. Волинець, перевагою цієї концепції для аналізу злочинів, що посягають на фондовий ринок, є те, що її використання дозволяє розкрити зміст об'єктів аналізованих злочинів на рівні окремого різновиду соціальної цінності, не применшуючи самостійного значення інших цінностей, які визнаються в межах цієї концепції і які в переважній більшості інших концепцій об'єкта злочину розглядаються як єдине соціально-правове явище, якому в різних формах заподіюється або створюється загроза заподіяння шкоди злочинами, передбаченими в Особливій частині КК. [118, с. 137]. Тому, виходячи з даної концепції, спробуємо розкрити особливості змісту об'єкта злочинів, що посягають на водні ресурси.

Компонентами соціально-правових явищ, які визнаються об'єктом злочину в межах цієї концепції є: 1) права, свободи і правоохоронювані інтереси фізичних осіб, правоохоронювані інтереси юридичних осіб, суспільства (громадські інтереси), територіальних громад, об'єднань громадян, органів місцевого самоврядування та держави; 2) потерпілі (фізичні та юридичні особи, суспільство і держава); 3) соціальні зв'язки між членами суспільства з приводу реалізації належних їм прав, свобод та інтересів, у тому числі у формі правовідносин у разі їх врегулювання нормами права [4, с. 111; 118, с. 137-138].

В науці кримінального права однією з найбільш поширених концепцій є триланкова класифікація об'єктів злочину «по вертикалі» [216, с. 128]. Родовий і видовий об'єкти співвідносяться як ціле і частина, як рід і вид [423, с. 203-204]. Класифікація об'єктів злочину «по вертикалі» має бути трьохступеневою, а також, в межах родового об'єкта, доцільно виділяти для окремих груп злочинів і видовий об'єкт злочину [134, с. 66]. Такий підхід не суперечить схожій пропозиції тих науковців, які вказують на теоретичну і практичну значущість виділення певних груп злочинів проти довкілля без уточнення змісту класифікації, яку вони мають на увазі [125, с. 71; 182, с. 132; 200, с. 270].

Поняттям родового об'єкта злочину охоплюється коло схожих або однорідних відносин, які становлять певну сферу громадського життя та за загальним правилом охороняються єдиним комплексом пов'язаних між собою та таких, що доповнюють одна одну, правових норм. Однорідність відносин визначається на основі реально існуючих об'єктивних критеріїв, серед яких виділяють: спільність або схожість учасників відносин, а так само відповідність або схожість соціальних інтересів, що становлять зміст суспільних відносин. Значення родового об'єкта визначається в першу чергу тим, що він дозволяє провести основну класифікацію всіх злочинів і кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за здійснення злочинів. Визначення родового об'єкта дозволяє також встановити значення об'єднаних ним суспільних відносин для інтересів держави та суспільства, що у свою чергу визначає характер і ступінь

суспільної небезпеки злочинних посягань, тяжких або суспільно небезпечних наслідків, які наступили [360, с. 74-75].

З точки зору ціннісної теорії така класифікація видається частково неприйнятною. Так вважається, що об'єкт кримінально-правової охорони – це ті цінності, які законодавцем беруться під охорону шляхом прийняття кримінально-правової норми, тобто цінності, які потенційно можуть стати об'єктом злочину (злочинного посягання) [4, с. 111].

Отже, врегульовані державою соціальні зв'язки, зокрема, зв'язки у сфері довкілля, окремим елементом яких є водні ресурси, набувають характеру правових зв'язків – визначеного державою порядку використання, збереження, відтворення та охорони природних ресурсів, правових підстав та умов його здійснення. Порядок збереження, використання, відтворення та охорони природних ресурсів; права, свободи і законні інтереси людей і саме навколишнє природне середовище, являє собою тими соціальними цінностями, які є об'єктами кримінально-правової охорони у сфері довкілля, суспільно небезпечне і протиправне посягання на які перетворює їх на об'єкти конкретних злочинів.

Отже, для включення так званого загального об'єкта у «вертикальну» класифікацію об'єктів злочинів немає підстав [201, с. 129-130]. Саме цей підхід буде застосовано в процесі загальної характеристики норм кримінального права України, що здійснюють охорону водних ресурсів, і, в першу чергу, для дослідження родового об'єкта цих злочинів.

У галузі правової охорони навколишнього природного середовища (до речі, як і в інших галузях системи права) має застосовуватися єдина юридична термінологія, яка полягає в узгодженості загальних положень, певних понять та термінів, що, зокрема, застосовуються й у кримінальному праві. Однак, аналіз нормативного матеріалу свідчить про певну неоднорідність юридичної термінології. Так, Конституція України містить термін довкілля. Ст.1 КК одним з об'єктів кримінально-правової охорони називає довкілля, VIII розділ Особливої частини КК «Злочини проти довкілля» визначає діяння, що посягають на «компоненти» довкілля та встановлює кримінальну відповідальність за їх

вчинення. У той час як ст. 70 Закону «Про охорону навколишнього...» містить положення, відповідно до яких визначення складу екологічних правопорушень і злочинів, порядок притягнення винних до адміністративної та кримінальної відповідальності за їх вчинення встановлюються КУпАП та КК. Таким чином, у зазначених законодавчих актах наявні неузгодженості щодо найменування кримінально-караних діянь проти довкілля. ПВСУ спробував вирішити цю проблему, вживаючи ці терміни як синоніми та помістивши термін навколишнє природне середовище поряд з терміном довкілля в лапках.

Система екологічних злочинів характеризується певною послідовністю (за родовим об'єктом) розташування кримінально-правових норм та зовнішніми ієрархічними зв'язками в межах Особливої частини КК. Більшість з них (ст.ст.236-254 КК) розташовані в окремому розділі VIII «Злочини проти довкілля». Разом з тим, КК містить й інші норми, котрі прямо чи опосередковано мають відношення до довкілля, як об'єкта кримінально-правової охорони, та спрямовані на забезпечення його захисту від злочинних посягань [7, с. 114]. До них, зокрема, відносяться ст. ст. 113, 258, 264, 265; ч. 2 ст. 266; ст. ст. 267, 268; ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 270, ст. ст. 271, 272, 273; 274-277; ч. 3 ст. 278; ст. 279; ч. 3 ст. 280; ст. ст. 281, 283, 291; ч. 3 ст. 292; ст. ст. 326, 327 КК [7, с. 114]. Однак, термінологічна неузгодженість виявляється і в самій системі екологічних злочинів. Так, зокрема, розділ злочинів проти довкілля містить поняття атмосферного повітря, тоді як норма, що передбачає відповідальність за екоцид містить поняття атмосфери. Далі, вказаний розділ містить поняття вод (водних об'єктів), тоді як екоцид передбачає посягання на водні ресурси [7, с. 115]. Таким чином, злочини проти довкілля є складовою системи екологічних злочинів та співвідносяться як частина та ціле.

На мій погляд, термінологічна неузгодженість пов'язана з неконкретністю при визначенні безпосереднього та додаткового об'єктів даного та інших видів злочинів.

Щодо родового об'єкта злочинів проти довкілля в науці кримінального права існує два підходи. Перший підхід будується на тому, що родовий об'єкт VIII

«Злочини проти довкілля» є однооб'єктним. Другий підхід базується на двооб'єктності родового об'єкта злочинів проти довкілля.

Представники першого підходу родовим об'єктом злочинів проти довкілля визнають суспільні відносини, що забезпечують безпечне для існування навколишнє природне середовище, його охорону, раціональне використання [236, с. 105; 443, с. 69-99; 200, с. 270]; стан навколишнього природного середовища та його окремих чинників, за яких відсутня небезпека для життя і здоров'я людей, забезпечуються охорона, раціональне використання і відтворення природних ресурсів, дотримується належний екологічний стан біосфери [144, с. 62]; навколишнє природне середовище (довкілля), що оточує людину і створює умови для її життя [274, с. 9]; екологічна безпека довкілля, тобто безпека оточення, в якому живуть люди, безпека повітря, води, землі, флори, фауни [271, с. 486]; блага, що охороняються кримінальним правом: сама природа, природні об'єкти, екологічна безпека як особливо важливі та неперехідні цінності [124, с. 11-12]; конституційне право громадян на безпечне довкілля, а також на порядок охорони, використання, збереження і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання й усунення негативного впливу господарської та іншої діяльності людини на навколишнє природне середовище, збереження генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій, а також природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною [146, с. 632-633].

Представники другого підходу родовим об'єктом злочинів проти довкілля доходять висновку щодо його подвійної природи: суспільні відносин у сфері охорони, використання, збереження і відтворення природних ресурсів та суспільні відносини у сфері забезпечення екологічної безпеки [348, с. 85; 124, с. 169].

Про необхідність об'єднання екологічних норм в межах окремого розділу Особливої частини КК зазначають окремі науковці. Так, на думку Ю.С. Шемшученка, стан, що обумовлює розміщення таких норм в розділах про злочини проти власності, громадської безпеки та громадського порядку, здоров'я та про господарчі злочини, суперечить розумінню навколишнього середовища як єдиного

комплексу, єдиної системи, усі елементи якої взаємопов'язані» [147, с. 181; 440, с. 182]. Отже, Особлива частина КК структурно поєднала в собі як теоретико прикладні засади науки кримінального права щодо місця розташування груп злочинів, так й певні уявлення про довкілля як одну з важливих соціальних цінностей, яку законодавець визначив одним з основних об'єктів кримінально-правової охорони.

Норми розділу VIII Особливої частини КК (ст.ст.237-254) об'єднуються у межах родового об'єкта – довкілля, головною функцією яких є саме охорона навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки як умови для нормального існування й життєдіяльності людини. Беручи до уваги, що охорона довкілля та запобігання злочинам є одним з провідних завдань законодавства про кримінальну відповідальність має своїм завданням охорону довкілля та запобігання злочинам (ст. 1 КК), підкреслюється важливість даних норм, які законодавець зосередив в Особливій частині КК відразу після злочинів проти основ національної безпеки, злочинів проти особи та злочинів проти власності. Це забезпечує єдність підходів в частині криміналізації посягань щодо навколишнього природного середовища та свідчить про неабияке значення питання ефективного застосування норм у цій царині.

Система та порядок побудови розділів Особливої частини КК опосередковано забезпечує реалізацію положень Конституції України в кримінальному законодавстві. У зв'язку з цим певної уваги необхідно приділити місцю злочинів проти довкілля в структурі Особливої частини КК.

Слід підтримати позицію Т.В. Корнякової, яка зазначає, що віднесення норм про кримінальну відповідальність за злочини у сфері довкілля до розділу VIII «Злочини проти довкілля», з огляду на формування розділів Особливої частини КК за ознаками родового об'єкта, свідчить про те, що саме довкілля, навколишнє природне середовище є родовим об'єктом цих злочинів [182, с. 125].

В основі ієрархії розташування кримінально-правових норм в Особливій частині КК покладена ознака рівня суспільної небезпеки діянь, а точніше було б говорити про визначення законодавцем рівня небезпеки тієї чи іншої групи

злочинів для суспільства згідно з рівнем розвитку, свідомості, культури, суспільних відносин в конкретному суспільстві [7, с. 117]. Розділи в Особливій частині розташовуються в порядку зменшення суспільної небезпеки. Особливу групу становлять злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Наприклад, розділ злочинів проти довкілля КК розміщений за розділом злочинів проти власності та розділом злочинів у сфері господарської діяльності. Це свідчить про те, що законодавцем визнано: злочини цієї категорії більш небезпечні для суспільства, ніж злочини проти довкілля. Тобто кримінальним правом пріоритетними визнаються економічні відносини [7, с. 117]. Але ж Закон «Про охорону навколишнього...» закріплює, що одним з основних принципів охорони навколишнього природного середовища є «пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності» [328; 7, с. 117].

Визнання довкілля самостійним родовим об'єктом окремої групи злочинів, які мають об'єднуватися в окремий розділ Особливої частини КК України, тягне за собою потребу в аналізі їх системи. Одним з основних положень науки кримінального права є теза про те, що формування системи злочинів здійснюється на основі їх родового об'єкта.

Родовий та видовий об'єкти злочинів, в залежності від ступеня їх узагальнення, виступають підставою для систематизації злочинів за окремими групами.

Саме завдяки родовому об'єкту розв'язується питання щодо необхідності розташування окремих злочинів в одному самостійному розділі Особливої частини КК України, а також виокремлюється його місце у системі інституційних положень Особливої частини КК України. Видовий об'єкт злочинів визначає структуру розділу Особливої частини КК України, що сформований з огляду на родовий об'єкт. Це, в свою чергу, дозволяє типологізувати ці злочини. Так, на думку В.К. Матвійчука, родовим об'єктом злочинів екологічного характеру є суспільні відносини у сфері навколишнього природного середовища, на які відбулося

посягання злочинного діяння [236, с. 38]. Видовими об'єктами злочинів проти довкілля цей вчений визнає: 1) суспільні відносини, що забезпечують екологічну безпеку в такій частині геосфери як атмосфера; 2) суспільні відносини, що забезпечують екологічну безпеку в такій частині геосфери як літосфера; 3) суспільні відносини, що забезпечують екологічну безпеку в такій частині геосфери, як гідросфера; 4) суспільні відносини що забезпечують екологічну безпеку в такій частині геосфери, як біосфера; 5) суспільні відносини, що забезпечують екологічну безпеку біосфери та гідросфери; 6) суспільні відносини, що забезпечують екологічну безпеку біосфери, гідросфери, літосфери й атмосфери [236, с. 171-172].

С. Б. Гавриш вважає, що природне середовище (довкілля) як родовий об'єкт екологічних злочинів охоплює три різні за характером і змістом природні системи: 1) природне середовище (довкілля) України в межах біосфери, сформоване у вигляді різноманітних екологічних об'єктів; 2) природне середовище України поза межами біосфери на територіях і площах, на які поширюється національне законодавство (надра, озоносфера); 3) об'єкти природи як у межах біосфери, так і за її межами, вплив на які забезпечується завдяки положень міжнародного права. До останніх відносяться природні об'єкти, котрі є відкритими для загального користування (моря, їх дно поза національною юрисдикцією, океани та їхнє дно, а також природні об'єкти, визнані «спільною спадщиною людства») [124, с. 48,71,534]. Родовим об'єктом цих злочинів, на думку вченого, є суспільні відносини щодо охорони довкілля, збереження у природній багатоманітності, раціонального використання і відтворення природних ресурсів, охорони нормального екологічного стану біосфери [200, с. 270].

Значення систематизації норм кримінального права, що забезпечують охорону довкілля, рокується в можливості надання глибокої характеристики кожної норми цього розділу, чи їх групи, чіткої уяви їх співвідношення з іншими нормами та з'ясування можливих протиріч, а також визначенні субординації між ними. Кримінально-правова наука пропонує декілька варіантів класифікацій аналізованих норм. Так, В.К. Матвійчук розподіляє норми в залежності від

наступних видів природних об'єктів: літосфера; біосфера; гідросфера; атмосфера; біосфера та гідросфера; біосфера, гідросфера, літосфера та атмосфера [236, с. 392].

По-різному в літературі визначається також зміст видових об'єктів зазначених злочинів та їх значення для систематизації кримінально-правових норм, що забезпечують охорону довкілля. Наприклад, С. Б. Гавриш за видовим об'єктом виділяє такі підгрупи злочинів, як: а) злочини проти екологічної безпеки; б) злочини у сфері землекористування, охорони надр, атмосферного повітря; в) злочини у сфері охорони водних ресурсів; г) злочини у сфері лісокористування, захисту рослинного й тваринного світу [124, с. 535].

З урахуванням спрямованості злочинних посягань М.І. Хавронюк пропонує наступну структуру розділу КК України щодо норм екологічного характеру: відділ 1 «Злочини проти екологічної безпеки»; відділ 2 «Злочини проти порядку використання землі, її надр, повітря та вод»; відділ 3 «Злочини проти рослинного й тваринного світу» [425, с. 53]. Поряд з тим, на нашу думку, незрозуміло на яких «логічних підставах» М.І. Хавронюк об'єднує в межах однієї групи такі різні за механізмом посягання злочини, як ті, що посягають на водні ресурси, надра й атмосферне повітря.

Цікавою є систематизація кримінально-правових норм, що забезпечують охорону довкілля, запропоновано Г.С. Поліщук, у межах якої об'єднуються: 1) кримінально-правові норми щодо відповідальності за посягання на навколишнє середовище в цілому; 2) спеціальні норми, що охороняють окремі елементи чи об'єкти довкілля. Першу групу складають ст. ст. 236-238 та 253 КК України, що містять загальний склад злочинів проти навколишнього середовища, а друга група будується з кримінально-правових норм щодо відповідальності за посягання на окремі види об'єктів природного навколишнього середовища та формується виходячи з принципу та структури загальних норм, виокремлюючи в них характеристику охоронюваного природного об'єкта, способи злочинного посягання та наслідки [306, с. 81].

В.К. Матвійчук та Н. В. Нетеса поділяють злочини проти довкілля за елементним складом навколишнього природного середовища (фактично, видовими

об'єктами) – екзосферами (атмосфери, літосфери, гідросфери і біосфери) [236, с. 171-172; 280, с.104].

У своїй одноособовій праці І.І. Митрофанов систематизує злочини, що посягають на довкілля, у вигляді двох груп: 1) склади злочинів, що передбачені частинами статей або статтями, розміщених у інших розділах КК, але при їх вчиненні заподіюється шкода довкіллю чи створюється загроза заподіяння такої шкоди; 2) злочини, відповідальність за вчинення яких визначена санкціями статей розділу VIII Особливої частини КК «Злочини проти довкілля» [255, с. 61]. У цьому випадку заслуговує схвалення виділення групи злочинів, які здатні заподіяти шкоду довкіллю та поділяються на дві підгрупи: а) ст. 113 КК України «Диверсія», ст. 258 КК України «Терористичний акт», ст. 441 КК України «Екоцид» і ст. 439 КК України «Застосування зброї масового знищення», що розкривають зміст та руйнівний характер екологічних злочинів, внаслідок вчинення яких спричиняється шкода компонентам довкілля та виникає загроза екологічної катастрофи; б) ст. 265 КК України «Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами», ст. 265¹ КК України «Незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію», ст. 267 КК України «Порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами». Проте у даному разі не є зрозумілою позиція автора стосовно прямої чи опосередкованої небезпеки для довкілля. Наприклад, небезпеку життю і здоров'ю людей названі злочини у сфері ядерної та радіаційної безпеки створюють, як правило, не безпосередньо, а через забруднення довкілля, тобто опосередковано.

Залежно від особливостей змісту видових об'єктів Г. С. Поліщук пропонує систематизувати норми, включені у розділ VIII Особливої частини КК «Злочини проти довкілля», наступним чином: «норми, загального характеру, що встановлюють відповідальність за посягання на навколишнє середовище в цілому; і ті, завдяки яким забезпечується охорона окремих елементів чи об'єктів довкілля» [306, с. 81]. До першої групи, на думку вченого, відносяться злочини, передбачені ст. ст. 236-238 і 253, у яких законодавець закріпив загальні склади злочинів проти

довкілля у вигляді порушень правил використання та охорони земель, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного й тваринного світу, що заподіяли істотну екологічну шкоду (або створило небезпеку заподіяння цієї шкоди – ст. 253), тобто деградацію, виснаження, знищення природних ресурсів, шкоду життю і здоров'ю людей та інші тяжкі наслідки. Нормами, що належать до другої групи, визначається відповідальність за посягання на окремі види об'єктів довкілля. При цьому вони створені за принципом і структурою загальних норм, з виділенням характеристик охоронюваного природного об'єкта, способів злочинного посягання та наслідків [306, с. 81]. Крім цього, Г. С. Поліщук зазначає, що КК передбачає відповідальність й за інші злочини проти навколишнього середовища. В іншому випадку сукупність даних злочинів розміщується в чотирьох розділах: 1) загальні склади (ст.ст. 236, 441 КК); 2) посягання на спеціальні об'єкти кримінально-правового захисту (ст.ст. 239–252, 254, 299 КК); 3) порушення правил використання небезпечних засобів (ст.ст. 253, 265, 267, 268, 274, 326, 327 КК); 4) потурання небезпеці, що виникла незалежно від винної особи та бездіяльність в надзвичайних ситуаціях (ст.ст. 237, 238, ч. 3 ст. 243 КК). Таким чином, відповідно до запропонованої класифікації друга група злочинів з урахуванням видового об'єкта, - виду природного об'єкта, на який вчиняється злочинне посягання, поділяється на сім підгруп, що включають злочини проти довкілля у сфері охорони: земель (ст. ст. 239, 254 КК); надр (ст. 240 КК); вод (ст. ст. 242, 243 КК); атмосферного повітря (ст. 241 КК України); тваринного світу (ст. ст. 248, 249, 250, 251 КК); рослинного світу (ст. ст. 245, 246, 247 КК, а також ст. 249 КК – щодо незаконного зайняття добувним промислом промислових водних рослин і водоростей, які використовуються для виготовлення продуктів харчування, добрив, медичних препаратів і підлягають спеціальному правовому захисту); природних територій та об'єктів особливої охорони (ст. ст. 244, 252 КК) [306, с. 89].

Слід погодитися з Ю. А. Турловою, що класифікація екологічних злочинів щодо наведеної побудови має окремі суперечності. Так, не зовсім коректним є словосполучення «загальний склад злочину проти навколишнього середовища», адже лише одну норму (ст. 236 «Порушення правил екологічної безпеки» КК

України) із запропонованого автором переліку можливо зарахувати до загальних кримінально-правових норм екологічного характеру. Щодо ст. 236 КК України, то переважна кількість статей розділу VIII Особливої частини КК України «Злочини проти довкілля» є спеціальними нормами (у т. ч. ст. 253 КК) [371, с. 105].

Більш обґрунтованою видається систематизація екологічних злочинів, що включає: злочини проти екологічної безпеки (ст. ст. 236, 237, 238, 253 КК України); злочини, що посягають на встановлений порядок використання: а) землі та її надр (ст. ст. 239, 240, 254 КК України); б) водних ресурсів та атмосферного повітря (ст. ст. 240, 241, 242, 243, 244 КК України); флори і фауни (ст. ст. 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252 КК України) [194, с. 272].

Наведені підходи щодо визначення родового і видових об'єктів, а також систематизації свідчать про існування істотних розбіжностей в обранні її критеріїв, з якими в даному разі пов'язуються поняття екологічного злочину, співвідношення понять екологічних злочинів та злочинів проти довкілля, а також межі системи екологічних злочинів та її значення. Крім цього, при здійсненні такої систематизації слід враховувати, що елементи довкілля не можуть взаємовиключати один одного, а перебувають у постійному взаємозв'язку і не можуть існувати самостійно. Наприклад, ст. 239 КК України передбачає відповідальність за забруднення або псування земель, в тому числі земель водного фонду. Цей злочин можна віднести як до протиправних посягань на встановлений порядок використання землі, так і до протиправних посягань на встановлений порядок використання водних ресурсів; ст. 239¹ та ст. 239² КК України передбачають відповідальність за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239¹ КК України) та незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239² КК України) можна віднести як до злочинів, що посягають на встановлений порядок використання землі, так і до злочинів, що посягають на встановлений порядок використання водних ресурсів і т.д.). Тому більш вдалою є систематизація, запропонована Н.Л. Романовою. У межах цієї систематизації видовими об'єктами зазначених злочинів називаються: відносини щодо охорони довкілля; відносини, що

забезпечують екологічну безпеку особи, суспільства й держави; відносини щодо охорони довкілля, екологічна безпека особи, суспільства й держави [340, с. 12]. Залежно від цього Н.Л. Романова пропонує виділяти за видовою ознакою злочини проти довкілля, які посягають на відносини щодо охорони: а) абіотичних компонентів довкілля; б) біотичних об'єктів природи; в) «цілісних» природних об'єктів. Зверну увагу, що у другій виокремленій групі Н.Л. Романова виділяє злочинні посягання щодо відносин забезпечення екологічної безпеки під час робіт з елементами «неживої» природи; посягання на відносини, які забезпечують екологічну безпеку у процесі діяльності з елементами «живої» природи; посягання щодо відносин забезпечення екологічної безпеки при поводженні з елементами як «живої», так і «неживої» природи. У зв'язку з цим Турлова Ю.А. слушно зауважує, що об'єкти біосфери є екосистемою, тобто конкретною сукупністю абіотичних (неживих) і біотичних (живих) компонентів, котрі в процесі свого функціонування перебувають у взаємодії, і включають клімат, ґрунти, бактерії, гриби, рослин і тварин. А тому розмежування елементів такого середовища на біотичні й біотичні є досить умовним, оскільки елементи довкілля є взаємопов'язаними. Саме тому, на її думку, розмежування злочинних посягань з урахуванням їх спрямованості на абіотичні чи біотичні компоненти природи не є переконливим [371, с. 106].

Слід враховувати, що система екологічних злочинів має враховувати сукупність взаємопов'язаних кримінально-правових норм, «робот» яких повинна забезпечувати досягнення відповідного суспільно-корисного результату.

На мою думку, вирішення питання щодо системи екологічних злочинів, з огляду на систему їх розміщення у розділах КК, не є достатньо обґрунтованим. Виходячи з цих позицій, до набрання чинності КК України 2001 р., в Особливій частині якого вперше було законодавчо закріплено систему злочинів проти довкілля, про екологічні злочини як окрему категорію злочинних посягань говорити було б недоречно. Поряд з тим, беручи до уваги що ці злочини загрожують також і безпеці виробництва, наприклад, під час будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, використання надр, проведення вибухових робіт та інших видів виробничої чи

господарської діяльності, то, виходячи нібито логічно було б розмістити значну частину норм розділу VIII Особливої частини КК України «Злочини проти довкілля» також і у розділі X Особливої частини КК України «Злочини проти безпеки виробництва». Тому під час вирішення питання визнавати чи не визнавати злочини цієї категорії екологічними, слід виходити із розуміння чи відноситься ядерна та радіаційна безпека до складових екологічної безпеки, розглядаючи її у якості певного стану захищеності довкілля й людини при поводженні з радіоактивними матеріалами, використанні ядерних установок, який не допускає заподіяння ядерної шкоди та можливого негативного радіаційного впливу [139, с. 13; 11, с. 153].

Виходячи з розуміння ядерної та радіаційної безпеки як елементів екологічної безпеки, видається за доцільне відносити злочин, передбачений ст. 274 КК, до системи екологічних злочинів, а відповідну кримінально-правову норму – спеціальною щодо ст. 236 КК «Порушення правил екологічної безпеки». Отже і кримінально каране діяння, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 268 КК «Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини», розглядається як фактична передумова для вчинення інших екологічних злочинів, наслідками яких виступає забруднення і засмічення довкілля (ст. ст. 239, 241-244 КК України). Отже, слід підтримати висловлену в науковій літературі думку, що під час транскордонного перевезення або захоронення або небезпечних відходів і вторинної сировини шкода перш за все завдається довкіллю, чим і зумовлено розташування цієї статті у розділі «Злочини проти довкілля». Крім того, поряд із транспортуванням, зберіганням, утилізацією та захороненням, ввезення небезпечних речовин і відходів доцільно розглядати як один із видів порушення правил поводження з ними [307, с. 47].

До подібних відноситься і ситуація з кримінально-правовими нормами, що встановлюють відповідальність за порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами (ст. 326 КК), оскільки безпосереднім об'єктом якого виступає нормативно встановлений порядок поводження з мікробіологічними агентами чи токсинами та здоров'я

населення. Задля аргументації екологічного характеру цього злочину, варто звернути увагу на розташування подібних за змістом статей у відповідних розділах кримінальних кодексів зарубіжних країн. Так, ст. 279 КК РБ розміщена у главі 26 КК «Злочини проти екологічної безпеки та природного середовища», ст. 248 КК РФ «Порушення правил безпеки при поводженні з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами» – у главі 26 КК РФ «Екологічні злочини».

Отже, при вирішенні питання щодо включення того чи іншого злочину до системи екологічних слід враховувати особливості насамперед безпосереднього об'єкта злочину конкретного виду, оскільки саме за цим визначальним критерієм, повинна формуватись система екологічних злочинів. Так, у наукових джерелах поширеним є твердження, відповідно до якого до екологічних злочинів необхідно відносити діяння, безпосереднім об'єктом якого виступає навколишнє природне середовище (окремі природні об'єкти) [7, с. 113].

Наступним етапом дослідження системи екологічних злочинів є елементарно-структурний аналіз, який передбачає визначення складових елементів у системі екологічних злочинів та визначення зв'язків між ними. Нами раніше визначено, що критерієм віднесення злочину до екологічних виступає родовий об'єкт злочинного діяння, тобто навколишнє природне середовище (довкілля). У зв'язку з цим, у систему екологічних злочинів входять, перш за все, злочини проти довкілля, передбачені у VIII розділі КК України. Крім цього, до екологічних злочинів відноситься норма, що передбачає відповідальність за екоцид (ст. 441), оскільки безпосереднім об'єктом цього злочинного діяння виступає навколишнє природне середовище. Міжнародний характер екоциду робить необхідним виділення цього злочинного діяння в розділ злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку [7, с. 113].

Система кримінально-правових норм екологічного характеру є сукупністю норм, що визначають, які саме конкретні екологічні посягання є злочинами, та еколого-правових інститутів, до яких відсилають бланкетні (за технікою побудови) диспозиції зазначених норм. Ці кримінально-правові норми законодавець розташував у Особливій частині КК України у визначеній послідовності та за

певною системою. Поряд з тим, у КК передбачено низку норм, котрі, як зазначає О.М. Архипов, опосередковано спрямовані на захист природного середовища від злочинних посягань, зокрема від таких, що передбачені ст. ст. 113, 258, 264, 265; ч. 2 ст. 266; ст. ст. 267, 268; ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 270, ст. ст. 271, 272, 273; 274–277; ч. 3 ст. 278; ст. 279; ч. 3 ст. 280; ст. ст. 281, 283, 291; ч. 3 ст. 292; ст. ст. 326, 327 КК України [7, с. 114].

При цьому, не дивлячись на розпорошення кримінально-правових норм екологічного характеру у різних розділах Особливої частини КК України, наявні достатні підстави щодо їх розгляду в системній єдності, з огляду на спрямованість екологічних посягань та їх здатності спричиняти шкоду об'єкту посягання. Виходячи з того, що наукові дослідження та законотворча діяльність, як суб'єктивні фактори, зумовлюють певну системність, варто з'ясувати підґрунтя для формування системи екологічних злочинів (кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за їх вчинення).

Під час визначення видів злочинних діянь та їх окремих різновидів, що у своїй сукупності утворюють систему екологічних злочинів, необхідно керуватись визначенням родового об'єкта екологічних злочинів, що включає відносини у галузі взаємодії суспільства з навколишнім природним середовищем [147, с. 13], та співставляти з ним зміст безпосереднього об'єкта злочину конкретного виду. Крім цього, слід враховувати норми екологічного законодавства, які визначають об'єкти правової охорони довкілля та зміст посягань, за вчинення яких встановлюється відповідальність.

Слід враховувати, що будь-який безпосередній вплив людини на природне середовище опосередковується екологічними зв'язками людини з навколишнім природним середовищем, а тому за своєю природою має екологічний характер. Однак екологічний характер може мати не тільки безпосередня взаємодія людини з навколишнім природним середовищем, але й опосередкована у зв'язку з технічними можливостями людини. Тому не будь-який злочин, що призводить до негативних змін в навколишньому природному середовищі, юридично можна віднести до екологічних [7, с. 115].

З урахуванням цього заслуговує на підтримку позиція, згідно з якою до екологічних злочинів слід відносити діяння, об'єктом яких є навколишнє природне середовище (окремі природні об'єкти). Навколишнє природне середовище у цьому випадку виступає визначальною ознакою екологічних злочинів та критерієм формування системи екологічних злочинів. З огляду на це потрібно враховувати, що так чи інакше, але КК містить цілу низку норм, що **опосередковано враховують вплив вчиненого діяння на природне середовище, тобто коли різноманітні об'єкти природного середовища (природні об'єкти) є факультативними об'єктами злочинів, що передбачені такими нормами КК** (такі норми забезпечують кримінально-правову охорону природного середовища та передбачені, зокрема, у ст.ст. 113, 258, 264, 265; ч. 2 ст. 266; ст.ст. 267, 268; ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 270, ч. ст. 271, ст. 272, ч. ст. 273; ст.ст. 274-277; ч. 3 ст. 278; ст. 279; ч. 3 ст. 280; ст.ст. 281, 283, 291; ч. 3 ст. 292; ст.ст. 326, 327 КК).

Ілюстрацією наведеного може бути підхід, сформульований Ю.А. Турловою. На її думку, екологічні злочини за рівнем локалізації об'єктів посягання поділяються на дві групи. До першої вона відносить екологічні злочини із узагальненим об'єктом посягання у вигляді екологічної безпеки та суспільних відносин у сфері охорони навколишнього природного середовища загалом (тобто без конкретизації окремих елементів). Другу групу утворюють екологічні злочини, з локальним об'єктом посягання - суспільними відносинами у сфері охорони окремих елементів [371, с. 105].

Залежно від характеру посягання перша група поділяється на: злочини міжнародного характеру, що посягають на екологічну безпеку людства (ст. 441 КК); екологічні злочини, які полягають у порушенні порядку проведення екологічної експертизи, правил екологічної безпеки під час виробничої діяльності, що заподіяло (або створило небезпеку заподіяння) суттєву екологічну шкоду (ст. ст. 236, 253 КК); злочини у сфері ядерної та радіаційної безпеки (ст. ст. 265, 265¹, 267 267¹, 274 КК); злочини у сфері біологічної безпеки (ст. 326 КК); екологічні злочини, які полягають у потуранні екологічній небезпеці, а саме: невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення і приховування або

перекручення відомостей про екологічний стан чи захворюваність населення (ст. ст. 237, 238 КК); злочини у сфері поводження з відходами (ст. 268 КК). До другої групи екологічних злочинів, з огляду на вид локального природного об'єкта, на який спрямоване посягання, авторка пропонує віднести: екологічні злочини у сфері охорони земель (ст. ст. 239, 239¹, 239², 254 КК); екологічні злочини у сфері охорони надр (ст. 240 КК); екологічні злочини у сфері охорони вод (ст. ст. 242, 243 КК); екологічні злочини у сфері охорони атмосферного повітря (ст. 241 КК); екологічні злочини у сфері охорони тваринного світу (ст. ст. 248, 249, 250, 251 КК); екологічні злочини у сфері охорони рослинного світу (ст. ст. 245, 246, 247 КК); екологічні злочини у сфері охорони природних комплексів (екосистем), що складаються з різноманітних природних об'єктів (ст. ст. 244, 252 КК) [371, с. 108].

Таким чином, можна запропонувати включати у систему екологічних злочинів (злочинів проти довкілля) наступні види злочинів: 1) злочини, які передбачені розділом VIII Особливої частини КК України, родовим об'єктом посягання яких є довкілля (навколишнє природне середовище), – це злочини, передбачені ст.ст. 236-254 КК (цю групу злочинів залежно від видового об'єкта утворюють: злочини проти екологічної безпеки (ст. ст. 236, 237, 238, 253 КК України); злочини, що посягають на встановлений порядок використання землі та її надр (ст. ст. 239, 239¹, 239², 240, 254 КК); злочини, що посягають на встановлений порядок використання водних ресурсів (ст. ст. 240, 242, 243, 244, 248, 249, 250 КК); злочини, що посягають на встановлений порядок використання атмосферного повітря (ст. 241 КК); злочини, що посягають на встановлений порядок використання флори і фауни (ст. ст. 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252 КК)); 2) злочини, які передбачені іншими розділами (крім VIII розділу) Особливої частини КК України, які під час їх вчинення здатні опосередковано заподіяти шкоду довкіллю (ст.ст. 113, 258, 264, 265 265¹; ч. 2 ст. 266; ст.ст. 267, 268; ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 270, ч. ст. 271, ст. 272, ч. ст. 273; ст.ст. 274-277; ч. 3 ст. 278; ст. 279; ч. 3 ст. 280; ст.ст. 281, 283, 291; ч. 3 ст. 292; ст.ст. 326, 327; ст. 441 КК України).

Наведена система злочинів видається найбільш конкретною порівняно з усіма іншими систематизаціями, хоча і в її межах може виникати запитання про

віднесення певного посягання до тієї чи іншої групи злочинів. Систематизація цих злочинів залежно від безпосереднього об'єкта має більш прийнятний характер, оскільки дозволяє виокремити серед усіх норм Особливої частини КК саме ті, що безпосередньо впливають на забезпечення кримінально-правової охорони водних ресурсів як «компонента» довкілля, а також ті, в яких водні ресурси визнаються додатковим об'єктом злочину.

Наведені вище особливості систематизації екологічних злочинів (злочинів проти довкілля) безпосередньо впливають на загальну характеристику норм КК, які забезпечують охорону водних ресурсів (їх використання). Ця систематизація дозволяє виокремити ті норми КК, які спрямовані на кримінально-правову охорону водних ресурсів (їх використання). Однак визначення «переліку» таких норм є доволі спірним і неоднозначним питанням в українському кримінальному праві. Так, С.Б. Гавриш залежно від безпосереднього об'єкта виділяє групу «злочинів у сфері охорони водних ресурсів», до яких відносить злочини, передбачені ст.ст. 242, 243, 244 КК [200, с. 270]. Я.О. Ліховіцький в системі «злочинів проти навколишнього природного середовища» виділяє «злочини проти довкілля у сфері охорони вод (ст. ст. 242, 243 КК України)» [228, с. 167]. В.К. Матвійчук розглядаючи структуру злочинів проти довкілля з огляду на «суспільні відносини, що охороняються нормами» розділу VIII Особливої частини КК, виділяє «злочини, що посягають на відносини, які забезпечують умови з охорони, раціонального використання, відтворення та оздоровлення водних об'єктів». До цієї групи злочинів він відносить: порушення правил охорони вод (ст. 242 КК), забруднення моря (ст. 243 КК) [236, с. 92].

П. П. Андрушко, П. С. Берзін, С. Д. Шапченко та С. С. Яценко при систематизації злочинів проти довкілля виокремили «злочини, що посягають на встановлений порядок використання водних ресурсів та атмосферного повітря», включивши у цю групу злочинів, зокрема, «порушення правил охорони вод; забруднення моря; порушення законодавства про континентальний шельф України; забруднення атмосферного повітря» [201, с. 75].

На мій погляд, обмежуватись лише декількома (двома-трьома) статтями Особливої частини КК при визначенні зазначеного «переліку» злочинів все ж не варто, навіть з урахуванням особливостей такого «компонента» довкілля (навколишнього природного середовища), як «водні об'єкти» або «водні ресурси». Крім цього, незрозуміло, на яких підставах у межах однієї групи об'єднуються два різні види об'єктів довкілля – водні ресурси та атмосферне повітря. Додам також й те, що при врахуванні водних об'єктів у змісті кримінально-правової охорони та виділенні відповідної групи злочинів (їх переліку) мають враховуватись наведені вище особливості видових та безпосередніх об'єктів злочинів, які певним чином пов'язані з водними об'єктами (їх охороною, використанням та ін.).

Отже, систематизація норм, які забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів, має так чи інакше враховувати особливості видового та безпосереднього об'єктів відповідних злочинів (окремим «компонентом» таких об'єктів є водні об'єкти). Такий підхід дозволяє виділити із всієї Особливої частини КК ті норми, які безпосередньо або, навпаки, опосередковано забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів, тобто ті, в яких водні об'єкти виступають основним (зокрема, єдиним чи альтернативним для безпосереднього забезпечення) або додатковим чи факультативним (для опосередкованого забезпечення) безпосереднім об'єктом злочину.

Залежно від цього в системі зазначених злочинів слід виділяти злочини, які посягають на водні ресурси (на встановлений порядок використання водних ресурсів), що враховуються у змісті видових та безпосередніх об'єктів зазначених вище злочинів, а саме:

1) злочини, які передбачені розділом VIII Особливої частини КК, родовим об'єктом посягання яких є довкілля (навколишнє природне середовище) і **які безпосередньо посягають на водні ресурси як один єдиний безпосередній об'єкт злочину** (ст.ст. 242, 243 КК), тобто їх основним безпосереднім об'єктом є відповідні водні ресурси;

2) злочини, які передбачені розділом VIII Особливої частини КК, родовим об'єктом посягання яких є довкілля (навколишнє природне середовище) і **які**

безпосередньо посягають на природні ресурси, що перебувають у постійному взаємозв'язку з водами і не можуть існувати без них, тобто водні ресурси не є у даному разі єдиним безпосереднім об'єктом, а враховуються у невід'ємному взаємозв'язку разом з іншими природними ресурсами – об'єктами довкілля (ст.ст. 239², 244, ст. 249, 250 КК); у даному разі такі водні ресурси включаються у зміст додаткового (додаткових) безпосереднього об'єкта;

3) злочини, які передбачені розділом VIII Особливої частини КК, родовим об'єктом посягання яких є довкілля (навколишнє природне середовище) і які можуть посягати також на водні ресурси, які є альтернативними з іншими додатковими безпосередніми об'єктами цих злочинів (ст. ст. 236, 237, 238, 239, 239¹, 240, 245, 246, 247, 248, 252, 254 КК).

Для ілюстрації наведемо наступні приклади. Так, ст. 239 КК («Забруднення або псування земель») забезпечує кримінально-правову охорону земель будь-якого (незалежно від їх) цільового призначення, у тому числі визначені у ЗК «усі землі в межах території України, в тому числі *острови та землі, зайняті водними об'єктами...*», тобто водні об'єкти, які займають землі, також охороняються ст. 239 КК та можуть за певних обставин зазнавати посягання у виді забруднення або псування. В іншому випадку ст. 240 КК передбачає відповідальність за порушення правил охорони або використання надр та забезпечує кримінально-правову охорону надр та корисних копалин. «Компонентом» надр у КУпН визнано частину земної кори, що розташована під поверхнею суші та *дном водоймищ* і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння. Крім цього, у Переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення, затвердженому Постановою КМУ від 12 грудня 1994 року № 827, корисними копалинами визнаються *підземні води (мінеральні (лікувальні, лікувально-столові, природні столові), питні (для централізованого та нецентралізованого водопостачання), промислові, технічні, теплоенергетичні), поверхневі води (ропа (лікувальна, промислова)*. Відтак у результаті порушення правил охорони або використання певного ушкодження можуть зазнавати названі вище «компоненти» надр, що пов'язані з водними ресурсами. Крім цього, ст.ст. 245, 247 КК

передбачають відповідальність відповідно за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу та порушення законодавства про захист рослин. Оскільки до рослинного світу Закон «Про рослинний світ» відносить також *водорості на всіх стадіях розвитку та утворені ними природні угруповання*, а до природних рослинних ресурсів загальнодержавного значення – *об'єкти рослинного світу у межах внутрішніх морських вод і територіального моря, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, а також поверхневих вод*, – то зазначені природні ресурси, які прямо пов'язані з водними об'єктами, можуть зазнавати ушкодження в результаті вчинення діянь, передбачених ст.ст. 245, 247 КК. Передбачене у ст. 248 КК незаконне полювання стосується диких звірів, які охороняються законом і можуть бути об'єктами полювання. Закон «Про тваринний світ» до таких звірів відносить хребетних та безхребетних хордових (до перших належать риби, а до других – членистоногі, молюски, голкошкірі та інші) в усьому їх видовому і популяційному різноманітті та на всіх стадіях розвитку. Тому в даному разі при вчиненні передбаченого ст. 248 КК незаконного полювання може відбуватись порушення кримінально-правової охорони водних ресурсів в тій їх «частині», що стосується перебування в них водних диких звірів. І останній приклад: у ст. 252 КК передбачено відповідальність за умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду. Згідно з положеннями Закону «Про природно-заповідний фонд» до територій та об'єктів природно-заповідного фонду відносяться у тому числі *іхтіологічні та гідрологічні заказники*. Тому в разі вчинення стосовно цих об'єктів природно-заповідного фонду дій, зазначених у ст. 252 КК, відбувається ушкодження відповідних складників водних ресурсів. Отже, у цьому випадку зазначені водні ресурси включаються у зміст додаткового (додаткових) безпосереднього об'єкта, але альтернативно з іншими додатковими об'єктами, на які посягає відповідне діяння;

4) злочини, які передбачені іншими розділами (крім VIII розділу Особливої частини КК) Особливої частини КК, але **які можуть посягати в тому числі на водні ресурси або їх окремі «компоненти», що альтернативно включені у зміст**

так званого факультативного безпосереднього об'єкта цих злочинів (альтернативно з іншими факультативними об'єктами цих злочинів) (ст.ст. 113, 197¹, 258, 264, 265 265¹; ч. 2 ст. 266; ст.ст. 267, 268; ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 270, ч. ст. 271, ст. 272, ч. ст. 273; ст.ст. 274-277; ч. 3 ст. 278; ст. 279; ч. 3 ст. 280; ст.ст. 281, 283, 291; ч. 3 ст. 292; ст.ст. 326, 327; ст.ст. 364-370; ст. 441 КК), тобто в межах цієї групи факультативний безпосередній об'єкт цих злочинів може включати в себе водні ресурси, а може й ні.

За таких обставин зміст норм, закріплених в Особливій частині КК, дозволяє стверджувати, що **кримінально-правова охорона водних ресурсів забезпечується на трьох «рівнях»:**

1) виділення складів злочинів, в яких водні ресурси є одним єдиним безпосереднім об'єктом злочину (ст.ст. 242, 243 КК);

2) передбачення складів злочинів, в яких водні ресурси є одним із основних безпосередніх об'єктів злочинів певних видів (ст.ст. 239², 244, ст. 249, 250 КК);

3) виділення складів злочинів, в яких водні ресурси та/або їх «компоненти» мають значення не основного (тобто єдиного чи альтернативного, як для попередніх двох «рівнів») безпосереднього об'єкта, а так званого факультативного безпосереднього об'єкта (ст.ст. 113, 197¹, 258, 264, 265 265¹; ч. 2 ст. 266; ст.ст. 267, 268; ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 270, ч. ст. 271, ст. 272, ч. ст. 273; ст.ст. 274-277; ч. 3 ст. 278; ст. 279; ч. 3 ст. 280; ст.ст. 281, 283, 291; ч. 3 ст. 292; ст.ст. 326, 327; ст.ст. 364-370; ст. 441 КК).

На цій підставі нормами, які безпосередньо або опосередковано забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів у цій роботі пропонується вважати ті, що передбачені ст.ст. 236, 237, 238, 239, 239¹, 239², 240, 242, 243, 244, 249, 250, 254 КК. При цьому видовим об'єктом складів злочинів, передбачених цими статтями, виступають водні ресурси, а основним безпосереднім об'єктом – окремі компоненти (складові) водних ресурсів, зміст яких буде розкрито в наступному підрозділі. Аналіз інших статей, додатковим безпосереднім об'єктом яких можуть виступати водні ресурси, буде здійснено в контексті аналізу

окремих проблем кваліфікації злочинів, що посягають на водні ресурси, їх розмежування між собою та з іншими злочинами.

2.2. Об'єктивні ознаки складів злочинів, що посягають на водні ресурси

2.2.1. Безпосередні об'єкти злочинів, що посягають на водні ресурси

Проблематика дослідження об'єкта злочину розглядається як одна з найважливіших у кримінально-правовій науці. Дослідження питання відповідальності за конкретний злочин передбачає, насамперед, аналіз його об'єкта. Такий підхід є обґрунтованим з урахуванням значення цього елементу складу злочину для з'ясування змісту, суспільної сутності кримінально-караного діяння, що обумовлено його тяжкістю, місця в системі злочинів, для правильної кваліфікації діяння та відмежування від суміжних складів. Тобто формування законодавцем кримінально-правової заборони обумовлено спричиненням шкоди об'єкту злочину, у той час як саме об'єкт окреслює та зумовлює межі такої заборони.

Розглянемо спочатку класифікацію об'єкта злочину *«по горизонталі»*. Це зумовлено, перш за все здатністю одного й того ж злочину одночасно завдавати шкоди декільком окремими об'єктам, що взяті під охорону законом про кримінальну відповідальність. За таких обставин законодавець вокремлює один, найбільш важливий об'єкт, що тягне за собою визначення суспільної небезпечності даного злочину та виокремлення його місця в системі Особливої частини КК, з урахуванням того, що цей об'єкт входить до складу родового об'єкта злочину. Виокремлений об'єкт є головним і при кримінально-правовій кваліфікації щодо злочину з кількома об'єктами. В науці кримінального права він має назву безпосереднього об'єкта. Щодо інших об'єктів, яким цим же злочином завдається шкода, то їх називають додатковими. При цьому деякі науковці здійснюють поділ додаткового об'єкта на обов'язковий і факультативний [194, с. 89; 278, с. 308; 359, с. 70-74]. Підтримуючи в цілому підхід до виділення безпосереднього і

додаткового об'єктів кожного злочину, П.С. Матишевський та Є.В. Фесенко не погоджуються з доцільністю виділення факультативного додаткового об'єкта злочину, зазначаючи, що крім основного або додаткового об'єкта іноді злочин посягає на інші цінності, які не відображують специфіки цього компонента складу злочину, тому таке посягання не може бути підставою визнання цих благ об'єктом злочину [241, с. 104; 416, с. 85; 118, с. 173].

Проте найважливіше теоретико-практичне значення щодо конкретного злочину має його безпосередній об'єкт, який конкретизує та визначає його ознаки, а також відіграє вирішальну роль при кваліфікації вчиненого злочинного діяння.

Не вступаючи в теоретичну полеміку щодо доцільності виокремлення обов'язкового та факультативного додаткових об'єктів злочину, зазначу, що, на мою думку, цілком обґрунтовано можна вести мову про основний безпосередній і додатковий об'єкти злочинів проти водних ресурсів, передбачених ст. ст. 236, 237, 238, 239, 239¹, 239², 254, 240, 242, 243, 244, 249, 250 КК України.

Аналіз наукової літератури свідчить про існування різних наукових підходів до розуміння **безпосередніх об'єктів** злочинів проти водних ресурсів. Так, О. В. Кришчевич вважає, що злочини проти довкілля відповідно до їх безпосереднього об'єкта можливо поділити на такі групи: 1) злочини проти екологічної безпеки (статті 236, 237, 238, 253 КК України); 2) злочини у сфері землевикористання, охорони надр, атмосферного повітря (статті 239, 239¹, 239², 240, 241 і 254 КК України); 3) злочини у сфері охорони водних ресурсів (статті 242, 243 і 244 КК України); 4) злочини у сфері лісовикористання, захисту рослинного і тваринного світу (статті 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251 і 252 КК України) [166, с. 389].

В літературі висловлена також точка зору, згідно з якою у якості безпосереднього об'єкта злочинів проти довкілля визнаються суспільні відносини, які виникають з приводу забезпечення чистоти та охорони того чи іншого «компонента» довкілля. Але ця позиція неповно характеризує сутність безпосереднього об'єкта злочину. Розуміння в якості безпосереднього об'єкта злочину абстрактних суспільних відносин утруднює розкриття механізму заподіяння суспільно небезпечних наслідків діяння, а звідси – характеру та

ступеню його небезпеки [118, с. 330].

В.К. Матвійчук до безпосередніх об'єктів злочинів проти водних ресурсів відносить: 1) в системі літосфери: для складу злочину «Забруднення або псування земель» (ст. 239 КК) - суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони і раціонального використання, оздоровлення та відтворення землі від забруднення та псування. Додатковим же безпосереднім об'єктом цього складу злочину є відносини, що забезпечують умови з охорони життя людей, здоров'я та умови з охорони фауни і флори; склад злочину, передбачений ст. 254 КК, – суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони земель сільськогосподарського обороту від тривалого зниження або втрати їх родючості; від виведення цих земель із сільськогосподарського обороту; від змивання гумусного шару; від порушення ґрунту; для складу злочину «Порушення правил охорони надр» (ст. 240 КК) - суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони і законне раціональне та ефективне використання незагальнопоширених копалин, недопущення непродуктивних втрат. Додатковим же об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони життя, здоров'я людей і протидіють настанню інших тяжких наслідків; 2) у системі гідросфери: для складу злочину «Забруднення моря» (ст. 243 КК) - суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони, раціонального використання, відтворення та оздоровлення внутрішніх морських вод, вод територіального моря України, вод виключної (морської) економічної зони України, вод відкритого моря. Додатковим безпосереднім об'єктом цього складу злочину є відносини, що забезпечують умови з охорони життя, здоров'я людей, живих ресурсів моря, а також відносини, що забезпечують законні види користування морем; для складу злочину, передбаченого ст. 242 КК, - суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони, раціонального використання, відтворення та оздоровлення водних об'єктів. Додатковим безпосереднім об'єктом є відносини, що забезпечують умови з охорони життя, здоров'я людей, охорону від загибелі тварин і рослин; 3) у системі біосфера та гідросфера: для складу злочину, передбаченого ст. 249 КК, - суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони, раціонального використання, відтворення та оздоровлення риб, водних

тварин та інших природних багатств, що відносяться до водних добувних промислів; для складу злочину, передбаченого ст. 250 КК, - суспільні відносини, які забезпечують умови з охорони рибних запасів і диких водних тварин від знищення під час робіт, які зазначені в диспозиції цієї статті; 4) у системі біосфера, гідросфера, літосфера і атмосфера безпосередніми об'єктами є: для складу злочину «Порушення правил екологічної безпеки» (ст. 236 КК) - суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони стану навколишнього природного середовища, за якого забезпечується попередження погіршення умов життєдіяльності людини, флори і фауни в частині нормативно визначеного порядку виконання робіт, пов'язаних з експертизою проєктів, з проєктобудуванням, будівництвом, експлуатацією об'єктів, потенційно шкідливих для навколишнього природного середовища. Додатковим безпосереднім об'єктом цього складу злочину є суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони життя людей, їх здоров'я та інші блага; для складу злочину «Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення» (ст. 237 КК) - суспільні відносини, які забезпечують умови з охорони екологічної безпеки в частині ліквідації й усунення недоліків екологічного забруднення територій, що зазнали такого забруднення, небезпечними речовинами або випромінюванням. Додатковим же безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони життя і здоров'я людей, охорону флори і фауни; 3) для складу злочину, передбаченого ст. 238 КК України, - суспільні відносини, що забезпечують умови, за яких населення отримує належну інформованість про екологічний стан або захворюваність населення та протидію приховуванню і перекручуванню таких відомостей. Додатковим безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, що забезпечують умови з охорони життя людей, їх здоров'я, флори і фауни [236, с. 125-131].

На думку О.О. Дудорова до безпосередніх об'єктів злочинів проти довкілля відносяться: у ст. 236 КК - екологічна безпека як умова життєдіяльності людини, флори і фауни в частині нормативно визначеного порядку виконання робіт, пов'язаних з проєктуванням, будівництвом, експлуатацією об'єктів, потенційно шкідливих для навколишнього природного середовища, а додатковим об'єктом -

життя особи або інші блага; у ст. 237 КК - екологічна безпека в частині встановленого порядку ліквідації та усунення наслідків екологічного забруднення, а додатковим об'єктом - життя особи, власність або інші блага; у ст. 238 КК - порядок інформування про екологічний стан та стан захворюваності населення, встановлений з метою забезпечення екологічної безпеки та захисту здоров'я людей, збереження тваринного і рослинного світу, а також право громадян на отримання у встановленому порядку повної, достовірної та своєчасної інформації про стан навколишнього природного середовища, здоров'я населення, наявні та можливі фактори ризику для нього та їх ступінь, про надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, що виникли або можуть виникнути, про рівні опромінення людини та захист від впливу іонізуючих випромінювань у місцях проживання чи роботи; у ст. 239 КК - встановлений порядок раціонального використання, захисту і відтворення земель як складної екосистеми, тісно пов'язаної з іншими елементами довкілля - надрами, водами, рослинним і тваринним світом тощо; у ст. 239¹ КК - порядок поводження з поверхневим шаром (у першу чергу ґрунтовим покривом) земель, встановлений з метою забезпечення охорони та раціонального використання цього природного ресурсу як елемента довкілля, об'єкта права власності та основного засобу виробництва в сільському господарстві, обов'язковими додатковими об'єктами злочину слід визнавати життя та здоров'я особи, порядок охорони тваринного і рослинного світу (якщо діяння створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля або спричинило тяжкі наслідки - частини 1 і 3 ст. 239¹ КК, відповідно), громадську безпеку (у випадку вчинення злочину загальнонебезпечним способом - ч. 3 ст. 239¹ КК), а факультативними додатковими об'єктами - безпека руху та експлуатації транспорту, безпека виробництва, порядок зайняття господарською діяльністю тощо; у ст. 239² КК - подібним до такого об'єкта злочину, передбаченого ст. 239¹ КК, з тим застереженням, що в ст. 239² йдеться саме і тільки про землі водного фонду як одну з категорій земель; у ст. 240 КК - встановлений порядок використання та охорони надр як складової частини навколишнього природного середовища, обов'язковими додатковими об'єктами - життя та здоров'я особи,

порядок охорони тваринного і рослинного світу, а факультативними додатковими об'єктами - безпека виробництва і порядок зайняття господарською діяльністю; у ст. 242 КК України - встановлений порядок раціонального використання, відтворення та охорони водних об'єктів від забруднення, засмічення та виснаження, а додатковими об'єктами злочину можуть бути життя та здоров'я особи, власність, інші блага; у ст. 243 КК України - встановлений порядок використання та охорони моря, екологічна безпека морського середовища, а додатковими об'єктами злочину можуть бути здоров'я особи, власність, безпека судноплавства тощо; у ст. 244 КК - встановлений порядок використання, освоєння й охорони континентального шельфу України та його природних багатств; у ст. 249 КК - порядок добування риб та інших водних живих ресурсів, установлений з метою раціонального використання, охорони та відтворення об'єктів водної фауни і флори як складової навколишнього природного середовища, обов'язковим додатковим об'єктом злочину є право власності Українського народу на відповідні природні ресурси, а факультативним додатковим об'єктом незаконного зайняття водним добувним промислом є підстави визнавати порядок ведення рибного господарства [276, с. 803-873; 146, с. 400].

На мою думку, запропоновані О.О. Дудоровим визначення основних безпосередніх об'єктів досліджуваних злочинів викликають деякі зауваження. Так, безпосереднім об'єктом злочинів, передбачених ст.ст. 236, 238 КК, є екологічна безпека як умова життєдіяльності не лише людини, рослинного і тваринного світу, а також водних, земельних ресурсів, атмосферного повітря, тобто, «компонентів» довкілля.

Багато дискусій серед науковців викликає питання про безпосередній об'єкт злочину, передбаченого ст. 239 КК. В науці кримінального права існують різні думки. Зокрема, С.Б.Гавриш безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 239 КК України, визнає екологічно безпечний стан, який визначає придатність земель для використання за призначенням [124, с. 67]. А. М. Шульга вважає нормальний природний стан ґрунтового покриву земель основним безпосереднім об'єктом злочинного забруднення або псування земель та розглядає його як

обов'язкову ознаку екологічної безпеки [444, с. 92], у той же час додатковими обов'язковими об'єктами злочину він вважає життя і здоров'я людини, а додатковим факультативним об'єктом – сферу господарської діяльності, що здійснюється у процесі використання земель [444, с. 94]. Аналіз змісту цих позицій погодитися з ототожненням понять земель та ґрунтового покриву земель не дозволяє. Щодо розбіжності понять «земля» і «ґрунт» можливо зробити висновок зі змісту статей 162 та 168 ЗК, де самостійними об'єктами правової охорони передбачені землі (ст. 162) та ґрунти (ст. 168). У ч. 1 ст. 168 ЗК зазначено, що ґрунти земельних ділянок є об'єктом особливої охорони. Ґрунти визнаються складовою частиною земель будь-якої категорії. По-друге, зайвим, на мою думку, слід вважати вказівку на стан ґрунтового покриву як ознаку екологічної безпеки (виражена словами «як обов'язкова ознака екологічної безпеки»), тому що ця вказівка замість конкретизації суспільних відносин не виправдано їх розширює. Відбувається спроба зайвий раз довести очевидне: - без землі екологічна безпека неможлива, це аксіома. Погоджуючись з А. М. Шульгою щодо додаткового обов'язкового об'єкта злочину, передбаченого ст. 239 КК, вважаємо, що не лише встановлена законодавством господарська діяльність є додатковим факультативним об'єктом цього злочину, але й право власності та безпека і виробництво [444, с. 98]. Зокрема, якщо власник внаслідок забруднення або псування земель не може реалізувати своє право власності, гарантоване Конституцією України та ЦК, відбувається заподіяння шкоди власності. Однак у зв'язку з тим, що шкода власності може заподіюватися, а може і не заподіюватися, то власність виступає додатковим факультативним об'єктом злочину, передбаченого ст. 239 КК України. Додатковими обов'язковими об'єктами злочину, передбаченого ст. 239 КК, є життя чи здоров'я особи.

Шульга А.М. до основного безпосереднього об'єкта забруднення або псування земель відносить як обов'язкову ознаку екологічної безпеки - нормальний природний стан ґрунтового покриву земель. За умови суспільно-небезпечного посягання стан безпечного існування і розвитку людей, які мешкають або працюють на забруднених територіях та інших об'єктів природи погіршується.

Крім того, злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена ч.2 ст. 239 КК, має кілька додаткових безпосередніх об'єктів, до яких відносяться: життя і здоров'я людини; здоров'я населення; безпечний стан інших природних об'єктів (надр, атмосферного повітря, водних ресурсів, об'єктів флори та фауни тощо); власність та інші соціальні інтереси, блага і цінності, яким в результаті забруднення або псування земель спричиняється шкода. Вказані об'єкти не завжди всі разом відчувають вплив внаслідок забруднення або псування земель, тому вони є факультативними. Ця ознака окреслена законодавцем в диспозиції ст. 239 КК з допомогою сполучника «або». Таким чином було підкреслено, що додатковим безпосереднім об'єктом може бути або життя, здоров'я людей, або інші цінності та блага [444, с. 98].

Отже, основним безпосереднім об'єктом злочину, передбаченого ст. 239 КК, є встановлений порядок використання та охорони земель. Це визначення є найбільш прийнятним, тому що пояснює, для охорони яких конкретно суспільних відносин створена ст. 239 КК, при цьому воно, на відміну від багатьох інших визначень, не містить зайвої інформації. Разом із тим шкода заподіюється не лише основному безпосередньому об'єкту, але й іншим об'єктам. Особливістю складів злочину, передбаченого ст. 239 КК, є його поліоб'єктність (тобто здатність спричиняти шкоду відразу кільком групам соціальних цінностей), що вимагає встановлення основного і додаткових безпосередніх об'єктів.

У науці кримінального права існують різні підходи щодо безпосереднього об'єкта злочину, передбаченого ст. 239² КК, а саме: суспільні відносини у сфері охорони, раціонального використання та відтворення ґрунту – ґрунтової маси земель водного фонду як складової земельних ресурсів, що є частиною навколишнього природного середовища (довкілля); суспільні відносини, що забезпечують установлений порядок раціонального використання, зняття та перенесення поверхневого (ґрунтового) шару земель водного фонду [256, с. 53]; встановлений порядок використання і захисту земель водного фонду [276, с. 608]; суспільні відносини, які забезпечують екологічну безпеку у сфері використання земель водного фонду як складової літосфери, а додатковими об'єктами цього

злочину можуть бути відносини, що забезпечують життя, здоров'я, власність, безпеку виробництва, руху та експлуатації транспорту [217].

На мою думку, більш обґрунтованими з поданих є підхід О. О. Дудорова, який демонструє нерозривний зв'язок безпосередніх об'єктів досліджуваних злочинів з видовим об'єктом [276, с. 803-875].

Враховуючи положення наведених підходів та концепції «об'єкт злочину – соціальні цінності» **спробуємо розібратися зі змістом безпосередніх об'єктів цих злочинів**, з урахуванням різновидів соціально-правових явищ, що визнаються об'єктом злочину, до яких відносяться: 1) права, свободи і правоохоронювані інтереси фізичних осіб, юридичних осіб, суспільства, територіальних громад, об'єднань громадян, органів місцевого самоврядування та держави; 2) потерпілі (фізичні та юридичні особи, суспільство і держава); 3) соціальні зв'язки членів суспільства щодо реалізації належних їм прав, свобод та інтересів, у тому числі у формі правовідносин у випадку їх врегулювання нормами права [201, с. 150].

Отже, до потерпілих від злочинів, відповідальність за які передбачена ст.ст. 236, 237, 239, 239¹, 239², 240, 242, 243, 244, 249, 250, 254 КК, слід віднести фізичних та юридичних осіб, об'єднання громадян, за умови, що передбачені положеннями чинного законодавства України їх потреби та інтереси, не були реалізовані в результаті злочинних діянь, що формують об'єктивну сторону складу конкретного злочину, в результаті чого було спричинено шкоду, окреслену законодавцем у диспозиціях вказаних статей. При цьому права і свободи потерпілих реалізуються через соціальні зв'язки у сфері водокористування, що набувають форми правовідносин, в процесі їх взаємодії з органами державної влади та місцевого самоврядування.

Так, за змістом положень ст. 236 КК реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян здійснюється у процесі проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатацію та ліквідацію підприємств водного господарства, водних споруд та інших водних об'єктів. У випадках порушення під час названих вище процесів порядку здійснення оцінки впливу на водні ресурси чи правил екологічної безпеки особи,

які не відносяться до суб'єктів соціальних зв'язків, що «здійснюють забезпечення» функціонування водних ресурсів, вчиняють зовнішній вплив на ці соціальні зв'язки, внаслідок чого здійснюється їх розрив.

У свою чергу, з положень ст. 237 КК України випливає, що реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається у процесі їх взаємодії з спеціально уповноваженими органами (особами), на які (у) покладено обов'язок здійснювати дезактиваційні або інші відновлювальні заходи щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення, через соціальні зв'язки у сфері водокористування. Ця взаємодія набуває форми правовідносин, що реалізуються під час дезактиваційних або інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення. Таким чином, потерпілими від незаконних дій з водними ресурсами, за які ст. 237 КК передбачено кримінальну відповідальність, можуть бути як фізичні, так і юридичні особи, об'єднання громадян, чиї законні права та свободи не видалося за можливе реалізувати внаслідок злочинних діянь, що входять до об'єктивної сторони складу вказаного злочину і це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Аналіз складів злочину, передбачених ст. 238 КК, дозволяє зробити висновок, що права і свободи фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян реалізуються завдяки соціальним зв'язкам щодо використання та охорони природних, в тому числі водних, ресурсів у процесі інформування населення про екологічний, радіаційний стан, пов'язаний із забрудненням водних ресурсів, що здійснює негативний вплив на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ. За цих умов, службова особа, будучи суб'єктом соціальних зв'язків, що «здійснюють забезпечення» функціонування і охорони водних ресурсів, вчиняє стосовно них внутрішній вплив, внаслідок якого здійснюється їх розрив, що має результатом неможливість реалізації законних прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян в результаті злочинних діянь, що входять до об'єктивної сторони складу цього злочину.

Аналіз складів злочинів, передбачених ст.ст. 239, 254 КК (у частині незаконних дій з водними ресурсами), дозволяє дійти висновку, що забезпечення

реалізації прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян здійснюється внаслідок наявності взаємодії цих суб'єктів та соціальних зв'язків у сфері охорони і використання земель водного фонду з господарюючими суб'єктами, що здійснюють діяльність з виробництва, переробки, скидання речовин, відходів та інших матеріалів, які є шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, а також органами державної влади та місцевого самоврядування, що видають спеціальні дозволи з визначенням обсягів відходів. Соціальні зв'язки при цьому трансформуються у правовідносини щодо раціонального використання земель водного фонду. У випадку забруднення або псування земель, в тому числі водного фонду, речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, суб'єкт господарської чи іншої діяльності, будучи суб'єктом соціальних зв'язків, що «забезпечують» безпечне використання земель водного фонду, здійснює внутрішній вплив на ці соціальні зв'язки, що призводить до їх розриву.

При вчиненні протиправних діянь, відповідальність за які передбачена ст. 254 КК, винна особа внаслідок внутрішнього впливу на соціальні зв'язки, що «забезпечують» використання земель водного фонду, спричиняє їх розрив. При цьому суб'єкт злочину вчиняє безгосподарське використання земель водного фонду, що спричиняє тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту.

Отже, фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чий законні права та свободи не вдалося за можливе реалізувати внаслідок злочинних діянь, що входять до об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст.ст. 239, 254 КК, визнаються потерпілими.

До потерпілих від злочинних посягань, відповідальність за які передбачена ст.ст. 239¹ та 239² КК (щодо незаконних дій з водними ресурсами), визнаються фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чий законні потреби та інтереси, не вдалося задовольнити внаслідок вчинення злочинних дій, що передбачені об'єктивною стороною цих злочинів. У зв'язку з тим, що без спеціального дозволу

уповноважених органів власники земельних ділянок та землекористувачі права здійснювати зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок не мають, реалізація їх прав та свобод відбувається в процесі їх взаємодії з органами, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель. Як у випадку незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель водного фонду, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, так і у випадку незаконного заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах, особи, які взагалі не є суб'єктами соціальних зв'язків, що «забезпечують» використання та охорону водних ресурсів, здійснюють зовнішній вплив на ці соціальні зв'язки, що призводить до їх розриву.

Як витікає із положень диспозиції ст. 240 КК України, з метою видобування корисних копалин загальнодержавного значення необхідний спеціальний дозвіл, акт, що засвідчує гірничий відвід, проект плану гірничих робіт. Отже, процес реалізації прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається під час їх взаємодії через соціальні зв'язки з органами, що забезпечують державний контроль за використанням та охороною надр. Якщо при порушенні встановлених правил охорони надр суб'єктом цього злочину внаслідок зовнішнього впливу на ці соціальні зв'язки створюється небезпека для життя, здоров'я людей чи довкілля, а також вчиняється незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, то потерпілими визнаються фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії законні потреби й інтереси не були задоволені внаслідок злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони складу цього злочину.

При вчиненні злочину, передбаченого ст. 242 КК, розрив соціальних зв'язків, що забезпечують використання водних ресурсів, відбувається тоді, коли винна особа, всупереч вимог спеціальних правил охорони вод (водних об'єктів), здійснює щодо них внутрішній вплив, порушує правила їх охорони, що з одного боку тягне за собою забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або виснаження водних джерел, а з іншого -

створюється небезпека для життя та здоров'я людей чи довкілля. Потерпілими від злочину, передбаченого ст. 242 КК, визнаються фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії законні потреби й інтереси не були задоволені внаслідок злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони складу цього злочину.

Аналіз складів злочинів, передбачених ст. 243 КК, дозволяє стверджувати, що права і свободи фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян реалізуються через соціальні зв'язки в процесі їх взаємодії з особами, на яких покладено обов'язок дотримуватися спеціальних правил щодо охорони внутрішніх морських вод, територіальних вод України, вод виключної (морської) зони України, відкритого моря, а також особами морського або повітряного судна або інших засобів чи споруд, що знаходяться у морі, спеціально відповідальними за надання інформації про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання. У разі вчинення цього злочину розрив соціальних зв'язків, що забезпечують використання водних ресурсів, відбувається, коли винна особа, яка виступає їх суб'єктом, здійснюючи на них внутрішній вплив, забруднює море матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконно скидає чи здійснює поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів. Отже, потерпілими від злочинів, передбачених ст. 243 КК, визнаються фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії законні потреби й інтереси не були задоволені внаслідок злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони складу цього злочину.

За змістом ст. 244 КК реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається через соціальні зв'язки у сфері охорони і використання водних ресурсів в процесі взаємодії з особами, які зобов'язані дотримуватися законодавства про континентальний шельф, а також особами, що відповідають за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки в зоні безпеки, на яку покладено обов'язок вжиття заходів для захисту

живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії. У разі вчинення цього злочину розрив соціальних зв'язків, що «забезпечують» функціонування водних ресурсів, відбувається, коли винна особа, яка виступає їх суб'єктом, здійснюючи на них внутрішній вплив, порушує законодавство про континентальний шельф України, що заподіяло істотну шкоду, а також не вживає заходи для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії, якщо це створило небезпеку їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей. Таким чином, потерпілими від злочину, передбаченого ст. 244 КК, є фізичні та юридичні особи, об'єднання громадян, чії потреби й інтереси, гарантовані відповідними правами та свободами, що передбачені чинним законодавством України, не були задоволені в результаті вчинення злочинних дій, що входять до об'єктивної сторони цього складу злочину.

Потерпілими від злочинів, передбачених ст.ст. 249, 250 КК, слід визнавати фізичних та юридичних осіб, об'єднання громадян, чії законні потреби й інтереси в результаті вчинення злочинних діянь, передбачених об'єктивною стороною цих складів злочинів, не були задоволені. При цьому реалізація прав і свобод фізичних та юридичних осіб, об'єднань громадян відбувається в процесі їх взаємодії між собою, а також з державними органами, які видають спеціальний дозвіл на вилов водних ресурсів, а також для проведення вибухових робіт. Така взаємодія відбувається через соціальні зв'язки у сфері охорони і використання водних ресурсів. У випадку незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду, а також проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин, винна особа, будучи суб'єктом соціальних зв'язків, що «забезпечують» безпечне використання водних ресурсів, здійснює внутрішній вплив на ці соціальні зв'язки, що призводить до їх розриву.

Крім того, шкода, залежно від виду злочинного посягання, вчиненого спеціальним суб'єктом у складах злочинів, передбачених ст. ст. 226-238, 240, 242-244, 249, 250, 254 КК України, може спричинитись порядку виконання службовими особами покладених на них службових повноважень. Зазначеним соціальним

цінностям завдається шкода тому, що службові особи, на яких покладено обов'язок забезпечувати охорону водних ресурсів, порушують встановлені законодавством правила щодо їх охорони.

2.2.2. Предмети злочинів у складах злочинів, що посягають на водні ресурси

Проблема предмета злочину була і залишається однією зі складних у теорії кримінального права. У науці кримінального права стосовно поняття «предмет злочину» існує багато думок науковців. У межах дисертаційного дослідження коротко зупинимось на деяких з них, оскільки предмет злочину вказує на тісний зв'язок з іншими елементами складу злочину. Крім того, предмет злочину відіграє важливе значення для правильної кваліфікації вчиненого діяння, є орієнтиром розмежування злочинного та незлочинного діяння, а також для розмежування суміжних складів злочинів, тощо [345, с. 125-126].

Стосовно предмета злочину в юридичній літературі висловлювалися різні думки, які є досить розбіжними і дискусійними: предмет злочину – це матеріальна сторона об'єкта, але не сам об'єкт [180, с. 17; 181, с. 134; 345, с. 126]; речі матеріального світу (матеріалізовані утворення), безпосередньо діючи на які, винна особа посягає на цінності (блага), що належать суб'єктам суспільних відносин та охороняються законом шляхом їх вилучення, створення, знищення, зміни їх вигляду або правового режиму тощо [191, с. 132; 418, с. 75-78]; будь-які речі матеріального світу, з певними властивостями яких закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність в діях особи ознак конкретного складу злочину [362, с. 17]; ті речі матеріального світу, впливаючи на які, суб'єкт заподіює шкоду об'єктові злочину [158, с. 40]; це не тільки фізичні предмети (речі, майно), але й реально існуючі явища об'єктивного світу, енергію (електричну, теплову та ін.), а також інформацію, у зв'язку з існуванням чи створенням яких або з їх обігом вчиняється злочин [297, с. 44]; факультативна ознака об'єкта злочину, що знаходить свій прояв у матеріальних цінностях, які людина може сприймати своїми органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами з приводу яких

та/або шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння [222, с. 18; 223, с. 5]; необхідний (обов'язковий) для предметних складів злочинів елемент складу злочину, яким можуть бути будь-які речі, будь-яка інформація, будь-яка енергія, які мають матеріальний вираз, з властивостями яких та з вказівкою на які закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність складу злочину в діяннях особи [114, с. 32].

Отже, в межах дослідження підтримуємо підхід, згідно з яким предмет злочину - це обов'язковий у складах злочинів елемент, яким можуть бути речі, інформація, енергія, які мають матеріальний вираз, з властивостями яких та з вказівкою на які закон про кримінальну відповідальність пов'язує наявність складу злочину в діяннях особи [345, с. 127]. В окремих випадках предмет може визнаватись факультативним «компонентом» об'єкта злочину, що знаходить свій прояв не лише у матеріальних цінностях, але й у формі нематеріалізованих об'єктів (зокрема, інформація, енергія), які людина може сприймати своїми органами відчуття, з приводу яких та/або шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння [345, с. 127].

Не можна погодитися з висловлюванням А. М. Шульги про те, що предмети злочинів проти довкілля «не створені працею людини...» [443, с. 26]. Підтримуємо позицію В.О. Навроцького, який природні об'єкти як предмет злочинів проти довкілля поділяє на такі, що мають натуральне походження, і такі, що створені чи змінені людиною, наголошуючи на тому, що і перші, і другі зберігають зв'язки з іншими об'єктами природи й усією біосферою [264, с. 13].

Не погоджуюсь з думкою науковців, які зазначають, що якщо визнавати предмет злочину факультативною ознакою складу злочину, який разом з об'єктом утворює самостійний елемент складу злочину - об'єкт злочину, то очевидним стає певне ототожнення предмета та об'єкта злочину як елемента складу злочину [114, с. 28; 349, с. 168]. Оскільки об'єкт злочину – це певні соціальні цінності, на які посягає суб'єкт злочину і яким заподіюється шкода або створюється загроза заподіяння шкоди 1) права, свободи та правоохоронювані інтереси; 2) потерпілі; 3) соціальні зв'язки, що набувають форму правовідносин), а предмет злочину -

матеріалізовані, й нематеріалізовані явища об'єктивного світу, з приводу яких та/або шляхом безпосереднього впливу на які вчиняється злочинне діяння. Тому хоча й предмет злочину є факультативною ознакою складу злочину, говорити про їх ототожнення є нелогічним і не виправданим [345, с. 128;].

Всі склади злочинів, що посягають на водні ресурсів, мають свій предмет. Для вирішення питання про можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених ст. ст. 236-240, 242-246, 249-250, 252, 254 КК, велике значення має правильне тлумачення предметів цих злочинів, оскільки саме їх предмети, як структурні, відносно самостійні компоненти об'єкту злочину, тобто охоронюваних законом цінностей, на які посягає особа, розкривають специфіку об'єктивної сторони та інших елементів складу злочину, а також характеризують характер і ступінь суспільної небезпеки злочинів проти водних ресурсів [445, с. 86].

Аналіз предметів злочинів, що посягають на водні ресурси, дає можливість поділити їх на такі види:

1) предмети у складах цих злочинів, що виступають обов'язковими «компонентами» об'єкта злочину. Такими предметами є:

- водні об'єкти (поверхневі та підземні води, водоносні горизонти, джерела питних та лікувальних вод (ст. 242 КК); внутрішні морські води, територіальні води України, води виключної (морської) економічної зони України, відкрите морське середовище (ст. 243 КК));

- предмети, які є «компонентами» інших природних ресурсів і які перебувають у постійному взаємозв'язку з водами і не можуть існувати без них (континентальний шельф та його природні багатства (ст. 244 КК); водні живі ресурси – гідробіонти (ст.ст. 249, 250 КК)) та земель (поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239² КК));

2) предмети у складах цих злочинів, що виступають факультативними «компонентами» об'єкта злочину. Серед таких предметів можна виділити: підприємства водного господарства, гідротехнічні споруди та інші водні об'єкти (ст. 236 КК); водні об'єкти на території, що зазнала екологічного забруднення

небезпечними речовинами або випромінюванням (ст. 237 КК); відомості про екологічний стан, який пов'язаний із забрудненням водних ресурсів і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою (ст. 238 КК); землі водного фонду (ст.ст. 239, 254 КК); ґрунтовий покрив (поверхневий шар) земель водного фонду (ст. 239¹ КК); водні живі ресурси (ст. 248 КК); надра та корисні копалини (підземні води (мінеральні (лікувальні, лікувально-столові, природні столові), питні (для централізованого та нецентралізованого водопостачання), промислові, технічні, теплоенергетичні), поверхневі води (ропа (лікувальна, промислова)) (ст. 240 КК)).

Розглянемо предмети злочинів, що посягають на водні ресурси і виступають як обов'язкові «компоненти» складу злочину. Як вище розглянуто, до них КК відносить: поверхневий (ґрунтовий) шар земель водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239¹ КК); водні об'єкти на території України, зокрема, поверхневі та підземні води, водоносні горизонти, джерела питних та лікувальних вод (ст. 241 КК); внутрішні морські води, територіальні води України, води виключної (морської) економічної зони України, відкрите морське середовище (ст. 243 КК); континентальний шельф та його природні багатства (ст. 244 КК); водні живі ресурси – гідробіоти (ст.ст. 249, 250 КК).

а) підприємства водного господарства, гідротехнічні споруди та інші об'єкти.

Підприємство водного господарства - це організаційно відокремлена і економічно самостійна ланка виробничої сфери водного господарства, діяльність якої пов'язана з видобутком, підготовкою, транспортуванням та використанням води.

Під гідротехнічними спорудам слід розуміти інженерну споруду, що допомагає здійснювати певні водогосподарські заходи як щодо використання водних ресурсів, так і для захисту від шкідливої дії води.

б) відомості про екологічний стан, який пов'язаний із забрудненням водних ресурсів і негативно впливає на здоров'я людей.

Ст. 238 КК передбачає наступні предмети злочину: 1) відомості про екологічний стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів; 2) відомості про екологічний стан, який пов'язаний із забрудненням атмосферного повітря; 3) відомості про екологічний стан, який пов'язаний із забрудненням харчових продуктів і продовольчої сировини.

Відомості про екологічний (в тому числі радіаційний) стан, який пов'язаний із забрудненням природних об'єктів, є не чим іншим, як предметом злочину. Стосовно предмету злочину, передбаченого ст. 238 КК не має єдності. Серед вчених існує декілька підходів щодо предмета злочину, передбаченого ст. 238 КК. Одні автори називають предмет цього злочину терміном «відомості»: відомості про стан екологічної обстановки і відомості про стан захворюваності населення в районах із підвищеною екологічною небезпекою [124, с. 403]; відомості про: 1) екологічний, у тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і який негативно впливає на здоров'я людей, рослинний і тваринний світ; 2) стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою [189, с. 362]; відомості про стан захворюваності населення: екологічний, в тому числі радіаційний, стан [199, с. 216]. Інші вчені визначають предмет цього злочину за допомогою терміна «інформація»: інформація про: 1) стан забруднення земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів, продовольчої сировини, який негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ; 2) стан захворюваності населення в районах з підвищеною небезпекою, тобто інформація про чисельність хворих в районах з підвищеною екологічною небезпекою, про загрози, які були їм поставлені [146, с. 313]. Третя група вчених поєднують визначення предмета цього злочину за допомогою двох термінів: а) «інформація»; б) «відомості»: відомості про стан екологічної обстановки – інформація, що вказує на значне перевищення встановлених нормативів і незвичайного для даної місцевості ступеня радіоактивного та іншого забруднення землі, водних ресурсів, атмосферного повітря та продуктів харчування, що становить реальну загрозу для здоров'я людей

і навколишнього природного середовища [236, с. 185]; відомості (інформацію) про стан екологічної обстановки і про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою [427, с. 169].

В межах нашої теми дослідження, зупинимося лише на характеристиці такого предмета злочину, як відомості про екологічний стан, який пов'язаний із забрудненням водних ресурсів і негативно впливає на здоров'я людей. Саме в цій статті і ст. 441 КК «Екоцид» законодавець вживає термін «водні ресурси».

Виходячи з дискусій щодо понять «відомості»; «інформація»; «екологічний стан», проаналізуємо їх зміст.

Термін «відомості» означає: 1. Повідомлення, вісті про кого-, що-небудь; 2. Певні факти, дані про кого-, що-небудь; 3. Знання в якій-небудь галузі [79, с. 135]. Під інформацією слід розуміти документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі [325].

Під екологічним станом, який пов'язаний із забрудненням водних ресурсів, слід розуміти порушення встановлених екологічних нормативів - гранично допустимих викидів та скидів у водні об'єкти речовин хімічного або біологічного походження, що створюють небезпеку заподіяння шкоди життю та здоров'ю людей, рослинному та тваринному світу, а також на стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою.

Отже, під предметом злочину, передбаченого ст. 238 КК, зокрема щодо водних ресурсів, слід розуміти відомості про екологічний стан, який пов'язаний із забрудненням водних ресурсів, що призвів до порушення екологічних нормативів, які встановлюють гранично допустимі викиди та скиди у водні об'єкти речовин хімічного або біологічного походження, які негативно впливають на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також на стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою.

в) земля (земельні ресурси) водного фонду. «Земля» є предметом злочинів, передбачених ст.ст. 239, 254 КК.

Для вирішення неузгодженостей, які виникають при кваліфікації даних злочинів, необхідно з'ясувати зміст і сутність термінів «земля» та «землі», «земельні ресурси».

В законодавстві щодо поняття «земля» використано природоресурсний підхід [446, с. 132], зокрема, ст. 1 ЗУ «Про охорону земель» визначає землю, як поверхню суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею [327]. Законодавче визначення поняття «землі» відсутнє [303, с. 136].

Щодо законодавчого визначення поняття «земельні ресурси», то в ЗУ «Про охорону земель» земельні ресурси - це сукупний природний ресурс поверхні суші як просторового базису розселення і господарської діяльності, основний засіб виробництва в сільському та лісовому господарстві (ст. 1) [327]. Отже, законодавець при визначенні змісту «земельна ділянка», крім природоресурсного підходу, використав ще й економічну основу, а саме використання земельних ресурсів як просторового базису розселення і господарської діяльності.

На думку Н. І. Титової під терміном «землі» слід розуміти саме природний компонент, не вилучений з довкілля, а органічно в нього вплетений, що взаємодіє з водами, лісами та іншими природними ресурсами; під терміном «земля» слід розуміти відокремлену від природного середовища працею людини частину (масу) речовини, вміщена в якусь місткість [365, с. 10-11]. Отже, термін «земля» в її розумінні означає річ матеріального світу, а не «компонент» довкілля, а терміном «землі» охоплюється природний «компонент» довкілля [303, с. 138]. Саме з такою точкою зору погоджується В.І. Федорович та вказує, що «основними поняттями, які найбільш повно і змістовно відображають суть об'єкта земельних відносин, є «землі» та «земельна ділянка» [415, с. 250].

На нашу думку, землі як предмет злочинів, передбачених ст.ст. 239, 239¹, 239², 254 КК, мають характеризуватися певними ознаками, виходячи з того, що землі - це невід'ємний «компонент» довкілля; характеризується особливим ґрунтовим покривом; є підґрунтям для розташування рослинності, водних об'єктів, корисних копалин, інших ресурсів і природних елементів [130, с. 33].

Отже, землі – це елемент довкілля, природний ресурс, частина земної поверхні. Вони зберігають свій зв'язок з іншими об'єктами довкілля, такими, зокрема, як вода, надра, рослинний і тваринний світ [303, с. 138].

Що стосується поняття «земельна ділянка», відповідно до ч. 1 ст. 79 ЗК земельна ділянка - це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. Таким чином, законодавець пов'язує це поняття з такими істотними ознаками, як: 1) частина земної поверхні; 2) встановлені межі; 3) певне місце розташування; 4) визначені щодо неї права [303, с. 139]. Отже, земельна ділянка являє собою індивідуально-визначений об'єкт» [351, с. 98]. Власне ці ознаки земельної ділянки, що передбачені у ЗК, характеризують земельні ділянки як індивідуально визначений об'єкт.

Дослідження земель як предметів злочинів, передбачених ст.ст. 239, 254 КК України, надало можливість виділити наступні їх ознаки: економічну – земля є просторовим базисом розселення та діяльності людей, а також залучені в їх господарську діяльність; екологічну – земля є природним ресурсом, частина земної поверхні, яка нерозривно пов'язана з іншими елементами довкілля; правову - землі розташовані у межах території держави, обмежені її державним кордоном, належать на праві виключної власності Українському народу та перебувають під особливою охороною держави [303, с. 144];

2) поняття «землі» та «земельна ділянка» співвідносяться як ціле та частина. З огляду на це особа, вчиняючи суспільно небезпечні діяння, передбачені ст.ст. 239, 254 КК, насамперед посягає на земельну ділянку, яка є частиною земель [303, с. 144].

г) ґрунтовий покрив (поверхневий шар) земель, в тому числі земель водного фонду

Ст. 239¹ КК передбачає кримінальну відповідальність за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, а ст. 239² КК України - за

незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах.

У назві ст. 239¹ та диспозиції її ч. 1 використовується поняття ґрунтового покриву та рівнозначне йому поняття поверхневого шару земель, а не поняття ґрунту. Поняття ґрунтового покриву є похідним від поняття ґрунту і вказує на певний поверхневий шар ґрунту, що розташовується у просторі земельної ділянки (землі). Тому ґрунт у чинному земельному законодавстві обґрунтовано визнається одним із складників земельних ділянок (землі). Підставою цього є положення ч. 2 ст. 79 ЗК, згідно з якою право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар. Водночас співставлення положень ч. 2 і ч. 3 ст. 79 ЗК дозволяє визначити поверхневий (грунтовий) шар як певний простір в межах земельної ділянки, що знаходиться над та під поверхнею ділянки. Таким чином, предметом злочину, передбаченого ст. 239¹ КК, є ґрунтовий покрив, який у диспозиції ч. 1 цієї статті КК ототожнюється з поверхневим шаром земель [55, с. 9].

Землю, як поверхню суші, чинне законодавство використовує як поняття у родовому значенні. Це поняття охоплює такі складники (так звані «природні елементи»), як ґрунти, корисні копалини, вода, різні мікроорганізми та ін. Ці природні елементи, відповідно до абз. 14 ч. 2 ст. 1 ЗУ «Про охорону земель», мають бути органічно поєднані між собою та функціонувати разом з землею. Отже, визначене у чинному законодавстві поняття ґрунту є видовим щодо родового поняття землі. Частина земної поверхні, яка має установлені межі, певне місце розташування та визначені щодо неї права, визнається земельною ділянкою (ч. 1 ст. 79 ЗК). При цьому складовою частиною земельної ділянки (а, відповідно, і землі) є ґрунт [55, с. 10].

Слід зазначити, що і назва ст.239² КК «Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах» не відповідає диспозиції ч.1 - незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах. Тобто, назва ст. 239² КК України за змістом і обсягом

значно ширша і охоплює собою більше суспільно небезпечних діянь, ніж сама диспозиція ч. 1 цієї статті.

У зв'язку з тим, що стаття 239² КК України є бланкетною, з метою визначення понять «поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду», «землі водного фонду» та їх співвідношення, доцільно проаналізувати положення чинного земельного законодавства України. Слід погодитися з П. С. Берзіним, що поняття ґрунтового шару є похідним від поняття ґрунту і вказує на певний поверхневий шар ґрунту, що розташовується у просторі земельної ділянки. Це підтверджується нормами земельного законодавства [55, с. 9].

Ні ЗК, ні ВК України не визначають зміст понять «поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду», «землі водного фонду». Терміни «землі водного фонду» (назва статті ст. 239² КК) і «поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду» (диспозиція ч. 1 ст. 239² КК) не є тотожними, перше є ширше за змістом і охоплює його. Неправомірне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду означає встановлення фактичного володіння цим шаром земель особою, яка не має законних прав на користування ним [256, с. 53].

Відповідно до ст. 19 ЗК землі водного фонду є самостійною складовою земель України [115]. До їх складу згідно зі ст. 58 ЗК і ст. 4 ВК належать землі, зайняті: а) морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами; б) прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм; в) гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; г) береговими смугами водних шляхів. Тобто, Земельний та Водний кодекси дають чіткий перелік земель водного фонду, який є досить широким.

Ст. 1 ЗУ «Про охорону земель» встановлює, земля - це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею; ... ґрунт - це природно-історичне органо-мінеральне тіло, що утворилося на поверхні земної кори і є осередком найбільшої концентрації поживних речовин, основою життя та розвитку людства завдяки найціннішій своїй властивості – родючості [327]. Тобто ґрунт є

поверхневою складовою частиною земель водного фонду й характеризується такою властивістю, як родючість [258, с. 65].

Крім того, відповідно до п.2 Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок, затвердженого наказом Державного комітету України по земельних ресурсах № 1 від 4 січня 2005р. ґрунтовий покрив земельних ділянок – це поверхневий шар ґрунту, який характеризується родючістю [308]. Як бачимо, не дивлячись на те, що у назві цього підзаконного нормативного акту і його змісті використовується термін «ґрунтовий покрив (родючий шар ґрунту) земельних ділянок», тлумачення здійснено лише ґрунтовому покриву земельних ділянок [258, с. 66].

Одним з основних критеріїв розмежування екологічних та інших видів юридичних правопорушень є цінності, які становлять загальний об'єкт екологічного правопорушення. На нашу думку, найбільш значущою ознакою при вирішенні практичних питань відмежування вказаних злочинів при їх кваліфікації слід визнавати предмет злочину.

Так, Н. В. Кузнєцова визначає, що предметом екологічного правопорушення може бути навколишнє природне середовище або його компоненти за умови, що вони перебувають в природному екологічному зв'язку з довкіллям та не були відокремлені чи знеособлені людською працею [214, с. 33]. Отже, правильне розуміння предмета злочинного посягання слугує основою для обґрунтованих рішень щодо застосування норм кримінального закону у справах про злочини проти власності та проти довкілля.

Як слушно зазначає Н. О. Антонюк, для предмета злочинів проти довкілля характерним є те, що він зберігає екологічні зв'язки з біосферою, не втілює в собі конкретно визначену працю (не є товаром). У майно, що виступає предметом складів злочинів проти власності, вкладено конкретно визначену людську працю, яка вилучає його з природного середовища» [6, с. 119].

На думку П. В. Мельника, деякі труднощі виникають при розмежуванні злочинів, передбачених ст. 239² та ст. 239¹ КК, оскільки у ст. 239¹ КК передбачено

відповідальність за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, яке за видом злочинної дії аналогічне ст. 239² КК [247, с. 256].

Відмежування ст. 239² КК від ст. 239¹ КК полягає в тому, що коли розглядають злочини за ст. 239¹ КК, то мають на увазі заволодіння поверхневим шаром землі у вигляді зняття та перенесення останнього. На думку О.С. Олійник, стосовно дії, яка передбачена ст. 239¹ КК, суспільно небезпечне діяння складу злочину, передбаченого ч. 1 (ч. 2) ст. 239¹ КК України, повинно бути описане в законі як порушення спеціальних (законодавчо визначених) правил використання ґрунтового покриву (поверхневого шару) землі як невід'ємної складової довкілля шляхом здійснення активних дій, спрямованих на його зняття, що призводить до погіршення якісного стану ґрунтового покриву земель. У свою чергу, за ст. 239² КК відбувається незаконне заволодіння виключно землями водного фонду і немає жодної вказівки стосовно ґрунтового (поверхневого) шару [288, с. 135].

На сьогодні більшість вчених схиляються до думки, що фактично під незаконним заволодінням ґрунтовим покривом треба розуміти зняття та перенесення родючого шару ґрунту земельної ділянки, вчинене всупереч встановленому порядку [272, с. 717].

Розглядаючи дії, які передбачені ст. 239¹ КК, ми виходимо з того, що при вчиненні цього злочину шкода, насамперед, заподіюється такій складовій екосистеми, як ґрунтовий покрив (поверхневий шар) землі, а за ст. 239² КК України шкода заподіюється землям водного фонду [207].

Отже, ґрунтовий шар може знаходитися як на суші, так і під водою (дно), його основною особливістю є родючість – здатність ґрунту задовольнити потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі й теплі в достатніх кількостях для їх нормального розвитку, які в сукупності є основним показником якості ґрунту [217]. А ознака «поверхневий» вказує на те, що предмет злочину, передбаченого ст. 239² КК, перебуваючи в складі земної кори, може знаходитись тільки на межі твердої оболонки Землі з іншими середовищами. З цього випливає, що землі водного фонду за цією ознакою можна поділити на ті, що межують із водою – тобто виступають дном та безпосередньо покриті водою, і на ті, що межують з повітрям,

тобто прилеглі до водойм. Такий розподіл земель водного фонду можна розуміти як певне нероздільне співвідношення землі з водним фондом. Землі водного фонду самі по собі (без водного об'єкта) існувати не можуть, вони будуть такими тільки при умові певної причетності до водних об'єктів. А звідси можна стверджувати, що поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду невіддільний від водних об'єктів. Саме за цією ознакою необхідно відмежовувати склад злочину, передбачений ст. 239² від ст. 239¹ КК.

Проте в літературі виділяються й інші підходи, згідно з якими предмет складу злочину, передбаченого ст. 239² КК, є значно ширшим і охоплює предмет складу злочину, визначеного ст. 239¹ КК, саме землі водного фонду. На цій підставі автори спростовують доцільність встановлення встановлення кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду окремим складом злочину. Адже, на їх думку, у ст. 239¹ КК передбачено відповідальність за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, яке за видом злочинної дії аналогічне ст. 239² КК України [248, с. 254-257].

З таким підходом погодитись не можна, оскільки викладення диспозиції ст. 239² КК України є логічним, так як вона конкретно визначає предмет злочинного посягання, а саме землі водного фонду і є спеціальною нормою до ст. 239¹ КК України.

д) надра та (і) корисні копалини загальнодержавного значення. З приводу визначення предмета злочинів, передбачених ст. 240 КК, у теорії та правозастосовній практиці відсутній єдиний підхід. Деякі науковці необґрунтовано звужують поняття предмета розглядуваного злочину, зводячи його до змісту надр - корисних копалин [373, с. 440]; інші науковці розглядають предметом злочину одночасно і надра, й корисні копалини [274, с. 844].

Не можна погодитися з позицією Н.В. Нетеси, яка зазначає, що «надра» і «корисні копалини» можуть бути предметом злочинів, передбачених ст. 240 КК, лише, якщо буде зроблено наголос на тому, що корисні копалини є основною, але не єдиною складовою надр, а також якщо доцільність їх окремого розгляду як

предмета злочину поряд із надрами буде підкріплена додатковими аргументами [281, с. 307]. Оскільки аналіз диспозиції ч.2 ст. 240 КК свідчить, що у випадку вчинення діяння у формі порушення встановлених правил використання надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, предметом є надра, а у випадку вчинення діяння у формі незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення, предметом є корисні копалини загальнодержавного значення.

Підтвердженням цього є аналіз судової практики. Так, вироком Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 07.10.2013 р. у справі 346/4409/13-к особа обвинувачується у порушенні встановлених правил використання надр, а також незаконному видобуванні корисних копалин загальнодержавного значення. За фактичними обставинами справи *«працюючи на посаді обліковця в ПП «Брати КІП», враховуючи передбачені Статутом предмет та мету діяльності підприємства, у особи виник злочинний умисел спрямований на незаконне видобування та подальшу реалізацію корисної копалини - піщано - гравійної суміші. З цією метою у квітні місяці 2013 року особа, знаючи що директором ПП «Брати КІП» укладено договір з ТзОВ «Станіславський» на виконання руслоочисних та руслорегулювальних робіт на річці Прут в с. Шепарівці, Коломийського району, реалізуючи свій злочинний умисел, з метою незаконного видобування піщано - гравійної суміші, вводячи в обману керівництво ПП «Брати КІП» та робочий персонал, надав вказівку особі вивезти орендовану техніку, а саме: екскаватори марки 0@K RH 6, 1994 р.в., реєстраційний № 01233AT; ATLAS 1704 LC, 1994 р.в., реєстраційний № 01215AT, та бульдозер марки КОМАТС Т170, реєстраційний номер 014-70AT на берег річки Прут в с. Шепарівці, Коломийського району»* [100]. Таким чином, предметом злочину, передбаченого ч.2 ст. 240 КК України в даному випадку є надра і корисні копалини.

Інший приклад судової практики. Вироком Шахтарського міськрайонного суду Донецької області від 29.04.2013 р. у справі № 249/1983/13-к особу визнано винною в незаконному видобутку корисних копалин загальнодержавного значення,

тобто у вчиненні кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 240 КК України. За фактичними обставинами справи «в порушення порядку і правил видобування твердих корисних копалин загальнодержавного значення, незаконно, не маючи відповідного дозволу і акту, затверджує гірничий відвід, без дозволу Державного Департаменту України з нагляду за охороною праці, грубо порушуючи правила технічної експлуатації розробки родовищ корисних копалин, добував, за допомогою спеціального обладнання, а саме лебідки кустарного виробництва на базі двигуна внутрішнього згорання, компресорної установки на базі дизельного двигуна, відбійних молотків і праці трьох робітників, у вказаний період часу тверді корисні копалини загальнодержавного значення - вугілля (антрацит), який є, згідно «Постанови Кабінету Міністрів України № 1370 від 28.12.2011 року, «Про внесення змін до переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення затверджених, постановою Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 р. № 827»», твердою корисною копалиною загальнодержавного значення, який за час роботи гірничої виробки добув 10 (десять) тонн гірської маси загальнодержавного значення - вугілля марки А-100» [111]. В даному випадку предметом злочину, передбаченого ч.2 ст. 240 КК України є саме корисні копалини, як складова частина надр.

Аналіз наукових підходів та судової практики дає підстави зробити висновок, що предметом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 240 КК, є надра, а злочину, передбаченого ч.2 ст. 240 КК, є надра та (і) корисні копалини загальнодержавного значення.

Відповідно до ст. 1 КУпН, надра являють собою частину земної кори, що розташована під поверхнею суші та дном водоймищ і простягається до глибин, доступних для геологічного вивчення та освоєння. Зазначене визначення безпосередньо стосується диспозиції ст. 240 КК, яка є бланкетною та, з метою конкретизації змісту кримінально-правової норми, передбачає необхідність звернення до приписів законодавства про надра, зокрема, щодо обігу та використання водних ресурсів. Отже, як вбачається з наведеного визначення, законодавець відносить до надр лише ту їх частину, яка може використовуватись

для задоволення потреб держави, юридичних і фізичних осіб. Інша їх частина, що не доступна для діяльності людини, фактично випадає із сфери законодавчого регулювання. З таким підходом навряд чи можна погодитися, на чому неодноразово наголошувалося у спеціальній літературі. Більшість науковців вважають це визначення суто географічним, а не правовим і звертають увагу на такий його недолік, як нечітке окреслення у законі меж земної кори [281, с. 308].

Крім того, слід погодитися з думкою О. О. Дудорова, що предметом розглядуваного злочинного посягання є корисні копалини загальнодержавного значення, що знаходяться в природному або «прирівняному» стані (у природних і техногенних місцях їх залягання, нагромадження). Під такими корисними копалинами слід розуміти природні мінеральні утворення органічного та неорганічного походження, що знаходяться у надрах, на поверхні. Кримінальна відповідальність за незаконне видобування корисних копалин в Україні землі, у джерелах вод і газів та на дні водоймищ, а також техногенні мінеральні утворення в місцях видалення відходів виробництва та втрат продуктів переробки мінеральної сировини, які за кількістю, якістю та умовами залягання є придатними для промислового використання, та включені до Переліку корисних копалин загальнодержавного значення, затвердженого постановою КМУ від 12.12.1994 р. № 827 [145, с. 98-99; 281, с. 308].

Розглядаючи предмет злочинів, передбачених ст. 240 КК, зупинимося на характеристиці сукупності його ознак, а саме загальних (характерні будь-якому предмету злочину) та спеціальних (властивих лише предмету розглядуваних злочинів).

Загальними ознаками надр як предмета злочинів, передбачених ст. 240 КК, є:

- а) фізична ознака характеризується розміром, межами та місцезнаходженням надр;
- 2) соціальна ознака вказує на нерозривний зв'язок предмета злочину із суспільними відносинами як об'єктом злочину;
- 3) юридична ознака прямо зазначено в законі, але з огляду на бланкетний характер диспозиції ст. 240 КК України його зміст не розкривається [281, с. 307].

Спеціальними ознаками надр як предмета злочинів, передбачених ст. 240 КК, є: 1) екологічна ознака, яка вказує на природне походження надр та свідчить про наявність зв'язків надр з іншими компонентами довкілля; 2) імперативність, що виявляється у законодавчих приписах щодо виключності права власності українського народу на надра і гарантуванні кожному громадянину лише права користування ними [281, с. 307]; 3) непорушність в природному стані означає, що у природному стані вони є вилученими із цивільного та господарського обороту, тобто не можуть бути предметом будь-яких правочинів і впливає безпосередньо з особливостей їх правового статусу, а саме належність до об'єктів виключного права власності народу України [281, с. 308].

ж) водні об'єкти на території України, зокрема, поверхневі та підземні води, водоносні горизонти, джерела питних та лікувальних вод.

Предметом злочину, передбаченого ст. 242 КК, є води – всі природні водні об'єкти на території України, що входять до складу природних ланок кругообігу води і невід'ємно пов'язані із довкіллям, крім морських (оскільки відповідальність за забруднення моря настає за ст. 243 КК). Так, відповідно до ВК України видами вод є: водні об'єкти – природні або створені штучно елементи довкілля, в яких зосереджуються води (в контексті ст. 242 – це річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт); води поверхневі – води різних водних об'єктів, що знаходяться на земній поверхні; підземні води та джерела – води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх фізичних станах; водоносний горизонт – однорідна пластова товща гірських порід, де постійно знаходяться води; води лікувальні – водні об'єкти, що мають природні лікувальні властивості, якщо їх включено до спеціального переліку. Технічні водні об'єкти, що не мають екологічного значення (ізольовані резервуари, колектори, градирні тощо), не є предметом даного злочину [115].

Відповідно до ст.1 ВК, **водоносний горизонт** - це однорідна пластова товща гірських порід, де постійно знаходяться води [115].

Джерела питних і лікувальних вод - це зосереджені виходи (наприклад, ключі, гейзери, джерела) підземних вод, які використовуються або можуть

використовуватись для забору питної або лікувальної води з різною технологією її обробки. Перелік водних об'єктів, що відносяться до категорії лікувальних, затверджується КМУ. Джерелом питного водопостачання визнається водний об'єкт, вода якого використовується для питного водопостачання після відповідної обробки або без неї [276, с. 834].

з) морське середовище, зокрема, внутрішні морські води, територіальні води України, води виключної (морської) економічної зони України. Для того, щоб визначити сутність і зміст понять «море» та «морське середовище», звернемося до аналізу міжнародних нормативно-правових актів, які вживають замість поняття «море», «морське середовище», оскільки міжнародний характер використання Світового океану визначає необхідність як розмежування, так і оптимального сполучення заходів для запобігання забрудненню морського середовища, що повинні бути прийняті на національному і міжнародному рівнях.

Заборона забруднення морського середовища передбачена в таких конвенціях, у яких бере участь Україна: Конвенції ООН з морського права 1982 р. [173], Конвенції із запобігання забрудненню моря скиданнями відходів і інших матеріалів 1972 р. [174], Міжнародній конвенції із запобігання забрудненню із суден 1973 р., зміненої Протоколом до неї 1978 р. [175] (далі – МАРПОЛ-73/78), Конвенції про захист Чорного моря від забруднення 1992 р. [177; 185, с. 660].

Якщо проаналізувати норми вітчизняного законодавства, то можна сказати, що виникає колізія, яка впливає з положень ст. 2 ЗУ «Про виключну (морську) економічну зону України» [316]. Проблема полягає як у визначенні поняття відкритого моря стосовно ст. 243 КК, так і в диспозиції аналізованої статті. У ст. 243 КК йдеться про «забруднення моря», термін, що також використаний у назві статті [185, с. 661].

Проаналізуємо етимолого-семантичне походження понять «море» та «середовище». В словниках української мови «море» - це частина океану, великий водний простір із гірко-солоною водою, який більш-менш оточений суходолом [218, с. 467]; «середовище» - це сукупність природних або соціальних умов, в яких протікає життєдіяльність якого-небудь організму [218, с. 687].

В юридичній енциклопедії «море» - це частина Світового океану, яка більш-менш відособлена від нього суходолом, підводним підвищенням чи групою островів і відрізняється від відкритого океану фізико-географічними особливостями, головним чином гідрологічним режимом [449]; «охорона морського середовища» – це комплекс міжнародних і національно-економічних, санітарно-гігієнічних, національно-технічних, правових та інших заходів запобігання забрудненню і усуненню наслідків забруднення морів та Світового океану [449].

У п. 4 ст. 1 Конвенції 1982 р., ч. 1 ст. 2 Конвенції про захист Чорного моря від забруднення 1992 р. надається розгорнуте і загальноприйняте визначення терміна «забруднення морського середовища», що означає привнесення людиною, прямо чи посередньо, речовин або енергії в морське середовище, включаючи естуарії, що призводить або може призвести до таких згубних наслідків, як шкода живим ресурсам і життю в морі, небезпека для здоров'я людини, створення перешкод для діяльності на морі, у тому числі для рибальства та інших правомірних видів використання моря, зниження якості використовуваної морської води та погіршення умов відпочинку [48, с. 52].

В підп. 2.15 п.2 Державних санітарних правил і норм скидання з суден стічних, нафтоутримуючих, баластних вод і сміття у водоймища ДСанПІН 199-97, затверджених наказом МОЗ від 9 липня 1997 р. №199, забруднення морського середовища - привнесення людиною безпосередньо чи побічно речовин, мікроорганізмів у морське середовище, включаючи гирлові райони рік, які призводять або можуть призвести до згубних наслідків; завдати шкоди живим ресурсам та життю в морі, створити небезпеку для здоров'я людини, перешкоди для діяльності на морі, погіршити якість морської води та умов відпочинку [138].

Частина XII Конвенції 1982 р. має назву «Захист й збереження морського середовища». Про забруднення морського середовища йдеться у ст. 16 «Запобігання забрудненню морського середовища», ст. 26 «Забруднення морського середовища» ЗУ «Про виключну (морську) економічну зону України», підп. 2.15 п.2 Державних санітарних правил і норм скидання з суден стічних,

нафтоутримуючих, баластних вод і сміття у водоймища ДСанПІН 199-97 містить визначення забруднення морського середовища.

Аналогічні статті у КК РФ (ст. 252), КК АзР (ст. 252), КК РК (ст. 330), КК Республіки Вірменії (ст. 228), КК Республіки Туркменістан (ст. 315) носять назву «Забруднення морського середовища», а предметом їх злочинів є морське середовище, що охоплює внутрішні морські води, територіальне море і води відкритого моря, і, відповідно, предметом є морське середовище відповідних морських просторів [447, с. 56].

Предметом злочину, передбаченого ст. 243 КК, є внутрішні морські води, територіальні води України, води виключної (морської) економічної зони України та відкрите море [272, с. 698].

Під відкритим морем О.О. Дудоров розуміє простір морів та океанів, який не входить у внутрішні й територіальні води України або іншої держави, на який не поширюється нічий суверенітет і використання якого регулюється міжнародно-правовими нормами [272, с. 698]. Таким чином, до відкритого моря належить і виключна (морська) економічна зона України. Але таке визначення відкритого моря застаріло, не враховує існуючої класифікації морських просторів, виділення нової категорії – архіпелажних вод, питання юрисдикції щодо захисту і збереження морського середовища виключної економічної зони не відповідають міжнародному праву і вітчизняному законодавству. Незважаючи на відсутність визначення відкритого моря в Конвенції 1982 р., у ст. 86 цієї Конвенції зазначено, що положення Частици VII застосовуються до всіх частин моря, які не входять ні у виключну економічну зону, ані в територіальне море чи внутрішні води будь-якої держави, ані в архіпелажні води держави-архіпелагу.

Отже, аналіз наведених законодавчих актів дає підстави зробити висновок про те, що забруднення морського середовища у більшості країн світу визнається кримінально-караним діянням. Використання вітчизняним законодавцем терміну «забруднення моря» не відповідає ні міжнародним нормам, ні національному законодавству, ні законодавству інших держав.

Таким чином, враховуючи те, що ратифіковані ВРУ міжнародні акти є частиною національного законодавства, норми КК щодо використання терміну «море» підлягають приведенню у відповідність до міжнародних нормативно-правових актів шляхом внесення відповідних змін. З цією метою пропонуємо термін «море», що використовується у ст.ст. 243, 244 КК, замінити словосполученням «морське середовище».

к) континентальний шельф та його природні багатства.

З аналізу положень ст. 13 Конституції України, яка проголошує землю, її надра, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони об'єктами права власності українського народу, вбачається, що об'єктами права власності Українського народу є: 1) по-перше, природні ресурси, які знаходяться на території України в межах її державних кордонів; 2) по-друге, об'єктами даного права визначаються природні ресурси континентального шельфу України та виключної (морської) економічної зони [240, с. 25]. Аналіз даної норми свідчить про наявність такої ознаки права власності на природні ресурси, як наявність межі володіння природним об'єктом, на відміну від інших предметів, що знаходяться у власності. Зокрема, це підтверджується словами «в межах території України», «природні ресурси континентального шельфу», природні ресурси виключної (морської) економічної зони». Крім того, згідно зі ст. 1 Женевської конвенції про континентальний шельф 1958 р. (ратифікований 10 листопада 1960 р.) і ст. 76 Конвенції ООН 1982 р. з морського права України, прибережна держава здійснює над континентальним шельфом суверенні права з метою його розвідки та розробки природних ресурсів. У зв'язку з тим, що природні ресурси континентального шельфу включають мінеральні та інші неживі ресурси морського дна та його надр, а також живі організми, що відносяться до категорії «сидячих видів», тобто організми, що в період, коли можливий їх промисел, перебувають у стані нерухомості на морському дні чи під ним, або ж не здатні пересуватись інакше, ніж знаходитись у постійному фізичному контакті з морським дном чи його надрами.

Це свідчить про те, що інші природні ресурси в районі континентального шельфу і над ним є власністю Українського народу [236, с. 20-46; 240, с. 25].

л) водні живі ресурси.

При розгляді змісту і особливостей предмета незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, відповідальність за який передбачена у ст. 249 КК, слід передусім враховувати безумовну спрямованість визначених законодавцем у ч. 1 та ч. 2 цієї статті КК злочинних дій: «незаконне зайняття... водним добувним промислом» (ч. 1) та «способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу...» (ч. 2). Проте у теорії кримінального права аналіз такої спрямованості здійснюється переважно на рівні окремих підручників та науково-практичних коментарів. Водночас дослідження змісту цього злочину потребує більш глибокого підходу, виходячи із зв'язку властивостей предмета злочину та суспільно небезпечного діяння як ознак об'єктивної сторони основного і кваліфікованого його складів. Розглянемо ознаки предмета злочину, передбаченого ст. 249 КК, у вигляді двох груп, а саме: змістовних та юридичних ознак, оскільки саме з такими властивостями законодавець у цій статті КК пов'язує вчинення суспільно небезпечного посягання - незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом.

Підтримуємо підхід Є. В. Лащука, який найбільш важливою вважає класифікацію предметів злочинів саме за їх властивостями, спеціально передбаченими законодавцем в окремих кримінально-правових нормах. Враховуючи соціально-економічні та інші властивості, що впливають на кваліфікацію суспільно небезпечного діяння, Є. В. Лащук умовно зводить усі предмети у декілька груп: 1) предмети тваринного і рослинного світу; 2) інформація: відомості, документи; 3) предмети-символи; 4) предмети культури та мистецтва; 5) предмети, що мають економічне значення; 6) предмети, що належать до сфери транспорту і зв'язку; 7) предмети, стосовно обігу яких встановлено особливий правовий режим; 8) предмети, що мають особливе загальнодержавне значення [223, с.96-97]. Розглядаючи першу із названих груп, вчений слушно відносить до її змісту: диких звірів та птахів, які охороняються законом і перебувають у стані

природної волі або утримуються в напіввільних умовах (на штучно створених ізольованих ділянках) - у межах мисливських угідь і можуть бути предметами такого злочину, як полювання (ст. 248 КК); риб різних порід, дельфінів, раків, креветок, кальмарів, восьминогів та інших водних тварин, а також деякі морські водорості і морські трави, які мають промислове значення (ст. 249 КК); диких водних тварин, які перебувають у стані природної свободи (ст. 250 КК). Посягання на такі предмети, на його думку, може призвести до порушення екосистеми в певному регіоні, сприяти поширенню численних захворювань тощо. Якщо таке посягання (знищення) носить масовий характер (ст. 441 КК - екоцид), - воно може спричинити екологічну катастрофу [223, с. 96-97].

Серед науковців єдиний підхід щодо визначення предмету злочину, передбаченого ст. 249 КК, відсутній. Одні науковці вважають предметом злочину різні породи риби, раки, креветки, кальмари, восьминоги, дельфіни та інші водні тварини, а також морські водорості і трави, які мають промислове значення для виробництва добрив, медичних препаратів або продуктів харчування [267, с. 380; 385, с. 481-482]. Друга група науковців, крім риб різних порід, дельфінів, раків, креветок, кальмарів, восьминогів та інших водних тварин, предметом даного злочину називають також деякі морські водорості і морські трави, які мають промислове значення та широко застосовуються як продукти харчування, для виробництва добрив, виготовлення медичних препаратів [385, с. 482; 223, с. 122]. Третя група науковців вважає, що предметом цього злочину виступають водні живі ресурси, тобто організми, життя яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді [276, с. 620-621; 274, с. 526-527; 122, с. 35; 72, с. 10].

ПВСУ у абз. 2 п. 12 своєї постанови «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 р. № 17 предметом злочину, передбаченого ст. 249 КК, визнав водні живі ресурси, зміст яких утворюють риби різних порід, водні тварини (дельфіни, раки, краби, креветки, кальмари тощо), морські рослини, які мають промислове значення. При цьому хутрові тварини (видри, бобрі, ондатри тощо) й водоплаваючі птахи до

водних ресурсів не належать, і відповідальність за незаконний їх вилов чи відстріл настає за ст. 248 КК.

Таким чином, враховуючи наведені вище наукові підходи щодо визначення предмета злочину, передбаченого ст. 249 КК, аналізу його основних ознак та видових критеріїв класифікації можливо дійти наступних висновків:

1. Сукупність змістовних та юридичних ознак водних живих ресурсів обумовлює особливі властивості предмета вказаного злочину. Так, завдяки змістовним ознакам, виокремлюються загальні риси та особливі властивості предмета цього злочину, а внаслідок їх системного поєднання розкривається сутність і структуру цього поняття:

- визнання таких об'єктів водного тваринного світу водними живими ресурсами (організмами), які не відносяться до хутрових звірів або водоплаваючих птахів та не пов'язані з характеристикою (біологічною характеристикою) ділянок водних об'єктів, на яких відбувається розмноження риб та інших водних живих ресурсів [276, с. 863];

- характеристика водних живих ресурсів як динамічних комплексів угруповань рослин, тварин і мікроорганізмів, а також їх неживого навколишнього середовища, що взаємодіють як єдине функціональне ціле (абз. 3 п. 3 Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства, затвердженого постановою кабінету Міністрів України від 28 вересня 1996 р. № 1192, а також абз. 8 п. 2 Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України, затверджених наказом Державного комітету рибного господарства України від 18 березня 1999 р. № 33);

- особливості біологічного розвитку та співіснування обмежені водним середовищем;

- розвиток та співіснування є природними, а не штучним (не пов'язані з людською працею з метою створення для подальшого використання, зокрема, як товару, цих ресурсів у процесі господарської діяльності - «у спеціально влаштованих чи пристосованих водоймах» [276, с. 534-536].

2. Визначення предмету, як ознаки об'єкту злочину залежить від певних

соціально-економічних відносин, обумовлених конкретним етапом розвитку суспільства. У той же час, криміналізація діяння чи навпаки його декриміналізація, свідчить про оцінку невідповідності або відповідності поведінки людини розвитку суспільства, внаслідок чого діяння визнається чи не визнається злочином. Отже, юридичні ознаки є притаманними як злочину в цілому, так і його предмету зокрема. До таких ознак відносяться:

- наявність охоронюваних кримінальним законом цінностей – водних живих ресурсів;

- регламентація видобувного промислу водних живих ресурсів нормативно-правовими актами, а тому предметом цього злочину не можуть бути живі водні ресурси, добування яких такими актами не передбачено (шкідливі види риб, планктон і т.п.);

- встановлення протиправності діяння та його кримінальної караності, зокрема й з огляду на вчинення посягання саме на водні живі ресурси, як предмет цього злочину.

Отже, до предмету злочину, передбаченого ст. 249 КК, відносяться організми, їх частини, популяції або будь-які інші біотичні компоненти екосистем, життя та розвиток яких неможливе без перебування у воді та які мають цінність для потреб людини, тобто водні живі ресурси.

Таким чином, досліджуючи предмети злочинів, що посягають на водні ресурси, можна зробити наступні висновки:

- аналіз предметів у складах злочинів, що посягають на водні ресурси, залежно від ознак цих предметів та значення, яке вони мають в процесі їх використання, предмети цих злочинів можуть виступати як обов'язковими, так й факультативними «компонентами» об'єкта злочину;

- предмети злочинів, що посягають на водні ресурси, мають криміноутворююче значення, оскільки розкривають специфіку об'єктивної сторони та інших елементів складу злочину, а також характеризують характер і ступінь суспільної небезпеки злочинів, що посягають на водні ресурси.

2.2.3. Суспільно небезпечні діяння у складах злочинів, що посягають на водні ресурси

Аналіз суспільно-небезпечних діянь, передбачених об'єктивною стороною складів злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє розділити їх на такі види:

1) діяння, спрямовані на порушення встановлених чинним законодавством правил охорони вод, надр, земель водного фонду, континентального шельфу, рослинного і тваринного водного світу (ст. ст. 239, 240, 242-244, 250, 254);

2) діяння, які порушують порядок проведення екологічної експертизи та правил екологічної безпеки (ст. ст. 236, 237, 238 КК);

3) діяння, які спрямовані на незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, в тому числі земель водного фонду (ст. ст. 239¹ та 239² КК);

4) діяння, які передбачені іншими розділами Особливої частини КК, крім VIII розділу Особливої частини КК України, і які можуть спричиняти шкоду водним ресурсам лише в окремих випадках. В межах нашого дослідження, аналіз зазначеної групи діянь не буде проводитися.

а) діяння, спрямовані на порушення встановлених чинним законодавством правил охорони і використання вод, надр, земель, в тому числі водного фонду, континентального шельфу, рослинного і тваринного водного світу. Аналіз об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. ст. 239, 240, 242-244, 250, 254 КК, дозволяє зробити висновок, що діяння як обов'язкова ознака цього елемента даних складів злочинів виражається у: порушенні спеціальних правил використання та охорони земель; порушенні встановлених правил охорони і використання надр, а також незаконному видобуванні корисних копалин загальнодержавного значення; порушенні правил охорони вод (водних об'єктів); порушенні спеціальних правил охорони і використання моря; порушенні законодавства про континентальний шельф України, а також невжитті особою, що відповідає за експлуатацію технологічних

установок або інших джерел небезпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії; незаконному зайнятті рибним; звіриним або іншим водним добувним промислом; проведенні вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин; безгосподарському використанні земель.

Ст. 239 «Забруднення або псування земель» КК встановлена кримінальна відповідальність за забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил. Не можна погодитися з О.О. Дудоровим [189, с. 400; 276, с. 812], що у складі злочину терміни «забруднення» та «псування» позначають і діяння, і наслідки, оскільки наслідки у вигляді забруднення або псування земель можуть настати лише у випадку порушення певних спеціальних правил охорони і використання земель, в тому числі й земель водного фонду. Диспозиція цієї статті має бланкетний характер і відсилає до інших галузей права, що наповнюють кримінально-правову норму більш конкретним змістом. Отже, порушення спеціальних правил є діянням, визначеним ч.1 ст. 239 КК, і саме внаслідок цього основного суспільно небезпечного діяння суб'єкта злочину настає первинний основний (проміжний) наслідок - забруднення або псування земель. У той же час, створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 239 КК) та загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 239 КК) є вторинними додатковими або похідними наслідками вчиненого діяння. Крім того, аналіз судової практики також свідчить, що винна особа лише порушучи спеціальні правила поведінки з шкідливими речовинами, спричинює забруднення або псування земель, тобто, порушення спеціальних правил є діянням, а забруднення або псування земель – наслідком. Так, вироком Путивльський районний суд Сумської області від 11.03.2014 р. у справі № 584/170/14-к вчинила злочин за таких фактичних обставин: *«Працюючи головою правління ПАТ «Племптахорадгосп «Посульський»» особа в силу своїх посадових обов'язків є службовою особою та керівником юридичної особи приватного права. В період з грудня 2011 року по травень 2013 року, в порушення п. «а» ч.1 ст. 32, ч.4 ст. 33,*

п.п. «в», «г» ч.1 ст. 17 Закону України «Про відходи» та ч.2 ст. 55 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», які передбачають в ході здійснення господарської діяльності пов'язаної з відходами необхідно отримати дозвіл органів місцевого самоврядування на місце вивезення відходів, отримання лімітів та обсягу утворення та розміщення відходів, зберігання та вивезення відходів в місцях визначених органами місцевого самоврядування та необхідність ведення обліку вивезених відходів, - не забезпечив одержання спеціального дозволу на розміщення відходів та лімітів на утворення та розміщення відходів, організував вивезення та складування промислових відходів III-го класу небезпеки (послід пташиний) без ведення первинного обліку відходів, без проведення інвентаризації відходів, без встановлення місця тимчасового зберігання відходів, та без паспорта місця тимчасового зберігання відходів, внаслідок чого земельна ділянка, прилегла до території вказаної птахоферми і належить Чорнобривкинській сільській раді Путивльського району, була забруднена відходами виробництва - пташиним послідом, площа якої становить 1497 м і створено небезпеку для довкілля у вигляді забруднення наднормовим вмістом амонію обмінного, нітратів та фосфору рухомого. Розмір завданої шкоди становить 7741, грн. 36 коп.» [106]. Таким чином, винна особа не отримала відповідний дозвіл органів місцевого самоврядування на розміщення відходів та лімітів на утворення та розміщення відходів, чим порушила спеціальні правила, які передбачені п. «а» ч.1 ст. 32, ч.4 ст. 33, п.п. «в», «г» ч.1 ст. 17 ЗУ «Про відходи» та ч.2 ст. 55 ЗУ «Про охорону навколишнього .....,», і як наслідок – територія була забруднена відходами виробництва і створено небезпеку для довкілля у вигляді забруднення наднормовим вмістом амонію обмінного, нітратів та фосфору рухомого.

Порушення спеціальних правил у сфері охорони земельних ресурсів може полягати в наступному: 1) просте фізичне виконання операцій (наприклад, порушення правил зберігання шкідливих матеріалів, в результаті чого відбувається їх розлив на значних територіях); 2) сукупність фізичних операцій з діями механізмів (наприклад, особа не закріпила контейнери із шкідливими відходами,

чим порушила правила транспортування, що спричинило аварію і забруднення значних територій; 3) сукупність фізичних операцій і сил природи (наприклад, порушуючи правила зберігання шкідливих для життя, здоров'я людей або довкілля ядохімікатів, особа не вкрила їх і через зливу відбулося забруднення або псування земель сільськогосподарського призначення); 4) сукупність фізичних операцій з діями механізмів і силами природи (наприклад, порушення правил утилізації радіоактивних відходів, що спричинило забруднення радіонуклідами значних територій і зараження населення) [444, с. 107].

Отже, під порушенням спеціальних правил слід розуміти умисний чи необережний фізичний вплив особи на інші предмети матеріального світу, механізми, сили природи, що тягне за собою настання негативних змін в об'єкті кримінально-правової охорони та знаходиться у прямому та безпосередньому зв'язку з вчиненим порушенням.

Слід погодитися з думкою М. Г. Максименцева про те, що одним з недоліків законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення є відсутність диференціації кримінальної відповідальності за незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення за ознакою групової злочинної діяльності [232, с. 23]. Крім того, проаналізувавши фактичні обставини судових справ (див. таблиця 1), можна констатувати, що більшість діянь, що полягають в порушенні правил використання та охорони надр, а також незаконному видобуванні корисних копалин вчинюються групою осіб або організованою групою осіб. *Тому пропонуємо ч. 3 ст. 240 КК доповнити кваліфікуючою ознакою «групою осіб», а ч.4 ст. 240 КК – «організованою групою».*

Об'єктивна сторона злочинів, передбачених ст. 240 КК, характеризується наступними діями: порушенням встановлених правил охорони надр; порушенням встановлених правил використання надр; незаконним видобування корисних копалин загальнодержавного значення. Порушення встановлених правил охорони надр, їх використання та незаконність видобування корисних копалин є проявом міжгалузевої бланкетності та вказують на необхідність під час

правозастосування звертатись до положень регулятивного законодавства, що визначає правила охорони та використання надр, дозвільний порядок та підстави видобування корисних копалин.

Аналіз діянь, що утворюють об'єктивну сторону цього злочину, дає підстави стверджувати, що незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення є одним із різновидів порушення правил використання надр, за який передбачено кримінальну відповідальність незалежно від факту створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля. Однак, видобування корисних копалин загальнодержавного значення, які залягають поза надрами, не може розглядатися як порушення правил використання надр [276, с. 825].

Не слід відносити до проявів незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зокрема, випадки: а) експлуатації надр за відсутності необхідної технічної, геолого-маркшейдерської чи обліково-контрольної документації; б) порушення умов технічної експлуатації родовищ корисних копалин, загальних умов додержання безпеки під час здійснення гірничих робіт, правил техніки безпеки; в) порушення порядку оплати за користування надрами; г) видобування корисних копалин з використанням недозволених для певного родовища методів і засобів видобування корисних копалин. Зазначені випадки, хоч і є проявами порушення правил використання надр, не здатні вплинути на ту беззаперечну обставину, що сам факт видобування корисних копалин у цих випадках був законним, а посягання на власність Українського народу – відсутнє [269, с. 827].

Крім того, в ст. 240 КК законодавець залишив поза увагою видобування корисних копалин місцевого значення. У випадку вчинення протиправних дій щодо корисних копалин місцевого значення, це діяння слід визнавати адміністративним проступком (ст. 47 КУпАП), однак, якщо ці діяння створили небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, то це діяння розглядається як злочинне порушення встановлених правил використання надр (ч.2 ст. 240 КК).

Враховуючи вищевикладене, пропоную діяння у вигляді порушення встановлених правил охорони (ч.1) та встановлених правил використання надр

(ч.2) об'єднати в одній частині, в ч. 2 передбачити кримінальну відповідальність за незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, які залягають поза надрами з настанням відповідного наслідку у вигляді створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля, в ч.3 закріпити кваліфікуючі ознаки «що заподіяли істотну шкоду» та «групою осіб», а в ч.4 – «організованою групою». Тому пропоную наступну редакцію статті 240 КК України:

«Стаття 240. Порушення правил охорони або використання над

1. Порушення встановлених правил охорони або використання надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, - карається ....

2. Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, які залягають поза надрами, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, - карається ....

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що заподіяли істотну шкоду або вчинені групою осіб або вчинені на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або вчинені повторно, - караються ...

4. Діяння, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або вчинені організованою групою осіб або спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, - караються...».

Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує НМДГ».

За змістом положень ст. 242 КК об'єктивну сторону цього складу злочину характеризує діяння у вигляді порушення правил охорони вод (водних об'єктів). Поряд з тим існує думка, що до ознак об'єктивної сторони вказаного злочину відносяться діяння, що вчиняються трьома способами: забруднення водних об'єктів, зміна їх властивостей, виснаження водних джерел [247, с. 133].

Отже, діяння у вигляді дії або бездіяльності як протиправний активний або пасивний, усвідомлений вольовий акт зовнішньої поведінки суб'єкта, що виражається у здійсненні суспільно небезпечного посягання, розкриває

характеристику об'єктивної сторони цього злочину. У науковій літературі висловлюються різні, деколи протилежні думки щодо форм діяння, передбаченого диспозицією ст. 242 КК. Так, одні автори вважають, що зовнішня сторона цього злочину характеризується діянням у вигляді забруднення вод чи зміни їхніх природних властивостей або виснаження водних джерел; інші визнають ознакою об'єктивної сторони цього злочину лише забруднення водних об'єктів, ігноруючи виснаження та засмічення; треті обмежують діяння виключно поняттям «насичення», «отруєння» та «зараження» водних об'єктів [237, с. 52].

Аналіз наукових підходів щодо визначеного поняття дає підстави зробити висновок про єдність думок при розгляді порушення правил охорони вод (водних об'єктів) як дії або бездіяльності, що полягає у невиконанні вимог спеціальних нормативно-правових актів, що стосуються екологічної безпеки, та тих, що регулюють питання охорони вод (водних об'єктів) [385, с. 501].

В ч. 1 ст. 243 КК закріплено кримінальну відповідальність за забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, а також за незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України чи у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів.

Диспозиція цієї статті КК має бланкетний характер і відсилає до інших галузей права. Спеціальні правила не є кримінально-правовим поняттям, а вказівка на їх застосування робиться з метою конкретизації змісту злочинного діяння [184]. Таким чином, порушення спеціальних правил є діянням, визначеним ч.1 ст. 243 КК, і саме внаслідок цього основного суспільно небезпечного діяння настає основний наслідок - забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України. У той же час, створення небезпеки для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи перешкоджання законним видам використання моря - є похідними наслідками вчиненого діяння.

При вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 243 КК України, порушення спеціальних правил може вчинятися шляхом дії або бездіяльності. Зокрема, забруднення моря, поєднане з порушенням спеціальних правил, буде мати місце і в тому разі, коли під час відпливу на прибережну смугу скидаються відходи або шкідливі речовини та матеріали, а також тоді, коли без дозволу уповноважених органів здійснюється залповий, аварійний викид шкідливих речовин у море [272, с. 699; 450, с. 6; 184].

Скиданням визнається будь-яке скидання із судна забруднюючих речовин або вод, що їх містять, включаючи витікання, злив, видалення, розлив, протікання, відкачування, виділення або спорожнення. Поховання – це складування чи закопування на морському дні в контейнері. Скидання в морі зазначених матеріалів, речовин, відходів може здійснюватись як із суден, плавучих засобів, повітряних суден, платформ, інших штучно споруджених у морі конструкцій, так і з берега (наприклад, з промислових підприємств, портів) [272, с. 699; 184].

З огляду на підвищену суспільну небезпеку законодавцем встановлено кримінальну відповідальність за неповідомлення спеціально відповідальними за те особами морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а в разі скидання з метою поховання – й організації, яка видає дозволи на скидання, інформації про підготовлюване або вчинене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських вод і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановленої норми, інших відходів, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря (ч. 3 ст. 243 КК).

Отже, бездіяльність особи, спеціально відповідальної за повідомлення про скидання із суден та інших об'єктів у море забруднюючих речовин, за наявності умов, зазначених у ч. 3 ст. 243 КК, розглядається як злочин. Крайня потреба

скидання шкідливих речовин або сумішей означає, що таке діяння вчиняється вимушено - з тим, щоб запобігти завданню іншої шкоди [184].

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 244 КК, виражається як в активних діях, так і у злочинній бездіяльності, а саме: 1) будівництво на континентальному шельфі України штучних островів, інженерних та гідротехнічних споруд, платформ, що добувають, технологічних установок без належного дозволу або угоди; 2) встановлення навколо зазначених об'єктів зон безпеки без належного дозволу або угоди; 3) використання зазначених об'єктів, якщо в офіційному порядку їхня робота заборонена, припинена або призупинена; 4) порушення режиму зон безпеки навколо цих об'єктів, що функціонують на основі існуючого дозволу або міжнародної угоди; 5) проведення на шельфі бурильних, видобувних робіт без належного дозволу або угоди, так само як така ж розвідка, розробка корисних копалин та природних багатств шельфу; 6) заподіяння збитку ресурсам шельфу і покриваючим його водам; 7) злочинна бездіяльність у виді неприйняття заходів для захисту живих організмів моря від шкідливих відходів або небезпечного випромінювання й енергії, якщо це створило загрозу їхньому життю або здоров'ю та життю населення (у цьому випадку має місце спеціальний суб'єкт) [315, с. 199].

Злочинна бездіяльність у вигляді неприйняття заходів для охорони морського середовища з боку особи, що працює на об'єктах морегосподарського комплексу, розташованих на шельфі, має формальний склад, оскільки для кваліфікації такого діяння за ч. 1 ст. 244 КК України необхідне встановлення лише погрози живим мешканцям моря чи населенню. Формальний склад має місце, якщо злочин вчиняється іноземним суб'єктом - фізичною особою, громадянином іншої держави або особою без українського громадянства [315, с. 200].

Тобто, ч. 1 ст. 244 КК передбачає кримінальну відповідальність для громадян України, що порушують законодавство про континентальний шельф, а ч.2 цієї норми встановлює відповідальність за дослідження, розвідку і розробку природних багатств та інші роботи на континентальному шельфі, що проводяться іноземними громадянами, якщо їхнє виробництво не передбачене угодами між

Україною і відповідним іноземним суб'єктом - громадянином чи державою [315, с. 201].

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 250 КК, є вчинення суспільно небезпечної дії у вигляді проведення вибухових робіт у рибогосподарських водних об'єктах у випадку, коли такі роботи були проведені: а) в рибогосподарських водних об'єктах; б) без спеціального на те дозволу; в) за відсутності невідкладних випадків; г) без спеціальних проектів і не в суворій відповідності до єдиних правил) [129, с. 69].

За безгосподарське використання земель передбачено кримінальну відповідальність у ст. 254 КК. Об'єктивна сторона безгосподарського використання земель характеризується наступними ознаками: 1) діяння (дія або бездіяльність) у вигляді безгосподарського використання земель; 2) наслідками у вигляді тривалого зниження родючості або втрати їх родючості, виведення земель із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту; 3) причиновий зв'язок між діянням і наслідками [129, с. 70].

Суспільно небезпечна дія може виражатися в наступному: 1) неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд (дамб, дренажних систем, каналів, тощо) [276, с. 874]; 2) використання земель не за цільовим призначенням [276, с. 874]; 3) використання неналежної техніки під час обробки земель сільськогосподарського призначення; 4) застосування пестицидів та отруто-хімікатів з порушенням вимог підзаконних нормативних актів; 5) засівання сільськогосподарських культур із порушенням встановлених аграрних правил тощо [129, с. 71]. Бездіяльність суб'єкта під час безгосподарського використання земель характеризується тим, що винна особа не виконує або неналежним чином виконує покладений на неї обов'язок охороняти землі від будь-якого негативного впливу.

б) діяння, які порушують порядок проведення екологічної експертизи та правил екологічної безпеки.

Аналіз діянь, що входять до об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. ст. 236-238 КК, дозволяє зробити висновок, що вони полягають в наступному:

- порушення порядку проведення екологічної експертизи, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів;

- ухилення від проведення або неналежне проведення на території, що зазнала забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням, дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення особою, на яку покладено такий обов'язок;

- приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням водних ресурсів, атмосферного і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 236 КК, є діяння у вигляді порушення порядку здійснення оцінки впливу на довкілля, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації або ліквідації підприємства, споруди, пересувних засобів та інших об'єктів.

Поняття екологічної безпеки, що використовується у ст. 236 КК позначає не лише стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки, а також виникнення небезпеки для здоров'я людей, [276, с. 803], а й вид науково-практичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, еколого-експертних формувань та об'єднань громадян, що базується на екологічних дослідженнях, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, результатом яких є негативний вплив на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей [120, с. 142].

Під порушенням порядку здійснення оцінки впливу на довкілля слід розуміти дію або бездіяльність особи, які можуть полягати в наступному: ненадання суб'єктом господарювання уповноваженому територіальному органу повідомлення про намір проводити планову діяльність або внесення у це повідомлення неправдивих чи неповних відомостей; включення в звіт з оцінки впливу на довкілля неправдивих або неповних відомостей; включення у висновок з оцінки впливу на довкілля неправдивих або неповних відомостей тощо [276, с. 804-805]. Під порушенням правил екологічної безпеки під час проектування, будівництва, введення в експлуатацію та експлуатації об'єктів слід розуміти дію або бездіяльність особи, яка може полягати в наступному: відсутність споруд, устаткування і пристроїв для очищення викидів і скидів або їх знешкодження; використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, дії з відходами без відповідних дозволів і т.д. [276, с. 805; 120, с. 142].

Суспільно небезпечне діяння як обов'язкова ознака складу злочину, передбаченого ст. 237 КК, у вигляді ухилення від проведення відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення, під яким слід розуміти діяння у формі бездіяльності, тобто невиконання дій, що є необхідними та обов'язковими для ліквідації або усунення екологічного забруднення.

Суспільно небезпечне діяння, яке передбачене в ст. 238 КК України, полягає у приховуванні або умисному перекрученні службовою особою відомостей про екологічний стан або стан захворюваності населення у районах з підвищеною екологічною небезпекою.

Приховування відомостей – це пасивна форма поведінки особи, тобто бездіяльність. Вона полягає в умисному неповідомленні відповідної інформації належним адресатам або її несвоєчасне подання до їх відома. Для того, щоб неповідомлення службовою особою відомостей про екологічний стан або стан захворюваності населення носило кримінальний характер, потрібно встановити, що

ця особа була зобов'язана оприлюднювати відповідну інформацію і у неї існувала реальна можливість її оприлюднити.

Перекручення відомостей - це повідомлення в офіційних документах завідомо недостовірної інформації, тобто тієї інформації, яка не відповідає дійсності, у тому числі як в бік перебільшення, так і в бік применшення якісних та кількісних показників (неправдиве повідомлення щодо радіаційного стану тощо).

в) дії, які спрямовані на незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, в тому числі земель водного фонду. Аналіз діянь, що входять до об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст. ст. 239¹ та 239² КК, дозволяє зробити висновок, що вони полягають в наступному:

- незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель;
- незаконне заволодіння землями водного фонду.

У зв'язку з набранням чинності ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за правопорушення у сфері довкілля» [317] від 15.11.2009 року, були внесені зміни до КК та КУпАП. Даним Законом передбачено доповнення КУпАП ст. 53⁴ «Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель» та КК України ст. 239¹ «Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель та ст. 239² КК «Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах». При цьому на практиці виникає багато проблем щодо відмежування злочину, передбаченого ст. 239² КК, від злочину, передбаченого ст. 239¹ КК, а також при кваліфікації цих злочинів, що зумовлено невідповідністю змісту ознак їх складів положенням (термінології) чинного земельного законодавства України та вимогам спеціальних техніко-юридичних правил [55, с. 9-13].

Відповідно до положень чинного земельного законодавства, поняття поверхневого шару використовується як тотожне поняттю ґрунтового шару, на який поширюється право власності на земельну ділянку в її межах, а при визначенні поняття ґрунтового покриву земельних ділянок - як рівнозначне поняттю ґрунтового покриву.

Однак, на відміну від земельного законодавства, у назві ст. 239¹ КК та у ч.1 цієї статті використовується поняття не ґрунту, а ґрунтового покриву та поверхневого шару земель. За положеннями земельного законодавства ґрунт визнається одним із складників земельної ділянки (землі), у той час як поняття ґрунтового покриву вказує на певний поверхневий шар ґрунту у просторі земельної ділянки та є похідним від поняття ґрунту.

Знятий із земельної ділянки ґрунтовий покрив (ґрунт) за положеннями земельного законодавства називають відокремленою (знятою) ґрунтовою масою. У той же час, за змістом положень ст. 239¹ КК кримінальна відповідальність передбачена саме за заволодіння ґрунтовим покривом. ЗК поняття заволодіння стосовно ґрунтів земельних ділянок (земельного покриву) не використовує [55, с. 10].

Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом земельної ділянки (її поверхневим шаром) означає його зняття та перенесення без дозволу спеціально уповноважених органів, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель, або за наявності такого дозволу, але з порушенням існуючого порядку (правил) зняття і перенесення ґрунту земельної ділянки. Тому сутність незаконного заволодіння ґрунтовим покривом має полягати у безоплатному знятті та перенесенні родючого ґрунту земельної ділянки, що здійснюється винним з порушенням встановленого законодавством порядку [55, с. 11].

Проаналізуємо більш детально поняття «незаконне заволодіння», як обов'язкову ознаку злочинів, передбачених ст. 239¹ КК України та 239² КК України.

В п. 3.1. Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок, затвердженого наказом Державного комітету України по земельних ресурсах від 04.01.2005 р. № 1 «Про затвердження Порядку видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок» зазначено, що власники земельних ділянок та землекористувачі, які проводять гірничодобувні, геологорозвідувальні, будівельні

та інші роботи, зобов'язані отримати дозвіл на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельної ділянки, якщо це призводить до порушення поверхневого (родючого) шару ґрунту [308; 127, с. 47].

Одні науковці вважають під незаконним заволодінням ґрунтовим покривом зняття та перенесення родючого шару ґрунту земельної ділянки, вчинене всупереч встановленому порядку [272, с. 752], інші - безоплатне зняття та перенесення родючого ґрунту земельної ділянки, що може вчинюватись як без належного дозволу, так і за наявності такого, однак із порушенням існуючого порядку (правил) [55, с. 12].

Отже, внесення змін до ст. 239¹ КК та ст. 239² КК України можуть пов'язуватись із відмовою від терміна «заволодіння» і заміною його термінологією регуляторного земельного законодавства. Мове йде про наступні поняття: зняття, перенесення, збереження і використання, а також інші, що застосовуються у законодавстві при регулюванні відповідних суспільних відносин і визнаються злочинними у разі порушення порядку їх вчинення [55, с. 13].

Етимологія терміну «зняття» як форми діяння у розглядуваних злочинах означає «зрізуючи (і таке інше), видаляти з поверхні те, що покриває її, становить верхній шар чогось» [214, с. 166]. Крім того, при знятті можуть застосовуватись певні засоби чи знаряддя (механічні транспортні засоби), за допомогою яких особа забирає з поверхні земної кори родючий шар ґрунту, видаляючи його з прошарків земельної ділянки [55, с. 13; 127, с. 48].

Ще однією формою вчинення злочину за ст. 239¹ та ст. 239² КК України є «перенесення» гумусного горизонту ґрунту, що передбачає його переміщення з території однієї земельної ділянки на іншу будь-яким способом. Щодо відмінностей понять «перенесення» та «нанесення», то «нанесення» означає покриття родючим шаром ґрунту малопродуктивних земельних ділянок тощо [55, с. 13; 127, с. 49].

Таким чином, **незаконність** заволодіння ґрунтовим покривом обумовлюється: відсутністю спеціального дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельної ділянки; зняттям та

перенесенням родючого шару ґрунту з порушенням вимог виданого дозволу власниками земельних ділянок та/або землекористувачами; зняттям та перенесенням родючого шару ґрунту власниками земельних ділянок та/або землекористувачами без відповідного дозволу; зняттям та перенесенням родючого шару ґрунту власниками земельних ділянок та/або землекористувачами, яким раніше виданий дозвіл на проведення таких дій анульовано. До об'єктивної сторони цього злочину відноситься тільки незаконне **зняття** родючого шару ґрунту з території певної (однієї) земельної ділянки та його незаконне **перенесення** на іншу земельну ділянку [55, с. 13; 127, с. 48; 161, с. 144-147; 246, с. 133-140; 187, с. 82-85; 123, с. 494-496].

Отже, **незаконне зняття ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель** відбувається у випадку коли винна особа не маючи спеціального дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок або порушуючи обов'язкові умови такого дозволу з використанням певних знарядь або засобів вилучає родючий шар ґрунту з поверхні земної кори [55, с. 13; 127, с. 48].

Щодо такого способу незаконного заволодіння родючим шаром ґрунту як **перенесення ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель**, то він має свій вираз у переміщенні винною особою раніше знятої (забраної) ґрунтової маси (ґрунту) з території (просторів) однієї земельної ділянки на іншу будь-яким способом без зазначеного вище дозволу або з порушенням умов його видачі [55, с. 12; 127, с. 48].

Від перенесення ґрунтового покриву слід відмежовувати його **нанесення**. Останнє означає покриття родючим шаром ґрунту малопродуктивних земельних ділянок або ділянок, поверхневий шар ґрунту яких є порушеним, що необхідне для підвищення родючості ґрунтів та інших якостей земельної ділянки (незалежно від того, чи здійснюється таке покриття родючим шаром на ділянці, з якої він був забраний (так звана рекультивація), або на іншій земельній ділянці) [55, с. 13; 127, с. 48].

Отже, з метою недопущення невідповідності між змістом окремих ознак складів злочинів, передбачених ст. 239¹ КК та ст. 239² КК, та положеннями чинного земельного законодавства, необхідно:

1) у диспозиціях ст. 239¹ КК та ст. 239² КК поняття «незаконне заволодіння» доцільно замінити поняттям «зняття та перенесення», а в ч.1 ст. 239¹ КК після слова «земель» доповнити вказівкою на таку другу форму: «..., а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару такого ґрунтового покриву», а далі мала б місце законодавча вказівка на створення зазначеної небезпеки.

2) привести у відповідність назву ст. 239² КК України та диспозицію ч. 1 і викласти назву статті в такій редакції «Незаконне заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах».

У ч. 1 ст. 249 КК діяння визначено як «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом», що збігається з назвою самого злочину. Це обумовлює необхідність з'ясування того, що являє собою зайняття водними добувними промислами, і за яких умов воно може бути визнано незаконним.

Оскільки диспозиція ст. 249 КК має бланкетний характер, то для з'ясування змісту умов незаконності промислу необхідно проаналізувати положення нормативних актів, які регулюють порядок здійснення рибальства в Україні. Аналізуючи нормативно-правові акти, виникає термінологічна неузгодженість між положеннями КК і спеціальних нормативно-правових актів, оскільки в КК визначено поняття «рибний, звіриний чи інший водний добувний промисел», а спеціальних нормативно-правових актах - «рибальство» (Правила любительського і спортивного рибальства, Правила промислового рибальства в басейні Чорного моря, Правила промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України) [292, с. 91]. У ст. 1 Закону України «Про рибне господарство, промислове господарство та охорону водних біоресурсів» терміни «промислове рибальство» та «промисел» вживаються як синоніми [331]. У частинах 3 і 4 ст. 85 КУпАП йдеться не про незаконний водний промисел, а про порушення правил рибальства.

Виходячи з вказаних обставин, а також досліджуючи законодавство зарубіжних країн, слід визнати доцільним внесення змін у ст. 249 КК, визначивши злочинну дію як «незаконне добування» [292, с. 15]. Це дозволить уникнути суперечностей при вживанні термінів «промисел», «рибальство», «промислове рибальство», «лов».

У ч. 2 ст. 249 КК мова йде про «ті самі діяння», що недостатньо чітко конкретизує цю ознаку об'єктивної сторони злочину, яка може проявлятися лише у формі дії, а не бездіяльності. Тому у вказаному словосполученні рекомендується замінити слово «діяння» на «дії» [292, с. 94].

Зайняття водним добувним промислом - це дії, які полягають у вилученні (ловля, збирання тощо) водних живих ресурсів із природного середовища із подальшим оберненням цих ресурсів на свою користь або користь третіх осіб. При цьому можуть використовуватись будь-які знаряддя і способи - промислові, любительські, заборонені тощо (зокрема, сітки, неводи, трали, сачки, отруйні та вибухові речовини, викачування води з водойм тощо) [276, с. 862].

Отже, аналіз суспільно небезпечних діянь, передбачених об'єктивною стороною складів злочинів проти водних ресурсів, дозволяє розділити їх на такі види: 1) діяння, спрямовані на порушення встановлених чинним законодавством правил охорони і використання вод, надр, земель, в тому числі водного фонду, континентального шельфу, рослинного і тваринного водного світу; 2) діяння, які порушують порядок проведення екологічної експертизи та правил екологічної безпеки; 3) дії, які спрямовані на незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, в тому числі земель водного фонду.

2.2.4. Суспільно небезпечні наслідки та причинний зв'язок у складах злочинів, що посягають на водні ресурси

У статтях розділу VIII Особливої частини КК для позначення утворення наслідків у складах злочинів проти водних ресурсів використовуються такі терміни: 1) «заподіяння» (ч. 2 ст. 239¹, ч. 1 ст. 249) – у таких формулюваннях: «...

заподіяла матеріальну шкоду у великому розмірі» (ч. 2 ст. 239¹), «... що заподіяло істотну шкоду» (ч. 1 ст. 249), 2) «створення» (ч. 1 ст. 239, ч. 1 ст. 239¹, ч.ч.1-2 ст. 240, ч. 1 ст. 242, ч. 1 ст. 243, ч. 3 ст. 243, ч. 1 ст. 244) – у формулюваннях: «... створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля» (ч. 1 ст. 239), «...створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля» (ч. 1 ст. 239¹), «...створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля» (ч.ч.1-2 ст. 240), «...створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля» (ч.1 ст. 242), «...створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря» (ч.1 ст. 243), «...створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря» (ч. 3 ст. 243), «...створило небезпеку їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей» (ч. 1 ст. 244); 3) «спричинення» (ч. 1 ст. 236, ст. 237, ч. 2 ст. 238, ч. 2 ст. 239, ч. 3 ст. 239¹, ч. 3 ст. 239², ч. 4 ст. 240, ч. 2 ст. 243) – у формулюваннях: «... спричинило загибель людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки» (ч.1 ст. 236 КК), «...спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки» (ст. 237 КК), «...спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 238 КК); «...спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» (ч.2 ст. 239 КК), «...спричинили загибель людей, масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки» (ч. 3 ст. 239¹ КК); «...спричинили тяжкі наслідки» (ч. 3 ст. 239² КК); «...спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» (ч.4 ст. 240 КК), «...спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 243); 4) «могло завдати...або перешкодити» (3 ст. 243) - у формулюваннях: «... могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку (ч.3 ст. 243) або перешкодити іншим законним видам використання моря» (ч.3 ст. 243).

Вживання термінів-синонімів у різних статтях розділу VII Особливої частини КК таких, як «заподіяння» та «спричинення» для позначення однакового механізму настання наслідків як елемента складів злочинів у сфері водних ресурсів сприяє неправильному з'ясуванню змісту і сутності кримінально-правових норм та створює багато проблем. Адже в одному і тому самому випадку шкода може

вважатися заподіяною, а може створити небезпеку чи бути спричиненою. Розглядаючи дане питання, можна простежити певну непослідовність, з якою законодавець підійшов до викладення у ст. 239¹ КК змісту понять, «заподіяння» та «спричинення» при позначенні механізму заподіяння шкоди. На підставі етимолого-семантичного аналізу вищезгаданих термінів з позиції їх визнання синонімами, тобто словами однієї і тієї ж частини мови, які мають значення, що повністю або частково збігаються, а також враховуючи визначений у філології критерій синонімічності, П. С. Берзін зробив висновок, що кожний із термінів в синонімічному ряді «заподіяння» – «завдання» – «спричинення», не має самостійного смислового навантаження, істотно відмінного від того, що несе в собі інший, споріднений термін у названому синонімічному ряду, створює плутанину у застосуванні кримінально-правових норм, у яких використовуються аналізовані синоніми. Тому погоджуємося з думкою П.С. Берзіна про необхідність використання в КК одного терміну, а саме «заподіяння», оскільки усі решта термінів-синонімів відображають ту чи іншу сторону, той чи інший рівень змісту, смислового навантаження відповідного поняття [58, с. 365].

Наслідки як елемент складу злочину передбачає розкриття їх сутності на підставі з'ясування специфіки використання в нормах Особливої частини КК, зокрема в нормах, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на водні ресурси. Класифікація наслідків як елементів у складі окремих злочинів слід здійснювати на підставі врахування їх (наслідків) взаємозв'язків з іншими елементами складу злочину [58, с. 367]. У злочинах, що посягають на водні ресурси наслідки як елемент складу відображається у «формі» результату єдиного за своїм змістом діяння або одного ускладненого чи кількох різних за змістом альтернативних діянь, що призводить (призводять) до: а) одного (єдиного) обов'язкового наслідку (конструктивного наслідку); б) комплексних наслідків.

Першу форму відображення наслідків в складах злочинів, що посягають на водні ресурси можна представити як поєднання в одному складі злочину єдиного за своїм змістом діяння або одного ускладненого чи кількох різних за змістом альтернативних діянь, що призводить до одного обов'язкового (конструктивного)

наслідку [58, с. 368]. Такий наслідок у складах злочинів проти водних ресурсів закріплюється: а) в основному складі злочину (наприклад: істотна шкода в основному складі незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ч. 1 ст. 249 КК); особливо великий розмір в основному складі незаконного заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ч.1 ст. 239² КК).

Нетипова форма відображення наслідків у складах злочинів, що посягають на водні ресурси, включає поєднання в межах одного складу злочину єдиного за своїм змістом діяння або одного ускладненого чи кількох різних за змістом альтернативних діянь, що призводить до альтернативних (обов'язкових) наслідків, тобто до так званих «комплексних наслідків». «Комплексні наслідки» передбачаються, наприклад, як:

а) конструктивний наслідок, який поєднується з подвійними альтернативними наслідками. Як приклад наведемо порушення стану безпеки охорони надр, і, відповідно, дезорганізацію урегульованих правом соціальних зв'язків, що утворюють такий стан (перший конструктивний наслідок), яке в основному складі порушення встановлених правил охорони надр (ч. 1 ст. 240 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля; порушення стану безпеки використання надр, і, відповідно, дезорганізацію урегульованих правом соціальних зв'язків, що утворюють такий стан (перший конструктивний наслідок), яке в основному складі порушення встановлених правил використання надр (ч. 2 ст. 240 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля; порушення стану безпеки здійснення оцінки впливу на довкілля та екологічної безпеки, і, відповідно, дезорганізацію урегульованих правом соціальних зв'язків, що утворюють такий стан (перший конструктивний наслідок), яке в основному складі порушення порядку здійснення оцінки впливу на довкілля, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію... (ч. 1 ст. 236 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – спричинення

загибелі людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки; порушення стану екологічної безпеки, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів..., а також стану захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою і, відповідно, дезорганізацію урегульованих правом соціальних зв'язків, що утворюють такий стан (перший конструктивний наслідок), яке в основному складі приховання або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів....., а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою (ч. 1 ст. 238 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – негативний вплив на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ; порушення стану безпеки охорони земель, і, відповідно, дезорганізацію урегульованих правом соціальних зв'язків, що утворюють такий стан (перший конструктивний наслідок), яке в основному складі незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч.1 ст. 239¹ КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля; порушення спеціальних правил, і, відповідно, забруднення або псування земель речовинами....(перший конструктивний наслідок), яке в основному складі забруднення або псування земель (ч.1 ст. 239 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля; порушення спеціальних правил, яке в кваліфікованому складі забруднення або псування земель (ч.2 ст. 239 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки; порушення правил охорони вод (водних об'єктів), яке в основному складі порушення правил охорони вод, якщо це спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів....(перший конструктивний наслідок) (ч.1 ст. 242 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля; порушення правил охорони вод (водних об'єктів), яке в кваліфікованому складі порушення правил охорони вод, якщо це спричинило забруднення поверхневих чи

підземних вод і водоносних горизонтів.....(перший конструктивний наслідок) (ч.2 ст. 242 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – спричинення загибелі або захворювання людей, масової загибелі об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки; порушення спеціальних правил (водних об'єктів), яке в основному складі порушення правил охорони вод, якщо це спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів.....(перший конструктивний наслідок) (ч.1 ст. 242 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля;

б) конструктивний наслідок, який поєднується з іншою конструктивною характеристикою складу злочину, а саме: спричинення загибелі людей чи інші тяжкі наслідки в кваліфікованому складі приховання або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ч. 2 ст. 238 КК) альтернативно поєднується з такими альтернативними ознаками як «діяння, ... вчинені повторно або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації; матеріальна шкода у великому розмірі в кваліфікованому складі незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч. 2 ст. 239¹ КК) альтернативно поєднується з альтернативними ознаками «дія ... вчинена повторно, або за попередньою змовою групою осіб»; загибель людей, масова загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки в особливо кваліфікованому складі незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч. 3 ст. 239¹ КК) альтернативно поєднується з такими ознаками як «дії, ... вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом»; особливо великий розмір в кваліфікованому складі незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ч.2 ст. 239² КК) альтернативно поєднується з такими ознаками як «дії, ... вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб»; тяжкі наслідки в особливо кваліфікованому складі незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ч. 3 ст. 239² КК) альтернативно поєднується з такими ознаками як «дії, ... вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб»; загибель людей, їх масове

захворювання або інші тяжкі наслідки в особливо кваліфікованому складі порушення правил охорони або використання надр (ч. 4 ст. 240 КК) альтернативно поєднується з такими ознаками як «діяння, ... вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом», або «діяння, вчинені на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або вчинені повторно» (ч.3 ст. 240 КК);

в) конструктивний наслідок, який поєднується з подвійними альтернативними наслідками та з іншою конструктивною характеристикою складу злочину, а саме: ухилення від проведення або неналежне проведення на території, що зазнала забруднення небезпечними речовинами або...(перший конструктивний наслідок), яке в основному складі невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ч.1 ст. 237 КК) поєднується з альтернативними (обов'язковими) наслідками – спричинення загибелі людей чи інші тяжкі наслідки та поєднується з вчиненням відповідних діянь «особою, на яку покладено обов'язок здійснювати дезактиваційні й інші відновлювальні заходи...»;

Ст.ст. 239, 239¹, 242-244 КК наслідки представлені як: 1) *створення небезпеки* для різних об'єктів кримінально-правової охорони, що передбачене у частинах перших цих статей, а саме: а) створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 239, ч. 1 ст. 242 КК); б) створення небезпеки для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря (ч. 1 ст. 243 КК, ч.3 ст. 243 КК), яка є альтернативною можливістю перешкоджання законним видам використання моря (ч. 1 ст. 243 КК); та можливістю завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря (ч.3 ст. 243 КК України); в) створення небезпеки загибелі живих організмів моря або загроза життю чи здоров'ю людей (ч.1 ст. 244 КК); 2) *реальне заподіяння шкоди* таким об'єктам (які враховуються при визначенні наслідків у вигляді створення небезпеки), у зв'язку з чим в інших частинах цих статей КК зазначається: а) «загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 239 КК); б) «загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» (ч.3 ст. 239¹ КК; ч. 2 ст. 242 КК; ч. 2 ст. 243 КК). Доцільно підтримати висловлену М. І. Пановим і В. П. Тихим думку про те, що у всіх

випадках, коли існує законодавча вказівка на реальність загрози (реальну можливість) настання наслідків, шкода, що спричиняється об'єкту, виражається в порушенні стану захищеності, безпеки суспільних відносин, цінностей, благ, які поставлені під охорону кримінального закону [300, с. 107], так як саме ця теза більш вдало відбиває зміст наслідків даного виду.

В складах окремих злочинів, що посягають на водні ресурси, «порядок розташування» наслідків як структурного елемента відповідає особливостям їх (наслідків) врахування у: а) характеристиці змісту підстав (критеріїв) поділу складів злочинів на основний, кваліфікований (особливо кваліфікований) та привілейований; б) механізмі утворення специфічної конструкції (обов'язкових елементів і зв'язків між ними) та конкретного змісту (обов'язкових ознак) основного, кваліфікованого, особливо кваліфікованого та привілейованого складів злочинів [58, с. 243].

У певних випадках у злочинах, що посягають на водні ресурси, в основному складі злочину, передбаченому в диспозиції частини першої статті Особливої частини КК, міститься загроза (небезпека) заподіяння шкоди, а в кваліфікованому чи особливо кваліфікованому (який міститься, відповідно, в диспозиції частини другої, третьої, четвертої тієї ж статті Особливої частини КК) – реальна шкода. Так, основний склад забруднення або псування земель передбачає «створення небезпеки для життя, здоров'я, людей чи довкілля» (ч. 1 ст. 239 КК), а кваліфікований склад – «загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 цієї статті КК).

Нетипова форма наслідків охоплює наступні випадки: а) основний склад злочину разом із загрозою заподіяння шкоди включає реальне заподіяння шкоди, а кваліфікований – реальне заподіяння шкоди; так, в основному складі порушення правил охорони вод (ч. 1 ст. 242 КК) «створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля» альтернативно поєднується із «забрудненням поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел», а в його кваліфікованому складі передбачається «загибель людей або захворювання людей,

масова загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 цієї статті КК); б) один основний склад злочину містить загрозу заподіяння шкоди, другий основний склад злочину в одній формі вчинення діяння містить поєднання загрози заподіяння шкоди та реальної шкоди, а в другій формі діяння - законодавець наслідок як елемент складу злочину не визначив, а в кваліфікованому складі містить реальну шкоду. Так, основний склад забруднення моря (ч.1 ст. 243 КК) містить в першій формі поєднання загрози заподіяння шкоди «створення небезпеки для життя та здоров'я людей або живих ресурсів моря чи можливість перешкоджання законним видам використання моря» та реальної шкоди «забруднення моря в межах...», в другій формі - відсутні наслідки; другий основний склад злочину забруднення моря (ч.3 ст. 243 КК) містить небезпеку заподіяння шкоди, а саме «створення небезпеки для життя та здоров'я людей або живих організмів моря чи можливість завдання шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкоджання іншим законним видам використання моря»; кваліфікований склад злочину містить реальну шкоду, а саме: «спричинення загибелі людей або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки; в) наслідки, що є елементом основного складу злочину і містять загрозу заподіяння шкоди, в кваліфікований склад не включені (тобто як елемент основного складу злочину наслідки перестають бути обов'язковими для кваліфікованого), а в особливо кваліфікованому складі злочину містять реальне заподіяння шкоди, що альтернативно поєднується з іншими елементами складу злочину, наприклад, в кваліфікованому складі порушення правил охорони або використання надр (ч. 3 ст. 240 КК) законодавець виключив наслідки, які вважаються обов'язковим елементом основних складів цього злочину і визначені у диспозиції ч. 1 та ч.2 названої статті КК як «створення небезпеки для життя, здоров'я людини чи довкілля», а в особливо кваліфікованому складі вони закріплені як «спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» , що альтернативно поєднується з такими ознаками як «дії, ... вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом»; г) основний склад злочину, який передбачений в диспозиції частини першої статті Особливої

частини КК, містить загрозу (небезпеку) заподіяння шкоди, а в кваліфікованому чи особливо кваліфікованому (який міститься, відповідно, в диспозиції частини другої, третьої, четвертої тієї ж статті Особливої частини КК) – реальна шкода, яка є альтернативною іншим елементам складу злочину. Основний склад незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ч.1 ст. 239¹ КК) включає «створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля», кваліфікований (ч. 2 названої статті КК) – «матеріальну шкоду у великому розмірі», що альтернативно поєднується з іншими елементами складу злочину «...вчинена повторно, або за попередньою змовою групою осіб», а особливо кваліфікований склад злочину – «спричинили загибель людей, масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки», що альтернативно поєднується з «...дії..., якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом» (ч.3 ст. 239¹ КК України); г) наслідки, що в кваліфікований склад не включені (тобто як елемент основного складу злочину наслідки перестають бути обов'язковими для кваліфікованого), а в основному та особливо кваліфікованому складі злочину містять реальне заподіяння шкоди. Так, ч.2 ст. 239² КК не містить наслідків, а основний (ч.1 ст. 239² КК України) склад злочину містить реальне настання шкоди – «в особливо великих розмірах» (ч.1 ст. 239² КК), особливо кваліфікований – «тяжкі наслідки» (ч.3 ст. 239² КК); г) в основному складі злочину, передбаченому в диспозиції частини першої статті Особливої частини КК, міститься загроза (небезпека) заподіяння шкоди - в одній його формі діяння, а в іншій формі - не містить наслідків як елемента складу злочину, а в кваліфікованому чи особливо кваліфікованому (який міститься, відповідно, в диспозиції частини другої, третьої, четвертої тієї ж статті Особливої частини КК) – реальна шкода; д) в основному складі злочину міститься поєднання в одній формі діяння - реальна шкода, в іншій формі діяння - загроза заподіяння шкоди. Так, в основному складі порушення законодавства про континентальний шельф України (ч.1 ст. 244 КК) в одній формі діяння - реальна шкода, а саме: «істотна шкода», а в другій формі діяння - загроза її заподіяння: «створення небезпеки загибелі живих організмів моря або загроза життю чи здоров'ю

людей»); е) наслідки, що є елементом основного складу злочину містять реальну шкоду, а кваліфікований склад злочину таких наслідків не передбачає. Так, основний склад злочину (ч.1 ст. 249 КК України) містить наслідок у вигляді реальної шкоди - «істотної шкоди», однак в ч.2 ст. 249 КК наслідки взагалі відсутні.

Аналізуючи наслідки в складах злочинів, що посягають на водні ресурси, можна зазначити, що екологічна шкода, що виникає внаслідок порушення спеціальних (встановлених) правил (ст.ст. 239, 242, 243 КК), повинна викликати більш тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди життю, здоров'ю людей, довкіллю. Є. В. Шевченко зазначену конструкцію розглядає як злочини з похідними наслідками. В таких злочинних діях обов'язково є два суспільно небезпечних наслідки: проміжний та похідний [438, с. 6]. Проміжний (основний) – це наслідок, що безпосередньо утворюється внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння. На відміну від нього, похідний (додатковий) утворюється внаслідок розвитку основного наслідку, як додаткова шкода, що посилює загальну шкоду від вчинення злочину [338, с. 210]. Особливість полягає у тому, що в деяких складах злочинів, що посягають на водні ресурси, обов'язковим є не заподіяння такими діями реальної шкоди, а лише створення небезпеки її заподіяння.

Склади злочинів, передбачені ст.ст. 239, 242, 243 КК, включають так звані похідні наслідки. Так, ч.1 ст. 239 КК передбачає два види наслідків: первинні і похідні або віддалені, які можна поділити на наслідки першого порядку та наслідки другого порядку [444, с. 8]. До перших наслідків належить забруднення або псування земель, до других – наслідки у вигляді створення реальної загрози життю, здоров'ю людини або довкіллю – наслідки першого порядку, а за частиною другою – спричинення реальної шкоди цим об'єктам – наслідки другого порядку. В ч. 1 ст. 242 КК до перших наслідків належить забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів...або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел, до других – наслідки у вигляді створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля – наслідки першого порядку, а за частиною другою – спричинення реальної шкоди у вигляді загибелі або захворювання людей,

масової загибелі об'єктів тваринного чи рослинного світу чи інших тяжких наслідків – наслідки другого порядку. Аналогічно, в ч.1 ст. 243 КК до перших наслідків належить забруднення моря в межах внутрішніх морських чи ..., до других – наслідки у вигляді створення небезпеки для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи можливості перешкоджання законним видам використання моря – наслідки першого порядку, а за частиною другою – спричинення реальної шкоди у вигляді загибелі або захворювання людей, масової загибелі об'єктів тваринного чи рослинного світу чи інших тяжких наслідків – наслідки другого порядку [444, с. 9].

Оскільки об'єкти кримінально-правової охорони, на які спрямовується заподіяння шкоди, є різними, то відповідно зміст наслідків як елементів складів цих злочинів за своїм конкретним змістом також має відрізнятись. Тому погодитись, що зміст таких наслідків у складах злочинів різних видів є однаковим, а також однаковою є їх тяжкість [370, с. 127], однозначно не можна. Розглянемо більш детально наслідки в складах злочинів, що посягають на водні ресурси.

Порушення спеціальних правил у межах складів злочину, передбаченого ст. 239 КК, – це суспільно небезпечне діяння, що здатне утворювати настання суспільно небезпечних наслідків, які поділяються на найближчий та віддалений наслідок. Виходячи з конструкції диспозиції ст. 239 КК, можна зробити висновок, що первинним найближчим наслідком, до якого призводить порушення особою вимог спеціальних правил, виступає погіршення нормального якісного стану ґрунтового покриву земель [444, с. 105].

Проте єдиний підхід у визначенні наслідків в складах злочину, передбаченого ст. 239 КК, відсутній. Одні вчені вважають, що забруднення землі – це внесення в ґрунти речовин у вигляді різних відходів (отрутохімікатів, хімічних і радіоактивних речовин), а інші - несприятливі кількісні або якісні зміни, що сталися в результаті господарської діяльності або інших антропогенних навантажень, внаслідок проникнення в землі різних забруднюючих речовин [272, с. 638; 444, с. 106]. Під псуванням землі одні вчені в зміст даного поняття включають незаконне зняття родючого шару ґрунту і ґрунтового покриву, що призвело її до

непридатного стану, або безконтрольне використання такого шару, розробка корисних копалин при геологорозвідувальних, будівельних та інших роботах, заболочення земель тощо [197, с. 218], а інші - зміну фізичних, біологічних та інших властивостей і характеристик земель, яка зумовлює непридатність використання їх за цільовим призначенням [272, с. 638; 444, с. 106].

Законодавче визначення понять «забруднення» та «псування» міститься в ст. 1 ЗУ «Про державний контроль за використанням та охороною земель», яка зазначає, що забруднення земель - це накопичення у ґрунтах і ґрунтових водах внаслідок антропогенного впливу пестицидів й агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних або якісних змін, а псування земель - це порушення природного стану земель, яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами, порушення родючого шару ґрунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель у спосіб, що погіршує їх природну родючість. [444, с.107].

Аналізуючи ці поняття А. М. Шульга наголошує, що порівняно із забрудненням, псування земель є ширшою категорією. Це обумовлено змінами якісних характеристик в результаті порушення правил поводження з хімічними чи біологічними речовинами за неможливості відновлення родючого шару ґрунту або потреби значного часу для його відтворення. Псування родючого шару земель – це часткове або повне зруйнування ґрунтового покриву внаслідок погіршення його фізичного і біологічного стану, а також зниження родючості ґрунтів, що обумовлює неможливість використання земельної ділянки або потребує введення спеціальних обмежень (включаючи консервацію) [444, с. 8].

Слід погодитись з Т. К. Оверковською, яка одним із проявів забруднення земель хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами вважає їх

псування. Отже, поняття «псування земель» за своїм змістом слід вважати більш широким. У той же час, забруднення є складовою цього поняття [287, с. 87].

Псування земель може здійснюватись як шляхом дії, так і шляхом бездіяльності. У першому випадку винна особа здійснює механічний вплив на землі (використовує важку сільськогосподарську техніку, що призводить до ущільнення ґрунтів, вчиняє розорення схилів з порушенням спеціальних правил запобігання ерозії ґрунтів тощо), у другому - суб'єкт злочину в залежності від категорії земель не дотримується встановлених земельним законодавством правил використання земельних ділянок.

За змістом ч. 1 ст. 239 КК до інших ознак об'єктивної сторони відносяться - забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля; порушення спеціальних правил; створення небезпеки життю, здоров'ю людей чи довкіллю. Остання ознака, будучи очевидною та реальною, визначає момент, з якого злочин вважається закінченим (не дивлячись навіть на відсутність спричинення прямої, дійсної шкоди життю, здоров'ю людей або довкіллю).

Аналіз диспозиції ст. 239 КК дає підстави умовно окреслити наступні складові наслідків забруднення або псування земель: а) шкода життю та здоров'ю людей, як фізична шкода; б) шкода, що завдається різним природним екосистемам, як екологічна шкода; в) шкода землі як об'єкту господарювання, як економічна шкода [444, с. 8].

Судова практика та результати наукових доробок у сфері охорони довкілля дають підстави віднести до інших тяжких наслідків вчинення цього злочину масову загибель об'єктів тваринного світу, знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу на значних площах, спричинення особливо великих матеріальних збитків, забруднення або псування значних територій, неможливість проживання населення на певній території, а також вимушене переселення людей.

Отже, з огляду на викладене слід визнати, що в результаті порушення виною особою спеціальних правил виникає наслідок у вигляді забруднення і псування земель, які тягнуть за собою настання похідних наслідків – створення загрози

заподіяння шкоди життю, здоров'ю людей або довкіллю чи реальне заподіяння такої шкоди. При цьому останні у складі цього злочину виступають кваліфікуючими ознаками (ч. 2 ст. 239 КК).

В ч. 4 ст. 240 КК особливо кваліфікуючою ознакою є спричинення «інших тяжких наслідків», що відповідно є оціночним поняттям і викликає помилки у правозастосовній практиці. Так, *Борзнянський районний суд Чернігівської області від 05.12.2012 р. у справі № 2503/1057/2012 у вирозі кваліфікував дії особи за ч.2 ст.240 КК України, як незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення. За фактичними обставинами справи ОСОБА_2, обіймаючи посаду директора ТОВ «Головеньківське Плюс» с.Головеньки Борзнянського району з 10 вересня 2011 року та будучи службовою особою, здійснюючи адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі обов'язки, через неналежне виконання своїх службових обов'язків не впевнився в наявності у ТОВ «Головеньківське Плюс» дозволу на спеціальне водокористування і відповідно законності видобування ним підземних питних вод та не вжив заходів щодо отримання товариством такого дозволу. Внаслідок вказаних причин ТОВ «Головеньківське Плюс», в порушення ст.ст.44, 49 ВК, у період з 10 вересня 2011 року по 31 березня 2012 року, використовуючи дві артезіанські свердловини, розміщені на землях, які перебувають в користуванні товариства, розташованих за адресами: Борзнянський район, с.Головеньки, вул. Інтернаціональна, 30-а та Борзнянський район, с.Головеньки, вул. Пушкіна, 96, незаконно здійснило видобування підземних питних вод в кількості 9260 куб.м., які, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №827 від 12 грудня 1994 року, належать до корисних копалин загальнодержавного значення, та використало їх в своїй господарській діяльності. Державі заподіяно збитків на суму 325 766,80 грн. [83]. Проаналізувавши фактичні обставини справи, доходимо висновку, що судом неправильно здійснена кримінально-правова оцінка вчиненого, оскільки в результаті вчиненого заподіяна державі збитки на суму 325 766,80 грн., що є тяжкими наслідками, а тому дії особи необхідно кваліфікувати за ч.4 ст. 240 КК, як*

незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, що спричинило тяжкі наслідки.

Аналіз диспозиції ч.1 ст. 242 КК, дає підстави зробити висновок про те, що до суспільно-небезпечних наслідків порушення правил охорони вод (водних об'єктів) відносяться: забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміна їхніх природних властивостей або виснаження водних джерел.

За змістом диспозиції ч.1 ст. 242 КК, до підстав кримінальної відповідальності зокрема відносяться випадки, за яких внаслідок порушення правил охорони вод (водних об'єктів) спричиняється забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміна їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел і створюється небезпека для життя, здоров'я людей чи для довкілля [247, с. 134]. Виходячи з наведеного, з урахуванням недостатньої розробленості в юридичній літературі питань, щодо сутності та ознак поняття «забруднення водних об'єктів», слід дослідити суть та зміст таких понять, як «забруднення» і «виснаження».

Загальне визначення поняття «забруднення вод», як надходження до водних об'єктів забруднюючих речовин, дає ВК [115]. Авторську дефініцію «забруднення вод» дає І. В. Барчук, який з огляду на позиції І. О. Роцина та Є. С. Тарханова пропонує розуміти таке забруднення у загальному та кримінально-правовому значеннях. Сутність першого виду забруднення, на його думку полягає як у змінах складу і властивостей води, так і у процесі надходження до неї сторонніх предметів, мікроорганізмів понад встановлені нормативи і вимоги до якості води. Щодо кримінально-правового забруднення водних об'єктів, відповідно до положень ст. 242 КК, то під таким забрудненням автор пропонує розуміти умисне або необережне, заборонене кримінальним законодавством діяння (дію чи бездіяльність суб'єкта), що полягає у забрудненні водних об'єктів та має своїм наслідком модифікацію фізичних, хімічних чи біологічних властивостей складу вод, загибель людей або їх захворювання, масову загибель об'єктів тваринного світу або інші тяжкі наслідки або створення небезпеки для життя й здоров'я людей

чи навколишнього природного середовища, або виснаження водних джерел [14, с. 160; 47, с. 18]. З огляду на теоретичне та практичне значення сформульованого І. В. Барчуком поняття з таким підходом до визначення «забруднення вод» можливо погодитись.

Крім зазначеного, в літературі розглядаються наступні підходи щодо тлумачення «забруднення водних об'єктів» [24, с. 11]:

1) надходження до водних об'єктів забруднюючої речовини, розчинів (відходів, викидів, напівфабрикатів, неочищених стічних вод), які попадають до водойм за наслідками господарської діяльності людей;

2) скидання або надходження іншим способом у водні об'єкти засобів, а також утворення в них речовин, що погіршують якість поверхневих і підземних вод, обмежують їх використання чи негативно впливають на стан дна і берегів водних об'єктів;

3) скидання, вилив або інше надходження до водних об'єктів шкідливих речовин, а також утворення в них шкідливих речовин (одержаних додатково до їх природного стану домішок), що значно погіршує природний стан та ускладнює використання вод, створює небезпеку для життя і здоров'я людей, а також для тваринного й рослинного світу, довкілля [236, с. 52].

Отже, наслідок у вигляді забруднення вод полягає не лише в забрудненні водних об'єктів, а й водних ресурсів (таких елементів довкілля, як водні живі ресурси, надра, земля водного фонду, які нерозривно пов'язані з водою). Тобто, під забрудненням вод слід розуміти надходження до водних об'єктів певних забруднюючих речовин, які спричиняють негативний вплив на якість води, земель водного фонду, надр, а також життєдіяльність водних живих ресурсів.

Не є суттєвим факт встановлення гранично допустимої концентрації забруднюючих речовин. Однак слід звернути увагу на те, що традиційно забруднюючою речовиною у науці вважають речовину, що привноситься у водний об'єкт в результаті саме господарської діяльності людини і спричиняє погіршення якості (природних властивостей) води. Така зміна відбувається в результаті антропогенних чи природних процесів, що спричиняють погіршення функцій

природи стосовно певного об'єкта (людини, біологічного організму, об'єктів життєдіяльності людини) та полягає у негативних перетвореннях властивостей водних об'єктів (хімічних, механічних, фізичних, біологічних і пов'язаних з ними інформаційних).

Отже, до характеристик суспільної небезпеки забруднення водних об'єктів, як наслідку порушення правил охорони вод, відносяться: посягання на встановлений порядок збереження, використання, відтворення та охорони вод (водних об'єктів) від забруднення, негативної зміни їхніх природних властивостей та виснаження; прямий зв'язок з іншими протиправними діями, які є тяжкими злочинами; значна шкідливість, тяжкі наслідки.

Іншим видом наслідків порушення правил охорони вод слід визнавати виснаження водних джерел. За змістом ч.1 ст. 242 КК під таким виснаженням розуміють стійке скорочення водних запасів і погіршення якості водних джерел, що створило небезпеку настання наслідків [236, с. 52]. Таким чином, до характеристик даного наслідку відносяться: 1) наявність стійкого характеру; 2) він є результатом людської діяльності; 3) наявність небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля.

Подібним наведеному є тлумачення «виснаження», надане В. В. Локтіоною, відповідно до якого, виснаженням визнається стійке, тобто таке, що не може бути подолане природним шляхом, скорочення запасів і погіршення якості вод, втрата ними здатності до самоочищення. До характеристик цього процесу, на думку авторки, відноситься незворотне зменшення мінімально допустимого стоку вод, що тягне за собою їх повну або часткову непридатність для певних видів водокористування [229, с. 62]. За твердженням В. К. Матвійчука, до виснаження призводять наступні діяння: 1) розорювання поверхні водоскиду; 2) вирубування водоохоронних лісів; 3) надмірне знищення боліт; 4) забори води у розмірах, що перевищують природне поновлення; 5) безсистемне розташування водозабірних свердловин; 6) неправильний вантаж водних джерел; 7) відсутність обладнання, що закриває самовиливні підземні води; 8) гідротехнічне та гідромеліоративне будівництво; 9) гірничовидобувна діяльність і т. п. [236, с. 63].

Тобто, наслідки у вигляді забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, виснаження водних джерел, а також забруднення моря передбачає заподіяння шкоди наступних видів: особистої - при створенні небезпеки або реального заподіяння шкоди життю, здоров'ю людей; екологічної – при створенні небезпеки або реального заподіяння шкоди довкіллю, живим ресурсам моря; економічної – руйнування надр, знищення певної кількості живих водних ресурсів, забруднення і псування земель водного фонду і т.д. Визначення шкоди в складах злочинів, що посягають на водні ресурси, регулюється низкою підзаконних нормативно-правових актів, а саме: методикою розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, затвердженою наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.2009 р. № 389, [254] методикою розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення правил рибальства та охорони водних живих ресурсів, затвердженою наказом Міністерства аграрної політики України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 12.07.2004 р. №248/273 [253]; методикою визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами, затвердженою наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 29.08.2011 р. №303 [251]; методикою обчислення розміру збитків від забруднення нафтою, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 р. №631 [252].

Однак, зазначені методики в складах злочинів проти довкілля, не є придатними, оскільки прямо не відображають механізм заподіяння шкоди відповідним об'єктам довкілля. Наприклад, розмір шкоди в порушенні охорони надр буде залежати від 1 м³, забраного в акваторії. Це підтверджується аналізом судової практики (таблиця 1). Для прикладу, вироком Апеляційного суду Чернівецької області від 28.03.2014 р. у справі № №11-кп/794/96/14, особа винила злочин, передбачений ч.2 ст. 240 КК за таких фактичних обставин: «судом апеляційної інстанції встановлено, що ОСОБА_2, будучи директором ТзОВ

«Буденецький завод мінеральних вод», яке розташоване в с. Буденець Сторожинецького району Чернівецької області, тобто службовою особою, наділеною організаційно-розпорядчими та господарськими функціями, маючи на балансі товариства свердловину для видобутку корисних копалин у виді мінеральної води, достовірно знаючи, що товариству за неодноразове порушення вимог умов дозволу та угоди про умови користування ділянкою надр, наказом Міністерства охорони навколишнього середовища від 20.11.2009 р. № 623, анульований спеціальний дозвіл на користування надрами, діючи умисно, в порушення вимог ст.ст.5,40,68 Закону України «Про охорону навколишнього середовища», ст.ст.4,16,19,24,56 Кодексу України «Про надра», п.3,8 Постанови Кабінету Міністрів України від 30.05.2011р. № 615 «Про затвердження порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами», з метою отримання незаконного прибутку, діючи в інтересах очолюваного товариства та у своїх власних інтересах, використовуючи свої владні повноваження директора товариства щодо керівництва найманими працівниками, розуміючи в силу займаної посади та досвіду роботи в галузі видобування корисних копалин, що розробка надр та їх вилучення без діючого спеціального дозволу уповноваженого органу у сфері охорони надр є незаконним, в період з 17 січня 2013р. по 21 травня 2013р. надавав вказівки найманим працівникам здійснювати незаконне видобування мінеральної води з родовища, що розташоване в с. Буденець Сторожинецького району Чернівецької області, її незаконну передачу товариству та наступне її фасування в тару під торговою маркою мінеральної води і реалізацію води на території України та отримання незаконного прибутку, всього за вказаний період ОСОБА_2 видобуто 125,4 куб.м. води на суму 7206,74 грн., чим спричинено шкоду державі в особі державної екологічної інспекції в Чернівецькій області на вищевказану суму. Тим самим, ОСОБА_2 своїми діями вчинив кримінальне правопорушення, передбачене ст.240 ч.2 КК України» [84].

Таким чином, шкода, заподіяна державі в результаті порушення правил охорони і використання надр, вираховується, виходячи з 1 куб. м. води, і не враховує збитки, заподіяні, наприклад, видобуванням корисних копалин.

Інша ситуація. Так, вироком Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 02.03.2011 р. у справі № 1-177/11 особа вчинила злочини, передбачені ч.1 ст. 367, ч.1 ст. 242 КК за таких обставин: «особа, займаючи посаду головного інженера комунально-виробничого управління «Каховський водоканал», розташованого за адресою: Херсонська область, м. Каховка, вул. Мелітопольська, 87, являючись відповідальною особою за охорону навколишнього природного середовища на підприємстві, керуючись у своїй роботі Статутом підприємства (нова редакція), затвердженого рішенням виконавчого комітету Каховської міської ради за № 69 від 13.02.2007 року із змінами та доповненнями від 09.12.2008 року та посадовою інструкцією від 01.08.2007 року, виконуючи функції, пов'язані з організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими обов'язками і таким чином будучи службовою особою, в період з 01.10.2008 року по 31.12.2009 року, неналежно виконуючи свої службові обов'язки, не забезпечив належну охорону навколишнього природного середовища на підприємстві, внаслідок чого, КВУ «Каховський водоканал» було здійснено наднормативне скидання стічних вод з перевищенням встановлених нормативів гранично допустимих скидів забруднюючих речовин, чим спричинено забруднення поверхневих вод Каховського водосховища р.Дніпро, створено небезпеку для довкілля та заподіяно істотну шкоду охоронюваним законом державним інтересам, яка виразилась в заподіянні матеріальних збитків в розмірі 55618, 39 грн. та конституційним правам громадян України» [99].

Аналіз методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, затверджена наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.2009 № 38 показує, що визначення шкоди враховує лише шкоду, яка заподіяна водним об'єктам, і не враховує шкоди, яка заподіяна іншими елементами довкілля.

У зв'язку з чим, запропоновано внести зміни до методик, які передбачають порядок обчислення такої шкоди, передбачивши визначення шкоди в злочинах, що посягають на водні ресурси, з урахуванням комплексного підходу її заподіяння

всім елементам довкілля, які зазнають посягання, а не лише окремим його складовим.

До наслідків кваліфікованого складу злочину (ч.2 ст. 242 КК) відносяться: 1) загибель або захворювання людей; 2) масова загибель об'єктів тваринного й рослинного світу; 3) інші тяжкі наслідки.

Згідно п. 6 Постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 лютого 2004 року № 17 під загибеллю людей слід розуміти настання смерті хоча б однієї людини. У зв'язку з цим, видається за доцільне у частинах перших статей 239, 239¹, 240, 242, 243, 244 КК замінити термін «людей» замінити на термін «людини» [332].

Захворювання людей – це погіршення стану здоров'я хоча б однієї людини, поєднане із стійкою втратою працездатності, зараженням епідемічними або інфекційними хворобами кількох осіб, появою відхилень у розвитку дітей, значним зниженням тривалості життя, захисних можливостей імунної системи [274, с. 34-35; 41, с. 111].

Відповідно до абз. 2, 3 п.5 Постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 лютого 2004 року № 17 під тяжкими наслідками слід розуміти: загибель чи масове захворювання людей; істотне погіршення екологічної обстановки в тому чи іншому регіоні (місцевості); зникнення, масові загибель чи тяжкі захворювання об'єктів тваринного і рослинного світу; неможливість відтворити протягом тривалого часу ті чи інші природні об'єкти або використовувати природні ресурси в певному регіоні; генетичне перетворення тих чи інших природних об'єктів; заподіяння матеріальної шкоди в особливо великих розмірах; тощо. З'ясовуючи питання про те, чи є загибель або захворювання об'єктів тваринного світу масовими, суди, зокрема, повинні досліджувати відомості про чисельність тварин, риби, інших організмів, що загинули чи захворіли, їх поширеність на території України або конкретної адміністративно-територіальної одиниці [332].

Поряд з тим, за змістом рішення Великої Палати Верховного Суду при розгляді справи № 755/10947/17, незалежно від того, чи перераховані усі

постанови, у яких викладена правова позиція, від якої відступила Велика Палата, суди під час вирішення тотожних спорів мають враховувати саме останню правову позицію Великої Палати. У зв'язку з цим, видається за доцільне розглянути питання щодо розуміння поняття тяжких наслідків у злочинах проти довкілля та сформувати наступну правову позицію *«Під тяжкими наслідками слід розуміти: загибель або захворювання людей; істотне погіршення екологічної обстановки в тому чи іншому регіоні (місцевості); зникнення, масова загибель чи тяжкі захворювання об'єктів тваринного і рослинного світу; неможливість відтворити протягом тривалого часу ті чи інші природні об'єкти або використовувати природні ресурси в певному регіоні; генетичне перетворення тих чи інших природних об'єктів; заподіяння матеріальної шкоди в особливо великих розмірах»*.

Ряд вчених, в тому числі й В. К. Матвійчук, наголошуючи, що діяння, визначені у диспозиції ч. 1 ст. 242 КК України, тільки створюють небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, вважають, що порушення правил охорони вод є злочином з формальним складом, а злочин, передбачений в ч. 2 ст. 242 КК України – злочином з матеріальним складом (з урахуванням зазначення у диспозиції ч.2 цієї статті наслідків як обов'язкового елементу складу злочину). При цьому, обґрунтовуючи свою позицію загрозу настання наслідків, з якою пов'язується криміналізація діяння, вони не визнають. На мою думку, з такою позицією погодитися не можна, оскільки саме визначені у диспозиції ч.1 ст.242 КК України наслідки у вигляді забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміни їх природних властивостей або виснаження водних джерел та створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля є результатом вчинення визначених диспозицією ч. 1 цієї статті діянь [2, с. 509].

Зазначену тезу підтверджують і матеріали судової практики розгляду кримінальних проваджень щодо порушення правил охорони вод. Зокрема, у вироку від 14.09.2015 р. по справі № 199/6904/15-к Амур-Нижньодніпровський районний суд м. Дніпропетровська кваліфікував дії особи за ч. 1 ст. 242 КК України,

спираючись, серед іншого, на те, що внаслідок скидів забруднюючих речовин зі зворотними водами з перевищенням встановленого нормативу до водних об'єктів р. Самара та р. Дніпро, утворилися плями плаваючих відходів, які у сукупності з додатковими негативними факторами можуть мати реальну загрозу здоров'ю населення, яке активно використовує прибережну смугу цієї ділянки берега для пляжного відпочинку. Також скиди зворотних вод та утворення острову відходів внаслідок виробничої діяльності ТОВ «Дніпропетровська паперова фабрика» становить небезпеку для гідродіонтів, в тому числі і для нерестуючої риби, її ікри, личинок, місць нагулу риб і її молоді; існує загроза міграцій токсикантів, які накопичилися в рибній продукції, до організму людей споживачів риби; існує небезпека зменшення рибних запасів та інших об'єктів водного промислу, руйнування чи істотного ушкодження природних територій р. Самара (нерестовищ та нагульних площ), рослинного світу [83].

Розглянемо особливості наслідків, як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 243 КК. Необхідно зазначити, що забруднення моря в першій його формі – це наслідок (проміжний), який є результатом порушення особою спеціальних правил. А вже потім забруднення моря породжує настання похідних наслідків – створення загрози заподіяння шкоди життю, здоров'ю людей або живих ресурсів моря чи реальне заподіяння такої шкоди. Останні виступають кваліфікуючими обставинами у складі цього злочину (ч. 2 ст. 243 КК).

За особливостями конструкції та моменту закінчення злочину, склад злочину, передбачений ч.1 ст. 243 КК, є формально-матеріальний, оскільки для визначення злочину в його першій формі закінченим необхідно, щоб забруднення моря створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря, а злочин у другій формі є закінченим з моменту скидання чи поховання в морі зазначених у ч. 1 ст. 243 КК матеріалів, речовин та відходів.

Під забрудненням моря з порушенням спеціальних правил (ч. 1 ст. 243 КК) можна розуміти наступні дії: 1) які прямо заборонені (застосування стійких і сильнодіючих пестицидів; влаштувати полігони побутових та промислових відходів і накопичувачів стічних вод; будівництво промислових об'єктів; влаштувати вигреби для накопичення господарсько-побутових, стічних вод об'ємом більше одного кубічного метра на добу тощо); 2) бездіяльності, що проявляється у невжитті водокористувачем відповідних заходів щодо запобігання забруднення моря, зокрема скидання у море стічних вод, які містять збудників інфекційних захворювань, за обсягом скидання забруднюючих речовин перевищують гранично допустимі концентрації [236, с. 179].

Відповідно до ч. 1 ст. 244 КК порушення законодавства про континентальний шельф *повинне спричинити істотну шкоду*, злочинна бездіяльність відповідальної за безпеку і схоронність морського середовища особи *повинна створити загрозу заподіяння шкоди - життю і здоров'ю населення та життю живих ресурсів*, а відповідно до ч. 2 ст. 244 КК *такого збитку чи загрози може і не бути*, порушення законодавства про континентальний шельф вчиняється іноземною особою. Це вказує на недосконалість існуючої норми навіть у порівнянні з існуючою в КК 1960 року статтею 163¹. У зв'язку з цим, невизначеним представляється питання про те, якої форми набуває склад злочину - формальний він чи матеріальний, і чому іноземний суб'єкт несе відповідальність без наявності істотної шкоди.

Отже, злочин визнається закінченим: 1) з моменту заподіяння істотної шкоди - у разі порушення законодавства про континентальний шельф (матеріальний склад злочину); 2) з моменту створення небезпеки загибелі живих організмів або загрози життю чи здоров'ю людей - у разі неприйняття відповідною особою заходів захисту (матеріальний склад злочину); 3) з моменту проведення іноземцем незволених робіт на континентальному шельфі України (формальний склад злочину).

У зв'язку з вищевикладеним, вважаємо за необхідне запропонувати визначати істотну шкоду аналогічно істотній шкоді у ст. 248 КК та доповнити ст. 244 КК

приміткою наступного змісту: *«Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує НМДГ».*

У ч. 1 ст. 249 КК суспільно небезпечні наслідки злочину позначаються поняттям «істотна шкода». Порядок встановлення конкретних грошових показників матеріальної шкоди залежно від виду водних тварин і рослин визначається у таксах для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів, які були затверджені Постановою Кабінету Міністрів України 21 листопада 2011 р. Окремо визначаються розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України.

Для визначення істотної шкоди при вчиненні злочину, передбаченого ст. 249 КК, візьмемо за основу розмір, зазначений у примітці до ст. 248 КК. Крім того, доцільно законодавчо диференціювати розміри шкоди, заподіяної злочином, на істотні, великі й особливо великі та розглядати їх як ознаки відповідно основного, кваліфікованого й особливо кваліфікованого складу злочину. Відповідні зміни можна викласти в КК таким чином: «ті самі дії, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, ...» (ч. 3 ст. 249 КК). Потреба в цій диференціації викликана тим, що незворотні зміни у водній екосистемі не можна обмежити лише поняттям істотної шкоди.

Отже, доцільно у примітці до ст. 249 КК навести визначення розмірів шкоди, заподіяної злочином, виклавши її наступним чином: *«1. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у дві тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. Тяжкими наслідками у цій статті вважаються такі наслідки, які у п'ять тисяч і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян».*

Крім того, аналіз судової практики та законодавства зарубіжних країн свідчить про необхідність викладення ч. 1 ст. 249 КК в наступній редакції: *«Незаконне*

добування водних живих ресурсів, якщо воно заподіяло істотну шкоду, або вчинене на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або в зоні надзвичайної екологічної ситуації чи екологічного лиха, а також незаконне добування водних живих ресурсів, що належать до особливо цінних видів тваринного або рослинного світу чи видів, які занесені до Червоної книги України» [292, с. 192-193]. Також пропоную ч.2 ст. 249 КК доповнити кваліфікуючою ознакою «за попередньою змовою групою осіб».

Наступною важливою обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочинів, що посягають на водні ресурси, є **причинний зв'язок** між діянням (бездіяльністю) і наслідками.

Основними положеннями загальнонаукової концепції причинності є такі: 1) причинний зв'язок є активним, дієвим та асиметричним; 2) причинність є об'єктивним зв'язком і не залежить від людської свідомості; 3) причинність є універсальною; 4) причинний зв'язок є необхідним та закономірним; 5) розвиток причинного зв'язку є нескінченним процесом, в якому причина і наслідок постійно міняються місцями; 6) причинний зв'язок здійснюється у часі та просторі [375, с. 159].

У складах злочинів, що посягають на водні ресурси, важливе значення має причинний зв'язок, оскільки він дозволяє: відокремити коло діянь, які можуть розглядатися в якості об'єктивної передумови кримінальної відповідальності; допомагає більш точно розуміти механізм заподіяння шкоди об'єкту кримінально правової охорони; дозволяє визначати коло осіб, які підлягають кримінальній відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси, а також сприяє з'ясуванню ознак суб'єктивної сторони вчиненого. Крім того, встановлення причинного зв'язку в злочинах, що посягають на водні ресурси, виступає об'єктивною передумовою настання кримінальної відповідальності, оскільки за особливостями конструкції більшість цих злочинів з матеріальним складом.

У науці вироблено велику кількість теорій причинного зв'язку: теорія адекватного причинного зв'язку, в якій під причинами розуміються типові умови, що призводять до настання певного явища; теорія головної причини, за якою

причиною слід вважати таку умову, якій належить вирішальна роль у відтворенні події; теорія причини та умови; теорія безпосередньої (найближчої) причини; теорія необхідного та випадкового причинового зв'язку; теорія імовірного причинового зв'язку; теорія юридичного фіктивного причинового зв'язку; теорія можливості та дійсності; теорія винної причинності; теорія необхідної умови та ін. [420, с. 316-356].

У науці виділено такі види необхідних причинових зв'язків, що мають кримінально-правове значення: безпосередній (прямий) причиновий зв'язок; опосередкований необхідний причиновий зв'язок; необхідний причиновий зв'язок при співучасті; необхідний причиновий зв'язок за наявності особливих умов на боці потерпілого [10, с.40-41].

Незалежно від того, який вид причинового зв'язку має місце, для його встановлення необхідно уявно ізолювати причину та наслідок, тобто суспільно небезпечне діяння і суспільно небезпечний наслідок, від інших причинно-наслідкових ланок і опосередкувань [181, с. 131].

Пристаючи до аналізу причинового зв'язку між суспільно небезпечними діяннями та його суспільно небезпечними наслідками в злочинах, що посягають на водні ресурси, можна виділити наступні групи (види) причинового зв'язку:

а) безпосередній (прямий) причиновий зв'язок. Безпосередній причиновий зв'язок існує, коли дія без втручання будь-яких додаткових умов безпосередньо породжує суспільно небезпечні наслідки, а саме: діяння у вигляді порушення порядку здійснення оцінки впливу на довкілля, правил екологічної безпеки породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді загибелі людей, екологічного забруднення значних територій або інших тяжких наслідків (ч.1 ст. 236 КК); діяння у вигляді ухилення від проведення або неналежне проведення дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді загибелі людей або інші тяжкі наслідки (ч.1 ст. 237 КК); діяння у формі незаконного заволодіння поверхневим шаром (у тому числі ґрунтовим покривом) земель породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді створення небезпеку

для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч.1 ст. 239¹ КК); діяння у формі незаконного заволодіння поверхневим шаром (у тому числі ґрунтовим покривом) земель породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді матеріальної шкоди у великому розмірі (ч.2 ст. 239¹ КК); діяння у формі незаконного заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді тяжких наслідків (ч.3 ст. 239² КК); діяння у формі порушення встановлених правил охорони надр породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч.1 ст. 240 КК); діяння у формі порушення встановлених правил використання надр породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч.2 ст. 240 КК); діяння у формі порушення встановлених правил охорони чи використання надр породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді спричинення загибелі людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ч.4 ст. 240 КК); діяння у формі порушення законодавства про континентальний шельф України, породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді істотної шкоди (ч.1 ст. 244 КК); діяння у формі невжиття заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії, породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді створення небезпеки їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей (ч.1 ст. 244 КК); дія у вигляді незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим добувним промислом безпосередньо породжує суспільно небезпечні наслідки - істотну шкоду довкіллю (ч.1 ст. 249 КК). Сутність **безпосереднього (прямого) причинового зв'язку** розкривається внаслідок того, що доведення цих злочинів до кінця, хоча й потребує певного планування, обрання відповідних місця, часу, способів, засобів та знарядь його вчинення, але настання наслідку, як правило, з неминучістю і повністю закономірно впливає з самих дій винної особи, а тому незначною мірою залежить від втручання зовнішніх чинників, сил природи, дій третіх осіб тощо. До того ж, часовий проміжок між дією та наслідком, як правило, є незначним.

Однак існують випадки, коли винна особа, використовуючи дії інших осіб, заподіює суспільно небезпечні наслідки. Найчастіше винною особою тут виступає службова особа (зокрема, капітан риболовного судна), яка, зловживаючи своїм службовим становищем, зобов'язує інших осіб (наприклад, екіпаж судна) до незаконного добування водних живих ресурсів. У такому разі діяння винної особи повинні кваліфікуватися за сукупністю злочинів – незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом та злочину у сфері службової діяльності [291, с. 60]. Наприклад, службова особа, використовуючи дії підлеглих, які виконували її розпорядження, спричинила суспільно небезпечні наслідки. Причинний зв'язок тут наявний, але не є безпосереднім, а опосередкованим діями інших членів екіпажу риболовного судна. Водночас шкода, заподіяна довкіллю, є єдиним і неподільним наслідком дій усіх співучасників [291, с. 60].

Для з'ясування особливостей причинового зв'язку об'єктивної сторони злочинів, що посягають на водні ресурси, необхідно враховувати специфіку її розвитку, яка обумовлена змістом самого діяння та природою наслідків, а також характером об'єкта цього посягання [444, с. 127]. На складність причинового зв'язку у складах злочинів проти довкілля звертає увагу П.В. Хряпінський, підкреслюючи, що цей зв'язок у злочинах часто носить опосередкований характер, обумовлений втручанням в розвиток причинного ланцюжка різноманітних привхідних сил [432, с. 114-117; 444, с. 127].

Злочини, що посягають на водні ресурси, характеризуються складним механізмом причинового зв'язку. Як правило, злочинне діяння – порушення спеціальних правил здатне завдати суспільно небезпечні наслідки у вигляді заподіяння реальної шкоди або створення небезпеки для її заподіяння. В цьому випадку такий зв'язок може вважатися встановленим лише при наявності всіх необхідних факторів і критеріїв, що вироблені теорією кримінального права. Про наявність причинного зв'язку можна говорити лише тоді, коли суспільно небезпечна поведінка особи передувала у часі настанню суспільно небезпечному наслідку. Як слушно зазначалося в літературі, спочатку повинно бути діяння, а пізніше – наслідок [196, с. 119; 444, с. 128].

Суспільно небезпечне діяння може бути визнано причиною негативного результату лише у випадку, коли воно виступало основною необхідною умовою настання цього наслідку. Інакше кажучи, суспільно небезпечний наслідок повинен з необхідністю, логічно та закономірно виходити саме з цього суспільно небезпечного діяння, тобто конкретне діяння повинно породжувати конкретний наслідок.

На практиці можуть виникати проблеми із встановленням причинового зв'язку у конкретному злочині, коли суспільно небезпечне діяння вчиняється шляхом бездіяльності. В науковій літературі висловлені різні думки щодо наявності або відсутності причинового зв'язку у подібних випадках. Так, одні науковці зазначають, що у злочинах, які скоюються шляхом бездіяльності, причиновий зв'язок взагалі відсутній [234, с. 200; 436, с. 176-201], інші обстоюють думку, згідно з якою бездіяльність має причиновий характер і тому може викликати матеріальні наслідки [444, с. 215].

Отже, причиновий зв'язок між злочинною бездіяльністю та погіршенням якісного стану ґрунтового покриву земель завжди існує. Але для його виникнення та існування необхідні як мінімум три умови. По-перше, виконання конкретних дій очікується від особи, яка виконує певні громадські, професійні та інші функції та завдання. По-друге, для виконання таких дій у особи повинні бути реальні можливості. По-третє, саме здійснення діяння, що очікується та є можливим, повинно запобігти настанню суспільно небезпечних наслідків.

Необхідно зазначити, що вирішення питання про встановлення причинового зв'язку при настанні наслідків у вигляді створення реальної небезпеки, має вагоме значення для правозастосовчої практики. Науковці, що розуміють небезпеку як властивість самого діяння, причинний зв'язок у таких злочинах взагалі виключають, пояснюючи це тим, що причиновий зв'язок моливо встановити лише між реально існуючими явищами, а створення загрози настання шкоди є фактом, що лише припускається [231, с. 78-80].

Отже, небезпека настання реальної шкоди виступає певним щаблем розвитку об'єктивної дійсності і представляє собою конкретні, реальні зміни. Зокрема,

діяння у формі незаконного заволодіння поверхневим шаром (у тому числі ґрунтовим покривом) земель має передувати суспільно небезпечному наслідку - створенню небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч.1 ст. 239¹ КК); діяння у формі порушення винною особою встановлених правил охорони надр має передувати суспільно небезпечному наслідку у вигляді створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч.1 ст. 240 КК); діяння у формі порушення встановлених правил використання надр має передувати суспільно небезпечному наслідку - створенню небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч.2 ст. 240 КК). Наявність інших обставин об'єктивного характеру, що не передбачені в диспозиції статті КК, але які призвели до настання вищезазначених наслідків, свідчить про відсутність причинового зв'язку між злочинним діянням та цими наслідками, отже, - про відсутність складу злочину.

При вирішенні проблеми існування причинового зв'язку між діянням та створенням реальної загрози настання негативного результату необхідно враховувати і той факт, що небезпека в даному випадку створюється не безпосередньо діянням особи, а виникає внаслідок порушення спеціальних правил поведіння із шкідливими матеріалами, відходами чи іншими речовинами. При цьому виникає реальна можливість потрапляння шкідливих забруднювачів з ґрунтів до рослин, організмів тварин та людини, що може викликати закономірне настання негативного результату як для людини, так і для самого довкілля.

б) опосередкований необхідний причиновий зв'язок. Для визначення причинового зв'язку між суспільно небезпечним діянням і суспільно-небезпечними наслідками в злочинах, що посягають на водні ресурси, треба встановити діяння (дію, бездіяльність) – як першу ланку виникнення причинового зв'язку, що дозволяє застосувати принцип ізолювання двох явищ – причини і наслідку.

Для цього необхідно встановити, що причина (діяння) передує наслідку, а також проміжний наслідок передує настанню похідного наслідку [410, с. 108]. Отже, першим етапом у встановленні опосередкованого причинового зв'язку є встановлення самого діяння. В межах нашого дослідження, до злочинів з

проміжними наслідками відносяться злочини, передбачені ст.ст. 239, 239¹, 239², 242, 243 КК України. Всі зазначені злочини – це злочини з матеріальним складом, і встановлення причинового зв'язку в них є обов'язковим. Опосередкований причиновий зв'язок має місце між діянням і похідним наслідком [410, с. 110]. Так, діяння у формі незаконного заволодіння поверхневим шаром (у тому числі ґрунтовим покривом) земель породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді загибелі людей, масової загибелі об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки (ч.3 ст. 239¹ КК); діяння у формі незаконного заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду породжує суспільно небезпечні наслідки у вигляді особливо великого розміру (ч.1 ст. 239² КК).

Від встановлення опосередкованого причинового зв'язку між діянням і проміжним наслідком залежить вирішення питання і про причиновий зв'язок між діянням і похідними наслідками. При цьому слід враховувати, що наявність проміжного наслідку, як обов'язкова ознака конструкції складів злочинів вказаного виду, є обов'язковим. Таким чином, у випадку відсутності причинового зв'язку між діянням і проміжним наслідком, особа може нести відповідальність лише за фактично спричинену нею шкоду за відповідною статтею КК [410, с. 110].

Для встановлення опосередкованого причинового зв'язку необхідно встановити: 1) чи передували в часі настанню похідних наслідків діяння (дія, бездіяльність) і проміжні наслідки; 2) проміжні наслідки, будучи причинно пов'язані з діянням, повинні виступати в якості необхідної умови настання наслідків похідних; 3) чи створюють проміжні наслідки (що знаходяться в причинному зв'язку з діянням) реальну можливість настання наслідків похідних [410, с. 111].

Встановлення цих трьох умов має велике практичне значення, оскільки якщо не буде встановлений причинний зв'язок між діянням і похідними наслідками, то буде відсутнім і склад даного злочину, а особа може нести відповідальність лише за діяння, що було пов'язане з настанням проміжних наслідків. Однак, для позитивного вирішення питання про причинний зв'язок між діянням (дією, бездіяльністю) і похідними наслідками не досить констатації, що дія особи була

однією з необхідних умов настання наслідків [410, с. 111-112]. Зокрема, за змістом ч.1 ст. 243 КК суспільно небезпечне діяння вчиняється шляхом порушення спеціальних правил. Воно передує та обумовлює настання основного (чи «проміжного») наслідку - забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України. Поряд з тим, саме забруднення моря виступає проміжною ланкою між порушенням спеціальних правил та створенням небезпеки для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи перешкоджання законним видам використання моря - вторинними додатковими або похідними наслідками вчиненого злочинного діяння. В даному випадку має місце опосередкований необхідний причинний зв'язок - злочинне діяння спричиняє проміжний наслідок, який, у свою чергу, тягне похідний наслідок.

Отже, для встановлення причинного зв'язку в злочинах з похідними наслідками необхідно встановити, крім факту породження діянням проміжних наслідків, так й факт неминучості настання похідних наслідків.

2.2.5. Інші факультативні ознаки об'єктивної сторони складів злочинів, що посягають на водні ресурси

Важливе значення для встановлення кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси, має спосіб, місце, обстановка, час та засоби скоєння злочину. Вказані ознаки в науці кримінального права слід відносити до факультативних ознак об'єктивної сторони складів злочинів. Однак, в злочинах, що посягають на водні ресурси, дані ознаки в більшості складах злочинів є обов'язковими. Саме їх визначення сприяє правильному розумінню характеру об'єктивної сторони злочинів, що посягають на водні ресурси, визначає ступінь і характер їх суспільної небезпеки.

Розглянемо характеристику даних ознак об'єктивної сторони в злочинах, що посягають на водні ресурси. Спосіб вчинення злочину, як зазначається в літературі, характеризує якісну своєрідність злочинного посягання, свідчить про його

індивідуальні особливості, притаманні діянню в конкретному злочині [298, с. 24]. В теорії кримінального права щодо визначення поняття способу вчинення злочину існують декілька точок зору [299, с. 15]. Найбільш обгрунтованою слід вважати позицію, згідно з якою під способом вчинення злочину розуміють відповідний порядок, метод, послідовність рухів та прийомів, що виконуються особою в процесі злочинного посягання [296, с. 71]. Відомо, що спосіб вчинення злочину – це лише ознака суспільно небезпечного діяння і в зв'язку з цим він є факультативною ознакою об'єктивної сторони.

В складах злочинів, що посягають на водні ресурси, способи їх вчинення набувають значення обов'язкових ознак в таких випадках: «...вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загально небезпечним способом...» (ч.3 ст. 239¹, ч.4 ст. 239² КК), «...вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового значення ...» (ч.2 ст. 249 КК).

Так, у ч. 3 ст. 239¹ КК законодавець визначив, що незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель може вчинюватись шляхом ... підпалу. Дане положення викликає багато суперечок. Зокрема, фахівці у галузі земельного права стверджують, що передбачене КК заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель шляхом підпалу взагалі важко уявити. Тому в переважній більшості випадків використання вогню при незаконному знятті ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель може, на їх думку, кваліфікуватись за інших необхідних умов за ч. 1 або ч. 2 ст. 239¹ КК, а не за ч. 3 цієї статті КК (утім, не виключені й випадки, коли такі дії кваліфікуватимуться за відповідними частинами статей розділу VI Особливої частини КК, які передачають відповідальність за злочини проти власності). При цьому нагальної потреби «виокремлювати» у самостійній нормі Особливої частини КК такий «різновид» незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель або спосіб його вчинення взагалі не було [56, с. 6].

Погоджуючись з П. С. Берзіним, що при тлумаченні положень ст. 239¹ КК все ж слід виходити з того, що поняття «підпал», «вибух» та «інший загальнонебезпечний спосіб» використані у ч. 3 цієї статті КК не у значенні

найбільш небезпечних способів знищення найважливіших корисних властивостей ґрунтового покриву, розташованих на поверхні земельної ділянки об'єктів (наприклад, будівель чи споруд, водних об'єктів або різних об'єктів рослинного світу), а у значенні способів зняття родючого шару ґрунту з поверхні земельної ділянки. Це можливе, зокрема, у випадках, коли особа, вчиняючи вибух, ініціює таким чином зсув ґрунтового покриву для його подальшого вивезення за межі такої ділянки і використання для власних потреб (наприклад, для нанесення на малопродуктивні ділянки землі, відновлення порушеного шару ґрунту на іншій ділянці, підвищення стану і продуктивності таких ділянок тощо), або коли така особа для підвищення ефективності використання спеціальних засобів зняття родючого шару ґрунту, в процесі використання таких засобів спалює чи затоплює різні об'єкти нерухомості, що знаходяться на та під поверхнею ділянки (гідротехнічні споруди, тунелі, підземні сховища та ін., що може тягти за собою виснаження водних джерел, забрудненням земель відходами, шкідливими речовинами тощо), або отруює об'єкти рослинного світу, що знаходяться в межах земельної ділянки [56, с. 6].

У ч. 2 ст. 249 КК застосування вибухових, отруйних речовин, електроструму або інших способів масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу закріплено як кваліфікуючу ознаку злочину, проте визначення поняття «спосіб масового знищення видів тваринного світу» ані в КК, ані в інших нормативних актах немає. В абз. 1 п. 13 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» цей спосіб розтлумачується як «дії, які здатні спричинити чи спричинили загибель великої кількості представників дикої фауни, знищення популяції або певного виду тваринного світу в тій чи іншій місцевості чи водоймі», тобто пов'язується винятково з наслідками, які настали або могли настати.

Визначаючи зміст цього способу вчинення злочину, також потрібно враховувати, що знищення популяції тварин може бути пов'язано як з заподіянням загибелі представників цієї популяції (негайної або такої, що настала внаслідок їх непоправного травмування), так і з пригніченням їх репродуктивної функції, тобто

природної здатності до самовідтворення. Важливо підкреслити, що тут мова йде про знищення не лише представників промислово значущих тварин, а й будь-яких інших, якщо, звичайно, таке знищення стало способом незаконного добування водних живих ресурсів [292, с. 99].

У способі злочинного забруднення або псування земель (ст. 239 КК) як факультативної ознаки об'єктивної сторони знаходить своє конкретне вираження екологічно небезпечна поведінка. Полягає вона в тому, що таке забруднення або псування відбувається через порушення відповідних вимог спеціальних правил. Способами забруднення або псування ґрунтового покриву земель можуть бути, наприклад, порушення порядку утилізації шкідливих речовин, відходів та інших матеріалів, порушення правил зберігання, транспортування таких забруднювачів, неправильне використання, пестицидів, засобів захисту рослин тощо. При вчиненні злочинного діяння особа сама обирає той чи інший спосіб. Спосіб вчинення забруднення або псування земель конкретизує характер самого діяння (дії або бездіяльності). Разом з тим спосіб погіршення нормального якісного стану ґрунтового покриву земель на кваліфікацію не впливає, кримінально-правове значення мають лише суспільно небезпечні наслідки, які передбачені у диспозиції статті 239 КК України. Хоча при цьому спосіб може бути однією з обтяжуючих покарання обставин [].

Розкриваючи ознаки об'єктивної сторони злочину не можна залишати поза увагою просторову характеристику, яка може бути її основною чи додатковою (факультативною) ознакою. Від точного визначення того, якою саме ознакою складу злочину є та чи інша просторова характеристика залежить розкриття і розуміння змісту його об'єктивної сторони. Отже, при встановленні такої факультативної ознаки об'єктивної сторони злочинів, що посягають на водні ресурси, як *місце вчинення цих злочинів*, необхідно враховувати наступне.

Місцем вчинення будь-якого злочину, в тому числі і злочинів, що посягають на водні ресурси, прийнято вважати певну територію або інше місце, де відбувається суспільно небезпечне діяння і настають його суспільно небезпечні наслідки. З огляду на таке розуміння виникає питання щодо місця вчинення

злочину при вчиненні злочинів з матеріальним чи з формальним складом. Щодо останніх то при їх вчиненні наслідки нібито зливаються з діянням, оже проблем з приводу визначення місця їх вчинення немає. Якщо місцем вчинення злочину з матеріальним складом визнавати суто місце настання наслідків, то у випадку їх ненастання напрошується висновок про те, що і місця вчинення злочину не існує – оскільки якщо не було наслідків, то нема і місця, яке пов'язане з їх настанням. З таким підходом не можна погодитись, оскільки у матеріальному складі відсутність наслідків може свідчити, зокрема, про замах на злочин, а він, безумовно, здійснюється у певному місці [312, с. 23]. Таким чином, аргументи прихильників визнання місцем вчинення злочину того місця, де вчинено передбачене законом діяння, є більш вагомими.

Розділі VIII КК містить 13 статей, у яких місце вчинення злочину передбачене як ознака складу злочину. 10 з них безпосередньо пов'язані з вчиненням протиправних посягань на водні ресурси. Так, місцем вчинення, як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони злочинів, що посягають на водні ресурси, необхідно визнавати: територію, що зазнала екологічного забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням (ст. 237 КК); місцевість, оголошену зоною надзвичайної екологічної ситуації (ч.2 ст. 238 КК); конкретну земельна ділянку, що має чітко визначені межі на місцевості і яка зазнала насичення шкідливими для людини або довкілля речовинами, відходами чи іншими матеріалами в розмірах, що перевищують нормативи гранично допустимих концентрацій [417, с. 133] (ст. 239 КК); землі різного цільового призначення (ст. 239¹ КК); землі водного фонду (ст. 239² КК); місцезнаходження вод (ст. 242 КК); межі внутрішнього моря, територіального моря, відкритого моря, морських територій (вод) виключної (морської) економічної зони України (ст. 243 КК); певна ділянка (район) континентального шельфу України (ст. 244 КК); водоймища в межах території України, її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони (ст. 249 КК); рибогосподарські водні об'єкти (ст. 250 КК).

Необхідно наголосити, що вчинення конкретного злочину завжди пов'язано з певним визначеним простором. Отже, визначення законодавцем місця вчинення

злочину у якості ознаки конкретного складу злочину тягне за собою конкретизацію, уточнення частини простору, де злочин скоєно. Таким чином, місце вчинення злочину є ознакою, наявність якої призводить до розширення змісту певної кримінально-правової норми й відповідно звуження її обсягу, а у випадку, якщо в законі є загальна норма, то тим самим визначається ще й спеціальний характер норми. У наведеному вище переліку злочинів місце вчинення злочину є основною ознакою, яка прямо зазначена в диспозиції статті КК. Отже, її невстановлення під час кримінального провадження тягне за собою його закриття у зв'язку з відсутністю складу кримінального правопорушення.

Встановлення *часу вчинення злочинів*, що посягають на водні ресурси, дозволяє більш точно визначати ступінь суспільної небезпеки цього злочину. Під часом вчинення злочину в теорії кримінального права розуміють певний проміжок часу, протягом якого здійснюється суспільно небезпечне діяння (у злочинах з формальним складом), а також настають суспільно небезпечні наслідки (у злочинах з матеріальним складом) [181, с. 127; 204, с. 261-261].

Так, часом вчинення злочинів, що посягають на водні ресурси, необхідно визнавати: а) як обов'язкової ознаки об'єктивної сторони: *час* проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів (ст. 236 КК); б) як факультативної ознаки об'єктивної сторони: *час*, впродовж якого тривають порушення спеціальних правил, вказані у ч. 1 ст. 242 та ч. 1 ст. 243 КК; *час*, впродовж якого водні об'єкти зберігають свої природні властивості, *час* експлуатації рибогосподарського водного об'єкту (ч. 1 ст. 242 КК); *заборонений час* (ч.1 ст. 249 КК). Наведемо приклади судової практики. Так, вироком Дніпровського районного суду м. Києва від 19.04.2019 р. у справа №755/4448/19 винні особи вчинили злочин, передбачений ст. 236 КК за наступних обставин: *«ОСОБА_1 та ОСОБА_2, будучи досконало обізнаними з технологічним процесом виробництва підприємства та правилами екологічної безпеки, в тому числі Земельним кодексом України від 25.10.2001, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25.06.91, Законом України «Про*

побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» від 07.04.2015, Законом України «Про відходи» від 05.03.98, Положенням про організацію природоохоронної роботи на підприємстві від 10.01.2007, перебуваючи в приміщенні ТОВ «Комплекс Агромарс», за адресою: м. Київ, вул. Пожарського, 3, в невстановлений досудовим розслідуванням час, але не пізніше 12 жовтня 2017 року, вступили в змову щодо спільного вчинення дій, направлених на систематичне порушення правил екологічної безпеки, **під час експлуатації підприємства**, які полягали в порушенні технологічного процесу видалення з виробничих приміщень побічних продуктів тваринного походження та їх подальше складування у непередбачених для цього місцях» [93]. В даному судовому рішенні час вчинення злочину є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони.

Інший приклад. Вироком Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 16.04.2010 р. у справі № 1-39/2010 винна особа вчинила злочин, передбачений ч. 1 ст. 242 КК, за таких обставин: «в період часу з червня по вересень 2004 року, ОСОБА_3, являючись суб'єктом підприємницької діяльності - фізичною особою та водокористувачем, діючи умисно, за допомогою невстановленого слідством екскаватору, залучивши за усною домовленістю особу, яка ним керувала, порушуючи правила екологічної безпеки під час експлуатації вказаного рибогосподарського водного об'єкту - ставку, розташованого поблизу с. Запорізьке Володимирівської сільської ради Томаківського району, зруйнував і протягом більше 5-ти років не відновив зазначену гідротехнічну споруду - греблю, яка на ньому знаходилась, здійснивши скид поверхневих вод, внаслідок чого, відповідно до «Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення правил схорони водних ресурсів на землях водного фонду, пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їх експлуатації, затвердженої наказом Державного комітету України по водному господарству № 290 від 29.12.2001 року та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України за № 44/6332. - державі було завдано матеріальну шкоду в розмірі 1 і974 грн. та згідно висновку судово-гідротехнічної експертизи № 1 -09 від

04.08.2009 року, з урахуванням часу на протязі якого він не відновлює і більше 5 років), призвело до виснаження даного водного об'єкту, і створило небезпеку для довкілля» [108]. Таким чином, в даному випадку час вчинення злочину (час експлуатації рибогосподарського водного об'єкту) виступає факультативною ознакою складу злочину, передбаченого ч.1 ст. 242 КК.

Аналіз нормативних актів дає можливість дійти висновку, що під зайняттям водним добувним промислом в заборонений час потрібно розуміти добування водних живих ресурсів, вчинене: 1) в періоди року, протягом яких забороняється зайняття будь-яким водним добувним промислом; 2) в періоди року, впродовж яких забороняється добування певних видів водних тварин та рослин; 3) у темну пору доби, якщо при цьому застосовується підсвічування [267, с. 97]. При злочинному забрудненні або псуванні земель (ст. 239 КК) кримінально-правове значення має не стільки сам період, час вчинення цього злочину, скільки ті природні умови, які впливають на характер та об'єм суспільно небезпечних наслідків посягання [292, с. 97].

Важливою ознакою об'єктивної сторони злочинів, що посягають на водні ресурси, виступають *засоби вчинення цих злочинів*. За загальним правилом, до засобів вчинення злочину відносять предмети матеріального світу, що застосовуються злочинцем при вчиненні суспільно небезпечного діяння [196, с. 120]. Засобами вчинення злочинів, що посягають на водні ресурси, необхідно визнавати: а) як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони: речовини, відходи та інші матеріали, які погіршують якісний стан ґрунтового покриву земель (ст. 239 КК); матеріали та речовини, шкідливі для життя та здоров'я людей, або відходи (ч.1,2 ст. 243 КК), шкідливі речовини чи суміші, що містять такі речовини понад встановлені норми, та інші відходи (ч.3 ст. 243 КК); шкідливі відходи або небезпечні випромінювання та енергія (ст. 244 КК).

Складніше розмежувати знаряддя і засоби як видові категорії, які входять до складу родового поняття засобів вчинення злочину (а не знарядь, як це роз'яснено в згаданій постанові ПВСУ). Тим більше, що одні й ті самі предмети в одних випадках можуть відігравати роль засобів, а в інших – знарядь вчинення злочину.

У цілому можна підтримати позицію В.К. Матвійчука, який на основі аналізу різних інтерпретацій указаних понять пропонує під зняттями вчинення злочину розуміти предмети зовнішнього світу, які винний використовує для надання сили і спритності при виконанні об'єктивної сторони складу злочину з наміром досягнення злочинного результату, а під засобами – предмети зовнішнього світу, які винний використовує з метою виконання підготовчих дій або після вчинення злочину і також для виконання об'єктивної сторони конкретного складу злочину без наміру досягнення злочинного наслідку, а інколи з метою полегшення основної дії, від якої настає злочинний наслідок [236, с. 50-51].

Під шкідливими речовинами, відходами та іншими матеріалами в ст. 239 КК слід розуміти: радіоактивні, хімічні, біологічні, природні та синтетичні субстанції, а також їх сполучення, що використовуються в промисловості, сільському господарстві, науці чи побуті. Відходами вважаються будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення та яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення. Відходи можуть бути засобом вчинення злочину, передбаченого ст. 239 КК, лише за умови, якщо вони будуть шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля. Іншими матеріалами можуть визнаватися, наприклад, нафта та нафтопродукти, ядохімікати, що використовуються у сільському господарстві, стимулятори росту рослин, мінеральні добрива і таке інше [444, с. 134-135].

2.3. Суб'єктивні ознаки складів злочинів, що посягають на водні ресурси

2.3.1. Суб'єкти злочинів, що посягають на водні ресурси

Визначивши суб'єкта злочину як фізичну осудну особу, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого відповідно до КК може наставати кримінальна відповідальність, законодавець вказав обов'язкові ознаки суб'єкта кримінального правопорушення:

- фізична особа;
- осудна особа;
- особа, що досягла віку, з якого наступає кримінальна відповідальність.

Ці ознаки притаманні суб'єкту будь-якого злочину, оскільки є обов'язковими ознаками його загального суб'єкта. Деякі склади кримінальних правопорушень, поряд з цими ознаками, містять посилення на спеціальні (додаткові) ознаки, які притаманні суб'єкту конкретного складу кримінального правопорушення, і тільки умови їх наявності тягнуть за собою настання кримінальної відповідальності за вчинення конкретного кримінального правопорушення.

Визначення поняття спеціального суб'єкта злочину розкрито законодавцем у ч. 2 ст. 18 КК, у відповідності до якої, спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа.

У науці кримінального права суб'єктом злочину вважається фізична особа (людина), яка вчинила передбачене кримінальним законом суспільно небезпечне діяння і спроможна понести за це кримінальну відповідальність [193, с. 150; 181, с. 139]. Наукові підходи до визначення поняття спеціального суб'єкта злочину, в цілому, співпадають зі змістом поняття, визначеного ч. 2 ст. 18 КК.

Із зазначеного вище положення, а також аналізу розділу IV «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)» Загальної частини КК слідує, що суб'єктом злочину може виступати лише фізична особа. Проте в юридичній літературі до сьогодні точиться дискусія щодо можливості визнання суб'єктами окремих злочинів і юридичних осіб [134, с. 145; 227, с. 129; 257, с.6; 259, с. 34; 283, с. 68; 421, с. 152].

Другою обов'язковою ознакою загального суб'єкта злочину виступає осудність як здатність усвідомлювати свої діяння та керувати ними.

Останньою ознакою загального суб'єкта злочину є досягнення особою, котра вчинила діяння, що передбачене КК, віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність за його вчинення. За загальним, встановленим ч. 1 ст. 22 КК правилом, кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення

злочину вповнилося шістнадцять років. Таке правило поширюється і на досліджувані злочини проти водних ресурсів. При розмежуванні їх складів за ознаками суб'єктів злочинів цієї категорії труднощі, як правило, не виникають, у зв'язку із безпосереднім закріпленням законодавцем цих ознак у відповідних нормах КК та конкретизацією їх змісту на підставі положень регулятивного законодавства (на що ми зацентруємо увагу у розділі 3).

Суб'єктами злочинів, що посягають на водні ресурси, можуть бути фізичні осудні особи, яким на момент вчинення злочину вповнилось 16 років. Також, законодавчо закріплено, що такі злочини можуть бути вчинені й спеціальним суб'єктом.

Зважаючи на таке, злочини, що посягають на водні ресурси, залежно від суб'єктного складу можна поділити на наступні групи:

1) злочини, які вчиняються загальним суб'єктом (наприклад, передбачені ст.ст. 240; 249 КК України);

2) злочини, які вчиняються спеціальним суб'єктом, в розумінні ч. 2 ст. 18 КК (наприклад, передбачені ст.ст. 236; 237; 238; 239; 239¹; 239²; ч.2 ст. 244; 250; 254 КК України);

3) злочини, які можуть вчинятися як загальним, так і спеціальним суб'єктом (наприклад, передбачені ст.ст. 242; 247; 248; 251 КК) [443, с. 20-21];

4) злочин, який в одній формі діяння вчиняється загальним суб'єктом, а в іншій формі - спеціальним (передбачені ч.1 ст. 244 КК: суб'єкт злочину у формі порушення законодавства про континентальний шельф України загальний; суб'єкт невжиття заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань - спеціальний: це особа, яка відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки у зонах безпеки на континентальному шельфі).

Не можна погодитися з думкою А. М. Шульги про визнання суб'єкта злочину, передбаченого ст. 239 КК, як загальним, так і спеціальним, оскільки порушувати спеціальні правила, внаслідок яких забруднюється або псується земля речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я

людей або довкілля, може тільки спеціальний суб'єкт, який повинен мати спеціальний дозвіл на вчинення відповідних дій, в якому визначено обсяги відходів відповідно до встановлених лімітів та умови їх зберігання [444, с. 18].

На особливу увагу заслуговують питання визначення спеціального суб'єкта злочинів проти водних ресурсів. Зокрема, таким суб'єктом виступають:

- у ст. 236 КК - службова особа, на яку покладено правовий обов'язок дотримуватись відповідних приписів законодавства щодо порядку здійснення оцінки впливу на довкілля, правил екологічної безпеки;

- у ст. 237 КК - особа, на яку покладено обов'язок здійснювати дезактиваційні й інші відновлювальні заходи щодо ліквідації чи усунення наслідків екологічного забруднення;

- у ст. 238 КК - службова особа, на яку покладено правовий обов'язок збирати та/або подавати відповідні відомості про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини;

- у ст. 239 КК - особа, на яку покладено обов'язок виконання спеціальних правил щодо запобігання забрудненню і псуванню земель;

- у ст.ст. 239¹, 239² КК - за незаконне заволодінням поверхневим шаром (у тому числі ґрунтовим покривом) землі можуть відповідати лише ті особи, яким відповідна земельна ділянка не належить на праві власності, або які не є землекористувачами;

- у ч.1 та ч.2 ст. 243 КК - особи, які зобов'язані дотримуватись відповідних правил (зокрема, капітани та інші службові особи морських і повітряних суден, інших споруд і засобів, що перебувають у морі, до службових повноважень яких входить забезпечення дотримання спеціальних правил охорони моря від забруднення, службові особи промислових, комунальних, сільськогосподарських та інших підприємств і організацій, які здійснюють забруднення моря з берега, якщо на цих осіб покладался службовий обов'язок дотримуватись правил охорони моря і контролювати їх виконання підлеглими);

- у ч.3 ст. 243 КК - спеціально відповідальні за інформування належних адресатів особи морських та повітряних суден, інших засобів і споруд, що знаходяться у морі.

- у ч.1 ст. 244 КК - особа, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії;

- у ч.2 ст. 244 КК - осудний громадянин іноземної держави, якому виповнилось 16 років (у тому числі особа, яка постійно проживає в Україні);

- у ст. 250 КК - особа, що відповідає за дотримання правил охорони рибних запасів або диких водних тварин під час проведення вибухових робіт. При цьому викликає заперечення позиція О.О. Дудорова щодо визнання суб'єкта злочину, передбаченого ст. 250 КК України загальним, так як вибухові роботи проводяться виключно суб'єктами господарювання - юридичними особами на підставі дозволу, який видається центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах промислової безпеки, охорони праці, державного гірничого нагляду [276, с. 866]. Отже, порушувати правила охорони рибних запасів або диких водних тварин під час проведення вибухових робіт може тільки уповноважена особа - представник юридичної особи, котра в установленому законом порядку отримала дозвіл на проведення вибухових робіт, тобто спеціальний суб'єкт.

- у ст. 254 КК - особа, на яку нормативними актами або з огляду на виконання службових чи професійних функцій покладено обов'язок дотримуватись правил щодо дбайливого і раціонального використання земель.

Співставлення диспозицій норм КК, що забезпечують охорону з водних ресурсів, свідчить, що у більшості з них законодавець суб'єкт злочину не називає: ст. ст. 236 КК (за виключенням ст. 237 КК, де зазначена особа, на яку покладений такий обов'язок, та ч. 1 ст. 238, де називається службова особа, а у ч. 2 цієї ж статті таку особу розуміють), 239, 240, 241, 242, 243 (за виключенням ч. 3 цієї статті, де вказані такі особи, як спеціально відповідальні за те особи морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі), 244 (за виключенням ч.

2, цієї статті, де указані іноземці), 245, 246, 247, 248 (за виключенням ч. 2 цієї статті, де визначаються такі ознаки, як службова особа з використанням службового становища, або особа раніше судима за злочин, передбачений цією статтею), 249 (за виключенням такої ознаки, ч. 2 цієї статті, як особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею), 250, 251, 252 (за виключенням такої ознаки, яка вказана ст. 253, де вказана службова чи спеціально уповноважена особа), 254 КК [426, с. 127]. Безумовно, такий підхід не сприяє належному правозастосуванню та породжує певні проблеми при кваліфікації вчинених діянь.

Розглядаючи проблему визначення суб'єкта складу злочину та обґрунтування його ознак, на нашу думку, слід погодитись з позицією В.К. Матвійчука щодо з'ясування цих питань через діяльність і функції такого суб'єкта [236, с. 264]. Зокрема, за змістом примітки до ст.364 КК, діяльність осіб, які вчиняють чи організовують вчинення, підбурюють до вчинення кримінального правопорушення, обумовлюється постійним, тимчасовим або за спеціальним розпорядженням здійсненням функцій представників влади чи місцевого самоврядування, виконання організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій або виконання таких обов'язків за спеціальними повноваженнями. Суть однієї функції полягає в безпосередньому управлінні людьми, виробничими процесами; іншої – у колі обов'язків, пов'язаних з розпорядженням і управлінням державним, комунальним або приватним майном, засобами виробництва тощо [236, с. 264].

Поряд з тим, необхідно зазначити, що частина суб'єктів злочинів проти водних ресурсів, встановлених зазначеною приміткою, функцій (ознак) не здійснює, хоча виконує певні виробничі або професійні функції. До них зокрема відносяться: 1) виробничі функції, в процесі яких відбувається процес виробництва; 2) професійні функції – відносно постійний рід трудової діяльності, що передбачає певну сукупність теоретичних знань, практичного досвіду і трудових навичок [236, с. 264]. Але може бути ще й третій суб'єкт – особа, яка вчиняє злочин у відриві від вищезгаданих функцій, тобто не в зв'язку з роботою,

що виконувалась, або зі службовими повноваженнями чи професійними функціями [236, с. 264].

В теорії кримінального права злочини проти довкілля (зокрема, і злочини, що посягають на водні ресурси) окремі автори умовно поділяють на дві групи, виходячи з їх суб'єктного складу: злочини з визначеним суб'єктом («службова особа», «громадянин України», «іноземний громадянин»); злочини із змішаним суб'єктом (будь-яка особа: як службова, так і приватна) [125, с. 463].

В злочинах з визначеним суб'єктом відповідальності підлягають лише особи, які безпосередньо вказані в диспозиції статті з врахуванням буквального тлумачення закону (службові злочини, військові злочини та ін.). Друга група злочинів характеризується тим, що вони за своєю сутністю можуть вчинятися будь-якими особами.

Отже, здійснимо безпосереднє дослідження суб'єктів злочинів, що посягають на водні ресурси. Спочатку розглянемо склади протиправних діянь, суб'єктом вчинення яких виступають службові або інші спеціально уповноважені особи, які прямо зазначені у диспозиціях статей.

Службова особа як суб'єкт приховування або умисного перекручення відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою (ст.238 КК).

Перш за все необхідно наголосити, що відомості, про які зазначається у диспозиції ч.1 ст.238 КК, є предметом суспільного інтересу. Відповідно до ч.2 ст. 29 ЗУ «Про інформацію» від 02.02.92 р., предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману, **шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб** тощо [325].

Норми ст. 25¹ Закону «Про охорону навколишнього ...» зобов'язують центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації, а на території Автономної Республіки Крим - орган виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, діяльність яких може негативно вплинути або впливає на стан навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей забезпечувати вільний доступ населення до інформації про стан навколишнього природного середовища [328].

Аналіз положень зазначених законодавчих актів дає підстави зробити висновок про те, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 238 КК «Приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення», може бути уповноважена службова особа органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, відповідно до переліку у ст.25¹ Закону «Про охорону навколишнього ...».

Спеціально відповідальні за повідомлення належних адресатів особи морських та повітряних суден, інших засобів і споруд, що знаходяться у морі, про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені норми, інших відходів (ч.3 ст.243 КК).

Як зазначає І. О. Харь [426, с. 127], одні автори до суб'єкта цього злочину відносять капітана, оскільки його обов'язком є термінове повідомлення про скидання [442, с. 27]; інші відстоюють думку, що суб'єктами цього складу злочину можуть бути лише відповідальні за сповіщення відомостей про скидання (чи невідворотні втрати) службові особи українських та іноземних морських і повітряних суден, інших плавзасобів, платформ і конструкцій (на морському судні – це капітан) [441, с. 47]; треті схильні до того, що суб'єктом цього складу злочину могли бути службові особи суден та інших плавучих засобів, платформ чи штучно

споруджених конструкцій у морі або члени екіпажу повітряних суден, на яких покладено обов'язок повідомляти адміністрації портів або організації, що видають відповідними дозволами [215, с. 82-84; 183, с. 23]; четверті стверджують, що суб'єктами цих складів злочинів є як капітан, так і інші службові особи суден та інших плавзасобів, повітряних суден, платформ або інших споруджених у морі конструкцій [442, с. 72].

Зокрема, відповідно до п.9 Правил охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення, затверджених Постановою КМУ від 29.02.96 р. № 269, у разі будь-якого скидання із суден у внутрішні морські води та територіальне море України забруднюючих речовин, в тому числі вод, що їх містять, та сміття, або їх втрат, а також у разі виникнення загрози такого скидання або втрати **капітан судна** зобов'язаний терміново повідомити про це капітана найближчого морського порту [312].

Окремі норми, якими встановлюється обов'язок капітанів чи членів екіпажів суден, що знаходяться у морі, повідомляти про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати в межах внутрішніх морських і територіальних вод певної держави або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, містяться у Міжнародній конвенції по запобіганню забруднення моря нафтою 1954 – 1962 р.р., Міжнародною конвенцією про втручання у відкрите море у випадках аварій, які призводять до забруднення нафтою (1969 р.). Конвенції по запобіганню забруднення моря викидами відходів та інших матеріалів 1972 р., Міжнародній конвенції по запобіганню забруднення з суден 1973 р. [174; 242; 243; 244].

Ми погоджуємося з висновками І. О. Харя про те, що на суднах і інших плавучих засобах такими суб'єктами вчинення злочину, передбаченого ч.3 ст. 243 можуть бути капітан або особа командного складу, що відповідає за цю операцію (скидання). Для повітряних суден такими виконавцями є командир екіпажу. Щодо стаціонарно встановлених платформ чи інших штучно споруджених у морі конструкцій, то відповідальними за скидання або повідомлення про скидання є службові особи [426, с. 128].

Отже, суб'єктом злочину, передбаченого ч.3 ст. 243 КК «Забруднення моря», може бути капітан судна або інша особа, спеціально відповідальна за своєчасне і достовірне надання передбаченим у ч.3 ст.243 КК адресатам про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені норми, інших відходів. При цьому, необхідно підкреслити, що набуття повноважень відповідальної особи судна може відбуватись як за наказом капітана цього судна, так і на підставі положень нормативно-правових актів, що визначають посаду особи та встановлюють коло її обов'язків щодо вчинення вищевказаних дій.

Суб'єкт злочину у формі порушення законодавства про континентальний шельф України загальний. Суб'єкт невжиття заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань - спеціальний: це особа, яка відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки у зонах безпеки на континентальному шельфі.

Іноземці, які здійснюють дослідження, розвідування, розробку природних багатств та інші роботи на континентальному шельфі України, якщо це не передбачено договором між Україною і заінтересованою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана ВРУ або спеціальним дозволом, виданим у встановленому законом порядку (ч.2 ст.244 КК).

Суб'єктом злочину, передбаченого ч. 2 ст. 244 КК, можуть бути тільки іноземці. До них можуть належати громадяни (піддані) будь-якої іншої держави, які не мають громадянства України. Такі особи можуть мати постійне місце проживання в Україні, постійне місце роботи (спільні підприємства тощо).

Зокрема, відповідно до Порядку і умов використання рибних та інших водних живих ресурсів виключної (морської) економічної зони України іноземними юридичними і фізичними особами, затвердженого Постановою КМУ від 13 серпня 1999 р. №1490, використання водних живих ресурсів здійснюється за плату відповідно до законодавства України та за дозволами на спеціальне використання водних біоресурсів у рибогосподарських водних об'єктах (їх

частинах), виданими територіальними органами Держрибагентства у межах затверджених, Мінагрополітики лімітів [309].

Особа, раніше судима за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду (ч.2 ст.249 КК).

Досліджуючи суб'єкт злочину, передбаченого ч. 2 ст. 249 КК, необхідно наголосити, що законодавець підкреслив підвищену суспільну небезпеку діяння, визначеного диспозицією цієї статті, з огляду на наявність в діях такого суб'єкта ознак так званого спеціального рецидиву - вчинення нового умисного злочину особою, яка мала судимість за тотожний або однорідний умисний злочин. У цьому випадку - за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду. Наявність незнятої чи непогашеної судимості за вчинення зазначених дій та повторне їх вчинення такою особою дає підстави кваліфікувати її дії за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст.249 КК. Поряд з тим, на мою думку, законодавець некоректно використав словосполучення «*Особа, раніше судима за...*» у диспозиції ч.2 цієї статті КК, оскільки особою, раніше судимою за вчинення незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду, може бути і особа, з якої судимість вже знята або судимість погашена у встановленому законом порядку, особа засуджена за вироком суду без призначення покарання або звільнена від покарання чи відбула покарання за діяння, злочинність і караність якого усунута законом або реабілітована. У зв'язку з цим, пропонуємо у ч. 2 ст. 249 КК України словосполучення «*Особа, раніше судима за...*» замінити словосполученням «*Особа, що має судимість...*».

Аналіз інших (крім вищезазначених) складів злочинів, що посягають на водні ресурси (зокрема, передбачені ст. ст. 236, 237, 238, 239, 239¹, 239², 240, 242, 243, 244, 249, 250, 254 КК), свідчить про те, що суб'єктом їх вчинення є фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності.

2.3.2. Суб'єктивна сторона складів злочинів, що посягають на водні ресурси

Склад окремого злочину містить із взаємопов'язану систему елементів: об'єкта, об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони. Кожен з цих елементів має певні ознаки, які в кожному конкретному випадку характеризуються індивідуальними ознаками.

Діяння фізичної особи, у тому числі і протиправні, являють собою єдність як її об'єктивної (зовнішньої), так і суб'єктивної (внутрішньої) сторін [81, с. 104].

Тому будь-який злочин є певною взаємообумовленістю об'єктивних і суб'єктивних ознак, намірів і результату, нерозривним зв'язком між доступною для зовнішнього сприйняття подією і прихованими від зовнішнього споглядання психічними переживаннями особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення [282, с. 44-45]. Отже, суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення – це внутрішня сторона суспільно небезпечного діяння [198, с. 23], а ознаки, що в сукупності розкривають психологічний зміст діяльності (бездіяльності) особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, якраз і формують один з його елементів - суб'єктивну сторону.

В теорії кримінального права до юридичних ознак, що розкривають зміст суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, відносять вину, мотив, мету його вчинення та емоційний стан фізичної осудної особи визначеного законом віку, яка його вчинила. Поряд з тим, визначення цих ознак здійснюється через характеристику окремих психологічних явищ [156, с. 217-218], що формують структуру суб'єктивної сторони конкретного кримінального правопорушення.

Вина є обов'язковою ознакою будь-якого кримінального правопорушення, решта вказаних ознак називають факультативними (додатковими), так як обов'язковими для встановлення, що у свою чергу має вирішальне значення для кримінально-правової кваліфікації, вони стають лише у випадку прямої вказівки на ці ознаки відповідно до диспозиції статті (чи її частини) КК, що передбачає відповідальність за конкретний злочин [195, с. 169-170; 197, с. 150-154; 203, с. 364]. Як зазначає А.В. Наумов, всі ці ознаки наповнені різним змістом, але, не дивлячись

на це, вони поєднуються в одну групу, що складає суб'єктивну сторону злочину, оскільки всі вони, хоч і по-різному, але характеризують процеси, що відбуваються в психіці особи, яка вчиняє злочин [278, с. 364-365]. Саме ознаки суб'єктивної сторони складу злочину відображають зв'язок зовнішнього прояву поведінки людини з її психічним ставленням до нього, що є визначальним для кваліфікації злочину [199, с. 169].

Зміст поняття вини визначається у ст. 23 КК, де під виною розуміється психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності. Законодавче закріплення поняття вини є позитивною новелою КК 2001 року, а тому слушним є твердження С.В. Гончаренка про те, що у чинному Кодексі послідовно втілюється принцип суб'єктивного інкримінування, відповідно до якого злочином може визнаватися діяння лише за наявності кримінально-правової вини, а особа може визнаватися винною у скоєнні злочину за наявності у неї певного психічного ставлення (у формі умислу чи необережності) до вчинюваного діяння та його наслідків [274, с. 70].

Теорія кримінально-правової науки розглядає два напрями розуміння змісту вини та її форм. Першим визнається існування тільки умисної та необережної форм вини (так як кримінальне правопорушення може вчинятись тільки умисно або тільки необережно) [195, с. 246], прибічники другого напрямку, не заперечуючи вказаних форм вини, додатково виокремлюють подвійну (в спеціальній літературі її називають змішаною, складною формою вини), так як злочин (діяння) може вчинятись умисно, а психічне ставлення особи до наслідків при цьому характеризується необережністю [200, с. 179-181; 199, с. 170-173; 221, с. 45; 336, с. 57-60]. Підтримуємо другий підхід, оскільки він забезпечує більш повне вирішення питання, пов'язаного з відображенням у психіці особи об'єктивних ознак вчиненого злочину.

Аналіз злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє зробити висновок про те, що *законодавець по-різному відображає в законі форму вини цих злочинів*. При цьому, враховуючи, що переважна їх більшість є злочинами з

матеріальним складом, досліджуючи суб'єктивну сторону, безумовно, необхідно виходити з позицій з'ясування психічного ставлення винної особи як до вчинюваного нею діяння, так і до його наслідків. Дослідження суб'єктивної сторони складів злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє виділити наступні групи злочинів, в яких наявні:

- умисел стосовно діяння та наслідків як єдино можлива форма вини при вчиненні конкретного злочину (ст.249 КК);
- умисел стосовно діяння та необережність стосовно наслідків (ст.ст.238; ст.239¹; 239² КК);
- умисел або необережність стосовно діяння та необережність стосовно наслідків (ст.ст. 236; 237; 239; 240; 242; 243; ч.1 ст. 244 КК);
- умисел щодо діяння у злочині з формальним складом (ч.1 ст. 244 КК);
- умисел або необережність щодо діяння у злочині з формальним складом (ст.250 КК).

Водночас, при визначенні ознак більшості складів злочинів, що посягають на водні ресурси, пряма або непряма вказівка на форму вини взагалі відсутня, що, безумовно, є вадою, яка викликає певні труднощі у правозастосуванні. Склади цих злочинів передбачені ст.ст. 236; 237; 239; 239¹; 239²; 240; 242; 243; 244; 249; 250; 254 КК.

Аналіз суб'єктивної сторони зазначених складів злочинів вказує на те, що більшість з них можуть бути вчинені як умисно, так і з необережності, а від інших злочинів, що є подібними за об'єктивною стороною, вони різняться саме психічним ставленням винного до наслідків, що характеризується необережною формою вини.

Кримінально-правова наука виходить з основного положення про те, що фізична осудна особа, яка досягла встановленого КК віку, повинна нести повну відповідальність за свої вчинки лише за умови, що вона вчинила їх, володіючи повною свободою свідомості та волі, тобто будучи здатною усвідомлювати свої дії та керувати ними, отже, вільно приймати власні рішення. Елементами вини, які у своїй сукупності визначають її зміст, є свідомість і воля, оскільки саме вони

визначають психічне ставлення особи до вчинюваного суспільно небезпечного діяння. У межах вчення про детермінованість поведінки особи воля та свідомість людини є головними психічними функціями, визначальними для її поведінки, базовою основою, на якій ґрунтуються положення кримінального права про осудність фізичної особи [178, с. 166-167]. У той же час, в залежності від їх поєднання, виокремлюються дві форми і чотири види вини: умисел та необережність; прямий, непрямий (евентуальний) умисел; злочинна самовпевненість та злочинна недбалість. Визнати особу винною означає встановити, що вона вчинила кримінальне правопорушення умисно чи необережно.

Отже, відповідно до положень ст. 24 КК умисел поділяється на прямий і непрямий, а дослідження закріплених законодавцем визначень цих видів умислу дає підстави стверджувати про наявність в них інтелектуального (усвідомлення та передбачування) та вольового (бажання) моментів.

Усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння характеризує її психічне ставлення до такого діяння, що є суттєвою ознакою умислу, яка, в свою чергу, відрізняє його від необережності. Таке усвідомлення припускає: а) усвідомлення фактичного характеру діяння, яке вчинюється і б) усвідомлення його соціального значення [135, с. 85].

Можна погодитись з тим, що інтелектуальний момент при прямому і непрямому умислі збігається лише щодо усвідомлення суспільної небезпечності діяння і передбачення настання суспільно небезпечних наслідків у загальних рисах, з урахуванням того, що характер передбачення може відрізнитися. Зокрема, прямий умисел характеризується чітким усвідомленням особою, які діяння вона вчиняє, які наслідки повинні настати, і бажає їх настання. При цьому вона передбачає неминучість настання суспільно небезпечних наслідків: бажання переходить у справді вольовий акт, коли до знання мети приєднується установка на її реалізацію, впевненість у її досягненні і спрямованість на її досягнення відповідними засобами [341, с. 514]. При непрямому умислі, навпаки, зміст передбачення полягає в тому, що особа передбачає можливість, а не неминучість настання суспільно небезпечних наслідків. Отже, відмінність інтелектуального моменту прямого та

непрямого умислу полягає в тому, що при першому суб'єкт злочину передбачає неминучість настання суспільно небезпечних наслідків вчиненого ним діяння, а при другому – тільки реальну можливість настання таких наслідків.

Усвідомлення особою фактичного характеру діяння (тобто ознак кримінального правопорушення), що посягає на водні ресурси, характеризується усвідомленням об'єктивних ознак складів цих кримінальних правопорушень (об'єкта і об'єктивної сторони). Під час вчинення кримінальних правопорушень даного виду винна особа усвідомлює, що своїми діяннями вона завдає шкоди потерпілим - фізичним та юридичним особам, їх правам, свободам та правоохоронюваним інтересам, а також соціальним зв'язкам, з приводу реалізації їх прав, свобод та законних інтересів у сфері людської діяльності, пов'язаної з водними ресурсами, що набувають форми правовідносин.

Усвідомлення обставин, які належать до об'єктивної сторони злочинів, що посягають водні ресурси, визначається особливостями об'єктивної сторони цих злочинів. Так, при вчиненні злочину, передбаченого ч.1 ст. 249 КК України, суб'єкт злочину *усвідомлює*, що він незаконно займається рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, *передбачає* настання істотної шкоди внаслідок вчинення таких дій та *бажає* її настання або свідомо її *припускає*. У той же час диспозиція частина 2 цієї статті не містить посилання на спричинення наслідків (злочин з формальним складом), отже, умислом винної особи при вчиненні цього злочину охоплюється тільки усвідомлення передбачених ч.1 ст. 249 КК діянь із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу, або усвідомлення суб'єктом злочину факту вчинення зазначених дій особою, яка раніше була судима за злочин, передбачений цією статтею.

Дослідження ознак суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст.ст. 238, 239¹, 239² КК, дає підстави зробити висновок про те, що:

- вчинення приховування або умисного перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і

продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою здійснюється суб'єктом злочину з прямим умислом (ч.1 ст. 238). При вчиненні тих самих діянь повторно або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації, винна особа також усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, у той же час вчинення таких діянь, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, крім такого усвідомлення, характеризується непередбачанням цією особою можливості настання зазначених суспільно небезпечних наслідків, хоча вона повинна була і могла їх передбачити (ч.2 ст. 238). Отже, суб'єктивна сторона характеризується виною у формі прямого умислу до діяння, та необережністю у формі злочинної недбалості до суспільно небезпечних наслідків.

- суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 239¹ КК, відзначається складною (змішаною) формою вини (щодо діяння наявний умисел, а щодо суспільно небезпечних наслідків – необережність): суб'єкт злочину усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння - незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель; не передбачає можливість настання внаслідок свого діяння суспільно небезпечних наслідків у вигляді створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля, хоча повинен був і міг їх передбачити, або легковажно розраховує на їх відвернення (ч.1 ст.239¹). Якщо та сама дія вчинена повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або заподіяла матеріальну шкоду у великому розмірі, то суб'єктивна сторона характеризується виною у формі прямого умислу до діяння, та необережністю у формі злочинної недбалості до суспільно небезпечних наслідків (ч.2 ст.239¹). Щодо вчинення дій, передбачених ч.1 або ч. 2 цієї статті, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або спричинили загибель людей, масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки, суб'єктивна сторона включає вину у формі умислу до цих діянь та необережність до наслідків.

- суб'єктивна сторона складів злочину, передбаченого ст. 239² КК, характеризується виною у формі умислу до діяння - незаконного заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду. Умисел за способом формування в особи злочинця є обдуманим, оскільки вчинення злочину, передбаченого ст. 239² КК України, потребує певних приготувань, підготовки знарядь вчинення злочину. Тобто особа за певний час до початку вчинення злочину повинна обдумати свої дії, умови вчинення злочинного посягання, за яких його виконання буде успішним [353, с. 268-270].

Обгрунтованою є позиція, що у змісті суб'єктивної сторони незаконного заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах, а також якщо внаслідок цих дій, вчинених повторно або за попередньою змовою групою осіб, спричинено тяжкі наслідки, можливо говорити про змішану (складну) форму вини, оскільки за рахунок відсутності належної освіти, рівня знань особа може не усвідомлювати або не розуміти саме наслідків вчиненого нею суспільно небезпечного діяння, а не самого діяння, як про це зазначає О.В. Сівак [353, с. 269]. Адже в теорії кримінального права діяння, будучи окремою ознакою об'єктивної сторони, виражаються у дії чи бездіяльності, у той час як суспільно небезпечні наслідки терміном «діяння» не охоплюються, а є передбаченою кримінально-правовою нормою матеріальною чи нематеріальною шкодою внаслідок діяння суб'єкта злочину. Отже, суб'єктивна сторона цього злочину характеризується виною у формі умислу до діяння та необережністю до наслідків .

Щодо особливостей суб'єктивної сторони злочинів, передбачених ст.ст. 236; 237; 239; 240; 242; 243; ч.1 244 КК, то вина характеризується умислом або необережністю стосовно діяння та необережністю стосовно наслідків. Вказані злочини сконструйовані як злочини з матеріальним складом, що й обумовлює специфіку інтелектуального та вольового моментів умислу при їх вчиненні. Зокрема, вольовий момент умислу характеризується психічним ставленням до настання суспільно небезпечних наслідків *у вигляді*:

- спричинення загибелі людей, екологічного забруднення значних територій або інших тяжких наслідків (ст. 236 КК);

- загибелі людей або інших тяжких наслідків (ст. 237 КК);

- створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч.1 ст. 239 КК) або спричинення загибелі людей, їх масового захворювання або інших тяжких наслідків (ч.2 ст. 239 КК);

- створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч.1 та ч. 2 ст. 240 КК) або загибелі людей, їх масового захворювання або інших тяжких наслідків (ч.4 ст. 240 КК);

- створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 242 КК) або спричинення загибелі або захворювання людей, масової загибелі об'єктів тваринного і рослинного світу або інших тяжких наслідків (ч. 2 цієї статті);

- забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря (ч.1 ст. 243 КК) або спричинення загибелі або захворювання людей, масової загибелі об'єктів тваринного і рослинного світу або інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 243 КК) чи створення небезпеки для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря чи можливості завдання шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкоджання іншим законним видам використання моря (ч. 3 ст. 243 КК);

- заподіяння істотної шкоди чи створення небезпеки загибелі живих організмів моря або загрози життю чи здоров'ю людей (ч. 1 ст. 244 КК).

Необхідно зазначити, що така ознака інтелектуального моменту умислу як передбачення суспільно небезпечних наслідків притаманна тільки злочинам з матеріальним складом. Поряд з тим окремі злочини, що посягають на водні ресурси, законодавець сконструював як злочини з формальним складом. Зокрема, це злочин, передбачений ч.2 ст. 244 КК, об'єктивна сторона якого полягає у дослідженні, розвідуванні, розробці природних багатств та інших роботах на континентальному шельфі України, які провадяться іноземцями, якщо це не

передбачено договором між Україною і зацікавленою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або спеціальним дозволом, виданим у встановленому законом порядку та склад злочину, передбачений ст. 250 КК, об'єктивна сторона якого полягає у проведенні вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин.

Оскільки у злочинах з формальним складом настання суспільно небезпечних наслідків як необхідної ознаки складу злочину не передбачається, то зміст прямого умислу характеризується усвідомленням винною особою суспільно небезпечного характеру своєї дії або бездіяльності та бажання її вчинення [200, с. 173]. Тобто для встановлення умислу необхідно як усвідомлення вчинення протиправного діяння, так і наявність вольового моменту вини. При цьому воля суб'єкта злочину спрямована безпосередньо на суспільно небезпечне діяння. В межах нашого дослідження до таких діянь, зокрема, відносяться діяння, передбачені вказаними вище статтями КК, тобто суб'єкти цих злочинів, усвідомлюючи суспільну небезпеку та протиправність вчинюваних ними діянь, бажають їх вчинити. Іншими словами, усвідомлення особою суспільно небезпечного характеру свого діяння (порушення законодавства щодо охорони водних ресурсів) та бажання його вчинення, свідчить про вину особи у формі прямого умислу. Окремо необхідно звернути увагу на можливість вчинення злочину, передбаченого ст. 250 КК, також із необережності. Наприклад, необережність може мати місце у разі, коли особа через відсутність у неї досвіду проведення вибухових робіт неправильно розрахувала силу вибуху чи його направленість [276, с. 866]. Поряд з тим, на нашу думку, вина у формі необережності в цьому випадку стосується наслідків проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин, які виходять за межі об'єктивної сторони даного злочину як злочину з формальним складом.

Щодо суб'єктивної сторони дослідження, розвідування, розробки природних багатств та інших робіт на континентальному шельфі України, які провадяться іноземцями, якщо це не передбачено договором між Україною і зацікавленою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана ВРУ або спеціальним

дозволом, виданим у встановленому законом порядку (ч.2 ст.244 КК), то необережна форма вини не може характеризувати суб'єктивну сторону цього злочину, натомість, необхідно наголосити, що вказаний елемент цього злочину як злочину з формальним складом може характеризуватися лише прямим умислом [278, с. 377; 197, с. 160; 336, с. 87].

Застосовуючи положення наукової теорії щодо вини у злочинах з формальних складом [200, с. 173; 194, с. 132] до злочинів, передбачених зазначеними статтями, робимо висновок, що її зміст полягає в наступному – суб'єкти цих злочинів усвідомлюють суспільно небезпечний характер своїх діянь та бажають їх вчинити. Бажанням винного охоплюється розуміння предмету цих діянь - природних багатств континентального шельфу (ч. 2 ст. 244 КК), риб і диких водних тварин, які перебувають у стані природної свободи, а також середовища їхнього проживання та розмноження (ст. 250 КК). Щодо аспекту дискусії про зміст вини у формальних складах злочину, а саме: виду умислу, то, на мою думку, для злочинів з формальним складом характерною є вина у виді прямого умислу, що обумовлено умисним ставленням винного до вчинюваного ним діяння та бажанням його вчинити.

Результати дослідження особливостей суб'єктивної сторони злочинів, що посягають на водні ресурси, зокрема, в частині ставлення винної особи до наслідків вчиненого суспільно небезпечного діяння, дають підстави для виділення окремої проблеми щодо визнання їх умисними чи необережними в цілому. Так, об'єктивна сторона деяких з цих злочинів характеризується наявністю похідних наслідків. При цьому, якщо психічне ставлення винного до вчиненого діяння є умисним, то до настання наслідків - необережним (наприклад, «загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» у ч. 2 ст. 239 КК, «загибель або захворювання людей, масова загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» у ч. 2 ст. 242 КК та ін.). Отже, мова йде поєднання двох форм вини, при якій щодо одних об'єктивних ознак (як правило, щодо діяння) складу злочину винний має прямий чи непрямий умисел, а щодо інших (щодо наслідків зокрема) – необережність у вигляді самовпевненості або недбалості. Необхідність

з'ясування цього питання витікає з потреб правозастосовної діяльності, що надасть змогу вірно кваліфікувати вчинене діяння; здійснити відмежування складів злочинів, що подібні за деякими об'єктивними ознаками; визначитись зі ступінню суспільної небезпечності вчиненого.

Розглянемо особливості поєднання двох форм вини на прикладі. Так, з диспозиції ч. 1 ст. 239 «Забруднення або псування земель» КК вбачається що порушення спеціальних правил є діянням внаслідок якого настає первинний основний (проміжний) наслідок - забруднення або псування земель. Крім того, створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 239 КК) та загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 239 КК) є вторинними додатковими або похідними наслідками вчиненого діяння. Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується виною у формі умислу або необережності стосовно діяння та необережністю стосовно наслідків. В цілому цей злочин є необережним, тому що визначальним є ставлення до наслідків. Поряд з тим, можливі наступні варіанти щодо суб'єктивної сторони винного:

1. Вина у формі умислу до діяння та необережність до первинних та похідних наслідків.
2. Вина у формі умислу до діяння та первинних наслідків, а також необережність до похідних наслідків.
3. Вина у формі умислу до діяння, а також до первинних та похідних наслідків.
4. Вина у формі необережності до діяння, первинних та похідних наслідків.

В першому та четвертому випадках злочин в цілому є необережним, оскільки визначальним є ставлення до наслідків. У другому та третьому випадках - злочин умисний, виходячи зі ставлення до наслідків. При цьому, у випадку, якщо ставлення винного до похідних наслідків було умисним, то його дії необхідно кваліфікувати за ознаками злочинів проти життя та здоров'я особи. Таким чином, завдяки з'ясуванню особливостей поєднання двох форм вини суб'єкта злочину можливо визначити, яким є вчинений злочин – умисний чи необережний. Вирішення цього питання залежить від того, яка ознака об'єктивної сторони -

діяння чи наслідки, є найважливішою для його визнання злочином. Чинний КК не містить норм щодо визначення поєднання двох форм вини, що, безумовно, не сприяє належному правозастосуванню та дає підстави для наукових дискусій. З огляду на викладене вбачається за доцільне доповнити Загальну частину КК України статтею «Злочин з двома формами вини».

Що стосується *інших ознак суб'єктивної сторони* злочинів, що посягають на водні ресурси, то слід зазначити, що вони не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони юридичних складів злочинів цього виду, отже, й на кваліфікацію дій суб'єкта не впливають. Поряд з тим, при призначенні покарання вони можуть бути враховані судом у випадку наявності передбачених КК України підстав та обставин вчинення злочину.

Висновки до розділу 2

1. Видовим об'єктом злочинів, що посягають на водні ресурси є такі близькі, подібні соціальні цінності, як: 1) права, свободи та правоохоронювані інтереси учасників водокористування; 2) учасники водокористування; 3) соціальні зв'язки між учасниками водокористування з приводу реалізації їхніх прав, свобод та інтересів, що набувають форми правовідносин.

2. Аналіз предметів злочинів у складах, що посягають на водні ресурси, дає можливість поділити їх на такі види: 1) предмети у складах злочинів, що посягають на водні ресурси, що виступають обов'язковими «компонентами» об'єкта злочину; 2) предмети у складах злочинів, що посягають на водні ресурси, що виступають як факультативні «компоненти» об'єкта злочину.

3. Аналіз суспільно-небезпечних діянь, передбачених об'єктивною стороною складів злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє розділити їх на такі види: 1) діяння, спрямовані на порушення встановлених чинним законодавством правил охорони вод, надр, земель водного фонду, континентального шельфу, рослинного і тваринного водного світу (ст. ст. 239, 240, 242-244, 250, 254); 2) діяння, які порушують порядок проведення екологічної експертизи та правил екологічної безпеки (ст. ст. 236, 237, 238 КК); 3) діяння, які спрямовані на

незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, в тому числі земель водного фонду (ст. ст. 239¹ та 239² КК); 4) діяння, які передбачені іншими розділами Особливої частини КК, крім VIII розділу Особливої частини КК України, і які можуть спричиняти шкоду водним ресурсам лише в окремих випадках.

4. Наслідки як елемент складу злочину передбачає розкриття їх сутності на підставі з'ясування специфіки використання в нормах Особливої частини КК, зокрема в нормах, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на водні ресурси. У злочинах, що посягають на водні ресурси наслідки як елемент складу відображається у «формі» результату єдиного за своїм змістом діяння або одного ускладненого чи кількох різних за змістом альтернативних діянь, що призводить (призводять) до: а) одного (єдиного) обов'язкового наслідку (конструктивного наслідку); б) комплексних наслідків. У зв'язку з чим, обґрунтовуються редакції диспозицій ст.ст. 239, 240, 242, 243, 244 КК України, що порушують вимоги врахування різного ступеня і характеру суспільної небезпечності наслідків, як елемента складів цих злочинів, при конструюванні основних та кваліфікованих складів злочинів.

5. Злочини, що посягають на водні ресурси, - це злочини з матеріальним складом, а тому встановлення причинного зв'язку в них є обов'язковим. Причому, виходячи з характеристик закономірності породження шкоди, причиновий зв'язок у складах злочинів, що посягають на водні ресурси, може бути безпосередній або опосередкований; у випадку незакономірності породження такої шкоди, причиновий зв'язок є випадковим.

6. Злочини, що посягають на водні ресурси, залежно від суб'єктного складу пропонується поділяти на наступні групи: 1) злочини, які вчиняються загальним суб'єктом (наприклад, ст.ст. 240; 249 КК України); 2) злочини, які вчиняються спеціальним суб'єктом, в розумінні ч. 2 ст. 18 КК (наприклад, ст.ст. 236; 237; 238; 239; 239¹; 239²; ч.2 ст. 244; 250; 254 КК України); 3) злочини, які можуть вчинятися як загальним, так і спеціальним суб'єктом (наприклад, ст.ст. 242; 247; 248; 251 КК); 4) злочин, який в одній формі діяння вчиняється загальним

суб'єктом, а в іншій формі - спеціальним (ч.1 ст. 244 КК: суб'єкт злочину у формі порушення законодавства про континентальний шельф України загальний; суб'єкт невжиття заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань - спеціальний: це особа, яка відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки у зонах безпеки на континентальному шельфі).

7. Дослідження суб'єктивної сторони складів злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє виділити наступні групи злочинів, в яких наявні: - умисел стосовно діяння та наслідків як єдино можлива форма вини при вчиненні конкретного злочину (ст.249 КК); - умисел стосовно діяння та необережність стосовно наслідків (ст.ст.238; ст.239¹; 239² КК); - умисел або необережність стосовно діяння та необережність стосовно наслідків (ст.ст. 236; 237; 239; 240; 242; 243; ч.1 ст. 244 КК); - умисел щодо діяння у злочині з формальним складом (ч.1 ст. 244 КК); - умисел або необережність щодо діяння у злочині з формальним складом (ст.250 КК).

РОЗДІЛ 3

ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ, ТА ІНШІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА РОЗМЕЖУВАННЯ

3.1. Окремі проблеми кваліфікації злочинів, що посягають на водні ресурси, їх розмежування між собою та з іншими злочинами

Поняття кваліфікації є одним з центральних і таких, що часто застосовується у теорії кримінального права та правозастосовчій практиці. У повсякденній мові правників часто йдеться про «кваліфікацію злочину», «кваліфікацію із запасом», «неправильну кваліфікацію», «чистоту кваліфікації», «зміну кваліфікації» тощо. Причому вказані й аналогічні вислови часто використовуються паралельно з поняттями «інкримінувати», «ставити у вину», «притягувати до відповідальності», «застосувати статтю або частину статті КК» [266, с. 15]. У літературі кваліфікація злочинів пов'язується з оціночною діяльністю правозастосовчих органів [265, с. 51; 193, с. 117; 166, с. 13-15; 333, с. 10-14] та визначенням статей чи частин статей КК, які визначають діяння як злочин певного виду [266, с. 455; 376, с. 20; 368, с. 51; 193, с. 117]. Певне значення у кваліфікації злочинів має склад злочину як юридична конструкція [61, с. 515-516; 193, с. 95; 265, с. 8-12; 166, с. 24-25].

На цих підставах можна вважати, що кваліфікація злочинів є процесом встановлення і закріплення відповідності фактичних обставин, пов'язаних з вчиненим діянням, ознакам складу злочину [193, с. 118; 166, с. 24], що у результаті передбачає визначення статей або частин статей КК [266, с. 455; 333, с. 10; 364, с. 43-45].

Правильна кваліфікація є однією з головних задач у діяльності правозастосовчих органів. Кваліфікація злочину зводиться до встановлення та юридичного закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння та ознаками складу злочину, передбаченого кримінально-правовою нормою [213, с. 5]. У межах цієї праці розглядаються найбільш значущі питання кваліфікації

злочинів, що посягають на водні ресурси, що необхідні для уникнення типових помилок, які зустрічаються у процесі кваліфікації цих злочинів.

Проведене дослідження кримінально-правової охорони водних ресурсів, визначення змісту важливих для теорії кримінального права і для правозастосовчої практики понять, використаних в Особливій частині КК, слід вважати підставою для вирішення основних проблем кваліфікації посягань на водні ресурси та їх відмежування від суміжних злочинів та інших правопорушень. У підсумку це дозволить підготувати теоретичні та практичні рекомендації з кримінально-правової оцінки названих посягань.

З огляду на це доцільно звернути увагу на існуючий підхід стосовно ознак складів злочинів, які підлягають співвідношенню та враховуються при кваліфікації злочинів, а також при відмежуванні суміжних злочинів між собою. Такі ознаки можна «представити» як: а) *відмінні* (у цьому разі подається формула: $a \neq b$), які поділяються на очевидні, наприклад, умисел та необережність, і латентні (або, іншими словами, приховані); б) загальні або «спільні» (подається формула: $a = b$), які можуть бути очевидними (наприклад, суспільно небезпечний наслідок у вигляді майнової шкоди) і латентними [416, с. 151] (приміром, тяжкі наслідки, що стосуються порушення правил охорони вод). Відмінні та спільні ознаки враховуються у визначенні схожих ознак злочинів, чії склади підлягають розмежуванню. Зокрема, схожими вважаються ті чи інші пари загальних та латентних відмінних ознак, у зв'язку з чим суміжними визнаються злочини, чії склади мають саме схожі ознаки у різних комбінаціях. Функцію критеріїв («компонентів» підстав) розмежування таких суміжних складів виконують саме відмінні ознаки [416, с. 151], що виконують «розмежувальну» функцію [74, с. 358]. На підставі цього приєднуємось до думки, що суміжними слід вважати такі злочини, склади яких мають схожі ознаки (загальні та латентні відмінні) у різних комбінаціях [118, с. 330].

З урахуванням наведеного вище можна запропонувати наступний «алгоритм» вирішення основних проблем кваліфікації злочинів, що посягають на водні ресурси, та їх відмежування від суміжних злочинів.

1. Ознаки предмета злочину враховуються при визначенні злочинів, що посягають на водні ресурси, та їх розмежуванні. Так, предмети злочину, передбаченого ст. 236 КК, визначені у цій статті КК як «підприємства, споруди, пересувні засоби та інші об'єкти», проектування, розміщення, будівництво, реконструкція, введення в експлуатацію, експлуатація або ліквідація яких пов'язана дотриманням правил екологічної безпеки та певним чином впливає на довкілля. За змістом предметів суміжними стосовно цього злочину є такі, що передбачені ст.ст. 239, 241-243, 253 КК [370, с. 127]. Зміст предмета злочину, передбаченого ст. 236 КК, є загальним порівняно з спеціальним (більш конкретизованим) змістом предметів, названих у ст.ст. 239, 241-243, 253 КК, та позначає ті об'єкти, порушення правил екологічної безпеки на яких здатне впливати на довкілля в цілому. На відміну від таких об'єктів, зазначених у ст. 236 КК, зміст предметів злочинів, передбачених ст.ст. 239, 241-243, 253 КК, слід пов'язувати з такими компонентами довкілля, як земля (земельні ресурси) (ст. 239 КК), атмосферне повітря (ст. 241 КК), водні об'єкти на території України (зокрема, поверхневі та підземні води, водоносні горизонти, джерела питних та лікувальних вод [250, с. 33-34]) (ст. 242 КК), внутрішні морські води, територіальні води України, води виключної (морської) економічної зони України, відкрите море (ст. 243 КК) та споруди без обов'язкових інженерних систем захисту довкілля (ст. 253 КК). Такі відмінності у змісті предметів зазначених злочинів, визначені у ст. 236 КК та ст.ст. 239, 241-243, 253 КК, впливають на співвідношення норм КК, що їх передбачають, як загальної та спеціальних.

Предметом передбаченого ст. 242 КК порушення правил охорони вод є водні об'єкти, стосовно яких встановлений (застосовується) спеціальний порядок збереження, використання, відтворення і охорони від забруднення і виснаження. Водночас окремі водні об'єкти, стосовно яких встановлений зазначений порядок, є предметом забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України, передбаченого ст. 243 КК. Отже, у ст. 242 КК ознаки предмета злочину визначені у більш загальному об'ємі, ніж у ст. 243 КК. Адже у ст. 242 КК йдеться про будь-які

водні об'єкти, а у ст. 243 КК – лише такі водні об'єкти, як внутрішні морські води, територіальні морські води України, води виключної (морської) екологічної зони України та води відкритого моря, тобто які обмежені виключною (морською) економічною зоною України. Порівняння положень ст.ст. 242, 243 КК дає також підстави стверджувати, що стосовно водних об'єктів, названих у ст. 242 КК, встановлюється і застосовується спеціальний порядок збереження, використання, відтворення і охорони від забруднення і виснаження, який є більш «вузьким», ніж спеціальний порядок, який встановлений щодо морських об'єктів, зазначених у ст. 243 КК та пов'язується із збереженням, використанням, відтворенням і охороною таких морських вод.

Окрему увагу потрібно звернути на проблеми, які виникають при розмежуванні злочинів, що посягають на водні ресурси, та окремих злочинів проти власності, за ознаками їх предмета. Зокрема, потрібно розмежовувати такі злочини, як знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245 КК), незаконна порубка лісу (ст. 246 КК), незаконне полювання (ст. 248 КК), незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК), від таких злочинів проти власності, як крадіжка (ст. 185 КК), грабіж (ст. 186 КК), розбій (ст. 187 КК), вимагання (ст. 189 КК), шахрайство (ст. 190 КК), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК), умисне чи необережне знищення або пошкодження чужого майна (відповідно ст.ст. 194, 196 КК). Так, предметом згаданих злочинів проти власності є чуже майно, яке включає такі ознаки, як: фізична, економічна, соціальна та юридична ознаки. Фізична ознака полягає у тому, що чуже майно є реально існуючим. Економічна ознака полягає у тому, що таке майно має відповідну грошову оцінку. Соціальна ознака передбачає, що майно як предмет злочину є таким, що створено у результаті трудової діяльності людини. Відповідно до юридичної ознаки майно, що є предметом злочину, не належить на законних підставах винній особі або, іншими словами, ця ознака пов'язується з фізичними та юридичними правомочностями власності, якими наділений потерпілий. Що стосується предметів зазначених злочинів проти довкілля, то вони не включають принаймні юридичної ознаки. Крім

цього, варто відзначити, що при відмежуванні зазначених злочинів пропонується використовувати такий критерій, як трудовий внесок людини у створення цих предметів, який фактично відображає зміст соціальної та економічної ознак. Для визнання предметів, що знаходяться у природному середовищі, як майна, тобто предметом злочинів проти власності, необхідно, щоб вони були вилучені із цього середовища цілеспрямованою працею людини, її працею (виловлена риба, зрубане дерево тощо) або відокремлені від нього (звірі чи птахи, яких відловили як Каном, риба, зловлена у сітки чи поміщена в підводні садки) та включені до фондів власника як майно [295, с. 90]. Предмети природи слід визнавати майном також тоді, коли вони, не будучи відокремленими від природного середовища, спеціально розводяться чи вирощуються на природній основі і є продуктом незавершеного циклу товарного виробництва (риба, що вирощується в нагульних ставках рибгосподарств або розводиться на рибоводних заводах; молодняк цінних хутрових звірів, що утримується у звіророзплідниках і вольєрах державних або приватних заповідників чи спеціалізованих господарств; дерева і декоративний чагарник чи інші насадження, висаджені на товарних плантаціях лісорозплідників тощо) [230, с. 43; 289, с. 33]. Проте, на відміну від предметів зазначених злочинів проти власності, заволодіння предметами живої та неживої природи, які знаходяться у природному стані й не вилучені із цього стану цілеспрямованою працею людини, їх знищення або пошкодження утворює, за наявності всіх необхідних умов, посягання проти довкілля [352, с. 146; 289, с. 33]. Цей підхід знайшов своє відображення у постанові ПВСУ від 10 грудня 2004 р. № 17, у п. 9 якої зазначено, що заволодіння деревами, зрубаними та підготовленими до складування або вивезення, залежно від обставин справи слід кваліфікувати за відповідними частинами ст. 185 КК України або іншими статтями, якими передбачена відповідальність за вчинення злочинів проти власності. Відповідно до аб. 5 п. 12 зазначеної постанови ПВСУ виллов риби чи водних тварин зі спеціально облаштованих або пристосованих водоймищ, у яких вони вирощуються підприємствами, організаціями чи громадянами, за ст. 249 КК кваліфікувати не

можна. За наявності відповідних підстав дії винної особи можуть кваліфікуватись як посягання на чужу власність [289, с.33].

Існує також необхідність відмежування злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, від злочинів, передбачених ст.ст. 185, 186, 187, 190, 191 КК та ч.ч. 1, 2 ст. 197¹ КК. Зміст складів останніх включає ознаки відповідно: а) протиправного оборнення чужого майна на свою користь чи на користь інших осіб (зокрема, такі ознаки, як «викрадення» (ч. 1 ст. 185, ч. 1 ст. 186 КК), «заволодіння чужим майном» (ч. 1 ст. 187, ч. 1 ст. 190, ч. 2 ст. 191 КК), «придбання права на майно» (ч. 1 ст. 190 КК) та ін.); б) самовільного зайняття (ч.ч. 1, 2 ст. 197¹ КК). Тому зіставимо ознаки складів злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, з ознаками складів злочинів, пов'язаних з протиправним оборненням майна (ст. 190, ст. 191 КК), та самовільного зайняття земельної ділянки (ч.ч. 1, 2 ст. 197¹ КК). При такому зіставленні слід враховувати наступні критерії розмежування.

Предметом злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, є не земельна ділянка в цілому, а лише такий її компонент, як ґрунтовий покрив. У ч. 1 ст. 239¹ КК предмет злочину позначений як «ґрунтовий покрив (поверхневий шар) земель», а у ч. 1 ст. 239² КК – як «поверхневий (ґрунтовий) шар земель водного фонду». Тому не можна кваліфікувати за цими статтями КК дії, пов'язані з набуттям правомочностей власності на земельну ділянку, що вчинені шляхом обману або зловживання довірою. За необхідних умов вони можуть розцінюватись як шахрайство та кваліфікуватись за відповідною частиною ст. 190 КК. При цьому можливість визнання ґрунтового покриву земельної ділянки майном створює додаткові труднощі щодо розмежування ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 239¹ КК, та складів зазначених корисливих злочинів проти власності, пов'язаних з викраденням (ст.ст. 185, 186, 187, 190 КК). У даному разі розмежуванню підлягають ознаки зняття і перенесення ґрунтового покриву, як окремих форм заволодіння ґрунтовим покривом земельної ділянки, та зміст викрадення.

По-перше, відповідно до ч. 1 ст. 181 ЦК України до нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти,

розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Відповідно до ст. 79 ЗК земельна ділянка – це частина земної поверхні з установленими межами, певним місцем розташування, з визначеними щодо неї правами. Право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар, а також на водні об'єкти, ліси і багаторічні насадження, які на ній знаходяться, якщо інше не встановлено законом та не порушує прав інших осіб. Отже, за чинним законодавством земельні ділянки є майном, а тому можуть виступати предметом злочинів, у тому числі і злочинів проти власності.

Ознаками майна як предмета названих злочинів, пов'язаних з викраденням, слід вважати його відокремленість від об'єктів довкілля та неможливість перебувати у стані конкретного природного блага. Для того, щоб стати відокремленим від природних багатств і позбутись стану природного блага певний природний об'єкт повинен зазнати впливу з боку трудової діяльності людини і, таким чином, набути у необхідних випадках властивостей товару. З огляду на це слід погодитись з позицією, що предметом злочинів, передбачених ст.ст. 185, 186, 187 КК, земельна ділянка визнаватись не може, адже її поняття виключає можливість бути відокремленою від такого об'єкта природного середовища, як земля чи земна кора (за певних обставин протиправне набуття права на таку ділянку може визнаватись шахрайством і кваліфікуватись за відповідною частиною ст. 190 КК) [65, с. 42-49]. Проте відокремленим від земельної ділянки може бути зазначений у ч. 1 ст. 239¹ КК «грунтовий покрив (поверхневий шар) земель» та передбачений у ч. 1 ст. 239² КК «поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду». Такий поверхневий шар не позбувається своїх властивостей у результаті його відокремлення від земельної ділянки.

По-друге, земельна ділянка, у тому числі водного фонду, може бути пов'язана з ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239¹ КК) та передбаченим у ст. 239² КК поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду, а також предметом таких злочинів, як шахрайство (ст. 190 КК), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання

службовим становищем (191 КК). Для правильної їх кваліфікації необхідно порівняти предмети цих злочинів та визначити властивості цих предметів, які прямо впливають на розмежування цих злочинів між собою. Зокрема, предметом зазначених злочинів проти власності можуть бути земельні ділянки та їх компоненти, які визначені у вже згадуваній ст. 79 ЗК, а у ст.ст. 239¹, 239² КК визначено, що предметами цих злочинів є відповідно ґрунтовий покрив (поверхневий шар) земель та ґрунтовий покрив земель лише водного фонду.

По-третє, визнання «ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель» та «поверхневого (ґрунтового) шару земель водного фонду» майном конкретного виду залежить від відокремлення цього покриву від земельної ділянки. Тому предметом зазначених злочинів, пов'язаних з викраденням, слід визнавати лише незаконно видалений із земельної ділянки ґрунтовий покрив. Слід також враховувати, що роботи, пов'язані із видаленням із земельної ділянки ґрунтового покриву, утворювати ознаки об'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст.ст. 185, 186, 187, 190 КК, не можуть. У зв'язку з цим дії, пов'язані з незаконним видаленням ґрунтового покриву земельної ділянки як предмета злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, з метою його подальшого викрадення потрібно розцінювати як закінчений злочин, передбачений відповідною частиною ст. 239¹ КК або ст. 239² КК, та готування чи замах на злочин, пов'язаний з викраденням, конкретного виду. Іншими словами, у процесі вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, може здійснюватись видалення «ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель» та «поверхневого (ґрунтового) шару земель водного фонду» з поверхні земельної ділянки, що саме по собі за інших необхідних умов може утворювати за спрямованістю умислу особи готування або замах на відповідний злочин, пов'язаний з викраденням. У таких випадках зазначені дії з ґрунтовим покривом можуть пов'язуватись з його викраденням у межах незакінчених складів злочинів.

При розмежуванні викрадення та незаконного заволодіння раніше видаленим із земельної ділянки «ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель» та «поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду» слід враховувати, що

зміст незаконного заволодіння у ст.ст. 239¹, 239² КК утворюється зняттям і перенесенням ґрунтового покриву. Причому зняття і перенесення можуть за певних умов впливати на здійснення подальшого викрадення раніше знятого і перенесеного ґрунтового покриву (наприклад, на територію іншої (сусідньої) земельної ділянки). Проте слід враховувати, що обов'язковою ознакою основного складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 239¹ КК, називається небезпека для життя, здоров'я людей чи для довкілля, а основного складу злочину, зазначеного у ч. 1 ст. 239² КК, – особливо великий розмір поверхневого шару земель. Тому слід враховувати, що у ст.ст. 185, 186, 187, 190 КК створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля не передбачаються (тобто ця ознака складу є відмінною). Що стосується поняття «особливо великі розміри», то воно передбачене у відповідних частинах ст.ст. 185, 186, 187, 190 КК для характеристики розмірів предмета відповідних злочинів, але порівняно з предметом злочину, передбаченого ст. 239² КК, обчислення особливо великих розмірів у ст.ст. 185, 186, 187, 190 КК передбачає інші умовні критерії обчислення – відповідну суму кількостей НМДГ, тоді як у примітці до ст. 239² КК в основі особливо великого розміру поверхневого шару земель знаходиться його обсяг, який обчислюється у певній кількості кубічних метрів. За наявності таких розбіжностей не виключені ситуації, коли зазначені корисливі злочини проти власності та злочини, передбачені ст.ст. 239¹, 239² КК, можуть утворювати реальну сукупність. Крім цього, на наявність сукупності злочинів, передбачених ч. 2 ст. 186, ст. 187 КК, може впливати такий спосіб їх вчинення як насильство, яке відповідно не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, та погроза його застосування при грабежі (ч. 2 ст. 186 КК), а також є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, а також погроза його застосування при розбої (ст. 187 КК). При відкритому викраденні незаконно знятого та/або перенесеного ґрунтового покриву із земельної ділянки, поєднаного з таким фізичним або психічним насильством, вчинене має кваліфікуватись за правилами сукупності злочинів.

По-четверте, незаконно знятий та/або перенесений із земельної ділянки «ґрунтовий покрив (поверхневий шар) земель» та «поверхневий (ґрунтовий) шар

земель водного фонду» може визнаватись предметом злочинів, передбачених ст.ст. 190, 191 КК.

У випадку, коли спочатку особа вчиняє самовільне зайняття земельної ділянки як діяння, не пов'язане з викраденням ґрунтового покриву, що перебуває на поверхні такої земельної ділянки, а після цього незаконно заволодіває таким земельним покривом (на свою чи інших осіб користь), то вчинене за інших необхідних обставин може кваліфікуватись за сукупністю злочинів, передбачених відповідною ч.ч. 1 чи 2 ст. 197¹ КК та відповідною частиною ст. 239¹ або ст. 239² КК. У цьому випадку слушною є позиція, що у разі, якщо незаконне заволодіння ґрунтовим покривом поєднується із самовільним зайняттям земельної ділянки, то вчинене потребує кваліфікації за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами ст. 239¹ та ст. 197¹ КК [277, с. 309]. Якщо ж спочатку особа здійснює виснаження водних джерел, що знаходяться на земельній ділянці, або вчиняє такі дії у процесі незаконного зняття ґрунтового покриву, то подальше незаконне заволодіння таким ґрунтовим покривом потребує додаткової кваліфікації вчиненого за відповідною частиною ст. 242 КК.

Розмежування злочинів, передбачених ст. 239² та ст. 239¹ КК, між собою потребує визначення невідповідностей між змістом окремих ознак складів цих злочинів та положеннями чинного земельного законодавства, пов'язаних насамперед із встановленням предметів цих злочинів. Так, предметом першого злочину є ґрунтовий (поверхневий) шар земель. Під ґрунтовим покривом необхідно розуміти верхній, родючий шар землі. Проте у регулятивному законодавстві використовуються поняття «земля» та «землі». Поняття «земля» охоплює відокремлену від природного середовища працею людини частину (масу) речовини, поміщену в якусь місткість (вагони, контейнери, мішки, пакети тощо), як частину матеріального світу, а не природного екологічного середовища. Під поняттям «землі» слід розуміти природний компонент, не вилучений з довкілля, а органічно в нього вплетений, взаємодіючий з водами, лісами, атмосферним повітрям та іншими природними ресурсами. Слід зазначити, що ЗК застосовує одночасно і те й інше поняття як тотожні [261, с. 16]. На підставі ст.1 ЗУ «Про

охорону земель» земля – це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднанні та функціонують разом з нею [327]. Отже, ці поняття необхідно вважати тотожними. Відповідно до ст. 19 ЗК землі України за основним цільовим призначенням поділяються на такі категорії: а) землі сільськогосподарського призначення; б) землі житлової та громадської забудови; в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення; г) землі оздоровчого призначення; ґ) землі рекреаційного призначення; д) землі історико-культурного призначення; е) землі лісгосподарського призначення; є) землі водного фонду; ж) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення). Земельні ділянки кожної категорії земель, які не надані у власність або користування громадян чи юридичних осіб, можуть перебувати у запасі [159].

У літературі звертається увага на невідповідність назви ст. 239² КК та її диспозиції. Оскільки у назві йде мова про заволодіння землями водного фонду, а у диспозиції про заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду. Проте поняття «землі водного фонду» і «поверхневий (ґрунтовий) шар земель водного фонду» не є тотожними й перше є ширше за змістом [76, с. 44]. Відповідно до ст. 4 ВК до земель водного фонду належать землі, зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, не зайнятими лісами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів [115]. Ґрунтовий (поверхневий) шар водних земель є їх складовою частиною. Отже, ці два поняття співвідносяться між собою як частина і ціле. Саме тому для удосконалення чинного законодавства необхідно назву ст. 239² КК України викласти у такій редакції: *«Незаконне заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах»*.

При розмежуванні злочинів, передбачених ст.ст. 239, 242, 243 КК, та злочину, передбаченого ст. 252 КК, слід враховувати, що об'єктом останнього є

встановлений порядок використання, відтворення та охорони територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду. «Компонентом» цього об'єкта є предмет злочину, до якого відносяться: 1) території, взяті під охорону держави; 2) об'єкти ПЗФ, які становлять ділянки суходолу і водного простору, природні комплекси, що мають особливу природоохоронну, наукову, естетичну, рекреаційну та іншу цінність [344, с. 335]. До територій, взятих під охорону держави, належать, зокрема, водно-болотні угіддя загальнодержавного значення (цінні природні комплекси боліт, заплавлених лук і лісів, а також водних об'єктів), наукові об'єкти, що становлять національне надбання, які не піддаються відтворенню і втрата або руйнування яких матиме серйозні негативні наслідки для розвитку науки і суспільства (полігони тощо), території, що резервуються з метою наступного заповідання, а так само інші ділянки природних ландшафтів як частини єдиної територіальної системи-екологічної мережі, і природні території, що підлягають особливій охороні [276, с. 869]. У зв'язку з цим потрібно відзначити екологічний характер злочину, передбаченого ст. 252 КК, а тому умисне нищення, руйнування чи псування пам'яток історії і культури, забруднення моря у межах такого об'єкта особливої охорони, як виключна (морська) екологічна зона, посягання на особливо охоронювані об'єкти рослинного і тваринного світу, занесені до Червоної книги, предметом досліджуваного складу злочину він не визнає [344, с. 335]. На те, що предметом злочину, передбаченого ст. 252 КК, слід вважати землі водного фонду та водні ресурси також звертається увага в літературі [275, с. 543; 271, с. 526; 274, с. 34].

При співвідношенні злочинів, передбачених ст. 248 та 249 КК, слід враховувати насамперед відмінності у змісті предметів як ознаки складів цих злочинів. Так, предметом злочину, передбаченого ст. 248 КК, є мисливські звірі та птахи, які знаходяться в стані природної волі, а злочину, передбаченого ст. 249 КК, – риби, водні тварини, а також деякі морські рослини [437, с. 33].

При розмежуванні злочинів, передбачених ст. 249 та ст. 250 КК, слід враховувати, що доволі часто при незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом застосовуються вибухові речовини. Тому

окремого з'ясування потребує співвідношення закріпленої в ч. 2 ст. 249 КК ознаки «... застосування вибухових ... речовин ... масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу») із відповідними ознаками передбаченого ст. 250 КК проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів. Так, відмінними є властивості предметів складів цих злочинів. Предметом злочину, передбаченого ст.250 КК, є рибні запаси та дикі водні тварини. Під рибними запасами розуміються прісноводні, солонуватоводні, морські, андромні, напівпрохідні, катадромні риби всіх видів на всіх стадіях розвитку (статевозрілі екземпляри, мальки, ікра, нерестові ділянки), життя яких постійно або на окремих стадіях розвитку неможливе без перебування (знаходження) у воді, що перебувають у стані природної волі, які знаходяться у рибогосподарських штучних і природних водних об'єктах, а також у межах територіальних і внутрішніх морських вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, водойм, що знаходяться на території більш ніж однієї області, державних мисливських угідь, територій ПЗФ і лісів державного значення. Дикими водними тваринами є гідробіонти, тварини, все життя яких проходить у воді, хордові, в тому числі хребетні - першозвіри, або клоачні - загін однохордових і живонароджуючих - сумчасті і плацентарні (морські і прісноводні ссавці, плазуни, земноводні) і безхребетні (членистоногі, молюски, голкошкірі, ракоподібні) у всьому їх видовому і популяційному різноманітті на всіх стадіях розвитку (ембріони, яйця, лялечки тощо), що перебувають у стані природної волі, які знаходяться у рибогосподарських штучних або природних водних об'єктах, а також у межах територіальних і внутрішніх морських вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, водойм, що знаходяться на території більш ніж однієї області, державних мисливських угідь, територій природно-заповідного фонду України і лісів державного значення. Тобто, предметом цього злочину є такі, які знаходяться в рибогосподарських водних об'єктах штучних або природних. Натомість предметом злочину, передбаченого ст. 249 КК України є риби різних порід на всіх стадіях свого розвитку, морські ссавці, ракоподібні і голкошкірі водні безхребетні тварини, молюски, промислові водні

рослини і водорості, які використовуються для виготовлення продуктів харчування, добрив, медичних препаратів і які підлягають спеціальному правовому захисту. Ці предмети знаходяться в природних водних об'єктах і не включені у виробничо – трудовий процес [272, с. 768]. Проте предмет злочину, передбаченого ст. 249 КК, є більшим за своїм обсягом, оскільки включає також різновиди промислових водних рослин.

2. Розмежування складів злочинів, що посягають на водні ресурси, від суміжних злочинів здійснюється також з урахуванням таких ознак *об'єктивної сторони* їх складів, як діяння, його наслідки, спосіб та засоби вчинення діяння, місце та обстановка вчинення злочину.

Так, певні відмінності існують у змісті об'єктивної сторони таких суміжних злочинів, що передбачені ст. 236 КК та ст.ст. 239, 241-243, 253 КК. Передбачене у ст. 236 КК порушення порядку здійснення оцінки впливу на довкілля та порушення правил екологічної безпеки є більш загальними за змістом, ніж забруднення або псування земель (ст. 239 КК), забруднення або інша зміна природних властивостей атмосферного повітря (ст. 241 КК), порушення правил охорони вод (водних об'єктів) (ст. 242 КК), забруднення моря (ст. 243 КК) та проектування і експлуатація споруд без систем захисту довкілля (ст. 253 КК), що фактично позначають спеціальні різновиди зазначених у ст. 236 КК порушень, як таких, що пов'язані з невиконанням вимог екологічних норм, правил, нормативів або стандартів, якими встановлені допустимі рівні негативного впливу на довкілля та використання його окремих компонентів [274, с. 13; 120, с. 144]. Адже передбачені у ст. 236 КК порушення мають загальний характер, зокрема, у разі, коли вчинене *діяння* не охоплюється складами конкретних злочинів, що передбачають посягання на окремі елементи довкілля [190, с. 698; 120, с. 142].

Відмінною ознакою, яка прямо вказана у ст. 236 КК, є час вчинення злочину, що позначається формулюванням «*під час* проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів». При цьому відмінності часу вчинення окремих із злочинів, що є суміжними стосовно передбаченого ст. 236 КК,

слід пов'язувати з: а) час, впродовж якого тривають порушення спеціальних правил, вказані у ч. 1 ст. 241, ч. 1 ст. 242 та ч. 1 ст. 243 КК; б) час, впродовж якого водні об'єкти зберігають свої природні властивості (ч. 1 ст. 242 КК); в) час розробки і здачі документації, а також час введення (прийому) в експлуатацію споруд (ч. 1 ст. 253 КК).

Крім цього, критеріями розмежування цих злочинів є ознаки такого обов'язкового (конструктивного) елемента їх складів, як наслідки. У ст. 236 КК такі наслідки позначаються як «загибель людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки». Проте у ст.ст. 239, 241-243, 253 КК наслідки представлені як: 1) *створення небезпеки* для різних об'єктів кримінально-правової охорони, що передбачене у частинах перших цих статей, а саме: а) створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 239, ч. 1 ст. 241, ч. 1 ст. 242 КК); б) створення небезпеки для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря, яка є альтернативною можливістю перешкоджання законним видам використання моря (ч. 1 ст. 243 КК); в) створення небезпеки тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення або інших тяжких наслідків (ч. 1 ст. 253 КК); 2) *реальне заподіяння шкоди* таким об'єктам (які враховуються при визначенні наслідків у вигляді створення небезпеки), у зв'язку з чим в інших частинах цих статей КК зазначається: а) «загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 239 КК); б) «загибель людей або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 241 КК); в) «загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 242 КК); г) «загибель або захворювання людей, масова загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 243 КК); г) «наслідки, передбачені частиною першою цієї статті», тобто «тяжкі технологічні аварії або екологічні катастрофи, загибель або масове захворювання населення або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 253 КК). Оскільки об'єкти кримінально-правової охорони, на які спрямовується заподіяння шкоди передбаченими у цих статтях КК діянням є різними, то відповідно зміст наслідків як елементів складів цих злочинів за своїм конкретним змістом також має

відрізнитись. Тому погодитись, що зміст таких наслідків є однаковим, а також однаковою є їх тяжкість [370, с. 127], однозначно не можна.

Для визначення ознак об'єктивної сторони порушення правил охорони вод, які виступають критеріями розмежування з іншими суміжними злочинами, необхідно враховувати закріплені в ч. 1 ст. 242 КК: 1) діяння (порушення правил охорони вод); 2) наслідки у вигляді забруднення водних об'єктів, зміну їх природних властивостей або виснаження водних джерел; 3) засоби забруднення водних об'єктів (незnezаражені стічні води, покидьки, відходи, сировина тощо); 3) джерела забруднення (підприємства, установи, організації тощо); 4) місце забруднення та виснаження водних об'єктів – це місцезнаходження вод – предметів цього злочину (предмета, що перераховується в диспозиції цієї статті). Водночас згідно з ч. 1 ст. 243 КК обов'язковими ознаками об'єктивної сторони, які слід враховувати при відмежуванні цього злочину від злочину, передбаченого ст. 242 КК, слід враховувати ознаки: 1) діяння та його наслідків, які пов'язані із забрудненням, незаконним скиданням чи похованням матеріалів, речовин і відходів; 2) засоби забруднення моря (матеріали чи речовини, шкідливі для життя й здоров'я людей, або відходи, що є небезпечними для життя й здоров'я людей, живих ресурсів моря; матеріали, речовини, відходи); 3) місце вчинення злочину (внутрішнє море, територіальне море, море в межах виключної (морської) економічної зони, відкрите море); 4) обстановка забруднення моря, на наявність якої впливають джерела забруднення (зокрема, із суден, штучно встановлених у морі платформ, з повітряних суден, з підприємств, установ і організацій тощо) [314, с. 57].

Отже, розмежовуючи ці суміжні злочини, слід враховувати (як критерії розмежування) таке:

1) *діяння*, яким може бути лише таке порушення правил охорони вод (ст. 242 КК), яке здатне заподіювати забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, а також виснаження водних джерел або створенням небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля. Водночас у ч. 1 ст. 243 КК діяння

пов'язується із забрудненням, засміченням, скиданням та похованням, а тому інші ознаки, не пов'язані із забрудненням, слід вважати відмінними. Співапають ці склади злочинів за ознакою забруднення, яке у ст. 243 КК стосується морських вод – моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України, а також відкритого моря, якщо забруднення вчиняється у формі скидання чи поховання названих у ч. 1 цієї статті КК матеріалів, речовин і відходів;

2) *наслідки*, якими для порушення правил охорони вод є зазначене у ч. 1 ст. 242 КК забруднення, виснаження, а також створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля, а для забруднення моря – передбачені в ч. 1 ст. 243 КК: а) наявність (потрапляння) у морські води внаслідок порушення спеціальних правил матеріалів чи речовин, шкідливих для життя чи здоров'я людей, відходів; б) створення небезпеки для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря, а також небезпеки перешкоджання законним видам використання моря. При цьому наслідки, передбачені в ч. 2 ст. 242 КК та ч. 2 ст. 243 КК визначені однаково – спричинення загибелі або захворювання людей, масової загибелі об'єктів тваринного і рослинного світу або інших тяжких наслідків;

3) *засоби* забруднення, які у ст. 243 КК пов'язуються з матеріалами та речовинами, шкідливими для життя й здоров'я людей, відходами, що є небезпечними для життя й здоров'я людей, живих ресурсів моря, а також матеріалами, речовинами, відходами, які скидаються або поховуються;

4) *місце* вчинення злочину. Так, на відміну від складів порушення правил охорони вод (ст. 242 КК), місцем вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 243 КК, є межі внутрішнього моря, територіального моря, відкритого моря, морських територій (вод) виключної (морської) економічної зони України;

5) *обстановка* вчинення зазначених злочинів, що пов'язується з джерелами забруднення. Так, у ч. 1 ст. 243 КК такі джерела пов'язуються з морськими суднами, штучно спорудженими у морі конструкціями.

Суміжними слід визнавати також склади злочинів, передбачені ст.ст. 242, 243 КК, а також зазначений у ст. 441 КК екоцид, який вчиняється у формі масового

знищення водних ресурсів у тому числі отруйними (отруюючими) речовинами (у той час, як об'єктивна сторона у складах злочинів, передбачених ст.ст. 242, 243 КК – відповідно у порушенні правил охорони вод, а також у забрудненні моря, тобто у складах злочинів, передбачених ст.ст. 242, 243 КК, вчинене діяння відмежовуються від наслідків, які можуть пов'язуватись із визначеним вище забрудненням не лише отруйними (отруюючими), але й іншими речовинами). Крім цього, варто звернути увагу на те, що діяння, передбачені ч. 1 ст. 242 КК, визнаються злочинами лише тоді, якщо внаслідок їх вчинення було створено небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, а діяння, передбачені ч. 1 ст. 243 КК, – лише за умови створення (виникнення) небезпеки для життя чи здоров'я людей чи для живих ресурсів моря. Тобто зазначені у ст.ст. 242, 243 КК діяння мають обов'язково загрожувати життю та здоров'ю людей, довкіллю (у том числі водним живим ресурсам). Проте механізм екоциду потребує вчинення реальних, конкретно виражених дій з: а) реально існуючими втратами як результатами масового знищення рослинного або тваринного світу водних ресурсів, отруєння водних ресурсів, а також вчинення інших дій (тому створення небезпеки життю та здоров'ю людини не є у даному разі обов'язковою ознакою, що характеризує наслідки вчиненого діяння); б) які лише можуть (здатні) спричинити екологічну катастрофу, у тому числі пов'язану з водними ресурсами (при екоциді вчинені винним дії лише можуть викликати екологічну катастрофу, тобто за умови існування реальної загрози настання такої екологічної катастрофи).

Слід звернути увагу, що на законодавчому рівні визначення поняття «екологічна катастрофа» не закріплено, у зв'язку з цим припускається ототожнення цього поняття з поняттям «надзвичайна екологічна ситуація», визначеним у ст. 1 ЗУ «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» від 13 липня 2000 року, – тобто надзвичайною ситуацією, при якій на окремій місцевості сталися негативні зміни в навколишньому природному середовищі, що потребують застосування надзвичайних заходів з боку держави. Негативні зміни в навколишньому природному середовищі – це втрата, виснаження чи знищення окремих природних комплексів та ресурсів внаслідок надмірного забруднення навколишнього

природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи та інших факторів, що обмежують або виключають можливість життєдіяльності людини та провадження господарської діяльності в цих умовах [324].

Отже, якщо масове отруєння морських вод, що спричинило масову загибель водних об'єктів рослинного і тваринного світу, але не могло (тобто не було здатне) спричинити екологічну катастрофу, то за необхідних умов таке масове отруєння водних ресурсів необхідно кваліфікувати за ч. 2 ст. 243 КК, а не за ст. 441 КК. Що ж стосується масового знищення рослинного або тваринного світу водних ресурсів, не здатних викликати екологічну катастрофу, то його кваліфікація залежатиме від конкретного способу такого знищення. Зокрема, воно відбувалось у результаті порушення правил охорони вод, названих у ст. 242 КК, або в результаті забруднення моря (ч. 1 або ч. 2 ст. 243 КК), то кваліфікація вчиненого має здійснюватись за ч. 2 ст. 242 або відповідно ч. 2 ст. 243 КК.

Крім цього, при розмежуванні порушення правил охорони вод та екоциду слід враховувати ознаку масовості, що вказує на властивості вчиненого діяння, його наслідків, способів, засобів місця та/або обстановки вчинення діяння (зокрема, екоцид включає ознаку масового отруєння водних ресурсів, а для передбачених відповідно у ст.ст. 242, 243 КК порушення правил охорони вод та забруднення моря масовість вчинених діянь не вимагається).

Певні особливості має відмежування злочинів, передбачених ст.ст. 242, 243 КК, та злочину, визначеного ст. 113 КК, зокрема, за ознаками об'єктивної сторони. Одними із форм диверсії у ст. 113 КК визначено «вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих ... на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення» та «вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій». Такі об'єкти, що мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, можуть бути пов'язані з водними об'єктами (ресурсами), а поширення епізоотій та епіфітотій може поширюватися в тому числі відповідно на водні види тварин та на водні рослини. Розмежовуючи зазначені злочини, слід враховувати, що

конструкція об'єктивної сторони складу диверсії включає здійснення вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на досягнення зазначених у ст. 113 КК наслідків [314, с. 61], у тому числі тих, що стосуються зруйнування та пошкодження зазначених об'єктів, що пов'язані з водними ресурсами, а також заподіяння шкоди (втрати) водних видів тварин та водних рослин. Злочин, передбачений ст. 242 КК України, є злочином з матеріальним складом, а забруднення моря може бути злочином як з формальним складом, так і з матеріальним залежно від форми вчинення цього злочинного діяння, передбаченої у диспозиції ст. 243 КК.

При відмежуванні злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, від злочинів, передбачених ст.ст. 190, 191, 197¹ КК, слід враховувати, що об'єктивна сторона складів злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, полягає у незаконному заволодінні поверхневим шаром земель та передбачає вчинення будь-яких незаконних дій, що порушують умови зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту. Ці злочини є злочинами з матеріальними складами, тобто вважаються закінченими з моменту настання відповідних наслідків вчиненого діяння. Причому діяння, пов'язане з незаконним заволодінням ґрунтовим покривом земель, необхідно кваліфікувати за ст. 239¹ КК лише у тому випадку, якщо воно створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля. У свою чергу незаконне заволодіння поверхневим шаром земель водного фонду необхідно кваліфікувати за ст. 239² КК лише тоді, коли таке заволодіння вчиняється в особливо великих розмірах (у примітці до цієї статті КК особливо великим розміром розуміється обсяг поверхневого (ґрунтового) шару земель, який становить більше ніж десять кубічних метрів). Відмінність зазначених злочинів полягає у тому, що для названих злочинів проти власності не передбачено обов'язкових наслідків, визначених відповідно у ст.ст. 239¹, 239² КК. Крім цього, заволодіння земельними ділянками буде вважатися злочином проти власності і при вчиненні цих злочинів у розмірі, що не перевищує визначений у ст. 239² КК особливо великий розмір. При цьому для складів зазначених злочинів проти власності розміри їх предметів обчислюються у грошовій формі – сумах кількостей НМДГ.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 197¹ КК, полягає у вчиненні діяння, пов'язаного із самовільним зайняттям земельної ділянки – будь-якими діями особи, які стосуються заволодіння та/або користування земельною ділянкою за відсутності прийнятого відповідно до законодавства рішення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування або державного органу приватизації про передачу у власність чи надання у користування земельної ділянки, або правочину, яким засвідчується перехід прав на земельну ділянку від попереднього власника чи землекористувача до особи, котра заволодіває земельною ділянкою, а так само за відсутності закону, рішення суду чи інших, передбачених законодавством юридичних фактів, які підтверджують виникнення в особи права власності чи користування земельною ділянкою [353, с. 167]. Самовільне зайняття земельної ділянки необхідно кваліфікувати за ст. 197¹ КК лише у разі, якщо вчиненим діянням завдано значної шкоди володільцю або власнику такої земельної ділянки. Значна шкода для даного злочину – це шкода, яка у сто і більше разів перевищує НМДГ.

При розмежуванні злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, слід звернути увагу на однаковість змісту незаконного заволодіння як такої ознаки об'єктивної сторони їх складів, що включає зняття та перенесення родючого шару ґрунту земельної ділянки, вчинене всупереч встановленому порядку [272, с. 717]. Причому під незаконним заволодінням ґрунтовим покривом земель розуміє не його «зняття» або «перенесення», а «зняття та перенесення» без дозволу спеціально уповноважених органів, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель [58, с. 417].

Дії щодо незаконного заволодіння ґрунтовим покривом земель необхідно кваліфікувати за ст. 239¹ КК лише у разі, якщо ними було створено небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля. Екологічна шкода, що виникає внаслідок заволодіння ґрунтовим покривом, повинна викликати більш тяжкі наслідки, які пов'язані із заподіянням шкоди життю, здоров'ю людей, довкіллю. Є.В. Шевченко зазначену конструкцію розглядає як злочини з похідними наслідками. В таких злочинних діях обов'язково є два суспільно небезпечних наслідки: проміжний та

похідний [438, с. 7]. Проміжний (основний) – це наслідок, що безпосередньо утворюється внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння. На відміну від нього, похідний (додатковий) утворюється внаслідок розвитку основного наслідку як додаткова шкода, що посилює загальну шкоду від вчинення злочину [338, с. 210]. Особливість полягає у тому, що обов'язковим є не заподіяння такими діями реальної шкоди, а лише створення небезпеки її заподіяння.

При співвідношенні ст.ст. 239¹, 239² КК слід враховувати особливості конкуренції загальної та спеціальної норм як співвідношення кримінально-правових норм, які перебувають у підпорядкуванні за обсягом. При цьому ст. 239¹ КК відтворює зміст загальної норми, у зв'язку з чим незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель є поняттям, яке має більшу ступінь узагальнення, а ст. 239² КК – спеціальної норми. При такому виді конкуренції застосовується спеціальна норма, яка за своїм обсягом є індивідуальним випадком та застосовується незалежно від того, більш сувору чи менш сувору відповідальність вона встановлює у порівнянні із загальною нормою.

При співвідношенні злочинів, передбачених ст.ст. 239, 242, 243 КК, та злочину, передбаченого ст. 252 КК, слід враховувати, що об'єктивна сторона складу останнього полягає в умисному знищенні або пошкодженні територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду. Знищення означає повну втрату ними свого екологічного та культурно-естетичного значення. Під пошкодженням слід розуміти заподіяння їм такої шкоди, яка значно погіршує їх якість, зменшує цінність. Необхідно зазначити, що до змісту поняття «пошкодження» не входить поняття «забруднення». А тому відмежовувати вищеперераховані злочини необхідно саме за цією ознакою об'єктивної сторони.

Певні особливості властиві також співвідношенню злочинів, передбачених ст. 248 та 249 КК, що розглядається з позиції конкуренції цілого та його частини [437, с. 33]. У даному випадку об'єктивна сторона незаконного полювання (ст. 248 КК) полягає у незаконному полюванні, тобто у здійсненні полювання з порушенням встановлених правил. Полювання – це дії людини, спрямовані на вистежування, переслідування з метою добування і саме добування (відстріл, відлов) мисливських

тварин, що перебувають у стані природної волі або утримуються в напіввільних умовах [326]. Незаконним вважається полювання, здійснене із порушенням правил та заборон, визначених у статтях 17, 19, 20 ЗУ «Про мисливське господарство та полювання». Незаконне полювання необхідно кваліфікувати за ст. 248 КК лише якщо воно заподіяло істотну шкоду або здійснювалося в заповідниках або на інших територіях та об'єктах ПЗФ, або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України.

Об'єктивна сторона незаконного заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК) характеризується як дією, так і бездіяльністю, забороненими способами, в заборонений час і в забороненому місці з настанням наслідків – істотної шкоди. З об'єктивної сторони зайняття водним добувним промислом полягає у вилученні (ловля, збирання, добування тощо) будь-якими знаряддями (промисловими, любительськими, забороненими) водних живих ресурсів із природного середовища. Поняття «промисел» використовується у цьому разі не як позначення певного різновиду множинності злочинів, а як характеристика об'єктивної сторони злочинного посягання на об'єкти водної фауни, яке може бути як одноразовим, так і неодноразовим. До рибного промислу потрібно відносити також ловлю цінних порід риб (лососевих, осетрових) з метою заготівлі ікри. Для наявності складу розглядуваного злочину не має значення те, займалась особа промислом виключно для себе чи з метою реалізації здобутого [164].

Істотною у ст. 248 КК розуміється шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує НМДГ. Проте у ст. 249 КК зміст та особливості обчислення істотної шкоди не визначені. Тому заподіяна шкода може вважатись істотною у випадках, коли мало місце знищення нерестовищ риби, вилов риби в період нересту, нечисленних її видів або тих, у відтворенні яких є труднощі, добування великої кількості риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин, вилов яких заборонено і т. ін. [8, с. 190-191]. Для визначення розміру істотної шкоди необхідно застосовувати такси, визначені у постанові КМУ від 21 листопада 2011 р. № 1209 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної

внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів» [323].

За ознаками об'єктивної сторони потрібно також розмежовувати злочини, передбачені ст. 240 та ст. 272 КК. При дослідженні матеріалів судової практики, у вироках нерідко міститься вказівка на одночасне порушення особою правил охорони або використання надр та правил техніки безпеки [68, с. 76]. Найбільш характерно це для випадків кваліфікації незаконного видобування кам'яного вугілля (кожний п'ятий випадок), коли суди в своїх рішеннях посилаються на порушення передбачених Правилами безпеки у вугільних шахтах, що затверджені наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 22 березня 2010 року № 62 [322], вимог щодо: забезпечення наявності не менше 2-х окремих виходів на поверхню, огороження устя похилої виробки з метою недопущення падіння людей з висоти, забезпечення провітрювання підземних виробок за допомогою безперервно працюючих вентиляторних установок, визначення зон, небезпечних за проривом води і газів, обвалення гірських порід тощо. Такий підхід правозастосовної практики потребує певних уточнень, оскільки породжує питання про можливість ставлення у вину особі порушення правил безпеки під час вчинення нею порушення правил охорони або використання надр, передбаченого ст. 240 КК, а відтак – і про доречність посилань у судових рішеннях на порушення відповідних положень правил безпеки, зокрема, Правил безпеки у вугільних шахтах [68, с. 76-77].

Слід погодитися з В. О. Навроцьким у тому, що роль ознак, за якими здійснюється зіставлення (порівняння, розмежування) злочинів, відіграють ознаки складу злочину [265, с. 478-479; 68, с. 77]. Про те, що злочини, передбачені ст.ст. 240, 272 КК, є суміжними, свідчить спільність та відмінність їх окремих ознак. Так, і порушення правил охорони або використання надр, і порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою мають своїм додатковим обов'язковим об'єктом життя та здоров'я особи, а також можуть посягати на право власності, порядок здійснення господарської діяльності, порядок охорони довкілля (додаткові факультативні об'єкти). Крім того, склади обох злочинів сконструйовані

як матеріальні, для яких обов'язковими ознаками їх об'єктивної сторони є діяння, наслідки та причинний зв'язок між ними. При цьому діяння у складі злочину, передбаченого ст. 240 КК, може бути тотожним або схожим з порушенням вимог безпеки, що передбачаються правилами безпеки праці та виробництва, і за порушення яких встановлена відповідальність у ст. 272 КК [68, с. 77]. Спільними (схожими) ознаками складів цих злочинів є також наслідки у вигляді створення небезпеки для життя та здоров'я людей, їх загибелі чи інших тяжких наслідків [279, с. 219; 68, с. 77].

Однак, розглянемо основні орієнтири, за якими вірізняються аналізовані злочини, а саме:

1) за об'єктом злочину, зокрема, злочин, передбачений ст. 240 КК, порушує насамперед встановлений порядок охорони та раціонального використання надр, а злочин, передбачений ст. 272 КК, порушує передусім встановлений порядок, який забезпечує безпеку виконання робіт з підвищеною небезпекою [69, с.31, 41].

2) за ознаками об'єктивної сторони. Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 272 КК, є місце вчинення злочину (на відміну від порушення правил охорони або використання надр). Однак, така думка серед науковців не є безспірною, оскільки саме виробництво може розглядатися у двох площинах. Це не лише місце, де відбувається процес створення матеріальних чи нематеріальних благ, а передусім складна соціально-економічна і технічна відносно замкнута система, в основі функціонування якої лежить праця людини, спрямована на одержання суспільнокорисного результату [71, с. 17]. До того ж роботи з підвищеною небезпекою можуть виконуватися поза межами відповідних виробництв або підприємств, але у зв'язку з їх діяльністю (наприклад, ліквідація відкритих газових та нафтових фонтанів; роботи в колодязях, шурфах, траншеях, котлованах, бункерах, камерах і колекторах тощо) [69, с. 65-66]. У такому разі визначальну роль відіграє не простір, на якому здійснюються такі роботи, а зв'язок цих робіт з діяльністю того чи іншого виробництва або підприємства, а саме: використання їх матеріально-технічної бази, робочої сили, яка перебуває у трудових відносинах з такими виробництвами та підприємствами, на виконання

укладених ними господарських договорів та ін. З огляду на це підтримуємо думку В. І. Борисова та Н. В. Нетеси, що, при визначенні відмежувальних критерій за ознаками об'єктивної сторони злочинів, передбачених статтями 240 та 272 КК, необхідно говорити про *обстановку вчинення злочину* – виконання робіт із підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві [68, с. 79].

Отже, якщо порушення правил безпеки допускаються на легально створеному підприємстві, що займається використанням надр, то вчинене порушення за необхідних обставин має кваліфікуватися за сукупністю злочинів, передбачених відповідною частиною ст. 240 КК та ст. 272 КК. Якщо ж такі самі порушення допускаються при нелегальному веденні робіт, пов'язаних з надрокористуванням (наприклад, коли має місце незаконна діяльність осіб, які організувалися для видобування корисних копалин загальнодержавного значення чи для здійснення інших видів використання надр), то вчинене потребує кваліфікації лише за відповідною частиною ст. 240 КК [68, с. 80]. Таким чином, залежно від обставин діяння може кваліфікуватися за ст. 240 КК (якщо особи вчиняють діяння, пов'язані з порушенням існуючих правил техніки безпеки, але не перебувають у трудових відносинах з певним виробництвом чи підприємством) або за ст. 272 КК (якщо під час виконання гірничих робіт при порушенні правил безпеки в межах легального виробництва чи підприємства особи не вчиняють дій, пов'язаних із порушенням інших правил охорони або використання надр), або за правилами сукупності цих злочинів (зокрема, тоді, коли має місце порушення правил безпеки при виконанні гірничих робіт особами, які перебувають у трудових відносинах з відповідним виробництвом чи підприємством і діють згідно з вказівкою службових осіб, у тому числі за межами їх території, коли при цьому має місце порушення встановлених правил охорони або використання надр) [68, с. 85].

При розмежуванні злочинів, передбачених ст.ст. 249, 250 КК, слід враховувати ознаки об'єктивної сторони їх складів. Такими ознаками у складі проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів слід вважати: 1) дія у вигляді здійснення вибухових робіт у рибогосподарських водних об'єктах, коли такі роботи були проведені: а) в рибогосподарських водних

об'єктах; б) без спеціального на те дозволу; в) за відсутності невідкладних випадків; г) без спеціальних проектів і не в суворій відповідності до єдиних правил; 2) спосіб вчинення злочину (проведення таких робіт свідчить, що такі – проводяться шляхом вибуху для підтримання судноплавства та лісосплаву на обмілілих ділянках річок, роботи примусового скресання сплавних річок і запобігання аваріям при запорах біля мостів та гідротехнічних споруд і затонів при лісосплаві); 3) місце вчинення злочину (рибогосподарські водні об'єкти – це водні об'єкти або його частини загального та спеціального користування, які використовуються (можуть використовуватися) для розведення, вирощування, відтворення, лову (добування) риби та інших водних живих ресурсів, де водогосподарська діяльність обмежується в інтересах охорони рибних запасів або диких водних тварин та інших водних живих ресурсів); 4) засоби вчинення цього злочину (вибухові речовини, вибухові матеріали, вибухові пристрої та засоби ініціювання вибуху). Проте згідно з ч.2 ст. 249 КК обов'язковими ознаками об'єктивної сторони кваліфікованого складу цього злочину є дії у вигляді незаконного зайняття водним добувним промислом (цей злочин вчинюється лише шляхом дії [239, с. 163; 250, с. 112]), а також «застосування вибухових речовин», що позначає спосіб такого промислу шляхом вчинення вибуху [239, с. 186; 250, с. 112], засоби вчинення злочину, якими є вибухові речовини, вибухові матеріали, вибухові пристрої та засоби ініціювання вибуху, а також місце вчинення злочину – водні об'єкти загального і спеціального користування [250, с. 113].

Таким чином, злочини, передбачені ст. 249 КК та ст. 250 КК, слід відмежовувати за особливостями вчиненого діяння. Способи цих злочинів є подібними, але стосуються різних «сфер» – у першому випадку такі «сфери» стосуються здійснення водного добувного промислу, який здійснюється: особами без спеціального дозволу; за наявності ліцензії, але з недотриманням передбачених в ній вимог щодо строку, місця вилову, ліміту, приймального пункту, судна та ін.; особами у заборонений час [274, с. 60-62], а в другому – діяльності, у процесі зайняття якою особа зобов'язана дотримуватись правил охорони рибних запасів. Засоби цих злочинів подібні. Проте для місцем вчинення злочину, передбаченого

ст. 250 КК, є лише рибогосподарські водні об'єкти, а злочину, передбаченого ст. 249 КК, – водні об'єкти загального або спеціального користування.

3. При розмежуванні зазначених злочинів, що посягають на водні ресурси, між собою та з іншими (суміжними) злочинами слід враховувати (як критерії розмежування) також ознаки *суб'єктивної сторони* їх складів [336, с. 131]. Особливості цих критеріїв розмежування слід пов'язувати з наступним.

Спочатку відзначимо особливості суб'єктивної сторони складів злочинів, що підлягають розмежуванню, які пов'язуються з *формою (формами) вини*. Так, при розмежуванні кваліфікованих складів порушення правил охорони вод (ч. 2 ст. 242 КК), забруднення моря (ч. 2 ст. 243 КК) та складу екоциду (ст. 441 КК) слід враховувати, що для екоциду характерна вина лише у виді прямого умислу, а для кваліфікованих складів перших двох злочинів прямий умисел характерний лише до вчиненого діяння, а до наслідків, визначених у ч. 2 ст. 242 та ч. 2 ст. 243 КК як «загибель або захворювання людей, масова загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки», характерна необережність.

В іншому випадку суб'єктивна сторона складів згаданих вище злочинів проти власності, що розмежовуються із злочинами, передбаченими ст.ст. 239¹, 239² КК, характеризується прямим умислом, наявністю корисливого мотиву та корисливої мети. Проте суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 239¹ КК, відзначається складною формою вини (щодо діяння наявний умисел, а щодо суспільно небезпечних наслідків – необережність), а злочину, передбаченого ст. 239² КК, – умисною формою вини. Умисел за способом формування у особи злочинця є обдуманим, оскільки вчинення злочину, передбаченого ст. 239² КК України, потребує певних приготувань, підготовки знарядь вчинення злочину. Тобто особа за певний час до початку вчинення злочину повинна обдумати свої дії, умови вчинення злочинного посягання, за яких його виконання буде успішним [353, с. 270]. Для досліджуваних злочинів проти довкілля корисливі мотив та мета не є обов'язковими ознаками.

При зіставленні ознак суб'єктивної сторони складів злочинів, передбачених ст.ст. 242, 243 КК та ст. 113 КК слід враховувати, що для диверсії характерний

прямий умисел та спеціальна мета, визначена у диспозиції ст. 113 КК, – ослаблення держави. Злочини, передбачені статтями 242, 243 КК, можуть вчинятися як з умислом, так і з необережності. Спеціальна мета для двох останніх злочинів у законодавстві не передбачена.

4. Розмежування складів злочинів, що посягають на водні ресурси, за ознаками *суб'єктів*, як правило, труднощів не викликає, оскільки такі ознаки прямо визначені у диспозиціях відповідних нормах КК, а їх відповідно зміст конкретизується відповідно до вимог регулятивного законодавства. Суб'єкти злочинів, передбачених ст.ст. 242, 113 КК, є загальним, а саме: фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16 років. Однак суб'єкт злочинів, передбачених ст. 243 КК, є лише спеціальним. Суб'єктами злочинів у першій і другій формі діяння, передбаченого у ст. 243 КК, можуть бути особи, зобов'язані дотримуватись відповідних правил (зокрема, капітани та інші службові особи морських і повітряних суден, інших перебуваючих у морі споруд і засобів, до службових повноважень яких входить забезпечення дотримання спеціальних правил охорони моря від забруднення, службові особи промислових, комунальних, сільськогосподарських та інших підприємств і організацій, які здійснюють забруднення моря з берега, якщо на цих осіб покладался службовий обов'язок дотримуватись правил охорони моря і контролювати їх виконання підлеглими) [276, с. 840]. Суб'єктом злочину у його третій формі є спеціально відповідальні за інформування належних адресатів особи морських та повітряних суден, інших засобів і споруд, що знаходяться у морі [276, с. 840].

При розмежуванні складів згаданих злочинів проти власності та складів злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, потрібно враховувати, що суб'єкт злочинів, передбачених ст. 190, 239¹, 239² КК України, є загальним (фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16 років), а суб'єкт злочинів, передбачених ст. 191 КК, є лише спеціальним.

Важливе значення для розмежування складів злочинів, передбачених ст.ст. 240, 272 КК, має з'ясування ознак їх суб'єктів, оскільки вчинювані порушення правил охорони або використання надр та порушення правил безпеки під час

виконання робіт з підвищеною небезпекою «з фізичного боку можуть бути ідентичними ... Спільними є і наслідки у виді створення небезпеки для життя та здоров'я людей, їх загибелі чи інших тяжких наслідків. Обидва ці злочини (окрім дій, пов'язаних із незаконним видобуванням корисних копалин загальнодержавного значення) характеризуються або змішаною, або необережною формою вини і належать в цілому до необережних» [68, с. 77-78]. Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 272 КК, є спеціальним. Характерною особливістю ознак цих суб'єктів є обов'язок дотримуватись спеціальних вимог правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою. У літературі такий підхід обґрунтовується тим, що такі обов'язки пов'язуються передусім з вимогами, що пред'являються до осіб, залучених або постійно зайнятих на гірничих роботах (вимоги щодо стану їх здоров'я, професійної підготовки, кваліфікації, трудової дисципліни в небезпечних умовах), на власників (керівників) гірничих підприємств (обов'язок забезпечувати проходження працівниками медичного огляду з метою встановлення фізичної та психофізіологічної придатності до виконання даної роботи, їх професійну підготовку, безпеку робіт, додержання інших встановлених нормативів у цій сфері), на керівників та головних фахівців таких підприємств (вони повинні мати вищу освіту, що відповідає профілю цього підприємства, а у разі, якщо підприємства здійснюють видобуток корисних копалин особливо небезпечним підземним способом, ще й стаж керівництва підземними гірничими роботами не менш як 5 років) [68, с. 80]. За таких обставин суб'єктів злочину, передбаченого ст. 272 КК, розподіляють за декількома категоріями: 1) службові особи; 2) фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності; 3) службовці та робітники; 4) умовно сторонні виробництву особи [68, с. 81; 69, с. 197] (екскурсанти, робітники інших установ та організацій тощо), якщо до їх відома у встановленому порядку було доведено правила безпеки на відповідних об'єктах (див. п. 16 постанови ПВСУ «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» від 12 червня 2009 року № 7)¹.

---

¹ В. І. Борисов та Н. В. Нетеса погоджуються з такою позицією, але з певним застереженням. «Річ у тім, –

Проте ознакам суб'єкта злочинів, передбачених ст. 240 КК, не властиві його (суб'єкта) «обмеження» описаними вище спеціальними обов'язками. Іншими словами, визначені в ст. 240 КК вимоги, адресовані будь-яким особам, які зобов'язані дотримуватися законодавчих приписів під час здійснення користування надрами чи їх охорони, що підкреслює загальний характер вимог, що пред'являються до суб'єктів використання та охорони надр, якими можуть бути як приватні особи, так і особи, що виконують професійно-виробничі функції, та службові особи [68, с. 83]. На відміну від цього, необхідність дотримання вимог правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, передбачених у ст. 272 КК, може пред'являтися лише до обмеженого кола осіб – спеціальних суб'єктів, до відома яких ці правила були доведені в установленому законом порядку і які у зв'язку з цим повинні їх дотримуватися [58, с. 83]. Отже, слушним є підхід, сформульований В. І. Борисовим та Н. В. Нетесою, що вимоги, яких зобов'язаний дотримуватись суб'єкт злочину, передбаченого ст. 272 КК, не пред'являються до суб'єкта порушення правил охорони або використання надр у ст. 240 КК. Тому порушення спеціальних правил безпеки, які не були і не могли бути доведені до відома конкретної особи, не може ставитися їй у провину. Допущені ж такими особами порушення правил безпеки при охороні та використанні надр мають загальний характер [58, с. 83].

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 249 КК, є загальним, але суб'єктом злочину, передбаченого ст. 250 КК, може бути як службова особа, відповідальна за правильну організацію і проведення вибухових робіт або керівництво вибуховими роботами, що зобов'язана дотримуватись правил охорони рибних запасів при проведенні вибухових робіт, так і неслужбова особа, якою може бути виконавець

відзначають ці автори, – що взагалі сторонніх осіб можна розподілити на дві групи: 1) особи, які законно перебувають на виробництві і на яких покладений обов'язок із дотримання правил безпеки при виконанні робіт з підвищеною небезпекою (наприклад, практиканти, особи, що відряджені на такі виробництва для виконання певних робіт, пов'язаних з отриманням продукції, та ін., які фактично є тимчасовими учасниками виробничого процесу), та 2) інші сторонні особи, на яких не покладено обов'язок з дотримання правил безпеки на відповідних об'єктах або які незаконно проникли на виробництво. З огляду на це лише сторонні особи першої з указаних категорій можуть бути визнані суб'єктами цього злочину – так звані умовно сторонні виробництву особи, зв'язок яких з виробництвом має тимчасовий характер. Що стосується другої групи сторонніх осіб, то вони не можуть бути суб'єктами злочину, передбаченого ст. 272 КК» [68, с. 81-82].

вибухових робіт, зобов'язаний дотримуватись зазначених правил, якому виповнилося 16 років.

3.2. Основні проблеми розмежування злочинів, що посягають на водні ресурси, від суміжних адміністративних правопорушень

Одним із значимих засобів правової охорони водних ресурсів і забезпечення прав, свобод та інтересів громадян, пов'язаних з водними ресурсами, є юридична відповідальність за відповідні порушення використання та охорони водних ресурсів. Такі порушення є умовою юридичної відповідальності.

Необхідність розмежування злочинів та адміністративних правопорушень, об'єктом впливу (посягання) яких є водні ресурси, пояснюється декількома причинами. По-перше, на законодавчому рівні та у правозастосовчій практиці відсутні системні, чітко сформульовані рекомендації з приводу алгоритму зазначеного розмежування, у зв'язку з чим порушується дотримання засади законності при застосуванні відповідних положень адміністративного і кримінального законодавства, а також інших нормативних актів. По-друге, окремі з таких положень є відмінними за змістом або відзначаються вкрай суперечливим змістом по відношенню одне до одного. По-третє, відсутнє чітке уявлення про «рівні» або «напрями» такого розмежування, що зумовлюється насамперед особливостями основних типів співвідношення галузі кримінального та адміністративного права. Такими типами є: а) бланкетний тип – коли у нормі КК у певному обсязі «закладається» зміст положень адміністративного права, у зв'язку з чим з'ясування змісту норми КК залежить від звернення до приписів актів адміністративного законодавства [61, с. 59] (з приводу такого співвідношення у п. 2 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 року № 17 зверталась увага на потребу ретельного з'ясування «яким саме законодавством регулюються правовідносини, пов'язані з використанням та охороною відповідного природного ресурсу (землі, надр, вод, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу

тощо)», адже «більшість статей, якими передбачено відповідальність за злочини й адміністративні правопорушення проти довкілля, є бланкетними»); б) функціональний – коли акти адміністративного законодавства «вмикають» роботу норм КК та визначають порядок їх застосування (реалізації) [61, с. 59] (прикладом є положення ч.ч. 3, 4 ст. 110 ВК, які визначають так би мовити «базові» або, іншими словами, загальні види та форми «порушень водного законодавства ... щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів», які впливають на визначення тих порушень водного законодавства на галузевому рівні, які «тягнуть за собою ... адміністративну ... або кримінальну відповідальність» (ч. 1 ст. 110 ВК)¹; ще одним прикладом є положення постанови КМУ «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плавучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України» від 3 липня 1995 року № 484, які впливають на обчислення розмірів заподіяної шкоди як ознаки складів злочину та складів адміністративних правопорушень, пов'язаних із забрудненням моря); в) розмежувальний – пов'язується з вибором потрібної правової норми із декількох схожих норм, передбачених актами кримінального та адміністративного законодавства [61, с. 59-60] (правозастосовчим орієнтиром у даному разі може служити абз. 4 п. 12 названої постанови ПВСУ від 10 грудня 2004 року № 17, в якому роз'яснюється, що відсутність настання передбаченої в ч. 1 ст. 249 КК істотної шкоди унеможливорює кваліфікацію вчиненого за ч. 1 ст. 249 КК, але за інших підстав може впливати на «відповідальність за ч. 3 або ч. 4 ст. 85 КУпАП», тобто у даному разі ч. 1 ст. 249 КК застосовується лише у разі, коли вчинене підпадає під ознаки складу

---

¹ Такими правопорушеннями із тих, що визначені у ч. 3 ст. 110 ВК, можна вважати: самовільне захоплення водних об'єктів; забруднення та засмічення вод; руйнування русел річок, струмків та водотоків або порушення природних умов поверхневого стоку під час будівництва і експлуатації автошляхів, залізниць та інших інженерних комунікацій; введення в експлуатацію підприємств, комунальних та інших об'єктів без очисних споруд чи пристроїв належної потужності; порушення правил спеціального водокористування; самовільне проведення гідротехнічних робіт (будівництво ставків, дамб, каналів, свердловин); пошкодження водогосподарських та гідрометричних споруд і пристроїв, порушення правил експлуатації та встановлених режимів їх роботи; незаконне створення систем скидання зворотних вод у водні об'єкти, міську каналізаційну мережу або зливну каналізацію та несанкціоноване скидання зворотних вод; використання земель водного фонду не за призначенням; неповідомлення (приховування) відомостей про аварійні ситуації на водних об'єктах; відмова від надання (приховування) проектної документації та висновків щодо якості проектів підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан вод, а також актів і висновків комісій, які приймали об'єкт в експлуатацію; порушення правил охорони внутрішніх морських вод та територіального моря від забруднення та засмічення.

адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 3 чи ч. 4 ст. 85 КУпАП, але у разі заподіяння істотної шкоди вчинене набуває ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК).

З урахуванням цього забезпечення правильного розмежування зазначених злочинів та адміністративних правопорушень потребує вирішення низка наступних питань: а) яким є *загальне співвідношення* норм кримінального та адміністративного законодавства, що передбачають суміжні правопорушення, які впливають на водні ресурси (завдають їм певну шкоду); б) якою є *система видів* адміністративних правопорушень, що вважаються суміжними по відношенню до злочинів, які посягають на водні ресурси, та якими є *конкретні* критерії їх розмежування між собою.

В актах адміністративного законодавства передбачені норми про відповідальність за різні види порушень, що впливають на водні ресурси (завдають шкоду водним ресурсам). Склади таких порушень містять ознаки, суміжні з ознаками відповідних складів злочинів, що посягають на водні ресурси, та характеризуються відмінним змістом [265, с. 485; 74, с. 106-107; 239, с. 238-241; 118, с. 349-350]. Тобто у межах загального співвідношення норм кримінального та адміністративного законодавства, що передбачають суміжні правопорушення, зазначені ознаки з відмінним змістом складів злочинів та складів адміністративних правопорушень вважаються критеріями, за якими відрізняються, розмежовують ці юридичні конструкції. Відмінний зміст зазначених ознак – критеріїв розмежування – підлягає співвідношенню з урахуванням названих вище типів, тобто зміст та співвідношення конкретних норм КК та актів адміністративного законодавства, що визначають такі ознаки, побудоване з урахуванням одного або декількох типів (бланкетного, функціонального та регулятивного). Залежно від цих типів співвідношення можна визначити систему видів адміністративних правопорушень, що є суміжними по відношенню до злочинів, які посягають на водні ресурси. У систему таких адміністративних правопорушень включаються: види «правопорушень щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів», передбачені п.п. 1-14 ч. 3 ст. 110 ВК; псування і забруднення

сільськогосподарських та інших земель (ст. 52 КУпАП); порушення правил використання земель (ст. 53 КУпАП); зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу (ст. 53³ КУпАП); незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 54⁴ КУпАП); порушення вимог щодо охорони надр (ст. 57 КУпАП); порушення правил і вимог проведення робіт по геологічному вивченню надр (ст. 58 КУпАП); порушення правил охорони водних ресурсів (ст. 59 КУпАП); порушення вимог щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення (ст. 59¹ КУпАП); порушення правил водокористування (ст. 60 КУпАП); пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їх експлуатації (ст. 61 КУпАП); невиконання обов'язків по реєстрації в судових документах операцій зі шкідливими речовинами і сумішами (ст. 62 КУпАП); перевищення лімітів та нормативів використання природних ресурсів (ст. 91² КУпАП).

При визначенні критеріїв розмежування таких адміністративних правопорушень та злочинів, що посягають на водні ресурси, ознаки загального поняття злочину та адміністративного правопорушення (суспільна небезпечність для злочину та шкідливість для адміністративного правопорушення; кримінальна (адміністративна) протиправність; винуватість; караність та заходи адміністративного впливу (стягнення) [239, с. 241-242]) мають абстрактне (цілісне, загальне) значення. Такі загальні ознаки не є самостійними та не можуть слугувати критерієм відмежування [74, с. 106]. Такі загальні ознаки не «представляють» кожний конкретний склад злочину певного виду [74, с. 106] та потребують пошуку більш конкретних відмежувальних ознак [239, с. 241-242], що пов'язуються із змістом об'єктивних і суб'єктивних елементів складів порівнюваних злочинів та адміністративних правопорушень.

При співвідношенні ст. 239 КК та ст. 52 КУпАП слід враховувати наступне: суспільна небезпечність діяння, передбаченого ч. 1 ст. 239 КК, полягає у тому, що ці дії завдають шкоду елементам довкілля в цілому та земельним ресурсам держави зокрема і, крім того, можуть негативно впливати на життя та здоров'я людей. Якщо ж такі дії не створювали небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, вони

складу зазначеного злочину не утворюють та можуть за певних обставин містити склад адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 52 КУпАП «Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель». Отже, відмінною ознакою (критерієм відмежування) у даному разі виступає створення забрудненням або псуванням земель, передбаченим у ст. 239 КК, небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля.

При розмежуванні злочину, передбаченого ст. 239² КК, та адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 53⁴ КУпАП, слід враховувати, що кримінальна відповідальність за злочин, передбачений ст. 239² КК «Незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах», згідно з ч. 1 цієї статті КК настає лише у разі, коли такі дії полягають в незаконному заволодінні, тобто без отриманого від спеціально уповноваженого органу влади дозволу, поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в обсязі, більшому, ніж десять кубічних метрів. За самі дії, вчинені в обсязі, меншому за десять кубічних метрів, може наставати адміністративна відповідальність, передбачена ст. 53⁴ КУпАП «Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель». Отже, критерієм розмежування у даному разі виступають наведені вище «показники» розмірів вчиненого діяння та його результату, що вимірюється в обсязі поверхневого шару, яким заволоділа особа.

Крім цього, слід звернути увагу й на інші відмінні ознаки. Так, у назві ст. 53⁴ КУпАП та її диспозиції як рівнозначні вживаються поняття «ґрунтовий покрив» та «поверхневий шар», тоді як у ст. 239² КК законодавець використав термін «ґрунтовий» як уточнюючий стосовно терміна «поверхневий» [55, с. 9-13; 56, с. 6]. Пояснення цьому полягає в наступному: відповідно до положень законодавства ґрунт – це верхній шар землі, до якого серед іншого входить морське, річкове та інше дно. Отже, ґрунтовий шар може знаходитися як на суші, так і під водою (дно), і характеризується основною особливістю – родючістю (здатністю задовольнити потреби рослин в елементах живлення, воді, повітрі і теплі в достатніх кількостях для їх нормального розвитку, які в сукупності є основним показником якості ґрунту). Тоді як ознака «поверхневий» вказує на те, що предмет злочину,

передбаченого ст. 239² КК України, перебуваючи в складі земної кори, може знаходитись тільки на межі твердої оболонки Землі з іншими середовищами. Відтак, землі водного фонду за цією ознакою можна поділити на ті, що межують із водою - тобто виступають дном та безпосередньо покриті водою, і на ті, що межують з повітрям, тобто прилеглі до водойм. Такий розподіл землі водного фонду можна розуміти як певне нероздільне співвідношення землі з водним фондом. Землі водного фонду самі по собі (без водного об'єкта) існувати не можуть, вони будуть такими тільки при умові певної причетності до водних об'єктів. А звідси можна стверджувати, що поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду невіддільний від водних об'єктів [58, с. 11].

Певні труднощі виникають при розмежуванні злочинів, передбачених ст. 239¹, 239² КК, та адміністративних правопорушень, зазначених у ст. 53³, 53⁴ КУпАП. У назві ст. 239¹ КК та диспозиції її ч. 1 використовується поняття ґрунтового покриву та рівнозначне йому поняття поверхневого шару земель, а не поняття ґрунту. Поняття ґрунтового покриву є похідним від поняття ґрунту і вказує на певний поверхневий шар ґрунту, що розташовується у просторі земельної ділянки (землі). Тому ґрунт у чинному земельному законодавстві обґрунтовано визнається одним із складників земельних ділянок (землі). Підставою цього є положення ч. 2 ст. 79 ЗК, згідно з якою право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (ґрунтовий) шар [58, с. 9-13]. Окремі вчені [58, с. 9-13; 276, с. 354] схиляються до думки, що фактично під незаконним заволодінням ґрунтовим покривом треба розуміти зняття та перенесення родючого шару ґрунту земельної ділянки, вчинене всупереч встановленому порядку [276, с. 386]. Подібна норма міститься у ст. 53³ КУпАП, в якій передбачена відповідальність за зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту. На думку О.В. Буцка, законодавець відокремив у КК та КУпАП поняття «зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу» та «незаконне заволодіння ґрунтовим покривом поверхневим шаром земель», але залишається відкритим питання, які дії

передбачає ст. 239² КК та ст. 53⁴ КУпАП, якщо «зняття та перенесення» передбачені відповідно ст. 239¹ КК та ст. 53³ КУпАП [76, с. 44]. Відповідаючи на це питання, потрібно приєднатись до сформульованого П. С. Берзіним підходу, що заволодіння ґрунтовим покривом вважатиметься незаконним, якщо воно здійснюється: а) без одержання спеціального дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок; б) власниками земельних ділянок та/або землекористувачами, які здійснюють таке зняття та перенесення родючого шару ґрунту з порушенням вимог виданого їм дозволу; в) власниками земельних ділянок та/або землекористувачами, яким раніше виданий дозвіл на зняття та перенесення родючого шару ґрунту анульовано. При цьому утворюють таке заволодіння лише незаконне зняття родючого шару ґрунту з території певної (однієї) земельної ділянки та його незаконне перенесення на іншу земельну ділянку [58, с. 12].

Слід погодитись, що при встановленні адміністративної відповідальності за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом землі законодавець розмежував поняття незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (ст. 53⁴ КУпАП) та поняття зняття і перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок, невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту (ст. 53³ КУпАП). У назві ст. 53⁴ КУпАП та її диспозиції як рівнозначні вживаються поняття «ґрунтовий покрив» та «поверхневий шар», а у статті 53³ КУпАП – поняття ґрунтового покриву земельних ділянок та родючого шару ґрунту. Водночас у ст. 53³ КУпАП окремо передбачена відповідальність за зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту [58, с. 12]. Отже, при відмежуванні злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, та адміністративних правопорушень, визначених у ст. 53³, 53⁴ КУпАП, слід враховувати зміст таких ознак їх складів, як:

1) «зняття та перенесення ... без спеціального дозволу» у ст. 53³ КУпАП – є формулюванням, яке позначає окремі форми незаконного заволодіння ґрунтовим покривом земель, про яке прямо зазначається у ст.ст. 239¹, 239² КК та ст. 53⁴

КУПАП, та яке означає зняття ґрунтового покриву та його перенесення без дозволу спеціально уповноважених органів, що здійснюють державний контроль за використанням та охороною земель, або за наявності такого дозволу, але з порушенням існуючого порядку (правил) зняття і перенесення ґрунту земельної ділянки [58, с. 13]. У даному випадку незаконне зняття ґрунтового покриву земель наявне тоді, коли особа без спеціального дозволу на зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок або з порушенням його обов'язкових умов за допомогою певних засобів чи знарядь забирає з поверхні земної кори родючий шар ґрунту, видаляючи його із прошарків покриву земельної ділянки. У свою чергу перенесення ґрунтового покриву земель як спосіб незаконного заволодіння родючим шаром ґрунту передбачає переміщення за відсутності зазначеного дозволу або з порушенням умов його видачі раніше знятої (забраної) ґрунтової маси з території однієї земельної ділянки на іншу будь-яким способом [58, с. 12]. Отже, у даному разі відмінність ст. 53³ КУПАП та ст.ст. 239¹, 239² КК полягає у тому, що останні використовують узагальнене визначення діяння, складники (форми) якого альтернативно називаються у ст. 53³ КУПАП. Проте за змістом поняття зняття та перенесення у ст. 53³ КУПАП та ст.ст. 239¹, 239² КК співпадають;

2) «... ґрунтовий покрив земельних ділянок» у ст. 53³ КУПАП є формулюванням, яке текстуально відрізняється від «ґрунтового покриву (поверхневого шару) земель», що названий у ч. 1 ст. 239¹, та від «поверхневого (ґрунтового) шару земель водного фонду». Йдеться про те, що у ст.ст. 239¹, 239² КК не використовується така ознака предмета злочину, як «земельна ділянка». Предметом цих злочинів є не земельна ділянка в цілому, а лише такий її складник (компонент), як ґрунтовий покрив (ст. 239¹ КК) та поверхневий (ґрунтовий) шар земель водного фонду (ст. 239² КК). Отже, відмінність ознак предмета у складі правопорушення, передбаченого ст. 53³ КУПАП, пояснюється наявністю поверхневого (ґрунтового) шару, на який згідно з ч. 2 ст. 79 ЗК поширюється право власності на земельну ділянку, а тому сутність передбаченого ст. 53³ КУПАП зняття та перенесення ґрунтового покриву стосується родючого шару ґрунту земельної ділянки, що є нерухомою річчю (майном) (ч. 1 ст. 181 ЦК). Натомість у

ст.ст. 239¹, 239² КК належність знятого та/або перенесеного поверхневого шару землі до конкретно визначеної земельної ділянки не згадується;

3) вказівка у ст. 53³ КУпАП на «... без спеціального дозволу» є орієнтиром визнання передбаченого у цій статті КУпАП зняття та перенесення однією (але не єдиною) формою незаконного заволодіння ґрунтовим покривом. Нагадаю, що окрім зняття та перенесення ґрунтового покриву без одержання спеціального дозволу на таке зняття та/або перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок, поняття незаконного заволодіння ґрунтовим покривом включає такі форми, коли незаконне заволодіння здійснюється особами: а) як власниками земельних ділянок та/або землекористувачами, які знімають та/або переносять родючий шар ґрунту, порушуючи певні вимоги наданого їм органами влади спеціального дозволу; б) отримали такий спеціальний дозвіл як власники земельних ділянок та/або землекористувачі, але згодом такий дозвіл було скасовано (він був анульований). Саме такі форми діяння властиві для передбаченого у ст. 53⁴ КУпАП «незаконного заволодіння ґрунтовим покривом» та відрізняють його від «зняття та перенесення» ґрунтового покриву у ст. 53³ КУпАП. З огляду на зазначене співвідношення понять «зняття та перенесення ґрунтового покриву ...» у ст. 53³ КУпАП, «незаконне заволодіння ґрунтовим покривом» у ст. 53⁴ КУпАП та ст. 239¹ КК, «незаконне заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель» у ст. 239² КК не можна погодитись з пропозицією виключити ст. 53⁴ із змісту КУпАП, яка є так би мовити «суміжною» із ст.ст. 239¹, 239² КК.

Ще одним моментом, на який варто звернути увагу при розмежуванні злочину, передбаченого ст. 239² КК, та адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 53⁴ КУпАП, є зміст та спрямованість умислу (він у даному разі є ще одним критерієм розмежування). Такий умисел при вчиненні названого злочину має включати усвідомлення, передбачення та бажання незаконно заволодіти поверхневим шаром земель водного фонду саме в особливо великих розмірах та спрямовуватись на заволодіння саме в таких розмірах, як це і передбачено у ч. 1 ст. 239² КК. Оскільки у ст. 53⁴ КК вказівка на будь-які розміри поверхневого шару земель, якими незаконно заволодіває особа, відсутня, то наявність та спрямованість

умислу особи на заволодіння поверхневим шаром земель в особливо великих розмірах є «компонентом» вини як ознака складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 239² КК, а не адміністративного правопорушення, зазначеного у ст. 53⁴ КУпАП. Тому слушною є пропозиція розцінювати як даний адміністративний проступок незаконне заволодіння поверхневим шаром земель водного фонду, які не є особливо великими, за умови, що «у вчиненому відсутні ознаки замаху на вчинення злочину, передбаченого ст. 239² КК» [277, с. 320].

При порівнянні ознак складів злочинів, передбачених ст. 240 КК, та складів адміністративних правопорушень, визначених у ст.ст. 47, 48, 57, 58 КУпАП, звернемо увагу на наступні їх відмінності.

По-перше, предметом злочинів, передбачених ст. 240 КК, є надра і корисні копалини загальнодержавного значення у природному стані, тобто природні мінеральні утворення органічного та неорганічного походження, що знаходяться у надрах, на поверхні землі, у джерелах вод і газів та на дні водоймищ, які за кількістю, якістю та умовами залягання є придатними для промислового використання, існує необхідність дослідження визначеної норми в рамках даної роботи [37, с. 287]. Адже предметом даного злочину визнаються також *підземні* [439, с. 8] та *поверхневі води* [277, с. 324]. Крім цього, як слушно відзначається в літературі, на сьогодні один і той же вид корисної копалини в одному випадку може бути корисною копалиною місцевого значення, а в іншому – корисною копалиною загальнодержавного значення [277, с. 324]. За таких обставин не можна, на мій погляд, доволі спрощено підходити до відмежування зазначених злочинів від суміжних адміністративних правопорушень, як це іноді робиться на основі загального розуміння відповідних норм КК і КУпАП: «злочин відрізняється від зазначеного адміністративного правопорушення об'єктом (для злочину ним є суспільні відносини, що забезпечують умови охорони та раціонального використання як основних, так і супутніх корисних копалин, якщо вони не є загальнопоширеними); місцем вчинення злочину є також території і об'єкти природно-заповідного фонду; для злочину характерна повторність; настання таких

наслідків, як загибель людей, їх масове захворювання, інші тяжкі наслідки; створення небезпеки для життя та здоров'я людей чи довкілля» [239, с. 246].

Отже, порівнюючи редакції ст. 240 КК та ст.ст. 57, 58 КУпАП, слід враховувати відмінний зміст предметів, передбачених ст. 240 КК злочинів та визначених у ст.ст. 57, 58 КУпАП правопорушень. Предмети цих злочинів позначаються поняттями «надра» і «корисні копалини загальнодержавного значення». Натомість у ст.ст. 57, 58 КУпАП предмети адміністративних правопорушень визначені як «надра» та «корисні копалини». Тобто використане у ст.ст. 57, 58 КУпАП поняття «корисні копалини» за змістом є більш широким, ніж поняття «корисні копалини загальнодержавного значення», зазначене у ч. 2 ст. 240 КК.

По-друге, у ст. 47 КУпАП передбачена відповідальність у тому числі за самовільне користування надрами. Одним із різновидів такого самовільного користування надрами є незаконне видобування корисних копалин (незалежно від того, відносяться вони до корисних копалин загальнодержавного чи місцевого значення). Співставляючи положення ст. 47 КУпАП та ст. 240 КК, які стосуються відповідальності за порушення правил використання надр, слід погодитись з тим, що між ст. 47 КУпАП та ст. 240 КК існує колізія. Для її подолання в літературі пропонується: 1) позбутися існуючого підходу, за якого розмежування злочину та адміністративного правопорушення залежить не від характеру та розміру заподіяної шкоди, а від виду видобутої корисної копалини; 2) здійснити «первинне» розмежування злочину та адміністративного правопорушення, пов'язаних з незаконним видобуванням корисних копалин за допомогою форми вини; 3) здійснити «вторинне» розмежування різних видів умисного незаконного видобування корисних копалин за допомогою визначення різної вартості незаконно видобутих корисних копалин [277, с. 339]. Проте, погоджуючись з наявністю колізії між ст. 47 КУпАП та ст. 240 КК, відзначу, що названі вище пропозиції є вельми суперечливими. Зокрема, з одного боку пропонується відмовитись від використання таких критеріїв розмежування злочинів та адміністративних правопорушень, як «вид корисної копалини» (у п. 1), а з іншого –

у п. 3, навпаки, пропонується зробити критеріями розмежування не задекларований у п. 1 «характер та розмір заподіяної шкоди», а вартісні ознаки незаконно видобутих корисних копалин. Крім цього, пропонуючи використати як критерій розмежування характер та розмір заподіяної шкоди незрозумілим залишається те, чи варто залишати у ч. 1 і ч. 2 ст. 240 КК таку ознаку складів цих злочинів, як «створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля». З огляду на це для усунення колізії між ст. 47 КУпАП та ст. 240 КК пропонується зберегти ознаки складів (критерії), визначені у ч.ч. 1, 2 ст. 240 КК та пов'язані зі створенням небезпеки, а також реальним заподіянням шкоди у ч. 3 і ч. 4 ст. 240 КК. Для цього можна запропонувати таке. Передбачити у ч. 2 ст. 240 КК після слів «загальнодержавного значення» вказівку на створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля: *«, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля»*. Крім цього, доцільно доповнити ч. 3 ст. 240 КК *вказівкою на заподіяння істотної шкоди перед словами «вчинені на територіях ...»: «що заподіяли істотну шкоду або ...»*. При цьому можна запропонувати визначати істотну шкоду аналогічно істотній шкоді у ст. 248 КК та доповнити ст. 240 КК приміткою наступного змісту: *«Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує НМДГ»*.

По-третє, однією із форм адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 48 КУпАП та пов'язаного з порушенням права державної власності на води, є «самовільне водокористування», а у ст. 91² КУпАП передбачається «перевищення затверджених лімітів та нормативів використання природних ресурсів». Таке самовільне водокористування та перевищення затверджених лімітів та нормативів використання природних ресурсів є суміжним стосовно передбаченого в ч. 2 ст. 240 КК незаконного використання корисних копалин загальнодержавного значення, оскільки поняття таких корисних копалин, а також поняття природних ресурсів включають водні ресурси (підземні та поверхневі води). Тому, з одного боку, у цій частині також можна констатувати необхідність розмежування за ознаками предмета злочину, передбаченого у ч. 2 ст. 240 КК, та зазначених

адміністративних правопорушень залежно від обсягу незаконно видобутих корисних копалин загальнодержавного значення у виді підземних та поверхневих вод або взагалі водних ресурсів, на використання яких встановлені відповідні ліміти та нормативи. Адже, як вже зазначалось, вказівки на створення небезпеки передбачене ч. 2 ст. 240 КК порушення правил використання корисних копалин загальнодержавного значення не містить. Тобто на практиці розмежувати зазначений злочин та названі адміністративні правопорушення за ознаками (критерієм) предметів у їх складах доволі проблематично. У літературі критерій такого розмежування визначається без належної конкретизації, наприклад: «якщо вартість незаконно видобутих корисних копалин загальнодержавного значення є настільки незначною, що є підстави для констатації малозначності діяння, то вчинене має розцінюватись як адміністративний проступок (статті 47, 48, 91² КУпАП)» [277, с. 339]. У даному випадку використання поняття істотної шкоди, передбаченої ч. 2 ст. 11 КК, для розмежування зазначеного злочину та адміністративного правопорушення є слушним, адже в основі такого розмежування (його критеріїв, пов'язаних з предметом) знаходиться розуміння суспільної небезпечності, властивої для будь-якого злочину. Тому «істотна шкода» тут виступає «нормативним орієнтиром», який закріплюється у ч. 2 ст. 11 КК та використовується для позначення найнижчої межі суспільної небезпечності злочину будь-якого виду, його розмежування з таким різновидом малозначних діянь, як адміністративні правопорушення. Тому будь-які дії, передбачені у ст. 240 КК, за загальним правилом можуть заподіювати істотну шкоду, що проявляється у порушенні порядку використання корисних копалин загальнодержавного значення, дезорганізації такого порядку, але враховуватися при цьому не у змісті суспільно небезпечних наслідків як обов'язковому елементі складів злочинів, передбачених ст. 240 КК, а при визначеності обсягу «ушкодженості» об'єкта злочинів незаконно видобутими корисними копалинами загальнодержавного значення. Зазначена дезорганізація властива не такому елементу складів злочинів, як суспільно небезпечні наслідки (їх юридичні конструкції визначені у ст. 240 КК як «створення небезпеки ...» (ч. ч. 1, 2), «спричинили загибель людей, їх масове захворювання або

інші тяжкі наслідки”, а об’єкт злочинів. З огляду на зазначене доцільно доповнити ч. 2 ст. 240 КК вказівкою на створення небезпеки незаконним видобуванням корисних копалин загальнодержавного значення, про що зазначалось вище. Іншими словами, для правильного розмежування зазначеного злочину та названих адміністративних правопорушень потрібно враховувати: а) точність з’ясування створеної незаконним використанням корисних копалин загальнодержавного значення у ч. 2 ст. 240 КК істотної шкоди у розумінні ч. 2 ст. 11 КК, а також б) створення таким незаконним використанням корисних копалин у ч. 2 ст. 240 КК небезпеки для життя, здоров’я людей чи довкілля, що потребує внесення відповідних змін у чинну редакцію ч. 2 ст. 240 КК.

По-четверте, склади злочинів, передбачені ч. 1 та ч. 2 ст. 240 КК, передбачають таку обов’язкову ознаку, як створення небезпеки для життя, здоров’я людей чи довкілля. Ця ознака є розмежувальним критерієм між цими злочинами та названими суміжними адміністративними правопорушеннями. З цього приводу слід підтримати висловлену в літературі позицію визнавати незаконне видобування корисних копалин місцевого значення адміністративним правопорушенням за відсутності створення небезпеки для життя, здоров’я людей чи довкілля. Таке незаконне видобування має розглядатись як злочинне порушення встановлених правил використання надр (ч. 2 ст. 240 КК) передусім з урахуванням того, що а) встановлений КУПН перелік видів надрокористування включає видобування корисних копалин; б) порушення правил надрокористування утворює об’єктивну сторону злочину, передбаченого ч. 2 ст. 240 КК, у частині порушення встановлених правил використання надр [277, с. 339-340].

По-п’яте, порушення встановлених правил охорони та використання надр охоплює дії осіб, які здійснюють користування надрами на законних підставах, проте допускають при цьому порушення строків їх використання, місця, розміру й виду користування надрами та інших умов і правил, що забезпечують безпеку людей і надр. Крім цього, слушним слід вважати підхід, що «охорона надр відбувається не лише під час їх використання, а і поза їх використанням, а також після нього» [277, с. 325]. Це, у свою чергу, дає підстави стверджувати, що у ст.

240 КК поняття «порушення правил охорони надр» є узагальненим, використовується як «родове» для позначення конкретних різновидів діянь. Проте у назві ст. 57 КУпАП хоч і використовується також узагальнене формулювання «порушення вимог щодо охорони надр», але в своїх чотирьох частинах визначає конкретні види (та їх різновиди) таких порушень: самовільна забудова площ залягання корисних копалин, невиконання правил охорони надр і вимог щодо охорони довкілля, знищення або пошкодження спостережних режимних свердловин на підземні води (такі спеціальні спостережні режимні свердловини мають обов'язково встановлюватися підприємствами, установами, організаціями з метою охорони підземних вод при користуванні надрами); вибіркова відробка багатих ділянок родовищ; невиконання вимог щодо приведення гірничих виробок і бурових свердловин, які ліквідуються або консервуються, в стан, що забезпечує безпеку населення; порушення особливих умов спеціального дозволу на користування надрами. Названі види порушення прямо відповідають (узгоджуються) ст. 56 КУпН, яка до основних вимог в галузі охорони надр відносить: забезпечення повного і комплексного геологічного вивчення надр; додержання встановленого законодавством порядку надання надр у користування і недопущення самовільного користування надрами; раціональне вилучення і використання запасів корисних копалин і наявних у них компонентів; недопущення шкідливого впливу робіт, пов'язаних з користуванням надрами, на збереження запасів корисних копалин, гірничих виробок і свердловин, що експлуатуються чи законсервовані, а також підземних споруд; охорона родовищ корисних копалин від затоплення, обводнення, пожеж та інших факторів, що впливають на якість корисних копалин і промислову цінність родовищ або ускладнюють їх розробку; запобігання необґрунтованій та самовільній забудові площ залягання корисних копалин і додержання встановленого законодавством порядку використання цих площ для інших цілей; запобігання забрудненню надр при підземному зберіганні нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захороненні шкідливих речовин і відходів виробництва, скиданні стічних вод; додержання інших вимог, передбачених законодавством про охорону навколишнього

природного середовища. За таких обставин положення ст. 57 КУпАП співвідносяться з відповідними положеннями ст. 240 КК за бланкетним та функціональним типами.

По-шосте, при розмежуванні злочину, передбаченого ст. 240 КК, та адміністративного правопорушення, зазначеного у ст. 58 КУпАП, за ознаками об'єктивної сторони, слід враховувати, що об'єктивну сторону складу згаданого злочину утворює порушення встановлених правил використання надр та незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення. Проте у ст. 58 КУпАП адміністративна відповідальність передбачена за незаконне видобування тих корисних копалин, що мають місцеве значення.

При співвідношенні злочину, передбаченого ст. 242 КК, та адміністративного правопорушення, зазначеного у ч. 1 ст. 59 КУпАП, потрібно враховувати, що порушення правил охорони вод здійснюється стосовно водних об'єктів, які утворюють основу всього живого на землі, шляхом їх забруднення, зміни властивостей або виснаження, що створює реальну небезпеку для життя та здоров'я людей, а також довкілля. Таке порушення може вчинюватись у вигляді дії або бездіяльності, пов'язаної з невиконанням вимог спеціальних нормативно-правових актів з питань екологічної безпеки, які регулюють питання охорони вод (передусім ВК, Закон «Про охорону навколишнього...», ЗУ «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення» тощо)¹. Розмежування такого злочину та адміністративного правопорушення відбувається за такими ознаками (критеріями), як окремі види порушення правил охорони вод та їх результати. Такі види у ч. 1 ст. 59 КУпАП позначаються словами «забруднення і засмічення вод», «спричиняє їх забруднення», а результати – «спричиняє ... водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища». У ч. 1 ст. 242 КК наслідки порушення правил охорони вод позначаються формулюваннями «спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх

---

¹ Проте, знов-таки, іноді при такому розмежуванні автори формулюють доволі загальні рекомендації на кшталт: «Для злочину притаманні такі ознаки, як «загроза настання наслідків у вигляді небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля»; ознака «наслідки загибель або захворювання людей, масова загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» [223, с. 248].

природних властивостей», «виснаження водних джерел», «... створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля», «загибель або захворювання людей, масова загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки», у той час, як конструкція складу адміністративного правопорушення у ч. 1 ст. 59 КУпАП включає лише «забруднення і засмічення вод» без вказівки на такі наслідки (так звані «похідні») названих діянь, що пов'язані з передбаченими у ст. 242 КК втратами (відповідною шкодою або збитками у широкому розумінні), що виходять за межі результату, який включається у зміст забруднення і засмічення (наприклад, наявність у воді різноманітного сміття, скидів, брудних речовин та ін., оскільки поняття забруднення та засмічення позначають як вчинене діяння, так і його результат чи результати), та утворились в результаті такого забруднення та/або засмічення як так звані «похідні» (додаткові) наслідки. Так, наявність сміття у воді є обов'язковою ознакою засмічення, а створена таким засміченням небезпека для життя, здоров'я людей чи для довкілля є похідним від такого засмічення результатом. Іншими словами, передбачене у ч. 1 ст. 59 КУпАП поняття «спричиняє їх забруднення» вказує на властивості самого забруднення, а не його «похідні» наслідки, а поняття «спричиняє ... водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища» – на такі «похідні наслідки» забруднення і засмічення вод, зміст та розмір яких «не досягає» визначених у ст. 242 КК наслідків. Тобто в будь-якому випадку у ч. 1 ст. 59 КУпАП мають враховуватись лише такі шкідливі наслідки, які не пов'язані з «забрудненням поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод», «зміну природних властивостей» цих водних об'єктів, «виснаженням водних джерел», а також «... створенням небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля». Отже, у такому випадку зазначені «компоненти» диспозиції ч. 1 ст. 59 КУпАП, що вказують на забруднення вод та водну ерозію ґрунтів чи інші шкідливі явища, є орієнтирами для конкретизації наслідків, названих у ст. 242 КК, тобто використовуються для визначення критеріїв розмежування зазначеного злочину та адміністративного правопорушення залежно від функціонального типу співвідношення ст. 59 КУпАП та ст. 242 КК.

Відзначу також, що названі критерії відмежування є досить умовними і не можуть вважатися остаточними, оскільки КК і КУпАП встановлюють відповідальність за однакові діяння – забруднення та засмічення вод. У КК обов'язковою ознакою складу злочину, закріпленого у ч. 1 ст. 242, названо створення небезпеки для життя, здоров'я чи для довкілля. Проте не будь-яке забруднення та засмічення вод автоматично створює реальну небезпеку заподіяння шкоди життю чи здоров'ю людини чи для довкілля, а тим більше заподіює реальну шкоду, визначену у ст. 242 КК.

Певні відмінності мають склади злочину, передбаченого ст. 243 КК, та адміністративного правопорушення, визначеного в ст. 59¹КУпАП. Так, для злочину характерний більш широкий обсяг його предметів (додатково води виключної (морської) економічної зони України), а також властивостей забруднення моря, його наслідків, місця вчинення злочину (для злочину додатково названо відкрите море) та засобів вчинення діяння, що визначені у ч.ч. 1-3 ст. 243 КК. Так, В.К. Матвійчук відмічає: «для злочину властиве ширше коло предметів злочину (додатково, ще й води відкритого моря). Це стосується також і місця вчинення злочину (для злочину додатково таким є відкрите море), а також засоби і наслідки, перераховані в диспозиціях 1, 2, 3 ст. 243 КК» [239, с. 248].

Однак, що стосується способів вчинення адміністративного проступку, то передбачене забруднення і засмічення територіальних і внутрішніх морських вод, зокрема, шляхом скидів із суден, здійснених без дозволу спеціально уповноважених на те державних органів або з порушенням встановлених правил. Порівнюючи дані норми КК і КУпАП, підкреслимо, що перші включають більш конкретні характеристики засобів вчинення саме суспільно небезпечного діяння – використання матеріалів чи речовин, шкідливих для життя чи здоров'я людей, відходів. Тобто у ст. 243 КК передбачені ті ознаки вчиненого діяння, його наслідків та інших (додаткових) ознак об'єктивної сторони, зміст яких визначає характер і ступінь забруднення моря саме як суспільно небезпечного діяння. У даному разі ці ознаки вважаються критеріями розмежування названого злочину та адміністративного правопорушення.

При відмежуванні злочину, передбаченого ст. 245 КК, та адміністративних правопорушень, визначених у ч. 2 ст. 77, ст. 77-1 КУпАП, потрібно враховувати наступні ознаки їх складів. Так, у складах цього злочину чітко визначено предмет злочину (лісові масиви, зелені насадження навколо населених пунктів, уздовж залізниць або інші такі насадження (такі, що знаходяться у безпосередньому взаємозв'язку з водними об'єктами), а також такі ознаки їх об'єктивної сторони, як загальнонебезпечний спосіб, наслідки вчиненого діяння у вигляді загибелі людей, масової загибелі тварин, інші тяжкі наслідки, місце вчинення (як меж лісового масиву, прилеглої території залізниць, населених пунктів). Проте у ч. 2 ст. 77 КУпАП зазначено лише такі діяння, як «знищення лісу», «пошкодження лісу», що визначені як наслідки іншого діяння – необережного поводження з вогнем (у формулюванні «внаслідок необережного поводження з вогнем»). Тим самим законодавець звузив зміст окремих ознак складу адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 77 КУпАП, порівняно зі складами названого злочину (зокрема, «спрямувавши» вчинені знищення та пошкодження лише стосовно лісів, а також визнавши місцем вчинення тільки ліси та звівши наслідки зазначених діянь до виникнення лісової пожежі та поширення її на значній площі). Натомість у ст. 77¹ КУпАП діяння визначено як випалювання та невжиття особою, яка одержала дозвіл на випалювання, а також заходів щодо своєчасного гасіння. Крім цього, у цій статті КУпАП предмет випалювання визначений більш широко, а також фактично вказано на його незаконність – без дозволу органів державного контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища або з порушенням умов такого дозволу. Отже, правопорушення, передбачені ч. 2 ст. 77 та ст. 77¹ КУпАП, відрізняються від злочину, який міститься в ст. 245 КК саме за ознаками об'єктивних ознак їх складів, а також за ознаками вини.

Зважаючи на те, що води та водні об'єкти нерозривно пов'язані із рослинністю, яка включає в себе в тому числі різноманіття лісових культур, у межах даного дослідження необхідно провести відмежування ст. 246 КК та ст. 65 КУпАП. Злочин, передбачений ст. 246 КК «Незаконна порубка лісу» відрізняється

від суміжного адміністративного, передбаченого ст. 65 КУпАП. Ст. 246 КК визначає предмети злочину як дерева і чагарники, інші лісові насадження. Ознакою складу названого злочину є тільки така дія, як порубка, а її наслідки визначені у вигляді істотної шкоди. Місцем вчинення злочину вважаються заповідники та території і об'єкти природно-заповідного фонду, а також інші особливо охоронювані ліси [239, с. 244-245]. Що стосується ст. 65 КУпАП, то в ній закріплений більш широкий перелік предметів посягання: дерева і чагарники; лісові культури, сіянці або саджанці у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняк природного походження і самосів на площах, призначених під лісовідновлення, а також вказівка не лише на порубку, а і на пошкодження вищеназваних предметів посягання. Отже, у даному разі зазначені ознаки складу злочину є відмінними та вважаються критеріями відмежування від названого адміністративного правопорушення.

Критеріями відмежування злочину, передбаченого ст. 247 КК, від суміжного злочину, передбаченого ст. 83¹ КУпАП, є окремі ознаки їх об'єктивної сторони. Так, у ст. 247 КК використовується формулювання «порушення правил, установлених для боротьби зі шкідниками і хворобами рослин, та інших вимог законодавства про захист рослин», що потребує дослідження існуючих правил шляхом звернення до інших нормативних актів. Проте у ст. 83¹ КУпАП детально охарактеризоване кожне із можливих суспільно небезпечних діянь: поширення шкідливих організмів внаслідок порушення технології вирощування рослин сільськогосподарського та іншого призначення; екологічно необґрунтоване здійснення захисту рослин; неповідомлення (приховування) або надання неправдивої інформації про загрозу посівам, деревним насадженням, іншій рослинності відкритого та закритого ґрунту, а також продукції рослинного походження від шкідливих організмів; завезення на територію України та реалізація засобів захисту рослин, а також речовин і сировини для їх виготовлення, що не пройшли державних випробувань і реєстрації; ухилення від пред'явлення або неперед'явлення засобів захисту рослин для проведення їх огляду, дослідження; недодержання вимог нормативно-правових актів з питань захисту рослин.

Відмінність стосується також характеру наслідків: у змісті складу злочину закріплені два види наслідків. Перший (як конструктивний) є властивим власно «порушенню правил ...» та передбачає відповідну дезорганізацію законодавчого порядку, встановленого для боротьби зі шкідниками і хворобами рослин, а також законодавства про захист рослин. Другий наслідок походить від попереднього (дезорганізації) та позначається як «тяжкі наслідки». Проте у складах зазначеного адміністративного правопорушення наслідки пов'язуються з такими результатами, як пошкодження, погіршення стану рослин та якості продукції рослинного походження, а також як забруднення довкілля.

Передбачене ст. 105 КУпАП порушення вимог щодо виконання фітосанітарних заходів та злочин, передбачений ст. 247 КК, слід розмежовувати за ознаками вчиненого діяння та умислу. Діяння як елемент складу зазначеного злочину полягає у порушенні встановлених законодавцем правил щодо захисту рослин, а адміністративного правопорушення – у порушенні вимог щодо виконання конкретних фітосанітарних заходів. Такими заходами, відповідно до Угоди про застосування санітарних та фітосанітарних заходів від 15 квітня 1994 року, є будь-які заходи, що проводяться: для захисту життя або здоров'я тварин чи рослин від ризиків, що виникають у результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників, хвороб, організмів, які є носіями хвороб, а також хвороботворних організмів; для захисту життя або здоров'я людей чи тварин від ризиків, що виникають від добавок, забруднюючих речовин, токсинів або хвороботворних організмів, які містяться у продуктах харчування, напоях чи кормах; для захисту життя або здоров'я людини від ризиків, що виникають у результаті хвороб, які переносяться тваринами, рослинами або продукцією, що виробляється з них, або в результаті проникнення, укорінення чи поширення шкідників; для уникнення чи обмеження іншої шкоди, що завдається в результаті проникнення, укорінення або поширення шкідників. Санітарні або фітосанітарні заходи включають усі відповідні закони, постанови, нормативні акти, вимоги та процедури; виробничі процеси та способи виробництва; процедури тестування, інспекції, сертифікації та ухвалення; карантинні режими, включаючи відповідні

вимоги щодо перевезення тварин чи рослин або щодо матеріалів, необхідних для їх виживання під час перевезення. Також, згідно з даною Угодою, у контексті даного визначення термін «тварина» включає риб і дику фауну; термін «рослина» включає ліси і дику флору (в тому числі підводну). Тобто конкретні вимоги, які порушуються та враховуються у змісті складу злочину та суміжного адміністративного правопорушення, є відмінними. Зміст таких вимог, що порушуються, прямо впливає на зміст умислу та його спрямованість.

При порівнянні злочину, передбаченого ст. 248 КК, та адміністративного правопорушення, зазначеного у ст. 85 КУпАП, слід враховувати таке. Для складу злочину характерним є те, що незаконне полювання спрямовується на мисливських звірів та птахів або на інші види тваринного світу. Наприклад, В.К. Матвійчук зазначає, що для цього злочину характерним є вужче коло суспільних відносин, на які він посягає. Предметом злочину є лише мисливські звірі і птахи чи інші види тваринного світу [239, с. 245].

Крім того, характерною особливістю складів незаконного полювання за ст. 248 КК є його здійснення в заповідниках або на інших територіях та об'єктах ПЗФ або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України. Передбачене ч. 1 ст. 248 КК порушення правил полювання має тягти обов'язковий наслідок у вигляді істотної шкоди, а наявність зазначеного у ч. 1 цієї ж статті КК незаконного полювання в заповідниках або на інших територіях та об'єктах ПЗФ або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України, взагалі не залежить від того, чи мало місце настання відповідних наслідків. У даному разі істотною шкодою, що утворюється в результаті порушення правил полювання, може бути визнано зникнення того чи іншого виду тварин у певній місцевості, знищення місць компактного проживання та розмноження звірів і птахів, їхніх жител, споруд, руйнування об'єктів природного середовища, знищення тварин, відтворення яких з урахуванням особливостей або чисельності того чи іншого виду пов'язане із значними труднощами. Зазначені ознаки складів злочину, передбаченого ст. 248 КК, мають відмінний зміст порівняно з відповідними ознаками складу

адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 85 КУпАП [239, с. 245]. Тому у випадку ненастання наслідків у виді істотної шкоди вчинене може утворювати склад порушення правил використання об'єктів тваринного світу як адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 1 або ч. 2 ст. 85 КУпАП, оскільки у ч. 1 ст. цієї статті КУпАП як негативна ознака складу вказується відсутність шкоди, яка може бути визнана істотною: «не мало наслідком добування, знищення або поранення тварин».

Визначене у ч. 1 ст. 85 КУпАП поняття порушення правил полювання є орієнтиром, який використовується при конкретизації бланкетного змісту диспозиції ч. 1 ст. 248 КК, що стосується аналогічного поняття у формулюванні «порушення правил полювання, якщо воно заподіяло істотну шкоду». На цій підставі ч. 1 ст. 85 КУпАП та ч. 1 ст. 248 КК співвідносяться за бланкетним типом. За функціональним і розмежувальним типами ці норми співвідносяться завдяки таким ознаками складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 248 КК, та складу адміністративного правопорушення, визначеного у ч. 1 ст. 85 КУпАП, як відповідно «заподіяло істотну шкоду» та «не мало наслідком добування, знищення або поранення тварин». У даному разі слід також враховувати, що видобуті, знищені та поранені в результаті порушення правил полювання тварини мають враховуватись при визначенні передбаченої у ч. 1 ст. 248 КК істотної шкоди. Тобто зміст закріпленого в ч. 1 ст. 85 КУпАП формулювання «не мало наслідком добування, знищення або поранення тварин» виступає певним орієнтиром для бланкетного змісту ч. 1 ст. 248 КК, що стосується визначення істотної шкоди.

Відмежовуючи злочин, зазначений у ст. 249 КК, та адміністративне правопорушення, передбачене ч.ч. 3, 4 ст. 85 КпАП, слід враховувати, що значення критеріїв розмежування мають такі ознаки їх: предметів, наслідків незаконного водного добувного промислу у ст. 249 КК та передбаченого ч.ч. 3, 4 ст. 85 КУпАП порушення правил рибальства, а також способів їх вчинення та суб'єктів. Так, В.К. Матвійчук зазначає: «цей злочин відрізняється: предметом (для злочину характерний більш широкий перелік предметів цього явища); способом (масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу); суб'єктом (особою, раніше

судимою за такий же злочин); за наслідками (для злочину властива істотна шкода). Крім того, із суб'єктивної сторони злочин також може вчинятися з непрямым умислом» [239, с. 245-246].

Предмети передбаченого у ч.ч. 3, 4 ст. 85 КУпАП порушення правил рибальства, якими є риба та інші водні тварини, що виловлюються (або у більш широкому розумінні – на яких полюють), та предмети злочину, передбаченого ст. 249 КК, збігаються за винятком тих, вилов яких автоматично заподіює передбачену в ч. 1 ст. 249 КК істотну шкоду (наприклад, особливо цінних порід риби, морських тварин та ін.). Тобто в «обсязі», що вказує на істотну шкоду при незаконному вилові водних живих ресурсів, предмети порушення правил рибальства та злочину, передбаченого у ст. 249 КК, є відмінними та враховуються при розмежуванні.

У ч. 1 ст. 249 КК діяння визначається як «незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом», а у ч.ч. 3, 4 ст. 85 КУпАП – відповідно «порушення правил рибальства» та «грубе порушення правил рибальства». Стосовно останнього у ч. 4 ст. 85 КУпАП конкретизовано окремі різновиди, у зв'язку з чим воно має формально-визначений зміст. Тому в даному разі визначені у ч. 4 цієї статті КУпАП різновиди грубого порушення правил рибальства не пов'язані із заподіянням істотної шкоди, властивої злочину будь-якого виду. Тобто такі різновиди можуть враховуватись у змісті незаконного зайняття водним добувним промислом, але не мають відмінного значення з відповідними різновидами останнього. Наприклад, застосування електроструму однаково властиве як грубому порушенню правил рибальства, так і незаконному зайняттю водним добувним промислом. Тому у цій «частині» зазначені поняття, що позначають відповідні діяння, збігаються, а значення критерія розмежування слід надавати передбаченій у ч. 1 ст. 249 КК істотній шкоді. Слід враховувати, що відповідальність за злочин, передбачений ст. 249 КК, настає лише за умови, коли діями особи завдано істотну шкоду. На те, що шкода є істотною, може вказувати, наприклад, знищення нерестовищ риби, вилов риби в період нересту, нечисленних її видів або тих, у відтворенні яких є труднощі, добування великої кількості риби, водних тварин чи рослин або риби чи тварин, вилов яких заборонено та ін. [8, с.

190-193; 292, с. 97]. Якщо внаслідок вчинених дій істотна шкода не настала, то вчинене може утворювати склад адміністративного правопорушення, передбаченого ч. 3 або ч. 4 ст. 85 КУпАП. У даному разі при розмежуванні цього злочину та адміністративного правопорушення «спрацьовує» те саме правило, що назване вище: умисел включає усвідомлення, передбачення та бажання заподіяти саме істотну шкоду в результаті незаконного водного добувного промислу, спрямовується саме на це, а тому кваліфікація вчиненого за ч. 3 або ч. 4 ст. 85 КУпАП потребує встановлення того, що замах на злочин, передбачений ст. 249 КК, відсутній (зокрема, у випадку, коли істотна шкода не настала).

Спосіб здійснення такого промислу визначений у ч. 2 ст. 249 КК як масове знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу, що не характерне для відповідних ознак складів адміністративного правопорушення, передбаченого ч.ч. 3, 4 ст. 85 КУпАП, а спеціальним суб'єктом у ч. 2 ст. 249 КК названо особу, раніше судиму за такий же злочин. Проте, на відміну від ч. 1 ст. 248 КК, ст. 249 КК не містить альтернативних ознак «в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду» та «полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України». На думку В.К. Матвійчук, ці ознаки, хоч і не передбачені у чинній редакції ст. 249 КК, але повинні мати обов'язкове значення, у зв'язку з чим він пропонує доповнити ч. 1 ст. 249 КК ознакою «незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом у заповідниках або на територіях, або на інших територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або щодо риб чи звірів, що занесені до Червоної Книги України» [239, с. 246].

Необхідно зазначити, що для ст. 250 КК «Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів» у КУпАП немає аналогів [239, с. 247]. В той же час, існуюча судова практика розгляду кримінальних проваджень даної категорії показує, що шкода при проведенні вибухових робіт завдається не лише рибним запасам, але й диким водним тваринам [239, с. 247]. З огляду на це ст. 250 КК потрібно зіставляти із ч. 4 ст. 85 КУпАП, яка передбачає відповідальність за грубе порушення правил рибальства [38, с. 289], про що

зазначалось вище. Розмежування передбаченого ст. 250 КК злочину та зазначеного в ч. 4 ст. 85 КУпАП правопорушення слід проводити за такою характеристикою вини, як спрямованість умислу, тобто кінцева мета, яку переслідує винна особа: якщо умисел спрямовувався на здійснення певних вибухових робіт, які потягли за собою порушення правил охорони рибних запасів, то вчинене утворює склад злочину, передбачений ст. 250 КК. Проте у разі, коли здійснення таких вибухових заходів здійснювалось з метою видобутку риби або інших водних тварин, то за відсутності заподіяння передбаченої у ч. 1 ст. 249 КК істотної шкоди такі дії можуть визнаватись у цій своїй «частині» адміністративним правопорушенням, передбаченим ч. 4 ст. 85 КУпАП. Однак не виключені ситуації, коли передбачене ст. 249 КК незаконне зайняття водним добувним промислом та зазначене у ст. 250 КК проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів поєднуються, що за певних обставин може утворювати їх реальну сукупність (наприклад у разі, коли вибухові роботи з порушенням встановлених правил проводяться у водоймах рибних господарств та пов'язані з незаконним видобутком риби саме таким способом). В іншій «частині» зазначені дії виходять за межі складу злочину, передбаченого ст. 249 КК або адміністративного правопорушення, зазначеного у ч. 4 ст. 85 КУпАП, та за інших необхідних умов можуть визнаватись названим у ст. 250 КК проведенням вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів.

Злочин, передбачений ст. 252 КК, слід відмежовувати від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 91 КУпАП «Порушення правил охорони та використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду», за ознаками їх предметів (спрямованості діяння на такі предмети) та самого діяння. Так, названі у ст. 252 КК знищення та пошкодження спрямовуються проти територій, взятих під охорону держави, а також об'єктів природно-заповідного фонду. Натомість передбачене ст. 91 КУпАП порушення правил спрямовується на території та об'єкти природно-заповідного фонду, їх охоронні зони, а також території, зарезервовані для наступного заповідання. У цьому зв'язку предмет зазначеного адміністративного правопорушення має більш широкий зміст (обсяг).

Передбачене у ч. 1 ст. 252 КК діяння, хоч і пов'язане з порушенням правил охорони та використання названих в ній територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду, але зводиться лише до двох проявів такого порушення: умисного знищення та умисного пошкодження. Натомість у ст. 91 КУпАП прояви такого порушення правил охорони та використання конкретизовані в іншому вигляді, зокрема, більш широко, а саме як: «здійснення ... забороненої господарської та іншої діяльності», «порушення інших вимог режиму цих територій та об'єктів», «самовільна зміна ... меж», «невжиття заходів для попередження і ліквідації негативних наслідків аварій або іншого шкідливого впливу». Зазначене знищення та пошкодження не охоплюється жодним із зазначених у ст. 91 КУпАП проявів «порушення правил охорони та використання ...».

Проведений аналіз розмежування злочинів, що посягають на водні ресурси, та суміжних їм адміністративних правопорушень дає підстави виділити наступні найбільш типові ситуації співвідношення відповідних норм КК та КУпАП.

1. Мають місце ситуації, пов'язані з бланкетним типом співвідношення норм КК та КУпАП, зокрема, коли в нормі КК сформульовано ознаки складів злочинів без належної конкретизації (роз'яснення) їх змісту. В таких випадках відповідна норма КУпАП, що містить ознаки складу суміжного правопорушення, певним чином роз'яснює такі ознаки, але текстуально вони (ознаки) позначаються зовсім іншими поняттями та їх зворотами. Прикладом є співвідношення ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК, та ознак складів адміністративного правопорушення, передбаченого у ч. 4 ст. 85 КУпАП. При такому співвідношенні виявляється, що зміст визначеного у ч. 4 ст. 85 КУпАП грубого порушення правил рибальства є орієнтиром визначення бланкетного змісту такої ознаки, що позначена у ч. 1 ст. 249 КК поняттям «незаконне зайняття ... водним добувним промислом».

2. Наявні ситуації, коли при бланкетному, функціональному та розмежувальному типах співвідношення норм КК та КУпАП у цих нормах наведені орієнтири співвідношення змісту відповідних ознак складу злочину та

адміністративного правопорушення. Іншими словами, норма КК включає «прямий аналог» ознаки складу злочину, закріплений у відповідній нормі КУпАП з роз'ясненням змісту таких ознак. Наприклад, у ч. 1 ст. 248 КК вказується на таку форму діяння, як «порушення правил полювання, якщо воно заподіяло істотну шкоду». Визначення конкретних проявів порушень таких правил ст. 248 КК не містить, але вони конкретизовані у ч. 1 ст. 85 КУпАП. В іншому випадку у ст.ст. 239¹, 239² КК зазначається про «незаконне заволодіння ...», але його форми у цих нормах КК не конкретизовані. Така конкретизація здійснюється у ст. 53³ КУпАП, яка включає зняття та перенесення ґрунтового покриву.

3. У ситуаціях, коли відповідні норми КК та КУпАП співвідносяться за розмежувальним типом, норми КУпАП повинні містити орієнтири конкретизації змісту ознаки складу злочину в нормі КК. Проте існують випадки, коли у нормах КК відповідні ознаки складів злочинів сформульовано без урахування таких орієнтирів. Так, у ч. 1 ст. 249 КК визначено таку ознаку основного складу злочину, як «істотна шкода». Проте необхідної конкретизації цього поняття у ст. 249 КК законодавцем не здійснено. Більше того, не конкретизовано відповідних орієнтирів змісту цього поняття також у відповідних нормах КУпАП, якими є ч.ч. 3, 4 ст. 85 КУпАП.

4. Мають місце ситуації, коли норма КК у межах розмежувального типу співвідношення включає ознаки складу злочину, що є тотожними з відповідними ознаками складу адміністративного правопорушення, закріплюючи при цьому конкретні відмінні ознаки складу злочину. Прикладом є співвідношення ст. 239¹ КК та ст. 53⁴ КУпАП (обидві норми без належної конкретизації (орієнтирів) включають однакові понятійні звороти, що позначають вчинене діяння: «незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель»; за своїм змістом ці понятійні звороти співпадають).

5. Ситуації, коли норми КК при функціональному та розмежувальному типах співвідношення з нормами КУпАП включають збільшені (підвищені) розміри предметів злочинів та/або ступеня і характеру наслідків у порівнянні з відповідними ознаками складів адміністративних правопорушень. Тобто завдяки

такому «прийому» законодавець дотримується певної послідовності у настанні кримінальної та адміністративної відповідальності за діяння, позначені у КК і КУпАП однаковими або схожими поняттями. Прикладом може служити співвідношення положень ч. 1 ст. 243 КК та ч. 1 ст. 59¹ КУпАП. На відміну від ч. 1 ст. 59¹ КУпАП, якою передбачено «забруднення і засмічення територіальних і внутрішніх морських вод» скидами із суден, у ч. 1 ст. 243 КК для «забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод ... матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами» наслідки визначаються з відповідними «показниками» ступеню і характеру їх суспільної небезпечності, зокрема, як такі, що пов'язані із «створенням небезпеки для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря».

6. Існують ситуації, коли норми КК при функціональному та розмежувальному типах співвідношення з нормами КУпАП не передбачають належної конкретизації (орієнтирів) збільшених розмірів предметів злочинів та/або ступеня і характеру наслідків по відношенню до відповідних ознак складів адміністративних правопорушень. Наприклад, у ч. 1 ст. 59 КУпАП визначені такі форми «порушення правил охорони водних ресурсів», як «забруднення і засмічення вод ... яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища». У суміжній для цієї норми КУпАП ч. 1 ст. 242 КК встановлена відповідальність за «порушення правил охорони вод (водних об'єктів)» без конкретизації форм такого порушення. Обов'язковими наслідками названого у ч. 1 ст. 242 КК визначені (як подвійні альтернативні у вигляді реальної шкоди, що поєднуються з обов'язковим наслідком у вигляді створення небезпеки) «забруднення ... або зміна ... природних властивостей, або виснаження водних джерел і створило небезпеку ...». Отже, при співвідношенні зазначених зворотів, використаних у КК і КУпАП, законодавець використав однакові ознаки реальної шкоди («забруднення ...»), які фактично не виконують розмежувальної функції, але при цьому визначив у ч. 1 ст. 59 КУпАП такі ознаки, як «водна ерозія ґрунтів» та «інші шкідливі явища». Перша із них є відмінною ознакою, оскільки у ч. 1 ст.

242 КК взагалі не зазначається про реальну шкоду у вигляді водної ерозії ґрунтів, а друге – є доволі абстрактним і неконкретним і може охоплювати будь-який із наслідків, передбачений у ч. 1 ст. 242 КК. У зв'язку з цим для забезпечення однозначності розуміння співвідношення названих норм КК і КУпАП доцільно запропонувати у ч. 1 ст. 59 КУпАП замінити слова *«яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища»* словами *«яке не пов'язане із спричиненням забруднення вод чи зміною їхніх природних властивостей, або виснаженням і не створило при цьому небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля»*.

7. Наявні ситуації, коли при розмежувальному типі співвідношення норми КК і КУпАП, що містять суміжні злочини та адміністративні правопорушення, у нормах КК взагалі текстуально не визначаються окремі ознаки, закріплені у нормі КУпАП (тобто законодавець такі ознаки так би мовити «пропускає»). Так, у ч. 4 ст. 57 КУпАП передбачається *«порушення особливих умов спеціального дозволу на користування надрами, якщо це не пов'язано з отриманням доходу у великих розмірах»*. Проте у КК *«прямий аналог»* цього правопорушення, який би передбачав злочин, ознаками складу якого вважалося б *«отримання доходу у великих розмірах»* взагалі відсутній. Відтак постає питання: зазначене порушення за умови відсутності зазначеного у ч. 4 ст. 57 КУпАП доходу визнається правопорушенням, але чи вважатиметься таке порушення злочином або навіть й адміністративним правопорушенням у разі отримання зазначеного доходу (обчислення такого розміру зазначається у ч. 5 цієї статті КУпАП). Отже, для уникнення такої невідповідності можна запропонувати принаймні доповнити ст. 57 КУпАП частиною шостою наступного змісту:

*«Порушення особливих умов спеціального дозволу на користування надрами, що пов'язане з отриманням доходу у великих розмірах,
- тягне за собою ...»*.

В іншому випадку у ст. 53³ КУпАП, яка є суміжною із ст.ст. 239¹, 239² КК, визначено дві альтернативні форми адміністративного правопорушення: 1) *«зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу»*;

2) «невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту». У згаданих статтях КК така форма діяння, як «невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту» взагалі не згадується. Враховуючи, що зазначене невиконання може бути пов'язане із створенням небезпеки для життя чи для здоров'я людей і для довкілля, про яку зазначається у ч. 1 ст. 239¹ КК, то доцільно доповнити ч. 1 цієї статті КК після слова «земель» вказівкою на таку другу форму: «, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару такого ґрунтового покриву», а далі мала б місце законодавча вказівка на створення зазначеної небезпеки.

8. При розмежувальному типі співвідношення норм КК і КУпАП можна виділити ситуації, коли норми КК визначають ознаки складу злочину, використовуючи інші, відмінні, поняття та звороти, які порівняно з відповідними поняттями і їх зворотами у нормах КУпАП мають більший або менший обсяг. Наприклад, у ст. 59¹ КУпАП зазначається про «забруднення і засмічення територіальних і внутрішніх морських вод», але у ч. 1 ст. 242 КК вказується лише на «забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України ...». Проте у ч. 1 цієї статті КК використовується зворот «незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України ... матеріалів, речовин і відходів», що лише ускладнює розмежування відповідних ознак складу злочину з такою ознакою складу адміністративного правопорушення, як «скиди із суден».

Висновки до розділу 3

1. Критеріями розмежування злочинів, що посягають на водні ресурси, між собою та іншими суміжними злочинами слід визнавати ознаки їх складів, що пов'язані з предметом злочину, діянням, наслідками, способом та засобами вчинення діяння, місцем та обстановкою вчинення злочину, а також з суб'єктом та суб'єктивною стороною.

2. У першу чергу таке розмежування здійснюється за критеріями, пов'язаними з ознаками предмета та об'єктивної сторони складів зазначених

злочинів. У таких випадках ці критерії можна вважати обов'язковими (основними) для розмежування, без використання яких розмежування само по собі неможливе. За допомогою цих критеріїв розмежовуються злочини, передбачені: ст.ст. 242, 243 КК та ст. 441 КК; ст.ст. 242, 243 КК та ст. 113 КК; ст.ст. 239¹, 239² КК та ст.ст. 190, 191, 197¹ КК; ст.ст. 239, 242, 243 КК та ст. 252 КК; ст. 248 КК та 249 КК; ст. 240 КК та ст. 272 КК; ст. 249 КК та ст. 250 КК.

Додатковими критеріями, тобто які, так би мовити, додаються до обов'язкових (основних), маючи допоміжне значення, слід вважати відповідні ознаки суб'єкта злочину та суб'єктивної сторони. За допомогою цих критеріїв розмежовуються злочини, передбачені ст.ст. 242, 243 КК та ст. 441 КК; ст.ст. 242, 243 КК та ст. 113 КК; ст.ст. 239¹, 239² КК та ст.ст. 190, 191 КК; ст. 240 КК та 272 КК;

3. В окремих випадках розмежування зазначених злочинів здійснюється з урахуванням конкуренції кримінально-правових норм, у зв'язку з чим значення критеріїв розмежування мають окремі ознаки предмета злочинів та їх об'єктивної сторони (як, наприклад, при розмежуванні злочинів, передбачених ст. 242 КК та ст. 243 КК, ст. 239¹ КК та ст. 239² КК).

4. Найбільш типовими ситуаціями, які слід враховувати при співвідношенні норм КК та КУпАП, пов'язані з випадками, коли: 1) в нормі КК сформульовано ознаки складів злочинів без належної конкретизації (роз'яснення) їх змісту, але така конкретизація наявна у відповідній нормі КУпАП; 2) у нормах КК та КУпАП наведені основні орієнтири співвідношення змісту відповідних ознак складу злочину та адміністративного правопорушення, але у нормі КУпАП здійснюється роз'яснення змісту такої ознаки, передбаченої в нормі КК; 3) у нормах КК відповідні ознаки складів злочинів визначені без урахування орієнтирів, закріплених у нормі КУпАП; 4) норма КК включає ознаки складу злочину, що є тотожними з відповідними ознаками складу адміністративного правопорушення, але містить також «власні» відмінні ознаки; 5) коли норми КК передбачають своєрідне збільшення розмірів предметів злочинів та/або ступеня і характеру наслідків порівняно з ознаками складів суміжних адміністративних

правопорушень; 6) норми КК не містять орієнтирів збільшених розмірів предметів злочинів та/або ступеня і характеру наслідків порівняно з відповідними ознаками складів суміжних адміністративних правопорушень; 7) норми КК текстуально не відтворюють ознаки складів суміжних адміністративних правопорушень, закріплених у нормі КУпАП; 8) норми КК позначають ознаки складу злочину за допомогою інших понять та понятійних зворотів, які відрізняються від відповідних понять та їх зворотами у нормах КУпАП «у бік» більшого чи меншого обсягу.

5. При зіставленні змісту відповідних норм КК, що передбачають відповіданість за посягання на водні ресурси, та суміжних норм КУпАП не були виявлені так би мовити «нетипові» ситуації, пов'язані передусім з тим, що: 1) конкретна норма КУпАП визначає ознаки предмета, вчиненого діяння та/або його шкідливих наслідків, які у складах суміжних злочинів (навіть не зважаючи на використану термінологію) взагалі не враховуються (тобто так чи інакше, але відповідні ознаки норм КУпАП є прямими орієнтирами, що можуть мати значення для розмежування із ознаками суміжних злочинів, що завдають певної шкоди водним ресурсам); 2) у нормах КК склади адміністративних правопорушень є повністю «продубльованими» (так чи інакше, але в нормах КК при визначенні складів злочинів, що посягають на водні ресурси, використовуються (так би мовити «додаються») ознаки таких складів, що мають відмінний зміст та виконують функцію критеріїв розмежування від складів суміжних адміністративних правопорушень).

РОЗДІЛ 4

ЗАХОДИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ, ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ

4.1. Заходи кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності особи

Поняття заходів кримінально-правового характеру доцільно визначати залежно від вчинення злочину та іншого виду кримінально-правової аномалії, що обумовлюють виникнення спеціальних охоронних кримінально-правових відносин (спеціальні кримінально-правові відносини, пов'язані з вчиненням злочину, суспільно небезпечного діяння неосудної особи та суспільно небезпечного діяння особою, яка не досягла віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність) [61, с. 40-42, 98; 62, с. 45]. Конкретний вид кримінально-правової «аномалії» (зокрема, злочину та інших видів суспільно небезпечного діяння) тягне застосування таких заходів кримінально-правового впливу, як: а) кримінальна відповідальність особи в конкретних її формах: покарання; звільнення від покарання; умовне незастосування покарання [195, с. 77]; б) примусові заходи виховного характеру, які застосовуються до особи, яка до досягнення віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, вчинила суспільно небезпечне діяння (ч. 2 ст. 97 КК); в) примусові заходи медичного характеру, які застосовуються судом до осіб, які вчинили: у стані неосудності суспільно небезпечні діяння; у стані обмеженої осудності злочини; злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку або під час відбування покарання (ст. 93 КК); г) спеціальна конфіскація, яка застосовується судом до осіб, які вчинили злочини, передбачені ст.ст. 354, 364, 364¹, 365, 365², 368-369² КК, а також суспільно небезпечні діяння, що підпадають під ознаки діянь, передбачених зазначеними у ч. 1 ст. 96¹ КК статтями Особливої частини КК; д) заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб [61, с. 103-104; 62, с. 46];

е) обмежувальні заходи, які застосовуються до осіб, що вчинили передбачене ст. 126¹ КК домашнє насильство (ст. 91¹ КК) [276, с. 387]. Отже, праві ті дослідники, які всі заходи кримінально-правового характеру, що можуть застосовуватись за злочини певних видів, поділяють на дві групи: а) заходи кримінально-правового характеру за злочини, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності особи; б) заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються за злочини певних видів поза межами кримінальної відповідальності особи [118, с. 369-370].

При співвідношенні поняття зазначених заходів та кримінальної відповідальності слід враховувати, що їх дефініції на нормативному рівні відсутні. Існує лише законодавчий підхід (у КК) щодо виділення окремих видів названих заходів¹, а також теоретичний і правозастосовчий підходи стосовно визначення поняття кримінальної відповідальності (так, у межах першого підходу кримінальна відповідальність розглядається як форма реалізації охоронних кримінально-правових відносин, яка завжди включає в себе державний осуд злочину та особи, яка його вчинила, що, за загальним правилом, поєднується із здійсненням стосовно такої особи державного примусу у вигляді застосування заходів кримінально-правового впливу [203, с. 713; 118, с. 368-369]; у межах другого підходу – це різновид юридичної відповідальності, особливий елемент у механізмі кримінально-правового регулювання держави щодо особи, яка вчинила злочин, – абз. 1 п. 2 рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням МВС України щодо офіційного тлумачення положень частини третьої статті 80 Конституції України (справа про депутатську недоторканність) від 27 жовтня 1999 року № 9-рп/99).

---

¹ Крім названих вище положень Загальної частини КК України, ілюстрацією розуміння поняття заходів кримінально-правового характеру у «родовому» розумінні можна вважати положення ч. 2 ст. 2 КК Республіки Казахстан («...Кодекс встановлює ... покарання та інші заходи кримінально-правового впливу...»), а також п. 2.2 ст. 2 КК Азербайджанської Республіки: «... Кримінальний кодекс ... визначає, які ... діяння вважаються злочинами та встановлює види, межу і об'єм покарань та інші заходи кримінально-правового характеру за вчинення цих злочинів». У ч. 2 ст. 2 КК РФ зазначається: «... Кодекс ... визначає, які небезпечні для особи, суспільства чи держави діяння визнаються злочинами, і встановлює види покарань та інші заходи кримінально-правового характеру за вчинення злочинів». Нагадаю, що припису, аналогічного наведеному вище або схожого з ними, який би пов'язував завдання КК України саме з заходами кримінально-правового характеру (або впливу), КК України не містить (у ч. 2 ст. 2 КК України передбачається: «...Кримінальний кодекс України визначає, суспільно небезпечні діяння є злочинами та які покарання застосовуються до осіб, що їх вчинили»).

Основною формою реалізації кримінальної відповідальності є покарання (додатковими – насамперед звільнення від покарання та умовне незастосування покарання). Реалізація кримінальної відповідальності залежить встановленої у нормі КК санкції за вчинений злочин – «компонента» кримінально-правової норми Особливої частини КК, який визначає вид і розмір (види і розміри) покарання за злочин певного виду [61, с. 123].

Аналіз положень Особливої частини КК дозволяє погодитись з існуванням серйозних проблем при формуванні санкцій, а саме: як вони будуються, чи існують якісь правила, критерії їх створення, якими є межі санкцій, яким має бути співвідношення видів і розмірів покарання в них [370, с. 125]. Вирішення більшості із цих проблем має пояснювати те, чому, зрештою, відбулось «посилення кримінального покарання» [245, с. 162] або їх надмірності [262, с. 28-34] за окремі злочини, що посягають на водні ресурси. Тому застосування заходів кримінально-правового характеру за ці злочини в межах кримінальної відповідальності потребує вироблення оптимальних «засобів» диференціації кримінальної відповідальності та їх врахування при побудові санкцій норм Особливої частини КК. Залежно від цього зверну увагу на наступні основні проблеми.

По-перше, види та розміри покарань, передбачені санкціями статей Особливої частини КК, мають відповідати вимогам, сформульованим у положеннях норм Загальної частини КК [262, с. 28-34]. Якщо зіставити положення санкцій ст.ст. 236, 237, 238, 239, 239¹, 239², 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 252, 254 КК з положеннями розділу X («Покарання та його види») Загальної частини КК, то можна зробити висновок, що розміри покарань, передбачених у названих статтях Особливої частини КК, побудовані відповідно до вимог статей Загальної частини КК. Тобто жодне із передбачених у зазначених статтях Особливої частини КК видів покарань не визначається нижче або вище відповідно мінімальної та максимальної меж, встановлених для даного виду покарання у статтях Загальної частини КК [54, с. 7].

По-друге, за загальним правилом, сформульованим у п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 65 КК, суд призначає покарання «у межах, установлених у санкції статті (санкції частини

статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин» та «відповідно до положень Загальної частини» КК. Проте у виняткових випадках, позначених у п. 1 ч. 1 ст. 65 КК як «за винятком випадків, передбачених частиною другою статті 53», положення статті Загальної частини КК дозволяють суду при призначенні покарання відступати від тих меж покарання, які визначені у санкції статті або частини статті Особливої частини КК. Тому потрібно звернути увагу на наступне положення ч. 2 ст. 53 КК: «За вчинення злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу понад три тисячі НМДГ, розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочином, ... незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини цього Кодексу» [54, с. 7]. Отже, зазначений у ч. 2 ст. 53 КК виняток із закріпленого у п. 1 ч. 1 ст. 65 КК загального правила призначення покарання стосується випадку, коли суд при призначенні основного покарання у виді штрафу, розмір якого визначений санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК у сумі понад три тисячі НМДГ, не може визначити його меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочином або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК [54, с. 7]. Крім цього, закріпленим у ч. 2 ст. 53 КК формулюванням «незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини» охоплюються випадки, коли суд має визначити розмір штрафу як основного покарання на суму, не меншу за розмір заподіяної майнової шкоди. Йдеться про випадки, коли визначення розміру штрафу, який призначається судом, не залежить від мінімальної та максимальної меж, передбачених санкцією статті (частини статті) Особливої частини КК. Розмір такого штрафу може бути як більшим, так і меншим за максимальну межу, передбачену санкцією статті (частини статті) Особливої частини КК. Тому суд, призначаючи за злочин основне покарання у виді штрафу, розмір якого визначений у санкції статті (частини статті) Особливої частини КК в сумі понад три тисячі НМДГ, може вийти за максимальну межу, установлену в

санкції такої статті (частини статті) Особливої частини КК для покарання у виді штрафу. Проте розмір такого покарання не може бути меншим за розмір заподіяної злочином майнової шкоди, а також найнижчу (мінімальну) межу, передбачену для даного виду покарання санкцією статті (частини статті) Особливої частини КК [54, с. 8; 57, с. 11]. Наприклад, при визначенні штрафу як виду покарання, передбачене у ч. 2 ст. 240 КК за порушення встановлених правил використання надр, мінімальна межа штрафу визначена як 400 НМДГ, а максимальна – 700 НМДГ. При призначенні покарання сума одного НМДГ дорівнює 17 грн.¹, а тому зазначені у санкції ч. 2 ст. 240 КК суми НМДГ у мінімальній та максимальній межах штрафу дорівнюють відповідно 6800 грн. та 11900 грн. Тому в разі вчинення передбаченого ч. 2 ст. 240 КК злочину, склад якого не містить кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, зазначених у ч.ч. 3, 4 цієї статті КК (наприклад, з настанням «інших тяжких наслідків»), що пов'язаний із заподіянням майнової шкоди у розмірі декількох мільйонів грн., то у цьому випадку положення ч. 2 ст. 53 КК не застосовуються, оскільки санкція ч. 2 ст. 240 КК не передбачає покарання у розмірі понад три тисячі НМДГ, відтак покарання у виді штрафу за цей злочин не може бути більшим за суму 11900 грн. У другому випадку санкція ч. 2 ст. 249 КК за незаконний водний добувний промисел, вчинений із способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу або особою, раніше судимою за цей злочин, передбачається покарання у виді штрафу в розмірі від 200 до 400 НМДГ. Тобто мінімальна межа штрафу в цій санкції становить 3400 грн., а максимальна – 6800 грн. Тому, якщо цим злочином була заподіяна майнова шкода, наприклад, на суму декілька десятків тисяч грн., що є результатом застосування вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення видів водних тварин, то розмір штрафу за нього не може бути більшим за названу суму 6800 грн. Таким чином, першою вадою застосування положень ч. 2 ст. 53 КК при призначенні покарання у виді штрафу за злочини, що посягають на

---

¹ Нагадаю, що у п. 5 підрозділу 1 розділу XX КК зазначається: «якщо норми інших законів містять посилання на НМДГ, то для цілей їх застосування використовується сума в розмірі 17 гривень, крім норм ... кримінального законодавства в частині кваліфікації ... кримінальних правопорушень, для яких сума НМДГ встановлюється на рівні податкової соціальної пільги ... для відповідного року».

водні ресурси, слід вважати визначену в ч. 2 ст. 53 КК **мінімальну межу основного покарання у виді штрафу, яку має перевищувати розмір передбаченого у санкції відповідної статті (частини статті) Особливої частини КК штрафу.** Оскільки максимальні розміри штрафу як покарання за названі злочини у санкціях статей (частин статей) розділу VIII Особливої частини КК є меншими трьох тисяч НМДГ, то застосування положень ч. 2 ст. 53 КК у даному разі є неможливим [54, с. 8].

По-третє, ще одним моментом, на якому варто зупинитись, є можливість чи неможливість визнавати друге речення ч. 2 ст. 53 КК однозначним орієнтиром для призначення покарання у виді штрафу для злочинів проти водних ресурсів. Адже у ч. 2 ст. 53 КК використовується поняття «майнова шкода, завдана злочином», зміст якого може дещо обмежувати врахування шкідливих наслідків, заподіяних цими злочинами. Це ще одна вада ч. 2 ст. 53 КК.

У своїй роботі я підтримую підхід П.С. Берзіна про те, що у ч. 2 ст. 53 КК поняття майнової шкоди позначає утворені в об'єкті відповідного злочину негативні (шкідливі) зміни, що «уражають» майновий стан потерпілого і можуть не набувати значення злочинних (суспільно небезпечних) наслідків як елемента складу конкретного злочину (є більш широкими та виходять за межі такого елемента). Поняття майнової шкоди у ч. 2 ст. 53 КК є показником суспільної небезпечності вчиненого винним злочину певного виду, а його розуміння не повинне здійснюватися суто в межах змісту відповідного елемента складу злочину, оскільки відтворює узагальнену характеристику результату такого суспільно небезпечного діяння, що законом визнається як злочин певного виду чи його окремого різновиду (такий само підхід застосовується також при з'ясуванні позначеної формулюванням «тяжкі наслідки, завдані злочином» (п. 5 ч. 1 ст. 67) обставини, яка обтяжує покарання) [54, с. 7; 57, с. 11]. З огляду на це використане у ч. 2 ст. 53 КК поняття «майнова шкода, завдана злочином» є більш вузьким порівняно з тими видами матеріальної шкоди, що заподіюється злочинами, які посягають на водні ресурси, а тому окремі складники останньої (передусім як певні втрати) можуть не охоплюватись поняттям майнової шкоди. Крім цього, розміри

штрафу як основного покарання за злочини, що посягають на водні ресурси, у санкціях відповідних статей розділу VIII Особливої частини КК є значно меншими (іноді, в декілька десятків разів), ніж, наприклад, розміри цього ж самого покарання, передбаченого санкціями статей (частин статей) розділу VII Особливої частини КК («Злочини у сфері господарської діяльності»).

Усунення зазначених вад нормативного характеру можливо за двома підходами. Перший стосується заміни у другому реченні ч. 2 ст. 53 КК формулювання «понад *три тисячі* НМДГ» іншим формулюванням (наприклад, «понад *ста* НМДГ», яке б унеможливило призначення штрафу, значно меншого за заподіяну довкіллю шкоду), а також заміни поняття «*майнова шкода, завдана злочином*» більш широким поняттям (наприклад, «*матеріальна шкода, завдана злочином*»), яке б охоплювало більшість «обсягу» матеріальної шкоди, заподіяної злочинами, що посягають на водні ресурси¹. У межах другого підходу потрібно переглядати санкції статей (частин статей) розділу VIII Особливої частини КК та визначати обґрунтованість зміни їх максимальної та/або мінімальної межі (наприклад, їх значне підвищення, що відповідало б «обсягу заподіяної такими злочинами шкоди») (про нього див. нижче).

По-четверте, розмір штрафу не повинен бути меншим за розмір заподіяної злочином конкретного виду шкоди (передусім тому, щоб не зробити його вчинення так би мовити «економічно вигідним» [433, с. 155-167; 118, с. 387], оскільки, як зазначається в літературі, «вчинення правопорушення з метою набуття певних переваг ... в деяких випадках стає економічно вигідним в порівнянні з незначним розміром штрафів, передбачених санкціями ... статей» [137, с. 86].

¹ Водночас у літературі висловлюються й більш радикальні шляхи, пов'язані із зміною редакції ч. 2 ст. 53 КК. Так, Р.А. Волинець зазначає, що «якщо винній особі буде призначено розмір штрафу, який не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочином, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, то в такому випадку у винної особи може просто не залишитися грошей для відшкодування шкоди, завданої потерпілому. І якщо держава в особі відповідних учасників фондового ринку може компенсувати завдані їй збитки за рахунок сплаченого штрафу, як кримінального покарання, то інші учасники фондового ринку такої змоги не матимуть, що порушуватиме рівність умови кримінально-правового захисту різних учасників фондового ринку. У зв'язку із цим вважаю за потрібне внести відповідні зміни до ч. 2 ст. 53 КК шляхом виключення з неї другого та третього речення» ([110, с. 388-389]). О.А. Шаповалова вважає, що «у ст. 53 КК України слід відмовитися від тези, згідно з якою за вчинення злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу понад 3 000 НМДГ, розмір штрафу, що призначається судом, не може бути меншим за розмір майнової шкоди, завданої злочином, або отриманого внаслідок вчинення злочину доходу, незалежно від граничного розміру штрафу, передбаченого санкцією статті (санкцією частини статті) Особливої частини КК України. У такому випадку максимальним розміром штрафу слід вважати розмір, передбачений санкцією відповідної статті Особливої частини КК України» ([407, с. 319-320]).

Обґрунтовується такий підхід передусім метою штрафу як виду покарання, якою визнається «вплив на свідомість винного за допомогою обтяжень економічного характеру, а також зміна його негативної протиправної поведінки, підтвердження економічної не вигідності вчинення злочину» [433, с. 159]. Для цього проаналізуємо положення санкцій розділу VIII Особливої частини КК на предмет відповідності розміру передбаченого у них покарання у виді штрафу визначеним в їх диспозиціях розмірам заподіяної шкоди.

Насамперед відзначу, що штраф використовується як вид покарання за злочини:

а) не пов'язані із реальним заподіянням так би мовити «об'ємної шкоди» водним ресурсам або довкіллю в цілому (наприклад, штраф до 200 НМДГ передбачений у ч. 1 ст. 239 КК за забруднення або псування земель «якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля», але в разі заподіяння такими діями реальної шкоди у вигляді «загибелі людей, їх масового захворювання або інших тяжких наслідків» в санкції ч. 2 ст. 239 КК передбачені більш суворі види основних покарань: обмеження та позбавлення волі);

б) які посягають на водні ресурси та створюють небезпеку заподіяння шкоди (наприклад, у санкції ч. 1 ст. 239¹ КК передбачений штраф від 200 до 500 НМДГ за «незаконне заволодіння ґрунтовим покривом ... якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля», але в санкції ч. 2 цієї статті КК за заподіяння названим діям «матеріальної шкоди у великому розмірі» передбачені основні покарання у виді обмеження волі та позбавлення волі; іншим прикладом є ч.ч. 1, 2 ст. 240 КК, які містять ознаку «небезпека для життя, здоров'я людей чи довкілля», а в санкції цих частин ст. 240 КК передбачене покарання у виді штрафу у розмірі відповідно від 300 до 600 НМДГ (ч. 1) та від 400 до 700 НМДГ у санкції ч. 2);

в) предметом яких є водні ресурси або об'єкти довкілля, що пов'язані з такими ресурсами, та які визначаються у певних розмірах (прикладом є санкція ч. 1 ст. 239² КК, яка передбачає штраф від 100 до 200 НМДГ «незаконне заволодіння

поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах»);

г) які мають формальні склади (наприклад, у санкції ч. 1 ст. 238 КК за приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення передбачений штраф до 100 НМДГ, але в ч. 2 цієї статті, яка включає альтернативні наслідки у виді «загибелі людей чи інших тяжких наслідків», штраф за цей злочин не передбачений; прикладом є також злочин, передбачений ст. 250 КК, який тягне штраф до 50 НМДГ);

г) склади яких включають ознаки комбінованих наслідків у вигляді поєднання реальної шкоди та небезпеки її заподіяння, тобто сконструйовані як матеріальні (наприклад, у санкції ч. 1 ст. 242 КК передбачений штраф від 100 до 200 НМДГ за порушення правил охорони вод, яке заподіює реальну шкоду у вигляді «забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел» та «небезпеки для життя, здоров'я людей чи для довкілля»; крім цього, у санкції ч. 1 ст. 243 КК за забруднення моря, пов'язаного із створенням небезпеки у виді «небезпеки для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря», передбачений штраф від 300 до 800 НМДГ);

д) склади яких передбачають настання реальної шкоди (наприклад, шкоди як втрат від «незаконного скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів», що тягне за ч. 1 ст. 243 КК штраф від 300 до 800 НМДГ; передбачене ч. 1 ст. 245 КК знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, за яке застосовується штраф від 300 до 500 НМДГ; окремо можна відзначити ч. 1 ст. 246 КК, що передбачає «незаконну порубку дерев або чагарників ... перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників» з обов'язковим наслідком у вигляді заподіяної істотної шкоди (за ці дії у ч. 1 ст. 246 КК передбачений штраф від 1000 до 1500 НМДГ); у ст. 247 КК передбачається «порушення ... вимог законодавства про захист рослин, що спричинило тяжкі

наслідки», яке тягне штраф до 100 НМДГ, а у ч. 1 ст. 248 КК – «порушення правил полювання, якщо воно заподіяло істотну шкоду», за яке застосовується штраф у розмірі від 100 до 200 НМДГ; прикладом є також злочин, передбачений ч. 1 ст. 249 КК, за який передбачається покарання у виді штрафу від 100 до 200 НМДГ; реальна шкода є «компонентом» передбаченого ч. 1 ст. 252 КК «умисного знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду», за яке передбачений штраф від 100 до 200 НМДГ; штраф також передбачений у санкції ст. 254 КК (до 250 НМДГ) за безгосподарське використання земель, що «спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту»);

е) склади яких включають кваліфікуючі ознаки, не пов'язані або пов'язані з настанням реальної шкоди (зокрема, у ч. 2 ст. 248 КК у разі вчинення «незаконного полювання», що містить кваліфікуючі ознаки, передбачений штраф від 200 до 400 НМДГ, а також ч. 2 ст. 249 КК, в санкції якої передбачений штраф від 200 до 400 НМДГ).

Тепер зіставимо розміри передбаченого санкціями окремих із цих статей (їх частинами) штрафу з розмірами заподіяної шкоди. Так, у ч. 1 ст. 246 КК, що включає заподіяння істотної шкоди, яка згідно з п. 1 примітки до цієї статті КК має у 2000 і більше разів перевищувати НМДГ, штраф визначений у розмірі від 1000 до 1500 НМДГ. В іншому випадку санкція ч. 1 ст. 248 КК передбачає штраф у розмірі від 100 до 200 НМДГ, а розмір істотної шкоди, яка полягає у матеріальних збитках, що настають в результаті порушення правил полювання, визначений у примітці до цієї статті КК як такий, що в 250 і більше разів перевищує НМДГ, але згідно з п. 2 примітки не повинен перевищувати 5000 НМДГ. Тобто у зазначених нормах законодавець чітко передбачає, що шкода, заподіяна відповідними діями, фактично може значно виходити за межі максимального розміру покарання у виді штрафу, що призначається як основне покарання за ці злочини. Якщо взяти «гривневий еквівалент» істотної шкоди у ч. 1 ст. 246 КК, то він у 2019 році складатиме суму 1 млн. 921 тис. грн. (960,5 грн. x 2000), у той час як розмір

штрафу від 1000 до 2000 НМДГ становитиме мінімум 17000 грн. (17 x 1000), а максимум – 25 500 грн. (17 x 1500). Однак до особи у цьому разі може бути застосоване покарання у виді арешту на строк до шести місяців або обмеження волі на строк до трьох років, а також позбавлення волі на той самий строк. Схожа проблема існує при співвідношенні передбаченого в санкції ч. 1 ст. 248 КК штрафу у розмірі від 100 до 200 НМДГ (тобто на 2019 рік – від 1700 грн. до 3400 грн.), а розмір істотної шкоди як матеріальних збитків у 2019 році складатиме суму від 240125 грн. (960,5 грн. x 250) до 4 млн. 802500 грн. (960,5 грн. x 5000), у той час як розмір штрафу від 100 до 200 НМДГ становитиме мінімум 1700 грн. (17 x 100), а максимум – 3400 грн. (17 x 200).

Отже, суспільна небезпека злочинів, передбачених ч. 1 ст. 246 КК та ч. 1 ст. 248 КК, значно не відповідає суворості санкцій. Як один із можливих шляхів усунення такої невідповідності можна запропонувати передбачити в санкціях цих частин статей 246, 248 КК покарання у виді штрафу, яке б за розміром було не менше розміру заподіяної передбаченими ними злочинами шкоди. У перерахунку на 2019 рік для санкцій ч. 1 ст. 246 КК – *це має бути сума, не менша за 3000 НМДГ, що характерна для злочинів середньої тяжкості* (ч. 3 ст. 12 КК). Хоча, якщо суму 1 млн. 921 тис. грн. поділити на 17 грн., то вийде розмір значно більший – 113000 НМДГ, який, у принципі, може враховуватись за умови зміни редакції другого речення ч. 2 ст. 53 КК за запропонованим вище підходом. Адже у чинній редакції ч. 1 ст. 246 КК максимальна межа штрафу 1500 НМДГ, тобто удвічі менше за межу в 3000 НМДГ, визначену в чинній редакції ч. 2 ст. 53 КК для призначення штрафу у розмірі, більшому за максимальну межу, визначену санкцією норми Особливої частини КК. Відповідних змін потребують диспозиції і санкції ст. 246 КК, а саме: *а) у диспозиції ч. 3 цієї статті КК слід передбачити після слів «охоронюваних лісах» слова «, або такі, що заподіяли тяжкі наслідки»; б) визначення тяжких наслідків залишити у п. 2 примітки до ст. 246 КК у тій самій редакції; в) у диспозиції ч. 4 ст. 246 КК слова «спричинили тяжкі наслідки» замінити словами «спричинили особливо тяжкі наслідки»; г) доповнити примітку пунктом 3 наступного змісту: «Особливо тяжкими наслідками є такі наслідки,*

які у десять тисяч і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян»; г) у диспозиції ч. 1 ст. 246 КК слова «... що заподіяли істотну шкоду» залишити у чинній редакції, а у санкції ч. 1 цієї статті КК доцільно передбачити покарання у виді штрафу у розмірі, не меншому за 3000 НМДГ: «карається штрафом від трьох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...»; г) у санкції ч. 3 ст. 246 КК доцільно передбачити покарання у виді штрафу в розмірі, не меншому за десять тисяч НМДГ, що властиве для тяжких злочинів (ч. 4 ст. 12 КК): «караються штрафом від десяти до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...».

Схожа ситуація спостерігається із положеннями ч. 1 ст. 248 КК. Станом на 2019 рік сума заподіяної істотної шкоди у перерахунку на суму кількостей НМДГ, які встановлені для обчислення покарання у виді штрафу, становить 14125 НМДГ (240125 грн. : 17 грн.), що значно більше максимального розміру штрафу, передбаченого санкцією ч. 1 ст. 248 КК як 200 НМДГ (3400 грн.). Це також потребує зміни положень ч. 1 та ч. 2 ст. 248 КК, оскільки у ч. 2 цієї статті КК встановлена відповідальність за «ті самі дії ...», що й в ч. 1 ст. 248 КК, які також можуть потягти наслідки у вигляді істотної шкоди (оскільки більш тяжких наслідків, ніж істотна шкода в чинній редакції ч. 2 ст. 248 КК не передбачено). Тому вбачається доцільним таке: а) у диспозиції ч. 1 ст. 248 КК слова «... завдало істотну шкоду» залишити, а у санкції ч. 1 цієї статті КК слова «караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...» доцільно замінити словами «карається штрафом від трьох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...»; б) диспозицію ч. 2 ст. 248 КК після слів «... передбаченій цією статтею,» доповнити словами «... або такі, що завдали тяжкі наслідки, -»; в) у санкції ч. 2 ст. 248 КК потрібно передбачити покарання у виді штрафу в розмірі, не меншому за десять тисяч НМДГ, що характерне для тяжких злочинів, тобто замість слів «караються штрафом від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...» передбачити: «караються штрафом від десяти до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...»; г) примітку до ст. 248 КК

викласти у наступній редакції: «1. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у дві тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. Тяжкими наслідками у цій статті вважаються такі наслідки, які у п'ять тисяч і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян»; г) у санкції ч. 1 ст. 248 КК покарання у виді штрафу потрібно встановити у розмірі, не меншому за 3000 НМДГ, що потребує заміни слів «караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...» словами: «караються штрафом від трьох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...»; г) у санкції ч. 2 ст. 248 КК покарання у виді штрафу необхідно передбачити у розмірі, який не був би меншим ніж десять тисяч НМДГ, у зв'язку з чим слова «караються штрафом від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...» замінити словами «караються штрафом від десяти до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...».

По-п'яте, межі покарання певного виду, встановлені у статтях Загальної частини КК, мають впливати на межі цих видів покарань у статтях Особливої частини КК з урахуванням «засад розумного балансу» [153, с. 193] між ними. Тому санкції статей Особливої частини КК потрібно конструювати з урахуванням оптимальних меж між їх мінімумом і максимумом. Розумна диференціація кримінальної відповідальності та звуження меж санкцій не лише призведуть до обмеження суддівського угляду під час визначення конкретного виду й обсягу покарання, що, безперечно, підвищить авторитет закону та правосуддя, але й передусім забезпечать для суду можливість індивідуалізувати кримінальну відповідальність за конкретний злочин [420, с. 265].

Аналіз санкцій зазначених статей розділу VIII Особливої частини КК дозволяє зробити виновок, що законодавець переважно дотримується розумного балансу при визначенні меж конкретних видів покарань. Винятком можна вважати лише санкцію ч. 2 ст. 252 КК, в якій межі позбавлення волі, що передбачені за умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та

об'єктів природно-заповідного фонду за ознаками «підпалу або іншого загальнонебезпечного способу» та «загибель людей або інші тяжкі наслідки», визначені занадто широко – «від п'яти до дванадцяти років». Для порівняння можна взяти орієнтир меж покарання у виді позбавлення волі, визначений у санкції ч. 2 ст. 194 КК, що передбачає відповідальність за умисне знищення або пошкодження майна, що вчинене загальнонебезпечним способом, або заподіяло майнову шкоду в особливо великих розмірах, або спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки, як покарання у виді позбавлення волі на строк *від трьох до десяти років*. З огляду на це можна запропонувати у санкції ч. 2 ст. 252 КК максимальну межу покарання у виді позбавлення волі зменшити з дванадцяти до десяти років, у зв'язку з чим в контексті запропонованих нижче змін, що стосуються доповнення санкції ч. 2 ст. 252 КК вказівкою на друге альтернативне покарання у виді обмеження волі, покарання у виді позбавлення волі в санкції ч. 2 ст. 252 КК мало б наступний вигляд: «... *позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років*».

По-шосте, наведений вище припис щодо конструювання санкцій норм КК пов'язується з наступним правилом конструювання санкцій кримінально-правових норм, в яких визначені ознаки основного, кваліфікованого та/або особливо кваліфікованого складів злочину: чим вище формалізованість диспозиції, тим меншим має бути розрив між мінімальною та максимальною межею покарання певного виду і навпаки [225, с. 40]. «Ступінь» формалізованості диспозиції ч. 1 ст. 252 КК порівняно з формалізованістю диспозиції ч. 2 цієї статті КК значно менший, оскільки в ч. 1 доволі конкретно визначені дві форми діяння та форма вини, а також конкретизовані «компоненти» довілля, які зазнають впливу (на які посягає винний): території, взяті під охорону держави, та об'єкти природно-заповідного фонду (тобто ознаки об'єкта та предмета злочину). Тому наявність в санкції ч. 1 ст. 252 КК альтернативно визначених видів покарання у виді штрафу та обмеження волі, у принципі, можна вважати виправданим і обґрунтованим «ступенем» формалізованості зазначених ознак основного складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 252 КК. Інше характерне для диспозиції та санкції ч. 2 ст.

252 КК. Так, «ступінь» формалізованості диспозиції ч. 2 ст. 252 КК значно вищий, ніж диспозиції ч. 1 цієї статті КК. З одного боку, вказаний у ч. 2 ст. 252 КК підпал та інший загальнонебезпечний спосіб по-різному впливає на утворення конкретизованих наслідків у виді «загибелі людей або інших тяжких наслідків», що характеризує підвищений ступінь суспільної небезпечності цього злочину з кваліфікованим складом. Тобто конкретні види загальнонебезпечного способу можуть по-різному зумовлювати настання зазначених у ч. 2 ст. 252 КК наслідків конкретного виду, у зв'язку з чим механізм вчинення діяння та утворення ним відповідних наслідків може бути різним. Наприклад, за ступенем суспільної небезпечності заподіяння вибухом загибелі трьох людей значно відрізняється від підпалу, який спричинив смерть однієї людини або загибель водних тварин. Крім цього, у ч. 2 ст. 252 КК визначається родове та видове значення способу вчинення цього злочину (відповідно: загальнонебезпечний спосіб та підпал), а також конкретні фізичні наслідки у вигляді загибелі принаймні однієї людини. Тому в цій частині «ступінь» формалізованості диспозиції ч. 1 ст. 252 КК можна вважати високим. Проте, з іншого боку, у ч. 2 ст. 252 КК не конкретизовані інші способи вчинення злочину та конкретні різновиди «інших тяжких наслідків», що вказує на «низьку» формалізованість диспозиції ч. 2 цієї статті КК. Отже, це ще одна причина вважати санкцію ч. 2 ст. 252 КК такою, що має значний розрив між мінімальною та максимальною межею покарання у виді позбавлення волі, а відтак можна вести мову про порушення визначеної вище вимоги, яка пред'являється до конструювання санкції.

По-сьоме, при здійсненні диференціації кримінальної відповідальності шляхом встановлення кваліфікованих складів злочинів не повинно існувати такої ситуації, що максимальна межа покарання за частиною першою або другою статті КК є більшою (вищою), ніж мінімальна межа відповідно за частиною другою або третьою [133, с. 12; 294, с. 182; 163, с. 41; 225, с. 225]. Адже ця ситуація, по-перше, унеможлиблює призначення за злочин, вчинений за наявності кваліфікуючих ознак, менш суворого покарання, ніж за злочин, де такі ознаки відсутні, а по-друге, певною мірою нівелюється диференціація кримінальної відповідальності,

знижується цілісність системи покарань [133, с. 12]. При побудові санкцій в окремих частинах статей розділу VIII Особливої частини КК має місце порушення цього припису. Так, у санкції ч. 2 ст. 239¹ та ч. 2 ст. 239² КК межі покарання у виді обмеження волі та позбавлення волі визначені як «від двох до п'яти років», а в санкції ч. 3 цих статей КК – як «від трьох до п'яти років». Тому за вчинення менш тяжкого незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель за кваліфікуючих обставин, передбачених у ч. 2 ст. 239¹ та ч. 2 ст. 239² КК, суд вправі призначити таке саме (не більш та не менш суворе) покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі як відповідно за будь-який із цих злочинів, вчинених за наявності особливо-кваліфікуючих обставин, зазначених у ч. 3 ст. 239¹ та ч. 3 ст. 239² КК. В іншому випадку в санкції ч. 2 ст. 240 КК передбачене покарання у виді обмеження волі та позбавлення волі на строк до трьох років, а в санкції ч. 3 – від двох до п'яти років. Як бачимо, мінімальна межа цих покарань, передбачених у санкції ч. 3, «накладається» на максимальну межу, визначену в ч. 2. За таких обставин можливі випадки, коли суд призначатиме більш суворе покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі згідно з санкцією ч. 2, ніж за санкцією ч. 3 ст. 240 КК. Схожа ситуація має місце у санкціях ч. 1 та ч. 2 ст. 243 КК. У санкції ч. 1 цієї статті КК передбачається «обмеження волі на строк до трьох років або позбавлення волі на той самий строк», а в санкції ч. 2 – «позбавлення волі на строк від двох до п'яти років», у зв'язку з чим нижня межа покарання у виді позбавлення волі, передбачена санкцією ч. 2 ст. 243 КК, «накладається» на верхню межу санкції ч. 1 цієї статті КК. У санкції ч. 1 ст. 248 КК передбачено обмеження волі на строк до трьох років, а в санкції ч. 2 цієї статті КК – до п'яти років, що свідчить про «накладення» нижньої межі цього виду покарання, передбаченого в санкції ч. 2 на верхню межу цього покарання за санкцією ч. 1 ст. 248 КК. У санкціях ч. 1 і ч. 2 ст. 249 КК передбачене однакове покарання у виді обмеження волі на строк «до трьох років», що потребує зміни меж цього виду покарання у санкції ч. 2 ст. 249 КК.

За таких обставин доцільно запропонувати: *а) у санкції ч. 3 ст. 239¹ КК вказівку на покарання у виді обмеження волі виключити, а межі покарання у виді*

позбавлення волі передбачити наступним чином: «караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років ...»; б) санкцію ч. 3 ст. 240 КК викласти таким чином, щоб вона включала покарання у виді: «обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк»; в) межі покарання у виді позбавлення волі, передбаченого санкцією ч. 2 ст. 243 КК, викласти у наступній редакції: «караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років»; г) межі покарання у виді обмеження волі за санкцією ч. 2 ст. 248 КК, визначити наступним чином: «караються ... обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років ...»; г) межі покарання у виді обмеження волі у санкції ч. 2 ст. 249 КК передбачити у наступному вигляді: «караються ... обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років ...».

По-восьме, між мінімальною межею покарання, передбаченого у наступній частині статті, та максимальною межею покарання, передбаченого у попередній частині статті, не повинно бути розриву [110, с. 390; 163, с. 40; 369, с. 215-219]. Тобто такий розрив не повинен існувати між верхньою межею покарання певного виду, передбаченого в санкції за попередньою частиною статті, та мінімальною межею покарання цього ж виду, визначеного у санкції наступні частини статті Особливої частини КК. Однак при побудові санкції зазначені злочини, що посягають на водні ресурси, порушення цієї вимоги не виявлено.

По-дев'яте, при побудові санкцій норм, що включають основний, кваліфікований та особливо кваліфікований склади одного злочину, види передбачених такими санкціями покарань у певних розмірах не повинні «випадати» із санкції, що передбачає покарання за злочин з кваліфікованим складом. Це, у свою чергу, порушує своєрідну співрозмірність видів та розмірів покарань, визначених законодавцем у всіх санкціях однієї статті Особливої частини КК. Порушення цієї вимоги характерне для санкцій ст. 246 КК, що передбачають покарання у виді штрафу. Так, у ч. 1 ст. 246 КК штраф визначений у розмірі «від тисячі до тисячі п'ятисот НМДГ», в санкції ч. 2 цієї статті КК штраф взагалі не передбачений, а в санкції ч. 3 штраф визначений у розмірі «від тисячі п'ятисот до двох тисяч НМДГ». Тобто із санкції ч. 2 ст. 246 КК штраф взагалі

«видав», хоча, варто також сказати, що при побудові санкції у ч. 3 мінімальна межа покарання у виді штрафу відповідає встановленій у санкції ч. 1 максимальній межі цього покарання. Тому з урахуванням встановленого у чинних редакціях санкцій ч. 1 та ч. 3 ст. 246 КК «інтервалів» між мінімальною та максимальною межами покарання у виді штрафу доцільно запропонувати *передбачити у санкції ч. 2 цієї статті КК вказівку на «штраф від тисячі п'ятисот до двох тисяч НМДГ», а в санкції ч. 3 – на «штраф від двох тисяч до двох тисяч п'ятисот НМДГ», виклавши редакції санкцій у ч.ч. 2, 3 ст. 246 КК у наступних редакціях: а) «2. ... караються штрафом від тисячі п'ятисот до двох тисяч НМДГ ...»; б) «3. ... караються штрафом від двох тисяч до двох тисяч п'ятисот НМДГ».*

По-десяте, санкції кримінально-правових норм, що передбачають основний чи кваліфікований (особливо кваліфікований) склад злочину (одного злочину), не можуть бути однаковими. Адже ступінь і характер суспільної небезпечності діянь, що є елементами таких складів одного злочину, різний (інакше включення таких елементів у зміст основного та кваліфікованого чи особливо кваліфікованого складів було б необґрунтованим).

Проте ця вимога порушується у санкціях ч. 1 та ч. 2 ст. 242 КК, а також у санкціях ч. 1 та ч. 2 ст. 243 КК при визначенні меж покарання відповідно у першому випадку у виді обмеження волі, а у другому – у виді позбавлення волі. Так, у ч. 1 та ч. 2 ст. 242 КК покарання у виді обмеження волі, незважаючи на співвідношення передбачених диспозиціями ч.ч. 1, 2 цієї статті КК складів злочину як основного та кваліфікованого, визначено однаково – *на строк до п'яти років*. Крім цього, у санкції ч. 2 ст. 242 КК встановлено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років. З огляду на таке пропоную у санкції ч. 2 ст. 242 КК покарання у виді обмеження волі виключити та передбачити в санкції ч. 2 лише покарання у виді позбавлення волі, виклавши її у такій редакції: *«2. ... караються позбавленням волі на строк до п'яти років».*

У ч. 1 ст. 243 КК вони визначені як «до трьох років», а в ч. 2 – як «від двох до п'яти років». Така ситуація є ще однією причиною для зміни санкції ч. 2 ст. 243 КК у запропонованій вище редакції.

Зазначена вимога порушується також у санкціях ч.ч. 2, 3 ст. 246 КК, в яких визначається покарання у виді обмеження волі та позбавлення волі на строк *від трьох до п'яти років* у санкції ч. 2, а також ці самі види покарання на *цей самий строк* у санкції ч. 3 ст. 246 КК. Водночас у санкції ч. 4 ст. 246 КК строк покарання у виді позбавлення волі визначений як *«від п'яти до семи років»*. З огляду на таке співвідношення санкцій різних частин цієї статті КК, а також невідповідність санкції ч. 4 ст. 246 КК ступеню суспільної небезпечності діяння, передбаченого у диспозиції цієї частини, пропоную змінити редакції санкцій ч. 3 та ч. 4 ст. 246 КК наступним чином: а) у санкції ч. 3 цієї статті КК вказівку на покарання у виді обмеження волі виключити та передбачити: *«3. ... караються ... позбавленням волі на строк від п'яти до семи років»*; б) санкцію ч. 4 ст. 246 КК викласти у наступній редакції: *«караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років»*.

Однакове покарання у виді обмеження волі на строк до трьох років передбачено в санкціях ч. 1 та ч. 2 ст. 249 КК, що також потребує зміни санкції ч. 2 цієї статті КК у запропонованій вище редакції.

По-одинадцяте, альтернатива основним видам покарань має бути майже в усіх санкціях кримінально-правових норм [163, с. 40], тобто санкції таких норм повинні бути сконструйовані переважно як альтернативні. За твердженням Ю. Турлової, альтернативні санкції *«надають можливість суду призначити один із закріплених у санкції видів покарань, який би відповідав ступеню суспільної небезпеки вчиненого та особі винного»* [370, с. 125].

Проте санкції окремих видів норм КК, що забезпечують охорону водних ресурсів, є, так би мовити, *«безальтернативними»* та включають лише один вид покарання. Так, санкція ч. 4 ст. 240 КК та санкція ч. 2 ст. 245 КК передбачають лише одне покарання – відповідно позбавлення волі на строк від п'яти до восьми років (ч. 4 ст. 240 КК) та позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років (ч. 2 ст. 245 КК), санкція ч. 4 ст. 246 КК – позбавлення волі на строк від п'яти до семи років, а санкція ч. 2 ст. 252 КК – позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років. Така ситуація може негативно вплинути на призначення покарання за будь-

який із таких злочинів, оскільки у такому разі чинні редакції санкцій зазначених частин статей КК позбавляють суд можливості у повній мірі диференціювати кримінальну відповідальність та індивідуалізувати покарання, врахувавши передбачені у п. 3 ч. 1 ст. 65 КК «ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання». Це, у свою чергу, може змушувати суди застосовувати, так би мовити, «резервний механізм, призначений для спеціального (виняткового) випадку» [163, с. 40], коли призначення покарання у виді позбавлення волі було б меншим за п'ять років (тобто положення ст. 69 КК). Виходом із такої ситуації може стати передбачення в цих санкціях двох основних покарань або одного основного, а іншого – такого, що може бути як основним, так і додатковим (але в даному випадку повинне бути передбачене як основне покарання). У протилежному випадку (коли наявним є одне основне та одне додаткове покарання) можна стверджувати про безальтернативність побудованих санкцій [294, с. 183]. Для цього можна було б пійти шляхом врахування у санкціях ч. 4 ст. 240, ч. 2 ст. 245, ч. 4 ст. 246 КК, що встановлюють покарання у виді позбавлення волі за тяжкі злочини, вимог ч. 4 ст. 12 КК, згідно з якими у визначенні тяжких злочинів законодавчим «еквівалентом» позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років є основне покарання у виді штрафу від десяти до двадцяти п'яти тисяч НМДГ. А для вдосконалення санкції ч. 2 ст. 252 КК, що встановлює покарання за особливо тяжкий злочин, доцільно врахувати вимоги ч. 5 ст. 12 КК та встановлений у ній «еквівалент» позбавленню волі на строк понад десять років – штраф у розмірі понад двадцять п'ять тисяч НМДГ. З огляду на це доцільно у санкціях ч. 4 ст. 240, ч. 2 ст. 245, ч. 4 ст. 246, ч. 2 ст. 252 КК передбачити альтернативне покарання у виді штрафу, виклавши ці санкції у наступних редакціях: 1) санкції ст. 240 КК викласти у наступних редакціях: а) з урахуванням того, що в санкцію ч. 3 ст. 240 КК пропонувалось включити покарання у виді «обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк», доцільним є викладення санкції ч. 4, а також санкцій ч.ч. 1-3 ст. 240 КК, що включають покарання у виді штрафу, у наступних редакціях: «1. ... карається штрафом до трьох тисяч НМДГ ...»; «2. ...караються

штрафом від трьох до шести тисяч НМДГ»; «4. ... караються штрафом від дев'яти до дванадцяти тисяч НМДГ ...», а також включити у ч. 3 цієї статті КК вказівку на покарання у виді штрафу, доповнивши цю частину ст. 240 КК після слова «караються» словами: «3. ... штрафом від шести до дев'яти тисяч НМДГ або ...»; б) санкції ч. 2 ст. 245, ч. 4 ст. 246 КК доповнити вказівкою на покарання у виді штрафу від дев'яти до дванадцяти тисяч НМДГ, доповнивши ці санкції після слова «караються» словами «штрафом від дев'яти до дванадцяти тисяч НМДГ або ...»; 2) санкцію ч. 2 ст. 252 КК після слова «караються» доповнити вказівкою на обмеження волі як альтернативне покарання у розмірі від трьох до п'яти років: «... обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або ...».

Окрему увагу потрібно звернути на ст. 236 КК, яка передбачає відповідальність за тяжкий злочин та містить у санкції вказівку на одне основне покарання у виді «позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років» та таке додаткове обов'язкове покарання, як «позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років». Враховуючи наведені вище міркування щодо зміни «безальтернативних» санкцій ч. 4 ст. 240, ч. 2 ст. 245, ч. 4 ст. 246, ч. 2 ст. 252 КК, доцільним видається також доповнення санкції ст. 236 КК вказівкою на альтернативне покарання у виді штрафу в розмірі від дев'яти до дванадцяти тисяч НМДГ, у зв'язку з чим санкцію ст. 236 КК необхідно доповнити після слова «карається» словами «... штрафом від дев'яти до дванадцяти тисяч НМДГ або ...».

По-дванадцяте, жодна санкція названих вище статей розділу VIII Особливої частини КК не передбачає такий вид покарання, як виправні роботи. Згідно з ч. 1 ст. 57 КК покарання у виді виправних робіт «відбувається за місцем роботи засудженого». Цей припис став підставою для формулювання у п. 12 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 року № 7 вимоги призначати виправні роботи лише працюючим особам (абз. 1). В абз 2 п. 12 цієї постанови ПВСУ судам забороняється «призначати виправні роботи особам, які вчинили злочини, пов'язані з виконанням ними службових або професійних обов'язків, коли залишення винного

на тій самій роботі може призвести до послаблення виховного й запобіжного впливу покарання або до вчинення таких же злочинних діянь». Тому застосування виправних робіт як виду кримінального покарання за ці злочини можливе лише як виняток, за умови, що особа з моменту вчинення злочину і до моменту засудження змінила місце роботи й виконує службові або професійні обов'язки, що виключають повторне вчинення такого ж злочинного діяння [435, с. 324]. Аналіз санкцій статей розділу VIII Особливої частини КК, що передбачають відповідальність за вчинення посягання проти водних ресурсів, які можуть вчинятись службовими особами, дозволяє зробити висновок про відсутність такого виду покарання, як виправні роботи. Отже, необхідності та доцільності встановлення виправних робіт за названі злочини не вбачається.

По-тринадцяте, склади окремих злочинів, що посягають на водні ресурси, включають такі ознаки, як заподіяння матеріальної шкоди, корислива мета та корисливий мотив. Це, у свою чергу, є підставою для розгляду питання про передбачення санкціями відповідних статей КК покарань майнового характеру, зокрема, у виді штрафу. Свого часу Р.А. Волинець, обґрунтовуючи можливість передбачення покарань майнового характеру, звертав увагу на те, що посягання, за які б застосовувались такі види покарань, мають заподіювати істотну матеріальну шкоду та вчинятися з корисливою метою, а також наводив відповідні положення законопроекту № 7279-1 [118, с. 393], яким пропонувалось зазначити, що штраф, як покарання за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, підлягає застосуванню лише за злочини у сфері господарської діяльності та злочини у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (п.п. 3-4 ч. 2 ст. 53 КК) [334]. Погоджуючись у цілому з такою позицією Р.А. Волинця та авторів зазначеного законопроекту, зверну увагу принаймні на два основні моменти. По-перше, заподіяння матеріальної шкоди та наявність корисливої мети і мотиву властиві таким злочинам, як порушення встановлених правил використання надр (ч. 2 ст. 240 КК), порушення законодавства про континентальний шельф України (ст. 244 КК), незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу (ст. 246 КК), незаконне полювання (ст. 248 КК), незаконне зайняття рибним,

звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК), проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів (ст. 250 КК) та порушення ветеринарних правил (ст. 251 КК). По-друге, незважаючи на включення складів цих злочинів у зміст розділу VIII Особливої частини КК 2001 року, остаточно вони не позбавлені «господарсько-правової природи», про що може свідчити «розташування» таких злочинів, як «порушення ветеринарних правил», «незаконна порубка лісу», «незаконне полювання», «незаконне заняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом», «проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів» та «порушення законодавства про континентальний шельф України» відповідно у ст.ст. 157, 160, 161, 162, 163, 163¹ глави VI («Господарські злочини») Особливої частини КК 1960 року. У ст. 162¹ КК 1960 року, яка також входила до складу зазначеної глави Особливої частини КК 1960 року, передбачала відповідальність за «незаконне видобування корисних копалин». Санкції всіх цих статей (частин статей) КК 1960 року передбачали покарання у виді штрафу, за винятком санкції ч. 2 ст. 162 та ч. 2 ст. 162¹ КК 1960 року. Крім цього, доцільно зазначити, що в санкції ч. 2 ст. 160 КК 1960 року передбачалась окрема вказівка на те, що передбачений цією статтею злочин може вчинятись «при корисливій заінтересованості». У цьому разі розмір штрафу збільшувався та передбачалась також «конфіскація незаконно здобутого». Проте дещо інакша ситуація з передбаченням покарання у виді штрафу за «аналоги» цих злочинів за КК 2001 року. Так, цей вид покарання не передбачений у санкціях ч.ч. 3, 4 ст. 240 та ч.ч. 2, 4 ст. 246 КК. Висловлене є ще одним аргументом на користь доповнення санкції ч.ч. 3, 4 ст. 240 КК вказівкою відповідно на «штраф від шести до дев'яти тисяч НМДГ» у ч. 3 та «штраф від дев'яти до дванадцяти тисяч НМДГ» у ч. 4 цієї статті КК, а також передбачення у санкції ч. 2 ст. 246 КК «штрафу від тисячі п'ятисот до двох тисяч НМДГ». До того ж, з урахуванням пропозицій, які висловлювались вище стосовно передбачення у санкції ч. 3 ст. 246 КК покарання у виді «штрафу від двох тисяч до двох тисяч п'ятисот НМДГ», доцільним видається включити у зміст санкції ч. 4 цієї статті КК перед вказівкою на покарання у виді

позбавлення волі слова «... *штрафом від двох тисяч п'ятисот до трьох тисяч НМДГ або ...*».

По-чотирнадцяте, співвідношення загальної та спеціальної норм КК також має свої особливості, що стосуються їх санкцій. Так, санкції спеціальних норм можуть виступати «орієнтиром» підвищеного або зменшеного ступеня суспільної небезпечності діяння, передбаченого диспозиціями цих норм. Залежно від цього санкції загальних норм можуть відрізнятися від санкцій норм загальних. Так, в літературі норма, передбачена ст. 236 КК, визнається загальною. При цьому підкреслюється, що ця норма підлягає застосуванню у тому разі, коли вчинене діяння не охоплюється конкретними складами злочинів, що передбачають посягання на окремі елементи довкілля [370, с. 127; 190, с. 698; 276, с. 567]. Спеціальними стосовно норми, передбаченої в ст. 236 КК, слід вважати норми, які встановлюють відповідальність за забруднення окремих елементів довкілля (тобто порушення правил екологічної безпеки щодо певного об'єкта довкілля, у тому числі водних ресурсів) та визначені у ст.ст. 239, 241-243 КК [370, с. 127]. Порівнюючи межі караності злочинів, передбачених названими статтями КК, зверну увагу на таке. За вчинення злочину, передбаченого чинною редакцією ст. 236 КК, встановлюється основне покарання у виді «позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років» та додаткове обов'язкове покарання у виді «позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років». При цьому караність за цей злочин визначається з урахуванням такої конструктивної ознаки його складу, як «загибель людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки». Водночас у санкціях ч. 2 ст. 239, ч. 2 ст. 241, ч. 2 ст. 242, ч. 2 ст. 243, ч. 2 ст. 253 КК, що передбачають покарання з урахуванням таких ознак складів цих злочинів, як відповідно «загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 239 КК), «загибель людей або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 241 КК), «загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 242 КК), «загибель або захворювання людей, масова загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» (ч. 2 ст. 243 КК) та «тяжкі

технологічні аварії або екологічні катастрофи, загибель або масове захворювання населення або інші тяжкі наслідки» у ч. 2 ст. 253 КК, встановлені наступні покарання: а) альтернативні покарання у виді обмеження волі на строк від двох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк, а також додаткове факультативне покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого (ч. 2 ст. 239 КК); б) альтернативні покарання у виді обмеження волі на строк від двох до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк, а також факультативне додаткове покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого у санкції ч. 2 ст. 241 КК; в) альтернативні покарання у виді обмеження волі на строк до п'яти років або позбавлення волі на той самий строк без додаткових покарань (обов'язкових чи факультативних) у санкції ч. 2 ст. 242 КК; г) основне покарання у виді позбавлення волі на строк від двох до п'яти років та додаткове факультативне покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого у санкції ч. 2 ст. 243 КК; ґ) альтернативні покарання у виді обмеження волі на строк від трьох до п'яти років або позбавлення волі на строк до п'яти років у санкції ч. 2 ст. 253 КК. З огляду на це не можна погодитись з Ю. Турловою, яка вважає, що суспільна небезпечність «деліктів безпеки», передбачених частинами першими статей 239, 241-243, 253 КК, є меншою порівняно зі злочинами, передбаченими в частинах других цих статей КК, але чомусь вважає злочини, передбачені цими статтями КК, «однаковими за тяжкістю наслідків», а також такими, що тягнуть «різні види та розміри покарання» [370, с. 127]. Адже ознаки наслідків як елементи складів цих злочинів за своїм конкретним змістом значно відрізняються, але підходи у визначенні караності злочинів, передбачених цими спеціальними нормами, все ж мають один спільний «знаменник» – жодна санкція такої спеціальної норми не передбачає як найбільш суворе покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років. Такі підходи щодо караності можна охарактеризувати (узагальнити) як: а) передбачення лише одного виду основного покарання та одного додаткового обов'язкового покарання,

як це має місце у санкції загальної норми, у жодній санкції зазначених спеціальних норм не визначені (тобто такий підхід у визначенні караності властивий лише побудові санкції ст. 236 КК); б) передбачення одного основного покарання у виді позбавлення волі та додаткового факультативного покарання, як це має місце у санкції ч. 2 ст. 243 КК; в) наявність альтернативних основних покарань без вказівки на додаткові обов'язкові чи факультативні покарання (зокрема, як у санкції ч. 2 ст. 242 КК та у санкції ч. 2 ст. 253 КК); г) наявність альтернативних покарань, які поєднуються з додатковим факультативним покаранням, як у санкції ч. 2 ст. 239 та санкції ч. 2 ст. 241 КК. Отже, як бачимо, законодавець обрав декілька підходів щодо караності, але жоден із них не пов'язаний з передбаченням у санкції спеціальної норми найбільш суворого покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років (тобто жоден із злочинів, передбачених спеціальною нормою, не є тяжким). Таке більш суворе покарання характерне лише для санкції загальної норми у ст. 236 КК.

Оскільки нормативними орієнтирами при співвідношенні норм, передбачених ст.ст. 236, 239, 241-243, 253 КК, як загальної та спеціальних є їх санкції, то їх зміст є обов'язковим орієнтиром для визнання злочину, передбаченого ст. 236 КК, тяжким, а злочинів, передбачених зазначеними спеціальними нормами, такими, що мають середню тяжкість. Такі обов'язкові орієнтири встановив безпосередньо законодавець і змінювати їх у межах описаного вище співвідношення норм, очевидно, недоцільно. Єдине, що можна визнавати обґрунтованим, так це посилення караності за передбачене ст. 236 КК порушення правил екологічної безпеки, а також зміна караності злочинів, передбачених першими та другими частинами ст.ст. 242, 243 КК, про яке зазначалось вище та яке не порушувало б змісту обов'язкових орієнтирів їх співвідношення цих норм із загальною нормою.

Заходами кримінально-правового характеру, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності особи за злочини, що посягають на водні ресурси, є **звільнення від покарання та його відбування, а також спеціальна конфіскація.**

Більша частина покарань, що застосовуються за злочини, які посягають на водні ресурси, дозволяють застосувати до винного різні **види звільнення від покарання та його відбування**. На сьогодні суди доволі активно застосовують таке звільнення.

Проведене узагальнення практики застосування звільнення від покарання за злочини, що посягають на водні ресурси, продемонструвало, що судами активно застосовується передусім передбачене ст.ст. 75-77 КК звільнення від відбування покарання з випробуванням, а також звільнення від покарання на підставах, зазначених у ч. 5 ст. 74 КК, та на підставі закону України про амністію, що передбачене у ст. 85 КК (див. таблицю № 3).

А) Застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст.ст. 75-77 КК).

У літературі обґрунтовано стверджується, що “звільнення від відбування покарання з випробуванням є найпоширенішим видом звільнення від відбування покарання, що застосовується в судовій практиці” [130, с. 205].

У ст. 75 КК встановлено такий загальний порядок звільнення від відбування покарання (в окремих випадках такий порядок пов’язується з етапами здійснення звільнення особи від відбування покарання з випробуванням, передбаченим ч. 1 ст. 75 КК [130, с.206]): а) суд вирішує питання щодо призначення особі одного із вказаних у ч. 1 цієї статті КК видів покарання (виправні роботи, службове обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п’яти років; не виключається призначення судом додаткових покарань: штрафу, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, чину або кваліфікаційного класу); б) суд враховує тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи; в) суд доходить висновку про можливість виправлення такої особи без відбування покарання; г) на підставі цього висновку суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням [386, с. 622; 304, с. 181-182].

Аналіз практики застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням до осіб, засуджених за злочини, що посягають на водні ресурси, дозволяє сформулювати наступне.

По-перше, суди дотримуються положень ст. 75 КК про застосування зазначених **видів основних покарань**, які «дозволяють» застосовувати звільнення від відбування покарання з випробуванням. Найбільш поширеними видами таких основних покарань, які застосовуються за злочини, що посягають на водні ресурси, є обмеження волі та позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

Що стосується **інших основних покарань**, то їх призначення судом виключає застосування до особи звільнення від відбування покарання з випробуванням. Водночас призначення судом таких додаткових покарань, як штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, чину або кваліфікаційного класу не виключає застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням. Правозастосовчим орієнтиром у цьому разі є положення абз. 1 п. 9 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 року № 7, в якому зазначено: «частиною 1 статті 75 КК передбачено звільнення від відбування покарання з випробуванням тільки тих осіб, які засуджуються до виправних робіт, службового обмеження (для військовослужбовців), обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років, тобто лише щодо основного покарання, що має бути належним чином вмотивовано у вироку. Звільнення від відбування призначеного судом додаткового покарання за цією нормою закону не допускається. Звільнити з випробуванням засуджену особу від відбування іншого виду покарання або позбавлення волі на строк понад п'ять років суд не вправі» [330].

При звільненні з випробуванням від відбування основного покарання суд згідно зі ст. 77 КК може призначити такі додаткові покарання, як: штраф (за умови, що він передбачений санкцією закону, за яким засуджується особа); позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Додаткові покарання підлягають реальному виконанню, про що суд зазначає в резолютивній частині вироку (абз. 5 п. 9 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» від 24 жовтня 2003 р. № 7).

Проведений аналіз судової практики дозволяє зробити висновок, що суди при застосуванні положень ст.ст. 75, 77 КК за вчинення злочинів, що посягають на водні ресурси, переважно дотримуються цих положень п. 9 зазначеної постанови ПВСУ. Проте існують й деякі проблеми. Так, найбільш поширеними видами **додаткових покарань**, які застосовуються за названі злочини та не виключають при цьому застосування ст. 75 КК, пов'язуються з конфіскацією майна, а також конфіскацією «знарядь і засобів промислу та всього добутого», позбавленням права обіймати певні посади (наприклад, представника влади; посади, пов'язані із здійсненням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських обов'язків; керівні посади в органах місцевого самоврядування; посади, пов'язані з виконанням функцій управління (керівництво) підприємством; посади на підприємствах, в установах, організаціях всіх форм власності, пов'язаних з виконанням адміністративно-розпорядчих функцій; керівні посади в житлово-комунальних підприємствах; та ін.), штрафом. Щоправда, в деяких випадках (очевидно, для уникнення плутанини) суди окремо зазначають, що особі, яку в подальшому звільнять від відбування покарання на підставі ст. 75 КК, призначається покарання у виді обмеження волі «без позбавлення права займати будь-які посади або займатися будь-якою діяльністю» [98].

У літературі цілком слушно стверджується, що звільнення засудженого від відбування основного покарання з випробуванням не виключає можливості застосування до нього додаткових покарань (перелік таких додаткових покарань є вичерпним: штраф, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю та позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу) [130, с. 316]. Отже, призначення засудженому, стосовно якого суд приймає рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням, такого додаткового покарання, як конфіскація майна, є неправильним та прямо суперечить зазначеним вимогам КК. Проте в деяких

випадках суди не враховують цих вимог та призначають особі, що вчинила злочин та/або злочини, що посягають на водні ресурси та звільняється від відбування покарання з випробуванням, додаткове покарання у виді конфіскації майна. Наприклад, вироком Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 6 лютого 2015 року особі, засудженій за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК, було призначене основне покарання у виді одного року обмеження волі та додаткове покарання – конфіскація майна. Це, у свою чергу, не завадило суду на підставі ст. 75 КК застосувати до цієї засудженої особи звільнення від відбування покарання з випробуванням [103].

Як додаткове покарання **штраф** може застосовуватись у разі звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст.ст. 77, 104 КК) лише в разі, коли штраф передбачений санкцією статті Особливої частини КК [274, с. 147]. Ухвалою спільного засідання судді Судової палати у кримінальних справах і Військової судової колегії Верховного Суду України від 24 січня 2003 року було передбачено, що «відповідно до ч. 3 ст. 53 КК штраф як додаткове покарання може бути передбачений лише в разі, якщо його спеціально передбачено в санкції статті Особливої частини КК. Отже, застосування ст. 77 КК може супроводжуватися призначенням штрафу як додаткового покарання лише в тому разі, якщо він передбачений санкцією статті Особливої частини КК і суд, застосовуючи загальні засади призначення покарання, дійде висновку про необхідність застосування цього додаткового покарання в конкретній кримінальній справі. Ст. 77 КК не може розглядатись як самостійна правова підстава для призначення штрафу як додаткового покарання». Наприклад, вироком Борзнянського районного суду Чернігівської області від 5 грудня 2012 року було засуджено директора ТОВ за вчинення злочинів, передбачених ч. 2 ст. 240, ч. 2 ст. 367 КК, до основного покарання у виді двох років позбавлення волі та додаткового – у виді штрафу в розмірі 250 НМДГ із застосуванням ст. 75 КК [86].

Позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання може бути призначене й у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК за

умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи суд визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 2 ст. 55 КК). Наприклад, вироком Голопристанського районного суду Херсонської області від 17 травня 2012 року було засуджено державного інспектора, відповідального за рибоохоронну ділянку Головного державного управління охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства у Херсонській області за вчинення злочинів, передбачених ч. 3 ст. 364; ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 249; ч. 1 ст. 263 КК до основного покарання у виді позбавлення волі строком п'ять років та додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати посади представника влади строком три роки із застосуванням звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК) [91].

Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу як вид покарання не зазначається у санкціях норм Особливої частини КК і застосовується за рішенням суду. Відповідно до ч. 2 ст. 52 і ст. 54 КК це покарання є додатковим і може бути застосоване судом лише щодо особи, засудженої за тяжкий чи особливо тяжкий злочин, із наведенням у вирокі відповідних мотивів (абз. 3 п. 15 названої постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання»). Це додаткове покарання може застосовуватись лише за вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину (ч.ч. 4, 5 ст. 12 КК) і лише за умови, що з урахуванням конкретних обставин справи та особи винного суд визнає за неможливе збереження за засудженим військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу [130, с. 317].

Проведений аналіз судової практики застосування ст.ст. 75-77 КК при звільненні осіб, що вчинили злочини, які посягають на водні ресурси, від відбування покарання з випробуванням продемонстрував, що суди у цілому дотримуються положень цих статей КК та наведених вище роз'яснень постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» (див. таблицю № 2).

По-друге, доволі часто суди застосовують звільнення від відбування покарання з випробуванням у ситуації, коли було **вчинено два або більше злочинів, один або декілька з яких посягають на водні ресурси** (тобто у разі множинності таких злочинів). Аналіз судової практики дозволяє стверджувати, що суди дотримуються положень абз. 1 п. 23 названої постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання» про те, що «у разі визнання особи винною у вчиненні кількох злочинів рішення про її звільнення від відбування покарання з випробуванням приймається тільки після визначення на підставі частини 1 статті 70 КК остаточного покарання, виходячи з його виду й розміру». Суди також дотримуються вимог абз. 2 п. 23 цієї постанови ПВСУ, згідно з яким у випадку «коли особа, щодо якої було застосоване таке звільнення, вчинила до постановлення вироку в першій справі інший злочин, за який вона засуджується до покарання, що належить відбувати реально, застосування принципів поглинення, часткового чи повного складання призначених покарань не допускається. За таких умов кожний вирок виконується самостійно».

Проте в деяких випадках суди все ж припускаються помилок, зокрема, коли: а) після призначення покарання окремо за злочини, що утворюють сукупність, суд на підставі ст. 75 КК звільняє особу від відбування не лише основного, але й додаткового покарання. Наприклад, вироком Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 26 липня 2010 року особі за вчинення злочинів, передбачених ч. 3 ст. 365, ч. 2 ст. 240 КК, було призначене остаточне основне покарання у вигляді п'яти років позбавлення волі та додаткові покарання – позбавлення права обіймати посади на підприємствах, установах, організаціях всіх форм власності, пов'язаних з виконанням адміністративно-розпорядчих функцій на три роки, а також конфіскація незаконно добутого і знарядь видобування. Однак, зробивши висновок про призначення винній особі зазначеного основного і додаткових покарань, суд у вирокі зазначив про те, щоб «на підставі ст. 75 КК України, звільнити від відбування покарання з випробуванням» [104]. Тобто в даному разі суд необґрунтовано поширив звільнення від покарання з випробуванням як основного, так і додаткових покарань.

Крім цього, в деяких випадках з техніко-юридичної точки зору суди неправильно визначають у резолютивній частині вироку формулювання про зазначене звільнення (наприклад, у вироку Зборівського районного суду Тернопільської області від 27 вересня 2010 року суд зробив наступний висновок: «... звільнити засудженого від відбування основної міри покарання ...» [96]).

По-третє, при застосуванні звільнення від відбування покарання з випробуванням суди мають враховувати **тяжкість злочину, особу винного та інші обставини справи**. На підставі врахування цих обставин суди доходять висновку про можливість виправлення засудженого без відбування призначеного йому покарання (основного покарання).

У літературі правильно відзначається, що оцінку тяжкості вчиненого злочину (злочинів), врахування особи винного та інші обставини справи суд має здійснювати з урахуванням вимог ст. 65 КК. При цьому суди повинні враховувати, що звільнення від відбування покарання з випробуванням особи, яка вчинила тяжкий злочин умисно або особливо тяжкий умисно чи з необережності, може відбуватися лише як виняток [274, с. 213].

Поняття **тяжкості вчиненого злочину** має враховувати відповідні показники рівня суспільної небезпечності конкретно вчиненого діяння, його “якісні” та “кількісні” характеристики [193, с. 63], що визначаються через основні величини (розмір, обсяг, тривалість) змісту об’єктивних та суб’єктивних ознак складу злочину конкретного виду (наприклад, важливість і значущість об’єкта чи предмета посягання, величина заподіяної шкоди, тривалість суспільно небезпечного діяння тощо). Тому на визначення тяжкості впливають передусім індивідуальні особливості, що виявляються при вчиненні злочину (залежать вони, в тому числі, від певної стадії незакінченого злочину, його вчинення у співучасті тощо) [386, с. 622].

При врахуванні **особи винного** для формулювання висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання суд повинен з’ясувати його вік, стан здоров’я, поведінку до вчинення злочину як у побуті, так і за місцем роботи чи навчання, його минуле (зокрема, наявність незнятих чи непогашених

судимостей, адміністративних стягнень), склад сім'ї (наявність на утриманні дітей та осіб похилого віку), його матеріальний стан тощо (п. 3 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання»).

Інші обставини справи, які враховуються судом при формулюванні у вироку вказаного висновку, стосуються, зокрема, наявності та змісту обставин, що обтяжують чи пом'якшують покарання, особливостей їх врахування при призначенні покарання тощо. Поєднання таких обставин справи, що стосуються тяжкості вчиненого злочину, особи винного тощо, утворює своєрідну підставу для того, щоб подальше рішення суду звільнити особу від відбування покарання з випробуванням вважалось мотивованим. Про те, що рішення суду в цьому плані має бути вмотивованим, прямо зазначається у п. 9 названої постанови ПВСУ [386, с. 623].

Враховуючи наведене, звернемось до результатів аналізу судової практики, пов'язаної із застосуванням ст.ст. 75, 76 КК за злочини, що посягають на водні ресурси, а також основних проблем, які виникають у процесі ухвалення судами відповідних рішень.

Проведений аналіз судової практики наочно продемонстрував наступні проблеми.

1. У своїх вироках суди не наводили належного мотивування рішення про застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням, обмежуючись простим (без належного обґрунтування) застереженням про врахування тяжкості вчиненого злочину (злочинів). Тому індивідуальні особливості конкретного злочину при застосуванні ст.ст. 75, 76 КК у судових рішеннях взагалі не конкретизувались. Аналіз судової практики засвідчив, що при застосуванні звільнення від відбування покарання з випробуванням за названі злочини суди передусім враховують наступні фактичні обставини, що характеризують тяжкість вчиненого злочину (злочинів): а) характеристики об'єктивної сторони злочину: соціальну та/або економічну цінність предмета злочину (наприклад, поширеність живих організмів моря при експлуатації джерел небезпеки (ч. 1 ст. 244 КК), рослин на водних об'єктах (ст. 247 КК), занесення водних живих ресурсів до Червоної

книги України (ч. 1 ст. 248 КК) та ін.); особливості заподіяння шкоди потерпілим (наприклад, при створенні небезпеки для життя чи здоров'я людей, про яку зазначається в ч. 1 ст. 243 КК); ситуацію вчиненого злочину (зокрема, при створенні небезпеки для водних ресурсів при передбаченому в ст. 242 КК порушенні правил їх охорони); форму зовнішнього прояву діяння, його складові компоненти (наприклад, при характеристиці в судових рішеннях «епізодності» водного добувного промислу, передбаченого ст. 249 КК); специфічність способу вчинення такого діяння (наприклад, застосування вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншого способу масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу, що передбачений у ч. 2 ст. 249 КК); заподіяння шкоди у відповідному розмірі (наприклад, настання загибелі або захворювання людей, масової загибелі об'єктів тваринного чи рослинного світу або інших тяжких наслідків, що передбачене ч. 2 ст. 242 КК); наявність добровільного або так би мовити «вимушеного» відшкодування заподіяної злочином шкоди; б) характеристики суб'єктивної сторони злочину: наявність умисного чи необережного ставлення до заподіяної шкоди (наприклад, при застосуванні способу масового знищення риби, який заподіює шкоду також іншим водним живим ресурсам); мотиви (наприклад, незаконне зайняття водним добувним промислом з корисливих мотивів або з мотивів, пов'язаних з неможливістю прогодувати родину іншим способом).

2. У своїх рішеннях, якими застосовується звільнення від відбування покарання з випробуванням за зазначені злочини, суди як правило не мають особливих проблем з'ясування характеристик особи винного та дотримуються наведених положень п. 3 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання».

Аналіз судової практики довів, що судами при застосуванні ст.ст. 75, 76 КК враховуються наступні обставини, що характеризують особу винного у вчиненні злочину (злочинів), які посягають на водні ресурси: а) обставини, що вказують на зв'язок винного із таким злочином (визнання вини, щире каяття, активне сприяння розкриттю злочину, вчинення злочину внаслідок збігу тяжких обставин); б)

обставини, пов'язані з поведінкою особи винного до вчинення злочину (вчинення злочину вперше, позитивні характеристики за місцем проживання, роботи та/або навчання), наявність сім'ї та утримання дітей, батьків та ін.; в) обставини, пов'язані з такими властивостями особи винного, як молодий або похилий вік, стан здоров'я, наявність постійного місця проживання; г) обставини, що характеризують особу винного після вчиненого злочину: втрата суспільної небезпечності [130, с. 266-267], добровільність або “вимушеність” відшкодування заподіяної шкоди, наявність інших обставин, що вказують на дієве каяття.

3. Інші обставини справи (незважаючи на те, що ПВСУ не роз'яснив їх зміст у зазначеній постанові «Про практику призначення судами кримінального покарання») визначались судами переважно з урахуванням наявності або відсутності обставин, що обтяжують чи пом'якшують покарання.

Проте проведений аналіз судової практики засвідчив, що суди необґрунтовано не розглядають та/або не беруть до уваги обставини, які вказують на можливість чи неможливість звільнення винної особи від відбування покарання з випробуванням у ситуації, коли таке звільнення суперечить інтересам потерпілого, суспільства або держави в цілому. Адже, як слушно зазначається в літературі, не враховувати думку потерпілого під час вирішення питання про можливість звільнення засудженого від відбування покарання з випробуванням у разі розв'язання кримінально-правових конфліктів за його участі є несправедливим [130, с. 292]. Крім цього, суперечність такого звільнення інтересам суспільства та держави може пояснюватись “наявністю вагомих негативних характеристик особи, які не доводять можливість її виправлення без відбування покарання” [130, с. 292]. Особливої значущості такі обставини набувають при вирішенні судом питань про доцільність чи недоцільність такого звільнення за злочини, які посягають на особливо цінні (у соціальному та/або економічному плані) види водних живих ресурсів (наприклад, занесених до Червоної книги України), їх значний обсяг (зокрема, при вчиненні передбаченого ст. 242 КК порушення правил охорони вод, видобутку водних живих ресурсів в результаті передбаченого ст. 249 КК незаконного промислу).

По-четверте, суд має визначити **іспитовий строк**, впродовж якого відбувається випробування засудженого. Визначення судом іспитового строку має ґрунтуватись на встановленні його тривалості від одного року до трьох років. Такий строк обчислюється з дня постановлення вироку незалежно від того, судом якої інстанції застосовано ст. 75 КК (див.: абз. 4 п. 9 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання»). При цьому суд має враховувати залежність тривалості такого строку від виду і строку призначеного судом покарання, що характеризує прямо пропорційну залежність тривалості іспитового строку та суворості призначеного судом покарання [274, с. 213].

Тривалість іспитового строку встановлена в ч. 4 ст. 75 КК. Критерієм такої тривалості у кожному конкретному випадку обґрунтовано пропонується визнавати час, необхідний для того, щоб засуджений довів своє виправлення без реального відбування основного покарання. Цей критерій потрібно визначати з урахуванням характеру і ступеня тяжкості вчиненого злочину, виду і строку призначеного покарання, обставин, що характеризують особу засудженого, тощо [386, с. 623; 130, с. 306-307].

Аналіз судової практики із застосування ст. 75 КК до осіб, що вчинили злочини, які посягають на водні ресурси, продемонстрував, що підвищення (збільшення) ступеня тяжкості цих злочинів прямо впливає на зростання тривалості іспитових строків. Проте в деяких випадках суди в своїх рішеннях ігнорують належну вмотивованість та обґрунтованість визначення (обрання) тривалості таких іспитових строків (як видно із змісту таблиці № 2 суди переважно визначають лише тривалість іспитового строку у роках, ніяк не обґрунтовуючи рішення про це; як правило, це іспитовий строк тривалістю в один, півтора та два роки). У процесі зазначеного аналізу судової практики не вдалося виявити хоча б будь-яких “позитивних” винятків, у межах яких судами здійснювалось би належне мотивування обраної тривалості іспитового строку.

По-п’яте, застосовуючи до засудженого звільнення від відбування з випробуванням, суд має **покласти на нього обов’язки**, визначені у ч.ч. 1, 2 ст. 76 КК.

Обов'язки, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням, перелік яких наведений у ч. 1 ст. 76 КК, характеризують основний зміст випробування. Застосовуючи цю статтю КК, суд має виходити з того, що: а) названий перелік є вичерпним; б) при формулюванні попереднього висновку про можливість особи від відбування покарання з випробуванням суд зобов'язаний покласти на засудженого принаймні один із передбачених в ч. 1 ст. 76 КК обов'язків; в) покладаючи на засудженого конкретні обов'язки, суд має враховувати всі обставини справи, а також виходити з того, що виконання цих обов'язків повинно сприяти виправленню засудженого і полегшувати відповідним органам здійснення контролю за його поведінкою. Визначені судом обов'язки мають бути чітко викладені в резолютивній частині вироку з обов'язковим посиланням на ч. 1 ст. 76 КК [274, с. 214-215].

Обов'язки, передбачені ч. 1 ст. 76 КК, покладаються на засудженого обов'язково, а ті, що встановлені в ч. 2 ст. 76 КК – факультативно. Визначаючи останні, суд враховує ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують або обтяжують покарання [130, с.311].

Проведений аналіз судової практики довів, що, застосовуючи ст.ст. 75, 76 КК за вчинення зазначених злочинів, суди у своїх вироках визначають обов'язки згідно зі ст. 76 КК, не порушуючи вимог цієї статті КК та не відступаючи від таких вимог (див. таблицю № 2). Тобто суди завжди покладають на звільненого від відбування покарання відповідний обов'язок, а таких вироків, в яких суди взагалі не поклали на звільненого від відбування покарання з випробуванням жодного обов'язку, виявлено не було. Однак, знов-таки, належного обґрунтування встановлення конкретного обов'язку суди в своїх вироках взагалі не наводять та обмежуються звичайним визначенням таких обов'язків. Крім цього, в своїх вироках суди в більшості випадків встановлювали такі обов'язки, які «полегшують здійснення контролю з боку уповноваженого органу з питань пробації» [130, с. 314].

По-шосте, звільнення від відбування покарання з випробуванням тягне визначені у ст. 78 КК **правові наслідки**, що можуть бути сприятливими або

несприятливими для засудженого. Так, згідно з ч. 2 ст. 78 КК суд за поданням органу, який здійснює контроль за поведінкою засудженого, звільненого від відбування покарання з випробуванням, може прийняти рішення про скасування звільнення та про направлення засудженого для відбування призначеного покарання в разі невиконання покладених на нього обов'язків, визначених ст. 76 КК, або систематичного (три і більше разів) вчинення правопорушень, що потягли адміністративні стягнення і свідчать про його небажання стати на шлях виправлення. У разі вчинення засудженим протягом іспитового строку нового злочину суд призначає йому покарання за правилами, передбаченими статтями 71, 72 КК. Якщо про вчинення під час іспитового строку нового злочину стало відомо після винесення постанови про звільнення засудженого від покарання (ч. 1 ст. 78 КК), суд, який розглядає справу про новий злочин, вправі призначити покарання за сукупністю вироків лише за умови скасування цієї постанови в установленому порядку. Виходячи з того, що відповідно до ч. 2 ст. 75, ч. 3 ст. 78 КК вчинення протягом іспитового строку нового злочину є підставою для направлення засудженого для відбування призначеного покарання, рекомендувати судам не застосовувати повторно до таких осіб звільнення від відбування покарання з випробуванням під час розгляду справи про новий злочин (п. 10 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання») [330].

У випадках вчинення особою, звільненою від відбування покарання з випробуванням, нового злочину після закінчення іспитового строку суди повинні долучати до справи копію судового рішення про звільнення засудженого від призначеного покарання або про направлення його для відбування останнього. Якщо таке рішення не ухвалювалося, суд при розгляді справи про новий злочин не вправі призначати покарання за сукупністю вироків. Обмежень щодо повторного застосування ст. 75 КК стосовно особи, яка вчинила новий злочин після звільнення від призначеного покарання на підставі ч. 1 ст. 78 КК, закон не містить. Якщо постановою судді, що набрала законної сили, засуджений направлений для відбування призначеного вироком покарання, від відбування якого його було звільнено з випробуванням, суд, призначивши покарання за новий злочин,

зобов'язаний остаточно визначити покарання за сукупністю вироків на підставі ст. 71 КК. Коли особа вчинила злочин після закінчення визначеного судом іспитового строку, але в період дії строку додаткового покарання, яке перевищує тривалість іспитового строку, невідбута частина додаткового покарання за попереднім вироком підлягає приєднанню до основного покарання, остаточно визначеного за сукупністю вироків згідно з ч. 3 ст. 71 КК (п. 11 постанови ПВСУ «Про практику призначення судами кримінального покарання») [330].

У процесі аналізу судової практики не виявлено судових рішень, якими б встановлювались несприятливі правові наслідки звільнення від відбування покарання з випробуванням за злочини, що посягають на водні ресурси, зокрема, коли відбувається направлення засудженого для відбування призначеного покарання.

Б) Звільнення від покарання на підставах, зазначених у ч. 5 ст. 74 КК.

Ч. 5 ст. 74 КК передбачає звільнення особи за вироком суду від покарання у зв'язку із закінченням строків давності, передбачених ст. 49 КК (про це див. нижче).

При поєднанні положень ч. 5 ст. 74 КК та ст. 49 КК загальний кримінально-правовий зміст цього виду звільнення від покарання визначається наступним чином: 1) особою вчинено злочин невеликої, середньої тяжкості або тяжкий чи особливо тяжкий злочин; 2) судом встановлено, що з дня вчинення такого злочину і до дня набрання вироком законної сили минули строки, встановлені в ч. 1 ст. 49 КК; 3) підсудний заперечує проти звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків, передбачених ч. 1 ст. 49 КК; 4) суд доходить висновку про застосування давності до особи, яка вчинила будь-який із зазначених злочинів; 5) суд визнає особу винною у вчиненні конкретного злочину, призначаючи їй відповідне покарання, і в резолютивній частині вирок формулює рішення про звільнення її від призначеного покарання, керуючись ч. 5 ст. 74 КК [386, с. 621].

Аналіз судової практики довів, що, застосовуючи ч. 5 ст. 74 КК, суди вирішували наступні проблеми.

По-перше, закінчення зазначених строків давності є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності в цілому (кримінальна відповідальність не може бути застосована з моменту закінчення певного строку давності взагалі). Тому в разі встановлення підстав, передбачених ч. 5 ст. 74 КК, суд має звільнити особу від призначеного покарання [130, с. 356]. Проте в своїх судових рішеннях суди, застосовуючи ч. 5 ст. 74 КК, **не дотримувались позиції про те, чи потрібно призначати особі, яка в подальшому звільняється від покарання за ч. 5 ст. 74 КК, покарання.** Тому в одних випадках спочатку призначали особі покарання конкретного виду і розміру, а вже після цього звільняли винну особу від призначеного покарання на підставі ч. 5 ст. 74 КК. В інших же випадках суди у вироках визнавали осіб винними у вчиненні конкретних злочинів, але покарання певного виду і розміру не призначалось – винних осіб просто звільняли від покарання на підставі ч. 5 ст. 74 КК.

По-друге, істотні проблеми має **обчислення початкового та кінцевого моментів (тривалості) строку давності.** Докладніше це питання розглядатиметься нижче, але на даному етапі дослідження потрібно зосередити увагу на наступному. На обчислення такого строку впливають особливості структури складів вчинюваних злочинів, що посягають на водні ресурси, а також визнання таких злочинів триваючими або продовжуваними (тобто залежно від виду одиничних злочинів). У літературі з цього приводу відзначається, що для злочинів з матеріальним і формальним складом закінчення строку давності починається з дня завершення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК. Для триваючих злочинів такий строк має обчислюватися з дня фактичного припинення діяння з волі або всупереч волі особи, а для продовжуваних злочинів – з дня вчинення останнього тотожного діяння з числа тих, що об'єднані єдиним злочинним наміром і складають один одиничний злочин [15, с. 162; 130, с. 359].

Проте судовою практикою не вироблені єдині правила обчислення початкового моменту таких строків залежно від виду одиничних злочинів та/або особливостей юридичних конструкцій складів злочинів, коли їх зміст включає або не включає певні наслідки. Зокрема, суди в своїх рішеннях визначають початок

закінчення строку давності з дня вчинення відповідного діяння, що є елементом формального або матеріального складу злочину, без урахування моментів настання утвореного таким діянням наслідку, але не обґрунтовують можливість обчислення цього строку з урахуванням визнання вчиненого діяння (діянь) триваючими або продовжуваними.

В) Звільнення від покарання на підставі закону України про амністію (ст. 85 КК).

Аналіз судової практики про застосування звільнення від покарання на підставі закону України про амністію за вчинення злочинів, які посягають на водні ресурси, дозволяє виділити наступні особливості.

По-перше, суди застосовували ст. 85 КК при звільненні від покарання, призначеного за вчинення злочинів невеликої тяжкості (передбачених, зокрема, ч. 1 ст. 239², ч. 1 ст. 249 КК).

По-друге, суди застосовували положення таких законів, своїми вироками визнавали осіб винними у вчиненні злочинів невеликої тяжкості та звільняли їх від основного і додаткового покарання. При цьому в своїх вироках суди **не вказували конкретний вид і розмір основного і додаткового покарання, від якого звільнялась особа**. Наприклад, вироком Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 20 червня 2014 року особа була засуджена за ч. 1 ст. 239² КК до штрафу в розмірі 200 НМДГ з позбавленням права займатись діяльністю, пов'язаною з видобутком корисних копалин строком на два роки та з конфіскацією двох гусеничних тракторів. Проте у резолютивній частині вироку суд обмежився вказівкою лише на те, що засуджений звільняється «від покарання за даним вироком» [85].

По-друге, застосовуючи положення ст. 85 КК, суди в своїх вироках вказували конкретний вид і розмір призначеного покарання, від якого звільнялась особа. Так, вироком Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 30 травня 2014 року особу було засуджено за ч. 1 ст. 249 КК до покарання у виді штрафу в розмірі 100 НМДГ та звільнено «від призначеного покарання у виді штрафу в розмірі 1700 (одна тисяча сімсот) гривень 00 коп. по амністії» [94].

Таким чином, при застосуванні такого звільнення можна виділити декілька найбільш типових вад, кожна з яких потребує зміни існуючих законодавчих та/або правозастосовчих підходів.

По-перше, за рахунок розширення підстав при застосуванні окремих видів звільнення від покарання та його відбування здійснюється значне обмеження застосування інших видів покарань, які є менш суворими порівняно з позбавленням волі та обмеженням волі. На це свого часу звернули увагу в пояснювальній записці розробники проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (реєстраційний № 7279-1) від 16 листопада 2017 року. За їх твердженням, дані судової статистики вказують, що українські суди зловживають правом звільнення від відбування покарання з випробуванням, і внаслідок цього, а також незначних та необтяжливих обов'язків, які покладаються на засудженого (фактично лише обов'язок періодично відмічатися в кримінально-виконавчій інспекції), це покарання наразі перетворено на профанацію. Навіть за особливо тяжкі злочини суди звільняють від покарання з випробуванням близько 25% засуджених. За злочини невеликої тяжкості таких вже 35% (ще понад 30% осіб звільняються від кримінальної відповідальності). З урахуванням цих даних, з метою розширити можливості застосування штрафу та інших реальних, хоча і більш м'яких, ніж позбавлення волі та обмеження волі, покарань, зазначеним законопроектом пропонувалось усунути можливість звільнення від відбування покарання з випробуванням від інших покарань, крім позбавлення волі та обмеження волі, і дещо звужити сферу застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК), а також розширити перелік обов'язків, які покладає суд на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням (ст. 76) [311]. Тому цілком обґрунтованими можна вважати пропозиції названого законопроекту, що стосуються передусім: а) можливості звільнення особи від відбування покарання з випробуванням за необережні та умисні злочини, за які було призначене судом покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на строк не більше п'яти років; б) можливості прийняття судом

рішення про звільнення особи від відбування покарання з випробуванням у разі затвердження угоди про примирення або про визнання вини; в) диференціації тривалості іспитового строку, який встановлюється судом, залежно від виду покарання, що призначається судом (зокрема, при призначенні покарання у виді обмеження волі тривалість іспитового строку пропонувалось встановити від одного до двох років, а при позбавленні волі – від двох до трьох років); г) право суда скасовувати чи доповнювати раніше встановлені для засудженого обов'язки; г) застосування громадських робіт як додаткового покарання у разі звільнення від відбування основного покарання з випробуванням; д) передбачення у ч. 2 ст. 78 КК можливість суду направити засудженого для відбування призначеного покарання у разі невиконання засудженим покладених на нього судом обов'язки, що свідчить про його небажання стати на шлях виправлення; е) виключення із ч. 4 ст. 80 КК вказівки на злочин «середньої тяжкості, тяжкий або особливо тяжкий», вчинення якого впливає на переривання перебігу давності.

По-друге, розширення або обмеження можливості звільнення від відбування покарання з випробуванням здійснюється за рахунок зміни меж передбаченого санкцією статті (частиною статті) Особливої частини КК покарання [130, с. 225-226], оскільки за чинною редакцією ч. 1 ст. 75 КК звільнення від покарання з випробуванням можливе лише у разі призначення судом покарання у виді виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі на строк не більше п'яти років.

По-третє, згідно з вимогами ч. 1 ст. 75 КК застосування звільнення від покарання з випробуванням потребує врахування тяжкості вчиненого злочину, особи винного та інших обставин справи, що фактично зобов'язує суд при застосуванні ст. 75 КК «в кожному конкретному випадку вирішувати питання про перелік обставин, що характеризують індивідуальний ступінь тяжкості вчиненого злочину, враховуючи всі об'єктивні та суб'єктивні особливості вчиненого діяння» [130, с. 227]. Тому зміна судом у кожному конкретному окремому випадку орієнтирів таких «обставин справи» прямо впливає на надання ним висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, необхідного для

застосування ст. 75 КК. Відтак не виключено, що однакові фактичні обставини вчиненого, пов'язані, наприклад, з добровільним відшкодуванням заподіяних збитків, кількістю епізодів у фактично здійсненій поведінці, способом вчиненого злочину, настанням чи ненастанням тяжких наслідків та ін., можуть враховуватись по-різному або взагалі не враховуватись при формулюванні судом такого висновку. Наприклад, у вирокі Глобинського районного суду Полтавської області від 10 грудня 2013 року при застосуванні ст. 75 КК до особи, яка вчинила злочин, передбачений ч. 2 ст. 249 КК, такі «обставини справи» були сформульовані наступним чином: «Обвинувачений вчинив злочин середньої тяжкості, вдруге притягується до кримінальної відповідальності, попередня судимість за вчинення аналогічного злочину не погашена, за місцем реєстрації негативно не характеризується, дані про притягнення до адміністративної відповідальності – відсутні» [89]. Як бачимо, те, що підсудний «вдруге притягується до кримінальної відповідальності», а також відсутність факту відшкодування заподіяної шкоди не завадило суду дійти висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання та застосувати ст. 75 КК. Приморський районний суд Запорізької області, засуджуючи своїм вирокі двох осіб за ч. 1 ст. 249 КК та застосовуючи ст. 75 КК, пов'язував обставини відшкодування заподіяної шкоди з її матеріальним характером на конкретну суму коштів, вказавши: «матеріальну шкоду у сумі 15 881 грн. 57 коп. обвинувачені визнали повністю, вищевказана шкода підтверджується документально, тому підлягає задоволенню в повному обсязі» [105]. У цьому ж вирокі суд можливість виправлення та перевиховання без ізоляції від суспільства обґрунтував тим, що «обвинувачені вину визнали, щиро покаялись, зробили для себе належні висновки, цивільний позов прокурора визнали повністю» [105]. В іншому випадку Верхньодніпровський районний суд Дніпропетровської області застосування ст. 75 КК у своєму вирокі обґрунтував більш предметно: «ОСОБА_1 визнав себе винним в скоєнні інкримінованого йому злочину повністю, визнав усі обставини вчинення кримінального правопорушення, а також визнав цивільний позов в повному обсязі. Суду показав, що він дійсно 12.01.2015, близько 12.00 години, з метою лову риби, прийшов на кригу

Дніпродзержинського водосховища, де прорубав лунки у кризі та встановив одну жилкову сітку. Наступного дня від прийшов на місце лову, де дістав сітку в яку потрапили вісім судаків та один карась. Був затриманий в той же день працівниками міліції на місці лову риби. Зазначав, що виловив рибу з метою подальшого вживання в їжу, оскільки він ніде не працює, тому не спроможний забезпечити себе продуктами харчування. Вказував, що щиро кається, та просив суворо його не карати» [82]. Проте визнання особи винною у вчиненні злочинів, передбачених ч. 1 ст. 119, ч. 2 ст. 248 КК, не завадило Лановецькому районному суду Тернопільської області застосувати ст. 75 КК та звільнити засудженого від відбування призначеного покарання з випробуванням та іспитовим строком на два роки. У своєму вирокі цей суд у доволі загальному вигляді вказав на наступні обставини: «при призначенні покарання суд вважає, що підсудному його слід обрати відповідно до санкцій статей звинувачення у вигляді позбавлення волі, однак враховуючи особу винного та інші обставини справи, суд прийшов до висновку про те, що виправлення ОСОБА_4 можливе без відбування покарання і доцільно звільнити його від відбування покарання з випробуванням відповідно до вимог ст.ст. 75, 76 КК України, оскільки саме таке покарання буде необхідне і достатнє для виправлення ОСОБА_4 та попередження нових злочинів» [102].

Для порівняння можна навести наступне обґрунтування у вирокі Ярмолинецького районного суду Хмельницької області, який засудив особу за вчинення злочину, передбаченого ст. 246 КК, неможливості застосування ст. 75 КК: «... значний розмір шкоди, завданої незаконною порубкою лісу, тривалість часу, протягом якого здійснювалась порубка дерев за відсутності лісорубного квитка, ключову роль ОСОБА_1 як директора Ярмолинецького ЛСП «Агроліс» у загальному керівництві та контролі, за забезпеченням дотримання законодавства, що регулює порубку лісу ... суд не вбачає за можливе виправлення засудженого без відбування покарання та застосування ст. 75 КК України» [112].

У зв'язку з такою розбіжністю у конкретизації фактичних обставин, що мають встановлюватись судом при формулюванні висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, слід підтримати висловлені в літературі

пропозиції закріпити найбільш типові критерії оцінювання зазначених «обставин справи» на нормативному рівні [130, с. 226-262].

По-четверте, застосовуючи звільнення від відбування з випробуванням, суди по-різному визначають у своїх вироках обов'язки, що покладаються на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням:

а) визначення змісту та обсягу таких обов'язків здійснюється судами без належної конкретизації, тобто без істотних відмінностей порівняно з обов'язками, що зазначені в ч. 1 ст. 76 КК [87]. Так, суди на підставі чинної редакції ст. 76 КК не зобов'язані визначати періодичність з'явлення засудженого для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації та дні проведення реєстрації. Адже вирішення цього питання віднесено до компетенції зазначеного уповноваженого органу за місцем проживання, роботи або навчання засудженого [130, с. 312]. Тому в окремих випадках суди в своїх вироках більш конкретно змушені конкретизувати зміст та обсяг таких обов'язків. Наприклад, Голопристанський районний суд Херсонської області, засуджуючи своїм вироком осіб за ч. 1 ст. 249 КК, конкретизував такі обов'язки наступним чином: «не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти органи кримінально виконавчої інспекції про зміну місця проживання, роботи» [90]. Проте в окремих випадках суди, засуджуючи особу за ст. 249 КК та застосовуючи ст. 75 КК, взагалі не зазначали у своїх вироках обов'язки, які покладаються на засудженого [97].

б) конкретизують їх окремі види, що названі у ст. 76 КК. Так, суди, засуджуючи осіб за злочини, що посягають проти водних ресурсів, та застосовуючи ст.ст. 75, 76 КК, переважно обмежувались зазначенням тих обов'язків, які визначені у ч. 1 ст. 76 КК, ігноруючи вимоги ч. 2 цієї статті КК. При цьому в деяких випадках суди зазначали лише один із таких обов'язків (наприклад, Горностаївський районний суд, засуджуючи особу за ч. 1 ст. 249 КК та застосовуючи ст.ст. 75, 76 КК, поклав на засудженого лише один обов'язок: «повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання» [92]) або декілька обов'язків, названих у ч.ч. 1-3 ст. 76 КК (так, Лановецький

районний суд Тернопільської області своїм вироком засудив особу за ч. 2 ст. 248 КК із застосуванням ст.ст. 75, 76 КК, поклавши на нього такі обов'язки: «1. Не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи. 2. Повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи. 3. Періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи» [102]);

в) визначають зміст та види таких обов'язків як своєрідні «умови» звільнення, надаючи цьому виду звільнення від покарання характеру «умовного». Наприклад, вироком Сарненського районного суду Рівненської області особу було засуджено за ч.ч. 2, 3 ст. 240 КК із застосуванням ст.ст. 75, 76 КК та визнано, що звільнити засудженого «від відбування призначеного покарання, якщо він протягом одного року шести місяців іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки» [107]. В іншому випадку Шахтарський міськрайонний суд суд Донецької області, визнаючи особу винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 240 КК, зазначив у вироку: «звільнити ОСОБА_1 від відбування призначеного покарання у вигляді обмеження волі з випробуванням, якщо вона протягом іспитового строку тривалістю в один рік не вчинить нового злочину і виконає покладені на неї відповідно до ст. 76 КК України обов'язки не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції; повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання або роботи» [110].

Отже, можна стверджувати, що суди у зазначених вище випадках визначають засудженому обов'язки, щоб спростити для уповноваженого органу з питань пробації здійснення контролю за їх виконанням. У жодному разі суди на засуджених не покладали на особу додаткові обов'язки, передбачені п.п. 3-6 ч. 3 ст. 76 КК.

По-п'яте, за злочини, що посягають на водні ресурси, суди застосовують передбачене ч. 5 ст. 74 КК звільнення особи від відбування покарання, якщо минули зазначені у ст. 49 КК строки давності кримінальної відповідальності. Постановляючи рішення про застосування ч. 5 ст. 74 КК, суди зобов'язані:

а) правильно обчислювати та обґрунтувати часові межі спливу зазначених строків (їх початковий та кінцевий моменти). Так, постановою Бериславського районного суду Херсонської області особу було звільнено від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 240 КК, у зв'язку із закінченням строків давності, зазначених у п. 2 ч. 1 ст. 49 КК, рішення про сплив цих строків суд обґрунтував наступним чином: «... підсудному ОСОБА_2 вміняється незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, в даному випадку мінеральної води. Згідно з коментарем до ст. 240 КК України злочин вважається закінченим, якщо вчинено хоча б одне з діянь, вказаних у статті. Таким діянням є незаконний видобуток корисних копалин підсудним ОСОБА_2. Відповідно до податкової звітності, що міститься в матеріалах кримінальної справи, наданої ДПП у Бериславському районі, ПП ОСОБА_2 / код 2073718919/ за період з 01.01.2007р. по 01.04.2008р. звітував та сплачував податки за видобуток та розлив мінеральної води ... Таким чином суд вважає, що днем вчинення злочину та його закінчення є 01.01.2007 р., тобто день, коли підсудним було здійснено незаконний видобуток корисних копалин – мінеральної води. Відповідно до ст. 12 КК України злочин, передбачений ст. 240 ч. 1 КК України, відноситься до злочинів невеликої тяжкості. Ст. 49 ч. 1 п 2. КК України передбачено, що особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироку законної сили минуло три роки у разі вчинення злочину невеликої тяжкості. Злочин вчинений в 2007 р., справа розглядається у 2010 р. тобто на час розгляду справи строки притягнення до кримінальної відповідальності підсудного ОСОБА_2 за скоєний злочин сплинули» [310]. Отже, у цьому випадку суд визначив початок закінчення строку давності з дня вчинення діяння, що є елементом формального складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 240 КК, незалежно від часу настання результату, коли «утворюються» незаконно видобуті корисні копалини. Крім цього, незрозуміло, чому суд не обґрунтував можливість обчислення зазначеного строку залежно від визнання передбачених ст. 240 КК діянь триваючими, продовжуваними або складними. Крім цього, відзначу, що інкриміноване особі цим вироком «незаконне видобування

корисних копалин загальнодержавного значення» не відповідає вимогам ч. 1 ст. 240 КК, яка передбачає відповідальність за порушення встановлених правил охорони надр, у той час, як «незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення» є злочином, зазначеним у ч. 2 цієї статті КК, а не в її ч. 1.

Однак, правила обчислення початкового моменту таких строків залежно від виду одиничних злочинів та/або особливостей юридичних конструкцій складів злочинів залежно від включення або невключення в їх зміст певних наслідків у КК відсутні. З огляду на це можна запропонувати доповнити ч. 1 ст. 49 КК абзацем другим наступного змісту: *«Днем вчинення особою, яка звільняється від кримінальної відповідальності, злочину є день вчинення нею діяння та/або настання його наслідків, передбачених відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу»;*

б) враховувати кількість вчинених злочинів, що утворюють сукупність та впливають на обчислення передбачених у ст. 49 КК строків давності кримінальної відповідальності за один або декілька із таких злочинів. У даному разі суди мають обчислювати початковий та кінцевий моменти таких строків стосовно кожного із злочинів, що утворюють сукупність, окремо (адже такі строки не складаються, не поглинаються, а тривають паралельно один одному).

Що стосується застосування **спеціальної конфіскації** за злочини, що посягають на водні ресурси, то потрібно звернути увагу на наступні основні моменти.

По-перше, у ч. 1 ст. 96¹ КК наведений перелік видів злочинів, які посягають на водні ресурси та за вчинення яких може застосовуватись спеціальна конфіскація. Ці злочини передбачені ст.ст. 239¹, 239², ч. 2 ст. 244, ч. 1 ст. 248, ст. 249 КК. Рішення законодавця про включення цих статей КК у наведений у ч. 1 ст. 96 КК перелік є слушним з огляду принаймні на такі основні причини. Склад кожного із цих злочинів передбачає одержання (утворення) внаслідок вчинення відповідного діяння певного майна, що прямо визначається у п. 1 ч. 1 ст. 96² КК та характерне для злочинів, за вчинення яких застосовується спеціальна конфіскація. Так, склади

злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239² КК, передбачають обернення винним на свою чи іншої особи користь відповідно поверхневого шару земель, як результату закріпленого в ч. 1 цієї статті КК незаконного заволодіння. Ознакою складу злочину, передбаченого в ч. 2 ст. 244 КК є «природні багатства», які досліджуються, розвідуються або розробляються на континентальному шельфі і також можуть обертатись винним на свою чи іншої особи користь. З утворенням певного майна, яке згодом обертається на свою чи іншої особи користь, пов'язані ознаки складів незаконного полювання (ст. 248 КК) та незаконного зайняття водним добувним промислом (ст. 249 КК). Отже, ознаки всіх складів зазначених злочинів передбачають утворення майна в результаті вчиненого винним діяння та його подальше обернення на свою користь чи користь інших осіб. Ілюстрацією є випадки, коли у вирокх суди, засуджуючи осіб за ч. 1 або ч. 2 ст. 249 КК, окремо вказували, наприклад, те, що «на підставі ст.ст.96¹, 96² КК України конфіскувати у власність держави засоби та знаряддя незаконного вилову риби» [88], конфіскації підлягає «знаряддя і засоби промислу та все добуте» [101], «57 штук риби породи «Марена», після вступу вироку в законну силу, конфіскувати на користь держави» [109], «свіжо виловлену рибу, а саме: судака в кількості 8 одиниць, карася в кількості 1 одиниці, ...переданих на реалізацію до ПП «К.» відповідно до накладної ... конфіскувати в дохід держави» [87]. Щоправда, у переважній більшості випадків суди у вирокх обмежувались лише загальною вказівкою на «конфіскацію знарядь і засобів промислу і всього добутого» [95; 101] без належної конкретизації.

По-друге, наведений у п. 1 ч. 1 ст. 96¹ КК перелік видів злочинів, за які застосовується спеціальна конфіскація, є неповним та не враховує механізму вчинення окремих із посягань на водні ресурси, які не пов'язані із вчиненням злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239¹, ч. 2 ст. 244, ч. 1 ст. 248, ст. 249 КК. Так, у п. 1 ч. 1 ст. 96² КК зазначено, що спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності та інше майно одержані внаслідок вчинення злочину та/або є доходами від такого майна. Однак ознаки складів окремих злочинів, які посягають на водні ресурси, але чомусь не передбачені у наведеному в ч. 1 ст. 96-1 КК

переліку, прямо пов'язуються з одержанням особами, які їх вчинили, певного майна внаслідок вчинення таких злочинів, тобто утворенням в результаті злочинних дій такого майна та його подальшого привласнення. Зокрема, передбачений у ч. 2 ст. 240 КК основний склад порушення встановлених правил використання надр та незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення безпосередньо включає результат такого використання та видобутку, коли певним чином утворюються незаконно використані або незаконно видобуті корисні копалини, що згодом обертаються на користь винного чи іншої особи. Одержання певного майна на свою або іншої особи користь характерне також для результату незаконної порубки дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, передбаченої у ст. 246 КК як обов'язкова (конструктивна) ознака складів цього злочину. Такий результат передбачає утворення так би мовити «зрубаних» (порубаних) дерев або чагарників та охоплюється змістом ознаки «незаконна порубка», а також включається у зміст зазначених у ч. 1 цієї статті КК ознаки «істотна шкода» та зазначеної у ч. 4 ознаки «тяжкі наслідки». З огляду на це відсутність цих злочинів у зазначеному в ч. 1 ст. 96¹ КК переліку злочинів, за вчинення яких застосовується спеціальна конфіскація, є необґрунтованим. Тим більше, що у санкціях ч.ч. 2-4 ст. 240 та ч.ч. 1-4 ст. 246 КК законодавець, як це і передбачено у ч. 1 ст. 96¹ КК, встановив основне покарання у виді позбавлення волі (незалежно від того, чи є воно одним єдиним, як наприклад, у санкції ч. 4 ст. 246 КК, або альтернативним разом з іншими основними покараннями, як приміром, у санкції ч. 3 ст. 240 КК, яка альтернативно визначає покарання у виді обмеження волі та позбавлення волі на певний строк).

Ще однією причиною на користь зазначеної позиції можна вважати наявність у санкціях ч.ч. 1-3 ст.ст. 239¹, 239² КК вказівки на «конфіскацію знарядь і засобів заволодіння», в санкціях ч.ч. 3, 4 ст. 240 КК вказівки на «конфіскацію незаконно добутого і знарядь видобування», в санкції ч. 1 ст. 244 КК – «конфіскації всіх знарядь, якими користувалася винувата особа для вчинення злочину або без такої», в санкції ч. 2 ст. 244 КК – «конфіскації обладнання», в санкції ч. 2 ст. 246 КК – «конфіскації незаконно добутого», а в санкціях ч.1 і ч. 2 ст. 249 КК – «конфіскації

знарядь і засобів промислу та всього добутого». Тому суди в своїх вироків окремо вказували на таку конфіскацію. Наприклад, Горностаївський районний суд Херсонської області, засуджуючи своїм вироків особу за ч. 1 ст. 249 КК та призначаючи їй покарання у виді обмеження волі на один рік із застосуванням ст. 75 КК, зазначив: «82 шт. риби «карась сріблястий», 2 шт. риби «окунь», 2 шт. риби «судак», 1 шт. риби «плітка», 2 шт. риби «лящ» та 6 шт. риби «сазан»- конфіскувати в доход держави відповідно до санкції ч.1 ст. 249 КК» [92].

Проте Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» від 18 лютого 2016 року зазначені вказівки на конфіскацію у санкціях ст.ст. 239¹, 239², 240, 244, 246, 249 КК були виключені. У літературі такий законодавчий крок слушно піддається критиці, оскільки «відсутність згадування про конфіскацію незаконно добутого і знарядь видобування в санкції ч. 2 ст. 240 КК України, яка передбачає відповідальність за простий вид досліджуваного посягання, виглядала нелогічною, адже склалось враження, що винувата особа нібито могла залишити незаконно добуте та знаряддя видобування собі» [145, с. 489]. Алогічною видавалась і та обставина, що в санкціях частин 2, 3 і 4 ст. 240 КК не було зазначено, що конфіскації підлягають не тільки засоби видобування, а і засоби порушення правил використання надр [145, с. 489].

Отже, з урахуванням наведеного пропоную змінити редакцію ч. 1 ст. 96-1 КК, включивши у її зміст після чисел «239²,» слова та числа «частинами другою, третьою та четвертою статті 240,», а також після чисел «244» – слова і числа «статтею 246».

4.2. Заходи кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи

Поза межами кримінальної відповідальності особи застосовуються такі заходи кримінально-правового характеру, як: звільнення від кримінальної відповідальності, примусові заходи медичного характеру, примусові заходи виховного характеру, примусове лікування та заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб [61, с. 18].

Зупинимось спочатку на особливостях застосування звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси. Їх застосування поза межами кримінальної відповідальності особи зумовлено, по-перше, відсутністю законодавчого визначення поняття кримінальної відповідальності, у зв'язку з чим включення до її змісту заходів кримінально-правового характеру залежить від того, як розуміється кримінальна відповідальність у цілому [203, с. 714]. Однак ілюстрацією можливого нормативного орієнтиру визначення поняття «кримінальна відповідальність» у кримінальному законі у літературі пропонується ч. 1 ст. 44 КК Республіки Білорусь [64, с. 466], в якій роз'яснюється, що «кримінальна відповідальність виражається у засудженні від імені Республіки Білорусь за вироком суду особи, яка вчинила злочин, та застосуванні на підставі засудження покарання або інших заходів кримінальної відповідальності згідно з чинним Кодексом» [61, с. 466]. Поняття кримінальної відповідальності можна визначати з урахуванням його загального та конкретного змісту. При розкритті загального змісту необхідно враховувати, що поняття кримінальної відповідальності стосується *реагування* держави на вчинений особою злочин та розглядається як вплив на особу, яка вчинила злочин певного виду, та *наявність* несприятливих наслідків для неї, пов'язаних з її осудом державою і застосуванням конкретних заходів кримінально-правового характеру, що передбачені КК і визначені у вироку суду [61, с. 465]. Конкретний зміст поняття кримінальної відповідальності визначається залежно від особливостей

поєднання державного осуду особи, яка вчинила злочин, з видами заходів кримінально-правового характеру. Особливості такого поєднання враховуються при виділенні форм кримінальної відповідальності, що передбачені КК, а саме: а) покарання; б) звільнення від покарання; в) звільнення від відбування покарання; г) умовне незастосування покарання як «особлива форма» кримінальної відповідальності. Тобто зміст цих форм кримінальної відповідальності прямо впливає на її пом'якшення у відповідних формах та залежить від того, яким саме чином державний осуд особи, що вчинила злочин, поєднується з конкретним видом заходів кримінально-правового характеру [61, с. 466].

По-друге, при звільненні від кримінальної відповідальності відсутнім є обвинувальний вирок суду, що у принципі унеможливорює настання кримінальної відповідальності, а тому ті заходи, що не пов'язані з винесенням обвинувального вироку, мають перебувати за межами настання кримінальної відповідальності [424, с. 6-7; 25, с. 176-178].

Зміст тих статей розділу VIII Особливої частини КК, які передбачають відповідальність за посягання на водні ресурси, дозволяє зробити висновок, що окремі з них можуть застосовуватись види звільнення від кримінальної відповідальності, передбачені розділом XII «Звільнення від покарання та його відбування» Загальної частини КК.

По-перше, з урахуванням форми вини та тяжкості злочинів, що посягають на водні ресурси, за вчинення окремих із них можуть застосовуватись такі види звільнення від кримінальної відповідальності, як звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК), звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим (ст. 46 КК). Так, у ст.ст. 45, 46 КК підстава цих видів звільнення від кримінальної відповідальності визначена як «... вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості». Окремі злочини, що посягають на водні ресурси, мають склади, що включають таке психічне ставлення особи до вчиненого діяння та його наслідків, яке характеризується з позиції змісту різних форм вини (умислу та необережності). Якщо вважати такі злочини у цілому необережними, то

зазначені види звільнення від кримінальної відповідальності можуть застосовуватися за злочини, передбачені ст. 239, ч.ч. 1, 2 ст. 239¹, 239², ч. 1 ст.ст. 240, 241, 242, 243, 244, 247, ч. 1 ст. 248, ст.ст. 249, 250, ч. 1 ст. 252, ст. 253 КК, та не можуть застосовуватись за вчинення злочинів, передбачених ст. 236, ч. 3 ст. 239¹, ч.ч. 2, 3 або ч. 4 ст. 240, ст. 245, ч. 2 ст. 248, ч. 2 ст. 252 КК. Однак, якщо названі вище злочини вважати у цілому умисними, що, на мою думку (про це див. нижче), є більш правильним, то зазначені види звільнення від кримінальної відповідальності можуть застосовуватися лише за злочини, передбачені ч. 1 ст. 239, ч. 1 ст. 239¹, ч. 1 ст. 239², ч. 1 ст.ст. 240, ч. 1 ст. 241, ч. 1 ст. 242, ч. 3 ст. 243, ч. 2 ст. 244, ст. 247, ч. 1 ст. 248, ч. 1 ст. 249, ч. 1 ст. 252, ч. 1 ст. 253 КК.

По-друге, підставою звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК) та звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК) є «... вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості» (тобто незалежно від форми вини, але з урахуванням тяжкості цих злочинів). Отже, ці види звільнення від кримінальної відповідальності можуть застосовуватись за злочини, передбачені ст. 239, ч.ч. 1, 2 ст. 239¹, 239², ч. 1 ст.ст. 240, 241, 242, 243, 244, 247, ч. 1 ст. 248, ст.ст. 249, 250, ч. 1 ст. 252, ст. 253 КК.

По-третє, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК), за наявності відповідних підстав, може бути застосовано за вчинення всіх злочинів, що посягають на водні ресурси.

Таким чином, названі вище загальні види звільнення від кримінальної відповідальності можуть застосовуватись практично за всі злочини, що посягають на водні ресурси. Виняток складають ті, що є умисними злочинами середньої тяжкості, а також тяжкими злочинами.

Виходячи з цього, можна виділити основні проблеми, що стосуються підстав та умов видів звільнення від кримінальної відповідальності.

По-перше, окремі із названих вище злочинів містять у своїх складах так звані додаткові, альтернативні або похідні наслідки, психічне ставлення до настання яких, на відміну від ставлення до вчиненого діяння, є необережним (наприклад,

«спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки» у ч. 2 ст. 239 КК, «спричинили тяжкі наслідки» у ч. 3 ст. 239² КК, «спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки» у ч. 2 ст. 242 КК та ін.). За таких умов існує проблема визнання злочинів з такими складами у цілому умисними або необережними, оскільки «компонентом» підстави звільнення, передбаченого ст.ст. 45, 46 КК, є «необережний злочин середньої тяжкості». Отже, у зазначеній ситуації психічне ставлення особи до вчиненого діяння та його наслідків характеризується з позиції змісту двох (різних) форм вини. Потреба визначення злочину в цілому умисним або необережним в окресленій ситуації пояснюється наявністю в чинному КК норм, що включають вказівку на умисний та/або необережний злочин [61, с. 438-439].

Однак врахування особливостей психічного ставлення особи до діяння та його наслідків не здатне визначити особливості тих різновидів наслідків у зазначених вище складах злочинів як таких, що дозволяють визнати злочин у цілому умисним чи необережним, без урахування психічного ставлення або до діяння (дії чи бездіяльності), або до наслідків (тобто в межах інституту вини). Обґрунтування ж підстав визначення злочинів зі складною виною в цілому умисними чи необережними потребує окремого дослідження та має передбачати визначення особливостей форми вини при характеристиці вже визначених різновидів наслідків у складі конкретного злочину. Крім цього, при такому обґрунтуванні має враховуватись специфіка також інших елементів складу злочину (об'єкта злочину, діяння та інших елементів об'єктивної сторони), що можуть бути обов'язковими в складі конкретного злочину (способу, місця, часу, обстановки тощо). Тому без нормативного закріплення зазначених підстав (критеріїв) будь-які висновки неодмінно залишатимуться дискусійними і такими, що потребують узгодження з відповідними нормами Загальної та/або Особливої частини КК [58, с. 345]. Відтак одним із способів виходу із цієї ситуації є запозичення законодавчого досвіду зарубіжних держав, чії кримінальні закони містять визначення форми вини, коли психічне ставлення особи до вчиненого діяння та його наслідків характеризується з

позиції змісту двох (різних) форм вини (наприклад, у ст. 22 УК РБ закріплюються такі положення: «Складна вина характеризується умисним учиненням злочину та необережністю по відношенню до наслідків, що настали в результаті цього злочину, з якими закон пов'язує підвищену кримінальну відповідальність. У цілому такий злочин визначається вчиненим умисно»; ст. 27 КК РФ визначає: «Якщо в результаті вчинення умисного злочину заподіюються тяжкі наслідки, які за законом тягнуть більш суворе покарання та які не охоплювались умислом особи, кримінальна відповідальність за такі наслідки настає тільки у випадку, якщо особа передбачала можливість їх настання, але без достатніх для того підстав самонадіяно розраховувала на їх відвернення, або у випадку, якщо особа не передбачала, але повинна була і могла передбачити можливість настання цих наслідків. У цілому такий злочин визнається вчиненим умисно») [61, с. 440]. З огляду на зазначене можна підтримати пропозицію доповнити Загальну частину КК України новою статтею («Кримінальна відповідальність за злочин, у складі якого поєднуються дві форми вини»), диспозиція якої включала б наступні положення: «У разі настання наслідків вчиненого особою суспільно небезпечного діяння (дії або бездіяльності), що за законом тягнуть більш суворе покарання і не охоплюються її умислом, кримінальна відповідальність настає, якщо ця особа передбачала можливість їх настання, але легковажно розраховувала на їх відвернення, або у випадку, якщо вона не передбачала такої можливості, але повинна була і могла їх передбачити. В цілому такий злочин визнається вчиненим умисно» [58, с. 350].

На мій погляд, можлива редакція статті, яка б визначала особливості злочинів, складі яких поєднували дві форми вини, мала б наступний вигляд:

«Стаття 25¹. Злочин з двома формами вини

Якщо психічне ставлення до наслідків вчиненого особою суспільно небезпечного діяння не є умисним, то кримінальна відповідальність настає у разі, коли її психічне ставлення до цих наслідків мало вигляд злочинної самовпевненості або злочинної недбалості, а злочин у цілому визнається умисним».

По-друге, у визначених у ст.ст. 45-49 КК видах звільнення від кримінальної відповідальності виділяються такі умови, як «після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду» (ст. 45 КК), «примирилася з потерпілим та відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду» (ст. 46 КК), «щиро покаялася» та «протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку» (ч. 1 ст. 47 КК), «на час кримінального провадження внаслідок зміни обстановки вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність або ця особа перестала бути суспільно небезпечною» (ст. 48 КК), «з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком законної сили минули ... строки», названі у ч. 1 ст. 49 КК. Однак суди доволі неоднозначно підходять до визначення окремих із цих умов та їх застосування у разі розгляду питання про звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси. Проведене узагальнення практики застосування звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси, довело, що у переважній більшості таке звільнення здійснювалось у зв'язку з дійовим каяттям на підставі ст. 45 КК. Крім цього, активно застосовувалась ст. 49 КК при звільненні від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності та, у незначних випадках, – ст.ст. 47, 48 КК (відповідно у зв'язку з передачею особи на поруки та у зв'язку із зміною обстановки) (див. таблицю № 2).

А) Застосування звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК).

Згідно зі ст. 45 КК звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям здійснюється, якщо: 1) особа вчинила злочин уперше; 2) діяння належить до злочинів невеликої тяжкості або необережних злочинів середньої тяжкості; 3) встановлено позитивну посткримінальну поведінку винного, яка дістає вияв у щирому каятті особи, активному сприянні розкриттю злочину, повному відшкодуванню завданих збитків або усуненню заподіяної шкоди [386, с. 579].

Аналіз судової практики довів, що суди неоднозначно у своїх рішеннях підходять до:

1) врахування того, що злочин має бути вчинений уперше (у деяких випадках вказівки на це у судових рішеннях взагалі немає [391; 410; 404]). В окремих випадках суди взагалі вказували на те, що особа вперше притягується до кримінальної відповідальності [394; 397; 413];

2) конкретизації у своїх рішеннях щирого каяття, а саме: а) в окремих випадках суди взагалі не вказують на щирість каяття при застосуванні ст. 45 КК [391]; б) у судових рішеннях відсутня належна конкретизація щирого каяття (так, суди переважно обмежувались вказівкою на те, що особа “щиро покалася у вчиненому” [407], “щиро розкалася у вчиненому злочині” [400], “щиро покався” [412], “щиро покався у вчиненні даного злочину” [400] та ін.); в) як відповідних об’єктивних проявів (визнання протиправності вчинку, обіцянки виправитись, висловлення готовності до соціально корисної праці та ін.), що обґрунтовано визнається неправильним, оскільки на сьогодні правоохоронні органи не мають подвійного і доступного методу пізнання, який би дозволив встановити справжність і глибину каяття [155, с.8; 386, с. 582-583] (наприклад, у судових рішеннях); г) виходячи із поєднання об’єктивних проявів та суб’єктивної спрямованості вчинків особи (наприклад, в ухвалі Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 5 грудня 2018 року вказується, що “щире розкаяння характеризує суб’єктивне ставлення винної особи до вчиненого злочину, яке виявляється в тому, що ... визнав свою провину, висловлює жаль з приводу вчиненого”[405]);

3) визначення активного сприяння розкриттю злочину виходячи із: а) загальних характеристик поведінки винного, її об’єктивних та суб’єктивних властивостей (переважно як “активно спряв слідству з метою розкриття злочину” [414], «активно спряв розкриттю злочину» [406; 399] та ін.); б) дій винного, спрямованих на допомогу органам досудового розслідування та суду (наприклад, в ухвалі Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 5 грудня 2018 року активне сприяння розкриттю злочину визначається як «надання

... під час досудового слідства допомоги в установленні обставин кримінального провадження» [405]);

4) конкретизації особливостей відшкодування завданих збитків та усунення заподіяної шкоди. У переважній більшості суди в своїх рішеннях ігнорують таку конкретизацію та просто використовують відповідні формулювання, що закріплені у ст. 45 КК. Жодне із судових рішень не містить детального описання усунутої внаслідок вчиненого злочину шкоди. Суди обмежуються лише загальною вказівкою на повний обсяг такого відшкодування (проте в окремих випадках суди на повноту такого обсягу відшкодування необґрунтовано не вказують, як, приміром, в ухвалі Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 10 червня 2015 року, в якій зазначено: «матеріальна шкода відшкодована» [406]), а в окремих випадках – на матеріальний характер відшкодованих збитків (як, наприклад, в ухвалі Іванківського районного суду Київської області від 4 березня 2014 року, в якій зазначено про те, що винний «повністю відшкодував матеріальну шкоду, яку завдано його діями» [399]). Аналіз судової практики доводить, що відшкодування завданих збитків та усунення заподіяної зазначеними злочинами шкоди суди в своїх рішеннях пов'язують насамперед з грошовою оплатою (компенсацією) вартості предмета злочину (водних ресурсів). У свою чергу повний обсяг відшкодованих збитків та усунутої шкоди суди пов'язують лише з реальними збитками, про які йдеться у ст. 22 ЦК, не беручи до уваги так звану упущену (втрачену) вигоду.

Б) Застосування звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК).

Передбачене ст. 49 КК звільнення від кримінальної відповідальності застосовується за наявності таких умов: 1) закінчення зазначених у ст. 49 КК строків; 2) невчинення протягом цих строків нового злочину середньої тяжкості, тяжкого або особливо тяжкого злочину; 3) неухилення особи від слідства або суду [386, с. 600].

Проведений аналіз судової практики довів, що при застосуванні ст. 49 КК за злочини, що посягають на водні ресурси, в судів виникають труднощі стосовно:

1) визначення початкового моменту перебігу строку давності. У своїх рішеннях суди переважно дотримуються вимог ч. 3 ст. 4 КК про те, що часом вчинення злочину визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності. Отже, суди не порушують вироблений практикою підхід. Тому в тих випадках, коли вчиняються триваючі або продовжувані злочини з матеріальним складом, суди не враховують момент настання наслідків як елемента таких складів (незалежно від того, чи віддалені такі наслідки у часі та/або просторі від вчиненого діяння). Наприклад, в своїй ухвалі Самарський районний суд Дніпропетровської області від 23 січня 2019 року так обґрунтував застосування ст. 49 КК за злочин, основний склад якого у ч. 1 ст. 249 КК включає заподіяння істотної шкоди: «Злочин, передбачений ч. 1 ст. 249 КК України, закінчено 12.05.2015 року, тобто з моменту скоєння злочину минуло більше трьох років, перебіг давності яких не зупинявся та не переривався з підстав, визначених ч. 2, ч. 3 ст. 49 КК» [411];

2) оскільки КК не містить окремого положення про порядок обчислення (перебігу) строків, визначених у ст. 49 КК, при вчиненні триваючих та продовжуваних злочинів, то судовою практикою сформований власний підхід, який в літературі визнається оптимальним: «строк давності стосовно триваючих злочинів обчислюється з часу їх припинення за волею або всупереч волі винного (затримання, явка з повинною, добровільне виконання обов'язку, покладеного на особу під загрозою кримінального переслідування) або з часу настання подій, які трансформують поведінку особи у незлочинну (наприклад, викрадення в неї зброї, яка незаконно зберігалась, смерть або досягнення повноліття дитиною, від тримання якої у формі сплати аліментів ухилявся винний)» [386, с. 601-602] (див., наприклад, ухвалу Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 7 червня 2016 року про звільнення за ст. 49 КК особи, яка вчинила передбачене ч. 1 ст. 249 КК незаконне зайняття водним добувним промислом 20 квітня 2013 року [414]). При визначенні початку строків давності у разі вчинення продовжуваних злочинів слід враховувати час вчинення останнього з передбачених у ч. 2 ст. 32 КК «тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром» (див., наприклад, ухвалу

Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 12 червня 2015 року про застосування ст. 49 КК у разі, коли спочатку винний «явно виходячи за межі наданих йому повноважень, вчинив порушення правил охорони вод», а після цього «незаконно встановив у воді р. Самара Дніпровського водосховища (водойми загального користування) у м. Новомосковську Дніпропетровської області заздалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову» та «продовжуючи реалізовувати свій злочинний умисел, за допомогою забороненого знаряддя лову ... зняв раніше встановлені ним сітки, в якій знаходилась виловлена риба, тим самим незаконно виловивши з води ... водні живі біоресурси»; при обчисленні строків давності суд врахував момент вчинення останнього із названих діянь [409]);

3) визначення кінцевого моменту перебігу строку давності як передбаченого у ч. 1 ст. 49 КК «дня набрання вироком законної сили». Тому в проаналізованих судових рішеннях суди дотримувались правила, згідно з яким спливання строку давності до моменту набрання законної сили вироком суду є обов'язковою умовою звільнення підсудного від кримінальної відповідальності за ст. 49 КК в суді, якщо така особа надала свою згоду на таке звільнення (див., наприклад, ухвалу Дергачівського районного суду Харківської області від 11 грудня 2018 року, в якій строк давності за ст. 49 КК обчислювався у разі вчинення «у період часу з 01.10.2011 по 30.11.2012» передбаченого ч. 2 ст. 240 КК самовільного незаконного видобутку корисних копалин загальнодержавного значення – підземних прісних вод, – вчинивши при цьому «дії, які дозволяються тільки у виняткових випадках за наявності спеціального дозволу»; оскільки злочин, передбачений ч. 2 ст. 240 КК, є злочином середньої тяжкості, то суд в своїй ухвалі врахував положення п. 3 ч. 1 ст. 49 КК та звільнив підсудного від кримінальної відповідальності, оскільки «з дня вчинення минуло більше п'яти років» [395]).

В) Застосування звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК).

Цей вид звільнення від кримінальної відповідальності застосовується за наявності наступних умов: 1) вчинення особою вперше злочину невеликої або

середньої тяжкості; 2) щире каяття особи, що звільняється від кримінальної відповідальності; 3) клопотання колективу підприємства, установи чи організації про передачу такої особи на поруки.

Проведений аналіз судової практики довів, що суди переважно дотримувались вимоги оцінювати зміст такого клопотання залежно від наявності в ньому: 1) мотивованого прохання відповідного колективу звільнити від кримінальної відповідальності особу, яка вчинила заборонене КК діяння, і передати її на поруки; 2) зобов'язання колективу здійснювати заходи виховного характеру, спрямовані на недопущення вчинення особою, взятою на поруки, нових злочинів, а також своєчасно повідомляти про обставини, які перешкоджають виконанню виховної функції [386, с. 592] (див., наприклад, ухвалу Дніпровського районного суду м. Херсона від 2 червня 2015 року, в якій суд окремо зазначив про те, що “колектив товариства просить звільнити ОСОБА_2 від кримінальної відповідальності, передбаченої ст. 249 ч. 1 КК України ... та передати їм особу на поруки, при цьому колектив зобов'язується здійснювати заходи виховного характеру, спрямовані на недопущення вчинення особою, взятою на поруки, нових злочинів, а також повідомляти про обставини, які перешкоджають виконанню виховних функцій” [396]).

Проте у всіх проаналізованих рішеннях суди визнавали виправданим передачу на поруки за наявності особливих відносин між колективом та особою, яка вчинила злочин, що у принципі є неприпустимим. У літературі неприпустимість такої передачі пояснюється тим, що належний виховний вплив на таку особу колектив справити не спроможний [160, с. 110-115; 386, с. 593]. Прикладом є ухвала Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 4 жовтня 2013 року, якою здійснювалось звільнення від кримінальної відповідальності за ст. 47 КК головного інженера ПрАТ «Нью Сервіс», який вчинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 242 КК. У цій ухвалі суд відзначив, що особа “працює головним інженером ПрАТ «Нью Сервіс», колектив якого просить передати його на поруки, а підозрюваний бажає спокутувати свою провину перед членами трудового колективу та виправити свою поведінку” [390]. В іншому випадку

Краснолиманський міський суд Донецької області своєю ухвалою від 8 серпня 2018 року на підставі ст. 47 КК звільнив завідуючого господарством КЛПЗ «Лиманська Центральна районна лікарня» від кримінальної відповідальності за вчинення злочину, передбаченого ч. 2 ст. 240 КК, та передав його на поруки трудовому колективу КЛПЗ «Лиманська Центральна районна лікарня», в якому він працює [402]. Ще в одному випадку ухвалою Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 8 травня 2014 року було звільнено від кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ч. 2 ст. 240 КК, начальника відділу водопостачання Відокремленого підрозділу «Куп'янське будівельно-монтажне експлуатаційне управління Державного підприємства «Південна залізниця» на підставі ст. 47 КК за клопотанням адміністрації та трудового колективу цього підрозділу [403].

Г) Застосування звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК).

У цій статті КК названо два випадки звільнення особи від кримінальної відповідальності. Першим є втрата вчиненим діянням внаслідок зміни обстановки суспільної небезпечності, а другим – те, що особа перестала бути суспільно небезпечною. Проведений аналіз судової практики продемонстрував, що до врахування і оцінки кожного із цих випадків при звільненні особи від кримінальної відповідальності у разі вчинення нею злочину, що посягає на водні ресурси, суди в своїх рішеннях підходять неоднозначно.

1) втрату вчиненим діянням суспільної небезпечності суди пов'язують передусім з істотними економічними змінами у державі, що не залежать від волі особи, яка вчинила злочин конкретного виду. Наприклад, в ухвалі Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 27 червня 2013 року втрата діянням, вчиненим «особою, яка відповідальна на підприємстві за видобування підземної води, яка відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення» та передбаченим ч. 2 ст. 240 КК, суспільної небезпечності обґрунтовувалась наступним чином: «Діяння втратило суспільну небезпечність, оскільки

підприємство 20.05.2013 року отримало спеціальний дозвіл на користування надрами» [401];

2) при визнанні того, що особа перестала бути суспільно небезпечною, суди в своїх рішеннях враховували наступні фактичні обставини:

а) посткримінальну поведінку особи, пов'язану із здійсненням нею оплати заподіяних збитків (наприклад, в ухвалі Новотроїцького районного суду Херсонської області від 17 квітня 2013 року втрата директором ТОВ «Сиваське РТП», який вчинив «не маючи дозволу ... незаконне видобування води у кількості 11,7 тис. кубометрів, яка ... віднесена до корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення, чим державі внаслідок самовільного водоспоживання було завдано збитків на суму 7886,66 тис. гривень» суспільної небезпечності конкретизувалась судом наступним чином: «Враховуючи те, що обвинувачений ... отримав дозвіл від державного управління охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області на спеціальне водокористування для ТОВ «Сиваське РТП» до 01.01.2016 року та ... здійснив платіж за спеціальне водокористування у сумі 8974,35 гривень, тому вищевказане є гарантією, що він у майбутньому не вчинятиме тотожних кримінальних правопорушень, поважно ставитиметься до правил поведінки правослухняної людини, встановлених у державі та суспільстві, та буде поводити себе як законослухняний громадянин» [408]);

б) усунення особою, що звільняється від кримінальної відповідальності, причин вчинення нею злочину певного виду (так, в ухвалі Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 25 березня 2014 року зазначено, що винний у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 240 КК, «перестає бути суспільно небезпечною особою, оскільки усунені обставини, що спричинили вчинення ним злочину та усунено можливість вчинення ним злочину у майбутньому» [403]; щоправда, конкретизацію таких обставин суд у своєму рішенні не зробив);

в) розірвання (закінчення) трудових відносин особи із роботодавцем, що позбавляє особу, яка звільняється від кримінальної відповідальності, можливості

вчинити новий злочин (наприклад, ухвалою Збаразького районного суду Тернопільської області від 6 листопада 2013 року було звільнено від кримінальної відповідальності за ст. 48 КК начальника Збаразького міського комунального підприємства «Збараж» Тернопільської області, який вчинив злочин, передбачений ч. 1 ст. 242 КК, та вказано, що втрата цією особою суспільної небезпечності підтверджується тим, що вона «не працює на посаді начальника Збаразького міського комунального підприємства «Збараж» Тернопільської області», у зв'язку із зайняттям якої і був вчинений злочин (на час розгляду справи звільнений з посади)» [398]; в іншому випадку Голованівський районний суд Кіровоградської області своєю ухвалою від 9 червня 2015 року звільнив особу, що вчинила злочин, передбачений ч. 2 ст. 240 КК, від кримінальної відповідальності на підставі ст. 48 КК, вказавши: «посткримінальна поведінка ... свідчить про те, що підозрювана перестала бути суспільно небезпечною особою, оскільки після виявлення кримінального правопорушення ... була звільнена від виконання обов'язків за водопостачання та облік» [392]);

г) наявність (виникнення) трудових відносин особи із роботодавцем, що позбавляє її можливості вчинити новий злочин у майбутньому (наприклад, в ухвалі Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 27 червня 2013 року при обґрунтуванні втрати особою суспільної небезпечності суд вказав на таке: «Обвинувачений ... не є суспільно небезпечною особою – працює на підприємстві «Мотордеталь-Конотоп» [401]);

г) випадки, коли відсутність та наявність трудових відносин особи із роботодавцями, що позбавляють її можливості вчинити новий злочин, поєднуються між собою (так, в ухвалі Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 25 березня 2014 року, якою директор комунального підприємства «Військове містечко» був звільнений від кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ч. 2 ст. 240 КК, на підставі ст. 48 КК, було зазначено про те, що винний «станом на час розгляду справи ... не є директором КП «Військове містечко», а працює директором КП «Грушівське

сільське комунальне господарство» ... і ... не є суспільно небезпечною особою в розумінні КК України, оскільки не є посадовою особою» [403]);

д) наявність в особи, що звільняється від кримінальної відповідальності, певних психологічних, фізіологічних властивостей (наприклад, Городенківський районний суд Івано-Франківської області в своїй ухвалі від 3 грудня 2015 року втрату особою суспільної небезпечності обґрунтував з огляду на те, що винний «не працює, є інвалідом 3-ї групи, за місцем проживання характеризується позитивно, на обліку в нарколога і психіатра не числиться» [393]).

Оцінюючи наведені підходи судів стосовно врахування зазначених обставин у визначенні втрати особою суспільної небезпечності, зауважу, що суди необґрунтовано визнавали зміною обстановки розірвання (закінчення) трудових відносин винного із роботодавцем (його звільнення з посади) та, навпаки, наявність (виникнення) таких трудових відносин (його влаштування на певну посаду) передусім тому, що така поведінка особи, що звільняється від кримінальної відповідальності, може об'єктивно і/або суб'єктивно свідчити про реалізацію нею наміру уникнути кримінальної відповідальності або про те, що звільнення здійснювалось за ініціативою роботодавця та було прямо пов'язано із вчиненням злочину [45, с. 115].

Крім цього, потрібно зазначити, що законодавець відмовився від передбачення у розділі VIII Особливої частини КК спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності. Тому окремої уваги потребує питання про доцільність включення у цей розділ таких спеціальних видів звільнення від кримінальної відповідальності.

По-перше, злочини, що посягають на водні ресурси, порушують публічні (держави та суспільства в цілому) та приватні інтереси у галузі водокористування. Підтвердженням цьому є положення «вступної частини» постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10 грудня 2004 року № 17: «злочини ... проти довкілля посягають на суспільні відносини у сфері охорони конституційного права громадян на безпечне довкілля, а також у сфері охорони, використання, збереження і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання й усунення негативного

впливу господарської та іншої діяльності людини на навколишнє природне середовище, збереження генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій, а також природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною».

По-друге, складність обчислення таких обов'язкових елементів (ознак) складів злочинів, що посягають на водні ресурси, як предмет злочину та наслідки, про що вказувалось у попередніх розділах роботи. Тому при доповненні розділу VIII Особливої частини КК спеціальними видами звільнення від кримінальної відповідальності потрібно включати в їх зміст умови, пов'язані із відшкодуванням або усуненням заподіяної шкоди, що сприятиме запобіганню таких злочинів та ліквідації наслідків, заподіяних ними. Тим більше, що одним із основних принципів охорони довкілля у п. «й» ч. 1 ст. 3 Закону «Про охорону навколишнього...» називається: «поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища».

Проведений у цій роботі аналіз механізму посягань на водні ресурси дозволяє визнати доцільним передбачити спеціальні види звільнення у ч. 5 ст. 240, ч. 3 ст. 242 та ч. 4 ст. 243 КК. Зокрема, у ч. 5 ст. 240 КК потрібно передбачити: *«5. Особа, яка вперше вчинила будь-яке із діянь, передбачених частиною першою, другою або третьою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення її до кримінальної відповідальності за вчинений злочин припинила порушення правил охорони або використання надр та усунула шкоду, завдану таким порушенням, а також відшкодувала шкоду, завдану життю, здоров'ю людей та довкіллю»*. Відповідно у ч. 3 ст. 242 КК слід передбачити: *«3. Особа, яка вперше вчинила будь-яке із діянь, передбачених частиною першою або другою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення її до кримінальної відповідальності за вчинений злочин припинила порушення правил охорони водних об'єктів та усунула шкоду, завдану таким порушенням, а також відшкодувала шкоду, завдану життю, здоров'ю людей, об'єктам тваринного і рослинного світу, водним об'єктам»*. У ч. 4 ст. 243 КК необхідно закріпити таке положення: *«4. Особа, яка вперше вчинила будь-яке із*

діянь, передбачених частиною першою, другою або третьою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення її до кримінальної відповідальності за будь-який із злочинів, передбачених цією статтею, припинила забруднення моря та усунула шкоду, завдану таким забрудненням, а також відшкодувала шкоду, завдану життю, здоров'ю людей, живим ресурсам моря та законним видам використання моря».

Ще одними заходами кримінально-правового характеру, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи та які слід розглянути у цій праці, є передбачені розділом XIV¹ Загальної частини КК **“заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб”**.

23 травня 2013 року ВРУ прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб)» (далі – Закон «Про внесення змін ...»), яким Загальну частину КК доповнено розділом XIV¹ «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». На відміну від проекту Закону № 2032 Закон «Про внесення змін ...» визначив підстави для застосування зазначених заходів до юридичних осіб (ст. 96³ КК), а саме: вчинення її уповноваженою особою: 1) від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених ст.ст. 209, 306, ч. 1 і ч. 2 ст. 368³, ч. 1 і ч. 2 ст. 368⁴, ст.ст. 368⁴, ст.ст. 369, 369² КК; 2) від імені юридичної особи будь-якого зі злочинів, передбачених ст.ст. 258-258⁵ КК. При цьому зміст поняття уповноважених осіб юридичної особи та вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 209, 306, ч. 1 і ч. 2 ст. 368³, ч. 1 і ч. 2 ст. 368⁴, ст.ст. 368⁴, ст.ст. 369, 369², 258-258⁵ КК, «... в інтересах юридичної особи» розкривається відповідно до п.п. 1, 2 примітки до ст. 96³ КК. Також слід враховувати, що поняття самих заходів кримінально-правового характеру, які застосовуються до юридичних осіб, Закон «Про внесення змін ...» не розкриває, а визначає лише види таких заходів, зокрема: штраф, конфіскація майна та ліквідація (ст.ст. 96⁶-96⁹ КК) [66, с. 156-157; 25, с. 176].

П.С. Берзін та В.О. Гацелюк слушно зазначають, що запропонований Законом «Про внесення змін ...» підхід відтворює «опосередковане» визначення змісту названих вище заходів, коли їх розуміння впливає із змісту інших понять (зокрема, тих, що стосуються конкретних видів таких заходів, а також загальних правил їх застосування до юридичних осіб (ст. 96¹⁰ КК) та їх застосування за сукупністю злочинів (ст. 96¹¹ КК)). Тому такий підхід фактично заважає: а) зрозуміти сутність цих заходів, співставивши їх з сутністю заходів кримінально-правового характеру (їх різновидами); б) визначити їх співвідношення з окремими формами кримінальної відповідальності, а також в) визначити функції, які виконують заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб [66, с. 157].

Підтримуючи підхід, що зазначені заходи не є самостійною формою кримінальної відповідальності¹, доцільно звернути увагу на те, що за вчинення злочинів, які посягають на водні ресурси, застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб у розділі XIV Загальної частини КК не передбачається. Однак можливістю їх застосування за окремі із таких злочинів все ж не можна нехтувати, оскільки ще у 1978 році Європейський комітет з проблем злочинності Ради Європи рекомендував визнати юридичних осіб відповідальними за екологічні злочини. Ця ж рекомендація була свого часу реалізована у законодавстві низки європейських країн (наприклад, Англії та Франції). Така сама рекомендація міститься у рішеннях Сьомого (1985 рік) та Дев'ятого (1995 рік) Конгресів ООН із запобігання злочинності та поведження з правопорушниками [278, с. 346; 117, с. 13].

---

¹ [118, с. 401-402]. Доцільно нагадати, що свого часу в літературі зверталась увага на незрозумілість формулювання «підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру». У Законі «Про внесення змін ...» при визначенні вказаних підстав зазначається, що ними є вчинення уповноваженою особою юридичної особи від її імені та/або в інтересах відповідних злочинів. Тому виникають запитання стосовно: а) якщо при визначенні вказаних підстав для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру враховується вчинення названими особами злочинів певних видів, то як само такі підстави співвідносяться з підставою кримінальної відповідальності, визначеною в ч. 1 ст. 2 КК? б) якщо зазначені поняття («підстави для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру» та «підстава кримінальної відповідальності») співвідносяться як різнопорядкові, то за наявності різних із цих підстав вчинені злочини тягнуть в одному випадку застосування заходів кримінально-правового характеру (зокрема, в тому випадку, коли перелічені вище злочини певних видів учиняються уповноваженою особою від імені та/або в інтересах юридичної особи), а в іншому – кримінальну відповідальність? ([66, с. 157-158]).

Згідно з ч. 1 ст. 96-6 КК до юридичних осіб судом можуть бути застосовані такі заходи кримінально-правового характеру, як: 1) штраф; 2) конфіскація майна; 3) ліквідація. На рівні регулятивного законодавства застосування заходів, пов'язаних з юридичною відповідальністю юридичних осіб, передбачена у ВК, Законі «Про охорону навколишнього...» та Законі «Про оцінку впливу на довкілля». Так, у главі 23 («Відповідальність за порушення водного законодавства») ВК міститься ст. 110, яка визначає деякі особливості юридичної відповідальності за порушення водного законодавства (зокрема, згідно з ч. 1 ст. 110 ВК такі порушення «тягнуть за собою дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність згідно з законодавством України», а відповідно до ч. 4 цієї статті ВК «законодавством України може бути встановлено відповідальність і за інші правопорушення щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів»). У ч. 3 ст. 110 ВК визначені види правопорушень, які частково співпадають з відповідними формами злочинів, що посягають на водні ресурси. Так, передбаченому в ст. 239² КК незаконному заволодінню землями водного фонду в особливо великих розмірах відповідає зазначене у п. 1 ч. 3 ст. 110 ВК «самовільне захоплення водних об'єктів». Формам злочинів, передбачених ст.ст. 242, 243 КК, відповідають названі у п. 2 ч. 3 ст. 110 ВК «забруднення та засмічення вод» та у п. 10 ч. 3 цієї статті ВК «незаконне створення систем скидання зворотних вод у водні об'єкти, міську каналізаційну мережу або зливну каналізацію та несанкціонованому скиданні зворотних вод», а окремим формам порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 КК) частково відповідають «руйнування русел річок, струмків та водотоків або порушення природних умов поверхневого стоку під час будівництва і експлуатації автошляхів, залізниць та інших інженерних комунікацій» (п. 4 ч. 3 ст. 110 ВК), «введення в експлуатацію підприємств, комунальних та інших об'єктів без очисних споруд чи пристроїв належної потужності» (п. 5 ч. 3 ст. 110 ВК), «самовільному проведенні гідротехнічних робіт (будівництво ставків, дамб, каналів, свердловин)» (п. 7 ч. 3 цієї статті ВК), «пошкодження водогосподарських та гідрометричних споруд і пристроїв, порушенні правил експлуатації та встановлених режимів їх роботи» (п.

9 ч. 3 ст. 110 ВК), «незаконне створення систем скидання зворотних вод у водні об'єкти, міську каналізаційну мережу або зливну каналізацію та несанкціонованому скиданні зворотних вод» (п. 10 ч. 3 цієї статті ВК). Назване у п. 6 ч. 3 ст. 110 ВК «недотримання умов дозволу або порушення правил спеціального водокористування» лише частково співпадає з формами передбаченого в ч. 2 ст. 240 КК порушення встановлених правил використання надр. Водночас зазначене у п. 9 ч. 3 ст. 110 ВК «пошкодження водогосподарських та гідрометричних споруд і пристроїв» може частково співпадати з формами умисного пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду (ст. 252 КК). Окремим формам безгосподарського використання земель (ст. 254 КК) частково відповідає назване у п. 11 ч. 3 ст. 110 ВК «використання земель водного фонду не за призначенням». Зазначені у п.п. 12, 13 ч. 3 ст. 110 ВК «неповідомлення (приховування) відомостей про аварійні ситуації на водних об'єктах» та «відмова від надання (приховуванні) проектної документації та висновків щодо якості проектів підприємств, споруд та інших об'єктів, що можуть впливати на стан вод, а також актів і висновків комісій, які приймали об'єкт в експлуатацію» лише частково співпадають з відповідними формами злочинів, передбачених ст.ст. 236, 237, 238 КК. Передбаченому в ст. 243 КК забрудненню моря частково відповідає назване у п. 14 ч. 3 ст. 110 ВК «порушення правил охорони внутрішніх морських вод та територіального моря від забруднення та засмічення» [25, с. 177].

У Законі «Про охорону навколишнього .....» передбачено, що «місцеві ради несуть відповідальність за стан навколишнього природного середовища на своїй території і в межах своєї компетенції ...» (ч. 1 ст. 15), а також те, що «порушення законодавства України про охорону навколишнього природного середовища тягне за собою встановлену цим Законом та іншим законодавством України дисциплінарну, адміністративну, цивільну і кримінальну відповідальність» (ч. 1 ст. 68) та «законодавством України може бути встановлено відповідальність і за інші порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища» (ч. 3 ст. 68). Крім цього, у ч. 2 ст. 68 названого Закону наводиться перелік

«порушень законодавства про охорону навколишнього природного середовища», який частково співпадає з відповідними злочинами, що посягають на водні ресурси. Так, з окремими формами злочину, передбаченого у ст. 236 КК, частково співпадають такі види зазначених у п.п. «а»-«е» ч. 2 ст. 68 Закону правопорушень, як: порушення прав громадян на екологічно безпечне навколишнє природне середовище; порушення норм екологічної безпеки; порушення вимог законодавства про оцінку впливу на довкілля, у тому числі подання завідомо неправдивого звіту з оцінки впливу на довкілля чи висновку з оцінки впливу на довкілля; неврахування у встановленому порядку результатів оцінки впливу на довкілля та невиконання екологічних умов, визначених у висновку з оцінки впливу на довкілля; порушення екологічних вимог при проектуванні, розміщенні, будівництві, реконструкції, введенні в дію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів. З формами злочинів, передбачених ст.ст. 239, 242, 243 КК, частково співпадає передбачене п. «є» ч. 2 ст. 68 названого Закону «допущення наднормативних, аварійних і залпових викидів і скидів забруднюючих речовин та інших шкідливих впливів на навколишнє природне середовище», а формам злочинів, передбачених ст.ст. 239¹, 239², 240 КК, відповідають зазначені у п.п. «ж», «з» ч. 2 ст. 68 Закону «перевищення лімітів та порушення інших вимог використання природних ресурсів» та «самовільне спеціальне використання природних ресурсів». Водночас назване в п. «і» ч. 2 ст. 68 Закону «невжиття заходів щодо попередження та ліквідації екологічних наслідків аварій та іншого шкідливого впливу на навколишнє природне середовище» лише частково співпадає з формами злочинів, передбачених ст.ст. 242, 243 КК [25, с. 179].

Важливою у цьому плані є також вказівка у ч. 2 ст. 15 Закону «Про оцінку впливу на довкілля» на те, що «особи, винні в порушенні законодавства про оцінку впливу на довкілля, притягаються до дисциплінарної, адміністративної, цивільної чи кримінальної відповідальності». У свою чергу ст. 15 цього Закону визначає правопорушення у сфері оцінки довкілля, які частково співпадають з окремими формами передбаченого ст. 236 КК порушення порядку здійснення оцінки впливу

на довкілля. За вчинення таких правопорушень ст. 16 названого Закону передбачає такий правовий захід, як тимчасова заборона (зупинення) та припинення діяльності підприємств у разі порушення ними законодавства про оцінку впливу на довкілля. Так, згідно з ч. 2 ст. 16 Закону тимчасово забороняється (зупиняється) діяльність підприємств у разі порушення ними законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля, зокрема у разі недотримання під час провадження господарської діяльності, експлуатації об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, екологічних умов, передбачених у висновку з оцінки впливу на довкілля, рішеннях про провадження планованої діяльності та проектах будівництва, розширення, перепрофілювання, ліквідації (демонтажу) об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, а також змін у цій діяльності або подовження строків її провадження, – до моменту забезпечення виконання таких екологічних умов.

Висновки до розділу 4

1. Серед заходів кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності особи, пріоритет має надаватися поряд з покараннями майнового характеру, покарання, пов'язані з обмеженням особистої свободи злочинця. Своєю чергою, застосування такого заходу, як звільнення від покарання та його відбування, має бути обмежено. Крім того, дисертантом запропоновано застосовувати спеціальну конфіскацію грошей, цінностей та іншого майна за порушення правил охорони і використання надр (ч.ч.2-4 ст. 240 КК) та незаконну порубку лісу (ст. 246 КК)

2. Серед заходів кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи, в окремих випадках слід передбачити звільнення від кримінальної відповідальності та заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб. Водночас потрібно також враховувати, що у п.п. 1, 4 ч. 1 ст. 96³

КК «компоненти» підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру визначені як «вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів ...».

ВИСНОВКИ

На підставі комплексного дослідження теоретичних і прикладних проблем кримінально-правової охорони водних ресурсів розроблено теоретичну модель побудови цілісної системи норм, що забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів. Крім цього, переважна більшість таких проблем залишається невирішеною з боку науковців, законодавця та правозастосовчих органів. З огляду на це в роботі запропоновано такі напрями їх вирішення.

1. Побудова цілісної системи норм, що забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів, потребує послідовного дослідження: поняття водних ресурсів як об'єкту кримінально-правової охорони, механізму вчинення посягань на водні ресурси, особливостей таких посягань і заподіяної ним шкоди, яка враховується у відповідних складах злочинів, а також у вирішенні основних проблем заходів кримінально-правового характеру, які можуть застосовуватись за вчинення таких злочинів.

Під водними ресурсами як компонентом кримінально-правової охорони слід розглядати такий елемент довкілля, який утворюється природним та (або) неприродним способом і охоплює: 1) підземні, поверхневі, внутрішні морські води та територіальне море, які мають межі, об'єм та встановлений режим водокористування; 2) природні багатства, які перебувають у невід'ємному зв'язку з водними об'єктами (зокрема, водні біологічні ресурси, земельні ділянки, що перебувають під водними об'єктами, природні ресурси континентального шельфу, надра та інші).

З огляду на зазначене створення цілісної системи кримінально-правової охорони водних ресурсів потребує врахування змісту і взаємозв'язку їх компонентів, їх значення для охорони і використання водних ресурсів в цілому, а також соціально-економічного та кримінально-правового значення основних інтересів його учасників та існуючих між ними відносин. Такий підхід дозволяє виявити, які компоненти водних ресурсів взято під кримінально-правову охорону.

2. Виходячи з визнання охоронюваними КК соціальними цінностями потерпілого від злочину, його прав, свобод та інтересів, інтересів держави, соціальних зв'язків між членами суспільства з приводу реалізації ними належних їм прав, свобод та інтересів, а також між членами суспільства та державою, пропонується наступні види шкоди у складах злочинів, що посягають на водні ресурси: екологічна шкода (шкода, що заподіюється водній екологічній системі); шкода людині (її життю та здоров'ю); економічна шкода (шкода, що заподіюється при використанні водних ресурсів).

З позиції соціальних цінностей, які беруться під кримінально-правову охорону, «потенційно» можуть зазнати істотної шкоди та стати об'єктом злочину, слід вважати: 1) права, свободи та правоохоронювані інтереси фізичних та юридичних осіб, що задіяні у процесі використання водних ресурсів, виконання контрольних функцій за їх обігом; 2) потерпілі (фізичні особи, яким було спричинено фізичну чи матеріальну шкоду внаслідок злочинного посягання на водні ресурси); 3) соціальні зв'язки між учасниками взаємодії з приводу обігу водних ресурсів, реалізації їх прав, свобод та інтересів, що набувають форму правовідносин.

3. Аналіз вітчизняного і зарубіжного законодавства свідчить про те, що першу згадку про забезпечення кримінально-правової охорони водних ресурсів можна зустріти ще в епоху Київської Русі. На теренах сучасної України відповідальність за злочини у сфері водокористування (в нинішньому їх розумінні) з'явилася в приписах Руської Правди, які в подальшому розвивались у вітчизняному законодавстві аж до прийняття чинного КК. Прискіпливе дослідження законодавство окремих зарубіжних країн, дозволило зробити висновок, що в багатьох із них кримінально-правова охорона водних ресурсів забезпечується шляхом криміналізації певних діянь та розміщення норм, що встановлюють кримінальну відповідальність, у кодифікованих нормативно-правових актах, що свідчить про подібність законодавчої процедури, підкреслює зручність використання у правозастосовній діяльності та відповідає загальним принципам побудови кримінального законодавства й нашої держави.

4. Проаналізовані законодавчі акти зарубіжних країн включають типові та нетипові форми посягань на водні ресурси, характеристику їх складових елементів. Розрізняються такі форми посягання за наступними підставами: а) особливості заподіяння шкоди водним ресурсам та його складовим компонентам та б) особливості взаємозв'язку юридичних конструкцій, передбачених законодавчими актами, з вчиненим посяганням та фактично заподіяною ним шкодою водним ресурсам (особливості поєднання у змісті таких юридичних конструкцій певних властивостей посягань на водні ресурси та заподіяної ними шкоди).

Типовими формами зазначених посягань вважаються ті, що відображають істотні, найбільш поширені характеристики посягання та заподіяваної ним шкоди будь-якої країни (або більшості країн) зі схожою системою забезпечення кримінально-правової охорони водних ресурсів, а саме: забруднення, засмічення та виснаження вод (водних об'єктів); незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом; забруднення моря, тобто ті посягання, які передбачають забруднення моря і як дію, і як результат.

Нетиповість посягань полягає у відображенні в законодавстві певної країни окремих, особливих та специфічних властивостей протиправного діяння та заподіяваної ним шкоди, внаслідок чого порушуються суспільні відносини, завдається шкоди матеріальним цінностям та благам, пов'язаним з процесом обігу, використання, відновлення водних ресурсів лише деяких країн, зокрема: спричинення браку питної води або введення шкідливих речовин до резервуарів або водопровідних труб, внаслідок чого виникає загроза життю або здоров'ю людей; скидання, впровадження або виділення матеріалів або іонізуючої радіації в воду або море, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити їх якості чи в значній мірі або на значній території створюють небезпеку для тварин, рослин чи грибів або життя або здоров'я людей; виробництво, обробка, використання, володіння, зберігання, транспортування, імпорт, експорт або утилізація ядерного матеріалу або інших небезпечних радіоактивних речовин, які протягом тривалого періоду часу або значною мірою можуть зашкодити якості води або моря або значною мірою чи на значній території

створять загрозу для існування тварин, рослин чи грибів, небезпеку для життя або здоров'я людей; незаконний викид речовин, енергії або відходів у навколишнє середовище, якщо це створює ризик нанесення значної шкоди якості води; вчинення підпалу, затоплення, вибуху, застосування отруйних речовин або вчинення інших небезпечних дій, спрямованих на руйнування портів, річок, водних джерел, пляжів; незаконне розміщення, зберігання або викид в землю, воду або атмосферу радіоактивних забруднюючих речовин, що містять джерела інфекційних захворювань, отруйних або інших небезпечних відходів, якщо це призвело до серйозної екологічної катастрофи, завдавши значної шкоди державному або приватному майну або життю і здоров'ю людей, а ті самі діяння, якщо вони спричинили особливо тяжкі наслідки; порушення закону та інших загальних положень про захист довкілля, що безпосередньо чи опосередковано спровокує випромінювання, проливання, опромінення, витяг або екскавацію, знесення, шум, вібрацію, вилив або зберігання в наземних, морських чи ґрунтових водах речовин, які можуть заподіяти тяжкий збиток для рівноваги в природних системах; зміну або порушення водного режиму всупереч встановленим правилам; порушення Закону про навколишнє середовище при зберіганні або переміщенні відходів та шкідливих речовин, внаслідок чого спричиняється значна шкода або виникає загроза її спричинення навколишньому середовищу; діяння, пов'язані з деталізацією ознак місця (забруднення вод на особливо охоронюваних природних територіях; на територіях з надзвичайною екологічною ситуацією) і т. д.

5. Зміст норм, закріплених в Особливій частині КК, дозволяє стверджувати, що кримінально-правова охорона водних ресурсів забезпечується на трьох «рівнях»:

1) конкретному – при виділенні складів злочинів, в яких водні ресурси є одним єдиним безпосереднім об'єктом злочину (ст.ст. 242, 243 КК);

2) спеціальному – при передбаченні складів злочинів, в яких водні ресурси є одним із основних безпосередніх об'єктів злочинів певних видів (ст.ст. 239², 244, ст. 249, 250 КК);

3) загальному – при виділенні складів злочинів, в яких водні ресурси та/або їх «компоненти» мають значення не основного (тобто єдиного чи альтернативного, як для попередніх двох «рівнів») безпосереднього об'єкта, а так званого факультативного безпосереднього об'єкта (ст.ст. 113, 197¹, 258, 264, 265 265¹; ч. 2 ст. 266; ст.ст. 267, 268; ч. 2 ст. 269, ч. 2 ст. 270, ч. ст. 271, ст. 272, ч. ст. 273; ст.ст. 274-277; ч. 3 ст. 278; ст. 279; ч. 3 ст. 280; ст.ст. 281, 283, 291; ч. 3 ст. 292; ст.ст. 326, 327; ст.ст. 364-370; ст. 441 КК).

Це, своєю чергою, передбачає з'ясування впливу таких посягань на «обсяг» кримінально-правової охорони водних ресурсів принаймні на двох відносно-самостійних «рівнях»: а) виходячи із змісту визначених кримінальним законом посягань, що вважаються злочинами певних видів, які в КК представлено повністю (загальний рівень); б) виходячи із змісту тих посягань і заподіяної ними шкоди на водні ресурси, які в кримінальному законі представлено лише частково або зовсім не визначено (спеціальний рівень). Такий підхід дозволяє пов'язати цілісність кримінально-правової охорони з групами посягань на водні ресурси, які стосуються лише виділеного вище третього типу (конкретний рівень).

У своєму дослідженні дисертантка зосередилася на спеціальному та конкретному рівнях кримінально-правової охорони водних ресурсів, оскільки саме вони пов'язуються з необхідністю «усунення» прогалів у регулятивному законодавстві, а також у правозастосуванні. За такого підходу саме дослідження спеціального та конкретного рівнів кримінально-правової охорони водних ресурсів дозволить вирішити проблеми бланкетності змісту норм, які забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів.

На цій підставі нормами, які безпосередньо або опосередковано забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів є ті, що передбачені ст.ст. 236, 237, 238, 239, 239¹, 239², 240, 242, 243, 244, 249, 250, 254 КК. При цьому видовим об'єктом складів злочинів, передбачених цими статтями, виступають водні ресурси, а основним безпосереднім об'єктом – окремі компоненти (складові) водних ресурсів.

6. У дослідженні змісту складів злочинів, що посягають на водні ресурси, дисертантка виходила з того, що їх видовим об'єктом є такі близькі, подібні соціальні цінності, як: 1) права, свободи та правоохоронювані інтереси учасників водокористування; 2) учасники водокористування; 3) соціальні зв'язки між учасниками водокористування з приводу реалізації їхніх прав, свобод та інтересів, що набувають форми правовідносин.

Незважаючи на бланкетність кримінально-правових норм, що забезпечують охорону водних ресурсів, український законодавець під час реформування регулятивного законодавства у цій сфері взагалі залишив поза увагою відповідні кримінально-правові заборони, незважаючи на те що вони також потребують відповідних змін. У результаті такої бездіяльності окремі статті, які передбачають кримінальну відповідальність за посягання на водні ресурси, потребують суттєвих доопрацювань з боку науковців і належної уваги з боку суб'єктів законодавчої ініціативи.

Аналіз предметів злочинів у складах, що посягають на водні ресурси, дає можливість поділити їх на такі види:

1) предмети у складах злочинів, що посягають на водні ресурси, що виступають обов'язковими «компонентами» об'єкта злочину. Такими предметами є:

- водні об'єкти (поверхневі та підземні води, водоносні горизонти, джерела питних та лікувальних вод (ст. 242 КК); внутрішні морські води, територіальні води України, води виключної (морської) економічної зони України, відкрите морське середовище (ст. 243 КК));

- предмети, які є «компонентами» інших природних ресурсів і які перебувають у постійному взаємозв'язку з водами і не можуть існувати без них (континентальний шельф та його природні багатства (ст. 244 КК); водні живі ресурси – гідробіонти (ст.ст. 249, 250 КК)) та земель (поверхневий (грунтовий) шар земель водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239² КК));

2) предмети у складах злочинів, що посягають на водні ресурси, що виступають як факультативні «компоненти» об'єкта злочину. Серед таких

предметів можна виділити: підприємства водного господарства, гідротехнічні споруди та інші водні об'єкти (ст. 236 КК); водні об'єкти на території, що зазнала екологічного забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням (ст. 237 КК); відомості про екологічний стан, який пов'язаний із забрудненням водних ресурсів і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою (ст. 238 КК); землі водного фонду (ст.ст. 239, 254 КК); ґрунтовий покрив (поверхневий шар) земель водного фонду (ст. 239¹ КК); водні живі ресурси (ст. 248 КК); надра та корисні копалини (підземні води (мінеральні (лікувальні, лікувально-столові, природні столові), питні (для централізованого та нецентралізованого водопостачання), промислові, технічні, теплоенергетичні), поверхневі води (ропа (лікувальна, промислова)) (ст. 240 КК)).

Аналіз суспільно-небезпечних діянь, передбачених об'єктивною стороною складів злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє розділити їх на такі види:

1) діяння, спрямовані на порушення встановлених чинним законодавством правил охорони вод, надр, земель водного фонду, континентального шельфу, рослинного і тваринного водного світу (ст. ст. 239, 240, 242-244, 250, 254);

2) діяння, які порушують порядок проведення екологічної експертизи та правил екологічної безпеки (ст. ст. 236, 237, 238 КК);

3) діяння, які спрямовані на незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, в тому числі земель водного фонду (ст. ст. 239¹ та 239² КК);

4) діяння, які передбачені іншими розділами Особливої частини КК, крім VIII розділу Особливої частини КК України, і які можуть спричиняти шкоду водним ресурсам лише в окремих випадках.

Наслідки як елемент складу злочину передбачає розкриття їх сутності на підставі з'ясування специфіки використання в нормах Особливої частини КК, зокрема в нормах, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини, що посягають на водні ресурси. У злочинах, що посягають на водні ресурси наслідки

як елемент складу відображається у «формі» результату єдиного за своїм змістом діяння або одного ускладненого чи кількох різних за змістом альтернативних діянь, що призводить (призводять) до: а) одного (єдиного) обов'язкового наслідку (конструктивного наслідку); б) комплексних наслідків. У зв'язку з чим, обґрунтовуються редакції диспозицій ст.ст. 239, 240, 242, 243, 244 КК України, що порушують вимоги врахування різного ступеня і характеру суспільної небезпечності наслідків, як елемента складів цих злочинів, при конструюванні основних та кваліфікованих складів злочинів.

Виходячи з характеристик закономірності спричинення шкоди доведено, що причиновий зв'язок у складах злочинів, що посягають на водні ресурси, може бути безпосередній або опосередкований; у випадку відсутності закономірності спричинення такої шкоди, причиновий зв'язок є випадковим.

Важливе значення для встановлення кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси, має спосіб, місце, обстановка, час та засоби скоєння злочину. В злочинах, що посягають на водні ресурси, дані ознаки в більшості складах злочинів є обов'язковими. Саме їх визначення сприяє правильному розумінню характеру об'єктивної сторони злочинів, що посягають на водні ресурси, визначає ступінь і характер їх суспільної небезпеки.

7. Злочини, що посягають на водні ресурси, залежно від суб'єктного складу пропонується поділяти на наступні групи:

1) злочини, які вчиняються загальним суб'єктом (наприклад, ст.ст. 240; 249 КК України);

2) злочини, які вчиняються спеціальним суб'єктом, в розумінні ч. 2 ст. 18 КК (наприклад, ст.ст. 236; 237; 238; 239; 239¹; 239²; ч.2 ст. 244; 250; 254 КК України);

3) злочини, які можуть вчинятися як загальним, так і спеціальним суб'єктом (наприклад, ст.ст. 242; 247; 248; 251 КК);

4) злочин, який в одній формі діяння вчиняється загальним суб'єктом, а в іншій формі - спеціальним (ч.1 ст. 244 КК: суб'єкт злочину у формі порушення законодавства про континентальний шельф України загальний; суб'єкт невжиття заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або

небезпечних випромінювань - спеціальний: це особа, яка відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел безпеки у зонах безпеки на континентальному шельфі).

Аналіз злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє зробити висновок про те, що законодавець по-різному відображає в законі форму вини цих злочинів. При цьому, враховуючи, що переважна їх більшість є злочинами з матеріальним складом, досліджуючи суб'єктивну сторону, безумовно, необхідно виходити з позицій з'ясування психічного ставлення винної особи як до вчинюваного нею діяння, так і до його наслідків. Дослідження суб'єктивної сторони складів злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє виділити наступні групи злочинів, в яких наявні:

- умисел стосовно діяння та наслідків як єдино можлива форма вини при вчиненні конкретного злочину (ст.249 КК);
- умисел стосовно діяння та необережність стосовно наслідків (ст.ст.238; ст.239¹; 239² КК);
- умисел або необережність стосовно діяння та необережність стосовно наслідків (ст.ст. 236; 237; 239; 240; 242; 243; ч.1 ст. 244 КК);
- умисел щодо діяння у злочині з формальним складом (ч.1 ст. 244 КК);
- умисел або необережність щодо діяння у злочині з формальним складом (ст.250 КК).

Водночас, при формулюванні більшості складів злочинів, що посягають на водні ресурси, пряма або непряма вказівка на форму вини, в якій ці злочини можуть бути вчинені, взагалі відсутня, що, безумовно, є недоліком, який викликає певні труднощі під час правозастосування.

8. Критеріями розмежування злочинів, що посягають на водні ресурси, між собою та іншими суміжними злочинами слід визнавати ознаки їх складів, що пов'язані з предметом злочину, діянням, наслідками, способом та засобами вчинення діяння, місцем та обстановкою вчинення злочину, а також з суб'єктом та суб'єктивною стороною. У першу чергу таке розмежування здійснюється за критеріями, пов'язаними з ознаками предмета та об'єктивної сторони складів

зазначених злочинів. У таких випадках ці критерії можна вважати обов'язковими (основними) для розмежування, без використання яких розмежування само по собі неможливе. За допомогою цих критеріїв розмежовуються злочини, передбачені: ст.ст. 242, 243 КК та ст. 441 КК; ст.ст. 242, 243 КК та ст. 113 КК; ст.ст. 239¹, 239² КК та ст.ст. 190, 191, 197¹ КК; ст.ст. 239, 242, 243 КК та ст. 252 КК; ст. 248 КК та 249 КК; ст. 240 КК та ст. 272 КК; ст. 249 КК та ст. 250 КК. Додатковими критеріями, тобто які, так би мовити, додаються до обов'язкових (основних), маючи допоміжне значення, слід вважати відповідні ознаки суб'єкта злочину та суб'єктивної сторони. За допомогою цих критеріїв розмежовуються злочини, передбачені ст.ст. 242, 243 КК та ст. 441 КК; ст.ст. 242, 243 КК та ст. 113 КК; ст.ст. 239¹, 239² КК та ст.ст. 190, 191 КК; ст. 240 КК та 272 КК. В окремих випадках розмежування зазначених злочинів здійснюється з урахуванням конкуренції кримінально-правових норм, у зв'язку з чим значення критеріїв розмежування мають окремі ознаки предмета злочинів та їх об'єктивної сторони (як, наприклад, при розмежуванні злочинів, передбачених ст. 242 КК та ст. 243 КК, ст. 239¹ КК та ст. 239² КК).

9. Розглядаючи основні орієнтири відмежування злочинів, що посягають на водні ресурси, від інших правопорушень, дисертант визначає особливості співвідношення положень КК, що передбачають відповідальність за злочинні посягання на водні ресурси, та відповідних положень інших законодавчих актів. При такому співвідношенні найбільш типовими ситуаціями, які слід враховувати у такому співвідношенні, пов'язані з випадками, коли: 1) в нормі КК сформульовано ознаки складів злочинів без належної конкретизації (роз'яснення) їх змісту, але така конкретизація наявна у відповідній нормі КУпАП; 2) у нормах КК та КУпАП наведені основні орієнтири співвідношення змісту відповідних ознак складу злочину та адміністративного правопорушення, але у нормі КУпАП здійснюється роз'яснення змісту такої ознаки, передбаченої в нормі КК; 3) у нормах КК відповідні ознаки складів злочинів визначені без урахування орієнтирів, закріплених у нормі КУпАП; 4) норма КК включає ознаки складу злочину, що є тотожними з відповідними ознаками складу адміністративного правопорушення, але містить також «власні» відмінні ознаки; 5) коли норми КК передбачають

своєрідне збільшення розмірів предметів злочинів та/або ступеня і характеру наслідків порівняно з ознаками складів суміжних адміністративних правопорушень; 6) норми КК не містять орієнтирів збільшених розмірів предметів злочинів та/або ступеня і характеру наслідків порівняно з відповідними ознаками складів суміжних адміністративних правопорушень; 7) норми КК текстуально не відтворюють ознаки складів суміжних адміністративних правопорушень, закріплених у нормі КУпАП; 8) норми КК позначають ознаки складу злочину за допомогою інших понять та понятійних зворотів, які відрізняються від відповідних понять та їх зворотами у нормах КУпАП «у бік» більшого чи меншого обсягу. При зіставленні змісту відповідних норм КК, що передбачають відповіданість за посягання на водні ресурси, та суміжних норм КУпАП не були виявлені так би мовити «нетипові» ситуації, пов'язані передусім з тим, що: 1) конкретна норма КУпАП визначає ознаки предмета, вчиненого діяння та/або його шкідливих наслідків, які у складах суміжних злочинів (навіть не зважаючи на використану термінологію) взагалі не враховуються (тобто так чи інакше, але відповідні ознаки норм КУпАП є прямими орієнтирами, що можуть мати значення для розмежування із ознаками суміжних злочинів, що завдають певної шкоди водним ресурсам); 2) у нормах КК склади адміністративних правопорушень є повністю «продубльованими» (так чи інакше, але в нормах КК при визначенні складів злочинів, що посягають на водні ресурси, використовуються (так би мовити «додаються») ознаки таких складів, що мають відмінний зміст та виконують функцію критеріїв розмежування від складів суміжних адміністративних правопорушень).

10. Орієнтирами оптимізації змісту санкцій норм Особливої частини КК, які забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів є: вид і розмір покарань; системне узгодження санкцій в різних частинах однієї статті Особливої частини КК між собою; передбачення в таких санкціях норм альтернативних видів покарань; узгодження цих санкцій із санкціями, передбаченими за вчинення суміжних злочинів; системне узгодження санкцій зазначених норм з санкціями норм, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення інших злочинів.

Серед заходів кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються в межах кримінальної відповідальності особи, пріоритет має надаватися поряд з покараннями майнового характеру, покарання, пов'язані з обмеженням особистої свободи злочинця. Своєю чергою, застосування такого заходу, як звільнення від покарання та його відбування, має бути обмежено. Крім того, дисертантом запропоновано застосовувати спеціальну конфіскацію грошей, цінностей та іншого майна за порушення правил охорони і використання надр (ч.ч.2-4 ст. 240 КК) та незаконну порубку лісу (ст. 246 КК).

11. Серед заходів кримінально-правового характеру за злочини, що посягають на водні ресурси, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи, в окремих випадках слід передбачити звільнення від кримінальної відповідальності та заходи кримінально-правового характеру, що застосовуються до юридичних осіб. Водночас потрібно також враховувати, що у п.п. 1, 4 ч. 1 ст. 96-3 КК «компоненти» підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру визначені як «вчинення її уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи будь-якого із злочинів ...». Здійснений у цій роботі аналіз об'єктивних і суб'єктивних ознак складів злочинів, що посягають на водні ресурси, дозволяє стверджувати про можливість вчинення особами, уповноваженими від імені та в інтересах (тобто у більшості випадків – на користь) юридичної особи, злочинів, передбачених ст.ст. 236, 239, 239¹, 239², 240, 242, 243, 252, 254 КК.

12. Подальше з'ясування проблем кримінально-правової охорони водних ресурсів дозволяє виділити напрями вдосконалення нормативної регламентації кримінальної відповідальності за посягання на водні ресурси.

У межах зазначених напрямів пропонується реалізувати такі зміни в КК України:

- доповнити КК України статтею 25¹ «Злочин з двома формами вини»

«Стаття 25¹. Злочин з двома формами вини

Якщо психічне ставлення до наслідків вчиненого особою суспільно небезпечного діяння не є умисним, то кримінальна відповідальність настає у разі,

коли її психічне ставлення до цих наслідків мало вигляд злочинної самовпевненості або злочинної недбалості, а злочин у цілому визнається умисним».

- з метою недопущення невідповідності між змістом окремих ознак складів злочинів, передбачених ст. 239¹ КК та ст. 239² КК, та положеннями чинного земельного законодавства, викласти назви, а також ч. 1 ст. 239¹ та ч.1 ст. 239² КК у наступних редакціях:

«Стаття 239¹. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель

1. Зняття та перенесення ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару такого ґрунтового покриву, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людини чи для довкілля, - карається .....».

«Стаття 239². Незаконне заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах

1. Зняття та перенесення поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах, - карається...».

- з урахуванням диспозицій ст.ст. 239, 240, 242, 243 244 КК України, що порушують вимоги врахування різного ступеня і характеру суспільної небезпечності наслідків, як елемента складів цих злочинів, при конструюванні основних та кваліфікованих складів злочинів, пропонуємо вищезазначені статті Особливої частини КК України викласти у наступних редакціях:

«Стаття 239. Забруднення або псування земель

1. Забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людини або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людини чи довкілля, -

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. *Ті самі діяння, що заподіяли істотну шкоду, -*

караються штрафом від трьох до шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. *Діяння, передбачені частинами першою цієї статті, що спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, -*

караються штрафом від шести до дев'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років».

«Стаття 240. Порушення правил охорони або використання надр

1. *Порушення встановлених правил охорони або використання надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людини чи для довкілля, -*

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. *Незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людини чи для довкілля, -*

карається штрафом від трьох до шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. *Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, що заподіяли істотну шкоду, або вчинені групою осіб, або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду, або вчинені повторно, -*

караються штрафом від шести до дев'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавлення волі на той самий строк.

4. *Діяння, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом, або вчинені організованою групою осіб, або спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, -*

караються штрафом від дев'яти до дванадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до п'яти років.

5. Особа, яка вперше вчинила будь-яке із діянь, передбачених частиною першою, другою або третьою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення її до кримінальної відповідальності за вчинений злочин припинила порушення правил охорони або використання надр та усунула шкоду, завдану таким порушенням, а також відшкодувала шкоду, завдану життю, здоров'ю людей та довкіллю.

Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян».

«Стаття 242. Порушення правил охорони вод

1. Порушення правил охорони вод (водних об'єктів), якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людини, водних ресурсів та інших елементів довкілля, -

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, якщо це спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел, або вчинені в заповідниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або в зоні надзвичайної екологічної ситуації -

караються штрафом від трьох до шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

4. Особа, яка вперше вчинила будь-яке із діянь, передбачених частиною першою або другою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення її до кримінальної відповідальності за вчинений злочин припинила порушення правил охорони водних об'єктів та усунула шкоду, завдану таким порушенням, а також відшкодувала шкоду, завдану життю, здоров'ю людей, об'єктам тваринного і рослинного світу, водним об'єктам».

«Стаття 243. Порушення правил охорони і використання моря

1. Порушення правил охорони і використання моря, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людини або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря,-

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Неповідомлення спеціально відповідальними за те особами морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а у разі скидання з метою поховання - і організації, яка видає дозволи на скидання, інформації про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені норми, інших відходів, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря, -

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

3. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони спричинили забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, чи відходами, а також незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів,-

караються штрафом від трьох до шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

4. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей (людини), їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, -

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

5. Особа, яка вперше вчинила будь-яке із діянь, передбачених частиною першою, другою або третьою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення її до кримінальної відповідальності за будь-який із злочинів, передбачених цією статтею, припинила забруднення моря та усунула шкоду, завдану таким забрудненням, а також відшкодувала шкоду, завдану життю, здоров'ю людей, живим ресурсам моря та законним видам використання моря».

«Стаття 244. Порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону України

1. Порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону України, а також невжиття особою, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів морського середовища від дії шкідливих відходів або небезпечних

випромінювань та енергії, якщо це створило небезпеку їх загибелі або загрозувало життю чи здоров'ю людей, -

караються штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Дослідження, розвідування, розробка природних багатств та інші роботи на континентальному шельфі України, які провадяться іноземцями, якщо це не передбачено договором між Україною і заінтересованою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або спеціальним дозволом, виданим у встановленому законом порядку, -

караються штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частиною першою цієї статті, що заподіяло істотну шкоду, -

караються штрафом від трьох до шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого».

- з урахуванням зарубіжного законодавства та потреби його врахування при побудові норм, що забезпечують кримінально-правову охорону водних ресурсів, запропоновано доповнити КК України статтею 241¹ «Порушення правил використання систем централізованого комунального водопостачання та водовідведення», статтею 242² «Забруднення водних об'єктів внаслідок порушення порядку поводження з відходами»; статтею 242³ «Забруднення водних об'єктів внаслідок порушення порядку експлуатації технічного обладнання» наступного змісту:

«Стаття 242¹. Порушення правил використання систем централізованого комунального водопостачання та водовідведення

1. Умисне, всупереч встановленому порядку, введення шкідливих речовин до систем централізованого комунального водопостачання та водовідведення, резервуарів або водопровідних труб, що створило небезпеку життю або здоров'ю людини, -

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони спричинили загибель людей (людини), їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, -

караються штрафом від дев'яти до дванадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк до п'яти років».

«Стаття 242². Забруднення водних об'єктів внаслідок порушення порядку поводження з відходами

1. Порушення порядку поводження з відходами, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людини чи довкілля, -

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі діяння, що спричинили екологічне забруднення водних об'єктів, караються штрафом від трьох до шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частиною першою, що спричинили загибель людей (людини), їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, -

караються штрафом від шести до дев'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на той самий строк».

«Стаття 242³. Забруднення водних об'єктів внаслідок порушення порядку експлуатації технічного обладнання

1. *Порушення порядку експлуатації технічного обладнання, якщо це спричинило екологічне забруднення водних об'єктів та створило небезпеку для життя, здоров'я людини чи довкілля, -*

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. *Ті самі діяння, що спричинили загибель людей (людини), їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки,*

караються штрафом від шести до дев'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на той самий строк

- ст. 249 КК викласти в наступній редакції:

«Стаття 249. Незаконне добування водних живих ресурсів

1. *Незаконне добування водних живих ресурсів, якщо воно заподіяло істотну шкоду, або вчинене на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або в зоні надзвичайної екологічної ситуації чи екологічного лиха, а також незаконне добування водних живих ресурсів, що належать до особливо цінних видів тваринного або рослинного світу чи видів, які занесені до Червоної книги України, -*

карається штрафом до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

2. *Ті самі діяння, якщо вони вчинені за попередньою змовою групою осіб, або способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу, або особою, що має судимість за злочин, передбачений цією статтею, або спричинили тяжкі наслідки -*

караються штрафом від трьох до шести тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

Примітка. 1. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у дві тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

2. Тяжкими наслідками у цій статті вважаються такі наслідки, які у п'ять тисяч і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

- внести наступні зміни до диспозицій і санкцій ст. 246 КК, а саме: а) у диспозиції ч. 3 цієї статті КК слід передбачити після слів «охоронюваних лісах» слова «, або такі, що заподіяли тяжкі наслідки»; б) визначення тяжких наслідків залишити у п. 2 примітки до ст. 246 КК у тій самій редакції; в) у диспозиції ч. 4 ст. 246 КК слова «спричинили тяжкі наслідки» замінити словами «спричинили особливо тяжкі наслідки»; г) доповнити примітку пунктом 3 наступного змісту: «Особливо тяжкими наслідками є такі наслідки, які у десять тисяч і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян»; ґ) у диспозиції ч. 1 ст. 246 КК слова «... що заподіяли істотну шкоду» залишити у чинній редакції, а у санкції ч. 1 цієї статті КК доцільно передбачити покарання у виді штрафу у розмірі, не меншому за 3000 НМДГ: «карається штрафом від трьох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...»; ґ) у санкції ч. 3 ст. 246 КК доцільно передбачити покарання у виді штрафу в розмірі, не меншому за десять тисяч НМДГ, що властиве для тяжких злочинів (ч. 4 ст. 12 КК): «караються штрафом від десяти до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...».

- внести наступні зміни до диспозицій і санкцій ст. 248 КК, а саме: а) у санкції ч. 1 цієї статті КК слова «караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...» замінити словами «карається штрафом від трьох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...»; б) диспозицію ч. 2 ст. 248 КК після слів «... передбаченій цією статтею,» доповнити словами «... або такі, що завдали тяжкі наслідки, -»; в) у санкції ч. 2 ст. 248 КК замість слів «караються штрафом від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...» передбачити: «караються штрафом від десяти до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних

мінімумів доходів громадян ...»; 2) примітку до ст. 248 КК викласти у наступній редакції: «1. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у дві тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян. 2. Тяжкими наслідками у цій статті вважаються такі наслідки, які у п'ять тисяч і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян»; 3) у санкції ч. 1 ст. 248 КК замінити «караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...» словами: «караються штрафом від трьох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...»; 4) у санкції ч. 2 ст. 248 КК слова «караються штрафом від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...» замінити словами «караються штрафом від десяти до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян ...».

- внести наступні зміни до санкцій ч.3 ст.239¹, ч.ч.2 та 3 ст. 240, ч. 2 ст. 248, ч. 2 ст. 249 КК: а) у санкції ч. 3 ст. 239¹ КК вказівку на покарання у виді обмеження волі виключити, а межі покарання у виді позбавлення волі передбачити наступним чином: «караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років ...»; б) межі покарання у виді обмеження волі за санкцією ч. 2 ст. 248 КК, визначити наступним чином: «караються ... обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років ...»; в) межі покарання у виді обмеження волі у санкції ч. 2 ст. 249 КК передбачити у наступному вигляді: «караються ... обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років ...». Пропозиція внесення цих змін обумовлена тим, що при здійсненні диференціації кримінальної відповідальності шляхом встановлення кваліфікованих складів злочинів не повинно існувати такої ситуації, що максимальна межа покарання за частиною першою або другою статті КК є більшою (вищою), ніж мінімальна межа відповідно за частиною другою або третьою.

- доповнити санкцію ч. 2 ст.246 КК вказівкою на «штраф від тисячі п'ятисот до двох тисяч НМДГ», а санкцію ч. 3 ст.246 КК – на «штраф від двох тисяч до двох тисяч п'ятисот НМДГ», виклавши редакції санкцій у ч.ч. 2, 3 ст.

246 КК у наступних редакціях: а) «2. ... караються штрафом від тисячі п'ятисот до двох тисяч НМДГ ...»; б) «3. ... караються штрафом від двох тисяч до двох тисяч п'ятисот НМДГ».

- змінити редакції санкцій ч. 3 та ч. 4 ст. 246 КК наступним чином: а) у санкції ч. 3 цієї статті КК вказівку на покарання у виді обмеження волі виключити та передбачити: «3. ... караються ... позбавленням волі на строк від п'яти до семи років»; б) санкцію ч. 4 ст. 246 КК викласти у наступній редакції: «караються позбавленням волі на строк від семи до десяти років».

- доповнити ч. 1 ст. 49 КК абзацем другим наступного змісту: «Днем вчинення особою, яка звільняється від кримінальної відповідальності, злочину є день вчинення нею діяння та/або настання його наслідків, передбачених відповідною статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу».

- змінити редакцію ч. 1 ст. 96¹ КК, включивши у її зміст після чисел «239²,» слова та числа «частинами другою, третьою та четвертою статті 240,», а також після чисел «244» – слова і числа «статтею 246».

- доповнити п. 1 ч. 1 ст. 96³ КК після числа «209» наступними числами: «236, 239, 239¹, 239², 240, 242, 243, 252, 254».

- у ч. 1 ст. 59 КУпАП замінити слова «яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища» словами «яке не пов'язане із спричиненням забруднення вод чи зміною їхніх природних властивостей, або виснаженням і не створило при цьому небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля».

- пропонуємо доповнити ст. 57 КУпАП частиною шостою наступного змісту: «Порушення особливих умов спеціального дозволу на користування надрами, що пов'язане з отриманням доходу у великих розмірах,

- тягне за собою ...».

Сформульовані у роботі висновки та запропоновані рекомендації дозволять по-новому підійти до вирішення окремих, іноді доволі спірних і неоднозначних проблем кримінально-правової охорони водних ресурсів, що існують нині на нормативному та правозастосовному рівнях і неодмінно впливатимуть на формування цілісної кримінально-правової охорони водних ресурсів в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне деліктне законодавство: зарубіжний досвід та пропозиції реформування в Україні / Автор-упорядник О.А. Банчук. Київ, Книги для бізнесу, 2007. 912 с.
2. Актуальні проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / за ред. В.В. Топчія; наук. ред. В. І. Антипова. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 896 с.
3. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики: монографія. Донецьк: Національний гірничий університет, 2011. 373 с.
4. Андрушко П.П. Злочини проти виборчих прав громадян та їх права брати участь у референдумі: кримінально-правова характеристика: монографія. Київ: КНТ, 2007. 328 с.
5. Андрушко П.П., Стрижевська А.А. Злочини у сфері службової діяльності: кримінально-правова характеристика: навч. посібник. Київ: Юрисконсульт, 2006. 342 с.
6. Антонюк Н.О. Кримінально-правова охорона власності: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2012. 514 с.
7. Архипов О.М. Загальнотеоретичні проблеми системи екологічних злочинів. *Правова держава*. 2005. №8. С. 109-118.
8. Баглай І.П. Істотна шкода, заподіяна незаконним полюванням і зайняттям рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: порівняльний аналіз. *Порівняльне правознавство*. 2015. № 2 (12). С. 186-194.
9. Бажанов М.И. Уголовное право Украины. Общая часть. Днепропетровск: Пороги, 1992. 168 с.
10. Балобанова Д.О. Загальні засади теорії криміналізації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2009. Вип. 47. С. 145-148.

11. Балюк Г.І. Правові аспекти забезпечення ядерної та радіаційної (радіоекологічної) безпеки в Україні. К.: МОУ. ІЗМН КУ, 1997. 196 с.
12. Банчук А. Право об административных нарушениях: опыт стран Западной и Восточной Европы, требования Европейского Суда по правам человека и стандарты Совета Европы: материал подготовлен для Офиса БДПІЧ ОБСЕ в Казахстане. 16 с. URL: http://pravo.org.ua/files/administr/covv/banchuk_pravo_adm_porush_rus.pdf (дата звернення 01.02.2020).
13. Банчук О.А. Законодавство про адміністративні делікти європейських держав: загальна характеристика. Адміністративне право і процес. 2015. №1 (11). С. 96-110.
14. Барчук І.В. Особливості кримінально-правової відповідальності за забруднення водних об'єктів. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2009. Вип. 21. С. 159- 163.
15. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: монографія. Київ: Атіка, 2004. 296 с.
16. Бердник И.В. Развитие советского уголовного законодательства об охране водных ресурсов. *Leges si Viata*. 2017. С.23-26.
17. Бердник И.В. Субъекты составов преступлений, посягающих на водные ресурсы. *Leges si Viata*. 2018. №12/2 (324). С.13-17.
18. Берднік І. В. Водні ресурси: поняття та загальна характеристика. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 6 (28) С. 94-98.
19. Берднік І.В. Concerning the issue on determining the objective evidence of the “Sea pollution” crime. *Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8-9 червня 2018 р.)*. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч. 2. С. 28-32.
20. Берднік І.В. Безпосередні об'єкти злочинів, що посягають на водні ресурси. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти: матеріали VII міжнар. наук.-*

практ. конф. (Чернігів, 12 грудня 2018 р.). Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2018. С. 226-230. URL: <https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/inoroz2018-t.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).

21. Берднік І.В. Відмежування злочинів, що посягають на водні ресурси від злочинів проти власності. *Актуальні проблеми науки і практики*. Чернігів: ЧНТУ, 2018. № 1(4). С. 35-40.

22. Берднік І.В. Відмежування складу злочину, передбаченого ст. 239¹ Кримінального кодексу України, від суміжних складів злочинів. *Ukraine - EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers*. Chernihiv: CNUT, 2018. С.15-18.

23. Берднік І.В. Діяння як об'єктивна ознака порушення правил охорони вод (ст. 242 кримінального кодексу України). *Актуальні проблеми публічного та приватного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 25 травня 2018 р.)*. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. С.89-92.

24. Берднік І.В. До питання про об'єктивні ознаки злочину порушення правил охорони вод. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2018. №1. С.1-18. URL: http://www.reos.uni-goettingen.de/wp-content/uploads/2018_S1_18.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

25. Берднік І.В. Заходи, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи, за злочини, що посягають на водні ресурси. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7 (281). С. 176-181.

26. Берднік І.В. Земля як предмет злочинів у сфері кримінально-правової охорони водних ресурсів. *Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку правової системи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 8-9 листопада 2018 р.)*. Дніпро: Дніпровський гуманітарний університет, 2018. С. 159-161.

27. Берднік І.В. Історія кримінально-правової охорони водних ресурсів до початку ХІХ століття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Випуск 47. Том 3. С. 37-40.

28. Берднік І.В. Кваліфікуючі ознаки злочину «Забруднення моря». *Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 16-17 лютого 2018 р.)*. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С.12-16.

29. Берднік І.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони вод за законодавством окремих зарубіжних країн. *Сучасний вимір держави і права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 18-19 травня 2018 р.)*. Львів: Західноукраїнська організація «центр правничих ініціатив», 2018. Ч. 1. С.22-25.

30. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів за законодавством окремих країн світу. *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 104-108.

31. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів за законодавством України, Казахстану, Грузії та Азейбарджану: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2018. №1. С. 228-233.

32. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів: теоретичні та прикладні засади: монографія. Київ: Дакор, 2019. 534 с.

33. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища за законодавством деяких країн світу. *Теорія і практика сучасної юриспруденції: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8-9 грудня 2017 р.)*. Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. Ч. 2. С.75-78.

34. Берднік І.В. Наслідки кваліфікованого складу злочину «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 1-2 червня 2018 р.)*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 101-104.

35. Берднік І.В. Наслідки як об'єктивна ознака порушення правил охорони вод (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Становлення громадського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя: матеріали міжнар. наук.-*

практ. конф. (Дніпро, 4-5 травня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.67-69.

36. Берднік І.В. Об'єкт злочину «Порушення правил охорони вод (стаття 242 Кримінального кодексу України)». *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 16-17 лютого 2018 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 65-69.

37. Берднік І.В. Основні орієнтири відмежування злочину, передбаченого ст. 243 КК України від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 59¹ КУпАП. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 8-9 червня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 73-77.

38. Берднік І.В. Основні орієнтири відмежування окремих злочинів, що посягають на водні ресурси, від адміністративних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 285-289. URL: http://www.pap.in.ua/2_2018/85.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

39. Берднік І.В. Особливості визначення суб'єкта порушення правил охорони вод (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Ірпінь, 1 березня 2018 р.). Ірпінь: Університет Державної Фіскальної служби України, 2018. С. 20-23.

40. Берднік І.В. Особливості кваліфікації злочинів під час конкуренції кримінально-правових норм (на прикладі ст. 239¹ КК України та ст. 239² КК України). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 189-192.

41. Берднік І.В. Особливості кваліфікуючих ознак злочину «Забруднення моря». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 6 (21). Том 2. С. 110-113.

42. Берднік І.В. Особливості механізму заподіяння шкоди водним ресурсам та їх кримінально-правової охорони. *Правові новели*. 2018. № 6. С. 128-133.

43. Берднік І.В. Поняття водного ресурсу у законодавстві України. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські,*

правові та соціокультурні аспекти: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 14 грудня 2017 р.). Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2017. С. 205-307. URL: https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/Zbirnyk_inn.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

44. Берднік І.В. Порівняльна характеристика кримінально-правової охорони водних ресурсів за законодавством України, Білорусії та Росії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 6. Том 3. С. 53-56.

45. Берднік І.В. Проблеми застосування судами норм КК України про звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1. С. 112-122.

46. Берднік І.В. Проблеми застосування судами норм КК України про звільнення від відбування покарання з випробуванням за злочини, що посягають на водні ресурси. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 80–88.

47. Берднік І.В. Проблеми кримінально-правової кваліфікації порушення правил охорони вод (стаття 242 Кримінального кодексу України). *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. №6. С. 16-22.

48. Берднік І.В. Проблемні питання визначення об'єктивних ознак складу злочину «Забруднення моря». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. Вип. 30. Том 2. С. 52-55.

49. Берднік І.В. Розвиток кримінального законодавства у сфері охорони водних ресурсів у XIX столітті. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 4. (volume 2). С. 29-33.

50. Берднік І.В. Співвідношення понять «водний ресурс» та «водний об'єкт». *Підприємство, господарство і право*. 2017. №12. С. 139-142.

51. Берднік І.В. Співвідношення понять «водний ресурс», «водний об'єкт», «землі водного фонду», «водні ресурси континентального шельфу». *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії*: матеріали міжнар. наук.-

практ. конф. (Харків, 1-2 грудня 2017 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. Ч. 1. С.84-88.

52. Берднік І.В. Суб'єктивні ознаки злочину «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Треті Таврійські юридичні наукові читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 18-19 травня 2018 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2018. С. 69-72.

53. Берзін П. Визначення покарання у виді штрафу за новою редакцією ст. 53 Кримінального кодексу України. *Юридичний вісник України*. 2012. № 13 (31 березня – 6 квітня); № 14 (7-13 квітня).

54. Берзін П. Деякі особливості визначення розміру покарання у виді штрафу за новою редакцією ст. 53 Кримінального кодексу України від 15 листопада 2011 року. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип. 90. С. 7–10.

55. Берзін П. Проблеми визначення окремих ознак складу незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239¹ КК України). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2011. Вип. 89. С. 9-13.

56. Берзін П., Мірошніченко А. Про законодавчі потуги вирішувати уявні проблеми в кримінальному праві. *Юридичний вісник України*. 2012. №24 (16-22 червня)

57. Берзін П.С. Визначення розміру покарання у виді штрафу за новою редакцією ст. 53 Кримінального кодексу України від 15 листопада 2011 року. *Право і громадянське суспільство*. 2012. № 1. С. 8–14. URL: <http://lcslaw.knu.ua/2012-1.pdf> (дата звернення: 01.06.2020).

58. Берзін П.С. Злочинні наслідки в механізмі кримінально-правового регулювання: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2010. 35 с.

59. Берзін П.С. Злочинні наслідки: поняття, основні різновиди, кримінально-правове значення: монографія. Київ: Дакор, 2009. 736 с.

60. Берзін П.С. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 3 т. Т. I. Загальні засади. Київ, 2018. 404 с.

61. Берзін П.С. Кримінальне право. Загальна частина: підручник у 3 т. Т. І. Загальні засади. 2-ге вид., виправ. та доп. Київ: ВД «Дакор», 2019. 562 с.
62. Берзін П.С. Механізм кримінально-правового регулювання: загальнотеоретичні аспекти. *Право і громадянське суспільство: електронне періодичне видання*. 2014. №2 С. 45-66. URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-7-2014/item/168-mekhanizm-kryminalno-pravovoho-rehulyuvannya-zahalnoteoretychni-aspekty-berzin-p-s???history=0&pfid=1&sample=5&ref=1> (дата звернення: 01.02.2020).
63. Берзін П.С. Наслідки у складах злочинів у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: навч. посібник. Київ: КНТ, 2007. 329 с.
64. Берзін П.С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів і послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2004. 311 с.
65. Берзін П.С. Проблеми розмежування незаконного заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель від злочинів проти власності. *Кримінальний кодекс України: 10 років очікувань: тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозіуму*. (Львів, 23–24 вересня 2011 р.). Львів: ЛьДУВС, 2011. С. 42-49.
66. Берзін П.С., Гацелюк В.О. Окремі проблеми застосування заходів кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб. *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар. наук.- практи. конф.* (Харків, 10-11 жовтня 2013 р.). Харків: Право, 2013. С. 153-158.
67. Благоев Е. В. Механізм причинення вреда объекту преступления. *Совершенствование уголовного законодательства и практика его применения*. Красноярск, 1989. 213 с.
68. Борисов В.І., Нетеса Н.В. Щодо проблеми відмежування порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК) від порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК). Питання боротьби зі злочинністю. 2013. Вип. 25. С. 74-86.

69. Борисов В.І., Крайник Г.С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія. Харків: Юрайт, 2012. 296 с.
70. Борисов В.І. Питання систематизації Особливої частини кримінального права. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2013. Вип. 26. С. 29-41.
71. Борисов В.І., Пащенко О.О. Злочини проти безпеки виробництва: поняття та види. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки: монографія. Харків: СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2006. 224 с.
72. Борисов Є.М. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: кримінально-правова характеристика: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2013. 18 с.
73. Бринчук М. М. Экологическое право (право окружающей среды): учебник для студ. вузов, обуч. по спец. «Юриспруденция». Москва: Юристъ, 1998. 688 с.
74. Брич Л.П. Розмежування складів злочинів: монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 712 с.
75. Булгаков М.Б. Ялбуганов А.А. Российское природоохранное законодательство XI-XX вв. Москва: Издательство «ЛЕГАТ», 1997. 83 с.
76. Буцко О. В. Поняття злочину, передбаченого ст. 239² КК України. *Юридична наука*. 2014. № 10. С. 40-45.
77. Буцко О.В. Витоки, історія кримінальної відповідальності за незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах. *Юридична наука*. 2014. №11. С. 39-49.
78. Вавженчук С.Я. Співвідношення понять «захист» та «охорона» трудових прав в чинному законодавстві. *Форум права*. 2010. № 1. С. 45-49.
79. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дот. і допов.) / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
80. Вендров С.Л. Жизнь наших рек. Л.: Гидрометеиздат, 1986. 112 с.
81. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. 4-те вид., перероб. та допов. Київ: Алерта, 2016. 352 с.

82. Вирок Верховного суду Дніпропетровської області від 19.12.2017 р. у справі №173/1607/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/71175314> (дата звернення 01.02.1020).

83. Вирок Амур-Нижньодніпровського районного суду м.Дніпропетровська від 14.09.2015 р. у справі №199/6904/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/51894244> (дата звернення 01.02.1020).

84. Вирок Апеляційного суду Чернівецької області від 28.03.2014 р. у справі № №11-кп/794/96/14 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/38014814> (дата звернення: 01.02.2020).

85. Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 20.06.2014 р. у справі №357/7563/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 01.02.1020).

86. Вирок Борзнянського районного суду Чернігівської області від 05.12.2012 р. у справі №2503/1057/2012 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/28096538> (дата звернення 01.02.1020).

87. Вирок Верховного суду Дніпропетровської області від 08.04.2015 р. у справі № 173/230/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43511836> (дата звернення 01.02.1020).

88. Вирок Верховного суду Дніпропетровської області від 08.04.2015 р. у справі № 173/230/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43511836> (дата звернення 01.02.1020).

89. Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 10.12.2013 р. у справі № 527/3227/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36450334> 666 (дата звернення 01.02.1020).

90. Вирок Голопристанського районного суду Херсонської області від 02.11.2011 р. у справі № 1-376/11 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/19800884> 675 (дата звернення 01.02.1020).

91. Вирок Голопристанського районного суду Херсонської області від 17.05.2012 р. у справі № 2108/1051/2012 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 01.02.1020).

92. Вирок Горностаївського районного суду Херсонської області від 07.06.2012 р. у справі № 2109/542/2012 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/24540609> 687 (дата звернення 01.02.1020).

93. Вирок Дніпровського районного суду м. Києва від 19.04.2019 р. у справа №755/4448/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81296577> (дата звернення: 01.02.2020).

94. Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 30.05.2014 р. у справі № 1кп-175/1904/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 01.02.1020).

95. Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 20.08.2013 р. у справі №175/3733/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33597942> (дата звернення 01.02.1020).

96. Вирок Зборівського районного суду Тернопільської області від 27.09.2010 р. у справі № 1- 83/10 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 01.02.1020).

97. Вирок Іванівського районного суду Одеської області від 03.10.2013 р. у справі № 499/873/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33994445> 676 (дата звернення 01.02.1020).

98. Вирок Кам'янець-Дніпровського районного суду Запорізької області від 11.11.2013 р. у справі № 318/3128/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 01.02.1020).

99. Вирок Каховського міськрайонного суду Херсонської області від 02.03.2011 р. у справі № 1-177/11 453 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reustr.court.gov.ua/Review/14086782> (дата звернення: 01.02.2020).

100. Вирок Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 07.10.2013 р. у справі 346/4409/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reustr.court.gov.ua/Review/33986172> (дата звернення 01.02.1020).

101. Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 10.07.2009 р. у справі №1-189/2009 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reustr.court.gov.ua/Review/6735176> (дата звернення 01.02.1020).

102. Вирок Лановецького районного суду Тернопільської області від 23.05.2013 р. у справі № 602/326/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reustr.court.gov.ua/Review/31827193> 670 (дата звернення 01.02.1020).

103. Вирок Ленінського районного суду м. Дніпропетровська від 06.02.2015 р. у справі № 205/8028/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reustr.court.gov.ua> (дата звернення 01.02.1020).

104. Вирок Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 26.07.2010 р. у справі №1-115 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reustr.court.gov.ua> 644 (дата звернення 01.02.1020).

105. Вирок Приморського районного суду Запорізької області від 21.07.2015 р. у справі №1- кп/326/121/2015 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reustr.court.gov.ua/Review/47138508>(дата звернення 01.02.1020).

106. Вирок Путивльського районного суду Сумської області від 11.03.2014 року у справі № 584/170/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reustr.court.gov.ua/Review/37737556> (дата звернення: 01.02.2020).

107. Вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 27.01.2015 р. у справі № 572/4859/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reustr.court.gov.ua/Review/42447220> 679 (дата звернення 01.02.1020).

108. Вирок Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 16.04.2010 р. у справі № 1-39/2010 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/49089868> (дата звернення: 01.02.2020).

109. Вирок Тячівського районного суду Закарпатської області від 03.02.2010 р. у справі №1-115/10 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7718152> 684 (дата звернення 01.02.1020).

110. Вирок Шахтарського міськрайонного суду Донецької області від 10.01.2014 р. у справі № 249/6485/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36592886> 680 (дата звернення 01.02.1020).

111. Вирок Шахтарського міськрайонного суду Донецької області від 29.04.2013 р. у справі № 249/1983/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/33838392> (дата звернення 01.02.1020).

112. Вирок Ярмолинецького районного суду Хмельницької області від 12.03.2015 р. у справі № 689/582/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/43157221>

113. Вінник О.М. Господарське право: курс лекцій. Київ: Атіка, 2005. 624 с.

114. Вітко О.Ю. Поняття предмета злочину як елемента складу злочину. *Юридична наука*. 2013. №11. С. 27-34.

115. Водний кодекс України від 06.06.1995 № 213/95-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.02.2020).

116. Водные ресурсы России и их использование / под ред. проф. И.А. Шикломанова. СПб.: ГГИ, 2008. 600 с.

117. Волженкин Б.В. Уголовная ответственность юридических лиц. Серия «Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе». СПб., 1998. 40 с.

118. Волинець Р. А. Кримінально-правова охорона фондового ринку: сучасний стан та перспективи вдосконалення: монографія. Київ: Дакор. 2018. 452 с.

119. Волинець Р.А. Механізм заподіяння шкоди фондовому ринку та його основним елементам: кримінально-правові аспекти. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2017. №2. С. 87-122. URL: <http://www.reos.uni-goettingen.de/wp-content/uploads/ReOS-2017-03-87-122.pdf> (дата звернення: 01.06.2020).

120. Волинець Р.А. Проблеми кваліфікації порушення правил екологічної безпеки (ст. 236 Кримінального кодексу України). *Наше право*. № 4. 2014. С. 142-146.

121. Волкова Т.І. Кримінально-правова охорона рибних, звіриних або інших водних біологічних ресурсів (ст. 249 КК України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. 2019. 21 с.

122. Волкова Т. І. Предмет злочину незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом. *Юридична наука*. 2017. № 12. С. 35-61. URL: Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2017_12_5 (дата звернення: 01.06.2020).

123. Гавриш Н.С. Кримінальна відповідальність за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель. *Правове життя сучасної України*: матеріали міжнар. наук. конф. (Одеса, 17 вересня 2018 р.). Одеса: Фенікс, 2014. Т. 2. С. 494-496.

124. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. Київ: Інститут законодавства Верховної ради України, 2002. 634 с.

125. Гавриш С.Б. Уголовно-правовая охрана природной среды Украины. Проблемы теории и развитие законодательства. Харьков, 1994. 639 с.

126. Гиренко І.В. Рослинний світ як об'єкт правової охорони навколишнього природного середовища. *Форум права*. 2012. №3. С. 117-121.

127. Гізімчук С. В. Теоретичні аспекти діяння у злочині, передбаченому ст. 239-1 КК "Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель". *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 47-54.

128. Гілецький Й.Р. Географія України: підручники і посібники. Тернопіль, 2009. 272 с.

129. Гладкова Є. О., Цвіркун Н. Ю. Особливості кримінально-правової характеристики ознак складу злочинного безгосподарського використання земель. *Право і Безпека*. 2016. № 2. С. 69-75.

130. Горох О.П. Сучасні кримінально-правові проблеми звільнення від покарання та його відбування: монографія. Київ: Дакор, 2019. 676 с.

131. Господарське право України: підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В. М. Гайворонський, В. П. Жушман, Н. В. Погорецька та ін.; за ред. В.М. Гайворонського та В. П. Жушмана. Харків: Право, 2005. 384 с.

132. Готін О.М. Випуск або реалізація недоброякісної продукції в умовах ринкової економіки: проблеми кримінальної відповідальності: монографія. Луганськ : РВВ ЛАВС, 2004. 288 с.

133. Гуторова Н.О. Злочини проти державних фінансів: механізм побудови кримінально-правових санкцій. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2003. Вип. 23. С. 11-14.

134. Гуторова Н.О. Кримінально-правова охорона державних фінансів України: монографія. Харків: Вид-во нац. університету внутр. справ України, 2001. 250 с.

135. Дагель П.С., Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1974. 243 с.

136. Данилко В.К. Екологічна статистика: водні ресурси: монографія. Київ, 2003. 368 с.

137. Демський О.С. Дихотомія права щодо регулювання відповідальності за порушення порядку господарювання. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія: Юридичні науки*. 2015. № 4. С. 83-89.

138. Державні санітарні правила і норми скидання з суден стічних, нафтоутримуючих, баластних вод і сміття у водоймища ДСанПН 199-97: наказ МОЗ від 09.07.1997 р. №199 / Нормативно-директивні документи МОЗ України. URL: <http://mozdocs.kiev.ua/view.php?id=782> (дата звернення 01.02.1020).

139. Деркач А.Л. Організаційно-правові аспекти контролю у галузі ядерної та радіаційної безпеки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07/ Київ: Б. в., 2007. 16 с.
140. Джуган В.О. Правове регулювання використання та охорони вод в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ. 2009. 195 с.
141. Дроваль О. М. Правовий режим земель водного фонду України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2016. 226 с.
142. Дрозд О.Ю. Визначення об'єкта земельних правовідносин. *Адвокат*. 2011. № 1(124). С. 32-35.
143. Другий (Волинський) статут Великого князівства Литовського 1566 р. URL: <http://litopys.org.ua/statut2/st1566.htm> (дата звернення 01.02.1020).
144. Дудоров О., Комарницький М. Відмежування злочинів проти довкілля від злочинів проти власності. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. №3(36). С. 61-70.
145. Дудоров О.О., Комарницький М.В., Калмиков Д. О. Кримінальна відповідальність за незаконне видобування корисних копалин в Україні: монографія. Суми: РВВ ДЛУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2016. 566 с.
146. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.
147. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка»», 2005. 848 с.
148. Екологічне право України. Особлива частина: навч. посібник / О.М. Шуміло, В. А. Зуєв, І. В. Бригадир та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 432 с.
149. Екологічне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. Харків: Право, 2009. 328 с.
150. Екологічне право України: підручн. для студ. вищих навч. закладів / за ред. Каракаша І.І. Одеса: Фенікс, 2012. 788 с.
151. Екологія: підручник / С.І. Дорогунцов, К.Ф. Коценко, М.А. Хвесик та ін. Київ: КНЕУ, 2005. 371 с.

152. Епифанов П. П., Тихомиров М. Н. Соборное уложение 1649 года. Москва: Издательство МГУ, 1961. 431 с.

153. Євдокімова О. Визначення граничних меж штрафу у світлі практики Європейського Суду з прав людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 191-195.

154. Жевлаков Э.Н. Общие вопросы квалификации преступлений в области охраны окружающей среды: учебное пособие. Москва: ВЮЗИ, 1986. 86 с.

155. Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2003. 20 с.

156. Жусупова Г.А. К вопросу об определении субъективной стороны в составах экологических преступлений. Байтурсыновские чтения: материалы междунар. науч.-практ. конф. (Костанай, 24-25 апреля 2014 г.). Костанай: Костанай. гос. ун-т им. Ахмета Байтурсынова, 2014. Ч. 1. С. 216-218.

157. Загнітко А.П. Щукіна І.А. Великий тлумачний словник. Сучасна українська мова від А до Я. Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. 704 с.

158. Загородников Н.И. Понятие объекта преступлений в советском уголовном праве. *Тр. ВЮА*. 1945. Вип.13. С. 40-48.

159. Земельний кодекс України від 25.10.2001 №2768-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення: 01.02.2020).

160. Золотарьов А.І. Звільнення від кримінальної відповідальності, від покарання та його відбування за злочини у сфері господарської діяльності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2007. С. 110-115.

161. Золотарьова Н.І. Земля як об'єкт правової охорони: питання сучасного стану. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2012. - №1. С. 144-149.

162. Інформаційно-аналітична довідка про виникнення надзвичайних ситуацій в Україні у 2018 р. / Державна служба України з надзвичайних ситуацій. Офіційний веб-портал. URL: <https://www.dsns.gov.ua/ua/Dovidka-zakvartal/87968.html> (дата звернення: 01.02.2020).

163. Калмиков Д. Аналіз санкцій статті 150 Кримінального кодексу України. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 4. С. 37-42.

164. Каменський Д. В. Проблеми встановлення об'єктивних ознак незаконного зайняття водним добувним промислом. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2012. №1 (5). URL: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12kdvvdv.pdf>

165. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ: навч. посібник / за заг. ред. В.В. Коваленка; за наук. ред. О. М. Джузи, А. В. Савченка. Київ: Атіка, 2011. 648 с.

166. Кваліфікація злочинів: навч. посібник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Київ: Істина, 2010. 430 с.

167. Кистяковский А.Ф. Права, по которымъ судится малороссійській народъ. Київ: Университетская типографія (І. І. Завадскаго), 1879. 1065 с.

168. Кідалов С.О. Історико-правовий аналіз формування державних органів рибоохорони. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. Вип. 182. Ч. 2. С. 212-219.

169. Кіріка Д.В. Основні принципи криміналізації злочину, передбаченого статтею 209 Кримінального кодексу України. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2010. Вип. 5 (1). С. 149-157.

170. Клименко С. В., Плєскач М. В. Води (водні ресурси) як об'єкт правовідносин. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2013. № 4 (69). С.136-143.

171. Кобецька Н.Р. Екологічне право України: навч. посібник. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 352 с.

172. Комментарий к Водному кодексу Российской Федерации. Москва: Юридический Дом Юстицинформ, 1997. 336 с.

173. Конвенция Организации Объединенных Наций по морскому праву 1982 р., ратифікована Україною 03.06.1999 р. № 728-XIV / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057 (дата звернення: 01.02.2020).

174. Конвенция по предотвращению загрязнения моря сбросами отходов и других материалов (1972), документ ООН A/АС. 138/8С.111/L от 29.03.1973 г. / Горшков Г.С., Мелков Г.М. Предотвращение загрязнения морской среды: Справочник / Г.С. Горшков, Г.М. Мелков. Москва: Воениздат, 1979. С. 62-76.

175. Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та іншими матеріалами від 29.12.1972 р. № 995_127, ратифікована Україною 06.03.1976 р. / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_127 (дата звернення: 01.02.2020).

176. Конвенція про захист довкілля засобами кримінального законодавства (ETS N 172) від 04.11.1998 р. № 994_560 / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_560 (дата звернення: 01.02.2020).

177. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення 1992 р., ратифікована Україною від 04.02.1994, № 3939-XII / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_065 (дата звернення: 01.02.2020).

178. Коновалова В.О., Шепітько В.Ю. Юридична психологія: підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2008. 240 с.

179. Конституція України від 29.06.1996 р. 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.02.2020).

180. Коржанский Н.И. Предмет преступления (понятия, виды и значение для квалификации): учебное пособие. Волгоград: Волгоградская Высшая следственная школа МВД СССР, 1976. 56 с.

181. Коржанский Н.И. Уголовное право Украины: Общая часть: курс лекций для студ. высш. учеб. завед. Киев: Научная мысль, 1996. 336 с.

182. Корнякова Т.В. Об'єкт посягання і система злочинів у сфері навколишнього природного середовища. *Право України*. 2009. №2. С. 121-134.

183. Коробеев А. Ответственность за загрязнение моря. Советская юстиция. 1988. №4. С. 21-23.

184. Короткий Т.Р. Імплементация міжнародно-правової заборони забруднення морського середовища в кримінальне законодавство України. URL: [file:///C:/Users/SAMSUNG/Downloads/Pis_2011_5_29%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/SAMSUNG/Downloads/Pis_2011_5_29%20(3).pdf) (дата звернення: 01.02.2020).

185. Короткий Т. Р. Історико-правовий аналіз імплементції міжнародно-правової заборони забруднення морського середовища в кримінальне законодавство України. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. 2010. Вип. 55. С. 659-668.

186. Костицький В.В. Екологічне право України: підручник. Дрогобич: Коло, 2012. 360 с.

187. Кошель А.О. Методологічні основи розробки робочих проектів землеустрою щодо зняття, перенесення та використання родючого шару ґрунту. *Інноваційна економіка*. 2013. № 107. С. 82-85.

188. Крайник Г.С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2011. 225 с.

189. Кримінальне право (Особлива частина): підручник: у 2 т. / А.О. Данилевський, Д.О. Калмиков, М.І. Хавронюк та ін.; за ред. О.О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ: Елтон-2, 2012. Т. 1. 2012. 780 с.

190. Кримінальне право (Особлива частина): підручник: у 2 т. / А.О. Данилевський, Д.О. Калмиков, М.І. Хавронюк та ін.; за ред. О.О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ: Елтон-2, 2012. Т. 1. 2012. 780 с.

191. Кримінальне право і законодавство України. Частина Загальна. Курс лекцій / за ред. М.Й. Коржанського. Київ: Атіка, 2001. 432 с.

192. Кримінальне право України. Загальна частина / За ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Харків: Юрінком - Право, 2002. 416 с.

193. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студентів юрид. вузів і фак. / Г.В. Андрусів, П.П. Андрушко, В.В. Беньківський та ін.; за ред.

П.П. Андрушка, П.С. Матишевського, С.Д. Шапченка. Київ: Юрінком Інтер, 1997. 512 с.

194. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін.; за ред. М.І. Мельника, В.А. Клименка. Київ: Атіка, 2008. 376 с.

195. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студ. юрид.вузів і фак.; за ред. П.С. Матишевського та ін. Київ: Юрінком Інтер, 1997. 347 с.

196. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Відп. ред. Я.Ю. Кондратьєв. Київ: Правові джерела, 2002. 432 с.

197. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Харків: Право, 2010. 455 с.

198. Кримінальне право України: навч. посіб. / С. Г. Волкотруб та ін.; за ред. О. М. Омельчука. Київ: Наукова думка; Прецедент, 2004. 297 с.

199. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / М.І.Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов та ін.; за ред. проф. М. І. Бажанова, В.В. Сташиса, В. Я. Тація. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

200. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. 608 с.

201. Кримінальне право України: практикум: навч. посіб. / П.П. Андрушко, П.С. Берзін, С.Д. Шапченко та ін.; під ред. С.С. Яценка. Київ: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. 640 с.

202. Кримінальне право. Особлива частина / О.С. Стеблинська. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2014. 358 с.

203. Кримінальне право: Загальна частина: підручник / Г.М. Зеленов, М.В. Карчевський, Ю.Г. Старовойтова та ін.; за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. Київ: Істина, 2011. 1112 с.

204. Кримінальний кодекс Австрії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>(дата звернення: 01.02.2020).

205. Кримінальний кодекс Іспанії. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).

206. Кримінальний кодекс Республіки Польща. URL:<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf> 146 (дата звернення: 01.02.2020).

207. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III / Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: zakon.rada.gov.ua/go/2341-14 (дата звернення: 01.02.2020).

208. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. Харків: Право, 2013. Т. 2. 1040 с.

209. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 1196 с.

210. Кримінальний кодекс УРСР / Міністерство юстиції УРСР. Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 1950. 167 с.

211. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччина. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/> (дата звернення: 01.02.2020).

212. Кримінальний кодекс Швейцарії. URL: <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 01.02.2020).

213. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации пре ступлений: 2-е изд., перераб. и дополн. Москва: «Юристъ», 2001. 301 с.

214. Кузнецова Н.В. Экологическое право: учебное пособие. Москва: Юриспруденция, 2000. 168 с.

215. Кузнецова Н.Ф. Цели и механизм реформы Уголовного кодекса. *Советское государственное право*. 1992. №6. С. 82-84.

216. Кумановський М. В. Проблема предмета злочину, передбаченого ст. 239-2 КК України (незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах). *Право і Безпека*. 2013. № 1. С. 128-134.

217. Кумановський М.В. До проблеми визначення об'єкта злочину, передбаченого ст. 239² КК України (незаконне заволодіння землям водного фонду в особливо великих розмірах). URL: <http://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/16316/1/> (дата звернення: 01.02.2020).

218. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль: Навчальна книга «Богдан», 2005. 848 с..

219. Курс уголовного права: Общая часть. Т. 1: Учение о преступлении: учебник / под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Москва: ЗЕРЦАЛО, 1999. 624 с.

220. Лапечук П. І., Попович Т. Г., Бесарабчик В. О. Право власності на природні ресурси: особливості здійснення окремих правомочностей. *Приватне право і підприємництво*. 2015. Вип. 14. С. 17-21.

221. Латыпова Э. Ю. Ответственность за преступления, совершенные с двумя формами вины, по уголовному праву России и зарубежных стран: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Казань, 2009. 219 с.

222. Лащук Є. В., Музика А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання: монограф. Київ: ПАЛИВОДА А.В., 2011. 192 с.

223. Лащук Є.Ф. Предмет злочину в кримінальному праві України: дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2005. 20 с.

224. Леонтьев Б. Преступления против природных богатств СССР. Советское уголовное право. Часть Особенная: учебник / В.Д. Меньшагин, В.Н. Кудрявцев, Б.А. Куринов и др.; под ред. В.Д. Меньшагина и др. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1975. С. 261-274.

225. Лесниевски-Костарева Т.А. Дифференциация уголовной ответственности. Теория и законодательная практика. Москва: НОРМА, 1998. 296 с.

226. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України): монографія. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. 573 с.

227. Лихова С.Я. Юридичні особи як суб'єкти кримінальної відповідальності за КК України. *Юридичний вісник*. 2014. № 4 С. 128–132.

228. Ліховіцький Я.О. Система злочинів проти навколишнього природного середовища. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 75. С. 162-169.

229. Локтіонова В. В. Вплив дефініції «забруднення» на дію норми в злочинах проти довкілля. *Право та державне управління*. 2015. № 3. С. 60-63.

230. Ляпунов Ю. Отграничение хищений социалистического имущества от преступлений в области охраны природы. *Социалистическая законность*. 1973. №11. С. 42-44.

231. Ляпунов Ю.И. Природа преступных последствий в деликтах создания опасности / В кн.: Сибирские юридические записки. Вып. 4: Проблемы борьбы с преступностью. Иркутск-Омск, 1974. 250 с.

232. Максименцев М. Г. Кримінологічні засади протидії злочинності у сфері надкористування: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2019. 36 с.

233. Мала гірнича енциклопедія / за ред. В.С. Білецького. Донецьк: Донбас, 2004. Т. 2. 340 с.

234. Малинин В.Б. Причинная связь в уголовном праве: вопросы теории и практики: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. С.-Петербург: СПб., 1999. 360 с.

235. Марусенко Р.І. Правові аспекти земельних сервітутів в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Київ: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2005. 211 с.

236. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): монографія. Київ: Азимут-Україна, 2005. 464 с.;

237. Матвійчук В. К. Об'єктивна сторона злочину порушення правил охорони вод: теоретичні і прикладні проблеми. *Юридична наука*. 2016. №6. С. 51-87.

238. Матвійчук В. К., Присяжний В. М. Забруднення, засмічення та виснаження водних об'єктів: відповідальність, досудове і судове слідство та запобігання: монографія. Київ: КНТ, 2007. 272 с.

239. Матвійчук В.К. Теоретичні та прикладні проблеми кримінально-правової охорони навколишнього природного середовища: монографія. Київ: Національна академія управління, 2011. 368 с.

240. Матвійчук В.К. Відмежування майнових цінностей від природних багатств. *Актуальні проблеми економіки*. 2002. № 7–8. С. 25–40.

241. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студ. юрид. вузів і фак. Київ: А.С.К., 2001. 352 с.

242. Международная конвенция относительно вмешательства в открытом море в случаях аварий, приводящих к загрязнению нефтью (1969 г.) / Горшков Г.С., Мелков Г.М. Предотвращение загрязнения морской среды: справочник / Г.С. Горшков, Г.М. Мелков. Москва: Воениздат, 1979. С. 42-48.

243. Международная конвенция по предотвращению загрязнения моря нефтью 1954-1962 гг. / Предотвращение загрязнения морской среды: Справочник / Г.С. Горшков, Г. М. Мелков. Москва: Воениздат, 1979. С. 21-36.

244. Международная конвенция по предотвращению загрязнения с судов (1973 г.) ММФ, 1973 / Горшков Г.С., Мелков Г.М. Предотвращение загрязнения морской среды: Справочник / Г.С. Горшков, Г.М. Мелков. Москва: Воениздат, 1979. С. 77-177.

245. Мельник П.В. Зміни і доповнення до розділу VIII Особливої частини Кримінального кодексу України: пеналізація чи депеналізація? *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2013. № 6-1. Том 2. С. 160-163.

246. Мельник П.В. Криміналізація діянь у сфері охорони та раціонального використання земель. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету імені Короля Данила Галицького*. 2015. № 12. С. 133-140;

247. Мельник П.В. Кримінально-правова охорона питної води в Україні. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. 2012. №6. С. 133-138.

248. Мельник П.В. Питання кримінально-правової охорони земель водного фонду України. *Вісник Харківського Національного університету ім. В.К. Каразіна*. 2012. Вип. №12. С. 254-257.

249. Мельник П.В. Правова охорона рослинного світу. *Університетські записки. Право*. 2010. №1. С. 106-112.

250. Мельниченко В.Л. Відмежування злочину проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів від суміжних злочинів. *Юридична наука*. 2015. № 8. С. 111-117. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_8_15 (дата звернення: 01.02.2020).

251. Методика визначення розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного користування надрами: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 29.08.2011 р. №303. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1097-11#Text> (дата звернення: 01.02.2020).

252. Методика обчислення розміру збитків від забруднення нафтою: постанова Кабінету Міністрів України від 26.04. 2003 р. №631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/631-2003-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.02.2020).

253. Методика розрахунку збитків, заподіяних рибному господарству внаслідок порушення правил рибальства та охорони водних живих ресурсів: наказ Міністерства аграрної політики України, Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 12.07.2004 р. №248/273. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1446-04#Text> (дата звернення: 01.02.2020).

254. Методика розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне

використання водних ресурсів: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.2009 р. № 389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0767-09#Text> (дата звернення: 01.02.2020).

255. Митрофанов І. І. Кримінально-правове забезпечення охорони довкілля: монографія. Кременчук: Видавець «ПП Щербатих О.В.», 2010. 272 с.

256. Митрофанов І.І., Притула А.М. Злочини проти довкілля: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2010. 205 с.

257. Михайлов О. О. Юридична особа як суб'єкт злочину: іноземний досвід та перспективи його застосування в Україні: автореф. дис. ... канд.. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2008. 18 с.

258. Михасик Л. В. Предмет складу злочину, передбаченого ст. 239-1 КК України. *Юридична наука*. 2015. № 5. С. 65-72. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2015_5_10 (дата звернення: -1.02.2020).

259. Михеев Р. И, Корчагин А. Г., Шевченко А. С. Уголовная ответственность юридических лиц: за и против: монография. Владивосток: Изд-во Дальневост. ун-та, 1999. 76 с.

260. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден 1973 р., з поправками 1984, 1985, 1987, 1990 і 1992 р. з Протоколом 1978 року до неї. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896_009 (дата звернення: 01.02.2020).

261. Мірошниченко А.М. Земельне право України: навч. посібник. Київ: Алерта, ЦУЛ, 2011. 678 с.

262. Мостепанюк Л.О. Тлумачення статті 53 Кримінального кодексу України в контексті останніх законодавчих змін. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 28- 34.

263. Мунтян В. Л. Правова охорона природи УРСР. Київ: Вища школа, 1973. 232 с.

264. Навроцький В.О. Злочини проти природи: лекції. Львів: Юридичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, 1997. 56 с.

265. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: навч. посібн. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 704 с.

266. Навроцький В.О. Теоретичні проблеми кримінально-правової кваліфікації. Київ: Атіка, 1999. 464 с.
267. Науковий коментар Кримінального кодексу України / проф. Коржанський М.И. Київ, 2001. 420 с.
268. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Багай Н.О., Кобецька Н.Р., Мироненко І.В. та ін.; за заг. ред. Н.Р. Кобецької. Київ: Юрінком Інтер, 2010. 360 с.
269. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / О. А. Беяневич, О. М. Вінник, В.С. Щербина та ін.; за заг. ред. Г. Л. Знаменського, В. С. Щербини. 3-тє вид., переробл. і допов. Київ: Юрінком, Інтер, 2012. 776 с.
270. Науково-практичний коментар до Водного кодексу України / Р.І. Марусенко, А.М. Мірошніченко, Т.О. Третяк. Київ: Ліга, 2009. 207 с.
271. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відп. ред. С.С. Яценко. Київ: А.С.К., 2005. 848 с.
272. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 9-те вид., перероб. і доп. Київ: Юридична думка, 2012. 1316 с.
273. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина / П. П. Андрушко, Т. М. Арсенюк, О. Г. Атаманюк та ін.; заг. ред. М. О. Потєбенько, В. Г. Гончаренко. Київ: Форум, 2001. 942 с.
274. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: у 2 т. / заг. ред. П.П. Андрушка, В.Г. Гончаренка, Є.В. Фесенка. Київ: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2009. Т. 1. 964 с.
275. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України: У 2 ч. / під заг. редакцією Потєбенька М. О., Гончаренка В. Г. Київ, 2001. Ч. 2. 465 с..
276. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., перероб., та допов. Київ: Дакор, 2019. 1384 с.
277. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: Злочини проти власності / За ред. М.І. Хавронюка. Київ: Дакор, 2017. 448 с.

278. Наумов А. В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3 т. Т. 1. Общая часть. 4-е изд., перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007. 736 с.

279. Нетеса Н. В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони або використання надр: монографія. Харків: Право, 2013. 304 с.

280. Нетеса Н. Питання щодо видового та безпосереднього об'єктів порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК). *Юридична Україна*. 2010. №8. С. 103-109.

281. Нетеса Н.В. Поняття та ознаки предмета порушення правил охорони або використання надр (ст. 240 КК). *Часопис Київського університету права*. 2010. № 4. С. 307-311.

282. Неустроева А. В. Правовые и криминалистические проблемы установления субъективной стороны преступления: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Саратов, 2011. 214 с.

283. Никифоров А. С. Юридическое лицо как субъект преступления и уголовной ответственности. Москва, 2002. 204 с.

284. Новое Уголовное уложение Высочайше утвержденное 22 марта 1903 г. С приложением Предметного Алфавитного Указателя. С.- Петербург: Издание Камменоостровского Юридического Книжного Магазина В.П. Анисимова, 1903. 252 с.

285. Новоселов Г. П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты. Москва: Издательство Норма, 2001. 208 с.

286. О практике применения законодательства об охране природы: Постановление №4 Пленума Верховного Суда СССР от 07.07.1983 г. *Бюллетень Верховного Суда СССР*. 1983. № 4. С. 1-10.

287. Оверковська Т.К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні: дис ...канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2008. 213 с.

288. Олійник О.С. Кримінальна відповідальність за незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель (ст. 239¹ КК України): соціальна обумовленість та склад злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2015. 209 с.

289. Олійник П. В. Щодо поняття предмета злочинів проти власності. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 29-38. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2015_128_6 (дата звернення: 01.02.2020).

290. Оробець К. М. Дія як ознака об'єктивної сторони незаконного зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (стаття 249 Кримінального кодексу України). *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 10. С. 160-169.

291. Оробець К. Причинний зв'язок у незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом (ст. 249 КК України): особливості становлення. *Вісник прокуратури*. 2013. № 9. С. 55–61.

292. Оробець К.М. Кримінальна відповідальність за незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом: дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.08. Харків. 2012. 235 с.

293. Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України. URL: <http://www.menr.gov.ua/> (дата звернення: 01.02.2020).

294. Павлик Л. В. Диференціація кримінальної відповідальності за злочинні посягання у сфері економіки: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2013. 248 с.

295. Панов М., Олійник П. Спірні питання відмежування злочинів проти власності від злочинів проти довкілля. *Юридична Україна*. 2013. №2. С. 88-93.

296. Панов М.І., Тихий В.П. Право людини на безпеку. *Актуальні проблеми формування правової держави в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 13-15 лютого 2000 р.). Харків, 2000. 245 с..

297. Панов М.М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків: монографія. Харків: Право, 2009. 184 с.

298. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность. Харків. 1982. 160 с.

299. Панов Н.И. Уголовно-правовое значение способа совершения преступления: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харьков, 1984. 40 с.

300. Панов Н.И., Тихий В.П. Уголовная ответственность за создание опасности. *Проблемы законности*. Харьков, 1997. Вып. 32. С. 104-110.

301. Перший (Старий) статут Великого князівства Литовського 1529 року. URL: <https://constituanta.blogspot.com/2012/11/1529.html> (дата звернення: 01.02.2020).

302. Петров В. В. Экологическое право России: учебник. Москва: БЕК, 1997. 557 с.

303. Пенязькова О. Землі та земельна ділянка як предмет злочинів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. №1. 2017. С.135-147.

304. Письменський Є.О. Теоретико-прикладні проблеми звільнення від покарання та його відбування за кримінальним правом України: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 728 с.

305. Плотникова О. Про зміст деяких визначень, які використовуються в надровому законодавстві. *Право України*. 1999. № 6. С. 64-66.

306. Поліщук Г. С. Кримінально-правова характеристика злочинів проти довкілля. *Право України*. 2003. № 3. С. 80-84.

307. Поліщук Г.С. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти довкілля (за матеріалами Причорно-морського регіону України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2006. 294 с.

308. Порядок видачі та анулювання спеціальних дозволів на зняття та перенесення ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) земельних ділянок: наказ Державного комітету України по земельних ресурсах від 04.01.2005 р. № 1. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0070-05> (дата звернення: 01.02.2020).

309. Порядок і умови використання рибних та інших водних живих ресурсів виключної (морської) економічної зони України іноземними юридичними і фізичними особами, затверджені Постановою КМУ від 13.08.1999 р. №1490. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-99-%D0%BF?find=1&text=%B3%ED%EE%E7%E5%EC#w15> (дата звернення: 01.02.2020).

310. Постанова Бериславського районного суду Херсонської області від 28.01.2010 р. у справі №1-47/10. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/7891937> (дата звернення: 01.02.2020).

311. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (реєстр. No 7279-1) від 16.11.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62902 (дата звернення: 01.02.2020).

312. Правила охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення, затверджені Постановою КМУ від 29.02.96 р. № 269. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/269-96-%D0%BF> (дата звернення: 01.02.2020).

313. Правовые проблемы экологии: (Сборник обзоров) / Под ред. В.В. Петрова. Москва, 1980. 268 с.

314. Присяжний В.М. Відмежування злочину «Порушення правил охорони вод», передбаченого статтею 242 Кримінального кодексу України, від суміжних злочинів та аналогічного адміністративного делікту. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2011. № 7. С. 56-64.

315. Притула А. М. Об'єктивна сторона екологічних злочинів, що вчиняються у виключній (морській) економічній зоні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Юриспруденція. 2013. Вип. 5. С. 199-204.

316. Про виключну (морську) економічну зону України: Закон України від 16.05.1995 р. № 162/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/162/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.02.2020).

317. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за правопорушення у сфері довкілля: Закон України від 05.11.2009 р. №1708-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1708-17> (дата звернення: 01.02.2020).

318. Про внесення змін і доповнень до деяких законодавчих актів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради УРСР від 12.01.1983 р. №4572-Х. *Відомості Верховної Ради*. 1983. №4. Ст. 51.

319. Про внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів Української РСР: Указ Президії Верховної Ради від 20.03.1985 р. N 8627-Х. Ст. 461.

320. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15#Text> (дата звернення: 01.02.2020).

321. Про затвердження Кримінального кодексу Української РСР: Закон Української РСР від 28.12.1960 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 14.

322. Про затвердження правил безпеки у вугільних шахтах: наказ Держ. комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 22.03.2010 р. №62. *Офіційний вісник України*. 2010. №48. Ст. 1599.

323. Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів: Постанова КМУ від 21.11.2011р. №1209. *Офіційний вісник України*. 2011. № 92. Ст. 3342.

324. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 р. №1908-III. *Офіційний вісник України*. 2000. №32. Ст. 1340.

325. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. №2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 01.02.2020).

326. Про мисливське господарство та полювання: Закон України від 22.02.2000 р. №1478-III. *Офіційний вісник України*. 2000. 12. Ст. 442.

327. Про охорону земель: Закон України від 19.06.2003 р. №962-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/962-15> (дата звернення: 01.02.2020).

328. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.

329. Про охорону природи Української РСР: Закон УРСР від 30.06.1960 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1960. №23. Ст. 175.

330. Про практику призначення судами кримінального покарання: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовтня 2003 р. №7. URL: <http://www.viaduk.net/clients/vs.nsf/0/2B7E0AAF30853651C3256DF7002E9A19> (дата звернення: 01.02.2020).

331. Про рибне господарство, промислове господарство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 р. №3677-VI. *Урядовий кур'єр*. 2011. 7 вересня. № 163. С. 9-12.

332. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: постанова від 10.12.2004 р. №17. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04> (дата звернення: 01.02.2020).

333. Проблеми кримінально-правової кваліфікації: навч. посіб. / М.Г. Арманов, О.О. Книженко, Н.М. Ярмиш та ін. Київ: Національна академія прокуратури України, 2017. 392 с.

334. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» (реєстр. №7279-1) від 16.11.2017 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62902 (дата звернення: 01.02.2020).

335. Процан Ю. Г. Історико-правовий аналіз становлення і розвитку державної і правової політики у сфері охорони рибних ресурсів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право*. 2014. Вип. 197(2). С. 243-251

336. Рарог А. И. Субъективная сторона преступлений. Москва: Профобразование, 2001. 133 с.

337. Рарог А.И. Квалификация преступлений по субъективным признакам. СПб.: «Юридический центр Пресс», 2002. 304 с.
338. Ребенко С. М. Правова характеристика об'єктивної сторони незаконним заволодінням ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2014. №7. С. 204-214.
339. Родіонова Т.В. Місце вчинення злочину за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Одеса. 2018. 247 с.
340. Романова Н.Л. Понятие и система экологических преступлений: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Иркутск, 2001. 26 с.
341. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: учеб. Пособие. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 712 с.
342. Рябець К.А. Екологічне право України: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 438 с.
343. Рябова А. Ю., Савюк Л. К. Уголовно-правовое регулирование рынка ценных бумаг: монография. Москва. Юрлитинформ, 2014. 192 с.
344. Рябченко Ю. В. Щодо предмета злочину, передбаченого статтею 252 Кримінального кодексу України. *Вісник НУ «ЮА ім. Ярослава Мудрого»*. 2013. - №4 (15). С. 333-341.
345. Савенкова Т. Г. Предмет злочину приховання або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення. *Юридична наука*. 2014. №10. С. 125-145.
346. Савінова Н. А. Кримінально-правова політика забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні: дис. д-ра юрид. наук: 12.00.08. Львів. 2013. 510 с.
347. Салміна Я.О. Природні ресурси як об'єкти екологічних правовідносин, що складаються в процесі використання континентального шельфу. *Віче*. 2013. №6. С. 24-27.
348. Самокиш В.П. Злочини проти довкілля: проблеми визначення родового об'єкта. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. Число 1. С. 84-88.

349. Сергеева Т.Л. Охрана природы по советскому уголовному законодательству. *Правовые вопросы охраны природы в СССР* / Отв. ред. Г.Н. Полянская. Москва: Госюриздат, 1963. С. 168-227.

350. Сердюк О. В. Водоносний горизонт як підземний водний об'єкт. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/el_zbirnik/2.2013/29.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

351. Сидор В.Д. Теоретичні підходи до визначення ознак земельної ділянки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2014. Вип. 27. Т. 2. С. 97-100.

352. Сирота С.И. Преступления против социалистической собственности и борьба с ними. Воронеж, 1968. 230 с.

353. Сівак О. В. Суб'єктивна сторона незаконного заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239² КК України): до питання превентивних заходів учинення злочинного посягання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 5. С. 268-270.

354. Сівак О.В. Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах (ст. 239² КК України): до проблеми об'єкта злочинного посягання. *Право і суспільство*. 2016. №6. Ч. 2. С. 167-172.

355. Словник-довідник з екології: навчально-методичний посібник / О.Г. Лановенко, О.О. Остапішина. Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2013. 226 с.

356. Советское уголовное право. Особенная часть: учебник: / под ред. В.Д. Меньшагина, Н.Д. Дурманова, Г.А. Кригера. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1975. 471 с.

357. Статути Великого князівства Литовського: У 3 т. Том III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: У 2 кн. Кн. 2. Одеса: Юридична література, 2004. 588 с.

358. Стучка П.И. Избранные произведения по марксистско-ленинской теории права. Рига: Латгосиздат, 1964. 748 с.

359. Таций В.Я. Объект и предмет преступления по советскому уголовному праву. Харьков: Юридический институту, 1982. 101 с.

360. Тацій В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления. Объект и система. Харьков: Вища школа, 1984. 240 с.

361. Тацій В.Я. Преступления против природных богатств СССР. Уголовное право УССР. Особенная часть: Учебник. Київ: Вища школа, 1989. 503 с.

362. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навчальний посібник. Харків: Вища школа, 1994. 75 с.

363. Текст Широкої Руської правди. URL: <http://litopys.org.ua/bilets/bil09.htm> (дата звернення: 01.02.2020).

364. Теорія кваліфікації злочинів: підручник / В.В. Кузнецов, А.В. Савченко; за заг. ред. професорів Є.М. Моїсєєва та О.М. Джужи, наук. ред. І.А. Вартилицька. Київ: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2006. 300 с.

365. Титова Н.І. Землі як об'єкт правового регулювання. *Право України*. 1998. № 4. С. 11-15.

366. Тішкова Н. Державне управління охороною навколишнього середовища на українських землях: ретроспективний аналіз. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. / ред. кол.: С.М. Серьогін (голов. ред.) та ін.* Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2016. Вип. 3 (30). С.34 - 42.

367. Трайнин А.Н. Должностные и хозяйственные преступления. Москва: Юриздат, 1938. 136 с.

368. Труфан І.В. Правовий режим малих річок в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2005. 187 с.

369. Туляков В.О., Макаренко А.С. Призначення покарання. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 208-227. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/1_13.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

370. Турлова Ю. Проблеми пеналізації злочинів проти довкілля в Україні. *Jurnalul juridic național: teorie și practică*. 2015. Т. 1. №2. С. 124-129.

371. Турлова Ю.А. Система екологічних злочинів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2016. Випуск 36. Том 2. С. 103-109.

372. Тяжкова И.М. Некоторые вопросы уголовно-правовой охраны природы / В кн.: Научно-технический прогресс и правовая охрана природы / под ред. В.В. Петрова. Москва: Изд-во МГУ, 1978. 192 с.

373. Уголовное право Российской Федерации: Особенная часть: Учебник / Под ред. Б. Т. Разгильдиева, А. Н. Красикова. Саратов: СЮИ МВД России, 1999. 672 с.

374. Уголовное право. В 2 Т. Том 2. Особенная часть. 5-е изд., пер. и доп. Учебник для академического бакалавриата / под ред. А.В. Наумова. Москва: Издательство Юрайт, 2019. 499 с.

375. Уголовное право. Общая часть / отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова. 3-е изд., изм. и доп. Москва: НОРМА, 2001. 576 с.

376. Уголовное право. Особенная часть. Учебник для вузов. / отв. ред. И.Я. Козаченко, З.А. Незнамова, Г.П. Новоселов. Москва: Издательская группа НОРМА-ИНФРА·М, 1998. 516 с.

377. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30.12.1999 г. № 787-IQ (с изменениями и дополнениями по состоянию на 31.05.2016 г.). URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30420353#pos=1;-117 (дата звернения: 01.02.2020).

378. Уголовный кодекс Грузии. URL: <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (дата звернения: 01.02.2020).

379. Уголовный кодекс Китайской Народной республики / пер. с китайского Д.В. Вичикова. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. 303 с.

380. Уголовный кодекс Республики Беларусь. URL: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/by/by028ru.pdf> (дата звернения: 01.02.2020).

381. Уголовный кодекс Республики Казахстан. URL: https://online.zakon.kz/m/Document/?doc_id=31575252#sub_id=30002 (дата звернения: 01.02.2020).

382. Уголовный кодекс Российской Федерации. URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699 (дата звернення: 01.02.2020).

383. Уголовный кодекс РСФСР 1922 г. / История права. Сер. «Юриспруденция»: учебное пособие. Вып.13 / Сост. Р.Л. Хачатуров. Тольятти, 2000. 432 с.

384. Уголовный кодекс Украинской ССР. Научно-практический комментарий / под общ. ред. В.И. Зайчука. Киев: Изд-во полит. лит-ры Украины, 1969. 544 с.

385. Уголовный кодекс Украины. Научно-практический комментарий. 3-е издание, исправленное и дополненное / Отв. ред. С.С. Яценко. Київ: А.С.К., 2003. 1088 с.

386. Українське кримінальне право. Загальна частина: підруч. / П.С. Берзін, Т.А. Денисова, О.О. Дудоров, В.С. Ковальський, В.О. Навроцький, Н.С. Юзікова; под ред. В.О. Навроцького. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

387. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. Санкт-Петербург: В Типографии Второго Отделения Собственной Его Императорского Величества Канцелярии, 1845. 898 с.

388. Устав о промышленности (фабричной, заводской и ремесленной и Устав пробирный): Изд.: 3. - Изд. Юрид. кн. магазина Н.К. Мартунова, 1909. - 655 с. - С. 358.

389. Устав строительный / авт. А. А. Количев. Изд. юрид. кн. магазина В.П. Анисимова, 1911. 627 с.

390. Ухвала Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровська від 04.10.2013 р. у справі №199/10398/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33908107> (дата звернення: 01.02.2020).

391. Ухвала Вишгородського районного суду Київської області від 26.12.2016 р. у справі №263/2392/16-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56098755> (дата звернення: 01.02.2020).

392. Ухвала Голованівського районного суду Кіровоградської області своєю ухвалою від 09.06.2015 р. у справі № 386/584/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44725419> (дата звернення: 01.02.2020).

393. Ухвала Городенківського районного суду Івано-Франківської області від 03.12.2015 р. у справі №342/208/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54023063> (дата звернення: 01.02.2020).

394. Ухвала Городоцького районного суду Хмельницької області від 21.06.2016 р. у справі № 672/598/16-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/58477357> (дата звернення: 01.02.2020).

395. Ухвала Дергачівського районного суду Харківської області від 11.11.2018 р. у справі № 619/6342/13 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78507055> (дата звернення: 01.02.2020).

396. Ухвала Дніпровського районного суду м. Херсона від 02.06.2015 р. у справі №667/7022/14-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/44594095> (дата звернення: 01.02.2020).

397. Ухвала Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 07.08.2013 р. у справі №175/3623/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32839771> (дата звернення: 01.02.2020).

398. Ухвала Збаразького районного суду Тернопільської області від 06.11.2013 р. у справі № 598/1109/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/34661953> (дата звернення: 01.02.2020).

399. Ухвала Іванківського районного суду Київської області від 04.03. 2014 р. у справі № 366/529/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37437631> (дата звернення: 01.02.2020).

400. Ухвала Кілійського районного суду Одеської області від 25.04.2018 р. у справі № 502/537/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73658441> (дата звернення: 01.02.2020).

401. Ухвала Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 27.06.2013 р. у справі № 577/3101/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32290915> (дата звернення: 01.02.2020).

402. Ухвала Краснолиманського міського суду Донецької області від 08.06.2018 р. у справі № 236/459/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/75749873> (дата звернення: 01.02.2020).

403. Ухвала Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 25.03.2014 р. у справі № 628/4696/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/37835967> (дата звернення: 01.02.2020).

404. Ухвала Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 23.08.2017 р. у справі № 182/4022/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68467616> (дата звернення: 01.02.2020).

405. Ухвала Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 05.12.2018 р. у справі № 182/8726/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/78427873> (дата звернення: 01.02.2020).

406. Ухвала Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 10.06.2015 р. у справі № 660/443/15-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45071873> (дата звернення: 01.02.2020).

407. Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 20.10.2015 р. у справі №183/6579/15 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/52630229> (дата звернення: 01.02.2020).

408. Ухвала Новотроїцького районного суду Херсонської області від 17.04.2013 р. у справі №662/721/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/30803816> (дата звернення: 01.02.2020).

409. Ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 12.06.2015 р. у справі №483/788/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.02.2020).

410. Ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 24.07.2017 р. у справі №187/667/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.02.2020).

411. Ухвала Самарського районного суду Дніпропетровської області від 23.01.2019 р. у справі № 206/6641/18 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.02.2020).

412. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 08.04.2013 р. у справі №607/5869/13-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.02.2020).

413. Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 25.10.2017 р. у справі №195/1544/17 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.02.2020).

414. Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 07.06.2016 р. у справі №195/260/14-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.02.2020).

415. Федорович В.І. Земля як об'єкт земельних відносин. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2006. Вип. 43. С. 249-254.

416. Фесенко Є. В. Злочини проти здоров'я населення та система заходів з його охорони: монографія. Київ: Атіка, 2004. 280 с.

417. Фесенко Є.В. Об'єкт злочину з погляду реалій. *Юридичний вісник України*. 1997. 14-20 серпня. №33. С. 34-38.

418. Фесенко Є.В. Цінності як об'єкт злочину. *Право України*. 1999. № 6. С. 75-78.

419. Философский словарь / под ред. И.Т. Фролова. Москва: Политиздат, 1987. 978 с.

420. Філей Ю.В. Класифікація кримінально-правових санкцій за злочини проти моральності. *Вісник Запорізького національного університету*. 2014. №4 (II). С. 262-269.

421. Фріс П. Л. До питання про кримінальну відповідальність юридичної особи. *Новое Уголовное уложение Высочайше утвержденное 22 марта 1903 г.* - С

приложением Предметного Алфавитного Указателя. С.- Петербург: Издание Камменоостровского Юридического Книжного Магазина В.П. Анисимова, 1903. 252 с.

422. Фріс П.Л. Нарис історії кримінально-правової політики України: монографія. Київ: Атіка, 2005. 124 с.

423. Фролов Е.А. Спорные вопросы общего учения об объекте преступления. Сб. ученых тр. Свердловск: СЮИ, 1969. Вып. 10. С. 203-204.

424. Хавронюк М. І. Заходи кримінально-правового впливу: які вони бувають? (частина 1). *Юридичний вісник України*. 2013. №21 (25-31 травня). С. 6-7.

425. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 562 с.

426. Харь І.О. Теоретичні та прикладні проблеми суб'єкта злочину в сфері охорони навколишнього природного середовища. *Юридична наука*. 2016. №3(57). С.127-145.

427. Хворостяний М.В. Злочини проти довкілля Кримінальне право України: Особлива частина: підручник; за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. заслуженого діяча науки і техніки України Є.Л.Стрельцова. Харків: Одіссей, 2009. С. 164-188.

428. Хмелінін В. О. Публічне адміністрування водними ресурсами: автореф. дис... канд. юрид. наук:12.00.07. Запоріжжя, 2016. 20 с.

429. Хрестоматия по истории государства и права СССР. Дооктябрьский период: учебное пособие / под редакцией Ю.П. Титова, О.И. Чистякова, 1990. 321 с.

430. Хрестоматия по истории отечественного государства и права. Часть 1: учебное пособие / сост. И.Ю. Маньковский. Барнаул: Изд-во Алт. ун-та, 2014. 246 с.

431. Христич А.П. Проблеми визначення об'єкта водних ресурсів. Науково-практична Інтернет-конференція 17.05.2012 р. URL:

https://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=310%3A170512-22&catid=44%3A4-0512&Itemid=48&lang=ru (дата звернення: 01.02.2020).

432. Хряпінський П.В. Екологічні злочини: деякі кримінально-правові та кримінологічні аспекти П.В. Хряпінський. *Держава та регіони. Серія «Право»*. №1. 2001. С. 114 - 117.

433. Цвіркун Н.Ю. Кримінально-правові проблеми встановлення покарання за безгосподарське використання земель. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2015. № 2. С. 155-167.

434. Чурсіна К.О. Правові аспекти поняття «водні ресурси». *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2013. Вип. Ч. 1. С. 188-192.

435. Шаповалова О.А. Майнові покарання за злочини у сфері господарської діяльності: проблеми застосування. *Право України*. 2012. №11-12. С. 314-326.

436. Шаргородский М.Д. Причинная связь в уголовном праве / В кн.: Ученые труды ВИЮН. Вип. 10. Москва. 1947. С. 176 - 203.

437. Швидченко І. Г. Відмежування незаконного полювання від суміжних злочинів та адміністративних правопорушень. *Адвокат: наука і практика*. 2012. - №4 (39). С. 32-35.

438. Шевченко Є.В. Злочини з похідними наслідками: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2001. 216 с.

439. Шем'яков О.П. Правове регулювання використання та охорони надр: автореф. дис.. канд. юрид. наук: 12.00.06. Харків, 2003. 19 с.

440. Шемшученко Ю.С. Правовые проблемы экологии: монография. Київ: Наукова думка, 1989. 232 с.

441. Широков В. Уголовная ответственность за загрязнение моря. *Социальная законность*. 1978. №12. С. 46-47.

442. Широков В.А. Преступления в области охраны окружающей среды: учебное пособие. Хабаровск: Хабаровская высшая школа МВД СССР, 1985. 64 с.

443. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: наук.-практ. вид. Харків: НікаНова, 2012. 192 с.

444. Шульга А.М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 207 с.

445. Шульга, А. М. Проблемні аспекти встановлення предмета умисного знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду / Андрій Михайлович Шульга // Вісник Кримінологічної асоціації України. - 2016. - № 2 (13). - С. 86-97.

446. Шульга М.В. Земельний кодекс України: науково-практичний коментар. Харків: Одісей, 2008. 624 с.

447. Экологические преступления: науч.-практ. пособие / А.Г. Князев, Д.Б. Чураков, А.И. Чучаев; Под ред. А.Г. Князева. Москва, 2009. 464 с.

448. Энциклопедия уголовного права: В 35-ти томах. СПб.: Изд. проф. Малинина, 2005. Т. 4. Состав преступления. 798 с.

449. Юридична енциклопедія. URL: <http://leksika.com.ua/legal/> (дата звернення: 01.02.2020).

450. Berdnik I.V. Concerning the issue on determining the objective evidence of the “Sea pollution” crime. *Social and Legal Sciences*. Vol. 1 №. 2. November 2018. P. 5-11.

451. Criminal code of the Czech Republic. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 01.02.2020).

452. General penal code of Iceland 1940. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 01.02.2020).

453. Ley Orgánica del Código Penal de 23 de noviembre 1995. URL: <https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-25444-consolidado.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).

454. Penal Code of The Estonia, 2001. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 01.02.2020).

455. Straffeloven af Danmark. Vedtaget i 1930. URL: <http://www.law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241524> (дата звернення: 01.02.2020).

456. The criminal code of the Republic of Croatia, 2011. URL: <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 01.02.2020).

ДОДАТКИ

ДОДОТОК А

ТАБЛИЦЯ 1
АНАЛІЗ СУДОВИХ СПРАВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОЧИНІВ, ЯКІ ПОСЯГАЮТЬ
НА ВОДНІ РЕСУРСИ

№ судової справи, форма судового рішення, дата його ухвалення та назва суду	Фактичні обставини	Кримінально-правова оцінка вчиненого	Виявлені вади в кримінально-правовій оцінці	Вид та розмір призначеного покарання
№ 345/3361/13-к, Вирок Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 21.06.2013 р.	«...27.05.2013 року близько 18.00 год. перебуваючи неподалік с.Сівка-Войнилівська Калуського району Івано - Франківської області та використовуючи свій трактор нвантажувач марки «ПЕА - 10» незаконно без отримання від спеціально уповноваженого органу влади дозволу на видобуток піщано-гравійної суміші, здійснив видобуток з русла річки «Дністер» 15,157 кубічних метрів такої суміші, які погрузив на вантажні автомобілі (6,532 кубічних метри) та (8,625 кубічних метри), тим самим незаконно заволодів поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах...»	ч. 1 ст. 239 ² КК (незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах)	не розкрито зміст ознаки об'єктивної сторони «незаконне заволодіння».	штраф у розмірі 3400 грн.
№ 326/1061/17, Вирок Приморського районного суду Запорізької області від 04.09.2017 р.	«...у період часу з середини травня 2017 року по 31.07.2017 року, діючи незаконно, з умислом, направленим на заволодіння морським піском, який знаходиться в прибережній захисній смузі вздовж узбережжя Азовського моря на території Орлівської сільської ради Приморського району Запорізької області, що відповідно до положень п. «б» ч. 1 ст. 58 та ч. 3 ст. 60 <u>Земельного кодексу України</u> віднесено до поверхневого шару земель водного фонду, здійснював неодноразові поїздки до с. Райнівка Приморського району Запорізької області на належному йому на праві приватної власності, згідно свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу серії НОМЕР_3, вантажному самоскиді «ГАЗ-САЗ 3507». Таким чином, незаконно заволодів поверхневим шаром земель водного	ч. 1 ст. 239 ² КК (незаконне заволодіння поверхневим (грунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах).	не розкрито зміст ознаки об'єктивної сторони «незаконне заволодіння».	штрафу у розмірі 250 НМДГ, що складає 4250 грн.

	фонду в особливо великих розмірах загальним об'ємом 53,4 мЗ.....»			
№ 626/1120/18, Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 26.06.2018 р.	«.....23.05.2018 року близько 13:00 годин перебуваючи на березі ставка, який розташований в с. Добренька Красноградського району, Харківської області, діючи з умислом, направленим на незаконне заволодіння землями водного фонду у великих розмірах, використовуючи найманий ним автотранспорт, а саме навантажувач фронтальний марки Т-156Б-09, порушуючи вимоги <u>ст.1 Водного кодексу України</u> згідно якої визначено, що прибережна захисна смуга запобігає руйнуванню водних екологічних систем, зсувам, ерозії, появи необґрунтованої забудови та встановлення по берегу на навколо водоєм уздовж урізу води (у меженний період) шириною: а) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 гектари 25 метрів; без отримання від спеціального уповноваженого органу влади дозволу, заволодів поверхневим шаром водного фонду в особливо великих розмірах, а саме 15 кубічними метрами ґрунту вартістю 3000 грн, із розрахунку 1 кубічний метр вартістю 200 грн., що згідно примітки до <u>ст. 239²КК України</u> є особливо великим розміром, оскільки обсяг поверхневого (ґрунтового) шару земель, становить більше, ніж десять кубічних метрів...»	ч. 1 ст. 239-2 КК (незаконне заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах)	неправильно визначено судом предмет злочину (поверхневий шар водного фонду) та не розкрито зміст ознаки об'єктивної сторони «незаконне заволодіння».	штраф у розмірі 100 НМДГ, що складає 1700 грн. з позбавленням права займатися діяльністю пов'язаною із видобутком корисних копалин строком на 1 рік.
№ 1-87/11, Вирок Демидівського районного суду Рівненської області від 14.05.2012 р.	«....., працюючи головою правління ВАТ «Демидівський консервний завод», що в смт.Демидівка вул.1 Травня,17 Рівненської області, всупереч вимогам статей 19,21 Кодексу України про надра, не отримавши спеціального дозволу на користування надрами, із розташованих в смт.Демидівка Рівненської області трьох артезіанських свердловин глибиною 120, 109 та 80 метрів впродовж 2010 року організував видобування очолюваним ним підприємством прісних підземних вод для виробничих потреб...»	ч.2 ст.240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, а зазначено лише про незаконність їх видобування (не отримавши спеціального дозволу на користування надрами)	штрафу у розмірі 400 НМДГ, що становить 6800 грн.
№ 2503/1057/2012 Вирок Борзнянського районного суду Чернігівської області від	«...., обіймаючи посаду директора ТОВ «Головеньківське Плюс» с.Головеньки Борзнянського району з 10 вересня 2011 року та будучи службовою особою, здійснюючи адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі	ч.2 ст.240; ч.2 ст. 367 КК (незаконне видобування корисних копалин	судом неправильно здійснена кримінально-правова оцінка вчиненого, оскільки в результаті	2 роки позбавлення волі зі штрафом в розмірі 250 НМДГ

05.12.2012 р.	<p>обов'язки, через неналежне виконання своїх службових обов'язків не впевнився в наявності у ТОВ «Головеньківське Плюс» дозволу на спеціальне водокористування і відповідно законності видобування ним підземних питних вод та не вжив заходів щодо отримання товариством такого дозволу.</p> <p>Внаслідок вказаних причин ТОВ «Головеньківське Плюс», в порушення ст.ст.44, 49 <u>Водного кодексу України</u>, у період з 10 вересня 2011 року по 31 березня 2012 року, використовуючи дві артезіанські свердловини, розміщені на землях, які перебувають в користуванні товариства, розташованих за адресами: Борзнянський район, с.Головеньки, вул. Інтернаціональна, 30-а та Борзнянський район, с.Головеньки, вул. Пушкіна, 96, незаконно здійснило видобування підземних питних вод в кількості 9260 куб.м., які, відповідно до <u>постанови Кабінету Міністрів України №827 від 12 грудня 1994 року</u>, належать до корисних копалин загальнодержавного значення, та використало їх в своїй господарській діяльності. Державі заподіяно збитків на суму 325 766,80 грн...»</p>	загальнодержавного значення; службова недбалість, що спричинило тяжкі наслідки)	вчиненого заподіяна державі збитки на суму 325 766,80 грн., що є тяжкими наслідками, а тому дії особи необхідно кваліфікувати за ч.4 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, що спричинило тяжкі наслідки)	
№ 1-63/2010, Вирок Пустомитівського районного суду Львівської області від 17.12.2010 р.	<p>«...в період часу з 18.08.2008 року по 29.05.2009 року він очолював комунальне підприємство «Оброшино» Оброшинської сільської ради Пустомитівського району, - працюючи на посаді виконувача обов'язків такого комунального підприємства. В його обов'язки входило дотримання вимог законодавства України при веденні господарської діяльності. Одним із видів господарської діяльності підприємства було забезпечення населення прісною водою. На балансі КП «Оброшино» перебувало дві свердловини. Не дивлячись на те, що в КП «Оброшино» відсутня ліцензія на водопостачання з таких свердловин, підприємство, під його керівництвом, добувало за допомогою цих свердловин воду для потреб населення. Особа вчинила порушення правил охорони надр, а саме: незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення...»</p>	ч. 1 <u>ст. 240 КК</u> (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом неправильно здійснена кримінально-правова оцінка вчиненого, оскільки незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення необхідно кваліфікувати за ч.2 ст. 240 КК України. Тому судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, або порушення правил охорони надр, а зазначено лише про незаконність їх видобування (відсутня ліцензія на	штраф у розмірі 510 грн.

<p>№ 1-109/11, Вирок Лубенського міськрайонного суду Полтавської області від 25.03.2011 р.</p>	<p>«.....директором ПП «Засулля-житлосервіс» внаслідок неналежного виконання своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, в результаті злочинної недбалості, не передбачив можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння, хоча повинен був і міг їх передбачити, було допущено видобування корисних копалин - підземної прісної води із водної артезіанської свердловини при відсутності дозволу на спеціальне водокористування та спеціального дозволу на користування надрами. В період часу з 30.06.2008 р. по 19.03.2010 року на території Войничівської сільської ради здійснили незаконне видобування підземної прісної води, що відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення. Державі спричинено збитки за самовільне використання прісної підземної води в розмірі більше 57 356, 64 грн., що враховуючи суму є істотною шкодою та у 100 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян...»</p>	<p>ч.2 ст.240; ч.1 ст. 367 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення; службова недбалість)</p>	<p>водопостачання свердловин) судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, а зазначено лише про незаконність їх видобування (при відсутності дозволу на спеціальне водокористування та спеціального дозволу на користування надрами)</p>	<p>штраф в розмірі 6800 грн.</p>
<p>№ 1-69/11, Вирок Золотоніського міськрайонного суду Черкаської області від 17.05.2011 р.</p>	<p>«....., будучи головним енергетиком ЗАТ „Золотоніський маслоробний комбінат» з 31.12.1999, являючись службовою особою, діючи у спосіб, що не передбачений <u>Конституцією України</u> та законами України, порушуючи вимоги ст.ст. <u>46, 48, 49 Водного кодексу України</u>, ст.ст. <u>16, 19, 21 Кодексу України про надра</u>, неналежно виконуючі свої обов'язки через несумлінне ставлення до них, порушуючи встановлені правила щодо охорони надр та вимоги законодавства щодо особливого порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та на користування надрами, протягом часу з 20.05.2009 по 23.12.2009 при відсутності дозволу на спеціальне водокористування та спеціального дозволу на користування надрами, призвів до незаконного забору 22041м3 підземних прісних вод, які відносяться до корисних копалин загальнодержавного значення, із артезіанських свердловин, що знаходяться на балансі ЗАТ „Золотоніський маслоробний комбінат», внаслідок чого завдано збитків на суму 164867,42 грн., що більше ніж в 250 разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян та є тяжкими наслідками...»</p>	<p>ч.2 ст.240; ч.2 ст. 367 КК України (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення; службова недбалість, що спричинило тяжкі наслідки)</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, а зазначено лише про незаконність їх видобування (при відсутності дозволу на спеціальне водокористування та спеціального дозволу на користування надрами)</p>	<p>штраф в розмірі 800 грн.</p>

<p>№ 1-133, Вирок Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 17.11.2010 р.</p>	<p>«..., перебуваючи у період з 01.02.07 по даний час на посаді директора комунального підприємства «Заповіт» Циблівської сільської ради Переяслав-Хмельницького району Київської області, будучи службовою особою, наділеною організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими обов'язками, діючи умисно, нехтуючи встановленими правилами щодо охорони надр та порушуючи вимоги законодавства про особливий порядок видачі спеціальних дозволів на користування надрами, у період з 22.06.09 по 26.04.10, підсудний здійснював незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення підземної прісної води із трьох свердловин, без спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами та дозволу на спецводокористування, внаслідок чого було незаконно видобуто 65 000 куб. метрів води...»</p>	<p>ч.2 ст.240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами та дозволу на спецводокористуванн)</p>	<p>штраф в розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн.</p>
<p>№ 1-169/2010, Вирок Баришівського районного суду Київської області від 10.12.2010 р.</p>	<p>«..., перебуваючи на посаді начальника служби (заступника головного інженера по водоканалізації ТОВ у період з 01.01.2010 року до 01.03.2010 року, будучи службовою особою, та неналежно виконуючи свої службові обов'язки через несумлінне ставлення до них, у порушення вимог ст. 48, 49 Водного кодексу України, постанови Кабінету Міністрів України від 17.06.09 № 608 <u>«Про затвердження Порядку надання у 2009 році спеціальних дозволів на користування надрами»</u>, нехтуючи встановленими правилами щодо охорони надр та порушуючи вимоги законодавства щодо видачі дозволів на спецводокористування допустив незаконне видобування ТОВ корисних копалин загальнодержавного значення, а саме підземної прісної води із восьми артезіанських свердловин, які знаходяться в с. Морозівка Баришівського району Київської області, без дозволу на спецводокористування внаслідок чого у період з 01.01.10 року по 01.03.2010 року ТОВ, незаконно видобуто 4 750 куб. метрів підземної прісної води для потреб підприємства, чим державі завдано збитки на суму 78 755 грн., що є істотною шкодою, оскільки в 100 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян...»</p>	<p>ч.2 ст.240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)</p>	<p>судом неправильно здійснена кримінально-правова оцінка вчиненого (ч.2 ст. 240; ч.1 ст. 364 КК України); судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, а зазначено лише про незаконність їх видобування (нехтуючи встановленими правилами щодо охорони надр та порушуючи вимоги законодавства щодо видачі дозволів на спецводокористуванн)</p>	<p>штраф у розмірі 400 НМДГ.</p>
<p>№ 1-91/10, Вирок Галицького</p>	<p>«..., являючись директором ТзОВ «Галицька кераміка» та будучи наділений організаційно-розпорядчими правами на</p>	<p>ч. 1 ст. 240 КК</p>	<p>судом неправильно здійснена кримінально-</p>	<p>штраф у розмірі 5100 грн.</p>

районного суду Івано-Франківської області від 15.11.2010 р.	цегельному заводі, який знаходиться в с.Мединя Галицького району Івано-Франківської області в порушення вимог ст.ст. 19,23 Кодексу України про надра від 27.07.1994 р. без отримання спеціального дозволу (ліцензії), що передбачає <u>ст. 44 Водного кодексу України</u> з 12.11.2008 р. по жовтень 2009 р. видобував корисні копалини загальнодержавного значення, а саме воду з свердловини глибиною 46 м., яка розташована на території цегельного заводу за допомогою електричного насоса. Видобуту воду з свердловини використовував для виробничих потреб, як сировину для виготовлення цегли. Тобто, умисно вчинив порушення встановлених правил охорони надр та незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення.....»	(порушення встановлених правил охорони надр та незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	правова оцінка вчиненого, оскільки незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення необхідно кваліфікувати за ч.2 ст. 240 КК України. Судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, або порушення правил охорони надр, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без отримання спеціального дозволу (ліцензії))	
№ 1-82/10, Вирок Волочиського районного суду Хмельницької області від 09.11.2010 р.	«..., працюючи головою правління відкритого акціонерного товариства “Війтовецьке підприємство по племінній справі в тваринництві”, зловживаючи службовим становищем в інтересах товариства протягом 2006 р. - лютого 2010 р. незаконно в порушення ст.ст. <u>48, 49 Водного Кодексу України</u> без отримання спеціального дозволу (ліцензії) видобував із артезіанської свердловини, яка перебуває на балансі товариства, корисні копалини загальнодержавного значення - прісну підземну воду для потреб товариства і для надання послуг з відпуску води на АЗС в смт Війтівці в кількості 2166,05 м куб. води, чим завдав державним інтересам шкоду на суму 56967,12 грн згідно акту перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства № 60/09 від 26.02.2010 р...»	ч.2 ст.240; ч.1 ст. 364 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення; зловживання службовим становищем).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, або порушення правил охорони надр, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без отримання спеціального дозволу (ліцензії))	штраф у розмірі 600 грн. з позбавленням права виконувати організаційно-розпорядчі функції строком 1 рік.
№ 1-15/2010, Вирок Збаразького районного суду Тернопільської області від 25.02.2010 р.	«..., працюючи з 01 квітня 2004 року по 06 квітня 2008 року на посаді начальника міського комунального підприємства (МКП) “Збараж” м.Збараж, як службова особа, вийшовши за межі наданих йому як начальнику комунального підприємства прав та повноважень, і не маючи владних повноважень щодо вирішення питання вилучення корисних	ч.2 ст.240; ч. 3 ст. <u>365</u> КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин	штраф у розмірі 1020 грн.

	копалин загальнодержавного значення, знаючи про відсутність у МКП “Збараж” спеціального дозволу на користування надрами та дозволу на спеціальне водокористування, протягом періоду з 01.07.2005 року по 01.04.2008 рік незаконно організував видобування корисних копалин загальнодержавного значення підземних вод із 7-ми артезіанських свердловин в кількості 454700 метрів кубічних підземних вод, чим спричинив тяжкі наслідки державним інтересам у вигляді матеріальної шкоди на суму 57203 грн....»	значення; перевищення службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою дій, які явно виходять за межі наданих їй прав чи повноважень, якщо вони спричинили державним інтересам тяжкі наслідки	загальнодержавного значення, або порушення правил охорони надр, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без отримання спеціального дозволу (ліцензії)	
№ 2213/458/2012, Вирок Полонського районного суду Хмельницької області від 15.05.2012 р.	«..., перебуваючи на посаді директора СТОВ «Каленицьке», будучи службовою особою, всупереч вимогам ст.ст.16, 19, 21 Кодексу України «Про надра», ст..ст. <u>48, 49 Водного кодексу України</u> та своїх повноважень незаконно в період часу з 08.08.2011 року по 06.12.2011 року за відсутності спеціального дозволу на користування надрами здійснював незаконне видобування на території господарства в с.Великі Каленичі та в с.Коханівка Полонського району Хмельницької області, прісної води, яка відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення для задоволення сільськогосподарських потреб СТОВ «Каленицьке». Разом з тим, будучи службовою особою, не перевірявши, що у господарства, яке він очолює закінчився дозвіл на спеціальне водокористування, в порушення вимог ст.12 Статуту СТОВ «Каленицьке», п.9 ст. <u>44</u> , ст. <u>49 Водного кодексу України</u> , в період часу з 08.08.2011 року по 06.12.2011 року не вжив заходів, спрямованих на отримання дозволу на спеціальне водокористування, внаслідок чого СТОВ «Каленицьке» було допущено незаконний забір підземних прісних вод із свердловин в с.Коханівка та с.Великі Каленичі Полонського району при відсутності дозволу на спеціальне водокористування в об'ємі 1494,415 кубічних метрів води, чим заподіяно збитки державі на суму 50392 грн....»	ч.2 ст.240; ч.1 ст. 367 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення; службова недбалість)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, або порушення правил охорони надр, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без отримання спеціального дозволу (ліцензії)	штраф у розмірі 7000 грн.
№ 373/3204/13-к, Вирок Переяслав-	«..., являючись головою правління ПрАТ «Переяслав-Хмельницький завод продтоварів» у період з 20.11.2009 по	ч.2 ст.240 КК (незаконне	судом не розкрито об'єктивну сторону складу	штраф у розмірі 400 НМДГ, що

<p>Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 11.11.2013 р.</p>	<p>08.01.2013 року, та будучи уповноваженою на звернення із відповідною заявою до компетентних органів для отримання дозволу (ліцензії) на користування надрами, достовірно знаючи при цьому, що відповідно до ст.ст.6, 16, 19, 23 <u>Кодексу України про надра, Постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 р. № 827 «Про затвердження Переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»,</u> підземні води є корисними копалинами загальнодержавного значення, видобування яких для виробництва фасованої питної води здійснюється на підставі спеціального дозволу, у період з 01.01.2012 по 31.12.2012 року, здійснювала використання корисних копалин загальнодержавного значення - підземної води для виробництва фасованої питної води з розміщеної на території підприємства по вул. Солонці, 31 у м. Переяслав-Хмельницький Київської області артезіанської свердловини №2298 загальним об'ємом 552,8 м3, самовільно, без одержання спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами...»</p>	<p>видобування корисних копалин загальнодержавного значення)</p>	<p>злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, або порушення правил охорони надр, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без одержання спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами)</p>	<p>складає 6800 грн.</p>
<p>№ 1-65/11, Вирок Городищенського районного суду Черкаської області від 01.06.2011 р.</p>	<p>«..., працюючи на посаді директора КП «Побут» з 05.05.2006 року, будучи уповноваженим на виконання службових обов'язків діючи у спосіб, що не передбачений <u>Конституцією України</u> та Законами України, використовуючи своє службове становище, всупереч інтересам служби, умисно, з корисливих мотивів, достовірно знаючи про те, що дозвіл на спеціальне водокористування №Укр 3969-А/Чрк від 04.10.2004 року закінчився 31.12.2007 року, незаконно вніс у вказаний дозвіл, завідомо неправдиві дані, шляхом виправлення строку дії дозволу до 31.12.2010 року та, використовуючи даний дозвіл, підприємство здійснило у період з 31.12.2007 року по 24.01.2010 року, незаконний забір із артезіанських свердловин 12851 м 3 підземних прісних вод, які відносяться до корисних копалин загальнодержавного значення, внаслідок чого водним ресурсам держави завдано збитків на суму 37236 грн. 94 коп....»</p>	<p>ч.2 ст.240; ч . 1 ст. 366 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення; службове підроблення, тобто внесення службовою особою до офіційних документів завідомо неправдивих відомостей)</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, або порушення правил охорони надр, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без отримання спеціального дозволу)</p>	<p>штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6800 грн.</p>
<p>№ 1-205/10, Вирок Бериславського районного суду Херсонської</p>	<p>«..., займаючи посаду керівника комунального підприємства « Червоний Маяк» Червономаяцької сільської ради Бериславського р-ну, являючись відповідальною особою та</p>	<p>ч.2 ст.240; ч.2 ст. 367 КК (незаконне видобування</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким</p>	<p>штраф у розмірі 7650 грн.</p>

області від 04.11.2010 р.	керуючись у своїй діяльності Статутом підприємства, затвердженого рішенням 4 сесії 24 скликання Червономаяцької сільської ради № 52 від 07.02.2003р. та зареєстрованого Бериславською РДА за № 615 від 27.03.2003р. і виконуючи функції пов'язані з організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими обов'язками і таким чином будучи службовою особою, в період часу з 01.10.2009р. по 01.03.2010р., неналежно виконуючи свої службові обов'язки, порушив правила використання надр, що призвело до спричинення тяжких наслідків охоронюваних законом державним інтересам у вигляді матеріальних збитків на суму 143257 грн....»	корисних копалин загальнодержавного значення; службова недбалість, що спричинило тяжкі наслідки)	чином порушено правила охорони надр	
№ 243/5210/13-к, Вирок Слов'янського міськрайонного суду Донецької області від 11.06.2013 р.	«...20.03.2013 року впродовж 24 годин, перебуваючи на займаній посаді директора КП «Сервіскомуненерго», виконуючи організаційно розпорядні функції по управлінню роботою підприємства, всупереч інтересам держави, в порушення вимог ст.ст. 44, 49 Водного кодексу України, ст. 16 ЗУ «Про питну воду та питне водопостачання», ст. 38 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» та ст. 23 Кодексу України про надра, допустив факт незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення у вигляді питної води, без спеціального дозволу на користування надрами. А саме за допомогою 5 погрузних насосів із 5 свердловин постачав питну воду населенню міста Миколаївки з Піскунівського водозабору, чим заподіяв державі матеріальну шкоду на загальну суму 309553 грн. 00 коп. та порушив встановлений порядок охорони та використання надр як складової частини охоронюваного кримінальним правом навколишнього природного середовища з метою дотримання раціональних і ефективних методів видобування кориснихкопалин загальнодержавного значення....»	ч.2 ст.240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, або порушення правил охорони надр, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без спеціального дозволу на користування надрами)	штраф у розмірі 6800 грн.

<p>№ 2208/1656/12, Вирок Кам'янець-Подільського міськрайонного суду Хмельницької області від 25.07.2013 р.</p>	<p>«....., займаючи посаду виконуючого обов'язки директора товариства з обмеженою відповідальністю «Кам'янець-Подільський м'ясоконсервний комбінат», являючись службовою особою, умисно, усвідомлюючи, що в очолюваного ним товариства відсутній спеціальний дозвіл (ліцензія) на користування надрами, в порушення своїх посадових обов'язків та вимог <u>ст. 21 Кодексу України Про надра</u>, ігноруючи вимоги <u>ст. 23 Кодексу України Про надра</u> (в редакції <u>Закону України №2849-VI від 22.12.2010 року</u>), у період з 26 серпня по 31 грудня 2011 року за відсутності спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами, з метою задоволення виробничих та господарсько-питних потреб ТОВ «Кам'янець-Подільський м'ясоконсервний комбінат» здійснив незаконне видобування з двох свердловин, які знаходяться на території ТОВ «Кам'янець-Подільський м'ясоконсервний комбінат», прісної підземної води об'ємом 1820 м3, яка відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення, неналежно виконуючи свої службові обов'язки через несумлінне ставлення до них, не передбачаючи можливість настання суспільно-небезпечних наслідків, не вжив заходів для отримання ТОВ «Кам'янець-Подільський м'ясоконсервний комбінат» спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами - джерелами прісних підземних вод, що розташовані в м.Кам'янець-Подільському, по вул. Маршала Харченка ...»</p>	<p>ч.2 ст.240; ч.1 ст. <u>367</u> КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення; службова недбалість - неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди інтересам держави)</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, а зазначено лише про незаконність їх видобування (відсутній спеціальний дозвіл (ліцензія) на користування надрами)</p>	<p>штраф у розмірі 4500 грн. з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з організаційно-розпорядчою та адміністративно-господарською діяльністю, строком на два роки.</p>
<p>№ 1-71/11, Вирок Києво-Святошинського районного суду Київської області від 22.02.2011 р.</p>	<p>«... , перебуваючи на посаді директора Підприємства комунального господарства при Гореницькій сільській раді Києво-Святошинського району Київської області, будучи службовою особою, в період з 14.05.2007 року по 14.05.2008 року допустив службову недбалість, тобто неналежне виконання ним як службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що заподіяло істотну шкоду державним інтересам, а також незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення...»</p>	<p>ч. 1 ст. <u>240</u>; ч.2 ст.<u>364</u> КК (порушення встановлених правил охорони надр та незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення; зловживання службовим становищем)</p>	<p>судом неправильно кваліфіковані дії особи виходячи з фактичних обставин справи (ч.2 ст. 367; ч.2 ст. 240 КК України).</p>	<p>штраф у розмірі 1700 грн. з позбавленням права займати посади, пов'язані з організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими функціями строком на 2 роки виконувати самостійно.</p>

<p>№ 662/645/13-к, Вирок Новотроїцького районного суду Херсонської області від 05.07.2013 р.</p>	<p>«..., обіймаючи посаду директора комунального підприємства «Володимиро-Іллінської сільської ради», Новотроїцького району Херсонської області - будучи службовою особою знаючи про те, що для користування підприємствами таким видом корисних копалин, як підземні води, необхідний спеціальний дозвіл, який видається компетентним органом у встановленому законодавством порядку, умисно, організував систематичне незаконне видобування із шести артезіанських свердловин, що знаходяться на обслуговуванні КП «Володимиро-Іллінської сільської ради». Добувши за період з 11 листопада 2011 року по 17 вересня 2012 року 106900 кубометрів підземних вод та реалізував їх населенню с. Володимиро-Іллінка, с.Катеринівка, с.Софіївка, с.Новрепівка, що потягло за собою заподіяння шкоди охоронюваним законом державним інтересам у вигляді матеріальних збитків на суму 1 579 126 гривень 8 копійок...»</p>	<p>ч.2 ст.240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)</p>	<p>судом неправильно кваліфіковані дії особи виходячи з фактичних обставин справи (ч.2 ст. 364; ч.2 ст. 240 КК України).</p>	<p>позбавлення волі строком 1 рік.</p>
<p>№ 1-139/11, Вирок Бориспільський міськрайонний суд Київської області від 22.12.2011 р.</p>	<p>«..., перебуваючи на посаді технічного директора ТОВ «Морозівська птахофабрика», будучи службовою особою, нехтуючи встановленими правилами щодо охорони надр та порушуючи вимоги законодавства щодо видачі дозволів на спецводокористування допустив незаконне видобування ТОВ «Морозівська птахофабрика», корисних копалин загальнодержавного значення підземної прісної води із двох артезіанських свердловин, які знаходяться в с. Гологурів Бориспільського району Київської області, без дозволу на спецводокористування внаслідок чого державі завдано збитки на суму 50 734,80 грн., що є істотною шкодою оскільки в 100 і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян...»</p>	<p>ч.2 ст.240; ч.1 ст.367 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення; службова недбалість - неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, що завдало істотної шкоди інтересам держави)</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, а зазначено лише про незаконність їх видобування (без дозволу на спецводокористування)</p>	<p>штрафу у розмірі 420 НМДГ, що становить 7140 грн.</p>
<p>№ 351/1205/17, Вирок Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 19.07.2017 р.</p>	<p>«...8 березня 2017 року близько 08 год. 00 хв. обинувачений з метою незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення - піщано-гравійної сировини (гравію) на екскаваторі марки «ЭО-2621 В», який згідно свідоцтва про реєстрацію транспортного засобу належить його брату та який обвинувачений отримав в тимчасове</p>	<p>ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин</p>	<p>штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6800 грн.</p>

	користування терміном на один день, приїхав до родовища вказаних корисних копалин на прибережній захисній смузі річки Черемош в с. Попельники Снятинського району Івано-Франківської області...»		загальнодержавного значення, оскільки предметом злочину є корисні копалини загальнодержавного значення, які видобуваються з надр землі, а не берега чи дна річки.	
№ 346/4362/18, Вирок Коломийського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 05.10.2018 р.	«...15 серпня 2018 року у обвинуваченого ОСОБА_1 виник умисел на здійснення незаконного видобування піщано-гравійної сировини гравію. З метою реалізації свого злочинного наміру, обвинувачений ОСОБА_1 15 серпня 2018 року близько 7 год. 30 хв. приїхав спеціалізованим вантажним самоскидом марки «Камаз 5320» із встановленим краном-маніпулятором, реєстраційний номер НОМЕР_1, власником якого є його син ОСОБА_2, до родовища корисних копалин загальнодержавного значення - сировини піщано-гравійної гравію, що на прибережній захисній смузі річки Сопівка в урочищі «Кругли» смт. Печеніжин Коломийського району...»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	предметом злочину є корисні копалини загальнодержавного значення, які видобуваються з надр землі, а не берега чи дна річки.	штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6800 грн.
№345/2703/17, Вирок Калуського міськрайонного суду Івано-Франківської області від 11.10.2017 р.	«... не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи будь-якого дозволу на користування ділянкою надр, що передбачено <u>ст. 19 Кодексу України про надра</u> , 24.07.2017 близько 20 год., з метою незаконного видобування корисних копалин піщано-гравійної сировини - гравію, використовуючи автомобіль марки »ІFA В 50«, приїхав на берег річки Дністер, що в с. Лука Калуського району....»	ч. 2 ст. 240 КК (порушення встановлених правил використання надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, а також незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не визначено яким чином предметом злочину є корисні копалини загальнодержавного значення, які видобуваються з надр землі, а не берега чи дна річки. Судом зазначено лише про незаконність їх видобування (не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи будь-якого дозволу на користування ділянкою надр)	штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6800,00 грн.
№ 606/1608/16-к, Вирок Терехівлянськоо районного суду Тернопільської області від 06.10.2016 р.	«..... 01 серпня 2016 року у після обідню пору доби, не маючи спеціального дозволу на роботу з видобутку корисних копалин загальнодержавного значення, діючи таємно, умисно, переслідуючи корисливі цілі з метою особистого збагачення, незаконно видобував корисні	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного	судом не визначено яким чином здійснювалося незаконне видобування корисних копалин. Крім того, судом зазначено лише	штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6800,00 грн.

	копалини загальнодержавного значення, які розміщені в карері, що розташований між с. Кровинка Тереховлянського району та смт. Дружба Тереховлянського району по ліву сторону від автомобільної автодороги Доманово-Ковель-Чернівці-Тереховле в напрямку смт. Дружба Тереховлянського району поблизу залізничної колії....»	значення)	про незаконність їх видобування (не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи будь-якого дозволу на користування ділянкою надр)	
№ 300/849/16-к, Вирок Воловецького районного суду Закарпатської області від 03.11.2016 р.	«...19.05.2016 року, не маючи попереднього робочого проекту із технології виконання робіт по здійсненню забору та навантаження піщано- гравійної суміші, усвідомлюючи про відсутність у нього спеціального дозволу, встановленого законодавством України на проведення видобування корисних копалин загальнодержавного значення та повноважень на проведення цих робіт, здійснив незаконне видобування трактором- ескаватором моделі «ЕО 26-21» під керуванням і завантаження на вантажний автомобіль моделі «Газ 53», піщано-гравійної суміші в розмірі 8 м3, шляхом її забору з русла річки «Лазівка» в урочищі «Щербів», що на території села Верхні Ворота Воловецького району Закарпатської області, яка згідно з листом-відповіддю акредитованого експерта Державного гемологічного центру України вих.№16/06/16 від 16.06.2016 року являється піщано-гравійно-гальковою сумішшю і відноситься до алювіальних відкладів, що формуються водними потоками в річних долинах, і відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 року №1370 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» належить до надр загальнодержавного значення. Внаслідок порушення встановлених правил використання надр загальнодержавного значення відповідно до розрахунку збитків від порушення законодавства про охорону надр при самовільному користуванні надрами Державної екологічної інспекції у Закарпатській області від 21.06.2016 року заподіяв державі матеріальної шкоди на загальну суму 1948 гривень 80 копійок....»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	предметом злочину є корисні копалини загальнодержавного значення, які видобуваються з надр землі, а не берега чи дна річки.	штраф в розмірі 100 НМДГ, що еквівалентно 1700 грн.
№ 307/2286/18, Вирок Тячівського районного суду Закарпатської області від	«...в порушення вимог ст. ст. 14, 15, 16, 18, 19 Кодексу України «Про надра», 31 жовтня 2017 року, близько 11 години 30 хвилин, здійснив умисне, незаконне видобування на земельній ділянці водного фонду в руслі річки Тересва з	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено	штрафу у розмірі 400 НМДГ, що еквівалентно 6800 грн.

04.02.2019 р.	правого боку за течією, на відстані близько 150 метрів від вулиці Вітерна на виступі, що омивається з двох боків руслом річки Тересва в смт. Дубове Тячівського району, суміші, яка згідно висновку експерта №2245 від 08.05.2018 є сипкою гірською породою з вмістом гравійної складової 44,0%, і відноситься до піщано-гравійної, загальною кубомасою 8,4 м3, яку навантажив екскаватором марки «ЮМЗ» без державного номерного знаку....»	загальнодержавного значення)	видобування корисних копалин загальнодержавного значення, оскільки предметом злочину є корисні копалини загальнодержавного значення, які видобуваються з надр землі, а не берега чи дна річки.Крім того, судом зазначено лише про незаконність їх видобування (не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи будь-якого дозволу на користування ділянкою надр)	
№ 301/545/17, Вирок Іршавського районного суду Закарпатської області від 22.03.2017 р.	«...., будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності, не маючи передбаченого законодавством дозволу, без дотримання встановленого порядку раціонального і комплексного використання й охорони надр та видобування корисних копалин, які не є загальнопоширеними, в порушення встановлених правил охорони надр, передбачених <u>статтею 16 кодексу України про надра</u> , яка встановлює загальні правила ліцензування діяльності використання надр, порушивши вимоги статей <u>57, 125, 126, 168 Земельного кодексу України</u> , які встановлюють порядок виникнення права використання земельної ділянки, а також порушивши вимоги <u>статті 56 кодексу України про надра</u> , що стосується основних правил охорони надр, не маючи спеціального дозволу на роботу з видобутку корисних копалин (каменю андезит), без акта про надання гірничого відводу, діючи умисно, з корисливих мотивів, з метою особистого збагачення, у період часу з 23 вересня 2015 року по 09 листопада 2016 року сприяв невстановленим органом досудового розслідування особам у вчиненні злочину, шляхом надання вказівок щодо незаконного видобутку корисних копалин загальнодержавного значення, які в свою	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штраф в розмірі 700 НМДГ, що еквівалентно 11900 грн.

	<p>чергу здійснили самовільне користування надрами та незаконне видобування корисних копалин (каменю андезит) на території кварталу №16 виділів №11, №19 та №32 в урочищі «Гат» Загатянського лісництва ДП «Довжанське ЛМГ», який у відповідності до <u>постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 року №827</u> (із змінами - <u>постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2011 року №1370</u>) відноситься до переліку корисних копалин загальнодержавного значення, в обсязі 236,2 метрів кубічних...»</p>			
<p>№ 595/1369/17, Вирок Чортківського районного суду Тернопільської області від 07.02.2018 р.</p>	<p>«... 23 серпня 2017 року в обвинуваченого виник умисел на незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення із недіючого кар'єру, який розташований за межами населеного пункту на території Переволоцької сільської ради Бучацького району Тернопільської області, між селами Переволока та Зелена Бучацького району Тернопільської області. 23 серпня 2017 року в період часу з 8-ї до 9-ї години обвинувачений прийшов до недіючого кар'єру, який розташований за межами населеного пункту на території Переволоцької сільської ради Бучацького району Тернопільської області між селами Переволока та Зелена Бучацького району Тернопільської області та в порушення правил охорони розробки надр, передбачених <u>ст. 16 Кодексу України про надра</u>, яка встановлює загальні правила ліцензування діяльності стосовно використання надр, не маючи спеціального дозволу, всупереч <u>ст.ст. 19, 20 Кодексу України про надра</u>, <u>ст.ст. 57, 125, 126 Земельного кодексу України</u>, які встановлюють порядок виникнення права використання земельної ділянки, а також порушивши вимоги <u>ст. 56 Кодексу України про надра</u>, які стосуються основних правил охорони надр, не маючи спеціального дозволу на роботу з видобутку корисних копалин, діючи умисно та переслідуючи корисливий мотив, за допомогою лома, молота, лопати, які взяв у себе за місцем проживання, незаконно видобув 0,5 метра кубічних пісковика, який згідно постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 року (в редакції від 28 грудня 2011 року № 1370) «Про затвердження переліків корисних</p>	<p>ч. 2 <u>ст. 240 КК</u> (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)</p>	<p>покарання в виді штрафу в розмірі 100 НМДГ, що еквівалентно 1700 гривень.</p>

	копалин загальнодержавного та місцевого значення», відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення...»			
№720/1632/16-к, Вирок Новоселицького районного суду Чернівецької області від 15.09.2016 р.	«...31 серпня 2016 року, ОСОБА_1 обвинувачується в тому, що в порушення вимог ст.ст. <u>14, 15, 16, 18, 19 Кодексу України про надра</u> , якими передбачено, що надра надаються у користування фізичним та юридичним особам лише за наявності у них спеціального дозволу на користування надрами, для видобування корисних копалин, порядок видачі якого затверджено <u>Постановою Кабінету Міністрів України № 615 від 30 травня 2011 року «Про затвердження Порядку видачі спеціальних дозволів на користування надрами»</u> , 25 липня 2016 року, достовірно знаючи про те, що відповідно до <u>Постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»</u> , із змінами та доповненнями, сировина піщано-гравійна відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення, для видобування якої необхідна наявність спеціального дозволу на користування надрами, здійснив видобування піщано-гравійної сировини (гравію) на землях Магальської сільської ради Новоселицького району Чернівецької області...»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штраф у розмірі 500 НМДГ, що еквівалентно 8500 гривень.
№212/1065/17-к, Вирок Жовтневого районного суду Кривого Рогу Дніпропетровської області від 16.03.2017 р.	«...обвинувачений, діючи умисно, від імені ПрАТ «Євраз Суха Балка», достовірно знаючи, що дія спеціальних дозволів закінчилась відповідно 07.09.2016 та 08.09.2016, у період часу із моменту закінчення терміну дії спеціальних дозволів та до 06.12.2016, перебуваючи на своєму робочому місці у приміщенні будівлі ПрАТ «Євраз Суха Балка» у б.5 по вул. Конституційній у м. Кривому Розі, у порушення Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами, маючи намір на незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, не зупинив видобування руди заліза та руди кварцит-магнетитової на полях шахти «Ювілейна» та руди заліза на полях шахти «Фрунзе» та належним чином не доповів керівництву підприємства про невиконання ним вимог вказаного наказу	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штраф у розмірі 700 НМДГ, що еквівалентно 11900 грн.

	№3167 від 01.12.2015 щодо забезпечення продовження строку дії спеціальних дозволів землекористування та закінчення 07.09.2016 та 08.09.2016 строку дії спеціальних дозволів, хоча був обізнаний про вимоги законодавства України щодо негайного зупинення видобування корисних копалин після зупинення дії спеціального дозволу на користування надрами. Таким чином, у результаті умисних дій, ПрАТ «Євраз Суха Балка» здійснило незаконне видобування з полів шахт «Фрунзе» та «Ювілейна» корисних копалин загальнодержавного значення, а саме залізної руди...»			
№718/2032/16-к, Вирок Кіцманського районного суду Чернівецької області від 12.10.2016 р.	«...в порушення вимог <u>ст. 13 Конституції України, ст. 4 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 19 Кодексу України «Про надра», п.4 Постанови Кабінету Міністрів України № 59 від 27.01.1995р. «Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів», будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності, не маючи передбаченого законодавством дозволу, здійснив незаконне видобування піщано-гравійної сировини (гравію), що відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 (із змінами від 28.12.2011 за №1370) є сировиною піщано-гравійною (гравій) та належить до корисних копалин загальнодержавного значення...»</u>	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штрафу у розмірі 500 НМДГ, що еквівалентно 8500 грн.
№ 348/2228/18, Вирок Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області від 02.11.2018 р.	«...21 серпня 2018 року, діючи умисно, усвідомлюючи протиправність вчинюваних ними дій, достовірно знаючи про відсутність у нього необхідних для користування надрами та видобування корисних копалин спеціального дозволу - гірничого відводу, робочого проекту на розробку русла регульованих та руслоочисних робіт, з метою використання у власних потребах за допомогою пристосованої лопати незаконно здійснив видобуток корисних копалин загальнодержавного значення, а саме піщано-гравійної суміші (гравію) з берега річки «Росіч» в адміністративних межах смт.Битків, Надвірнянського району Івано-Франківської області та після цього незаконно перевозив дану суміш на транспортному засобі марки «ГАЗ - 66», без реєстраційного номера. 21 серпня 2018 року близько	ч. 2 ст. 240 КК України (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штраф у розмірі 400 НМДГ, що еквівалентно 6800 грн.

	15 год. 00 хв. працівниками Надвірнянського відділу поліції Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області в адміністративних межах смт.Битків, Надвірнянського району Івано-Франківської області на вулиці Шевченка, яка прилягає до річки «Росіч» виявлено транспортний засіб марки «ГАЗ - 66», без реєстраційного номер, яким здійснювалося перевезення піщано-гравійної суміші, а також спеціально пристосовані лопати, якими здійснювалося незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення - піщано-гравійної суміші...»			
№ 348/1327/19, Вирок Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області від 15.07.2019 р.	«....., не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи будь-якого передбаченого законодавством дозволу, здійснив незаконне видобування піщано-гравійної суміші (гравію), яка відповідно до Постанови КМУ від 12.12.1994 року (із змінами від 28.12.2011 року за №1370) є сировиною піщано-гравійною (гравій) та належить до корисних копалин загальнодержавного значення. В ході досудового розслідування встановлено, що 12.06.2019 року, діючи умисно, усвідомлюючи протиправність вчинюваних ним дій, достовірно знаючи про відсутність у нього необхідних для користування надрами та видобування корисних копалин спеціального дозволу - гірничого відводу, робочого проєкту на розробку русла регульованих та руслоочисних робіт, з метою використання у власних потребах за допомогою пристосованої лопати незаконно здійснив видобуток корисних копалин загальнодержавного значення, а саме піщано-гравійної суміші (гравію) з берега річки «Бистриця Надвірнянська» в адміністративних межах с.Фитьків, Надвірнянського району Івано-Франківської області та після цього незаконно перевозив дану суміш на колісному тракторі марки «МТЗ-82, яким здійснювалося перевезення піщано-гравійної суміші, а також спеціально пристосовані лопати, якими здійснювалося незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення - піщано-гравійної суміші....»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штраф в розмірі 400 НМДГ, що еквівалентно 6800 грн.
№ 348/1570/16-к, Вирок Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області від	«...обвинувачений в порушення вимог ст.. порушення вимог <u>ст. 13 Конституції України, ст. 4 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 19 Кодексу України «Про</u>	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено	штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.

09.11.2016 р.	надра», п.4 <u>Постанови Кабінету Міністрів України № 59 від 27.01.1995р. «Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів»</u> , не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи будь-якого передбаченого законодавством дозволу, у співучасті із невстановленою слідством особою (підбурювачем) будучи виконавцем у вчиненні злочину, за допомогою трактора-екскаватора марк «ЕО 4225А» здійснив незаконне видобування піщано-гравійної суміші (гравію), яка відповідно до Постанови КМУ від 12.12.1994 (із змінами ві 28.12.2011 за №1370) є сировиною піщано-гравійною (гравій) та належить до корисних копалин загальнодержавного значення...»	загальнодержавного значення)	видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	
№ 297/1894/16-к, Вирок Березівського районного суду Закарпатської області від 29.09.2016 р.	«..., працюючи на посаді Квасівського сільського голови Березівського району, Закарпатської області, будучи керівником органу місцевого самоврядування, являючись службовою особою, яка займає відповідальне становище, в службові обов'язки якого відповідно до <u>ст. 42 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»</u> входило забезпечення здійснення у межах наданих законом повноважень органів виконавчої влади на відповідній території, в порушення встановлених правил охорони надр, передбачених <u>ст. 16 Кодексу України про надра</u> , яка встановлює загальні правила ліцензування діяльності використання надр, не маючи спеціального дозволу, порушивши вимоги <u>ст.ст. 57, 125, 126 Земельного кодексу України</u> , які встановлюють порядок виникнення права використання земельної ділянки, а також порушивши вимоги <u>ст. 56 Кодексу України про надра</u> , що стосується основних правил охорони надр, не маючи спеціального дозволу на роботу з видобутку корисних копалин каменю «Гуф», який у відповідності до <u>постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 року №827</u> відноситься до переліку корисних копалин загальнодержавного значення, достовірно знаючи, що на території Квасівської сільської ради знаходиться кар'єр і жодним суб'єктом господарювання не здійснюється	ч.5 ст.27, ч. 2 <u>ст. 240 КК</u> України (посібник в незаконному видобуванні корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штрафу у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.

	видобування корисних копалин, у квітні 2016 року, з корисливих мотивів сприяв невстановленим слідством особам, у вчиненні кримінального правопорушення, шляхом надання вказівок щодо незаконного видобутку корисних копалин загальнодержавного значення на території зазначеної сільради...»			
№505/4241/14-к, Вирок Котовського міськрайсуду Одеської області від 10.02.2015 р.	«...директор ТОВ «Чубівське зерно», будучи службовою особою юридичної особи приватного права, знаходячись в приміщенні товариства за адресою: Одеська область, Котовський район, с. Мардарівка, в період часу з 01.01.2012 по 25.10.2013, в порушення вимог ст.ст. <u>19,21,23 Кодексу України про надра</u> , ст. 46, ст. 47, ст. 48, ст. 49 п.9 ст. 44 <u>Водного кодексу України</u> , ст.ст. <u>68</u> ч. 4 ст. <u>68, 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»</u> умисно без наявності дозволу на спец водокористування та користування надрами здійснювала незаконне видобування корисних копалин - підземних вод загальним об'ємом 2005 м3 з артезіанських свердловин № 4265/1780, № б/н 2474, які знаходяться на території с. Мардарівка Котовського району та с. Чубівка Котовського району, Одеської області, які належать ТОВ «Чубівське зерно» на підставі свідоцтва про право власності на нерухоме майно САС № 958165...»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штрафу у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.
№ 351/821/17, Вирок Снятинського районного суду Івано- Франківської області від 24.05.2017 р.	«...обвинувачений, діючи умисно, в порушення вимог чинного законодавства України, за відсутності в нього дозвільних документів на проведення видобування корисних копалин загальнодержавного значення, усвідомлюючи протиправний характер вчинюваних ним дій, з метою незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення, навантажувачем марки «Карпатець», реєстраційний номер 14765АТ, що на праві власності належить йому, здійснив незаконне видобування піщано-гравійної суміші з берега річки Прут у селі Іллінці, що на території Іллінецької сільської ради Снятинського району, яка відповідно до <u>постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827</u> (із змінами від 13.01.2012 № 1370) належить до корисних копалин загальнодержавного значення, за наступних обставин...»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, оскільки предметом злочину є корисні копалини загальнодержавного значення, які видобуваються з надр землі, а не берега чи dna річки. Крім того, судом зазначено лише про незаконність їх видобування	штрафу у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.

			(не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи будь-якого дозволу на користування ділянкою надр)	
№: 343/493/17, Вирок Долинського районного суду Івано-Франківської області від 20.04.2017 р.	«...27 жовтня 2016 року в період близько 11.00 години без передбаченого законом дозволу на користування надрами, з метою незаконного видобутку корисних копалин для власних потреб, прибув на територію берега ландшафтного заказника «Ріка Свіча з притокою Мізунка», що неподалік вул. Братів Гавришів в с. Шевченкове Долинського району, та достеменно знаючи, що дана земельна ділянка не перебуває в оренді ТзОВ «Карпатекоресурс», діючи умисно, незаконно, всупереч вимогам <u>ст. 13 Конституції України</u> , <u>ст.ст. 19, 24, 56 Кодексу України про надра</u> , <u>ст.ст. 3, 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»</u> , за допомогою екскаватора марки «ATLAS WEYHAUSEN GMBE1», р.н. 07959 СК, з 11.00 по 13.00 годин здійснив незаконний видобуток речовини, яка згідно висновку експерта № 2-0216/17 від 14.03.2017 року є карбонатним піщаним ґрунтом сіро - коричневого кольору з камінням, тобто піщано-гравійною сумішшю, в якій кількість гравію становить 59,8 %, та відповідно до <u>постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 N 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»</u> відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення. Особа завантажив вищевказаному суміш в кількості 7 м.куб. на вантажний автомобіль, чим довів свій злочинний умисел до кінця....»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи передбаченого законодавством дозволу)	штрафу у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.
№ 348/891/17, Вирок Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області від 12.06.2017 р.	«...в порушення вимог <u>ст. 13 Конституції України</u> , <u>ст. 4 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»</u> , ст. 19 Кодексу України «Про надра», п. 4 <u>Постанови Кабінету Міністрів України № 59 від 27.01.1995 р. «Про затвердження</u>	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного	штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.

	<u>Положення про порядок надання гірничих відводів</u> », не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницьке діяльності та не маючи будь-якого передбаченого законодавством дозволу, здійснив незаконне видобування піщано-гравійної суміші (гравію), яка відповідно до Постанови КМУ від 12.12.1994 (із змінами від 28.12.2011 за № 1370) є сировиною піщано-гравійною (гравій) та належить до корисних копалин загальнодержавного значення....»		значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницьке діяльності та не маючи будь-якого передбаченого законодавством дозволу)	
№ 348/515/16-к, Вирок Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області від 21.02.2017 р.	«...., не будучи зареєстрованим, як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи передбаченого законодавством дозволу, здійснив незаконне видобування піщано-гравійної суміші (гравію), яка відповідно до Постанови КМУ від 12.12.1994 (із змінами від 28.12.2011 за №1370) є сировиною піщано-гравійною (гравій) та належить до корисних копалин загальнодержавного значення...»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницьке діяльності та не маючи будь-якого передбаченого законодавством дозволу)	штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.
№ 348/1175/16-к, Вирок Надвірнянського районного суду Івано-Франківської області від 25.04.2017 р.	«...08.06.2016 року о 10 год. 00 хв.обвинувачений, діючи умисно, в порушення вимог <u>ст. 13 Конституції України</u> , ст.ст. <u>3, 5, 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»</u> , ст.ст. 19, 24, 56 Кодексу України «Про надра», п. 4 постанови КМ України № 59 від 27.01.1995 року <u>«Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів»</u> , не будучи зареєстрованим як суб'єкт підприємницьке діяльності та не маючи будь-якого передбаченого законодавством дозволу, усвідомлюючи протиправність вчинюваних ним дій, достовірно знаючи про відсутність у нього необхідних для користування надрами та видобування корисних копалин спеціального дозволу-гірничого відводу, робочого проекту на розробку руслорегульованих та руслоочисних робіт, з	ч. 2 ст. 240 КК України (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (відсутність необхідних для користування надрами та видобування корисних копалин спеціального дозволу-гірничого відводу)	штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.

	метою використання у власних потребах, за допомогою трактора-екскаватора марки «JOB 3CX» без реєстраційного номера та вантажного автомобіля, здійснив видобування та подальше завантаження корисних копалин загальнодержавного значення, а саме піщано-гравійної суміші (гравію) з берега р. Прут, що в смт. Ланчин Надвірнянського району Івано-Франківської області...»			
№ 572/5009/13-к, Вирок Сарненського районного суду Рівненської області від 20.04.2014 р.	«...за попередньою змовою групою осіб та іншими нестановленими досудовим слідством особами, без отримання спеціального дозволу на користування надрами, без акту, що засвідчує гірничий відвід, без оформлення в установленому порядку документів, що посвідчують право на земельну ділянку, не маючи спеціального дозволу (ліцензії), в порушення ст.19 Кодексу України про надра, <u>Законів України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними»</u> та <u>«Про ліцензування певних видів господарської діяльності»</u> умисно, із корисливих мотивів - 13 серпня 2013 року о 20 годині 15 хвилин в урочищі «Гальбін» поблизу с.Олексіївка Сарненського району Рівненської області, за допомогою саморобної помпи, призначеної для подачі води під тиском шляхом гідророзмиву ґрунту, займались видобуванням корисних копалин : дорогоцінного каміння органічного утворення - бурштину-сирцю, в результаті чого, сумісно із вказаними вище особами, видобули 27,07 грами вказаного каміння, загальною вартістю 14 грн.01 коп...»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (відсутність необхідних для користування надрами та видобування корисних копалин спеціального дозволу-гірничого відводу)	обмеження волі строком на 1 рік – кожній особі
№ 603/1089/13-к, Вирок Монастирського районного суду Тернопільської області від 29.04.2014 р.	«...обвинувачений у період з другої декади червня 2013 року по 01 липня 2013 року, в порушення правил охорони розробки надр, передбачених <u>ст. 16 Кодексу України про надра</u> , яка встановлює загальні правила ліцензування діяльності стосовно використання надр, не маючи спеціального дозволу, всупереч <u>ст.ст.19, 20 Кодексу України про надра</u> , <u>ст.ст. 57, 125, 126 Земельного кодексу України</u> , які встановлюють порядок виникнення права використання земельної ділянки, а також порушивши	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи	штраф у розмірі 550 НМДГ, що становить 9350 грн.

	<p>вимоги <u>ст. 56 Кодексу України про надра</u>, які стосуються основних правил охорони надр, не маючи спеціального дозволу на роботу з видобутку корисних копалин на земельній ділянці, розташованій в кварталі 19 виділ 9 Коропецького лісництва державного підприємства «Бучацьке лісове господарство», умисно, за допомогою колісного екскаватора марки «ATLAS 1504», заводський номер НОМЕР_3, та колісного трактора із самоскидом марки «Benford 6000», , що належать на праві власності його сину ОСОБА_3, якому не було відомо про їхнє використання, розриваючи вже наявний котлован, первинне призначення якого досудовим розслідуванням не встановлено, незаконно видобував корисну копалину - пісковик, який відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 12 грудня 1994 року (в редакції від 28.12.2011 року №1370) «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевогозначення», відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення...»</p>		<p>спеціального дозволу на роботу з видобутку корисних копалин на земельній ділянці)</p>	
<p>№ 244/1368/14-к, Вирок Сніжнянського міського суду Донецької області від 14.05.2014 р.</p>	<p>«...на початку лютого 2014 року, в денний час (точні дату та час встановити не виявилося можливим), діючи умисно, з метою незаконного видобутку кам'яного вугілля, який є корисною копалиною загальнодержавного значення, в порушення Кодексу України: «Про надра» від 27.07.1994 року 132/94-ВР (із подальшими змінами та доповненнями), «Гірничого <u>Закону України</u>» від 06.10.1999 року № <u>1127-XIV</u> (з подальшими змінами та доповненнями), якими регламентується діяльність, пов'язана з раціональним і комплексним використанням надр та охороною надр, а також, видобутком корисних копалин на території України, в порушення ст. ст. 16, 17, 18, 51 Кодексу України «Про надра», якими встановлений загальний порядок та правила видобутку загальнопоширених корисних копалин загальнодержавного значення, прийшов на ділянку місцевості, яка розташована на відстані приблизно 100 метрів у східному напрямку від Торезького підрядного спеціалізованого Управління по ремонту, будівництву та експлуатації автодоріг ВАТ «Облдоррембуд», розташованого за адресою: Донецька область, місто Торез, вулиця Кисельова - 32. Де розшукав раніше розроблену</p>	<p>ч. 2 <u>ст. 240 КК</u> (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (не маючи спеціального дозволу на роботу з видобутку корисних копалин на земельній ділянці)</p>	<p>покарання у виді штрафу в розмірі 6970 гривень.</p>

	гірничу виробку у вигляді похилого стволу, який доходить до поклади пласта кам'яного вугілля «h6», з вмістом вугілля марки «А-антрацит», і вирішив проводити незаконні роботи, пов'язані з видобутком у вказаній гірничій виробці корисних копалин загальнодержавного значення - кам'яного вугілля...»			
№ 339/558/14-к, Вирок Болехівського міського суду Івано-Франківської області від 11.12.2014 р.	«...01.10.2014 року біля 13:00год. в межах русла річки Сукіль на околиці с. Тисів, Болехівської міської ради, за допомогою екскаватора марки «СО-2621-В-3» та вантажного автомобіля марки »КАМАЗ-5511» за відсутності в нього дозвільних документів встановлених законодавством України на проведення видобування корисних копалин загальнодержавного значення та повноважень на проведення цих робіт, діючи всупереч вимогам <u>ст.13 Конституції України</u> , ст. ст. <u>19, 24, 56 Кодексу України про надра</u> , ст. ст. <u>3, 40 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»</u> , п.4 постанови Кабінету Міністрів України від <u>27.01.1995 року № 56 «Про затвердження Положення про порядок надання гірничих відводів»</u> , здійснював незаконний видобуток речовини в кількості 3 метра кубічних, вартістю 120 грн., яка згідно висновку експерта № 09/12-1224 від 22.10.2014 є піщаним ґрунтом з каміння, а саме: піщано-гравійною сумішшю, в якій кількість гравію 83%, що відповідно до <u>постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»</u> відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення...»	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (за відсутності в нього дозвільних документів встановлених законодавством України на проведення видобування корисних копалин загальнодержавного значення та повноважень на проведення цих робіт)	штраф в розмірі 300 НМДГ, що становить 5100 грн.
№ 244/4673/13-к, Вирок Сніжнянського міського суду Донецької області від 23.10.2013 р.	«...в період часу з кінця січня 2013 по 14 червня 2013 рік, перебуваючи на ділянці місцевості котра розташована, в районі залізничного переїзду, який розташований біля пос. Залісне, м. Сніжне, Донецької області, в порушення ст.16 - «Спеціальні дозволи на використання надр», ст.51 - «Порядок розробки родовищ корисних копалин та переробки мінеральної сировини» Кодексу України «Про надра» від 27.07.1994 року, «Порядку надання спеціальних	ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише	штрафу у розміром 6 800 грн.

	<p>дозволів (ліцензій) на використання надр», затвердженого <u>постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2003 року № 1540, »Положення про порядок організації та виконання і промислової розробки корисних копалин загальнодержавного значення»,</u> а також в порушення порядку і правил видобування корисних копалин загальнодержавного значення, незаконно, не маючи відповідного дозволу та акта, який затверджує гірничий відвід, без дозволу Державного Департаменту України з нагляду за охороною праці, грубо порушуючи правила технічної експлуатації розробки родовищ корисних копалин, за допомогою наступного обладнання: бензинової лебідки кустарного виконання, металевої волокуши, відбійного молотка, організував роботу і добував у вказаний період часу тверді корисні копалини загальнодержавного значення - вугілля марки А (антрацит), який є, згідно <u>Постанови Кабінету Міністрів України № 827 від 12.12.1994 року «Про затвердження Переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»,</u> корисними копалинами загальнодержавного значення. За час роботи гірничої виробки добув більше 6 (шести) тонн гірничої маси загальнодержавного значення - вугілля А (антрацит)....»</p>		<p>про незаконність їх видобування (не маючи відповідного дозволу та акта, який затверджує гірничий відвід, без дозволу Державного Департаменту України з нагляду за охороною праці)</p>	
<p>№ 316/415/14-к, Вирок Енергодарського міського суду Запорізької області від 12.12.2014 р.</p>	<p>«..., працюючи з 19.08.2010 по 20.03.2012 на підставі розпорядження Енергодарського міського голови №21-кп від 18.08.2010 та контракту №40 від 18.08.2010 на посаді директора Комунального підприємства «Центр досугу «Промінь» Енергодарської міської ради (код ЄДРПОУ 31180638), розташованого у м. Енергодарі Запорізької області по вул. Набережна, пав. №4, виконуючи організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, тобто являючись службовою особою комунального підприємства, діючи в порушення вищевказаних вимог ст.ст. 21, 23 Кодексу України «Про надра», ст.ст. 44, 46, 48, 49 Водного кодексу України та п.п. 2, 3 Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування, які передбачають, що надрокористувачі та водокористувачі зобов'язані здійснювати добування підземних вод</p>	<p>ч. 2 ст. 240 КК (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (без отримання спеціального дозволу на користування надрами та дозволу на спеціальне водокористування)</p>	<p>штраф у розмірі 400 НМДГ, що становить 6 800 грн.</p>

	<p>(спеціальне водокористування) лише за наявності спеціального дозволу, за відсутності відповідних дозвільних документів органів державної влади та місцевого самоврядування, прийняв від підрядника ТОВ «Мастер» та увів у експлуатацію свердловину глибиною 29 метрів, яка була пробурена роторним методом на території стадіону «Старт» у м. Енергодарі Запорізької області, після чого, без отримання спеціального дозволу на користування надрами та дозволу на спеціальне водокористування, у період з 22.10.2010 по 20.03.2012, з вказаної свердловини із застосуванням спеціальних технічних пристроїв (електричного водяного насосу), незаконно здійснював забір підземних прісних вод, які є корисними копалинами загальнодержавного значення, для господарсько-побутових потреб підприємства, що призвело до підриву правових основ економічних відносин між суб'єктами господарської діяльності та державою у сфері використання надр, а також до порушень раціональних та ефективних методів добування та раціонального використання корисних копалин загальнодержавного значення...»</p>			
<p>№ 247/6031/13-к, Вирок Торезького міського суду Донецької області від 16.01.2014 р.</p>	<p>«...обвинувачений, діючи умисно, в порушення ст.16,17,18,19,51 Кодексу України «Про надра» від 27.07.1994 року; «Положення про порядок надання гірничих відводів», затвердженого <u>постановою Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 року №59</u>, скоїв порушення встановлених правил використання надр, здійснивши незаконне видобування кам'яного вугілля, яке відповідно до «Переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення», затвердженого <u>постановою КМУ від 12.12.1994 р. №827</u> є корисними копалинами загальнодержавного значення, на території міста Тореза Донецької області при наступних обставинах...»</p>	<p>ч. 2 <u>ст. 240 КК</u> (незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення).</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного значення, зазначивши лише про незаконність їх видобування (без отримання спеціального дозволу на користування надрами)</p>	<p>штраф у розмірі 8000 грн..</p>
<p>№ 412/8109/13-к, Вирок Краснодонського міськрайонного суду Луганської області від 20.03.2013 р.</p>	<p>«...у період часу з 29 травня по 11 липня 2013 року, протягом дня, в порушення правил охорони розробки надр, передбачених ст. 16 Кодексу України про надра, які встановлюють загальні правила ліцензування діяльності, що стосується використання надр, порушуючи вимоги ст.ст. <u>57,125,126 ЗК України</u>, які встановлюють порядок</p>	<p>ч. 2 <u>ст. 240 КК</u> (порушення встановлених правил використання надр, якщо це створило небезпеку для життя,</p>	<p>судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким чином здійснено видобування корисних копалин загальнодержавного</p>	<p>штрафу у розмірі 8500 грн.</p>

	виникнення права на використання земельною ділянкою, а також порушуючи вимоги ст. 56 Кодексу України про надра, які стосуються основних правил охорони надр, не маючи спеціального дозволу на роботу з видобутку корисних копалин (кам'яного вугілля), на відстані від 50 до 100м. від 145км. ПК №3 перегону «ст.Лутугіно-ст. Сімейкіне» ДП «Донецька залізниця», реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на порушення встановлених правил використання надр, а також незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, за допомогою спеціальної техніки, з раніше виритого котловану розміром 90х70м., загальною площею 6300м2., організував незаконну виїмку кам'яного вугілля, що є корисною копалиною загальнодержавного значення, зокрема 11 липня 2013 року організовано незаконну добичу кам'яного вугілля вагою 30 тон. При цьому своїми діями створив небезпеку для життя і здоров'я людей, не забезпечивши обмеження доступу необізнаних сторонніх осіб до викопаного котловану в землі...»	здоров'я людей чи довкілля, а також незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення)	значення, в чому полягає порушення встановлених правил використання надр, зазначивши лише про незаконність їх видобування (без отримання спеціального дозволу на користування надрами). Крім того, судом не визначено наслідку у вигляді створення небезпеки для довкілля внаслідок порушення встановлених правил використання надр.	
№ 1-39/2010, Вирок Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 16.04.2010 р.	«...В період часу з червня по вересень 2004року, являючись суб'єктом підприємницької діяльності - фізичною особою та водокористувачем, діючи умисно, за допомогою невстановленого слідством екскаватору, залучивши за усною домовленістю особу, яка ним керувала, порушуючи правила екологічної безпеки під час експлуатації вказаного рибогосподарського водного об'єкту - ставку, розташованого поблизу с. Запорізьке Володимірівської сільської ради Томаківського району, зруйнував і протягом більше 5-ти років не відновив зазначену гідротехнічну споруду - греблю, яка на ньому знаходилась, здійснивши скид поверхневих вод, внаслідок чого державі було завдано матеріальну шкоду в розмірі 1 974грн. та призвело до виснаження даного водного об'єкту, і створило небезпеку для довкілля.	ч.1 ст.242 КК (порушення правил охорони вод, що спричинило виснаження водних джерел і створило небезпеку для довкілля)	судом не розкрито об'єктивну сторону складу злочину, не зазначено яким в чому проявляється виснаження водних ресурсів. Крім того, судом не визначено наслідку у вигляді створення небезпеки для довкілля внаслідок порушення правил охорони вод.	штрафу в розмірі 3400 грн.
№ 615/539/13-к, Вирок Валківського районного суду Харківської області від 03.04.2013 р.	«...керуючись у своїй діяльності посадовою інструкцією начальника дільниці о чисних споруд, затвердженої директором КП «Вода» від 04.08.2008 року та виконуючи організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські повноваження з управління підприємством, і таким чином будучи службовою особою, у період своєї роботи з 11.06.2012 по 13.06.2012 року	ч.1 ст. 367 ; ч.1 ст. 242 КК (службова недбалість, тобто неналежне виконання службовою особою своїх службових обов'язків	судом не визначено наслідку у вигляді створення небезпеки для довкілля внаслідок порушення правил охорони вод.	штраф у розмірі 5100 грн.

	неналежним чином виконував свої службові обов'язки по організації підготовки виробництва та контролю за додержанням технологічних процесів, внаслідок недбалого відношення до них, грубо порушив вимоги посадової інструкції в частині контролю додержання технологічних процесів, допустив скиди забруднюючих речовин зі зворотними водами з перевищенням встановленого нормативу. Внаслідок недбалих дій заподіяно збитки державі на суму 58 369,89 грн....»	через несумлінне ставлення до них, що заподіяло істотну шкоду державним інтересам; порушення правил охорони вод, що спричинило забруднення поверхневих вод і створення небезпеки для довкілля).		
№ 199/3927/16-к, Вирок Амур- Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська від 22.06.2016 р.	«...Відповідальна особа ТОВ «Паперова фабрика», несумлінно ставлячись до своїх обов'язків, не перевірявши технологічні, санітарні та екологічні норми, наявність усіх необхідних очисних споруд та каналів водовідведення, допустив порушення правил охорони вод та здійснював у період з 01.02.2015 по 31.12.2015 злив води, яка не відповідає нормам, що спричинило забруднення поверхневих вод та р. Дніпро, що призвело до істотного забруднення води в цих річках та до небезпеки для довкілля...»	ч. 1 ст. 242 КК (порушення правил охорони вод що спричинило забруднення поверхневих і створило небезпеку для довкілля).	судом не визначено наслідку у вигляді створення небезпеки для довкілля внаслідок порушення правил охорони вод.	штраф у розмірі 200 НМДГ, що еквівалентно 3400 грн.
№ 199/6904/15-к, Вирок Амур- Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська від 14.09.2015 р.	«...з 24.09.2013 по 23.05.2014, будучи службовою особою, як директор ТОВ «Дніпропетровська паперова фабрика» з П», перебуваючи в приміщенні ТОВ «Дніпропетровська паперова фабрика» з П» за адресою: м. Дніпропетровськ, вул. Каспійська, 2, у робочий час, маючи достатню кваліфікацію, в ході виконання покладених на нього обов'язків по організації підготовки виробництва та контролю за додержанням технологічних процесів, неналежно їх виконуючи та порушуючи вимоги спеціальних нормативно-правових актів з питань екологічної безпеки, які регулюють питання охорони вод, через несумлінне ставлення до них, за наявності об'єктивної можливості діяти так, як того вимагають інтереси служби, в порушення вимог законодавства по дотриманню встановлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та лімітів скидання забруднюючих речовин встановлених дозволами на спеціальне водокористування №03108 від 10.07.2012 по 01.01.2013, №03190 від 04.01.2013 по 01.01.2014, №00116 від 25.01.2014 по 01.02.2015, а також	ч. 1 ст. 242 КК (порушення правил охорони вод що спричинило забруднення поверхневих і створило небезпеку для довкілля).	судом не визначено наслідку у вигляді створення небезпеки для довкілля внаслідок порушення правил охорони вод.	штраф у розмірі 2550 грн.

	санітарних вимог та інших вимог щодо впорядкування своєї території, не уклав необхідні договори щодо водовідведення з КП «Дніпроводоканал», допустив скиди забруднюючих речовин зі зворотними водами з перевищенням встановленого нормативу до водних об'єктів р. Самара та р. Дніпро...»			
№ 2212/677/12, Вирок Новоушицького районного суду Хмельницької області від 30.05.2012 р.	«...в період часу з 20 години 03.04.2012 року по 20 годину 04.04.2012 року в районі урочища «Лоївці» Дністровського водосховища, неподалік села Пижівка, Новоушицького району, Хмельницької області, в нерестовий період, займаючись незаконним рибним добувним промислом, без належного дозволу, в забороненому місці, забороненим знаряддям лову - рибальськими сітками виловив рибу різних видів: 20 шт. плітки, вартістю 85 грн. за один екземпляр на загальну суму 1700 грн.; 3 шт. судака, вартістю 510 грн. за один екземпляр, на загальну суму 1530 грн.; 4 шт. ляща, вартістю 170 грн. за один екземпляр, на суму 680 грн.; 4 шт. веризуба, який занесений до Червоної книги України, вартістю 340 грн. за один екземпляр на загальну суму 1360 грн., чим заподіяв водним живим ресурсам істотну шкоду в загальному розмірі 5270 грн...»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 5270 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн.
№ 527/943/15-к, Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 12.05.2015 р.	«...11.03.2015 року за попередньою змовою між собою, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом без належного дозволу, прибули на Сулинську затоку Кременчуцького водосховища - територію ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», який входить до природно-заповідного фонду України, де з метою промислового вилову рибу для особистих потреб, одягненні в забруднені костюми, взабрід на відстань близько 100 м від берегу в напрямку о. Середино в районі с. Липове Глобинського району Полтавської області виставили риболовні сітки в кількості 2 штук, які є промисловим знаряддям лову, одна з яких належала ОСОБА_1, а інша - ОСОБА_2, з аналогічними параметрами: довжиною 50 м, висотою 3 м, вічком сіткового полотна 65 мм. Надалі, 12.03.2015 року близько 05 год., особи таким же чином, взабрід, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки у вигляді незаконного вилову риби	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 8121 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 1700 грн., з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

	та бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони та відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, виловили раніше виставленими ними риболовними сітками, рибу: сазан - 8 шт. вартістю 602 грн. за 1 екземпляр, лящ - 5 шт. вартістю 301 грн. за 1 екземпляр, карась сріблястий - 60 шт. вартістю 30 грн. за 1 екземпляр, і заподіяли істотну шкоду водним біоресурсам Держави на суму 8121,00 гривень....»			
№ 1604/2254/2012, Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 24.09.2012 р.	«...в період з 18.06.2012 року по 19.06.2012 року, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, в Сулинській затоці Кременчуцького водосховища, поблизу села Липове, Глобинського району Полтавської області, не маючи передбаченого законом дозволу на промисловий лов риби, взаброд виставив риболовецьку сітку довжиною 90м, висотою 1,5м, вічком 45х45 мм, яка є промисловим знаряддям лову та виловив ляща 26 штук, судака 16 штук (загальною вагою 27 кг), чим заподіяв істотну шкоду рибним ресурсам України, згідно <u>Постанови КМУ від 21.04.1998 року № 521</u> на 1608 гривень...»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 1608 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 1700 грн., з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.
№ 1604/3017/2012, Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 11.12.2012 р.	«...в період з 18.09.2012 року до 19.09.2012 року, поблизу села Святилівка, Глобинського району Полтавської області, на Сулинській затоці Кременчуцького водосховища, не маючи передбаченого законом дозволу на промисловий лов риби, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання ОСОБА_1 за допомогою гумового човна «Агро»з двигуном «Ямаха-4» виставив заборонені для любительського і спортивного рибальства чотири риболовецькі сітки з параметрами: довжиною 50м, висотою 280см, вічком 65х65 мм, довжиною 40м, висотою 280см, вічком 60х60мм, довжиною 40 м, висотою 280см, вічком 75х75мм, які є промисловим знаряддям лову, та виловив: сазан -26 штук, товстолоб -1 штука, судак -1 тука, карась -10 штук, лящ -44 штуки, чим заподіяв істотну шкоду водним біоресурсам на 2926 гривень...»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 2926 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 1700 грн., з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого – кожній особі
№ 527/2091/13-к,	«...03.06.2013 року, близько 6.00 годин за попередньою	ч.1 ст. 249 КК	суд не мотивує, чому вилов	штраф у розмірі 1700

<p>Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 14.11.2013 р.</p>	<p>домовленістю між собою, не маючи передбаченого законом дозволу на промисловий лов риби, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, з метою зайняття незаконним рибним промислом, виставили на Кременчуцькому водосховищі поблизу селища Градизьк Глобинського району Полтавської області в межах адміністративної території Градизької селищної ради Глобинського району чотири рибальські сітки, які є промисловими знаряддям лову, параметрами одна сітка довжиною 50м, вистою 3м, вічком сіткового полотна 45х45мм та три сітки з параметрами довжиною 50м, висотою 3м, вічком сіткового полотна 50х50мм і в порушення вимог п.3.15 Правил любительського та спортивного рибальства виловили плітки 2 штуки, карася 14 штук, судака 5 штук, сазана 1 штука, ляща 37 штук, плоскирки 14 штук, чим, згідно Такс обчислення розміру відшкодування шкоди, затверджених <u>Постановою Кабінету Міністрів України № 1209 від 21.11.2011 року</u>, заподіяли істотну шкоду водним біоресурсам держави на 10030 гривень 00 коп....».</p>	<p>(незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>риби на суму 10030 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>грн., з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого – кожній особі.</p>
<p>№ 366/654/15-к, Вирок Іванківського районного суду Київської області від 06.04.2016 р.</p>	<p>«...16 листопада 2014 року, приблизно о 16 годині, особи, з метою незаконного зайняття рибним добувним промислом, за допомогою дерев'яного моторного човна з бортовим номером ЯЧК 0054 та двигуном «Mercuri Sea Pro» № 1В729296, незаконно проникли до гирла річки Припять поблизу острова Андріївський в районі відселеного села Оташів, де встановили 4 рибальські сітки, довжиною 75 метрів кожна, в двох розмір вічка 50 мм, а в двох інших розмір вічка 75 мм, чим порушили вимоги п. 7 ст. 12 Розділу 2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», п.п. 3.15, 4.6 «Правил любительського і спортивного рибальства», затверджених <u>Наказом Державного комітету рибного господарства України № 19 від 15.02.1999 року</u>, п. 10.1.1 «Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України» № 33 від 18.03.1999 року.</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому виллов риби на суму 40228 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 150 НМДГ з конфіскацією знарядь та засобів промислу – кожній особі.</p>

	<p>Наступного дня, тобто 17.11.2014 року, приблизно о 5 годині 30 хвилин ранку, особи, на дерев'яному моторному човні з бортовим номером ЯЧК 0054 та двигуном «Mercuri Sea Pro» № 1В729296 прибули до гирла річки Припять, а саме до острова Андріївський, де напередодні ними було встановлено сітки та вилучили з води встановлені ними сітки з рибою, а саме: судак 10 штук по ціні 903 гривні за штуку, щука 5 штук по ціні 602 гривні за штуку, лящ 51 штука по ціні 310 гривень за штуку, плітка 32 штуки по ціні 150 гривень за штуку, плоскирка 57 штук по ціні 141 гривня за штуку.</p> <p>Своїми умисними та протиправними діями ОСОБА_1, ОСОБА_3, ОСОБА_2, вчинили незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду рибному господарству України згідно <u>Постанови КМУ від 24.07.2013 року № 541</u> на загальну суму 40 228 гривень...»</p>			
<p>№ 584/72/18, Вирок Путивльського районного суду Сумської області від 21.02.2018 р.</p>	<p>«...22 листопада 2017 року близько 13-00 години, обвинувачений з метою незаконного вилову риби, взявши заздалегідь куплений гумовий човен та знаряддя для вилову риби у вигляді чогирадцяти сіток, разом зі своєю співмешканкою прибув до водойми «третьої «кар'єр» в с.Волинцеве Путивльського району.</p> <p>Реалізуючи свій злочинний намір, в порушення <u>ст.68 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст.63 Закону України «Про тваринний світ»</u> і п. 3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства», у зазначений день за допомогою гумового човна «SOAR» розтавив по території водойми вказані заборонені знаряддя лову, після чого повернувся на берег.</p> <p>23 листопада 2017 року близько 05-00 години, обвинувачений продовжуючи свої злочинні дії, за допомогою гумового човна вплив до місця розставлення сіток та здійснив незаконний вилов водних живих біоресурсів (риби) в кількості 198 штук, а саме: щука - 69 шт.; карась сріблястий - 57 шт.; плітку - 58 шт., окунь - 2 шт., краснопірка - 10 шт., плоскирка - 2 шт., загальною вагою 17 кг., чим заподіяв істотну шкоду водним</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 30141 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1 700 грн.</p>

<p>№ 510/1777/18, Вирок Ренійського районного суду Одеської області 29.10.2018 р.</p>	<p>біоресурсам у сумі 30 141 грн...»</p> <p>«...8 липня 2018 року, приблизно о 05 годині 45 хвилин, маючи умисел, спрямований на незаконний вилов риби, знаходячись у районі прикордонного знаку № 1341 на відстані приблизно 3 000 м від лінії Державного кордону України з Румунією на озері Кагул, не маючи спеціального дозволу, за допомогою пластикового плаваючого засобу, здійснював лов риби заборонними знаряддями лову - трьома сітками лісковими, у порушенні вимог п.п. 3.14, 3.15 Правил любительського і спортивного рибальства, затверджений <u>наказом Державного комітету рибного господарства України № 19 від 15 лютого 1999 року.</u></p> <p>У результаті вказаних дій, було виловлено цінні породи риб, а саме: карась - 27 x 1 x 17 грн. = 459 грн. 00 коп., тарань (плітка) - 26 x 5 x 17 грн. = 2 210 грн. 00 коп., окунь - 12 x 1 x 17 грн. = 204 грн. 00 коп., сазан - 4 x 18 x 17 грн. = 1 224 грн. 00 коп., тарань - 12 x 5 x 17 грн. = 1 020 грн. 00 коп., верховодка (уклія) - 3 x 1 x 17 грн. = 51 грн. 00 коп., чим спричинено збитки рибному господарству України на загальну суму 5168 грн. 00 коп....»</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 5168 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн. з конфіскацію знарядь і засобів промислу і всього добутого.</p>
<p>№ 182/1630/15-к, Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 09.04.2015 р.</p>	<p>«..., маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, у невстановлений органом досудового розслідування час, але не раніше 10 лютого 2015 року прибув на берег Каховського водосховища неподалік від вул. Кірова в с. Покровське Нікопольського району Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - однієї рибальської сітки, не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, пішки вийшов на кригу Каховського водосховища та незаконно встановив у воду Каховського водосховища заборонене знаряддя лову, а саме: одну жилкову рибальську сітку, розміром: вічко 55x55 мм, висотою 2,5 м, довжиною 100 м.</p> <p>28 лютого 2015 року близько о 11.00 годині, продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, зняв раніше</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 5984 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн. з конфіскацію знарядь і засобів промислу і всього добутого.</p>

	встановлену ним одну жилкову рибальську сітку, розміром: вічко 55x55 мм, висотою 2,5 м, довжиною 100 м - заборонене знаряддя лову, в якій вже знаходилась свіжо виловлена риба, а саме: карась в кількості 62 одиниці, вартістю 17 грн. за одну одиницю; судак, в кількості 1-ї одиниці, вартістю 510 грн. за одну одиницю; плітка в кількості 25 одиниці, вартістю 85 грн. за одну одиницю; товстолоб в кількості 9 одиниці, вартістю 255 грн. за одну одиницю. Особа заподіяла істотну шкоду, розмір якої складає 5984 грн., тобто 352 НМДГ....»			
№ 183/4387/14, Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 01.10.2014 р.	«..., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток приблизно о 21.00 год. 13.05.2014 прибув на берег річки Самара, поблизу вул. Лиманська у сел. Новоселівка, Новомосковського району, Дніпропетровської області, де реалізуючи свій злочинний намір, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу, на саморобному дерев'яному човні типу «Каюк», вийшов на воду зазначеної річки, та у вищевказаному районі на відстані близько 15-20 метрів від берегу незаконно встановив дві ліскові рибальські сітки, заподіявши таким чином, істотної шкоди державі в особі державного управління охорони, використання і відтворення водних живих біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 8 177 грн...»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 8177 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу і всього добутого.
№ 1 – 162/2010 р., Вирок Крюківського райсуду м.Кременчука, Полтавської області від 31.03.2010 р.	«...11 лютого 2010 року приблизно о 5 год., маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом без належного дозволу, направився на р. Дніпро з ціллю виловити риби для своїх особистих потреб – риболовною сіткою. Унаслідок своїх протиправних дій незаконно добув рибу - плітка 87 штук, окунь -11 штук, карась -15 штук, загальною вагою 15 кг. і вартістю 30 грн. відповідно накладної №6 від 12 лютого 2010 року, чим заподіяв істотну шкоду рибним ресурсам держави добуваючи незаконно цінні види риб, згідно Такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок добування /збирання/ або знищення цінних видів риб, водних безхребетних і водних рослин у рибогосподарських водоймах України, затверджених <u>Постановою Кабінету Міністрів України №32 від 19 січня 1998 року</u> на суму 1020 грн...»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 1020 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 850 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу.

<p>№ 182/5118/14-к, Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 20.08.2014 р.</p>	<p>«....обвинувачений, маючи намір на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, 29 квітня 2014 р. приблизно о 12-00 год. прибув на берег Каховського водосховища в районі смт. Червоногригорівка Нікопольського р-ну Дніпропетровської обл., де, реалізуючи свій злочинний умисел, не маючи законного дозволу на зайняття рибних добувним промислом, в період заборони лову, знаходячись на належному йому металевому саморобному човні на воді Каховського водосховища, незаконно встановив 2 рибальські сітки, одна довжиною 60 м., висотою 3 м., вічко 50x50 мм, друга довжиною 60 м., висотою 5 м., вічко 70x70 мм. 29 квітня 2014 р. приблизно о 21-00 год. незаконно займаючись рибним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сіток та в період заборони лову, в порушення ст.. 3.15, 4.14.3 Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України, затверджених <u>наказом Державного комітету рибного господарства України № 19 від 15.02.1999 р.</u>, яким заборонено лов риби з використанням заборонених знарядь лову та в період нересту у всіх водосховищах в період з 1 квітня по 20 травня, вилловив рибу в кількості: карась сріблястий - 118 шт. вартістю 17 грн. за 1 екз., лящ - 2 шт. вартістю 170 грн. за 1 екз., сазан - 1 шт. вартістю 306 грн. за 1 екз., чим спричинив істотну шкоду державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській обл.. на загальну суму 2652 грн....»</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому виллов риби на суму 2652 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу і всього добутого.</p>
<p>№ 1-220\09, Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 01.09.2009 р.</p>	<p>«...незаконно займався рибним промислом, забороненим знаряддям лову, чим завдав істотної шкоди водним біоресурсам . 27.05.2009 року, близько 20 години 30 хвилин, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, прибув на берег річки Дніпро, поблизу насосної станції, розташованої поряд з с. Максимівка, Кременчуцького району, Полтавської області , при цьому взявши з собою заборонене знаряддя лову , а саме : риболовну сітку довжиною 67 метрів, висотою 1,5 метра ,вічко 36x36 мм . Реалізуючи свій злочинний намір, направлений на</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому виллов риби становить собою істотну шкоду для держави і не зазначає його взагалі. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 1500 гривень з конфіскацією у власність держави знарядь і засобів промислу та всього добутого.</p>

	незаконне зайняття рибним промислом, за допомогою вказаної риболовної сітки, встановивши її на воду, провів незаконний вилов риби з річки Дніпро, а саме: судака у кількості 11 штук, лящів у кількості 8 штук, плітки у кількості 33 штуки. Особа незаконно займався рибним промислом, забороненим знаряддям лову чим заподіяв істотної шкоди.			
№ 182/8188/13-к, Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 26.09.2013 р.	«...», маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом спільно з особою, за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток та в період заборони лову риби, 06.06.2013 року близько 24.00 години прибули на берег Каховського водосховища на окраїні с. Олексіївка Нікопольського району Дніпропетровської області де реалізуючи свій намір, близько 00.30 годин 07.06.2013 р., в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу, на саморобному металевому човні, використовуючи весла, вийшли на воду Каховського водосховища та у вищевказаному районі, на відстані близько 100 метрів від берега, незаконно встановили одну жилкову сітку, після чого повернулися до берега, де і знаходились. Таким чином, заподіяли істотної шкоди державі в особі державного управління охорони, використання і відтворення водних живих біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 2346 грн....»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 2346 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 1700 гривень з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого – кожній особі.
№ 1-65\09, Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 24.02.2009 р.	«...07 листопада 2008 року, близько 9 години маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом способом масового знищення риби, на власному човні „Южанка“, з підвісним двигуном „Вихор-30“, прибув на берег річки Дніпро (район Чикалівських плавнів), в межах Кам’янопотоківської сільської ради, поблизу с. Чикалівка, Кременчуцького району, Полтавської області, при цьому взявши з собою заборонене знаряддя лову а саме: електричну підсаку, яка складається із акумулятора великої потужності 120 А, перетворювача струму з вентилятором та підсаки з приєднаними до неї дротами. Реалізуючи свій злочинний намір, направлений на незаконне зайняття рибним промислом способом масового знищення риби, за допомогою вказаної електричної підсаки провів незаконний вилов риби з річки Дніпро....»	ч.2 ст.249 КК <u>України</u> (незаконне зайняття рибним добувним промислом способом масового знищення риби, що заподіяло істотну шкоду)	суд не розкриває зміст кваліфікуючої ознаки «способом масового знищення»	штраф у розмірі 2 000 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

<p>№ 1-157\10, Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 22.06.2010 р.</p>	<p>«...21.04.2010 року близько 20 години, маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, прибув в межі водної акваторії річки Дніпро, в район Ландшафтного заказника „ Білецьківські плавні „, що знаходиться на території Білецьківської сільської ради, поблизу с. Білецьківка, Кременчуцького району при цьому взявши з собою заборонене знаряддя лову а саме : лісову сітку . Реалізуючи свої злочинні наміри, направлені на незаконне зайняття рибним промислом вбхід зайшовши у воду річки Дніпро у вказаному місці у гумовому спец костюмі, який взяв з собою для полегшення своїх злочинних дій, де за допомогою вказаної лісової сітки, встановивши її у воду, в період часу з 20 години до 23 години 21 квітня 2010 року провів незаконний вилов риби цінного сорту з р. Дніпро. ОСОБА_1 був затриманий працівниками Головного державного управління охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства у Полтавській області (Полтавадержрибоохорони) за незаконне зайняття рибним промислом, без належного дозволу, з використанням забороненого знаряддя лову риболовної лісової сітки : довжиною 20 м, висотою 1,5 м, вічко 36х36 мм. Згідно Такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах території та об'єктів природно- заповідного фонду України, незаконно здобув рибу цінного сорту, що відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення плітку в кількості 102 штуки, вартістю 11 гривень за 1 штуку, чим заподіяв істотну шкоду водним біоресурсам, добуваючи незаконно цінні види риб, у розмірі 1122 гривень...»</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 1122 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 1700 гривень з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого – кожній особі.</p>
<p>№ 527/3226/13-к, Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 10.12.2013 р.</p>	<p>«...03.11.2013 року близько 21.00 год., будучи особою, раніше судимою за незаконне зайняття рибним добувним промислом, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом без належного дозволу, направився на Сулинську затоку Кременчуцького водосховища у межах ЛЗ33 «Сулинський» поблизу с. Липове Глобинського району Полтавської області з метою виловити риби для своїх особистих потреб однією рибальською сіткою довжиною 50 м., висотою 2 м., вічко сіткового полотна 65х65 мм, яку виставив на воду в межах ЛЗ33 «Сулинський», який</p>	<p>ч. 2 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду рибним ресурсам, вчинене особою, раніше судимою за злочин)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 3215 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі розмірі 200 НМДГ, тобто 3400 грн., з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.</p>

	<p>входить до складу природно заповідного фонду України, поблизу с. Липове в межах Святилівської сільської ради Глобинського району Полтавської області. 04.11.2013 року приблизно о 23.30 год. повернувся до виставленої сітки та з її допомогою здійснив незаконний вилов риби, після чого 05.11.2013 року близько 0 год. 50 хв. був затриманий працівниками Кременчуцької водної міліції та рибоохорони. Внаслідок протиправних дій незаконно добув рибу тостолоб - 1 шт., лящ - 4 шт., карась - 52 шт. загальною вагою 29 кг., які відносяться до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, чим, згідно ОСОБА_2 для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно заповідний фонд внаслідок незаконного добування тваринного світу, затверджених <u>постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 541</u>, заподіяв істотну шкоду рибним ресурсам держави на суму 3215 грн....»</p>			
<p>№ 1-386/2010р, Вирок Броварського міськрайонного суду Київської області від 30.07.2010 р.</p>	<p>«...08 травня 2010 року о 04.00 годині прибув до затоки річки Десна «Погребська Старуха», поблизу села Погреби, Броварського району, Київської області, де за допомогою насоса «Жаба» накачав гумовий човен зеленого кольору, потім спустив його на воду та відпливши від берегу приблизно 10 метрів, без належного дозволу, в період весняного нересту, в забороненому місці для рибальства, почав проводити незаконний вилов риби за допомогою заборонених знарядь лову - двох сіток, які виставив на річці. Потім повернувся на берег відпочити. Приблизно о 05годині 20 хвилин, підсудний, на гумовому човні направився в місце, де раніше виставив заборонені знаряддя лову - сітки, та витяг їх з води у човен, після чого повернувся на берег. В подальшому працівники поліції в присутності понятих вилучили в нього заборонені знаряддя лову - дві окремі сітки кустарного виробництва, гумовий човен зеленого кольору з двома веслами до нього, насос «жаба», та свіжо-виловлену рибу цінних видів, всього на загальну суму 1018 грн. 30 коп. В результаті незаконного зайняття рибним водним добувним промислом підсудний завдав істотну шкоду рибному господарству України на значну суму - 1018 грн. 30 коп...»</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 1018,30 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн. з конфіскацію знарядь і засобів промислу і всього добутого.</p>

<p>№ 182/1947/15-к, Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 09.04.2015 р.</p>	<p>«...., маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову «Павук» капронова дель зеленого кольору, розмірами: вічко 0,5x0,5 мм, висотою 3 м, довжиною 3 м, 05 березня 2015 року близько о 07.00 годині, прибув на теплохід «Створ» Д-051, який був пришвартований біля причалу по вул. Крупській буд.25 в м. Нікополі Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову «Павук» капронова дель зеленого кольору, у той же день, тобто 05 березня 2015 року близько о 07.30 годині, в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, встановив на теплоході «Створ» Д-051 вищезазначене заборонене знаряддя лову «Павук» капронова дель зеленого кольору, яке з метою подальшого незаконного вилову риби опустив у воду Каховського водосховища. У той же день, тобто 05 березня 2015 року близько о 09.30 годині, продовжуючи знаходитись на теплоході «Створ» Д-051 та реалізовувати свій єдиний умисел, підняв з води Каховського водосховища на палубу теплоходу «Створ» Д-051 раніше встановлене ним заборонене знаряддя лову «Павук», в якому вже знаходилась свіжо виловлена риба, а саме: гірчак, в кількості 924 одиниці, вартістю 17 грн. за одну одиницю, чим заподіяв істотну шкоду, розмір якої складає 15708 грн., тобто 924 НМДГ...».</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 15708 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу і всього добутого.</p>
<p>№ 660/811/15-к, Вирок Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 17.09.2015 р.</p>	<p>«....ОСОБА_1 09.07.2015 року, близько 19 год., за попередньою змовою з ОСОБА_2, діючи з ним спільно і узгоджено, умисно, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, з корисливих мотивів переслідуючи злочинний умисел на незаконне зайняття рибним промислом, не маючи на те встановленого законом дозволу, взявши із собою дві риболовецькі ліскові сітки: довжиною 69 м. розміром ячеї 27 мм., та довжиною 67 м, розміром ячеї 27 мм., які с промисловим знаряддям лову, вигнали за допомогою човна марки (Обь-М) на воду Каховського водосховища поблизу вул. Радянська в смт.</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 13345 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>Особа 1 –штраф у розмірі 150 НМДГ, що складає 2550 грн; Особа 2 –штраф у розмірі 180 НМДГ, що складає 3060 грн.</p>

	Нововоронцовка Нововоронцовського району Херсонської області, де встановили вказані ліскові сітки, а близько 07 год. 30 хв., 10 липня 2015 року, за допомогою встановлених у воді сіток, здійснили незаконний вилов: 67 живих рибин виду «плітка» вартістю 85 грн. за одну рибину, на загальну суму 5695 грн. та 15 живих рибин виду «судак» вартістю 510 грн., за одну рибину, на суму 7650 грн. чим заподіяли водному господарству України шкоду на загальну суму 13 345 грн., яка є істотною...»			
№ 1-307/2010, Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 14.12.2010 р.	«...2.09.2010 року, маючи умисел на незаконне зайняття рибним промыслом без належного дозволу прибув на р. Дніпро з метою виловити риби для своїх власних потреб риболовними сітками. Сітки параметрами - довжиною 100 м, висотою 1,5 м, вічко лісового полотна 35x35 мм (2 штуки), які виставив приблизно о 20 годині на р. Дніпро біля с. Самусіївка, Кременчуцького району, Полтавської області за допомогою човна „ Южанка „ № 0029 з двигуном „ Вихор 25,, , після чого повернувся додому і там очікував, поки в сітки спіймається риба. Вранці 23.09.2010 року повернувся до залишених у водоймищі сіток і усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів за допомогою вказаних сіток, здійснив незаконний вилов риби, після чого о 06.40 годині був затриманий працівниками міліції за незаконне зайняття рибним промыслом без належного дозволу забороненим знаряддям лову - риболовними сітками, в порушення вимог п.3.15 Правил любительського і спортивного рибальства. Внаслідок своїх протиправних дій ОСОБА_1 незаконно добув рибу на суму 1014 90 грн...»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промыслом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 1014 90 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 2 000 грн. з конфіскацією у власність держави знарядь і засобів промыслу.
№ 206/8412/14-к, Вирок Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 30.12.2014 р.	«....., маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, 28.08.2014, близько о 17 год, прибув на берег річки Самара поблизу будинку №112 по вул. Маршала Малиновського у м. Дніпропетровську, де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промыслом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 161НМДГ становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її	штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн., з конфіскацією знарядь і засобів лову та всього добутого.

	<p>допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - двох рибальських сіток. У той же день, тобто 28.08. 2014 року, близько о 17 год.10 хв., в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, на гумовому човні «BARK» зеленого кольору, за допомогою двох весел вийшов на берег річки Самара у вищезазначеному місці, відійшовши від берегу на відстань приблизно 100 метрів, незаконно встановив дві жилкові сітки розміром перша довжина 50 метрів, висота 1,2 метрів, вічко 35x35мм, друга довжина 100 метрів, висота 1,2 метр, вічко 45x45мм, після чого повернувся на берег, де і знаходився.</p> <p>Наступного дня, 29.08.2014 року близько о 05.00 годині, продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, знову вийшов на воду річки Самара у вищезазначеному місці, відійшовши від берегу на відстань приблизно 100 метрів, зняв раніше встановленні жилкову рибальські сітки, заборонене знаряддя лову, тобто незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, та з використанням як засобу незаконного рибного промислу гумового човна, заподіявши водним біоресурсам істотної шкоди, розмір якої складає 161 НМДГ....»</p>		зміст.	
<p>№ 182/1344/15-к, Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 30.03.2015 р.</p>	<p>«...., маючи намір на незаконне зайняття рибним добувним промислом, за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, 08.02.2015 року близько 19 години 30 хвилин прибув на берег Каховського водосховища навпроти буд.№3 по вул.Маяковського, в м. Нікополі, Дніпропетровської області. Де, реалізуючи свій злочинний намір, близько 20 години, в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи дозволу на зайняття рибним добувним промислом, на гумовому човні «Kolibri», який належить особисто йому, використовуючи весла, вийшов на водосховище і на відстані від берега, незаконно встановив заборонені знаряддя лова, а саме: дві жилкові рибальські сітки, розмірами відповідно кожна: вічко 25x25мм, висотою 1,8м, довжиною 50м, та вічко 30x30мм висотою 1,8м, довжиною 50м. Після чого повернувся до</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 5899 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф у розмірі 100 НМДГ з конфіскацією засобів промислу та всього добутого.</p>

	<p>берега. 09.02.2015 року, близько 20 години 30 хвилин, продовжуючи реалізовувати свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, на гумовому човні «Kolibri», за допомогою весел, вийшов на водосховище, де зняв раніше встановлені ним дві жилкові рибальські сітки, тобто незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, здійснив вилов риби, заподіявши таким чином, істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 5899 грн...»</p>			
<p>№ 1-158/2010, Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 22.06.2010 р.</p>	<p>«...25.03.2010 року приблизно о 17 годині, маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом без належного дозволу, направився на річку Дніпро з ціллю виловити риби для своїх особистих потреб риболовною сіткою. Сітку з параметрами - довжина 70 м, висота 1,5 м, вічко сіткового полотна 36x36 мм виставив самостійно приблизно о 19 годині в районі затоки „ Гатки „, в Білецьківських плавнях Кременчуцького району, Полтавської області, в межах ландшафтного заказника загальнодержавного значення „ Білецьківські плавні „, який входить до складу природно-заповідного фонду України, за допомогою човна „ Южанка „, після чого чекав на острові, поки в сітку спіймається риба. 26.03.2010 року вранці повернувся до залишеної у водоймищі сітки і усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно-небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів за допомогою вказаної сітки, здійснив незаконний вилов риби, після чого направився до берега м. Кременчука, де і був о 05.50 годині затриманий працівниками міліції за незаконне зайняття рибним промислом без належного дозволу, забороненим знаряддям лову - риболовною сіткою, у недозволеному місці територія ландшафтного заказника „ Білецьківські плавні Внаслідок своїх протиправних дій незаконно добув рибу, заподіявши шкоду на суму 1138 гривень...»</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 1138 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф в розмірі 1700 грн. з конфіскацією у власність держави знарядь і засобів промислу.</p>

<p>№ 173/2127/14-к, Вирок Верхньодніпровського районного суду від 29.12.2014 р.</p>	<p>«...обвинувачений, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, 13.09.2014 року близько 20.00 години прибув до р. Дніпро Дніпродзержинського водосховища, в с. Дніпровське, Верхньодніпровського району, Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, вбхід зайшов в воду та у вищезазначеному районі, на відстані приблизно 100-150 метрів від берегу незаконно встановив дві ліскові рибальські сітки: 1 - довжиною 80 м, висотою 1,5 м, вічко 30x30 мм, 2 - довжиною 80 м, висотою 1,5 м, вічко 25x25 мм, після чого повернувся до берега та пішов за місцем мешкання. Особа виловив рибу, а саме судак 4 одиниці, вартістю 510 грн. за один екземпляр, карась 4 одиниці, вартістю 17 грн. за один екземпляр, та плітку 8 одиниць, вартістю 85 грн. за один екземпляр, заподівши таким чином, згідно додатка до <u>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 р. №1209</u>, істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 2788 грн...»</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 2788 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф в розмірі 1700 грн. з конфіскацією знарядь та засобів лову.</p>
<p>№ 1-54/2010 р., Вирок Чернігівського районного суду Чернігівської області від 11.03.2010 р.</p>	<p>«...22 січня 2010 року, близько 14 години 05 хв., перебуваючи на забоці р. Десна, поблизу с. Мньов, Чернігівського району та області, за допомогою заборонених знарядь лову сіток „зяберних“, виготовлених з сіткоснасневого матеріалу, займався незаконним рибним добувним промислом для особистих потреб і виловив риби цінних порід загальною вагою 18 кг: окунь 17 штук на суму 86,7 грн., плітка 98 штук на суму 999,6 грн., плоскирка 52 штук на суму 265,2 грн., щука 3 штуки на суму 153 грн., судак 1 штуку на суму 51 грн., чим заподіяв рибному господарству України істотну шкоду на суму 1555,5 грн...»</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 1555,5 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.</p>	<p>штраф в розмірі 800 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.</p>
<p>№ 2116/702/2012, Вирок Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 08.06.2012 р.</p>	<p>«...27 квітня 2012 року, близько 11.00 год., переслідуючи злочинний умисел на незаконне зайняття рибним промислом, взяв із собою ліскову риболовецьку сітку з вічком 32 мм., довжиною 5 м., висотою 1 м. оснащену гумовим амортизатором, яка є промисловим знаряддям лову,</p>	<p>ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну</p>	<p>суд не мотивує, чому вилов риби на суму 3230 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі</p>	<p>штраф в розмірі 100 НМДГ, що складає 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього</p>

	прийшов до берега Дудчанської затоки Каховського водосховища, що біля дамби в с. Дудчани Нововоронцовського району, де умисно, без відповідного дозволу, встановив у воді затоки Каховського водосховища вказану ліскову риболовецьку сітку і близько 12.30 год. здійснив незаконний вилов живої риби виду «Тарань»(плітка) в кількості 38 рибин, своїми умисними діями заподіяв водному господарству України шкоду на загальну суму 3230 грн., яка є істотною....»	шкоду)	наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	добутого.
№ 182/4936/14-к, Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 03.07.2014 р.	«...., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, в період заборони лову, 13.05.2014 року близько 20.00 години прибув на берег Каховського водосховища поблизу вул. Леніна с. Покровське Нікопольського району Дніпропетровської області, де реалізуючи свій намір, близько 21.00 години, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу, на гумовому човні за допомогою двох весел вийшов на воду Каховського водосховища та у вищевказаному місці, незаконно встановив дві жилкові рибальські сітки розміром : довжина - 70 метрів, висота - 2,5 метра, вічко - 45х45мм, після чого повернувся на берег де і знаходився. Заподіявши таким чином, істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на суму 2431 грн...»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду)	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 2431 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого
№ 0426/8972/2012, Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 27.02.2013 р.	...., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - риболовецькою сіткою і в період заборони лову риби, 25.04.2012 року приблизно о 22-00 год. від прибув на берег Каховського водосховища в с. Покровське Нікопольського району Дніпропетровської області, де реалізував свій злочинний умисел зайшов в брід у воду водосховища та незаконно встановив дві риболовецькі сітки. 26.04.2012 року приблизно о 16-00год. знову прибув на берег Каховського водосховища зайшов у воду в брід зняв раніше встановлені ним сітки, тобто незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - риболовецьких сіток та в період заборони лову риби, в порушення ст.. 3.15 „Правил любительського і спортивного	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду).	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 2210 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

	рибальства у внутрішніх водоймах України. Заподіяю значну шкоду державі у особі головного державного управління охорони, використання та відтворення водних живих ресурсів та регулювання риболовства у Дніпропетровській області на загальну суму 2210 грн....»			
№ 183/3304/14, Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 21.05.2014 р.	«..., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заборонених знарядь лову - рибальських сіток, 24.04.2014 року близько 17.20 години прибув на берег р. Самара с. Хащове Новомосковського району Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, близько 18.00 годин 24.04.2014 р., в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу, на гумовому човні зеленого кольору за допомогою двох весел вийшов на воду річки Самара у вищевказаному місці, незаконно встановив дві жилкові рибальські сітки, після чого повернувся на берег, де і знаходився. Наступного дня, тобто 25.04.2014 р. близько 16.00 години, знову вийшов на воду р. Самара поблизу с. Хащове Новомосковського району Дніпропетровської області, продовжуючи реалізувати умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, зняв раніше встановлені ним жилкові рибальські сітки, тобто незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, в період заборони лову риби, в порушення ст.3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України», завдавши істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на суму 2227 грн....»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду).	суд не мотивує, чому виллов риби на суму 2227 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.
№ 183/3522/14, Вирок Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 06.06.2014 р.	«..., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заборонених знарядь лову - рибальських сіток, 22.04.2014 року близько 19.30 години прибув на берег р. Самара навпроти провулку Прокатного у м. Новомосковськ Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, близько 20.00 годин 22.04.2014 р., в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду).	суд не мотивує, чому виллов риби на суму 2108 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

	промислом, в період заборони лову, на дерев'яному човні зеленого кольору за допомогою двох весел вийшов на воду річки Самара у вищевказаному місці, незаконно встановив дві жилкові рибальські сітки розміром перша довжина 90 метрів, висота 1,2 метрів, вічко 45x45мм, друга довжина 90 метрів, висота 1,2 метр, вічко 40x40мм. Таким чином, заподіявши істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на суму 2108 грн...»			
№ 187/939/14-к, Вирок Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 19.08.2014 р.	«..., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, 02.06.2014 року близько 21.00 години прибув до Дніпродзержинського водосховища в районі 35 км. траси Дніпродзержинськ-Орлик, поблизу с. Шульгівка, Петриківського району. Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, в період заборони лову, на гумовому човні вийшов на воду Дніпродзержинського водосховища та у вищезазначеному районі, незаконно встановив вісім ліскових рибальських сіток, після чого повернувся до берега та поїхав за місцем мешкання. наступного дня, тобто 03.06.2014, приблизно о 03.30 годині знову прибув на берег Дніпродзержинського водосховища в районі 35 км. траси Дніпродзержинськ-Орлик, поблизу с. Шульгівка. Петриківського району, Дніпропетровської області, де знову вийшов на гумовому човні на воду у вищевказаному районі продовжуючи реалізувати умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, чим завдав істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 3 145 грн...»	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду).	суд не мотивує, чому виллов риби на суму 3145 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вироді наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.
№ 2108/4206/2012, Вирок Голопристанського районного суду Херсонської області від 05.03.2013 р.	«...в період з 03 по 06 червня 2012 року, знаходячись на водоймищі акваторії глибоководної Тендри Тендрівської затоки Чорного моря, що прилягає до частини о. Тендрівська Коса на території Голопристанського району Херсонської	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що	суд не мотивує, чому виллов риби на суму 154535,74 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким	штраф 3400 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.

	<p>області, діючи спільно з нествановленою слідством особою, порушуючи порядок зайняття рибним та іншим водно-добувним промислом, умисно, без передбаченого законом дозволу, забороненим способом із застосуванням заборонених знарядь лову, а саме п'ятох ятерів, в заборонений час, в порушення вимог пунктів 3.15. та 4.14.1. Правил любительського та спортивного рибальства, здійснив незаконний вилов риби та інших водних живих ресурсів, заподіявши збитки державі в особі Державного комітету рибного господарства України на загальну суму 154535,74 грн., що є істотною шкодою...»</p>	заподіяло істотну шкоду).	чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	
<p>№ 209/4178/14-к, Вирок Дніпровського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 25.07.2014 р.</p>	<p>«...обвинувачений, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, за допомогою забороненого знаряддя лову - остроги, 09.06.2014 р. близько 22.00 години прибув до Дніпровського водосховища, поблизу Дніпродзержинської дамби, розташованого в м. Дніпродзержинську, Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виловив рибу, заподіявши таким чином, істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 39525 грн...»</p>	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду).	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 3955 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.
<p>№ 178/370/16-к, Вирок Криничанського районного суду Дніпропетровської області від 25.04.2016 р.</p>	<p>«...обвинувачений, маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову рибальських сіток, 30 липня 2015 року о 05 год. 00 хв., продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, знову сів у металевий човен „Дніпро зеленого кольору та за допомогою навісного двигуна „Віхрь вийшов на воду р.Дніпро Дніпродзержинського водосховища (водойми загального користування) у вищезазначеному місці. Відійшовши від берегу на відстань, приблизно, 100 метрів, ОСОБА_1 зняв раніше встановлені ним три жилкові рибальські сітки, розміром відповідно кожна: 50*50 мм, висотою 1,5 м, довжиною 50 м, в кількості 2 одиниць; вічко 45*45 мм, висотою 1,5 м, довжиною 50 м, в кількості 1</p>	ч.1 ст. 249 КК (незаконне зайняття рибним добувним промислом, що заподіяло істотну шкоду).	суд не мотивує, чому вилов риби на суму 46155 грн. становить собою істотну шкоду для держави. Таким чином, зазначаючи у вирозі наявність істотної шкоди, вони не розкривають її зміст.	штраф у розмірі 100 НМДГ, що становить 1700 грн. з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого

	<p>одиниці заборонене знаряддя лову, в яких вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: судак, в кількості 7 одиниць, вартістю 510 грн. за одну одиницю на загальну суму 3570грн; лящ, в кількості 242 одиниці, вартістю 170 грн. за одну одиницю, на загальну суму 41140 грн; плітка, в кількості 9 одиниць, вартістю 85 грн за одну одиницю, на загальну суму 765 грн; карась, в кількості 40 одиниць, вартістю 17 грн. за одну одиницю, на загальну суму 680 грн. Матеріальна шкода, спричиненої в результаті незаконного заняття рибним добутиєм становить 46155 грн..»</p>			
--	--	--	--	--

ДОДАТОК Б

ТАБЛИЦЯ № 2.

**ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ПОКАРАННЯ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ
ПОКАРАННЯ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ**

№ судової справи	Форма судового рішення, дата його ухвалення та назва суду	За якою нормою кваліфіковані дії особи, що звільняється від покарання або його відбування	Фактичні обставини вчиненого згідно з судовим рішенням	Вид та розмір призначеного покарання	Застосований до особи вид звільнення від покарання або звільнення від його відбування
№ 527/3 227/13-к	Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 10 грудня 2013 року	ч. 2 ст. 249 КК	«...будучи раніше судимим за злочин, передбачений ч.1 ст. 249 КК України, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, 3 листопада 2013 року близько 20 -ої год. в Сулинській затоці Кременчуцького водосховища поблизу с. Липове Глобинського району, що відноситься до ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», порушуючи п. 3.15. Правил любительського і спортивного рибальства, виставив заборонене знаряддя лову: риболовну сітку - довжиною 50 м, висотою 2,0 м, з вічком сіткового полотна 65х65 мм. В подальшому 04.11.2013 року близько 23 год. 00 хв. за допомогою цієї сітки незаконно виловив рибу: товстолоб в кількості 2 шт., вартістю 451 грн. за штуку, лящ - 2 шт. вартістю 301 грн. за екземпляр, карась - 60 шт. вартістю 30 грн. за одиницю, загальною вагою 32 кг. 05.11.2013 року в 00 год. 30 хв. був затриманий з незаконним уловом працівниками Кременчуцької водної міліції та Сулинської рибохорони на березі Сулинської затоки Кременчуцького водосховища».	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75, 76 КК України від призначеного покарання звільнити з випробуванням – іспитивим строком на 1(один) рік, зобов'язавши засудженого повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання»
175/4220 /16-к	Вирок Апеляційного суду Дніпропетровської області від 28 березня	ч. 1 ст. 249 КК	« .....21 вересня 2016 року близько 21.00 години, маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом без належного дозволу за допомогою забороненого знаряддя лову, в порушення вимог Правил промислового рибальства в рибогосподарських водних об'єктах України, затверджених <u>наказом Державного комітету рибного господарства України № 33 від 18.03.1999 року, Постанови Кабінету Міністрів України № 449 від</u>	два роки обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, п. 2,3,4, ст. 76 КК України КК України</u> вважати його звільненим

	2017 року		<p>06.04.1998 року «Про затвердження порядку сплати за спеціальне використання рибних та інших водних живих ресурсів і нормативів плати за їх спеціальне використання», Тимчасового порядку ведення рибного господарства і здійснення рибальства, затвердженого <u>Постановою Кабінету Міністрів України № 1192 від 28.09.1996 року</u>, прибув на берег річки Самара, що протікає по території Дніпровського району Дніпропетровської області, і на завчасно підготовленому дерев'яному човні відплив на відстань близько 300 м від берега, де встановив 5 риболовних сіток висотою 1,2 м та довжиною близько 100 м вічком кожна 30 мм x 30 мм, після чого повернувся на берег. 22 вересня 2016 року близько 01.00 години він, на тому ж човні вийшов на воду і зняв встановлені ним раніше сітки, за допомогою яких незаконно виловив живі водні ресурси, а саме рибу: 186 карасів і 122 плітки, чим завдав істотну шкоду державі на загальну суму 13532 грн....».</p>		<p>від відбування покарання з іспитовим строком 1 рік, зобов'язавши періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації, повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання і роботи, не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації».</p>
№ 2108/1051/2012	<p>Вирок Голопристанського районного суду Херсонської області від 17 травня 2012 року</p>	<p>ч.3 <u>ст.364</u>; ч.5 <u>ст.27</u>, ч.1 ст. 249; ч.1 ст. 263 КК</p>	<p>«...займаючи посаду державного інспектора відповідального за рибоохоронну ділянку «Дніпровський заборонений простір» Головного державного управління охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства у Херсонській області, будучи службовими особами правоохоронного органу, використовуючи надану владу та службове становище, за попередньою змовою між собою та, умисно, діючи всупереч інтересів служби, в інтересах третіх осіб, а також в особистих інтересах, в порушення вимог законодавства України про охорону рибних ресурсів і регулювання рибальства у водоймах України, в період часу з березня місяця 2011 року по 09.06.2011 року, під час здійснення нагляду за забезпеченням виконання планових завдань і заходів пов'язаних з охоронною, відтворенням водних живих ресурсів та контролю за веденням промислу на підконтрольних територіях з обов'язком складати протоколи (акти) щодо порушення правил рибальства в водоймах Херсонської області, на території рибоохоронної ділянки «Дніпровський заборонений простір» в акваторії Дніпровсько-Бузького лиману забезпечували умови для безперешкодного та безкарного зайняття незаконним рибним та іншим водним добувним промислом по вилову раків без відповідного дозволу на зайняття рибальством з використанням промислових знарядь лову, під час дії заборони на лов риби, інших водних ресурсів у період нересту, а саме: володіючи інформацією про здійснення правоохоронними та природоохоронними органами відпрацювань на території їх рибоохоронної ділянки, попереджали, який з їх дозволу та під контролем здійснював незаконний добувний промисел по вилову раків, про час та місце проведення відповідних відпрацювань з метою уникнення останнім адміністративної, кримінальної та матеріальної відповідальності, а також уникнення вилучення знарядь і засобів незаконного промислу. Внаслідок чого, за вказаний період часу незаконно отримали 250 літрів</p>	<p>п'ять років позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади представника влади строком три роки.</p>	<p>Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст.75 КК України</u>, звільнити осіб від відбування призначеного покарання з випробуванням і встановити іспитовий строк тривалістю 3 (три) роки».</p>

№ 1-218/11	Вирок Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області від 30 листопада 2011 року	ч. 1 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	пального (бензин) загальною вартістю 2500 грн....». «...17 серпня 2011 року приблизно о 20 год. маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, в порушення ст.ст. 3.15, 4.11 Правил любительського та спортивного рибальства, що затверджені наказом Держкомітету рибного господарства України №19 від 15.02.1999 року, з корисливих мотивів, з метою незаконного вилову риби, в Дніпро-Бузькому лимані поблизу с.Іванівка Очаківського району Миколаївської області, не маючи відповідного дозволу, передбаченого законодавством, здійснив лов риби забороненими знаряддями сітками, в ході якого 18 серпня 2011 року приблизно о 05 год. ним було виловлено рибу кефаль у кількості 90 шт., розміром 10-13 см кожна, загальною вагою 3 кг 500 грамів, та цього ж дня на березі лиману в районі с.Іванівка Очаківського району Миколаївської області був затриманий інспекторами «Миколаївдержрибоохорони». Відповідно до Такс для нарахування розміру шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування цінних видів риби, затверджених <u>постановою Кабінету Міністрів України № 32 від 19.01.1998р.</u> , особа своїми діями, що полягають в незаконному зайнятті рибним промислом, заподіяв рибним запасам України матеріальну шкоду у розмірі 4590 грн., яка є істотною....»	один рік обмеження волі, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст 76 КК України</u> звільнити від відбування призначеного покарання з випробуванням строком на 1 (один рік), зобов'язавши засудженого в період іспитового строку не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти вказані органи про зміну місця проживання, періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції».
№1-171/2009 р.	Вирок Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області від 03 листопада 2009 року	ч.1 ст. 249 КК	«...13.08.2009 року о 21 год 20 хв., маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом в акваторії Березанського лиману, біля с.Чорноморка Очаківського району встановив дві мезинових сітки, якими виловив 29 шт. кефалі, вагою 1,5 кг вартістю 51 грн за 1 шт. на суму 1479 грн., 69 шт. малька карася вагою 1 кг. вартістю 5,10 грн за одну шт. на суму 351,90 грн. чим заподіяв істотну шкоду, виходячи з екологічної цінності та кількості добутої риби малька....»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст 76 КК України</u> звільнити від відбування покарання з застосуванням з випробуванням на один рік, зобов'язавши особу не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції; повідомляти цей орган про зміну місця проживання; періодично з'являться для реєстрації в КВІ».
№ 190/703/	Вирок П'ятихатського	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним водним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської	два роки обмеження волі з конфіскацією	Звільнення від відбування покарання з випробуванням

15-к	районного суду Дніпропетровської області від 21 травня 2015 року		<p>сітки 25.03.2015р., близько 20.00 год. на відстані близько 300 м від с. Чумаки П'ятихатського району Дніпропетровської області на річці Саксагань на території П'ятихатського району Дніпропетровської області, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним водним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовлених та принесених з собою заборонених знарядь лову - рибальських сіток в порушення чинного законодавства, тобто не маючи дозволу передбаченого законодавством на зайняття рибним добувним промислом, у вищевказаному місці, відійшовши від берега на відстань приблизно 300 метрів розкинув жилкові сітки довжиною 50 м, висотою 1 м, чарункою 30 мм - 4 штуки, риболовну сітку з ліски довжиною 30 м, висотою 1 м. чарункою 30 мм - 2 штуки, риболовну сітку з ліски довжиною 30 м, висотою 1 м. чарункою 65 мм - 1 шт.</p> <p>26.03.2015р., близько 06.30 год. продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним водним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, зняв раніше встановлені ним заборонені знаряддя лову - жилкові рибальські сітки, та незаконно заволодів водними живими ресурсами - рибою, у великій кількості, а саме: плітка - 443 штуки, вартістю 85 гривень кожна, загальна вартість - 37655 гривень, судак-1 штука, вартістю 510 гривень, лящ - 4 штуки, вартістю 170 гривень, загальною вартістю 680 гривень, окунь-11 штук, вартістю 17 гривень, загальна вартість 187 гривень, товстолобик -1 штука, вартістю 255 гривень, плоскирка-11 штук, вартістю 34 гривні, загальна вартість 374 гривні, чим заподіяв рибним запасам України істотну шкоду в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в Дніпропетровській області на загальну суму 39661 грн....»</p>	знарядь і засобів промислу та всього добутого.	(ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст 76 КК України</u> звільнити від відбування покарання з випробуванням, з встановленням іспитового строку в один рік, поклавши наступні обов'язки: - не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально - виконавчої інспекції; - повідомляти органи кримінально - виконавчої інспекції про зміну місця проживання, роботи, або навчання».
№ 1420/317 1/2012	Вирок Очаківський міськрайонний суд Миколаївської області від 23 січня 2013 року	ч.1 <u>ст.249 КК</u>	<p>«.....25 вересня 2012 року приблизно о 09.00. год., в порушення п.п. 3.15, 4.11 Правил любительського і спортивного рибальства, затверджених <u>наказом Державного комітету рибного господарства України від 15.02.1999 року №19</u>, не маючи дозволу на промисел, маючи намір на незаконне зайняття рибним промислом, поставив у воді Березанського лиману в районі с.Чорноморка Очаківського району одну мезинову сітку.</p> <p>25 вересня 2012 року приблизно о 12 год 50 хв. був затриманий співробітником Миколаївдержрибоохорони на Березанському лимані в районі с.Чорноморка Очаківського району Миколаївської області при виборці зазначеної сітки. В результаті цього було встановлено, що Особа без належного дозволу, забороненими знаряддями і способами лову, займався незаконним рибним промислом, тим самим однією мезиновою сіткою виловив і знищив 14 одиниць молоді риби кефаль-сингіль (15-16 см) та одну одиницю камбали глоса, розміром 14 см. Згідно такс, затверджених Кабінетом</p>	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст 76 КК України</u> звільнити засудженого від відбування покарання з випробуванням, якщо він протягом одного року з дня проголошення вироку не вчинить нового злочину та виконає покладені на нього судом обов'язки, поклавши такі обов'язки:

			Міністрів України № 1209 від 21.11.2011 року заподіяв рибним запасам України істотну шкоду та завдав матеріальний збиток на загальну суму 9180,00 грн....»		- не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої інспекції; - повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання; - періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції».
№ 1-66/11	Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 22 лютого 2011 року	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...маючи умисел на незаконне зайняття рибним промыслом прибув в межі водної акваторії Дніпродзержинського водосховища, на територію Камянопотоківської сільської ради Кременчуцького району поблизу с.К.Потоки Кременчуцького району Полтавської області, взявши з собою заборонене знаряддя лову, а саме: риболовну жилкову сітку: довжиною 40м., висотою 1,2м, вічко 40x40 мм. Встановивши сітку у воді у вказаному місці, в період часу з 19 години 1 листопада 2010 року до 5 години 30 хвилин 2 листопада 2010 року провів незаконний вилов риби з Дніпродзержинського водосховища, а саме: карась в кількості 218 штук, загальною вагою 15 кг. Після чого, 2 листопада 2010 року о 5 годині 40 хвилин був затриманий працівниками Головного державного управління охорони, використання і відтворення водних живих ресурсів та регулювання рибальства у Полтавській області за незаконне зайняття рибним промыслом, без належного дозволу, з використанням заборонених знарядь лову - риболовної ліскової сітки з подальшим її вилученням. Відповідно до Такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення громадянами України, іноземними громадянами та особами без громадянства цінних видів риб, водних безхребетних і водних рослин у рибогосподарських водних об'єктах України, затверджених <u>Постановою Кабінету Міністрів України №32 від 19.01.98р.</u> , внаслідок своїх протиправних дій, незаконно здобув рибу карась в кількості 218 штук. вартістю 5 грн. 10 коп. за 1 штуку, на загальну суму 1111 грн. 80 коп., що відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, чим заподіяв шкоду водним біоресурсам у розмірі 1111 грн. 80 коп., що є істотною шкодою...»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промыслу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст 76 КК України</u> звільнити від відбування покарання з випробуванням, встановивши іспитовий строк 1 (один) рік та поклавши на нього обов'язок повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання та періодично з'являтися в ці органи для реєстрації».
№ 190/615/	Вирок П'ятихатського	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...12.04.2017р., близько 21 год. 00 хв., маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним водним добувним промыслом за допомогою	один рік обмеження волі та вилучення у	Звільнення від відбування покарання з випробуванням

17	районного суду Дніпропетровської області від 16 червня 2017 року		<p>забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, на річці Саксагань біля с. Чумаки Пятихатського району Дніпропетровської області а, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним водним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовлених та принесених з собою заборонених нарядь лову - рибальських сіток в порушення чинного законодавства, тобто не маючи дозволу передбаченого законодавством на зайняття рибним добувним промислом, в період нересту риби у вищевказаному місці, відійшовши від берега на відстань близько 50 метрів розкинув жилкові сітки довжиною 66 м, висотою 1,7 м, чарункою 30 мм - 2 штуки, риболовну сітку з ліски довжиною 66 м, висотою 1,7 м, чарункою 5 мм - 2 штуки, риболовну сітку з ліски довжиною 66 м, висотою 1,7 м чарункою 55 мм - 1 шт., риболовну сітку з ліски довжиною 66 м, висотою 1,7 м чарункою 60 мм - 1 шт., риболовну сітку з ліски довжиною 66 м, висотою 1,7 м чарункою 65 мм - 1 шт.</p> <p>13.04.2017р. близько 01 год. 00 хв., продовжуючи реалізовувати свій - злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним водним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, в період нересту риби зняв раніше встановлені ним заборонені знаряддя лову - жилкові рибальські сітки, тобто, діючи умисно, незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, в період нересту риби, незаконно заволодів водними живими ресурсами - рибою, а саме: плітка - 45 штук, вартістю 85 гривень кожна на суму - 3825 гривень, судак-1 штука, вартістю 510 гривень, лящ - 4 штуки, вартістю 170 гривень за 1 штуку на суму 680 гривень, окунь-3 штуки, вартістю 17 гривень за 1 штуку, на суму 51 гривень, карась - 2 штуки, вартістю 17 гривень за 1 штуку, на суму 34 гривні, щука - 4 штуки, вартістю 340 гривень за 1 штуку, на суму 1360 гривні, чим заподіяв рибним запасам України істотну шкоду на загальну суму 6460 гривен....»</p>	власність держави знаряддя і засоби промислу та всього добутого згідно ст.ст.96-1, 96-2 КК України (спеціальна конфіскація).	(ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст 76 КК України</u> звільнити від відбування призначеного покарання, якщо він протягом визначеного іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки, з встановленням іспитового строку в один рік, поклавши наступні обов'язки: -періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; -повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання. -не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації».
№ 628/1646 /16-к	Вирок Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 18 травня 2017 року	Особа 1 - ч.1 ст. 249 КК України; Особа 2 - ч.1 ст. 249 КК	«... 04.04.2016 року приблизно о 20.00 год. неподалік вищевказаної бази відпочинку СТОВ «Мрія», маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, взяв дві сітки, які належать його батькові, та прийшов до водойми Червонооскільського водосховища, де продовжуючи свій злочинний намір, спрямований на незаконне зайняття рибним промислом, діючи умисно, з метою вилову риби, без спеціального дозволу на використання водних живих ресурсів, вплив на вищевказаному човні на дзеркало даного водосховища та розставив заборонені знаряддя лову - риболовецькі сітки, які приніс із собою. Потім, 05.04.2016 року приблизно о 19.10 год. обвинувачений за заздалегідь виниклим умислом, спрямованим на незаконне зайняття рибним промислом, повернувся на човні на дзеркало	один рік шість місяців обмеження волі на строк – Особа 1; штраф у розмірі ста НМДГ, що становить 1700 грн. – Особа 2.	«Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст 76 КК України</u> звільнити Особу 1 та Особу 2 від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 (один) рік, поклавши на Осіб обов'язки протягом іспитового строку

			Червонооскільського водосховища, зняв вищевказані риболовні сітки, які були ним раніше встановлені, вже з виловленою рибою, яку перевіз на берег, де 05.04.2016 р. о 20.15 год. зателефонував своєму батькові, який після цього до берега прийшов із тачкою у яку вони мали намір скласти виловлену рибу та сітки, але у момент вивантаження риби обвинувачених було затримано співробітниками поліції. аким чином, в ході здійсненого незаконного рибного промислу обвинувачені Особа 1 та Особа 2 забороненими знаряддями лову - сітками здійснили незаконний лов наступних цінних видів риби: «окунь» в кількості 237 штук вартістю 17 грн. кожна на загальну суму 4029 грн., «йорж звичайний» в кількості 30 штук вартістю 17 грн. кожна на загальну суму 510 грн., «плоскирка» в кількості 877 штук вартістю 34 грн. кожна на загальну суму 29818 грн., «плітка» в кількості 312 штук вартістю 85 грн. кожна на загальну суму 26520 грн., «лин» в кількості 1 штука вартістю 119 грн., «карась сріблястий» в кількості 1 штука вартістю 17 грн., «уклія» в кількості 1 штука вартістю 17 грн. Всього в результаті злочинної діяльності обвинувачених завдано рибному господарству України істотної шкоди на загальну суму 61030 грн....»		повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання або роботи та періодично з'являтися для реєстрації в уповноважений орган з питань пробації».
№ 484/4335 /14-кр.	Вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 27 листопада 2014 року	ч. 2 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«...10.10.2014 року близько 18 годин з метою незаконного зайняття рибним промислом на гумовому човні виплив на річку Південний Буг в районі с. Чаусове-2 Первомайського району Миколаївської області. З ціллю вилову риби для власних потреб, обвинувачений, в порушення вимог п. 3.15 »Правил любительського та спортивного рибальства» розкинув у воді 6 риболовецьких сіток, які являються промисловим знаряддям лову. Після цього, використовуючи електровудочку із застосуванням електроструму, почав вилов риби способом масового знищення. Усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно-небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, за допомогою незаконного рибного промислу приблизно до 1.30 годин 11.10.2014 року виловив: 7 карасів, вартістю 119 грн., 4 шуки, вартістю 1360 грн., 7 пліток вартістю 595 грн., 2 білизни вартістю 510 грн., 4 головня вартістю 68 грн., 3 окуня вартістю 51 грн., 1 судака вартістю 510 грн. Своїми незаконними діями обвинувачений спричинив істотну шкоду державі, завдавши матеріальний збиток, згідно такс <u>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року № 1209</u> на загальну суму 3213 грн...»	два роки позбавлення волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст. 76 КК України</u> від призначеного основного покарання звільнити з іспитовим строком на 2 (два) роки, зобов'язавши не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти її про зміну місця проживання, роботи та періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції».
№209/37 47/15-к	Вирок Дніпровського районного суду м.	ч.1 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«..., маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - 1 жилкової рибальської сітки, 06.07.2015 року, близько о 23.20 год., прибув на берег р. Дніпро Дніпровського водосховища (водойми загального користування)	два роки обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75, ст. 76 КК України</u>

	Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 10 вересня 2015 року		поблизу профілакторію «Дзержинець». Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - однієї рибальської сітки, у той же день, тобто 06.07.2015, близько о 23.55 год., в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, пішки (вблід) увійшов у воду р. Дніпро Дніпровського водосховища у вищезазначеному місці.. та незаконно встановив у воді р. Дніпро Дніпровського водосховища задалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 42x42 мм, висотою 1,8 м, довжиною 15 м, після чого повернувся до берега, де і знаходився до 03.00 год. 07.07.2015. 07.07.2015, близько о 03.00 години, продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, знову пішки (вблід) увійшов у воду р. Дніпро Дніпровського водосховища (водойми загального користування) та зняв раніше встановлену ним одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 42x42 мм, висотою 1,8 м, довжиною 15 м, - заборонене знаряддя лову, в якій вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: плітка, в кількості 4 одиниць, вартістю 85 гривень за один екземпляр, судак, в кількості 5 одиниць, вартістю 510 гривень за один екземпляр, чим заподіяв істотну шкоду, розмір якої складає 2890 грн., тобто 170 неоподаткованих мінімумів доходів громадян...»	добутого.	звільнити ..... від відбування призначеного покарання у вигляді обмеження волі з випробуванням, призначивши іспитовий строк 1 (один) рік, зобов'язавши в період іспитового строку не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання або роботи, періодично з'являтися для реєстрації в кримінально-виконавчій інспекції».
№ 1-132/11	Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 14 червня 2011 року	ч.1 ст. 249 КК	«...18 квітня 2011 року, в період нересту, маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, без належного дозволу, прибув на Кременчуцьке водосховище, поблизу с. Святилівска Глобинського району Полтавської області, в межах ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», який входить до складу природно – заповідного фонду України, де з метою вилову риби для своїх особистих потреб, за допомогою гумового човна, вийшов у вказане водоймище та поставив дві риболовні сітки довжиною по 50 м, висотою 1,5 м, діаметр вічка сіткового полотна 55x55 мм кожна, які є забороненим знаряддям лову для любительського рибальства. В подальшому, 04.05.2011 року близько 01.00 години повернувся до виставлених сіток та за допомогою гумового човна, вийшов у вказане водоймище й поставив ще дві риболовні сітки довжиною по 50 м, висотою 1,5 м, діаметр вічка сіткового полотна 55x55 мм кожна, які є забороненим знаряддям лову для любительського рибальства та з їх допомогою здійснив	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 (один) рік та з покладенням відповідно до ст.76 КК України обов'язку не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти кримінально –виконавчу інспекцію про зміну місця проживання».

			незаконний вилов риби, а саме: лящ –24 шт., карась –46 шт., яка відноситься до цінних видів риб, чим заподіяв істотну шкоду рибним ресурсам держави на суму 948 гривень...»		
№/п 1-кп/317/104/2014	Вирок Запорізького районного суду Запорізької області від 24 березня 2014 року	Особа 1 - ч. 1 ст. 249 КК, Особа 2- ч. 1 ст. 249 КК	«...03.01.2014 року в період з 5 год. до 13 год.30 хв., Особа 1 та Особа2 за попередньою змовою між собою, маючи намір на незаконне зайняття рибним добувним промислом, діючи навмисно, знаходячись на березі Запорізького водосховища в районі с. Федорівка Запорізького району, Запорізької області, в порушення ст.. 63 Закону України «Про тваринний світ» та п.п. 3.15 «Правил любительського та спортивного рибальства», яке затверджене наказом Державного комітету рибного господарства України від 15.02.1999 року займались незаконним рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову: «сітки», під час якого незаконно вловили: - 2 екземпляра особин «судака» на суму 1020 грн.; - 2 екземпляра особин «сазана» на суму 612 грн.; 1 екземпляр особин «товстолоба», на суму 255 грн.; 1 екземпляр особин «білизни» на суму 255 грн. Всього вловили риби на загальну суму 2142 грн., чим завдали істотної шкоди рибному господарству України...»	Особа 1 - один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого. Особа 2 - один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити обвинувачених ..... та ..... від покарання якщо протягом 1 року вони не вчинять нового злочину».
№ 185/10167/13-к	Вирок Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 28 жовтня 2013 року	ч.1 ст.249 КК	«....., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя - рибальських сіток, 18.07.2013 року приблизно о 19.30 годин прибув до берегу річки Самара в Павлоградському районі Дніпропетровської області, ...в порушення чинного законодавства, не маючи законного дозволу, на гумовому човні «Барак», використовуючи весло, вийшов на воду річки Самара та на відстані близько 20 метрів від берега незаконно встановив дві жилкові сітки. Продовжуючи свою злочинну діяльність, зняв раніше встановлені ним дві жилкові рибальські сітки, тобто незаконно займався рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток та з використанням, як засобу незаконного рибного промислу резинового човна «Барк», вловив при цьому рибу, а саме: карась - 19 шт., вартістю 17 грн. за один екземпляр на загальну суму 323 грн., лин - 5 шт., вартістю 119 грн. за один екземпляр на загальну суму 595 грн., щука - 4 шт., вартістю 340 грн. за один екземпляр на загальну суму 1360 грн., заподіявши таким чином, згідно з додатком до <u>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року № 1209</u> , істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання у Дніпропетровській області, на загальну суму 2 278 грн....»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого: резинового човна «Барк», риби карась - 19 шт., лин - 5 шт., щука - 4 шт.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75, КК України звільнити ..... від відбування призначеного покарання з іспитовим строком на один рік, та зобов'язати його відповідно до п.2 ст. 76 КК України не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції».
№ 187/938/14-к	Вирок Петриківського райсуду Дніпропетровської області від 26	ч.1 ст.249 КК	«...маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, 21.05.2014 року близько 21.30 години прибула до Дніпродзержинського водосховища, поблизу бази відпочинку «Аист», Петриківського району, Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити ..... від відбування

	серпня 2014 року		добувним промислом, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, в період заборони лову, на гумовому човні вийшла на воду Дніпродзержинського водосховища та у вищезазначеному районі, незаконно встановила чотири ліскові рибальські сітки, після чого повернулася до берега та пішла за місцем мешкання. Наступного дня, тобто 22.05.2014, приблизно о 02.30 годині Особа знову прибула на берег Дніпродзержинського водосховища, поблизу бази відпочинку «Аист», зняла раніше встановлені нею чотири ліскові рибальські сітки, тобто незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, в період заборони лову риби, виловила рибу, а саме плітку 3 одиниці, вартістю 85 грн. за один екземпляр, плоскирку 58 одиниць, вартістю 34 грн. за один екземпляр та лящ 3 одиниці, вартістю 170 грн. за один екземпляр заподіявши таким чином, згідно додатка до <u>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 р. № 1209</u> , істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 2 737 грн...»		призначеного покарання, призначивши їй іспитовий строк на 1 (один) рік, поклавши на ..... відповідно до положень <u>ст.76 КК України</u> обов'язки: не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, періодично з'являтися та повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання та роботи».
№ 1-97/11	Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 17 травня 2011 року	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...04.05.2009 року, маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, без належного дозволу, прибув на Кременчуцьке водосховище, поблизу с. Шушвалівка Глобинського району Полтавської області, в межах ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», який входить до складу природно заповідного фонду України, де з метою вилову риби для своїх особистих потреб, зайшов у вказане водоймище та з допомогою рибачького костюму поставив риболовну сітку довжиною 50 м, висотою 1,5 м, діаметр вічка сіткового полотна 50x50 мм, яка є забороненим знаряддям лову для любительського рибальства. В подальшому, 05.05.2009 року повернувся до виставленої сітки, та з її допомогою здійснив незаконний вилов риби, а саме: лящ 41 шт., короп 3 шт., яка відноситься до цінних видів риб, чим згідно Такс, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21.04.1998 року № 512, заподіяв істотну шкоду рибним ресурсам держави на суму 1313 гривень...»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити особу від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 (один) рік та з покладенням відповідно до <u>ст.76 КК України</u> обов'язку не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання»
№ 1604/725/2012	Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 05	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...03 січня 2012 року приблизно о 15.00 годині маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, без належного дозволу, направився на Сулинську затоку з метою виловити риби для своїх особистих потреб риболовною сіткою, яка є забороненим знаряддям лову. Сітку довжиною 75 м., висотою 2,5 м., вічком сіткового полотна 45x45 мм виставив на воду на	два роки обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст.75 КК України</u> ..... від відбування покарання

	квітня 2012 року		Сулинській затоці Кременчуцького водосховища в районі с. Святилівка Глобинського району Полтавської області, в межах ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», який входить до складу природно-заповідного фонду України. В подальшому, 05 січня 2012 року повернувся до залишеної у водоймищі сітки і усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, за допомогою вказаної сітки здійснив незаконний вилов риби, а саме: білізна -3 шт., лящ -17 шт., судак - 4 шт., карась - 42 шт., яка відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, чим згідно Такс, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 21.04.1998 року № 512, заподіяв істотну шкоду рибним ресурсам держави на суму 1113 гривень....»		звільнити з випробуванням з іспитивим строком 1 (один) рік та з покладенням відповідно до <u>ст.76 КК України</u> обов'язку не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти кримінально - виконавчу інспекцію про зміну місця проживання»
№ 111/2916 /13-к	Вирок Ленінського районного суду Автономної Республіки Крим від 11 грудня 2013 року	ч. 4 ст. <u>240</u> , ч. 2 ст. <u>364-1 КК</u>	«...згідно до рішення загальних зборів кооперативу «Бакси» від 21.04.2012 р. будучи головою кооперативу та відповідно до п.11.2 статуту кооперативу, в обов'язки якого входять виконання рішень правління, яке він очолює, за відсутністю виконавчого директора виконує його обов'язки, представляє кооператив перед третіми особами і в судових органах; несе відповідальність перед кооперативом за недоліки в організаційній роботі, які він допустив при виконанні покладених на нього обов'язків, тобто виконує організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, у період з 17.04.2012р. по 13.02.2013р. організував роботу кооперативу «Бакси» в с. Глазівка Ленінського району Автономної Республіки Крим по добути корисних копалин загальнодержавного значення питної води з свердловин № 2386 та № 2432 у порушення ст. 19 <u>Закону України «Про надра»</u> , ст. ст. <u>44, 49 Водного кодексу України</u> , а саме без отримання дозволу на спеціальне водокористування. Внаслідок чого було видобуто згідно до звітів 16900 куб.м. води, чим була заподіяна шкода в розмірі 307901.10грн., що спричинило державі тяжкі наслідки....»	п'ять років позбавлення волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст.75 КК України</u> суд приходить до висновку про можливість звільнити ..... від відбуття покарання з іспитом строком на 2 (два) роки, якщо він протягом встановленого судом строку не вчинить нового злочину...»

№2503/1 057/2012	Вирок Борзнянського районного суду Чернігівської області від 05 грудня 2012 р.	ч.2 ст. <u>240</u> ; ч.2 ст. <u>367</u> <u>КК</u>	«...., обіймаючи посаду директора ТОВ «Головеньківське Плюс» с.Головеньки Борзнянського району з 10 вересня 2011 року та будучи службовою особою, здійснюючи адміністративно-господарські та організаційно-розпорядчі обов'язки, через неналежне виконання своїх службових обов'язків не впевнився в наявності у ТОВ «Головеньківське Плюс» дозволу на спеціальне водокористування і відповідно законності видобування ним підземних питних вод та не вжив заходів щодо отримання товариством такого дозволу. Внаслідок вказаних причин ТОВ «Головеньківське Плюс», в порушення ст.ст. <u>44, 49 Водного кодексу України</u> , у період з 10 вересня 2011 року по 31 березня 2012 року, використовуючи дві артезіанські свердловини, розміщені на землях, які перебувають в користуванні товариства, розташованих за адресами: Борзнянський район, с.Головеньки, вул. Інтернаціональна, 30-а та Борзнянський район, с.Головеньки, вул. Пушкіна, 96, незаконно здійснило видобування підземних питних вод в кількості 9260 куб.м., які, відповідно до <u>постанови Кабінету Міністрів України №827 від 12 грудня 1994 року</u> , належать до корисних копалин загальнодержавного значення, та використало їх в своїй господарській діяльності, заподіявши за період з 10.09.2011 року по 31.03.2012 року державі заподіяно збитків на суму 325 766,80 грн...»	два роки позбавлення волі зі штрафом в розмірі 250 НМДГ.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст.75 КК України</u> звільнити засудженого від відбування основного покарання у вигляді позбавлення волі строком на 2 (два) роки з випробуванням з іспитовим строком на 1 рік та згідно з <u>ст.76 КК України</u> покласти на засудженого ..... обов'язок протягом іспитового строку не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої служби, повідомляти зазначену службу про зміну місця проживання та періодично з'являтися для реєстрації».
№ 120/08	Вирок Городоцького районного суду Хмельницької області від 31 грудня 2008 року	ч.1 ст. <u>240</u> ; ч. 3 ст. <u>365 КК</u>	«..... з 28 лютого по 15 липня 2008 року, обіймаючи посаду директора ДП «Хмельницьккурортресурси» м.Хмельницький, будучи службовою особою, явно виходячи за межі наданих йому прав та повноважень, умисно, давав вказівки, підпорядкованому йому начальнику режимно-експлуатаційної служби ДП «Хмельницьккурортресурси» здійснювати незаконне видобування мінерально-лікувальної столової води із Збручанського родовища мінеральних вод типу „Нафтуса”, після закінчення терміну дії спеціального дозволу на користування надрами. ...Однак, у порушення вказаних вимог законодавства, директор ДП «Хмельницьккурортресурси», після закінчення 28.02.2008 року терміну дії спеціального дозволу(ліцензії) на користування надрами №2941 від 28.02.2003 року, припинення державним управлінням охорони навколишнього природного середовища в Хмельницькій області 12.03.2008 року права спеціального водокористування та втратою чинності дії гірничого відводу, у зв'язку з припиненням дії спеціального дозволу (ліцензії), давав незаконні вказівки здійснювати видобування мінерально-лікувальної	п'ять років позбавлення волі з позбавленням права обіймати організаційно-розпорядчі посади протягом трьох років та штрафу розміром 50 НМДГ.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст.75 КК України</u> звільнити засудженого від відбування покарання у виді позбавлення волі, з випробуванням, встановивши іспитовий строк на 2 роки та згідно <u>ст.76 п.3 КК України</u> зобов'язати повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або

			столової води із Збручанського родовища мінеральних вод типу «Нафтуса». За період з 28.02.2008 року по 15.07.2008 року, ДП «Хмельницьккурортресурси» із Збручанського родовища мінеральних вод типу «Нафтуса», незаконно видобуто 2363,2 м.куб. мінерально-лікувальної столової води, з яких 1981,6 м.куб реалізовано на загальну суму 154564,8 грн., чим спричинено державним інтересам та навколишньому природному середовищу тяжких наслідків....»		навчання....».
№ 1-60/11	Вирок Шумського районного суду Тернопільської області від 27 липня 2011 року	ч.1 ст.364, ч. 1 ст.240 КК	«...наприкінці 2009 року у ..... виник злочинний намір направлений на незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення шляхом зловживання службовим становищем.З цією метою, ... діючи умисно, зловживаючи службовим становищем, забезпечив ремонт насосу ЕЦВ 6 6, 3 125 та експлуатаційної свердловини, яка розміщена на території Садківської сільської ради Шумського району. Крім того, вчиняючи злочин, передбачений ч.1 ст. 364 КК України, з метою досягнення злочинного результату, об'єднаний єдиним умислом, порушив правила охорони надр, а саме вчинив незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення. Діючи всупереч порядку, встановленому чинним законодавством, ... без одержання спеціального дозволу на користування надрами, дозволу на спеціальне водокористування, упродовж 01 січня 2010 року - 28 лютого 2011 року використовуючи водну свердловину забезпечив видобування прісної води в кількості 1779,79 метрів кубічних, яка відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення, та відповідно до «Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів»затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.2009 р. № 389, державним інтересам заподіяно шкоду на суму 54 733,67 тис. гривень...»	три роки обмеження волі на строк з позбавлення права обіймати посади, пов'язані із здійсненням організаційно розпорядчих та адміністративно-господарських функцій на строк 2 (два) роки.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.75 КК України звільнити від відбуття основного покарання з випробуванням строком на 1 (один) рік 6 місяців та відповідно до п.п. 2,3 ст. 76 КК України покласти обов'язок не виїжджати за межі України без дозволу органів кримінально виконавчої системи та повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи».
№1-162/10	Вирок Бериславського районного суду Херсонської області від 21 травня 2010 року	ч.1 ст. 365; ч.1 ст. 366; ч. 1 ст. 240 КК	«.....будучи службовою особою, займаючи посаду сільського голови Високівської сільської ради Бериславського району Херсонської області, являючись посадовою особою місцевого самоврядування, діючи умисно, в період часу, з 08.04.2002 року по 31.12.2007 року, з метою забезпечення водопостачання населення Високівської сільської ради Бериславського району питною водою, шляхом явного для неї перевищення своїх службових повноважень, що виразилось в грубому порушенні вимог чинного законодавства України, а саме, п. 3 ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-ХІІ від 25 червня 1991 року, організувала систематичне, незаконне видобування з 5-ти артезіанських свердловин (Артезіанська свердловина № 1, артезіанська	два роки обмеження волі з позбавленням права займати керівні посади в органах місцевого самоврядування на строк один рік.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити від відбування основного покарання з випробуванням з іспитовим строком в один рік, якщо вона протягом цього терміну не вчинить нового злочину і виконає покладені на неї обов'язки

			<p>свердловина № 2, артезіанська свердловина № 3, артезіанська свердловина с. Л.Отруби, артезіанська свердловина с. Таврійське), що перебувають на балансі Високівської сільської ради Бериславського району та являються комунальною власністю, підземних вод, які є корисними копалинами загальнодержавного значення, тобто не є загальнопоширеними, добувши в такий спосіб понад 229143,5 метрів кубічних підземних прісних вод, заподіяв тим самим істотну шкоду охоронюваним законом державним інтересам, яка складає матеріальну шкоду на загальну суму понад 21094,77 гривень, яка визначається вартістю незаконно добутих підземних вод.</p> <p>Крім того, будучи службовою особою, займаючи посаду сільського голови Високівської сільської ради Бериславського району Херсонської області та являється посадовою особою місцевого самоврядування, відповідно до чого, здійснює функції представника влади, діючи умисно, в період часу, з 08.04.2002 року по 31.12.2007 року, з метою забезпечення водопостачання населення Високівської сільської ради Бериславського району питною водою, шляхом явного для неї перевищення своїх службових повноважень, що виразилось в грубому порушенні вимог чинного законодавства України, а саме, п. 3 ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» № 1264-ХІІ від 25 червня 1991 року, організувала систематичне, незаконне видобування з 5-ти артезіанських свердловин (Артезіанська свердловина № 1, артезіанська свердловина № 2, артезіанська свердловина № 3, артезіанська свердловина с. Л.Отруби, артезіанська свердловина с. Таврійське), що перебувають на балансі Високівської сільської ради Бериславського району та являються комунальною власністю, підземних вод, які згідно переліку корисних копалин загальнодержавного значення, затвердженого <u>Постановою Кабінету Міністрів України № 827 від 12.12.1994 року</u>, є корисними копалинами загальнодержавного значення, тобто не є загальнопоширеними, добувши в такий спосіб понад 229143,5 метрів кубічних підземних прісних вод.....».</p>		<p>на строк один рік та згідно ст. 76 КК України покласти на засуджену обов'язок періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи та повідомляти органи про зміну місця проживання, не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої інспекції».</p>
№ 1-99/07	Вирок Новотроїцького районного суду Херсонської області від 5 березня 2007 року	ч.1 ст. 240 КК	<p>«...у відповідності з рішенням Новопокровської сільської ради Новотроїцького району від 22.03.2006 року, прийнятого на тридцять шостій сесії сільської ради, будучи директором комунального підприємства та у відповідності з статутом комунального підприємства, виконуючи організаційно-розпорядчі і адміністративно-господарські функції, тобто являючись посадовою особою, маючи в розпорядженні підприємства артезіанські свердловини в період з 01.06.2006 року по 01.10.2006 року, всупереч інтересів держави, умисно, незаконно, керуючись корисливими мотивами направленими на одержання прибутку, в порушенні вимог ст. 49 Водного кодексу України, не маючи дозволу на право здійснення спеціального водокористування, здійснив незаконне видобування води у кількості 35880 кубометрів, яка згідно постанови Кабінету Міністрів від</p>	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити від відбування, покарання з випробуванням 1 рік. На підставі ст. 76 п.3 КК України, зобов'язати засудженого повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця

			12.12.1994 року №827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» віднесена до корисних копалин загальнодержавного значення, чим державі внаслідок самовільного водоспоживання було завдано збитків на суму 5425 грн....»		проживання, роботи або навчання».
№318/31 28/13-к	Вирок Кам'янсько-Дніпровського районного суду Запорізької області від 11 листопада 2013 року	ч. 2 ст. <u>240</u> ; ч. 1 ст. <u>367</u> <u>КК</u>	«...діючи як приватний підприємець в період часу з 16.08.2012 р. по 06.02.2013 р. незаконно здійснював забор, очищення та постачання води населенню, не маючи ліцензії та спеціального дозволу на водокористування надрами, в порушення вищенаведених вимог законодавства, незаконно, здійснював видобування корисних копалин загальнодержавного значення - підземної води з артезіанської свердловини, що підриває авторитет органів державної влади, в наслідок ігнорування обов'язкового оформлення дозволу на спеціальне водокористування. Крім того, він не оформив проект на видобуток вод, що є порушенням вимог ст.ст. 20, 51 Кодексу України «Про надра». Згідно розпорядження № 3 від 06.02.2013 року Іванівської сільської ради ..... призначений на посаду директора комунального підприємства «Іванівка», ... і в силу виконуваних ним на підставі Статуту комунального підприємства «Іванівка», затвердженого рішенням Іванівської сільської ради 16.08.2012 р. організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських функцій, він є службовою особою.....».	один рік і три місяці обмеження волі без позбавлення права займати будь-які посади або займатися будь-якою діяльністю.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> від призначеного покарання звільнити з випробувальним строком на один рік. На підставі п.п. 2, 3 ч. 1 <u>ст. 76 КК України</u> зобов'язати ..... не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання та роботи».
№1- 83/10 р.	Вирок Зборівського районного суду Тернопільської області від 27 вересня 2010 року	ч.1 ст. <u>365</u> , ч.2 ст. <u>240</u> <u>КК</u>	«...достовірно знаючи про відсутність спеціального дозволу на користування надрами та дозволу на спеціальне водокористування умисно та незаконно протягом періоду з 02 лютого 2009 року по 01 березня 2010 року із трьох артезіанських свердловин розташованих в смт.Залізці Зборівського району, організував видобування корисних копалин загальнодержавного значення-прісної води в кількості 164,942 метра кубічного, чим спричинив державним інтересам істотну шкоду на суму 44517, 85 гривень.. Разом з цим, видобуваючи підземні прісні води на протязі вказаного періоду, без дозволу на видобування корисних копалин-підземних прісних вод ..... вчинив незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення. ...працює на посаді начальника Залозецького ККП з лютого 2009 року по 01 березня 2010 року видобував із артезіанських свердловин воду та поставляв її населенню смт.Залізці. До лютого 2009 року спеціальний дозвіл на видобування води у комбінату був, а після закінчення терміну дії 30.01.2009 року цей дозвіл не був продовжений органами охорони природи і до 01 березня 2010 року воду використовували без спеціального дозволу бо підприємство було у тяжкому фінансовому становищі та не було коштів в сумі 30тис.грн для оформлення такого дозволу...».	два роки позбавлення волі із заборонаю займати посади організаціїно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків на 1 рік.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст.75 КК України</u> , звільнити засудженого від відбування основної міри покарання та встановити іспитовий строк 1 рік, зобов'язавши його у відповідності до вимог п.п.2,3 ч.1 <u>ст.76 КК України</u> не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції та повідомляти цей орган про зміну місця проживання чи

№ 1-165/11	Вирок Петропавлівського районного суду Дніпропетровської області від 17 жовтня 2011 року	ч. 2 ст. <u>240</u> , ч. 2 ст. <u>364</u> <u>КК</u>	«..., будучи призначений згідно контракту з Петропавлівською селищною радою від 03.02.2010 року на посаду виконуючого обов'язки начальника Петропавлівського районного комунального підприємства «Петропавлівський районний комбінат комунальних підприємств», являючись службовою особою вказаного підприємства, ... у період з 03.02.2010р. по 01.07.2010р. організував незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення та зловживаючи службовим становищем, діючи умисно, з корисливих мотивів та в інтересах третіх осіб, використовував своє службове становище всупереч інтересам служби, спричинивши тяжкі наслідки, що полягають у заподіянні матеріальних збитків державним інтересам на суму 813658, 00 грн. при наступних обставинах. У результаті здійснення підприємством спеціального водокористування при відсутності дозволу на спеціальне водокористування у період з 03.02.2010р. по 01.07.2010р. незаконно здійснено забір та використано питної підземної води загальним обсягом 15,8 тисяч кубічних метрів, у результаті чого заподіяно збитки державним інтересам, які згідно розрахунку розміру збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного використання водних ресурсів, виконаного Державною екологічною інспекцією в Дніпропетровській області, за вищевказаний період складають 813658 грн...»	три роки позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади, пов'язані з виконанням функцій управління (керівництво) підприємства на строк два роки.	роботи». Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. <u>75</u> <u>КК</u> <u>України</u> від відбування основного покарання звільнити з випробуванням з іспитивним строком два роки та з покладенням відповідно до ст. <u>76</u> <u>Кримінального кодексу</u> <u>України</u> обов'язку не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органів кримінально - виконавчої інспекції, повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання та роботи та періодично з'являтися в ці органи для реєстрації».
№ 117/7 362/2012	Вирок Сакського міськрайонного суду Автономної Республіки Крим від 05 лютого 2013 року	ч 2 ст. <u>240</u> ; ч.2 ст. <u>367</u> <u>КК</u>	«..... будучи на підставі наказу голови правління ПАТ «Племзавод «Кримський» № 16-К від 07.04.2006 та п.п. 13.1 статуту товариства, посадовою особою - головою правління ПАТ «Племзавод «Кримський», ...володіючи правом розподіляти обов'язки між членами правління, наймати і звільняти працівників товариства, застосовувати до них заходи впливу і накладати стягнення, в межах своєї компетенції видавати накази і давати вказівки, обов'язкові для виконання всіма працівниками товариства, здійснювати інші функції, які необхідні для забезпечення нормальної роботи товариства, згідно чинного законодавства, здійснюючи свою діяльність на підставі контракту, згідно п. 5.1 якого керівник несе особисту відповідальність за діяльність товариства, ..., вчинив злочини, передбачені ч.2 ст. <u>240</u> ; ч.2 ст. <u>367</u> <u>КК</u> <u>України</u> . Відповідно до розрахунків збитків, виконаного Республіканського комітету АРК з охорони навколишнього природного середовища на підставі розрахунків розмірів відшкодування збитків, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних	три роки позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади пов'язані з організаційно розпорядчими та адміністративно господарськими функціями на строк два роки, та зі сплатою штрафу в сумі 4500 грн.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. <u>75</u> <u>КК</u> <u>України</u> від відбування основного покарання звільнити з випробуванням з іспитивним строком два роки та з покладенням відповідно до ст. <u>76</u> <u>КК</u> <u>України</u> обов'язку не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально - виконавчої інспекції та

			ресурсів», затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20.07.2009 року № 389, зареєстрованого в Міністрії України 14.08.2009 року за № 767/16783 з подальшими змінами, державним інтересам заподіяно шкоду у розмірі 3830190 грн....»		періодично з'являтися в кримінально виконавчу інспекцію для реєстрації».
№ 189/1454 /14-к	Вирок Покровського районного суду Дніпропетровської області від 15.09.2014 року	ч.1 <u>ст.242</u> <u>КК</u>	«...восени 2012 року, діючи умисно, з корисних мотивів, з метою незаконного штучного розведення і вирощування риби для подальшого її вилову та реалізації, пустив мальок риби до ставка, розташованого з північно-східної сторони с. Коломийці Покровського району. Після цього, будучи попередженим про те, що не має права спускати воду з водного об'єкту без погодження спуску води з Дніпропетровським обласним виробничим управлінням водного господарства, діючи у власних інтересах, але всупереч інтересам держави, маючи на меті виловити рибу для подальшої її реалізації, вирішив здійснити злив води з вказаного водного об'єкту. Реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на порушення правил охорони водного об'єкту, порушуючи ст. ст. 51, 96 Водного кодексу України, п. 2.1. «Інструкції про порядок штучного розведення, вирощування риби, інших водних живих ресурсів і їх використання в спеціальних товарних рибних господарствах», в кінці жовтня 2013 року, змонтував труби для скиду води з вказаного ставка в балку, після чого 01.11.2013 року, за допомогою трактору МТЗ-80 під керуванням .... Спуск води зі ставка безперервно продовжувався приблизно на протязі 7 днів.Таким чином, незаконні дії згідно розрахунку збитків, проведеного 13.02.2014 року Державною екологічною інспекцією у Дніпропетровській області, призвели до того, що загальна площа пошкодження (осушення) дна водойми склала 29744 метри квадратні, загальний об'єм скинутої води з вказаного водного об'єкту склав 89232 метри кубічні, розмір збитків в натуральному вираженні від загибелі фітопланктону склав 0,498 т, розмір збитків в натуральному вираженні від загибелі зоопланктону склав 1,5 т, розмір збитків в натуральному вираженні від загибелі зообентосу склав 0,098 т, таким чином, загальні втрати рибної продукції склали 2,096 т, а сума збитків, заподіяних рибному господарству, внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, а саме, внаслідок скиду води з рибогосподарського водного об'єкту, розташованого за межами с. Коломийці на території Олександрівської сільської ради Покровського району, у грошовому вираженні становить 43 974 гривень 08 копійок.....»	три роки обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> звільнити від відбуття покарання, встановивши іспитовий строк в 2 (два) роки. На підставі п. 2, 3, 4 <u>ст.76 КК України</u> зобов'язати ..... не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти орган кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання та роботи, періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції».
№ 0810/747 5/2012	Вирок Запорізького районного суду Запорізької	ч. 2 <u>ст. 242</u> <u>КК</u>	«..., будучи зареєстрований як фізична особа-підприємець, на підставі договору найму (оренди) нерухомого майна від 23.03.2012 року, укладеного між ФОП та Володимирівською сільською радою Запорізького району Запорізької області в особі голови, використовуючи насосну станцію № 1, 2 з	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК</u>

	області від 09 грудня 2013 року		<p>мережами та обладнанням, маючи умисел спрямований на порушення вимог законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, без дозволу на спеціальне водокористування, в період часу з 26.04.2012 року по 08.08.2012 року, здійснив водозабір з р. Дніпро, чим порушив правила охорони вод, встановлені <u>ст. 38 ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища», ст.ст. 44, 48, 49 Водного кодексу України, порядок затвердження та видачі дозволу на спеціальне водокористування, затверженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 року № 321.</u></p> <p>Так, внаслідок дій, в період часу з 26.04.2012 року по 08.08.2012 року на думку сторони обвинувачення незаконно добуто з р. Дніпро 507 500 куб.м. води, що спричинило тяжкі наслідки у вигляді заподіяння матеріальної шкоди державі на загальну суму 14 489 125,00 грн....»</p>		<p><u>України</u> ..... звільнити від покарання у вигляді обмеження волі з випробуванням, у разі, якщо він на протязі одного року випробувального строку не вчинить нового кримінального правопорушення.</p> <p>На протязі випробувального строку, на підставі <u>ст. 76 КК України</u>, зобов'язати не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органів кримінально-виконавчої системи, повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання та роботи».</p>
№1-115 за 2010	Вирок Переяслав-Хмельницького міськрайонного суду Київської області від 26 липня 2010 року	ч. 3 ст. <u>365</u> ; ч. 2 ст. <u>240</u> <u>КК</u>	<p>«...Хоцьківський сільський голова, будучи державним службовцем 8 рангу і службовою особою, наділеною організаційно-розпорядчими та адміністративно-господарськими обов'язками, знаходячись по вул. 24 Партз'їзду, 47, с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького району діючи умисно, перевищуючи свої службові повноваження, в порушення вимог ст.ст. 19, 21 Кодексу України «Про надра», ст. 48 та ст. 49 <u>Водного кодексу України, постанови Кабінету Міністрів України від 02.10.03 р. за №1540 «Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами»,</u> нехтуючи встановленими правилами щодо охорони надр та порушуючи вимоги законодавства про особливий порядок видачі спеціальних дозволів на користування надрами, у період з травня 2007 по травень 2008 років, здійснювала незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення - підземної прісної води із трьох свердловин, що знаходяться на балансі сільської ради, без спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами та дозволу на спецводокористування, внаслідок чого було незаконно видобуто 132532,36 куб. метрів води. Згідно розрахунку розміру завданих збитків складеного Державною екологічною інспекцією в Київській області від 10.06.2008 року, загальна сума збитків заподіяних державі, незаконним видобуванням води службовою особою Хоцьківської сільської ради становить - 109869,33 грн....»</p>	У відповідності із <u>ст. 70 КК України</u> , остаточне покарання - п'ять роки позбавлення волі з позбавленням права обіймати посади на підприємствах, установах, організаціях всіх форм власності, пов'язаних з виконанням адміністративно-розпорядчих функцій на три роки та з конфіскацією незаконно добутого і знарядь видобування.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> , звільнити від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком два роки, зобов'язавши її: 1) не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи; 2) повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання».

№ 353/1085 /17	Вирок Тисменицького районного суду Івано- Франківської області від 20 лютого 2018 року	ч.3 ст. 240 <u>КК</u>	«...з метою незаконного видобування піщано-гравійної суміші, який в подальшому не будучи зареєстрованими, як суб'єкт підприємницької діяльності та не маючи будь-якого передбаченого законодавством дозволу, здійснив незаконне видобування піщано-гравійної суміші (гравію), яка відповідно до постанови КМ України від 12.12.1994 № 827. Так, 20.06.2017р. запропонував своєму братові здійснити забір піщано-гравійної суміші у с. Луг Тлумацького району Івано- Франківської області, при цьому увів його в оману та повідомив про те, що має дозвіл на забір гравію на, що останній погодився. Так, близько 18:00 год., разом із своїм братом, який не усвідомлював, що вчиняє протиправні дії, діючи умисно, усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, достовірно знаючи про відсутність у нього необхідного для користування надрами та видобування корисних копалин спеціального дозволу (ліцензії), акту про надання гірничого відводу, робочого проекту на розробку русла регульованих та руслоочисних робіт, з метою одержання прибутку від подальшої реалізації незаконно видобутих корисних копалин - за допомогою спеціальної техніки: здійснив видобуток піщано-гравійної суміші з русла річки Дністер в с. Луг Тлумацького району, яка є об'єктом природно-заповідного фонду регіонального ландшафтного парку «Дністровський каньйон». Здійснивши видобування піщано-гравійної суміші, керуючи екскаватором марки «Татра», керуючи автомобілем марки «КАМАЗ», кузов якого був завантажений піщано-гравійною сумішшю, загальним об'ємом 4,62 куб.м., почали рух у напрямку до виїзду з берега річки Дністер в с. Луг Тлумацького району, де були зупинені працівниками Тлумацького ВП Коломийського ВП ГУНП....»	два роки обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України ..... звільнити від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком - 1 (один) рік. На підставі ст. 76 КК України покласти на ..... обов'язок: -не виїжджати за межі України на постійне проживання без погодження з уповноваженим органом з питань пробації; -повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи; -періодично з'являтися для реєстрації в уповноважений орган з питань пробації».
№1- кп/326/2 1/2013	Вирок Приморського районного суду Запорізької області від 05 квітня 2013 р	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	«.....10.02.2013 року, приблизно о 16-30 годині, з метою випробування мотору марки «Хонда-90», встановленого на риболовецькому човні марки «Амур-Д», які належать на праві приватної власності, на вказаному човні вийшли в Обіточну затоку Азовського моря в районі с. Райнівка Приморського району Запорізької області. 10.02.2013 року, приблизно о 17-00 годині, перебуваючи на відстані 30 м. від берега Обіточної затоки Азовського моря в районі с. Райнівка Приморського району Запорізької області, не маючи дозволу на право здійснення любительського та спортивного рибальства, який видається органами рибохорони, за допомогою виловлених ними зябрових сіток, в порушення пункту 3.15 «Правил любительського та спортивного рибальства», затверджених <u>Наказом Державного комітету рибного господарства України № 19 від 15.02.1999 року</u> , умисно, незаконно виловили з рибогосподарського водоймища і привласнили рибу цінних видів, у кількості 12 особин піленгасу, вартістю 680 грн. кожна на загальну суму 8160 грн., та 5 особин осетру російського, вартістю 48 000 грн. кожна, на загальну суму 240 000 грн. Своїми	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити 3 від відбування покарання з випробувальним строком на 1 рік. Відповідно до ст. 76 КК України у зв'язку із звільненням від відбування покарання з випробуванням покласти на обвинуваченого обов'язки не виїжджати за межі України на постійне

			незаконними діями особи заподіяли державі Україна істотної шкоди на загальну суму 248160 грн....»		мешкання без дозволу органів кримінально-виконавчої системи; повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання і роботи; періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи».
№ 173/230/15-к	Вирок Верховнодніпровського районного суду Дніпропетровської області від 08 квітня 2015 року	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	<p>«..., маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, 12.01.2015, близько о 12.00 годині прибув на кригу Дніпродзержинського водосховища навпроти вул. Набережної у смт. Дніпровське Верхньодніпровського району Дніпропетровської області. Де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, близько о 12.30 годині 12.01.2015 в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, у вищевказаному місці, відійшовши від берега на відстань приблизно 100 метрів, прорубав лунки у кризі Дніпродзержинського водосховища та незаконно встановив одну жилкову сітку, розміром: довжина 60 метрів, висота 1,5 метра, вічко 50x50мм. Після чого повернувся до додому, за вищевказаною адресою, де і знаходився до 12.00 годин 13.01.2015.</p> <p>13.01.2015, близько о 12.00 годині, продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, знову вийшов на кригу Дніпродзержинського водосховища навпроти вул. Набережної у смт. Дніпровське Верхньодніпровського району Дніпропетровської області, та зняв раніше встановлену ним жилкову рибальську сітку, розміром: довжина 60 метрів, висота 1,5 метра, вічко 50x50мм, заборонне заборонене знаряддя лову, тобто, діючи умисно, незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, порушив вимоги ст. 3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України», затверджених <u>наказом Державного Комітету Рибного господарства України</u> від 15 лютого 1999 року №19, відповідно до якої забороняється лов риби з використанням промислових та інших знарядь лову, виготовлених з сітеснастних та інших матеріалів усіх видів і найменувань, способом загат і спуску води з водоймищ, із застосуванням</p>	один рік обмеження волі, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> , звільнити ....., ІНФОРМАЦІЯ_1, від відбування призначеного покарання з випробуванням один рік. На підставі пунктів 3-4, ч. 1 ст. 76 КК України, покласти на ....., наступні обов'язки: - повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи або навчання; - періодично з'являтися для реєстрації в кримінально-виконавчій інспекції...»

			забороненого знаряддя лову, виловивши при цьому рибу, а саме: судака, в кількості 8 одиниць, вартістю 510 грн. за один екземпляр, карася, в кількості 1 одиниці, вартістю 17 грн. за один екземпляр. Таким чином, своїми діями, згідно додатка до <u>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 №1209</u> заподіяв державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в Дніпропетровській області істотну шкоду на загальну суму 4097 грн....»		
№628/39 98/15-к	Вирок Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 24 березня 2016 року	ч.1ст.249 <u>КК</u>	«.....27.10.2015 р., близько 09:30 год. в с. Кругляківка, Харківської області, Куп'янського району, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, взяв з собою дві сітки, які йому належать, та прийшов на берег водойми Червонооскільного водосховища, який знаходиться на відстані приблизно 20 метрів від дачного будинку садового кооперативу «Енергетик», де, продовжуючи свій злочинний намір, спрямований на незаконне зайняття рибним промислом, діючи умисно, без спеціального дозволу на використання водних живих ресурсів, за допомогою дерев'яного човна, який належить, вплив на дзеркало Червонооскільного водосховища та розставив заборонені знаряддя лову-вказані риболовецькі сітки, після чого повернувся на берег.Вподальшому, 27.10.2015 р., близько 13:00 години, повернувся на човні на дзеркало Червонооскільного водосховища, зняв риболовні сітки з виловленою рибою. Виловлену рибу та сітки перевіз на берег, де 27.10.2015 р. о 14:30 години, в ході проведення огляду місця події вони були вилучені співробітниками міліції...»	один рік шість місяців.обмеження волі на строк	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «Від призначеного покарання звільнити на підставі ст. 75 КК України з іспитовим строком 1 рік. Покласти на ..... згідно п. 3,4 ч. 1 ст. 76 <u>КК</u> обов'язки: повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи або навчання та періодично з'являтися для реєстрації до кримінально-виконавчої інспекції»
№1- 83/10р	Вирок Зборівського районного суду Тернопільської області від 27 вересня 2010 року	ч.1 ст.365, ч.2 ст.240 <u>КК</u>	«..., працюючи на посаді начальника Залозецького комбінату комунальних підприємств смт.Залізці Зборівського району Тернопільської області, будучи службовою особою, в період з 02 лютого 2009 року по 01 березня 2010 року вчинив дії, які явно виходять за межі наданих йому повноважень та прав, чим перевищив їх, а також порушив правила охорони надр. Зокрема, достовірно знаючи про відсутність спеціального дозволу на користування надрами та дозволу на спеціальне водокористування умисно та незаконно протягом періоду з 02 лютого 2009 року по 01 березня 2010 року із трьох артезіанських свердловин розташованих в смт.Залізці Зборівського району, організував видобування корисних копалин загальнодержавного значення-прісної води в кількості 164,942 метра кубічного, чим спричинив державним інтересам істотну шкоду на суму 44517, 85 гривень та допустив порушення ст.21 Кодексу України про надра, ст.ст. 48, 49 <u>Водного кодексу України</u> , які передбачають що видобування підземних прісних вод здійснюється на підставі спеціальних дозволів, які видаються державними органами охорони навколишнього природного середовища за погодженням із	два роки позбавлення волі із заборонаю займати посади пов'язані із виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків на один рік	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.75 <u>КК України</u> , звільнити засудженого від відбування основної міри покарання та встановити іспитовий строк 1 рік, зобов'язавши його у відповідності до вимог п.п.2,3 ч.1 ст.76 <u>КК України</u> не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції та повідомляти

			державними органами геології. Разом з цим, видобуваючи підземні прісні води на протязі вказаного періоду, без дозволу на видобування корисних копалин-підземних прісних вод ..... вчинив незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення...»		цей орган про зміну місця проживання чи роботи.»
№ 301/1120 /18	Вирок Іршавського районного суду Закарпатської області від 27 серпня 2018 року	ч. 2 ст. 240 КК	»...Обвинувачений 21 квітня 2017 року близько 19 години 00 хвилин умисно, в порушення вимог ст. 19 Кодексу України про надра, 86, 87 Водного кодексу України, п.п. 12, 13 постанови Кабінету Міністрів України № 486 від 08.05.1996 «Про затвердження Порядку визначення розмірів і меж водоохоронних зон та режиму ведення господарської діяльності в них», усвідомлюючи протиправний характер своїх дій, за відсутності в нього дозвільних документів на проведення видобування корисних копалин загальнодержавного значення, з метою незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення, використовуючи трактор екскаватор без номерного знаку, здійснив незаконне видобування піщано-гравійну суміш в обсязі 4,76 м. куб., яка згідно висновку криміналістичної експертизи ґрунту № 3063 від 18.08.2017 року є сипкими гірськими породами з вмістом гравійної складової відповідно 61% та 43 % і відноситься до піщано-гравійних, з земель водного фонду, в прибережно-захисній смузі з річки «Боржава», в селі Кушниця, що на території Кушницької сільської ради, Іршавського району, Закарпатської області, яка відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» належить до корисних копалин загальнодержавного значення, заподіявши державні збитки 2558,98 грн...»	один рік обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити від відбування призначеного покарання з випробуванням, з іспитовим строком тривалістю 1 (один) рік, та з покладенням відповідно до ст.76 КК України обов'язку періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації, повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи...».
№ 357/7 563/14-к	Вирок Білоцерківського міськрайонного суду Київської області від 20 червня 2014 року	ч.1 ст. 239 ¹ КК	«...без погодження з Київською обласною державною адміністрацією, Державним агентством водних ресурсів України та Державною службою геології та надр України робочого проекту «Днопоглиблення русла річки Рось з метою поліпшення екологічного стану в межах Коженицької сільської ради Білоцерківського району Київської області», в період часу з 20.02.2014 по 08.03.2014, перебуваючи в адміністративних межах Коженицької сільської ради Білоцерківського району Київської області, діючи незаконно, з метою заволодіння землями водного фонду, використовуючи земснаряд «УКА-5926-К», ..., здійснив видобуток з русла річки Рось 134 кубічних метра ґрунту (піску), який розмістив на березі річки Рось в адміністративних межах Коженицької сільської ради Білоцерківського району, тим самим незаконно заволодів поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах...»	штраф у розмірі двісті НМДГ з позбавленням права займатись діяльністю пов'язаною з видобутком корисних копалин строком на два роки, з конфіскацією двох гусеничних тракторів.	Звільнення від покарання на підставі закону України про амністії (ст. 85 КК): «На підставі п.»в» ст.1 Закону України «Про амністію у 2014 році» від 08.04.2014 р. звільнити ... від покарання за даним вирокком...»
№ 1-210/11	Вирок Галицького	Ч. 2 ст. 240; ч.2 ст.	«...перебуваючи на посаді головного лікаря Більшівцівської районної лікарні, будучи службовою особою, наділеної організаторсько-розпорядчими та	три роки позбавлення волі з позбавленням	Звільнення від відбування покарання з випробуванням

	районного суду Івано Франківської області від 23 грудня 2011 року	367 КК України	адміністративно-господарськими обов'язками, неналежно виконуючи свої службові обов'язки, через несумлінне ставлення до них, діючи не умисно, в порушення вимог ст.38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст.ст. 44, 46, 48, 49 Водного кодексу України, ст.ст. 16,19, 21 Кодексу України Про надра та п.п. 2, 3 Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування, не отримавши в установленому законом порядку дозволу на спеціальне водокористування у період з 01.01.2011 року по 29.08.2011 року здійснювала забір води із свердловини, яка перебуває на балансі лікарні із застосуванням глибинного електричного насоса та забезпечувала її постачання до адміністративних будівель лікарні, за плату до дитячого дошкільного закладу «Вербиченька», Більшівцівської музичної школи, 12-ти квартирний будинку №14а, 4-х квартирний будинку №1 по вулиці ... та 16 індивідуальних будинків. Всього з 01.01.2011 року по 29.08.2011 року головним лікарем Більшівцівської районної лікарні самовільно та незаконно видобуто 4046 кубічних метрів підземної прісної води, чим спричинено збитків порушенням водного законодавства, що складає 152817,42 грн., чим заподіяно шкоду інтересам держави....»	права займати посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських обов'язків в установах чи організаціях усіх форм власності строком на один рік.	(ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити від відбування призначеного покарання з випробуванням з іспитовим строком один рік . На підставі ст.76 КК України покласти на засуджену такі обов'язки: не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої служби».
№ 1-142/10 р.	Вирок Тиврівського районного суду Вінницької області від 03 серпня 2010 року	ч. 1 ст. 365; ч. 1 ст. 240 КК	«...працюючи директором КП « Крок « с. Василівка з 04.02.03 р. , будучи службовою особою, на яку відповідно до статуту КП « Крок « покладено організаційно - розпорядчі та адміністративно-господарські обов'язки, перевищуючи свої службові повноваження, тобто умисно вчиняючи дії, які виходять за межі наданих йому повноважень, в період з 01.07.07 р. по 03.06.08 р., з 04.06.08 р. по 31.12.08 р., з 01.01.09 р. по 24.08.09 р., з 25.08.09 р. по 25.01.10 р. в порушення вимог ст. ст. 44, 48, 49 Водного Кодексу України та ст.ст. 19, 21 Кодексу України про надра та ст. 17 Закону України « Про питну воду та питне водопостачання», не маючи відповідних дозволів органів державної виконавчої влади: без спеціального дозволу на спеціальне водокористування та спеціального дозволу на користування надрами, організував та за допомогою підпорядкованих йому працівників здійснював незаконне видобування прісних підземних вод із каптажного колодязя для забезпечення водопостачання населення с. Василівка Тиврівського району, внаслідок чого за вказаний період незаконно видобуто КП «Крок» 74312,67 м. куб. підземних вод, що згідно Постанови Кабінету Міністрів України № 827 від 12.12.94 р. «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» відносяться до корисних копалин загальнодержавного значення. Шкода, завдана державі та навколишньому природному середовищу в особі Василівської сільської ради становить 61 605,36 гривень, що є істотною шкодою...»	два роки обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.75 КК України звільнити .. від відбування покарання, якщо протягом іспитового строку один рік і шість місяців не вчинить нового злочину».
№ 1-23	Вирок	ч. 1 ст. 172; ч.	«... будучи службовою особою приватним підприємцем, який діє на підставі	два роки обмеження	Звільнення від відбування

	Маневицького районного суду Волинської області від 3 серпня 2010 року	1 ст. 366; ч. 2 ст. 197 ¹ ; ч. 1 ст. 249 КК	<p>свідоцтва про державну реєстрацію фізичної особи-підприємця і здійснює стосовно найманих працівників організаційно-розпорядчі обов'язки, займаючись вирощенням та виловом риби в с. Гораймівка Маневицького району Волинської області, діючи умисно, фактично прийнявши з жовтня 2007 року на роботу на посаду сторожа, у встановлений законом строк трудові відносини з ним належним чином не оформив та використовував його найману працю в період з жовтня 2007 року по липень 2009 року, виплату заробітної плати проводив натуроплатою, без відомостей виплати заробітної плати і обов'язкових відрахувань із заробітної плати не здійснював, що є грубим порушенням ст. 43 Конституції України. Аналогічним чином з липня 2009 року і по даний час не уклав трудовий договір про трудові відносини з жителем с. Гораймівка Маневицького району, який у вказаний період часу фактично працює сторожем у вказаного підприємця. Внаслідок грубого порушення законодавства про працю підприємцем в доход держави в особі управління Пенсійного фонду в Луцькому районі не надійшли кошти в сумі 5328 гривень 21 копійка та в особі Луцької об'єднаної державної податкової інспекції кошти в сумі 1077 гривень 47 копійок. Тобто, через вказані дії підприємця держава не отримала коштів на загальну суму 6405 гривень 68 копійок.</p> <p>Крім того, починаючи з червня 2006 року по даний час, за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про передачу у власність або надання у користування (оренду), діючи умисно, самовільно зайняв земельну ділянку водного фонду, площею 7.3450 га, в тому числі прибережну смугу, площею 1.8534 га, за межами населених пунктів Гораймівської сільської ради із західної сторони с. Гораймівка Маневицького району, яку використовує для рибогосподарських потреб, тим самим вчинив дії, передбачені ст. 1 Закону України „Про державний контроль за використанням та охороною земель”, а саме: самовільне зайняття земельної ділянки, тобто, будь-які дії, які свідчать про фактичне використання земельної ділянки за відсутності відповідного рішення органу виконавчої влади чи органу місцевого самоврядування про її передачу у власність або надання у користування (оренду)... В результаті самовільного зайняття земельної ділянки за межами населених пунктів Гораймівської сільської ради Маневицького району Волинської області підприємцем заподіяно шкоду в розмірі 9358 гривень.</p> <p>Разом з тим, внаслідок самовільного зайняття підприємцем ОСОБА_1 земельної ділянки під водним об'єктом, площею 7.3450 га, за межами населених пунктів Гораймівської сільської ради, розмір неoderжаних вказаною сільською радою доходів становить 11017 гривень 50 копійок...»</p>	волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добытого.	покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 76 КК України зобов'язати засудженого ... не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи, повідомляти ці органи про зміну місця проживання і роботи, періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої системи».
№ 1-328/2010	Вирок Броварського	ч. 1 ст. 240;	«... являючись директором ЖКГП «Побут», у період з 01.01.05 по 05.05.06, здійснював незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного	один рік обмеження з позбавленням його	Звільнення від відбування покарання з випробуванням

	міськрайонного суду Київської області від 24 грудня 2010 року	ч. 1 ст. <u>364</u> <u>КК</u>	<p>значення підземної прісної води з артезіанської свердловини, глибиною близько 300 м № 1782, а з 05.05.06 по 31.07.09 з артезіанської свердловини № 1791, глибиною близько 300 м, які знаходяться по вул. 9-го Січня, що в с. Тарасівка, Броварського району, Київської області, не маючи, при цьому дозволу на спецводокористування та ліцензії на видобування надр, чим порушив вимоги ст.ст. <u>5, 6</u>, п. 9 ст. <u>44, 48, 49</u> <u>Водного кодексу України</u> та постанови Кабінету Міністрів України № 827 від 12.12.94 «Про затвердження переліків корисних копалин державного та місцевого значення», ст.ст. <u>19, 21</u> <u>Кодексу України про надра</u>, ст.ст. <u>16, 17</u> <u>Закону України «Про питну воду та питне водопостачання»</u>.</p> <p>Окрім того, працюючи директором ЖКГП «Побут», достовірно знаючи про відсутність дозволу на спецводокористування та ліцензії користування надрами, у період з 01.01.05 по 31.07.09, здійснював передбачену Статутом підприємства господарську діяльність по видобуванню та забезпеченню водою жителів с. Тарасівка Броварського району, а також утримання каналізаційних систем, з метою отримання прибутку відповідно до укладених договорів про надання послуг з водопостачання та водовідведення від 01.01.06., 01.01.08, 01.11.08 і 01.01.09....».</p>	права обіймати керівні посади в житлово-комунальних підприємствах строком на один рік.	(ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> , звільнити засудженого ... від відбування основного, призначеного йому судом, покарання, встановивши іспитовий термін в 1 (один) рік. У відповідності з <u>ст. 76 КК України</u> , після набрання вироком законної сили, покласти на засудженого ... наступні обов'язки: - не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції; - повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання та роботи».
№ 1-193/11	Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 12 липня 2011 року	ч.1 ст. 249 КК	«.....22 квітня 2011 року, приблизно о 21 годині, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, прибув в межі водної акваторії Дніпродзержинського водосховища, поблизу села Келеберда, Кременчуцького району, Полтавської області, при цьому взявши з собою заборонене знаряддя лову: риболовну сітку ліскову довжиною 50 метрів, висотою 1,5 метрів, вічко 50x50 міліметрів. Реалізуючи свій злочинний намір, ОСОБА_1 встановив риболовну сітку у воду у вказаному місці, в період часу з 21 години 22 квітня 2011 року до 4 годин 30 хвилин 23 квітня 2011 року, провівши незаконний вилов риби з Дніпродзержинського водосховища, а саме: карась 200 штук, плітки 11 штук, загальною вагою 11 кілограмів, після чого на місці лову риби о 4 годині 30 хвилин був затриманий працівниками Полтавадержрибоохорони за незаконне зайняття рибним добувним промислом, без належного дозволу, з використанням забороненого знаряддя лову риболовної сітки ліскової, з подальшим її вилучення. Внаслідок своїх протиправних дій незаконно здобув рибу цінних видів: плітку в кількості 11 штук, вартістю 10 гривень 20 копійок за 1 шт. та карася в кількості 200 штук, вартістю 5 гривень 10 копійок за 1 шт. на загальну суму 1112 гривень 40 копійок, яка відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, чим заподіяв шкоду водним біоресурсам, добуваючи незаконно	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>статті 75 КК України</u> звільнити ..... від відбування призначеного покарання у виді обмеження волі з випробуванням, якщо він протягом одного року іспитового строку не вчинить нового злочину та виконає покладений на нього відповідно до <u>ст.76 КК України</u> обов'язок повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання».

			цінні види риб, у розмірі 1112 гривень 40 копійок, яка з урахуванням цінності виду та кількості виловленої риби є істотною...»		
№ 326/637/18	Вирок Приморського районного суду Запорізької області від 07 червня 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...18 квітня 2018 року, приблизно о 19-00 годині, маючи умисел на незаконне зайняття рибним водним добувним промислом, прибув на узбережжя затоки Азовського моря, яке розташоване на відстані 4000 метрів від с. Підспіря Приморського району Запорізької області, якщо рухатись у напрямку до узбережжя Азовського моря. Після цього, приблизно о 20-10 годині, ..одягнув гумовий костюм, який належить йому на праві приватної власності, та вийшов в акваторію Азовського моря, де встановив знаряддя для вилову риби, а саме: ліскові сітки, шляхом опускання їх на дно затоки ...та за допомогою раніше заготовлених ним із сіткоснастевих матеріалів заборонених знарядь лову, а саме: 4 ліскових сіток для вилову пеленгаса, в порушення пункту 3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства», затверджених <u>Наказом Державного комітету рибного господарства України № 19 від 15.02.1999 року</u> , умисно, незаконно виловив і привласнив собі рибу цінних видів, а саме: пеленгас кількістю 18 особин, вартістю 680 грн. Кожен. Виловивши з природного навколишнього середовища рибу пеленгас загальною кількістю 18 штук, заподіяв державі Україна істотну шкоду на загальну суму 12240 гривень...»	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> звільнити від відбування покарання у вигляді обмеження волі, якщо він протягом одного року іспитового строку не вчинить нового злочину та виконає покладені на нього обов'язки. У відповідності до <u>ст. 76 КК України</u> покласти наступні обов'язки: періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання; не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації».
№ 1-158/2010	Вирок Снігурівського районного суду Миколаївської області від 10 вересня 2010 року	ч.1 ст. 263; ч.2 ст. 249 КК	«...15 грудня 2007 року в денний час, більш точного часу в судовому засіданні не встановлено, в м. Одесі на промисловому ринку в контейнері № «Калібр» за 400 грн. купив стартовий пістолет моделі «Чемпіон Стартер» калібру 9 мм Р.А. іноземного виробництва для здійснення пострілів шумовими патронами калібру 9 мм Р.А. Кнал або їх аналогами. В той же день, в м. Херсоні, видалив з дульного зрізу каналу ствола вказаного пістолету заглушку, тим самим переробив пістолет на вогнепальну зброю для здійснення пострілів гумовими кулями. Крім того, 26 травня 2010 року близько 23-ї години, поблизу с. Ново тимофіївка Снігурівського району Миколаївської області, з прямим умислом та метою незаконного зайняття рибним добувним промислом, в річці Інгулець, без належного дозволу, самовільно, в період весняно-літньої нерестової заборони ловлі риби,	два роки позбавлення волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «Застосувати <u>ст. 75 КК України</u> та звільнити засудженого від відбування призначеного покарання з випробуванням, якщо він на протязі одного року шість місяців іспитового строку не вчинить нового злочину та виконає

			застосовуючи електричну вудку, яка є забороненим знаряддям зайняття рибним добувним промислом і її використання є забороненим способом зайняття рибним добувним промислом, за допомогою гумового човна «Уфімка 22», застосовуючи електричний струм, тобто масово знищуючи рибу, незаконно виловили із річки такі види риби; одну особину тарані (18 см) вагою 0.200 кг. одинадцять особин карася (13-24 см) загальною вагою 1.3 кг, шість особин сазана (22-28 см) загальною вагою 1.1 кг, а всього на загальну суму 372 грн.30 коп. чим спричинили істотну шкоду рибним запасам річки Інгулець...»		обовязки відповідно до п.п.2.,3.,4.,ст.76 <u>КК України</u> , а саме: не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально виконавчої інспекції, повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання, роботи., періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції».
№330/1 2/13- к	Вирок Якимівського районного суду Запорізької області від 10 січня 2013 р.	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...19 вересня 2012 року, приблизно о 13 годині, за попередньою змовою між собою, знаходячись в акваторії Утлюцького лиману, в районі гідрологічної споруди «дамба», поблизу смт Кирилівка, на території Якимівського району Запорізької області, за допомогою заздалегідь приготовлених заборонених знарядь лову - п'яти жаберних сіток, здійснили вилов 21 екземпляру риби пеленгас, вартістю згідно такс, встановлених постановою Кабінету міністрів України №1209 від 21 листопада 2009 року, 680 гривень за один екземпляр, на загальну суму 14280 гривень, внаслідок чого рибному господарству України завдано істотну шкоду на вказану суму...».	один рік обмеженням волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього здобутого – кожній особі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 <u>КК</u>): «З застосуванням ст.ст.75, 76 <u>КК України</u> звільнити від відбування призначеного покарання у вигляді обмеженням волі, якщо протягом одного року випробувального строку не вчинять нового кримінального правопорушення, не будуть виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, будуть повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання або роботи».
№ 317/3288 /18	Вирок Запорізького районного суду	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«.....21 вересня 2018 року приблизно о 10 годині 00 хвилин, маючи злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом, прибув до затоки Малий Кушугум на Каховському водосховищі в	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 <u>КК</u>): «На підставі <u>ст.</u>

	Запорізької області від 24 жовтня 2018 року		районі смт. Кушугум Запорізького району Запорізької області. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом, на гумовому човні за допомогою забороненого знаряддя лову - ліскової сітки, у вказаному місці здійснив незаконний вилов риби та виловив 2 особини плітки, 41 особину карася, 3 особини окуня, 11 особин судака, 1 особину товстолоба, 1 особину плоскирки та 1 особину сазана, завдавши матеріальної шкоди рибному господарству України на загальну суму 7123 гривні 00 копійок....»		<u>75 КК України</u> звільнити від відбування покарання з випробуванням строком на 1 (один) рік. Покласти наступні обов'язки, передбачені <u>ст. 76 КК України</u> : періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання».
№ 2117 /1993/12	Вирок Новокаховського міського суду Херсонської області від 03 травня 2012 року	ч.1 <u>ст. 249 КК</u>	« 01.03.2012 року приблизно о 07.00 годині за попередньою змовою з особою, відносно якої матеріали виділено в окреме провадження, знаходячись на території Першого уступу р.Дніпро, поблизу смт. Дніпріани, Новокаховської міської ради, Херсонської області, на території 10-ти кілометрової зони униз за течією від греблі Каховської ГЕС, де лов риби заборонено протягом усього року, що передбачено п. 4.13.1 Правил любительського і спортивного рибальства, затверджених <u>Наказом Державного комітету рибного господарства України 15.02.1999 року №19</u> , усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій та бажаючи їх настання, переслідуючи злочинний умисел на незаконне зайняття рибним промислом, умисно за допомогою риболовних ліскових сіток, використання яких заборонено, виловив з р. Дніпро 8 рибин «шуки», завдавши шкоду на суму 2720 грн. та 3 рибини «карась сріблястий», завдавши шкоду на суму 51 грн., чим заподіяв істотну шкоду водним живим ресурсам в розмірі 2771 гривні, відповідно до <u>постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року №1209</u> , згідно якої відшкодування заподіяної шкоди від незаконного добування шуки складає 340 грн. за 1 штуку, карася сріблястого складає 17 грн. за 1 штуку.»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.ст. <u>75, 76 КК України</u> звільнити засудженого ... від відбування призначеного судом покарання з випробуванням, визначивши іспитовий строк на один рік, якщо він протягом визначеного судом іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки: не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи; повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання; періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-

					виконавчої системи».
№ 469/1201 /15-к 1-кп/469/1 27/15	Вирок Березанського районного суду Миколаївської області від 19 жовтня 2015 року	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...16.08.2015 року приблизно о 22:00 год. з метою здійснення незаконного зайняття рибним добувним промислом, з корисливих спонукань, прийшов до ландшафтного парку «Тилігульський», який знаходиться в с. Червона Українка, Березанського району, Миколаївської області, де в акваторії Тилігульського лиману незаконно посипав 2 капронові сітки для вилову риби та покинув територію акваторії. Після чого 17.08.2015 року, приблизно о 04:00 год., повернувшись на узбережжя Тилігульського лиману в с. Червона Українка Березанського району Миколаївської області, не маючи дозволу на зайняття рибним добувним промислом, в порушення п. 3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства», затверджених <u>Наказом Державного комітету рибного господарства України №19 від 15.02.1999 року</u> , забороненим знаряддям лову, яке виготовлене із сіткоснастєвих та інших матеріалів, шляхом зняття раніше посипаних 2 капронових сіток загальною довжиною L=130 м., H=1,20 мм., A=20 мм., здійснив незаконний вилов риби, внаслідок чого вилловив рибу цінних видів в кількості 81 штук, а саме: 64 шт.- бичка зеленчака вагою 3,28 кг на загальну суму 98 грн. 40 коп., та 17 шт. - кефалі на загальну суму 10 тис 234 грн., чим завдав істотної шкоди рибному господарству України на загальну суму 10 тис. 332 грн. 40 коп...»	один рік обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст.75</u> <u>КК України</u> звільнити засудженого від відбування призначеного покарання у виді позбавлення волі з випробуванням з іспитовим строком на один рік, якщо він протягом іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки. На підставі <u>ст.76</u> <u>КК України</u> покласти на засудженого обов'язки: не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органів кримінально-виконавчої системи та повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання».
№ 317/3428 /17	Вирок Запорізького районного суду Запорізької області від 08 лютого 2018 року	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...10 жовтня 2017 року приблизно о 10 год. 00 хв., маючи намір на незаконне зайняття рибним добувним промислом, діючи умисно, знаходячись на березі Каховського водосховища р. Дніпро, поблизу с. Червонодніпровка Запорізького району Запорізької області, в порушення <u>ст. 63 Закону України «Про тваринний світ»</u> та п.п. 3.15 «Правил любительського та спортивного рибальства», яке затверджене наказом Державного комітету рибного господарства України від 15.02.1999, займався незаконним водним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - «раколовка», під час якого незаконно вилловив 550 особин «раків», вартістю 25 гривень 50 копійок за одну особину, на загальну суму 14 025 гривень. Всього вилловив раків на загальну суму 14 025 гривень, чим завдав істотну шкоду рибному господарству України.»	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75</u> <u>КК України</u> звільнити від відбування призначеного покарання з випробуванням, строком на один рік. Згідно <u>ст. 76</u> <u>КК України</u> зобов'язати періодично з'являтися для

					реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання»
№ 537/1371 /15-к	Вирок Крюківського районного суду м.Кременчука Полтавської області від 22.04.2015 року	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...28.02.2015 року, близько 19.00 години, прибув на р.Дніпро Дніпродзержинського водосховища в район публічного акціонерного товариства «Кременчуцький річковий порт» (м.Кременчук, вул.Флотська, буд.2) з метою вилову риби для своїх особистих потреб. Для чого, вийшов на льодову поверхню р. Дніпро Дніпродзержинського водосховища та пройшовши біля 200 м від пристані порту за допомогою саморобної дерев'яної плішні з металевим наконечником - пристрою для рубання льоду, що належала йому, прорубав лід та близько 21 год. виставив власну риболовну сітку з параметрами: довжиною 70 м, висотою 2 м, вічком сіткового полотна 70 мм х 70 мм в межах адміністративної території Крюківського району м. Кременчука Полтавської області. 02.03.2015 року, близько 09.00 години, повернувся до залишеної у водоймищі сітки, та, за допомогою вказаної риболовної сітки, здійснив незаконний вилов риби загальною вагою 17,5 кг., та був викритий близько 10 год. працівниками міліції ЛП в річковому порту Кременчук та рибоохорони. Унаслідок своїх протиправних дій незаконно добув рибу по видам та кількості: товстолобик - 3 шт., вартістю 255 грн. за 1 екземпляр; лящ - 11 шт., вартістю 170 грн. за 1 екземпляр; сазан - 4 шт., вартістю 306 грн. за 1 екземпляр; карась сріблястий - 9 шт., вартістю 17 грн. за 1 екземпляр, загальною вагою 17,5 кг (відповідно накладної № 5 від 24.02.2015 р.), яка відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, чим заподіяв істотну шкоду водним біоресурсам, добуваючи незаконно цінні види риб на загальну суму 4 012 грн....»	один рік обмеження волі, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> звільнити від відбування призначеного основного покарання з випробуванням, іспитовий строк встановити терміном на 1 (один) рік. Відповідно до вимог <u>ст. 76 КК України</u> на період іспитового строку покласти на виконання наступних обов'язків: не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи; повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання, роботи або навчання».
№ 536/1 537/14-к	Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 30 липня 2014 року	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«...10 травня 2014 року за попередньою змовою, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, без належного дозволу, в період нерестової заборони прибули на р. Дніпро Дніпродзержинського водосховища з метою виловити риби для своїх особистих потреб - риболовною ліською сіткою. Реалізуючи свій злочинний намір, з використанням власного гумового човна » Kolibri - К 220» з двома веслами, відпливли 50 м від берега та в районі с. Карпівка, в	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. ст. <u>75,76 КК України</u> звільнити засудженого від відбування покарання з

			<p>межах адміністративної території Салівської сільської ради Кременчуцького району, Полтавської області о 16 годині виставили вказану риболовну сітку, після чого повернулися на берег і там чекали, поки в сітку наловиться риба та усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно - небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів за допомогою вказаної риболовної сітки здійснили незаконний вилов риби, після чого о 02 годині 30 хвилин були викриті працівниками міліції ЛП в річковому порту Кременчука рибоохорони за незаконне зайняття рибним добувним промислом без належного дозволу, в заборонений час, забороненим знаряддям лову - риболовною сіткою, в порушення вимог п.п. 3.1,3.15.4.14.3 Правил любительського і спортивного рибальства. Внаслідок своїх протиправних дій незаконно добули рибу по видам та кількості : лин - 3 штуки (вартістю 119 гривень за 1 екземпляр);сазан - 1 штука (вартістю 306 гривень за 1 екземпляр ; карась сріблястий - 52 штуки (вартістю 17 гривень за 1 екземпляр); плітка - 37 штук (вартістю 85 гривень за 1 екземпляр); плоскирка - 89 гривень (вартістю 34 гривни за 1 екземпляр), загальною вагою 28 кілограм, яка відноситься до водних живих біоресурсів на суму 7 667 гривень...».</p>		<p>випробуванням, встановивши іспитовий строк 1 (один) рік, зобов'язавши періодично з'являтися в органи кримінально - виконавчої системи для реєстрації».</p>
№ 177/2100 /13-к	<p>Вирок Криворізького районного суду Дніпропетровської області від 23 серпня 2013 року</p>	<p>ч. 1 ст. 249 <u>КК</u></p>	<p>«...10.07.2013 року, маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, з корисливих мотивів, не маючи передбаченого законом дозволу, прибув на річку Бокова, що розташована поблизу с. Грузька-Григорівка, Криворізького району, Дніпропетровської області, де встановив у воді належне йому, заборонене знаряддя лову, а саме: дві сітки виготовлені з сітеснастних матеріалів, довжиною 80 м, висотою 1,5 м, вічко 35 мм. Після чого 10.07.2013 року приблизно о 04:30 годині, маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, з корисливих мотивів, не маючи передбаченого законом дозволу, за допомогою належного йому гумового човна, прибув на річку Бокова, що розташована поблизу с. Грузька-Григорівка, Криворізького району, Дніпропетровської області, де скоїв своїми діями незаконний вилов риби, а саме: карась - 27 шт. загальною вагою 6 кг, загальною вартістю 459 гривні; плотва - 5 штук, загальною вагою 1 кг, загальною вартістю 425 гривень; окунь - 20 штук, загальною вагою 2 кг, загальною вартістю 340 гривень, які відносяться до туводного виду риби для річки Бокова, загальною вагою 22 кг, а також риби товстолоб - 14 шт., загальною вагою 13 кг на суму 3570 гривень, яка належить до акліматизованого виду риби для річки Бокова. Таким чином здійснення незаконного вилову риби, призвело до втрати потомства, а також екологічної цінності видів незаконно добутої риби, яка відноситься до туводних видів риби для річки Бокова, вилов якої впливає на поширення</p>	<p>один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь та засобів промислу та всього добутого.</p>	<p>Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75, 76 КК України від відбування призначеного основного покарання у виді обмеження волі звільнити з іспитовим строком на 1 (один) рік, зобов'язавши його повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи та навчання».</p>

			даного виду риби до конкретного водоймища, а також вилов акліматизованої риби, у відтворенні і примноженні популяції якої є труднощі для річки Бокова, що заподіяло істотну шкоду водним живим ресурсам та заподіяв державі матеріальну шкоду на загальну суму 4794 гривні....».		
№ 1424/ 1241/201 2	Вирок Южноукраїнсько го міського суду Миколаївської області від 27 серпня 2012 року	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	«...19 квітня 2012 року о 23.30 годині, знаходячись на Ташлицькому водосховищі, не маючи дозволу на промисел, промисловим знаряддям лову сітками з гумового човна, які приготував за місцем свого проживання та привіз на автомобілі, в період весняно-літньої заборони, в порушення п.п. 3.15 та 4.14.1 «Правил любительського і спортивного рибальства», незаконно виловив рибу: 28 шт. толстолобу, загальною вагою 115 кг, розміром 40-45 см.. Своїми діями заподіяв шкоду рибним запасам, згідно такс затверджених <u>Постановою Кабінету Міністрів України № 1209 від 21.11.2011 року «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів», на загальну суму 7140 грн...».</u>	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «В силу <u>ст. 75 КК України</u> засудженого від відбування основного покарання звільнити, встановивши йому іспитовий строк тривалістю 1 рік. Відповідно до п. 2, 3 <u>ст. 76 КК України</u> покласти на засудженого обов'язки не виїжджати за межі України без дозволу кримінально-виконавчої інспекції та повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання або роботи»
№ 330/1070 /14-к	Вирок Якимівського районного суду Запорізької області від 26 червня 2014 р.	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	«...11 травня 2014 року, приблизно о 19 годині 00 хвилин, маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, знаходячись в дюралюмінієвому човні типу «Крим» в акваторії Азовського моря навпроти бази відпочинку «Юг» по вул. Коса Федотова в смт. Кирилівка, Якимівського району, Запорізької області, не маючи ніяких дозвільних документів, за допомогою задалегідь приготовлених заборонених знарядь лову - ятерів, здійснив незаконний вилов водних живих ресурсів, а саме: 317 екземплярів риби бичка, вартістю згідно такс, встановлених <u>постановою Кабінету міністрів України №1209 від 21 листопада 2011 року</u> , 34 гривень за один екземпляр, на суму 10778 гривень, внаслідок чого рибному господарству України завдав істотну шкоду на загальну суму 10778 гривень....»	два роки обмеження волі, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> звільнити від відбування основного покарання, якщо він в період іспитового строку - одного року не скоїть нового кримінального правопорушення. На підставі п. 2, 3 <u>ст. 76 КК України</u> зобов'язати не виїжджати за межі України без дозволу органів кримінально - виконавчої інспекції, повідомляти

					органи кримінально - виконавчої інспекції про зміну місця проживання».
№ 527/2031 /17	Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 17 жовтня 2017 року	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	«...24.09.2017, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, без належного дозволу, прибув до берега Сульської затоки Кременчуцького водосховища - територію ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський». Реалізуючи свій злочинний умисел, з використанням власного гумового човна з двома дерев'яними веслами, виставив власні риболовні сітки в кількості п'яти штук з наступними параметрами: 1) довжиною 65 м, висотою 4 м., вічком сіткового полотна 40 мм x 40 мм, 2) довжиною 70 м, висотою 4,2 м., вічком сіткового полотна 65 мм x 65 мм, 3) довжиною 50 м, висотою 1,5 м., вічком сіткового полотна 65 мм x 65 мм, 4) довжиною 50 м, висотою 1,5 м., вічком сіткового полотна 45 мм x 45 мм, 5) довжиною 50 м, висотою 1,5 м., вічком сіткового полотна 40 мм x 40 мм, після чого повернувся до місця свого проживання. 25.09.2017, близько 06:00 години, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки у вигляді незаконного видобутку риби та бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони та відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, за допомогою вказаної риболовної сітки здійснив незаконний вилов риби: - лящ - 11 шт., вартістю 301 грн за 1 екземпляр; синець - 16 шт., вартістю 141 грн за 1 екземпляр; карась сріблястий - 96 шт., вартістю 30 грн за 1 екземпляр; плітка - 3 шт., вартістю 150 грн за 1 екземпляр; плоскирка - 7 шт., вартістю 141 грн за 1 екземпляр, загальною вагою 66,5 кг (відповідно накладної № 181 від 25.09.2017), яка відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, чим заподіяв істотну шкоду водним біоресурсам на загальну суму 10028 грн...»	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «Застосувавши ст.ст. 75, 76 КК України .... від відбування покарання звільнити з випробуванням з іспитовим строком 1 рік, під час якого зобов'язати періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації, повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання».
№ 317/2938 /14-к	Вирок Запорізького районного суду Запорізької області від 26 листопада 2014 року	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	«.....06.05.2014 року, близько о 02 годині 00 хвилин, маючи намір на незаконне зайняття рибним добувним промислом, яке заподіяло істотну шкоду, діючи навмисно, знаходячись на березі р. Кокань в районі с. Біленьке Запорізького району Запорізької області, в порушення ст. 63 Закону України «Про тваринний світ» та п.п. 3.15 «Правил любительського та спортивного рибальства», які затверджені наказом Державного комітету рибного господарства України від 15.02.1999 року, з 02 години 00 хвилин 06.05.2014 року, до моменту затримання співробітником управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в Запорізькій області, займався незаконним рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову: «ліскової сітки», під час якого незаконно виловив: 227 особин «карася» на загальну суму 3 тисячі 859	один рік шість місяців обмеження волі, з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «Відповідно до ст. 75 КК України звільнити від відбування основного покарання (у вигляді обмеження волі) з випробуванням, строком на один рік шість місяців. Згідно ст. 76 КК України зобов'язати

			гривень, чим завдав істотного збитку рибному господарству України...»		повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання та роботи, періодично з'являтися для реєстрації».
№ 527/331/15-к	Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 24 лютого 2015 року	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	«...11.01.2015 року близько 15.00 години, ... за попередньою змовою, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, в Сулинській затоці Кременчуцького водосховища, на території ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», який входить до складу природно-заповідного фонду України, ...за допомогою саморобної дерев'яної плішні з металевим наконечником прорубали лід та виставили заборонене знаряддя лову - риболовну сітку, довжиною 50 м, висотою 1,8 м, з вічком сіткового полотна 80x80 мм. 12.01.2015 року близько 17-00 год. за допомогою вказаної сітки, в порушення вимог п.п. 3.1, 3.15, 4.14.3 Правил любительського і спортивного рибальства, незаконно добули рибу різних видів в кількості: судак 3 шт. (вартістю 903 грн. за 1 екземпляр), лящ - 5 шт. (вартістю 301 грн. за 1 екземпляр), плітка - 2 шт. (вартістю 150 грн. за 1 екземпляр), карась сріблястий 25 шт. (вартістю 30 грн. за 1 екземпляр), сазан 4 шт. (вартістю 602 грн. за 1 екземпляр) загальною вагою 23 кг, чим заподіяли істотну шкоду водним ресурсам загальнодержавного значення на суму 7672 грн....»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75, 76 КК України від призначеного покарання звільнити кожного з випробуванням - іспитовим строком на один рік, зобов'язавши засуджених повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання».
№ 748/2038 /16-к	Вирок Чернігівського районного суду Чернігівської області від 13 жовтня 2016 року	ч. 2 ст. 249 <u>КК</u>	«...17 травня 2016 року, в період часу з 0500 год. до 0600, год. ОСОБА_1, перебуваючи на березі річки Десна, що поблизу села Шестовиця Чернігівського району Чернігівської області, з метою незаконного зайняття рибним промислом, умисно, будучи раніше судимим за злочин, передбачений ч.1 ст.249 КК України, використовуючи знаряддя лову, а саме ліскову сітку довжиною 11 м., висотою 1 м., вічко 35 мм, котра відповідно до п.3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства», затверджених <u>наказом Державного комітету рибного господарства України №19 від 15.02.1999 року</u> , відноситься до заборонених знарядь лову, без належних документів та дозволу на вилов, здійснив незаконний лов цінних порід риби, а саме: плоскирка у кількості 72 шт. загальною вартістю 2448 грн; лящ у кількості 1 шт. вартістю 170 грн; окунь у кількості 1 шт. вартістю 17 грн; підуст звичайний у кількості 2 шт. загальною вартістю 68 грн; синець у кількості 2 шт. загальною вартістю 170 грн; судак у кількості 1 шт. вартістю 510 грн; чехоня у кількості 4 шт. загальною вартістю 544 грн; щука у кількості 1 шт. вартістю 340 грн, а всього біоресурсів на загальну суму 4267 грн, чим заподіяв істотної шкоди державним інтересам України...»	один рік позбавлення волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.75 <u>КК України</u> від відбування покарання звільнити з випробуванням з іспитовим строком один рік та з покладенням відповідно до ст.76 <u>КК України</u> обов'язку не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції, періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції та

					повідомляти у ці органи про зміну місця проживання і роботи».
№ 2308/1580/2012 р.	Вирок Канівського міськрайонного суду Черкаської області від 06 липня 2012 року	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	«...неповнолітній 09.04.2012 року, близько 08 годин ранку перебуваючи в адміністративних межах с. Келеберда Канівського району Черкаської області в акваторії Кременчуцького водосховища р. Дніпро, діючи умисно, переслідуючи мету незаконного вилову риби, в порушенні вимог ст. 3.15 Правил любительського та спортивного рибальства, затверджених постановою Кабінету Міністрів України № 1209 від 21.07.2011 року, використовуючи заборонене знаряддя лову - одну рибальську сітку, здійснив незаконний вилов риби виду: «плоскирка» в кількості 20 шт., вартістю 34 грн. за 1 шт. на суму 680 грн., «окунь», в кількості 3 шт., вартістю 17 грн. за одну шт. на суму 51 грн., «тарань» в кількості 17 шт., вартістю 85 грн. за одну шт. на суму 1445 грн., чим завдав рибному господарству України істотну шкоду на загальну суму 2176 грн. Суд, враховуючи, що учасники судового розгляду, визнали недоцільним...».	штраф у розмірі ста НМДГ з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру (ст. 105 КК): «На підставі п. 3 ч. 2 ст. 105 КК України від відбування основного покарання звільнити та з застосувати до нього примусові заходи виховного характеру, передавши неповнолітнього...під нагляд батьків до повноліття».
Ікп-175/1904/14-к	Вирок Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 30 травня 2014 року	ч.1 ст.249 <u>КК</u>	«...маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, в порушення ст.ст.3.15, 4.14.3 «Правил любительського і спортивного рибальства», затверджених наказом Державного комітету рибного господарства України № 19 від 15 лютого 1999 року, 25.03.2014 року близько 00 годин 30 хвилин, прибув на берег р. Самара, де, реалізуючи свій злочинний умисел, близько 01 годин 00 хвилин 25.03.2014 року, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу, на пластиковому човні зеленого кольору за допомогою двох весел вийшов на воду річки Самара у вищевказаному місці, на відстані близько 20-30 метрів від берега, незаконно встановив три жилкові рибальські сітки розміром: перша, довжиною 50 метрів, висота 1,2 метрів, вічко 30x30мм, друга довжиною 50 метрів, висота 1,2 метр, вічко 45x45мм, третя, довжиною 50 метрів, висота 1,2 метри, вічко 45x45мм, після чого повернувся до берега, де і знаходився. Близько 03 години 00 хвилин 25.03.2014 року, продовжуючи реалізовувати умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, зняв раніше встановлені ним жилкові рибальські сітки. Таким чином, ... за допомогою забороненого знаряддя лову, в порушення вимог діючого законодавства виловив рибу в кількості: карась - 140 шт., вартістю 17 грн. за один екземпляр на суму 2380 грн., плітка - 31 шт., вартістю 85 грн. за один екземпляр на суму 2635 грн., судак - 2шт., вартістю 510 грн. за один екземпляр на суму 1020 грн., плоскирка - 16 шт., вартістю 34 грн. за один екземпляр на суму 544 грн., йорж	штраф у розмірі ста НМДГ	Звільнення від покарання на підставі закону України про амністії (ст. 85 КК): «На підставі ст.1 п. «в» Закону України «Про амністію у 2014 році» від 08.04.2014 року звільнити обвинуваченого ...від призначеного покарання у виді штрафу в розмірі 1700 (одна тисяча сімсот) гривень 00 коп. по амністії».

			- 5 шт., вартістю 17 грн. за один екземпляр на суму 85 грн., окунь - 7 шт., вартістю 17 грн. за один екземпляр на суму 119 грн., краснопірка - 40 шт., вартістю 68 грн. за один екземпляр на суму 2720 грн., заподіявши таким чином істотної шкоди державі на суму 9503 грн....»		
№ 527/2 095/14-к	Вирок Глобинського районного суду Полтавської області від 03 вересня 2014 року	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«....04.08.2014 року маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, без належного дозволу, прибули на Сулинську затоку Кременчуцького водосховища - територія ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», з метою вилову рибу для особистих потреб, з використанням гумового човна з електродвигуном, виставили три риболовні сітки параметрами кожна: довжиною 50 м, висотою 3.2м, вічко 65х65 мм. Надалі, 05.08.2014 року о 21:30 год., таким же чином повернулися до залишених у водоймі сіток, не маючи передбаченого законом дозволу на промисловий лов риби, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, вилловили рибу: судак - 2 шт. вартістю 903 грн. за 1 екземпляр, товсто лоб - 2 шт. вартістю 451 грн. за 1 екземпляр, лящ - 16 шт. вартістю 301 грн. за 1 екземпляр, карась - 17 шт. вартістю 30 грн. за 1 екземпляр, загальною вагою 27 кг і заподіяли істотну шкоду водним біоресурсам Держави на суму 8034,00 гривень...»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого – кожній особі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «Застосувавши ст. 75, ст. 76 КК України від відбування покарання звільнити з випробування - 1 рік іспитового строку, під час якого зобов'язати відповідно до п.п. 2,3,4 ст. 76 КК України не виїжджати за межі України на постійне місце проживання без дозволу кримінально виконавчої інспекції та повідомляти про зміну місця проживання, роботи або навчання.
№1- кп/311/2 98/2013	Вирок Василівського районного суду Запорізької області від 17 жовтня 2013 року	ч.1 <u>ст.249</u> <u>КК</u>	«....15.09.2013 року приблизно о 10 годині 30 хвилин, маючи намір на незаконне зайняття рибним промислом, яке заподіяло істотну шкоду, діючи навмисно, знаходячись в акваторії Каховського водосховища, поблизу Василівського заливу, біля м.Василівка Василівського району Запорізької області здійснював вилов риби забороненим знаряддям лову - лісковою сіткою, під час якого незаконно вилловив 1 штуку особини «плітки» вартістю - 85 гривень за одну особину, 4 штуки особин судаку вартістю - 510 гривень за одну особину та 12 штук особини карася вартістю - 17 гривень за одну особину, на загальну суму 2329,00 гривень, чим завдав істотної шкоди рибному господарству України....».	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.ст.75,76 КК України звільнити від відбування призначеного основного покарання протягом випробувального строку - одного року, зобов'язав засудженого періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції, повідомляти орган кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання...»

№ 536/2010 /15-к	Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 17 вересня 2015 року	ч. 1 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«.....26.08.2015 року близько 24 годин за попередньою змовою зі своїм знайомим, усвідомлюючи суспільно- небезпечний характер своїх дій, передбачаючи суспільно-небезпечні наслідки, бажаючи їх настання, з метою зайняття незаконним рибним промислом , вийшли на алюмінієвому човні в межі водної акваторії Дніпродзержинського водосховища. Реалізуючи свій злочинний намір , направлений на незаконне зайняття рибним промислом , за попередньою змовою встановили у воді ліскові сітки в кількості 4 штуки, де за їх допомогою в період часу з 24 години до 4 годин провели незаконний вилов водних живих ресурсів цінних сортів з річки Дніпро, а саме : плоскирка 20 штук, вартістю 34 гривни кожна , загальною вартістю 680 гривень , плітка 38 штук, вартістю 85 гривень кожна, вартістю 3230 гривень, судака 1 штука , вартістю 510 гривень, чим заподіяно шкоду в розмірі 4420 гривень.....»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого – кожній особі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. ст. <u>75,76</u> <u>КК України</u> звільнити засудженого від відбування покарання з випробуванням, встановивши іспитовий строк 1 (один) рік, зобов'язавши періодично з'являтися в органи кримінально - виконавчої системи для реєстрації».
№ 1-9/11р.	Вирок Кіровоградського районного суду Чернігівської області від 20 січня 2011 року	ч. 1 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«.....19 серпня 2010 року, близько 06 год. 00 год. на озері „Башукове поблизу с. Станове, Кіровоградського району, Чернігівської області, займався незаконним рибним добувним промислом забороненим знаряддям лову сіткою „зяберною виготовленою із сіткоснастєвого матеріалу і виловив риби цінних порід: лин 5 шт. на суму 127 грн. 05 коп., щука 2 шт., на суму на суму 102 грн., карась 3 шт. на суму 15 грн. 03 коп., окунь 40 шт. на суму 204 грн., плітка 47 шт. на суму 479 грн. 04 коп., плоскирка 45 шт. на суму 229 грн. 05 коп. всього на суму 1157 грн. 07 грн., чим завдав шкоди рибному господарству України...»	один рік обмеження волі.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): « На підставі <u>ст.75 КК України</u> , звільнити від відбування покарання, якщо він протягом 1 (одного) року не вчинить нового злочину. Згідно <u>ст.76 КК України</u> , покласти на наступні обов'язки: - не виїздити за межі України на постійне проживання, без дозволу органу кримінально-виконавчої системи; - повідомляти органи кримінально-виконавчої системи про зміну місця проживання».
№ 536/1610 /18	Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 29 листопада 2018	ч. 2 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«...23 липня 2018 року, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, без належного дозволу прибув на р. Псел в с. Потоки Кременчуцького району з метою виловити риби для своїх особистих потреб. Реалізуючи свій злочинний умисел, у цей же день, близько 4 години на власному гумовому човні «Чайка» з двома дерев'яними веслами вийшов на воду р.Псел та, відійшовши близько 300м. від берега, усвідомлюючи	один рік обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. <u>75, 76</u> <u>КК України</u> звільнити від відбування покарання з

	року		суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачаючи суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони й відтворення навколишнього природного середовища, раціонального використання природних ресурсів, з використанням електролову: електричної вудки, що складається з підсаки, акумулятора «Westa 74 Ач» та перетворювача струму, підключив акумулятор та підсаку до електронного блоку управління - перетворювача струму та почав незаконно добувати рибу, застосовуючи електрострум....»		випробуванням, встановивши іспитовий строк 1 (один) рік та покласти на нього обов'язок повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи або навчання, та періодично з'являтися для реєстрації до цього органу».
№205/80 28/14-к	Ленінський районний суд м. Дніпропетровська від 06 лютого 2015 року	ч. 1 ст. 249 <u>КК</u>	«.....29 серпня 2014 року, близько 20.00, не маючи належного законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, прибувши на беріг р. Дніпро Дніпровського водосховища на території човнової станції «Комунаровець», розташованої по вул. Набережній Заводській, 94-л в м. Дніпропетровську, на належному йому гумовому човні «Спортекс» вийшов у води р. Дніпро та, відійшовши від берегу на відстань приблизно 300 метрів, незаконно встановив у воді заздалегідь заготовлені та принесені з собою заборонені знаряддя лову - дві жилкові рибальські сітки біло-зеленого кольору, де залишив їх. 30 серпня 2014 року, близько 09.30, прибувши на беріг р. Дніпро Дніпровського водосховища .... зняв раніше встановлені ним дві жилкові рибальські сітки, тобто, незаконно замаючись рибним добувним промислом із застосуванням заборонених знарядь лову, виловив рибу: плітку в кількості 3 одиниць, карася - 1 одиниці, сома - 1 одиницю, окуня - 2 одиниці, судака - 2 одиниці, плоскирку - 26 одиниць, заподіявши державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області, істотну шкоду на загальну суму 2635 грн....»	один рік обмеження волі, з конфіскацією	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст. 75 КК України звільнити від відбування основного покарання, якщо він протягом іспитового строку в один рік не вчинить нового злочину, своєю поведінкою виправдає надану йому довіру та виконає покладені на нього обов'язки. Відповідно до ст. 76 ч. 1 п.п. 3-4 КК України, зобов'язати протягом іспитового строку періодично з'являтися для реєстрації до кримінально-виконавчої інспекції за місцем проживання, повідомляти цей орган про зміну місця проживання».
№ 534/830/ 16-к	Вирок Комсомольського міського суду Полтавської області від 22	ч.1 ст.249 <u>КК</u>	«.....05.04.2016 року, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом без належного дозволу, прибув у вечірній час доби на територію Дніпродзержинського водосховища - територію садового товариства «Коноплянка». ...На надувному гумовому човні вплив на поверхню водоймища та виставив власні риболовні ліскові сітки в кількості чотирьох	один рік обмеження волі із спеціальною конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого,	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): « На підставі ст.75 КК України звільнити від

	квітня 2016 року		штук різних параметрів: довжиною 50 м, висотою 1 м, вічком сіткового полотна 40мм x 40 мм; довжиною 52 м, висотою 1,8 м, вічком сіткового полотна 42 мм x 42 мм; довжиною 46 м, висотою 1,2 м, вічком сіткового полотна 35 мм x 35 мм; довжиною 52 м, висотою 1,2 м, вічком сіткового полотна 32 мм x 32 мм, після чого повернувся на берег. 06.04.2016 року о 05 год. 20 хв. ...повернувся на надувному гумовому човні до залишених у водоймищі сіток та за допомогою вказаних риболовних сіток в кількості чотирьох штук здійснив незаконний вилов риби загальною вагою 15 кг: карась - 165 шт., вартістю 17 грн. за 1 екземпляр; окунь - 20 шт., вартістю 17 грн. за 1 екземпляр; лин - 1 шт., вартістю 119 грн. за 1 екземпляр; плітка - 2 шт., вартістю 85 грн. за 1 екземпляр; краснопінка - 23 шт., вартістю 68 грн. за 1 екземпляр; плоскирка - 1 шт., вартістю 34 грн. за 1 екземпляр, загальною вагою 15 кг (відповідно накладної № 15 від 06.04.2016 року), яка відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, чим заподіяв істотну шкоду водним біоресурсам на загальну суму 5 032 грн...»		відбування покарання з випробуванням із встановленням іспитового строку 1 (один) рік. На підставі <u>ст.76 КК України</u> зобов'язати періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції, не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції та повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну свого місця проживання».
№ 684/444/15-к	Вирок Старосинявського районного суду Хмельницької області від 03 червня 2015 року	ч.1 <u>ст.249 КК</u>	«...28.04.2015 року, близько 21 години з метою ловлі риби, взявши із дому хватку розмірами 3 x 3 метра з діаметром вічка 2,5 см, пішов на річку «Іква», де порушуючи встановлений під час нересту порядок раціонального використання, охорони і відтворення риб, без спеціального дозволу, використовуючи риболовну хватку, що є забороненим знаряддям лову риби, під час нересту, в період з 21 години 28.04.2015 року до 01 години 29.04.2015 року, здійснював незаконний вилов риби цінних видів: карася 55 екз., плітки 81 екз., сома 1 екз., коропа 1 екз., ляща 1 екз., чим заподіяв водним ресурсам держави істотної шкоду на загальну суму 8721 грн...»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> звільнити від відбування основного покарання з випробуванням із застосуванням іспитового строку тривалістю 1 рік. Відповідно до <u>ст. 76 КК України</u> зобов'язати повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи або навчання».
№ 537/1365 /15-к	Вирок Крюківського районного суду м.Кременчука Полтавської області від 16 квітня 2015 року	ч.1 <u>ст.249 КК</u>	«...23.02.2015 року близько 17 год., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом без належного дозволу, прибув на р.Дніпро Дніпродзержинського водосховища в районі човнової станції «Відпочинок» (м.Кременчук вул..набережна лейтенанта Дніпрова,123) з метою вилову риби для своїх особистих потреб. Реалізуючи свій злочинний намір, вийшов на льодову поверхню р.Дніпро Дніпродзержинського водосховища, пройшовши біля 20 м, за допомогою саморобної дерев'яної плішні з металевим наконечником - пристрою для рубання льоду...та незаконно добув 11 шт.	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «Відповідно до <u>ст.75 КК України</u> обвинуваченого ОСОБА_1 від відбування покарання звільнити з іспитовим строком

			ляща вартістю 170 грн. за 1 екз., 43 шт. карася сріблястого вартістю 17 грн. за 1 екз., 28 шт. плоскирки вартістю 34 грн. за 1 екз., 1 шт. білизни вартістю 255 грн. за 1 екз., 1 шт. плиткі вартістю 85 грн. за 1 екз., загальною вагою 16,8 кг, які відносяться до водних живих ресурсів загальнодержавного значення. Добуваючи незаконно цінні види риб, чим заподіяв істотну шкоду водним біоресурсам, у розмірі 3893 грн....»		випробування 1 (один) рік. Відповідно до <u>ст.76 КК України</u> зобов'язати обвинуваченого ОСОБА_1 повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи, періодично з'являтися для реєстрації в кримінально-виконавчій інспекції».
№ 697/2 421/14-к	Вирок Канівського міськрайонного суду Черкаської області від 14 жовтня 2014 року	ч.1 <u>ст. 249 КК</u>	«...в період часу, близько з 24 год. 00 хв. 26.08.2014р. до 08 год. 30 хв. 27.08.2014р., знаходячись неподалік Канівської ГЕС, яка розташована в м. Каневі Черкаської області, на акваторії Кременчуцького водосховища р. Дніпро, діючи умисно, за допомогою знаряддя лову рибальських сіток в кількості 2 шт., які відповідно до акту огляду знарядь лову № 1912/02 від 02.09.2014 року являється забороненим та засобу промислу - човна «Уфимка 21» здійснив незаконний вилов риби наступних видів: чехонь, в кількості 14 шт., вартістю 136 грн. за шт., на суму 918 грн., плоскирка, в кількості 27 шт., вартістю 34 грн. за шт., на суму 918 грн., плитка, в кількості 4 шт., вартістю 85 грн. за шт., на суму 340 грн., окунь, в кількості 6 шт., вартістю 17 грн., за шт., на суму 102 грн., чим заподіяв істотної шкоди рибному господарству України в сумі 3 264 грн....»	один рік обмеження волі, з конфіскацією засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> звільнити обвинуваченого від відбування покарання з випробуванням, встановивши іспитовий строк на 1 рік. На підставі п.п. 2, 3 <u>ст. 76 КК України</u> покласти на обвинуваченого обов'язки не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу органу кримінально-виконавчої системи, а також повідомляти ці органи про зміну місця проживання та роботи.
№483/81 0/18	Вирок Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області від 13 червня 2018 року	ч.1 <u>ст. 249 КК</u>	«...23 квітня 2018 року, приблизно о 22 год. 00 хв., маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, з корисливих мотивів, не маючи відповідного дозволу, передбаченого законодавством, витягнув з акваторії Дніпровсько-Бузького лиману разом з рибою, незаконно виловивши при цьому рибу: карась сріблястий у кількості 18 шт., сазан у кількості 1 шт., севрюгу звичайну у кількості 1 шт. Після незаконного вилову риби був виявлений співробітниками прикордонної служби та відділу ОВБ «Рибоохоронний патруль». Своїми діями, що полягають в незаконному зайнятті рибним промислом, заподіяв рибним запасам України матеріальну	один рік обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> ОСОБА_1 звільнити від відбування призначеного покарання з іспитовим строком на один рік.

			шкоду, яка згідно з таксами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2011 року № 1209, складає 48612 грн. 00 коп. та є істотною...»		На підставі п.п. 1, 2 ч. 1 ст. 76 КК України покласти на період іспитового строку обов'язки: періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації, повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання та роботи».
№ 469/183/16-к	Вирок Березанського районного суду Миколаївської області від 30 травня 2016 року	ч.1 ст. 249 КК	«...28 грудня 2015 року о 17.00 год., маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом без належного дозволу, з корисливих спонукань, виставив взабірід заборонені знаряддя лову - дві риболовні сітки, виготовлені із сіткоснастевих та інших матеріалів, загальною довжиною 200 м., висотою 1 м., вічком 20 мм., - у Тилігульському лимані біля с.Коблеве Березанського району Миколаївської області, в межах регіонального ландшафтного парку «Тилігульський», який входить до природно-заповідного фонду України. 29 грудня 2015 року о 07.00 год. таким же чином, взабірід, умисно, без дозволу на зайняття рибним добувним промислом, в порушення п.3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства», затверджених <u>Наказом Державного комітету рибного господарства України №19 від 15.02.1999 року</u> , вказаними вище риболовними сітками незаконно виловив цінні види риби кефаль в кількості 14 шт., вартістю 602 грн., чим завдав істотної шкоди рибному господарству України на загальну суму 8428 грн...»	один рік обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.75 КК України звільнити від призначеного судом покарання з випробуванням, якщо він протягом одного року іспитового строку не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього обов'язки. На підставі ст.76 КК України покласти на засудженого такі обов'язки: повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання та роботи та не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції».
№ 310/6767/15-к	Вирок Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 29	ч.1 ст. 249 КК	«...21.04.15 р. приблизно об 11 годині ... знаходячись на човні в акваторії Азовського моря на відстані 30 метрів від берега в районі пляжу мікрорайону «Ліски» в м. Бердянську Запорізької області, за допомогою раніше встановленої однієї зябрової сітки, діючи умисно, незаконно, в порушення ст. 27 Закону України « Про тваринний світ» від 13.12.01 р., та п.3.14, п.3.15	один рік обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «Керуючись ст.75 КК України звільнити....від

	липня 2015 року		«Правил любительського та спортивного рибальства» виловив бичок «кругляк» в кількості 591 штуки, та 10 штук оселедця «азово чорноморського», чим спричинив матеріальний збиток рибогосподарським водним об'єктам України на загальну суму 21 794 грн., обчислений згідно Такс для обчислення розміру відшкодування шкоду, затверджених <u>Постановою КМ України № 1209 від 21.11.11 г.</u> , згідно яких шкода від незаконного вилову одного бичка складає 34 грн., а одного оселедця - 170 грн....»		відбування покарання, якщо він на протязі одного року іспитового строку не вчинить нового злочину, виконає покладені на нього обов'язки. На підставі <u>ст.76 КК України</u> зобов'язати засудженого повідомляти кримінально виконавчу інспекцію про зміну місця мешкання».
№ 614/360/18	Вирок Дворічанського районного суду Харківської області від 04 вересня 2018 року	ч.1 <u>ст. 249 КК</u>	«...18 квітня 2018 року, близько 21 год 00 хв, прибув на берег Червонооскільського водосховища, яке розташоване поблизу с. Загризове Борівського району Харківської області, де здійснюючи свій злочинний намір, спрямований на проведення незаконного вилову водних біоресурсів, будучи вдягненим в риболовецький костюм, встановив 3 риболовецькі сітки на ділянці вказаного водосховища та 19 квітня 2018 року приблизно о 08 год 55 хв, забороненими знаряддями лову - сітками, здійснив вилов цінних видів риби: плітки - 790 екземплярів; плоскирки - 132 екземпляри; ляща - 346 екземплярів; окуня - 12 екземплярів; краснопірки - 123 екземпляри; йоржа - 10 екземплярів; укля - 119 екземплярів; лина - 1 екземпляр, чим спричинив рибному господарству України матеріальної шкоди на загальну суму 141 338 гривень, що є істотною шкодою...»	два роки обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> звільнити ОСОБА_1 від відбування покарання з випробуванням з іспитовим строком 1 (один) рік. Згідно з <u>ст. 76 КК України</u> покласти наступні обов'язки: періодично з'являтися для реєстрації до уповноваженого органу з питань пробації; повідомляти уповноважений орган з питань пробації про зміну місця проживання, роботи, не виїжджати за межі України без погодження з уповноваженим органом з питань пробації».

№ 653/2233 /14-к	Вирок Генічеського районного суду Херсонської області від 16 вересня 2014 року	ч.1 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«...в період часу з 18.00 години 27.06.2014 до 06.30 години 28.06.2014 діючи умисно, не маючи спеціального дозволу на промисел, в порушення вимог <u>ст. 63 Закону України «Про тваринний світ»</u> та п. 3.15 «Правил спортивного та любительського риболовства», затверджених наказом Держкомрибгосп України № 19 від 15.02.1999 року, з метою незаконного лову риби, прибув на берег затоки Сиваш поблизу с. Семихатки. Генічеського району, де використовуючи для вилову риби заборонене знаряддя лову, а саме одну промислову ліскову сітку розмір ячеї 25 мм., довжиною 30 м висотою 0,7 м., шляхом її установки на воді приблизно 30 м. від берега, незаконно виловив рибу породи сінгіль в кількості 12 особин, чим завдав істотну шкоду рибному господарству України в розмірі 7140, 00 гривень....».	один рік обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст. 75 КК України</u> ...звільнити від відбування покарання з іспитовим строком 1 (один) рік. У відповідності зі <u>ст. 76 п. 4 КК України</u> покласти на ... обов'язок періодично з'являтися на реєстрацію в органи кримінально-виконавчої інспекції».
№ 326/520/ 16-к	Вирок Приморського районного суду Запорізької області від 05 травня 2016 року	ч.1 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«...06.04.2016 року приблизно о 06-00 годині, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, прибув на узбережжя Азовського моря в районі с.Райнівка Приморського району Запорізької області. Перебуваючи в акваторії Азовського моря на відстані приблизно 500 метрів від узбережжя, на реалізацію свого злочинного наміру, направлено на незаконне зайняття рибним добувним промислом, не маючи відповідного дозволу, незаконно встановив заборонені знаряддя лову - підйомні пастки у кількості 20 штук, виготовлені із сіткоснастєвих матеріалів умисно, незаконно виловив та привласнив собі рибу бичок у кількості 1657 особин вартістю 34 грн. за одну на загальну суму 56338 грн., чим заподіяв державі Україна істотну шкоду на загальну суму 56338 грн...»	один рік обмеження волі	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі <u>ст.75 КК України</u> звільнити ... від відбування призначеного покарання з випробуванням, якщо він протягом іспитового строку - 1 (одного) року не вчинить нового злочину і виконає покладені на нього судом обов'язки, передбачені <u>ст.76 КК України</u> ».
№ 209/950/ 15-к	Вирок Дніпровського районного суду м. Дніпродзержинс ька Дніпропетровськ ої області від 06 квітня 2015 року	ч.1 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«...14 лютого 2015 року приблизно о 16.00 годині, маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, прибув на берег річки Дніпро поблизу садового товариства «Турбіна», яке розташоване за адресою: Дніпропетровська область, м. Дніпродзержинськ, Дніпровський район, вул. Лівобережна підстанція, 1. Реалізуючи свій злочинний умисел, у той же день 14 лютого 2015 року близько о 16 годині 30 хвилини, в порушення вимог чинного законодавства України, незаконно встановив заборонене знаряддя лову, а саме: одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 15x15 мм, висотою 0,5 м, довжиною 5 м, та повернувся на берег. В той же день, 14 лютого 2015 року, близько 18.00 години, продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, знову зайшов у воду річки Дніпро у вищезазначеному місці та зняв раніше встановлене ним заборонене	один рік обмеження волі з конфіскацією знаряддя лову	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «У відповідності до <u>ст. 75 КК України</u> звільнити від відбування покарання з випробуванням, встановивши іспитовий строк один рік, поклавши на засудженого обов'язки, передбачені <u>ст. 76 КК України</u> : не виїжджати за межі України на постійне

			знаряддя лову - одну жилкову рибальську сітку, в якій вже знаходилась свіжо виловлена риба, а саме: судак, в кількості 4 одиниць, вартістю 510 грн. за одну одиницю; плітка, в кількості 12 одиниць, вартістю 85 грн. за одну одиницю; плоскирка, в кількості 2 одиниць, вартістю 34 грн. за одну одиницю, чим заподіяв істотну шкоду, розмір якої складає 3128 грн., тобто 184 неоподаткованих мінімумів доходів громадян...»		мешкання без дозволу органу кримінально-виконавчої інспекції; повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання, роботи або навчання; періодично з'являтися для реєстрації в органи кримінально-виконавчої інспекції».
№337/25 57/13-к	Вирок Хортицького районного суду міста Запоріжжя від 24 травня 2013 року	ч.1 ст. 249 <u>КК</u>	«...18.02.2013 року приблизно о 20-00 годині, маючи намір на незаконне зайняття рибним добувним промислом, яке заподіяло істотну шкоду, діючи навмисно, займався незаконним рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову: «сітки», під час якого незаконно виловив: 102 штуки особин «плітки», вартістю згідно розрахунку до Додатку 1 до <u>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року № 1209 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів» - 85 гривень 00 копійок за одну особину, на суму 8 670 гривень 00 копійок, а усього на загальну суму 8 670 гривень 00 копійок, чим, згідно висновку іхтіолога Запорізького Державного управління охорони та відтворення водних живих ресурсів, завдав істотної шкоди рибному господарству України....»</u>	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь та засобів промислу та всього добутого	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.75 <u>КК України</u> звільнити ... від призначеного покарання з випробуванням, встановивши йому іспитовий строк тривалістю 1 рік, поклавши на засудженого ... обов'язки не виїжджати за межі України на постійне проживання без дозволу кримінально-виконавчої інспекції; повідомляти кримінально-виконавчу інспекцію про зміну місця проживання, роботи; періодично з'являтися для реєстрації в кримінально-виконавчій інспекції».

№ 536/1012 /15-к	Вирок Кременчуцького районного суду Полтавської області від 10 червня 2015 року	ч.2 <u>ст. 249</u> <u>КК</u>	«.....31.03.2015 року близько 21 години, за попередньою змовою ..., вийшли на гумовому човні, в межі водної акваторії Дніпродзержинського водосховища - території ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Білецьківські плавні», поблизу с. Чечелеве, Кременчуцького району, при цьому взявши з собою заборонені знаряддя лову, а саме: ліскову сітку встановили у воді ліскову сітку, де за її допомогою, в період часу з 21 години 31 березня 2015 року до 8 години 30 хвилин 1 квітня 2015 року, провели незаконний вилов водних живих ресурсів цінних сортів з р. Дніпро, а саме: шука - 2 шт. вартістю 602 грн. кожна, загальною вартістю 1204 грн., плітка - 4 шт. вартістю 150 грн. кожна, загальною вартістю 600 грн., сазан - 3 шт. вартістю 602 грн. кожна, загальною вартістю 1806 грн., карась сріблястий - 28 шт. вартістю 30 грн. кожна, загальною вартістю 840 грн., загальною вагою 14,8 кг, заподіявши шкоду в розмірі 4 450 грн...»	один рік обмеження волі з конфіскацією знарядь і засобів промислу та всього добутого.	Звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК): «На підставі ст.75,76 <u>КК України</u> звільнити .... від відбування покарання з випробуванням, встановивши іспитовий строк 1 рік та покласти на нього обов'язок повідомляти органи кримінально-виконавчої інспекції про зміну місця проживання та періодично з'являтися в ці органи для реєстрації».
------------------------	---	---------------------------------	---	---	---

ДОДАТОК В

ТАБЛИЦЯ № 3.
ЗАСТОСУВАННЯ СУДАМИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОЧИНИ, ЩО ПОСЯГАЮТЬ НА ВОДНІ РЕСУРСИ

№ судової справи	Форма судового рішення, назва суду та дата ухвалення рішення	За якою нормою кваліфіковані дії особи, що звільняється від кримінальної відповідальності	Фактичні обставини вчиненого згідно з судовим рішенням	Вид звільнення від кримінальної відповідальності	Як в судовому рішенні конкретизовані підстави та умови звільнення особи від кримінальної відповідальності
Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)					
Справа № 363/2392/16-к	Ухвала Вишгородського районного суду Київської області від 26 грудня 2016 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...5 червня 2016 року виник умисел на незаконне зайняття рибним промыслом за допомогою забороненого знаряддя лову сітки з жилки. Реалізуючи свій злочинний умисел 6 червня 2016 року із задалегідь підготовленими знаряддями лову риби, приблизно о 7 годині прибув на Київське водосховище, де у воді розмістив сітки (вічко 40 мм висота 1,5 м довжина 35 м) з жилки для незаконного вилову риби. Того ж дня зняв (витагнув з води) попередньо встановлені сітки з жилки, в яких містилась незаконно виловлена риба різних порід загальною вартістю 4590 грн., чим завдав істотної шкоди державним інтересам в особі рибного господарства Київського водосховища на вказану суму...».	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«... притягується до кримінальної відповідальності, кримінальне правопорушення, у вчиненні якого він обвинувачується, є злочином невеликої тяжкості, повністю відшкодував заподіяні збитки, що підтверджується квитанцією про сплату заподіяної шкоди на суму 4590 грн., в скоєному чистосердечно покаявся»
Справа № 183/4840/15	Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 25 серпня 2015 року	ч.1 ст. 249 КК	«...04 липня 2015 року близько 19.00 години, маючи умисел, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою забороненого знаряддя лову рибальської сітки, прибув на берег річки водосховища. Реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою забороненого знаряддя лову рибальської сітки, в той же день, тобто 04.07.2015 року близько 19 години 40 хвилин, в порушення вимог чинного законодавства України, не маючи належного та законного дозволу на зайняття рибним добувним промыслом, виданого компетентним органом, сів у металевий мисливський гребний човен «Зич»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«... вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, раніше не був судимим, обвинувачується у вчиненні злочину невеликої тяжкості, щиро покаявся у вчиненому та повністю відшкодував спричинені збитки, а тому у суду є всі підстав для звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, в порядку, передбаченому ст. 45 КК України».

			<p>зеленого кольору, який належить останньому на праві приватної власності, та за допомогою 2 весел вийшов на воду водосховища у вищезазначеному місці.</p> <p>Відійшовши від берегу на деяку відстань незаконно встановив у воді водосховища задалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: одну жилкову рибальську сітку розмірами: вічко 40x40 мм., висотою 1,5 м довжиною 50 метрів. Після встановлення заборонених знарядь лову повернувся на берег, а 05.07.2015 року близько 05.40 години, продовжуючи реалізовувати свій злочинний намір, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою заборонених знарядь лову, сів у той же металевий мисливський гребний човен «Зич» зеленого кольору та за допомогою 2 весел вийшов на воду, де зняв раніше встановлену ним жилкову рибальську сітку розмірами: вічко 40x40 мм., висотою 1,5 м довжиною 50 метрів, в якій вже знаходилися водні живі біоресурси, а саме: карась в кількості 52 одиниці вартістю 17 грн. за один екземпляр, плітка у кількості 15 одиниць вартістю 85 грн за одну одиницю, окунь в кількості 9 одиниць вартістю 17 грн. за одну одиницю...»</p>		
Справа № 183/6579/15	Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області 20 жовтня 2015 року	ч.1 ст. 249 КК	<p>«... 30 липня 2015 року близько 17.20 години, маючи умисел, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою забороненого знаряддя лову рибальської сітки, прибув на берег річки. Реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою забороненого знаряддя лову рибальської сітки, в той же день, тобто 30.07.2015 року близько 17 години 20 хвилин, в порушення вимог чинного законодавства України, не маючи належного та законного дозволу на зайняття рибним добувним промыслом, виданого компетентним органом, сів у гумовий човен зеленого кольору, який належить останньому на праві приватної власності, та за допомогою 2 весел вийшов на воду річки у вищезазначеному місці, де зняв раніше встановлену ним жилкову рибальську сітку розмірами: вічко 30x30 мм., висотою 1,2 м довжиною 70 метрів, в якій вже знаходилися водні живі біоресурси, а саме: карась в кількості 30 одиниць вартістю 17 грн. за один екземпляр, плоскірка у кількості 6 одиниць вартістю 34 грн за одну одиницю, окунь в кількості 11 одиниць вартістю 17 грн. за одну одиницю, тарань (плітка</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«.....вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, раніше не був судимим, обвинувачується у вчиненні злочину невеликої тяжкості, щиро покаявся у вчиненому та повністю відшкодував спричинені збитки, а тому у суду є всі підстав для звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності, в порядку, передбаченому ст. 45 КК України»

			в кількості 23 одиниці вартістю 85 грн. за одиницю...»		
Справа № 187/667/17	Ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 24 липня 2017	ч.1 ст. 249 КК	«... маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом взяв заборонене знаряддя лову дві жилкової рибальської сітки 04.05.2017, близько 05.30 год., прибув на берег р.Дніпро Дніпровського водосховища (водойми загального користування) біля селища Миколаївка Петриківського району Дніпропетровської області. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову двох жилкових рибальських сіток у той же день, тобто 04.05.2017р, близько 05.30год., в період заборони лову риби, а також в порушення вимог чинного законодавства України, саме: ст.3.15 Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України, затверджених <i>наказом Державного Комітету Рибного господарства України» від 15 лютого 1999 року №19</i> , не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, зняв раніше встановлені ним дві жилкові рибальські сітки, розмірами: перша - вічко 40x40 мм, висотою 120см, довжиною 30 м, друга вічко 35x35 мм, висотою 120см, довжиною 50 м, в яких вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: щука - в кількості 1 одиниця, судак - в кількості 1 одиниця, плоскирка - в кількості 4 одиниці, плітка в кількості 36 одиниць...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого частиною 1 <i>статті 249 Кримінального кодексу України</i> , яке відповідно до <i>ст. 12 КК України</i> відносяться до злочинів невеликої тяжкості, вину у вчиненні якого визнав в повному обсязі та щиро розкався, активно сприяв розкриттю злочину, злочин вчинив вперше. Згідно квитанції від 26.06.2017 року сплачено 4046 грн. в якості відшкодування збитків завданих злочином»
Справа № 183/4819/17	Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 13 грудня 2017 року	ч.1 ст. 249 КК	«.....26 квітня 2017 року в денний час, маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом, вступив в злочинну змову і реалізуючи свій спільний злочинний намір, в цей же день, тобто, 26 квітня 2017 року близько 15.00 годин, домовившись між собою, взявши заборонене знаряддя лову - дві жилкові рибальські сітки та надувний рибальський човен з двома веслами, вони прибули на берег р. водосховища (водойми загального користування) біля селища Новоселівка. Продовжуючи реалізовувати свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, зняли раніше встановлені ними дві жилкові рибальські сітки, розмірами кожна - вічко 50x50 мм, висотою 120 см, довжиною 60 м, в	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК).	«...обвинувачений визнав себе винним у скоєнні даного злочину, щиро кається, активно сприяв його розкриттю та добровільно сплатив збитки завдані кримінальним правопорушенням, що підтверджується квитанціями 0.0.863739973.1 та 0.0.914609786.1, в якій зазначено, про сплатиту суму у розмірі 4098 гривень 00 копійок (а.п. 90,91)»

			яких вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: карась - в кількості 223 одиниці, сазан - в кількості 1 одиниця....»		
Справа №672/598/16-к	Ухвала Городоцького районного суду Хмельницької області від 29 червня 2016 року	ч.1 ст. 249 КК	«...08 травня 2016 року близько 00 години 30 хвилин, перебуваючи на власному господарстві, вирішив здійснити вилов риби у ставку, який розташований в урочищі «Стара гребля» в м. Городок Хмельницької області, неподалік від його господарства, за допомогою забороненого знаряддя лову - саморобної рибальської фатки. Реалізуючи свій злочинний намір, усвідомлюючи суспільно - небезпечний характер своїх дій, цього ж дня близько години, з метою незаконного зайняття рибним добувним промислом, прибув на ставок в урочищі «Стара гребля», не маючи дозволу на зайняття рибним промислом, в період нересту, здійснював незаконний вилов риби забороненим знаряддям лову фаткою. В результаті незаконного зайняття рибним добувним промислом вилловив 27 рибин виду «Карась» по ціні 17 грн. за 1 екземпляр, 4 рибини виду «Судак» по ціні 510 грн. за 1 екземпляр, 5 рибин виду «Плітка» по ціні 85 грн. за 1 екземпляр, 1 рибину виду «Бичок» по ціні 34 грн. за 1 екземпляр, чим завдав істотної шкоди рибним запасам України на суму 2958 грн...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше притягується до кримінальної відповідальності за вчинення злочину невеликої тяжкості, повністю відшкодував завдані збитки, активно сприяв розкриттю злочину; щиро покався у вчиненому, повністю визнав свою вину. Всі обставини в сукупності дають суду підстави вважати, що у діях обвинуваченого наявні всі необхідні ознаки дійового каяття»
Справа № 191/3710/17	Ухвала Синельниківського міськрайонного су ду Дніпропетровської області від 08 грудня 2017 року	ч.1 ст.249 КК	«....., маючи спільний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом в період весняно-літньої заборони вилову водних живих біоресурсів (нересту) за допомогою заборонених знарядь лову - десяти жилкових рибальських сіток, 24.05.2017 близько 20 години 00 хвилин прибули до балки Осогорова Дніпровського водосховища поблизу с. Воронове Синельниківського району Дніпропетровської області. Реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом у період нересту за допомогою заздалегідь заготовлених та принесених з собою заборонених знарядь лову - десяти жилкових рибальських сіток у той же день, тобто 24.05.2017 року близько 20 години 00 хвилин, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, на принесеному з собою гумовому надувному човні вийшли на балку Осогорова Дніпровського водосховища (водойми загального користування) поблизу с. Воронове Синельниківського району Дніпропетровської області, де	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«.....вважає можливим клопотання обвинуваченого задовольнити і звільнити особу від кримінальної відповідальності, оскільки обвинувачений вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, щиро покався у вчиненому, активно сприяв розкриттю злочину, спричинену шкоду відшкодував у повному обсязі»

			<p>незаконно встановили у воді десять означених жилкових рибальських сіток, кожна довжиною 80 м, висотою 2,5 м; три сітки мають вічко 55 x 55 мм, дві - 75 x 75 мм, п'ять - 60 x 60 мм. Продовжуючи реалізовувати свій спільний злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом у період нересту за допомогою забороненого знаряддя лову, 25.05.2017 близько 03 години 30 хвилин на вказаному гумовому надувному човні вийшли на балку Осогорова Дніпровського водосховища поблизу с. Воронове Синельниківського району Дніпропетровської області, до місця встановлення заборонених знарядь лову - десяти жилкових рибальських сіток, та витягнули їх з води, тобто зняли раніше незаконно встановлені означені сітки з упійманою у них рибою та повернули до берегу, де почали складати сітки з упійманою рибою в мішки, і в цей час останні були затримані на місці злочину працівниками поліції та рибінспекції. Під час нересту незаконно виловили з води балки Осогорова Дніпровського водосховища (водойми загального користування) водні живі біоресурси, а саме: судак - 3 одиниці, щука - 1 одиниця, сом - 2 одиниці, амур - 1 одиниця, чехоня - 1 одиниця, сазан - 38 одиниць, лящ - 21 одиниця, окунь 2 одиниці, карась - 117 одиниць, рак - 5 одиниць...»</p>		
Справа № 502/1162/18	Ухвала Кілійського районного суду Одеської області від 26 липня 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	<p>«...16.02.2018 року у вечірній час (точний час не встановлений), маючи намір на незаконне зайняття рибним промислом за допомогою заборонених знарядь лову, а саме рибальських сіток, прибув на берег озера Китай біля с. Червоний Яр Кілійського району Одеської області, де реалізуючи свій злочинний намір на незаконне зайняття рибним промислом, в порушення вимог чинного законодавства, а саме не маючи відповідного дозволу, який видається Державним комітетом рибного господарства України, зайшов у воду та встановив дві сітки (моно ліскові, вічком 45 мм., висотою 1, 5 м., довжиною 50 м.) неподалік одна від одної.</p> <p>Таким чином, реалізував свій злочинний намір на незаконне зайняття рибним промислом за допомогою заборонених знарядь лову рибальською сіткою здійснив вилов цінних порід риби, заподіявши таким чином, згідно такс для обчислення розміру збитків, від завданих громадянином за незаконне вилучення цінних видів риб у районі дії Правил</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каютям (ст. 45 КК)	«..... раніше не судимий, за місцем проживання характеризується з позитивного боку. З моменту вчинення злочину до кримінальної відповідальності не притягувався та щиро розкався у вчиненні злочину. У теперішній час відшкодував в повному обсязі шкоду, яку він спричинив рибним запасам України у сумі 3621, 00 гривні, активно сприяв розкриттю вчиненого ним кримінального правопорушення...та в подальшому зобов'язується не порушувати закони України...»

			рибальства, затверджених постановою Кабінету Міністрів України, від 21.11.2011 року № 1209, істотну шкоду рибним запасам України на загальну суму 3621, 00 гривню...»		
Справа №175/3623/13-к	Ухвала Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 07 серпня 2013 року	ч.1 ст. 249 КК України	«...18 липня 2013 року о 17 годині 30 хвилин, реалізуючи умови свого злочинного наміру, спрямованого на незаконне зайняття рибним добувним промислом забороненим знаряддям лову, заздалегідь підготував знаряддя, а саме: сітку риболовну з вічками розмірами 30X30 мм, висотою 1,2 метра, довжиною 55 метрів, виготовленою з ліски, тобто предмет, що є забороненим знаряддям лову, прибув на берег р. Самара в районі мисливських угідь, незаконно встановив у воду зазначену рибальську сітку упоперек р. Самара, після чого залишив зазначене місце. Після чого, в той же день, тобто 18 липня 2013 року о 20 годині 30 хвилин, доводячи до кінця свій злочинний намір, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом забороненим знаряддям лову а саме: сіткою риболовною з вічками розмірами 30X30 мм, висотою 1,2 метра, довжиною 55 метрів, повернувся на місце розташування незаконно встановленої сітки та зібрав сітку з усією рибою, що до неї потрапила, чим незаконно виловив рибу різноманітних порід різноманітної вартості, а саме: одного карася; чотири проскірки; одного окуня; вісімдесят шість пліток, на загальну суму 7 480 грн...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...перше притягується до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення невеликої тяжкості, щиро покаявся у скоєному, активно сприяв розкриттю злочину, та у повному обсязі відшкодував завдані мною збитки, що підтверджується квитанцією про сплату».
Справа № 502/537/18	Ухвала Кілійського районного суду Одеської області від 25 квітня 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...29.11.2017 року, маючи намір на незаконне зайняття рибним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, а саме рибальською сіткою, прийшов на берег річки Дунай в м. Вилкове Кілійського району Одеської області, де реалізуючи свій злочинний намір на незаконне зайняття рибним промислом, з порушенням вимог чинного законодавства, а саме не маючи відповідного дозволу, який видається Державним комітетом рибного господарства України, відповідно до наказу № 19 від 12.02.1990 року «Про затвердження правил любительського і спортивного рибальства та Інструкції про порядок обчислення та внесення платежів за спеціальне використання водних живих ресурсів при здійсненні любительського і спортивного рибальства», встановив сітку моно, вічко 45 мм., висотою 1,2 м., довжиною 50 м., у кількості 1 штука. 29.11.2017 року о 16 годині 15 хвилин здійснив вилов цінних порід риби,	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, щиро покаявся у вчиненні даного злочину, повністю відшкодував завдані ним збитки, що вбачається з наданої ним квитанції, долученої до матеріалів кримінального розслідування, характеризується позитивно...»

			заподіявши таким чином, згідно такс для обчислення розміру збитків, від завданих громадянином за незаконне вилучення цінних видів риб у районі дії Правил рибальства, затверджених постановою Кабінету Міністрів України, від 21.11.2011 року № 1209, істотну шкоду рибним запасам України на загальну суму 1904,00 гривень....»		
Справа 195/1544/17	Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 25 жовтня 2017 року	ч.1ст.249 КК	«....реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовлених та принесених з собою заборонених знарядь лову - двох жилкових рибальських сіток 11.07.2017, близько 20.15 год., в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, діючи умисно, в порушення ст.3.15 Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України, затверджених наказом Державного Комітету Рибного господарства України» від 15 лютого 1999 року №19, сіли у дерев'яний човен з мотором «Вихорь-25» та за допомогою двигуна вийшли на воду Каховського водосховища у вищезазначеному місці. Продовжуючи реалізовувати свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову зняли раніше встановлені ними жилкові рибальські сітки - розмірами кожна: довжини 50 метрів, висотою 4 м, вічко 45х45 мм., в яких вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: судак - 11 одиниць, карась - 17 одиниць, плітка - 2 одиниці, плоскирка - 2 одиниці, чим заподіяли істотну шкоду державі в особі Управління Державного агентства рибного господарства у Дніпропетровській області, розмір якої відповідно до розрахунку суми збитків інспектора Управління Державного агентства рибного господарства у Дніпропетровській області, підтвердженого висновком судово - економічної експертизи № 15/11.1/92 від 18.08.2017, складає 6137 гривень....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...особи раніше до кримінальної відповідальності не притягувалися, обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення (злочину), який згідно ст.. 12 КК України є злочином невеликої тяжкості, щиро розкаялись, активно сприяли розкриттю злочину, відшкодували заподіяні збитки...»
Справа № 182/4022/17	Ухвала Нікопольського міськрайонного суду, Дніпропетровської	ч.1ст.249 КК	«....маючи умисел спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом із використанням аквалангу, поясу, костюму, маски та ластів для підводного плавання, 10 червня 2017 року, близько о 12.30 годині прибув на берег р. Базавлук Каховського водосховища, поблизу с. Шолохове	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45	«...Обвинуваченим відшкодована заподіяна матеріальна шкода в повному обсязі. Щире розкаяння характеризує суб'єктивне ставлення винної особи

	області від 23.08.2017 року		Нікопольського району Дніпропетровської області. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом із використанням заздалегідь заготовленого та принесеного з собою спорядження для підводного плавання, а саме, акваланга «АВМ-5» в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, діючи умисно, з берега занурився на глибину приблизно до 5 метрів у воду р. Базавлук Каховського водосховища, у вищезазначеному місці, де на дні річки побачив раків. Продовжуючи реалізовувати свій умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом, почав власноруч збирати раків та складати їх у наявний при ньому мішок, чим заподіяв істотну шкоду державі у розмірі 6477 гривень...»	КК)	до вчиненого злочину, яке виявляється в тому, що визнав свою провину, відшкодував спричинену шкоду. Активне сприяння розкриттю злочину слід вважати надання під час досудового слідства допомоги в установленні обставин кримінального провадження. Злочин, передбачений ч. 1 ст. 249 КК України згідно ст. 12 КК України, є злочином невеликої тяжкості. Обвинувачений раніше до кримінальної відповідальності не притягався»
Справа № 187/1543/15-к	Ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 24 листопада 2015 року	ч.1ст.249 КК	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - 1 жилкової рибальської сітки, 21.08.2015, близько о 19.30 год., прибув на берег р. Дніпро.... Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову -однієї жилкової рибальської сітки, у той же день, тобто 21.08.2015, близько о 20.00 год., в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, пішки (вблід) увійшов у воду р. Дніпро Дніпродзержинського водосховища у вищезазначеному місці. Відійшовши від берегу на відстань приблизно 30-40 метрів, незаконно встановив у воді р. Дніпро заздалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 30х30 мм, висотою 1 м. довжиною 30 м., після чого ОСОБА_1 повернувся до берега. Відійшовши від берегу на відстань приблизно 30-40 метрів, зняв раніше встановлену ним одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 30х30 мм, висотою 1 м, довжиною 30 м.,- заборонене знаряддя лову, в якій вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: судак, в кількості 4 одиниць, вартістю 510 гривень за один екземпляр, плітка, в кількості 3 одиниць, вартістю 85	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...свою вину у вчиненні кримінального правопорушення визнав повністю, обставини його вчинення не заперечував, у вчиненому щиро розкаювся, заявив клопотання про звільнення його від кримінальної відповідальності у зв'язку із дійовим каяттям, оскільки він раніше до кримінальної відповідальності не притягався, щиро розкаювся у вчиненому, активно сприяв розкриттю злочину, а також повністю відшкодував матеріальні збитки....»

			гривень за один екземпляр, плоскирка, в кількості 2 одиниць, вартістю 34 гривні за один екземпляр, окунь, в кількості 1 одиниці, вартістю 17 гривень за один екземпляр....»		
Справа №173/1363/14-к	Ухвала Верховнодніпровського районного суду Дніпропетровської області від 17 липня 2014 року	ч.1 ст.249 КК України	«...маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, 10.05.2014 року близько 22.00 години прибув до Дніпродзержинського водосховища, поблизу с. Пушкарівка, Верховнодніпровського району, Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, в період заборони лову, на гумовому човні, використовуючи весла, зайшов на воду Дніпродзержинського водосховища поблизу с. Пушкарівка, Верховнодніпровського району, Дніпропетровської області та незаконно встановив дві ліскові рибальські сітки довжиною 50 м, висотою 1,5 м - кожна, вічко 40х40 мм кожна, після чого повернувся до берега та пішов за місцем свого мешкання. З 01 квітня по 09 червня 2014 року включно, виловив рибу, а саме карась 129 одиниць, вартістю 17 грн. за один екземпляр, гунтера 11 одиниць, вартістю 17 грн. за один екземпляр, судак 3 одиниці, вартістю 510 грн. за один екземпляр, лящ 3 одиниці, вартістю 170 грн. за один екземпляр та окунь 1 одиниця, вартістю 17 грн. за один екземпляр, заподівши таким чином, згідно додатка до <i>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 р. №1209</i> , істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 4 624 грн....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каюттям (ст. 45 КК)	«...вчинив злочин невеликої тяжкості, повністю визнав свою вину, щиро кається, за місцем проживання характеризуються позитивно, а також повністю відшкодував завдані збитки, що підтверджується наданим чеком...»
Справа №173/1227/14-к	Ухвала Верховнодніпровського районного суду Дніпропетровської області від 17 липня 2014 року	ч.1 ст.249 КК	«...маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, 25.04.2014 року близько 19.00 години прибув до Дніпродзержинського водосховища, поблизу с.Дніпровське, Верховнодніпровського району, Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом,	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каюттям (ст. 45 КК)	«...вчинив злочин невеликої тяжкості, повністю визнав свою вину, щиро кається, за місцем проживання характеризуються позитивно, а також повністю відшкодував завдані збитки, що підтверджується наданим чеком...»

			в період заборони лову, вблід зайшов в воду та у вищезазначеному районі, незаконно встановив дві ліскові рибальські сітки довжиною 70 м, висотою 1,5 м - кожна, вічко 35x35 мм та 70x70 мм, після чого повернувся до берега та пішов за місцем мешкання батьків..... З 01 квітня по 09 червня 2014 року включно», виловив рибу, а саме карась 40 одиниць, вартістю 17 грн. за один екземпляр, плітку 11 одиниць, вартістю 85 грн. за один екземпляр та лящ 3 одиниці, вартістю 170 грн. за один екземпляр, заподівши таким чином, згідно додатка до <i>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 р. №1209</i> , істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 2 125 грн....»		
Справа № 182/5964/17	Ухвала Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 10 січня 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - двох жилкових рибальських сіток, 12.06.2017р., близько 21 години, прибув на берег Шолохівського водосховища (водойми загального користування) поблизу с. Миронівка, Нікопольського району, Дніпропетровської області, де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову двох жилкових рибальських сіток. Тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, діючи умисно, в період заборони лову риби, незаконно встановив у воді Шолохівського водосховища заздалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме дві жилкові рибальські сітки, розмірами кожна: вічко 15x15 мм, висотою 1,2 м. довжиною 25 м. після чого повернувся до берегової смуги, а також зняв раніше встановлені ним жилкові рибальські сітки, розмірами кожна: вічко 15 x 15 мм. висотою 1,2 м. довжиною 25 м, в якій вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: краснопірка - 150 одиниць...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...обвинувачується у вчиненні злочину, який відповідно до ст. 12 КК України відносяться до злочину невеликої тяжкості. Обвинувачений раніше не судимий, вчинив злочин вперше, відшкодував завдану шкоду у повному обсязі, характеризується позитивно за місцем проживання та позитивною характеристикою громадського організації, повністю визнав свою вину, щиро розкався у вчиненні злочину, активно сприяв досудовому слідству, а саме, на досудовому слідстві повністю визнавав свою вину, давав правдиві покази, не намагався уникнути відповідальності»
Справа № 483/680/18	Ухвала Очаківського міськрайонного суду	ч. 1 ст. 249 КК	«...03 квітня 2018 року о22год.00хв., маючи умисел на незаконне зайняття рибним промислом, діючи з корисливих мотивів, без наявності законного дозволу на вилов водних біоресурсів, передбаченого законодавством, повністю	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим	«...вчинив злочин невеликої тяжкості, повністю визнав себе винним та щиро розкався у вчиненому, раніше не судимий, до

	Миколаївської області від 02 листопада 2018 року		розуміючи та усвідомлюючи кримінальну караність за це, взявши із собою завчасно підготовлений ятер, де по прибуттю реалізуючи свій злочинний корисний умисел, направлений на незаконне зайняття рибним промыслом, встановив у воді один ятер, який представляє собою незаконне знаряддя лову. В подальшому, використовуючи незаконні знаряддя лову, а саме один ятер, видобув з акваторії Бейкушського заливу Березанського лиману рибу «бичок» в кількості 169 штук, рибу «атерина» в кількості 677 штук, рибу «колючка триголова» в кількості 47 штук та креветку в кількості 1564 штуки, чим заподіяв істотну шкоду природно-заповідному фонду України, яка згідно з таксами, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України № 1209 від 21 листопада 2011 року, становить 10707 грн. 96 коп....»	каяттям (ст. 45 КК)	кримінальної відповідальності не притягувався, матеріальну шкоду відшкодував в повному обсязі, що підтверджується квитанціями № 72 від 24 вересня 2018 року та від 02 листопада 2018 року, відсутні обставини, що обтяжують покарання»
Справа № 195/785/15-к	Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 23 липня 2015 року	ч.1 ст. 249 КК	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою забороненого знаряддя лову однієї рибальської сітки, 03.05.2015 р., тобто у період заборони лову риби, близько о 21.30 год., прибув на берег Каховського водосховища навпроти будинку №22 по вул. Радянській в с. Вищегарасівка Томаківського району Дніпропетровської області. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - однієї рибальської сітки, у той же день, тобто 03.05.2015, близько о 21.40 год., в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промыслом, виданого компетентним органом, в період заборони лову риби, незаконно встановив у воді Каховського водосховища задалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: одну рибальську сітку білого кольору, розмірами: вічко 50х50 мм, висотою 1,8 м, довжиною 70 м. Після чого повернувся до берега, де і знаходився приблизно до 03.30 год. 04.05.2015 р. Продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промыслом за допомогою забороненого знаряддя лову, знову сів у той же надувний гумовий човен «Kolibri» зняв раніше встановлену ним одну	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, будучи раніше не судимим, до адміністративної відповідальності не притягувався, після вчинення кримінального правопорушення щиро розкався в своїх діях, активно сприяв слідству з метою розкриття злочину, в повному обсязі відшкодував завдані збитки в сумі 2023 грн.»

			рибальську сітку білого кольору, розмірами: вічко 50x50 мм, висотою 1,8 м, довжиною 70 м, - заборонене знаряддя лову, в якій вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: карась, в кількості 19 одиниць, вартістю 17 гривень за один екземпляр, лящ, в кількості 1 одиниці, вартістю 170 гривень за один екземпляр, судак, в кількості 3 одиниць, вартістю 510 гривень за один екземпляр....»		
Справа № 171/764/15-к	Ухвала Апостолівського районного суду Дніпропетровської області від 14 квітня 2015 року	ч.1 ст.249 КК	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, 11.03.2015, близько о 18.00 годині, прибув на берег річки Базавлук, де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - однієї рибальської сітки, у той же день, тобто 11.03.2015, близько о 18.10 годині, в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, сів у належний йому на праві приватної власності дерев'яний човен зеленого кольору та за допомогою одного весела вийшов на воду річки Базавлук у вищезазначеному місці. Відійшовши від берегу на де - яку відстань, незаконно встановив у воді річки Базавлук заборонене знаряддя лову, а саме: одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 30x30 мм, висотою 1,2 м, довжиною 70 м. продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, знову сів у той же дерев'яний човен, зняв раніше встановлену ним одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 30x30 мм, висотою 1,2 м, довжиною 70 м - заборонене знаряддя лову, в якій вже знаходилась свіжо виловлена риба, а саме: карась, в кількості 52 одиниць, вартістю 17 грн. за одну одиницю; окунь, в кількості 1 одиниці, вартістю 17 грн. за одну одиницю; сазан, в кількості 2 одиниць, вартістю 306 грн. за одну одиницю, рак, в кількості 24 одиниць, вартістю 25,5 грн. за одну одиницю...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каттям (ст. 45 КК)	«...вперше скоїв злочин, який відповідно до ст.12 КПК України відноситься до категорії невеликої тяжкості, раніше не судимий, повністю визнав свою винуватість, у скоєному щиро покався, активно сприяв розкриттю злочину, матеріальну шкоду завдану державі відшкодував у повному обсязі - сплатив добровільно 2 125 грн...»

Справа №173/595/17	Ухвала Верхньодніпровського районного суду Дніпропетровської області від 06 липня 2017 р.	ч.1 ст.249 КК	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом взяв заборонене знаряддя лову 1 жилкової рибальської сітки та належний йому металевий човен «Прогресс-2» з двома веслами, та двигуном «Вихор-30» і 18.03.2017 року, близько 20 години, прибув на берег Дніпродзержинського (Камянського) водосховища (водойми загального користування). Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову 1 жилкової рибальської сітки, у той же день, тобто 18.03.2017 року, близько 20.00 години, в порушення вимог чинного законодавства України, а саме: ст.3.15 Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України, затверджених <i>наказом Державного Комітету Рибного господарства України</i> від 15 лютого 1999 року № 19, в яких визначено; «Забороняється лов водних живих ресурсів із застосуванням промислових та інших знарядь лову, виготовлених з сіткоснастиєвих чи інших матеріалів усіх видів і найменувань», не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, зняв раніше встановлену ним жилкову рибальську сітку вічко 55x55 мм, висотою 180 см, довжиною 150 м, в якій вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: товстолоб, в кількості 2 одиниці, плоскирка в кількості 26 одиниць, карась в кількості 1 штука, щука в кількості 6 одиниць...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...скоїв злочин невеликої тяжкості, а також з урахуванням того, що обвинувачений скоїв злочин вперше, повністю визнав свою вину, повністю відшкодував спричинену злочином шкоду, в підтвердження чого прокурором у підготовчому судовому засіданні надано для долучення до матеріалів кримінального провадження квитанцію щодо повного відшкодування шкоди спричиненої скоєним злочином в сумі 4 658 грн....»
Справа № 182/6456/18	Ухвала Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 14 листопада 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом взяв заборонене знаряддя лову - п'ять жилкових рибальських сіток - перша довжина 100м висота 1,5м, розмір вічі 40x40мм, друга довжина 60м висота 1,2м, розмір вічі 40x40мм, третя довжина 70м висота 1,2м, розмір вічі 40x40мм, четверта довжина 60м висота 2м, розмір вічі 40x40мм, п'ята довжина 50м висота 1,5м, розмір вічі 50x50мм та забродні чоботи, і 31.05.2018, близько 22 год., прибув на берег Каховського водосховища (водойми загального користування). Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - п'яти жилкових рибальських сіток у той же день, тобто 31.05.2018р,	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вчинив злочин невеликої тяжкості, щиро кається у вчиненому, активно сприяв розкриттю злочину, відшкодував спричинену шкоду...».

			близько 22.00 год., в період заборони лову риби, не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, поставив п'ять жилкових рибальських сіток та зняв раніше встановлені ним п'ять жилкових рибальських сіток - перша довжина 100 м висота 1,5 м, розмір вічі 40х40 мм, друга довжина 60 м висота 1,2 м, розмір вічі 40х40 мм, третя довжина 70 м висота 1,2 м, розмір вічі 40х40 мм, четверта довжина 60 м висота 2 м, розмір вічі 40х40 мм, п'ята довжина 50 м висота 1,5 м, розмір вічі 50х50 мм, в яких вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: сазан - в кількості 13 одиниць, карась - в кількості 123 одиниці, рак - в кількості 2 одиниці....»		
Справа № 187/504/15-к	Ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 03 червня 2015 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...22.03.2014, близько о 07.00 годині, прибув на берег річки Дніпро Дніпродзержинського водосховища поблизу с. Шульгівка Петриківського району Дніпропетровської області, сів у гумовий човен «Вагк» зеленого кольору, який на праві приватної власності належить останньому, та за допомогою двох весел вийшов на воду річки Дніпро Дніпродзержинського водосховища у вищезазначеному місці. Керуючись раптово виниклим умислом, спрямованим на незаконне зайняття рибним добувним промислом, та реалізуючи його, у той же день, тобто 22.03.2014, близько о 07.30 годині, в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, знаходячись на воді річки Дніпро Дніпродзержинського водосховища у вищезазначеному місці, зняв заборонене знаряддя лову, а саме: жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 28х28 мм, висотою 1,2 м, довжиною 20 м, із свіжо виловленою рибою, чим порушив вимоги чинного законодавства України, а саме: ст. 3.14 «Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України», затверджених наказом Державного Комітету Рибного господарства України» від 15 лютого 1999 року №19, вилловивши при цьому рибу, а саме: плітку, в кількості 36 одиниць, вартістю 85 гривень за один екземпляр, на загальну суму 3060 гривень....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...згідно квитанції від 25.04.2015 відшкодував завдані ним збитки в розмірі 3060 грн. Так, щире розкаяння характеризує суб'єктивне ставлення винної особи до вчиненого злочину, яке виявляється в тому, що визнав свою провину, висловлює жаль з приводу вчиненого та бажання виправити ситуацію, що склалася. Активне сприяння розкриттю злочину слід вважати надання досудового слідства допомоги в установленні обставин кримінального провадження. Злочин, передбачений ч. 1 ст. 249 КК України згідно ст. 12 КК України, є злочином невеликої тяжкості. Обвинувачений раніше до кримінальної відповідальності не притягався. Злочин не відноситься до корупційних злочинів»
Справа № 660/443/15-к	Ухвала Нововоронцовського районного суду Херсонської	ч. 1 ст. 249 КК	«...в період весняно-літньої заборони, діючи умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, з корисливих мотивів, переслідуючи злочинний	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим	«...вперше притягується до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення невеликої тяжкості,

	області від 10 червня 2015 року		умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, без передбаченого законом дозволу, в порушення п.п. 3.15, 4.13.1 та 4.14.1 Правил любительського та спортивного рибальства, затверджених Державним комітетом рибного господарства України № 19 від 15.02.1999 року, згідно яких забороняється вилов водних живих ресурсів із застосуванням промислових та інших знарядь лову, виготовлених із сіткоснастєвих чи інших матеріалів усіх видів і найменувань та в порушення <i>ст.63 Закону України «Про тваринний світ»</i> , взявши із собою одну риболовецьку сітку висотою 1 м, довжиною 68 м, розміром вічка 25 мм, яка є промисловим знаряддям лову, здійснив незаконний вилов, чим заподіяв водному господарству України згідно такс, затверджених Постановою Кабінету Міністрів № 1209 від 21.11.2011 року «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів» істотну шкоду на загальну суму 4930 грн...»	каяттям (ст. 45 КК)	щиро покався у скоєному, активно сприяв розкриттю злочину, матеріальна шкода відшкодована, що підтверджується квитанцією....»
Справа № 660/676/14-к	Ухвала Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 13 червня 2014 року	ч. 1 <i>ст. 249 КК</i>	«...17 квітня 2014 року, в період весняно-літньої заборони, близько 20 год., 30 хв., умисно, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, з корисливих мотивів переслідуючи злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, не маючи на те встановленого законом дозволу, в порушення п. 3.15, 4.13, 4.14.1 «Правил любительського та спортивного рибальства» затвердженого наказом Державного комітету рибного господарства України №19 від 15.02.1999 та в порушення <i>ст. 63 Закону України «Про тваринний світ»</i> , взявши із собою одну риболовецьку ліскову сітку: висотою 1,65 м, довжиною 47,5 м, розміром вічка 30 мм, яка є промисловим знаряддям лову, вийшов в брід на воду Каховського водосховища в с. Новоолександрівка Нововоронцовського району Херсонської області, де встановив вказану ліскову сітку, а о 04 год., 30 хв. 18 квітня 2014 року, за допомогою встановленої у воді сітки, здійснив незаконний вилов риби, чим заподіяв водному господарству України шкоду на загальну суму 1717 грн., яка є істотною....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...скоїв кримінальне правопорушення вперше, вчинене кримінальне правопорушення відноситься відповідно до <i>ст. 12 КК України</i> до категорії невеликої тяжкості, раніше не судимий, вину визнав у повному обсязі та щиро розкався, повністю відшкодував завдану ним шкоду...»

Справа №: 653/1519/15-к	Ухвала Генічеського районного суду від 03 липня 2015 року	ч.1 ст.239 ² КК	«.... в період часу з 10.00 години по 15.30 годину 16.04.2015 року, переслідуючи корисний умисел, направлений на незаконне заволодіння поверхневим шаром земель водного фонду з подальшою його реалізацією невстановленій особі, діючи в порушення порядку використання та захисту земель водного фонду, на автомобілі, прибув на земельну ділянку, розташовану в межах міста Генічеськ, Генічеського району, Херсонської області між територіями Генічеського територіального відділу «Азовдержрибохорони» та базою відпочинку «Чайка-1», яка згідно положень ст. 58 Земельного кодексу України, ст.1 Водного кодексу України відноситься до земель водного фонду, що підтверджено інформацією відділу Держземагенства у Генічеському районі Херсонської області. Перебуваючи на вказаній ділянці, шляхом завантаження та перевезення в інше місце заволодів 10,95 кубічних метрів поверхневого шару земель водного фонду, що відповідно примітки до статті 239-2 КК України становить особливо великий розмір для даного виду злочину....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«... щиро розкався у вчиненому, до кримінальної відповідальності раніше не притягувався, злочин ним вчинено вперше, даний злочин є злочином невеликої тяжкості, добровільно здійснив дійове каяття, тому його виправлення можливе без притягнення до кримінальної відповідальності»
Справа № 307/2981/13-к	Ухвала Тячівського районного суду Закарпатської області від 30 серпня 2013 року	ч.2 ст. 240 КК	«...обвинувачується в тому, що він, в порушення вимог ст. ст. 14, 15, 16, 18, 19 Кодексу України «Про надра» за допомогою громадян здійснив видобування піщано-гравійної сировини на землях водного фонду в руслі річки Тересва з лівого боку за течією, у населеному пункті Ганичі, (з лівого боку за течією на відстані 150 м. від вулиці Шевченка). Так, 15.07.2013 року, близько 16.00 години, на земельній ділянці водного фонду в руслі річки Тересва з правого боку за течією, на відстані 150 метрів від вул. Шевченка населеного пункту Ганичі, Тячівського району, сам безпосередньо та, надавши вказівки громадянам, здійснив незаконне видобування піщано-гравійної сировини екскаватором марки «ЕО-3322 Д», яким завантажив 4 метрами кубічними піщано-гравійної суміші....В результаті незаконних дій на земельній ділянці водного фонду в руслі річка Тересва з правого боку за течією, на відстані 150 метрів від вул. Шевченка населеного пункту, правому березі русла річки Тересва здійснено незаконне видобування 8 метрів кубічних мінерального ресурсу: піщано-гравійної сировини - гравію, піщано-гравійної породи...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«....в судовому засіданні свою вину визнав повністю, у вчиненому щиро покався та подав суду клопотання, в якому просить кримінальну справу щодо нього закрити у зв'язку з його дійовим каяттям і так як він відшкодував заподіяну шкоду державі в повному обсязі»

Справа № 307/2632/14-к	Ухвала Тячівського районного суду Закарпатської області від 30 липня 2014 року	ч.2 ст. 240 КК	«...24.04.2014, в період з 14 по 17 годину на земельній ділянці водного фонду в руслі р. Тересва з правого боку за течією, на відстані близько 150 метрів від вул. Кільцевої в с. Підлеша та 25 метрів від урізу води р. Тересва в с. Підлеша Тячівського району гр. здійснив незаконне видобування піщано-гравійної сировини трактором-навантажувачем МТЗ без державних номерних знаків яким сам керував та завантажив 4м ³ піщано-гравійної суміші в кузов вантажного автомобіля ЗИЛ-131..В результаті незаконних дій на правому березі русла річки Тересва з правого боку за течією, на відстані близько 150 метрів від вул. Кільцевої в с. Підлеша та 25 метрів від урізу води р. Тересва в с. Підлеша Тячівського району здійснено незаконне видобування 4м ³ мінерального ресурсу: піщано-гравійної сировини - гравію, піщано-гравійної породи., яка згідно <i>Постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 р. № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»</i> , із змінами та доповненнями, відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення, чим заподіяно інтересам держави, в особі територіальної громади Нересницької сільської ради збитки в розмірі 818, 50 гривень....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...в судовому засіданні встановлено, що він вперше вчинив злочин, який належить до злочину середньої тяжкості і вчинений з необережності, свою вину визнав повністю, у вчиненому щиро покався, повністю відшкодував заподіяну шкоду»
Справа №607/5869/13-к	Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 08 квітня 2013 року	ч.1 ст.239 ² КК	«...впродовж 2006-2012 року, діючи умисно за допомогою техніки проводив роботи на землях водного фонду Буцнівської сільської ради. Проводячи вказані роботи, у жовтні 2012 року без спеціального дозволу зняв ґрунтовий покрив на земельній ділянці загальною площею 0,12125 га, що знаходиться у межах прибережно-захисної смуги річки Руда в районі вул.Залізничної в с. Буцнів Тернопільського району. Продовжуючи свою злочинну діяльність, діючи умисно, за допомогою екскаватора, з метою зміни русла річки Руда, на землях водного фонду Буцнівської сільської ради в прибережно-захисній смузі річки Руда в районі залізо-бетонної труби, яка проходить через річку, влаштував водовідвідний канал довжиною 50 метрів, шириною 0,7 м та глибиною 1 м. Таким чином, внаслідок влаштування водовідвідного каналу вийняв та заволодів ґрунтовим покривом, об'єм якого становить 35 метрів кубічних. Відповідно до розрахунку збитків, заподіяних навколишньому природному середовищу, проведеного	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...злочин вчинив вперше, є не судимим, за місцем проживання характеризується з позитивної сторони, у вчиненому кримінальному правопорушенні визнав себе винним в повному обсязі, щиро покався, активно сприяв розкриттю злочину, відшкодував потерпілій стороні, якою являється Буцнівська сільська рада, завдані ним збитки»

			старшим державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища Тернопільської області, розмір збитків, спричинених незаконними діями становить 6332,44 грн., яка відшкодована 28 березня 2013 року в повному обсязі...»		
Справа № 178/1478/18	Ухвала Криничанського районного суду Дніпропетровської області від 12 грудня 2018 року	ч.1 ст.249 КК	«... маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом в період весняно-літньої заборони лову риби, за допомогою заборонених знарядь лову - двох жилкових рибальських сіток , 23 травня 2018 року близько 23 год. 00 хв. прибув до Кам'янського водосховища (водойма загального користування) поблизу смт.Аули Криничанського району Дніпропетровської області. Реалізуючи свій злочинний умисел, на незаконне зайняття рибним добувним промислом в період весняно-літньої заборони лову риби, за допомогою заздалегідь заготовлених та принесених з собою знарядь лову - двох жилкових рибальських сіток, у той же час, тобто 23 травня 2018 року близько 23 год., в порушення вимог чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, використовуючи чоботи-заброди зайшов в брід у воду Кам'янського водосховища поблизу смт.Аули Криничанського району Дніпропетровської області, та незаконно встановив у воді вздовж берега дві означені жилкові рибальські сітки, кожна 70 м, висотою 1,5 м, вічко60*60 м., після чого повернувся на берег, де залишився охороняти незаконно встановлені сітки...та зняв раніше незаконно встановлені означені сітки з упійманою в них рибою, повернувся до берегу. Незаконно виловив з води Кам'янського водосховища (водойми загального користування) водні живі біоресурси, а саме: сазан - 18 одиниць, карась - 12 одиниць. Своїми умисними діями, які виразились у незаконному зайнятті рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, вилученні з природного середовища, заподіяв істотну шкоду державі в особі Управління Державного агентства рибного господарства у Дніпропетровській області, розмір якої складає 5712 грн....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...відповідно до ст.45 КК України особа звільняється від кримінальної відповідальності, у зв'язку дійовим каяттям, якщо вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду»
Справа № 502/1843/17	Ухвала Кілійського районного суду Одеської області	ч. 1 ст. 249 КК	«.....13.04.2017 року, маючи намір на незаконне зайняття рибним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову рибальською сіткою, прийшов на берег озера Китай біля с. Фурманівка Кілійського району Одеської області, в	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим	«...Відповідно до даних Управління інформаційно-аналітичної підтримки ГУНП в Одеській області раніше не судимий. За місцем

	від 07 листопада 2017 року		<p>порушення вимог чинного законодавства, а саме не маючи відповідного дозволу, який видається Державним комітетом рибного господарства України, зайшовши в воду на глибину близько 1,5 метра, встановив сітку моно ліскову, вічко - 55 мм., висотою 1 м., довжиною 30 м., у кількості 1 штука.</p> <p>13.04.2017 року в 13:00 годин здійснив вилов цінних порід риби: сазан в кількості 15 шт., на загальну суму 4590, 00 гривень, заподіявши таким чином, згідно Такс для обчислення розміру збитків, від завданих громадянином за незаконне вилучення цінних видів риб у районі дії Правил рибальства, затверджених постановою Кабінету Міністрів України, від 21.11.2011 року № 1209, істотну шкоду рибним запасам України на загальну суму 4590,00 гривень....»</p>	каяттям (ст. 45 КК)	проживання характеризується з позитивного боку. З моменту вчинення злочину до кримінальної відповідальності не притягувався та щиро розкався у вчиненні злочину. У теперішній час відшкодував в повному обсязі шкоду, яку він спричинив рибним запасам України у сумі 4590, 00 гривні. При цьому, під час досудового розслідування, активно сприяв розкриттю вчиненого ним кримінального правопорушення, давав правдиві показання, тим самим освідомив, що вчинив противоправні дії, щиро кається у скоєному злочині та в подальшому зобов'язується не порушувати закони України....»
Справа № 182/8726/18	Ухвала Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 05 грудня 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	<p>«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом взяв заборонене знаряддя лову - дві жилкові рибальські сітки - перша довжина 100м висота 3 м, розмір вічі 100x100 мм, друга довжина 60м висота 1,1м, розмір вічі 45x45мм, та дюралевий човен з двома веслами і 22.09.2018, близько 05 год., прибув на берег Каховського водосховища (водойми загального користування).</p> <p>Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - дві жилкові рибальські сітки - перша довжина 100 м висота 3 м, розмір вічка 100x100мм, друга довжина 60м висота 1,1м, розмір вічка 45x45мм, ОСОБА_2 у той же день, тобто 22.09.2018р., близько 05:00 год., ...не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, незаконно встановив у воді Каховського водосховища (водойми загального користування) в м. Нікополь Дніпропетровської області, заздалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: - дві жилкові рибальські сітки - перша довжина 100м висота 3м, розмір вічі 100x100мм, друга довжина 60м висота 1,1м, розмір вічі 45x45мм. Продовжуючи реалізувати свій злочинний умисел,</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...щиро розкаєння характеризує суб'єктивне ставлення винної особи до вчиненого злочину, яке виявляється в тому, що визнав свою провину, висловлює жаль з приводу вчиненого. Активне сприяння розкриттю злочину слід вважати надання ... під час досудового слідства допомоги в установленні обставин кримінального провадження. Обвинувачений раніше до кримінальної відповідальності не притягався»

			спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, зняв раніше встановлені ним - дві жилкові рибальські сітки - перша довжина 100м висота 3 м, розмір вічка 100x100мм, друга довжина 60м висота 1,1м, розмір вічі 45x45мм, в яких вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: судак - в кількості 11 одиниць, карась - в кількості 10 одиниці, окунь - в кількості 7 одиниць....»		
Справа № 195/140/13-к	Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської від 19 листопада 2013 року	ч.1 ст.249 КК	«...маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, 11.09.2013 року близько 20.30 години прибув на берег Каховського водосховища та реалізуючи свій злочинний намір, близько 21.30 годин 11.09.2013 р., в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу, у вищевказаному місці, на гумовому човні чорного кольору, використовуючи весла, вийшов на воду Каховського водосховища та на відстані близько 100-200 метрів від берега у вищевказаному районі незаконно встановив три жилкові сітки, після чого повернувся до берега, де і знаходився та зняв раніше встановлені ним жилкові рибальські сітки, тобто незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток та з використанням як засобу незаконного рибного промислу гумового човна, виловив при цьому рибу в кількості: карась - 68 шт., вартістю 17 грн. за один екземпляр на суму 1156 грн., плітка - 35 шт., вартістю 85 грн. за один екземпляр на суму 2975 грн., заподіявши таким чином істотну шкоду державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на суму 4131 грн...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вчинив злочин невеликої тяжкості, щиро покався, активно сприяв розкриттю злочину, та повністю відшкодував завдані ним збитки у розмірі 4131 грн.»
Справа № 363/5267/15-к	Ухвала Вишгородського районного суду Київської області від 24 лютого 2016 року	ч.1 ст.249 КК	«... з метою незаконного вилову риби 16.10.2015 приблизно о 18.00 год. прибув в с. Сухолуччя, Вишгородського району, Київської області до Київського водосховища із задалегідь підготовленими сітками з жилки довжиною 50 метрів, висотою 1.5 метра кожна. Цього ж дня, в нестановлений слідством час, ... поставив дані сітки у воду для вилову рибних ресурсів та повернувся до свого автомобіля, де залишися чекати на улов. Наступного дня, 17.10.2015 приблизно о 06.00 год. ... прибув до вищевказаного місця, та зняв раніше поставлені сітки з жилки в котрих знаходилася	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше притягується до кримінальної відповідальності, кримінальне правопорушення , у вчинені якого він обвинувачується, є злочином невеликої тяжкості, відповідно квитанції №ПН2559 сплатив 7395 грн., тобто відшкодував всі завдані збитки.....»

			риба різних порід. Тим самим ....., за допомогою забороненого знаряддя лову, сітки з жилки довжиною 50 метрів, висотою, висотою 1.5 метра кожна вчинив незаконний вилов живих ресурсів риби різних порід, а саме: судак 12 шт., плітка 9 шт., лящ дрібний 3 шт., чим завдав істотної шкоди державним інтересам на загальну суму 7395 гривень.....»		
Справа № 195/825/15-к	Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 14 липня 2015 року	ч.1 ст.249 <i>КК</i>	«...01.05.2015 року, тобто у період заборони лову риби, близько о 21.20 год., прибув на берег Каховського водосховища поблизу вул. Білянської в с. Вищетарасівка Томаківського району Дніпропетровської області. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - двох рибальських сіток, у той же день, тобто 01.05.2015, близько о 21.30 год., в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, незаконно встановив у воді Каховського водосховища заздалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: дві рибальські сітки, розмірами відповідно кожна: вічко 35x35 мм, висотою 1,2 м, довжиною 16 м, вічко 55x55 мм, висотою 1,5 м, довжиною 53 м., чим заподіяв істотну шкоду, розмір якої складає 2193 грн., тобто 129 неоподаткованих мінімумів доходів громадян...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 <i>КК</i>)	«...раніше до кримінальної відповідальності не притягувався, обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення (злочину), передбаченого ч.1 ст.249 <i>КК України</i> , який згідно ст.. 12 <i>КК України</i> є злочином невеликої тяжкості, щиро покаявся, активно сприяв розкриттю злочину, відшкодував заподіяні збитки»
Справа № 195/1429/14-к	Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 26 лютого 2015 року	ч.1 ст.249 <i>КК</i>	«...маючи умисел спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заборонених знарядь лову - рибальських сіток, 30.08.2014 року прибув на берег Каховського водосховища, де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, у той же день, тобто 30.08.2014 р., та незаконно встановив у воді Каховського водосховища заздалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: дві жилкові рибальські сітки, розмірами перша довжина 34 м., висота 1,5 м, вічко 40x40 мм, друга довжина 80 м, висота 1,2 м, вічко 30x30 мм, після чого повернувся до берега, де і знаходився. Близько 07.30 години, того ж дня 30.08.2014 року, продовжуючи реалізовувати свій єдиний злочинний умисел,	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 <i>КК</i>)	«... вперше вчинив злочин невеликої тяжкості,будучи раніше не судимим, за місцем роботи характеризується позитивно, до адміністративної відповідальності не притягувався, після вчинення кримінального правопорушення щиро розкався в своїх діях, активно сприяв слідству з метою розкриття злочину, в повному обсязі відшкодував завдані збитки в сумі 2907 грн»

			спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заборонених знарядь лову зняв раніше встановлені ним жилкові рибальські сітки - заборонене знаряддя лову, виловивши при цьому рибу, а саме: плітку, в кількості 1 шт., вартістю 85 грн. за один екземпляр на суму 85 грн.; карася - 13 шт., вартістю 17 грн. за один екземпляр на суму 221 грн.; сом - 1 шт., вартістю 425 грн. за один екземпляр на суму 425 грн.; лящ - 2 шт., вартістю 170 грн. за один екземпляр на суму 340 грн.; сазан - 6 шт., вартістю 306 грн. за один екземпляр на суму 1836 грн., чим заподіяв істотну шкоду, на загальну суму 2 907 грн..»		
Справа № 307/3202/13-к	Ухвала Тячівського районного суду Закарпатської області від 27 березня 2014 року	ч. 2 ст. 240 КК	«...04.07.2013 року, близько 11.00 години на земельній ділянці в урочищі «Лаз», яка відноситься до земель запасу Солотвинської селищної ради на відстані близько 300 метрів від русла річки Тиса, здійснив незаконне видобування піщано-гравійної сировини екскаватором марки «JYL-210 E», д.н.з. НОМЕР_1, під керуванням водія, яким завантажив 8 метрів кубічних піщано-гравійну суміш в кузов автомобіля марки САМС. В результаті незаконних дій на земельній ділянці в урочищі «Лаз», яка віднесена до земель запасу Солотвинської селищної ради на відстані близько 300 метрів від русла річки Тиса, неподалік очисних споруд у населеному пункті Солотвино Тячівського району, здійснено незаконне видобування 8 метрів кубічних мінерального ресурсу: піщано-гравійної сировини - гравію, піщано-гравійної породи, яка згідно <i>Постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 р. № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»</i> , із змінами та доповненнями, відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше вчинив необережний злочин, який належить до злочину середньої тяжкості, свою вину визнав повністю, у вчиненому щиро покався, відшкодував державі заподіяну шкоду в повному обсязі»
Справа № 660/443/15-к	Ухвала Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 10 червня 2015 року	ч.1 ст. 249 КК	«...08.04.2015 року, близько 20.00 години, ... діючи умисно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно-небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, з корисливих мотивів, переслідуючи злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, без передбаченого законом дозволу, в порушення п.п. 3.15, 4.13.1 та 4.14.1 Правил любительського та спортивного рибальства, затверджених Державним комітетом рибного господарства України № 19 від 15.02.1999 року та ...за допомогою встановленої у воді сітки здійснив незаконний	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«....вперше притягується до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення невеликої тяжкості, щиро покався у скоєному, активно сприяв розкриттю злочину, матеріальна шкода відшкодована, що підтверджується квитанцією»

			вилов: 22 живих рибин виду «бичок», вартістю 32 грн. за одну рибину, на загальну суму 748 грн.; 36 живих рибин виду «плітка», вартістю 85 грн. за одну рибину, на загальну суму 3060 грн.; 1 живу рибину виду «товстолоб», вартістю 255 грн., 34 раки, вартістю 25 грн. 50 коп. за один, на загальну суму 867 грн., чим заподіяв водному господарству України згідно такс, затверджених Постановою Кабінету Міністрів № 1209 від 21.11.2011 року «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок незаконного добування (збирання) або знищення цінних видів водних біоресурсів» істотну шкоду на загальну суму 4930 грн...»		
Справа № 187/504/15-к	Ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 03 червня 2015 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...22.03.2014, близько о 07.00 годині, побачив вже встановлену невідомою особою у невстановлених органами досудового розслідування час у воді річки Дніпро Дніпродзержинського водосховища рибальську сітку - заборонене знаряддя лову із свіжовиловленою рибою. Керуючись раптово виниклим умислом, спрямованим на незаконне зайняття рибним добувним промислом, та реалізуючи його, у той же день, тобто 22.03.2014, близько о 07.30 годині, в порушення вимог чинного законодавства України, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, знаходячись на воді річки Дніпро Дніпродзержинського водосховища у вищезазначеному місті, зняв заборонене знаряддя лову, а саме: жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 28x28 мм, висотою 1,2 м, довжиною 20 м, із свіжо виловленою рибою. Тобто, діючи умисно, незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - вищезазначеної жилкової рибальської сітки вилловив при цьому рибу, а саме: плітку, в кількості 36 одиниць, вартістю 85 гривень за один екземпляр, на загальну суму 3060 гривень...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вчинив злочин невеликої тяжкості, щиро кається у вчиненому, активно сприяв розкриттю злочину, шкода завдана злочином усунута в повному обсязі, а тому у суду є всі підстави для задоволення клопотання прокурора стовно звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям»
Справа № 183/4840/15	Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 25 серпня 2015 року	ч.1 ст. 249 КК	«...04 липня 2015 року близько 19.00 години, маючи умисел, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову лову рибальської сітки, прибув на берег річки водосховища. Реалізуючи свій злочинний умисел, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову рибальської сітки, в	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, раніше не був судимим, обвинувачується у вчиненні злочину невеликої тяжкості, щиро покався у вчиненому та повністю відшкодував спричинені збитки, а тому у суду є всі підстав для звільнення

			той же день, тобто 04.07.2015 року близько 19 години 40 хвилин, в порушення вимог чинного законодавства України, не маючи належного та законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, ...зняв раніше встановлену ним жилкову рибальську сітку розмірами: вічко 40x40 мм., висотою 1,5 м довжиною 50 метрів, в якій вже знаходилися водні живі біоресурси, а саме: карась в кількості 52 одиниці вартістю 17 грн. за один екземпляр, плітка у кількості 15 одиниць вартістю 85 грн за одну одиницю, окунь в кількості 9 одиниць вартістю 17 грн. за одну одиницю....»		обвинуваченого від кримінальної відповідальності, в порядку, передбаченому <i>ст. 45 КК України</i> »
Справа № 183/4249/18	Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 23 листопада 2018 року	ч. 1 <i>ст. 249 КК</i>	«...31.01.2018 року приблизно о 21.00 годині виник злочинний умисел, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промислом, 31.01.2018 року приблизно о 21.00 годині, взявши заборонене знаряддя лову - дві жилкові рибальські сітки, був, підсадку, прибув до Дніпровського водосховища (водойма загального користування), розташованої неподалік вул. Херсонської м. Новомосковська Дніпропетровської області. Реалізуючи свій злочинний умисел, 31.01.2018 року приблизно о 21.00 годині за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - двох жилкових рибальських сіток та буру, прибув на берег р. Самара за допомогою буру прорубав у льодові річки лунку та незаконно встановив у воді р. Самара Дніпровського водосховища (водойми загального користування) у м. Новомосковську Дніпропетровської області, задалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: дві жилкові рибальські сітки, після чого повернувся на берег і пішов додому. Продовжуючи реалізовувати свій злочинний умисел, за допомогою забороненого знаряддя лову, 01.02.2018 року приблизно о 15.00 годині по льодові вийшов на р. Самара та повернувся до місця встановлення заборонених знарядь лову - 2 жилкових рибальських сіток, де зняв раніше встановлені ним сітки, в якій знаходилась виловлена риба, тим самим незаконно виловивши з води р. Самара Дніпровського водосховища в м. Новомосковську Дніпропетровської області водні живі біоресурси, а саме: плітку в кількості 8 одиниць, щуку в кількості 9 одиниць, окунь в кількості 12 одиниць, карась в кількості 9 одиниць, чим заподіяно істотну шкоду державі, що складає 4097 грн....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...згідно до <i>ст. 45 КК України</i> особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину широко покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду»

Справа №366/529/14-к	Ухвала Іванківського районного суду Київської області від 04 березня 2014 року	ч.1 ст. 249 КК	«...15 січня 2014 року близько 16 год., перебуваючи на території зони відчуження, з метою незаконного зайняття рибним добувним промислом, прибув до річки Прип'ять, де спустивши на воду гумовий човен та випливши на водний простір річки Прип'ять, у період часу з 16 год. 30 хв. до 19 год., в порушення вимог п.7 ст.12 Розділу 2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», відповідно до якого на території зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення спортивне та промислове рибальство заборонено, та п.3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства», затверджених наказом Державного комітету рибного господарства України №19 від 15.02.1999 року, екологічно небезпечним способом, за допомогою рибальських спінінгів з використанням заборонених колючих знарядь лову типу «драк», виловив в річці Прип'ять рибу цінних та нечисленних її видів, а саме: сом - 19 шт., по ціні 425 грн. за 1 шт., лящ - 1 шт., по ціні 170 грн. за 1 шт., синець - 1 шт., по ціні 85 грн. за 1 шт. та товстолоб - 1 шт., по ціні 255 грн. за 1 шт. своїми протиправними діями, умисно, порушуючи правила рибальства та охорони водних живих ресурсів, завдав істотної шкоди рибному господарству України на загальну суму 8585 (вісім тисяч п'ятсот вісімдесят п'ять) гривень....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше вчинив кримінальне правопорушення невеликої тяжкості, щиро покався, активно сприяв розкриттю злочину, повністю відшкодував матеріальну шкоду, яку завдано його діями, за місцем проживання характеризується позитивно, не заперечує проти задоволення клопотання про звільнення його від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям»
Справа № 180/1806/14-к	Ухвала Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 08 листопада 2014 року	ч.1 ст. 249 КК	«... маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заборонених знарядь лову - рибальських сіток, 15.05.2014 року близько 20.30 години прибув на берег Каховського водосховища, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, близько 21.00 годин 15.05.2014 р., в порушення чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу, на зайняття рибним добувним промислом, в період заборони лову, на гумовій камері чорного кольору вийшов на воду Каховського водосховища у вищевказаному місці, незаконно встановив три жилкові рибальські сітки розміром перша довжина 64 метрів, висота 1,2 метра, вічко 50x50мм, друга довжина 70 метрів, висота 1,2 метра, вічко 60x60мм, третя довжина 67 метрів, висота 1,2 метра, вічко 50x50 після чого повернувся на берег, де і знаходився, а також виловив рибу в кількості: карась - 174 шт., вартістю 17 грн. за один екземпляр на суму 2958 грн., заподіявши таким чином, згідно	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, після вчинення злочину повністю відшкодував завдані збитки, у скоєному щиро розкався, активно сприяв розкриттю злочину, позитивно характеризується»

			з додатком до <i>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року № 1209</i> , істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на суму 2958 грн.....»		
Справа №173/1442/14-к	Ухвала Верхньодніпровського районного суду Дніпропетровської області від 04 липня 2014 року	ч.1 ст.249 КК	«... маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, 26.04.2014 року близько 04.30 години прибув на берег Дніпродзержинського водосховища, де, реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, близько 05.00 годин 26.04.2014 року, в порушення вимог чинного законодавства, тобто, не маючи передбаченого законом дозволу, на зайняття рибним добувним промислом, в період заборони лову, вброд зайшов у воду Дніпродзержинського водосховища у вищевказаному місці, незаконно встановив одну жилкову рибальську сітку розміром довжина 50 м, висота 1,2 метра, вічко 30х30 мм, після чого повернувся до берега та направився за місцем свого мешкання та виловив рибу в кількості: плітка -24 шт., вартістю 85 грн. за один екземпляр на суму 2040 грн., окунь - 1 шт., вартістю 17 грн. за один екземпляр на суму 17 грн., заподівши таким чином, згідно додатка до <i>Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 р. №1209</i> , істотної шкоди державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 2 057 грн....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вчинив злочин невеликої тяжкості, повністю визнав свою вину, щиро кається, за місцем проживання характеризуються позитивно, а також повністю відшкодував завдані збитки, що підтверджується наданим чеком...»
Справа № 182/180/17	Ухвала Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 17 січня 2017 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову жилкової рибальської сітки та гумового човна, 06.10.2016 близько 20 годині, прибув на берег Каховського водосховища. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовлених та принесених з собою заборонених знарядь лову двох жилкових рибальських сіток в порушення вимог чинного законодавства України, незаконно встановив у воді Каховського водосховища заздалегідь заготовлене та принесене з собою	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«....вчинив необережний злочин невеликої тяжкості, щиро кається у вчиненому, активно сприяв розкриттю злочину, відшкодував спричинену шкоду»

			заборонене знаряддя лову, а саме: дві жилкових рибальських сітки, розмірами: вічко 35x35 мм, висотою 3 м, довжиною 67 м, та вічко 35x35, висотою 3 м, довжиною 30 м., після чого ОСОБА_2 повернувся до берегової смуги ...та зняв раніше встановлені ним жилкові рибальські сітки - розмірами одна вічко 35x35 мм, висотою 3 м, довжиною 67 м; друга вічко 35x35, висотою 3 м, довжиною 30 м, в яких вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: судак 1 одиниця, карась 125 одиниць, лящ 1 одиниця, плітка - 6 одиниць, сазан - 11 одиниць, чим заподіяв істотну шкоду, розмір якої складає 6681 грн....»		
Справа № 175/2983/15-к	Ухвала Дніпропетровського районного суду Дніпропетровської області від 15 вересня 2015 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - трьох рибальських сіток, приблизно о 01.20 годині тої ж ночі, в порушення вимог чинного законодавства України, не маючи належного, законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, у період заборони лову риби, зняли раніше встановлені ними три жилкові рибальські сітки, в яких знаходилися водні живі біоресурси, а саме риба: карась у кількості 107 екземплярів вартістю 17 грн. кожен на загальну суму 1819 грн.; судак у кількості 1 екземпляра вартістю 510 грн.; окунь у кількості 40 екземплярів вартістю 17 грн. кожен на загальну суму 680 грн., краснопірка у кількості 41 екземплярів вартістю 68 грн. кожен на загальну суму 2788 грн.; лин у кількості 3 екземплярів вартістю 119 грн. кожен на загальну суму 357 грн.....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...уперше притягаються до кримінальної відповідальності, обвинувачуються у вчиненні кримінального правопорушення, віднесеного до категорії злочинів невеликої тяжкості, по якому вони повністю визнали свою провину, на стадії досудового розслідування активно сприяли розкриттю злочину і повністю відшкодували завдані державі збитки, що підтверджується квитанцією ПАТ «ПриватБанк» від 14 вересня 2015 року № 0.0.434075734.1»
Справа № 527/1233/18	Увала Глобинського районного суду Полтавської області від 22 серпня 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	«... маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, без належного дозволу прибув до Сулинського заказника Кременчуцького водосховища річки Дніпро - територію ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», який входить до складу природно-заповідного фонду України, умисно, з метою незаконного вилову риби для своїх особистих потреб. Реалізуючи свій злочинний намір вброд зайшов у воду Кременчуцького	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...Згідно ст. 12 КК України злочин, передбачений ч. 1 ст. 249 КК України є злочином невеликої тяжкості. Судом встановлено, що раніше не судимий, щиро розкався у вчиненому, активно сприяв розкриттю злочину, повністю

			<p>водосховища р. Дніпро поблизу с. Святилівка Глобинського району Полтавської області та встановив риболовну сітку уздовж берега з такими параметрами: довжиною 40,00 м, висотою 1,8 м, вічко сіткового полотна 65х65 мм.</p> <p>21 червня 2018 року близько 01:00 години повернувся до залишеної у водоймі сітки та усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи суспільно небезпечні наслідки та бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони та відтворення навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів, за допомогою вказаної риболовної сітки здійснив вилов риби загальною вагою 16 кг, яку разом із сіткою витяг із води на берег водойми та здійснив незаконний вилов риби: карась сріблястий 5 шт., вартістю 30 грн. за 1 екземпляр, лящ 13 шт., вартістю 301,00 грн. за 1 екземпляр, сазан 1 шт., вартістю 602 грн. за 1 екземпляр, окунь 2 шт., вартістю 141 грн. за 1 екземпляр, судак 3 шт. вартістю 903 грн. за 1 екземпляр, загальною вагою 16 кг, порушуючи п.п. 3.1, 3.15, 4.13.3 «Правил любительського і спортивного рибальства», чим заподіяв істотну шкоду водним біоресурсам, яка відповідно до «Такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної порушенням законодавства про природно-заповідний фонд України», затверджених <i>Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 541</i>, складає 7656,00 грн....»</p>		<p>відшкодував завдані збитки, сплативши добровільно 7656,00 грн.».</p>
Справа № 187/1543/15-к	Ухвала Петриківського районного суду Дніпропетровської області від 24 листопада 2015 року	ч. 1 ст. 249 КК	<p>«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - 1 жилкової рибальської сітки, 21.08.2015, близько о 19.30 год., прибув на берег р. Дніпро. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову -однієї жилкової рибальської сітки, незаконно встановив у воді р. Дніпро Дніпродзержинського водосховища заздалегідь заготовлене та принесене з собою заборонене знаряддя лову, а саме: одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 30х30 мм, висотою 1 м. довжиною 30 м., та зняв раніше встановлену ним одну жилкову рибальську сітку, розмірами: вічко 30х30 мм, висотою 1 м, довжиною 30 м.,-заборонене знаряддя лову, в якій вже знаходились водні живі біоресурси, а саме: судак, в кількості 4 одиниць, вартістю 510</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	<p>«...відповідно до ст. 12 КК України відносяться до злочинів невеликої тяжкості. Згідно довідки про судимості, раніше до кримінальної відповідальності не притягувався. Згідно квитанції № 933992323 від 27.10.2015 року, було сплачено збитки завдані вчиненням кримінального правопорушення у розмірі 2380 грн. та досудовому слідстві активно сприяв розкриттю злочину та щиро розкався у вчиненому»</p>

			гривень за один екземпляр, плітка, в кількості 3 одиниць, вартістю 85 гривень за один екземпляр, плоскирка, в кількості 2 одиниць, вартістю 34 гривні за один екземпляр, окунь, в кількості 1 одиниці, вартістю 17 гривень за один екземпляр...»		
Справа № 191/1882/1 5-к	Ухвала Синельниківського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 21 серпня 2015 року	ч. 1 ст. 249 КК	«... маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом в період нересту за допомогою забороненого знаряддя лову рибальської сітки, 01.05.2015, близько о 01.30 годині прибув на берег Дніпровського водосховища.. Реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом, за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову п'яти рибальських сіток, виловив рибу, а саме: плітку, в кількості 1 одиниця, вартістю 85 грн. за одну, на загальну суму 85 гривень; карась, в кількості 140 одиниць, вартістю 17 грн. за кожну, на загальну суму 2380 гривень; судак, в кількості 2 одиниць, вартістю 510 грн. за одну одиницю, на загальну суму 1020 гривень, спричинивши істотну шкоду, загальний розмір якої складає 3485 гривень....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...скоїв кримінальне правопорушення вперше, вчинене кримінальне правопорушення відноситься відповідно до ст. 12 КК України до категорії невеликої тяжкості, вину визнав та щиро розкався, активно сприяв розкриттю злочину та повністю відшкодував завдані ним збитки»
Справа № 183/1118/15	Ухвала Новомосковський міськрайонний суд Дніпропетровської області від 26 лютого 2015 року	ч. 1 ст. 249 КК	..., реалізуючи свій злочинний умисел, 24.01.2015 року, точний час в ході проведення досудового розслідування не встановлено, ОСОБА_1 та ОСОБА_2, знаходячись на березі річки Самара в районі вул. Комсомольської с. Новоселівка Новомосковського району Дніпропетровської області, в порушення вимог чинного законодавства України, не маючи належного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, виданого компетентним органом, сіли у металевий човен «Яз» та за допомогою весел вийшли на воду річки Самара. Відійшовши від берегу на деяку відстань, особи незаконно встановили на воду річки Самара заборонене знаряддя лову, а саме п'ять жилкових рибальських сіток, після чого повернулись до берегу. 03.02.2015 року близько 12.00 години, продовжуючи реалізовувати свій злочинний умисел, особи знову прибули на берег річки Самара в районі вул. Комсомольської с. Новоселівка Новомосковського району Дніпропетровської області, знову сіли у той же човен та вийшли на воду річки. Відійшовши від берегу на деяку відстань, особи зняли раніше встановлені ними заборонені знаряддя лову - п'ять жилкових	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«... Особа 1 раніше не судимий, кримінальне правопорушення, яке віднесено законом до невеликої тяжкості, вчинив вперше, вину свою у вчиненні кримінального правопорушення визнав повністю та щиро розкався у скоєному. Також судом встановлено, що обвинуваченим Особа 1 у повному обсязі відшкодовано матеріальні збитки, завдані ним внаслідок скоєння кримінального правопорушення державі та цивільний позов до нього не було заявлено. Аналізуючи вищевикладене, суд вважає клопотання обвинуваченого Особа 1 про звільнення його від кримінальної відповідальності обґрунтованим та приходить до

			рибальських сіток, в яких вже знаходилась свіжо виловлена риба: карась, в кількості 348 одиниць, вартістю 17 грн. за одну одиницю; щука - 1 одиниця, вартістю 340 грн. за одну одиницю; плоскирка - 1 одиниця, вартістю 34 грн. за одну одиницю; краснопірка, в кількості 28 одиниць, вартістю 68 грн. за одну одиницю. Своїми умисними діями особи заподіяли державі в особі Управління охорони, використання та відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в Дніпропетровській області матеріальну істотну шкоду в розмірі 8194 грн...»		висновків, що мають всі підстави для задоволення даного клопотання та звільнення обвинуваченого Особа 1 від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям. Також, у підготовчому судовому засіданні судом встановлено, що Особа 2 раніше не судимий, кримінальне правопорушення, яке віднесено законом до невеликої тяжкості, вчинив вперше, вину свою у вчиненні кримінального правопорушення визнав повністю та щиро розкався у скоєному. Крім того встановлено, що обвинуваченим Особа 2 у повному обсязі відшкодовано матеріальні збитки, завдані ним внаслідок скоєння кримінального правопорушення державі та цивільний позов до нього не було подано. Аналізуючи вищевикладене, суд вважає клопотання обвинуваченого Особа 2 про звільнення його від кримінальної відповідальності обґрунтованим та приходить до висновків, що мають всі підстави для задоволення даного клопотання та звільнення обвинуваченого Особа 2 від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям»
Справа № 527/573/14 -к	Ухвала Глобинського районного суду Полтавської області від 17 березня 2014 року	ст. 249 ч.1 КК	02 лютого 2014 року, маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом без належного дозволу прибув на Сулинську затоку Кременчуцького водосховища - території ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», який входить до складу природно-заповідного фонду України, з ціллю виловити рибу для своїх особистих потреб. Реалізуючи свій злочинний намір з використанням саморобної дерев'яної плішні з металевим наконечником о 16-00 год. виставив свою риболовну сітку	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...за ст.12 КК України злочин, передбачений ч.1 ст.249 КК України належить до злочинів невеликої і тяжкості. Відповідно до ст. 45 КК України особу, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний середньої тяжкості, може бути звільнено від

			<p>довжиною 30 м., висотою 1,5 м., з вічком сіткового полотна 65 мм. х 65 мм., поблизу острова Петренки в межах адміністративної території Святилівської сільської ради Глобинського району Полтавської області, після чого повернувся додому та чекав, поки в сітку наловиться риба.</p> <p>В той же день, 04 лютого 2014 року о 17:30 годині повернувся до залишеної у водоймищі сітки та, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер свого діяння, передбачаючи його суспільно-небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, посягаючи на суспільні відносини у сфері охорони й використання природних ресурсів за допомогою вказаної риболовної сітки, здійснив незаконний вилов риби, після чого близько 19:00 години був викритий працівниками міліції ЛП в річковому порту Кременчук та рибоохорони за незаконне заняття рибним добувним промислом без належного дозволу, забороненим знаряддям лову - рибальською сіткою, у недозволеному місці - територія ландшафтного заказника загальнодержавного значення «Сулинський», в порушення вимог п.п.3.1, 3.15, 4.2.13 Правил любительського і спортивного рибальства.</p> <p>Внаслідок своїх протиправних дій незаконно добув рибу по видам та в кількості: лящ - 7 шт. (вартістю 301 грн. за 1 екземпляр), сазан - 1 шт. (вартістю 601 грн. за 1 екземпляр), карась сріблястий - 11 шт. (вартістю 30 грн. за 1 екземпляр), загальною вагою 17 кг. (відповідно до накладної № 23 від 04.02.2014 року), яка відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, чим заподіяв істотну шкоду водним біоресурсам, добуваючи незаконно цінні види риб, згідно Такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах території та об'єктів природно-заповідного фонду України, затверджених <i>Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 року № 541 на суму 3039 грн...</i></p>		<p>кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покалася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду»</p>
Справа № 684/694/15-к	Ухвала Старо синявського районного суду Хмельницької області від 15 вересня 2015 року	ч.1 ст.249 КК	<p>«...27 червня 2015 року близько 16 год. з метою ловлі риби, взявши із дому надувний човен «BARK» та риболовні сітки в кількості 7 шт. загальною довжиною 350 м. поїхав до водоймища «Христосів», яке розташоване поблизу смт.Стара Синява, яке являється гідрологічним заказником місцевого значення та входить до складу природно-заповідного фонду України, охороняється як національне надбання і є складовою частиною світової системи природних територій та об'єктів,</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каютям (ст. 45 КК)	«...вперше притягується до кримінальної відповідальності, щиро розкався у вчиненому злочині, активно сприяв його розкриттю, позитивно характеризується за місцем роботи, повністю добровільно відшкодував завдану злочинном шкоду.

			що перебувають під особливою охороною держави, де порушуючи встановлений порядок раціонального використання, охорони і відтворення риб, без спеціального дозволу, використовуючи сім риболовних сіток по 50 м. довжиною кожна, що є забороненим знаряддям лову риби, з використанням човна «BARK» близько 02.00 год. ночі 28 червня 2015 року здійснив незаконний вилов риби, вилловив рибу цінних видів: карася 1 екз., ляща 19 екз., окуня звичайного 2 екз., чим заподіяв водним ресурсам держави істотної шкоду на загальну суму 6031 грн. відповідно до розрахунку....»		Відповідно до ст. 12 КК України кримінальне правопорушення, передбачене ч.1 ст.249 КК України, класифікується, як злочин невеликої тяжкості....»
Справа № 648/240/13-к	Ухвала Білозерського районного суду Херсонської області від 13 лютого 2013 року	ч.1 ст. 249 КК	«...02.10.2012 року близько 07-00 год. за попередньою змовою, перебуваючи на Дніповсько-Бузькому лимані поблизу с.Широка Балка Білозерського району Херсонської області, умисно, в порушення вимог п.п. 3.15, 4.13, 4.14.1 Правил любительського та спортивного рибальства, без передбаченого законом дозволу з використанням заборонених засобів лову: мисинкових сіток, здійснили вилов судака у кількості 6 шт., чим спричинили значну шкоду рибному господарству України на загальну суму 3060 грн.....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...обвинувачуються в скоєні кримінального правопорушення, яке відповідно до ст. 12 КК України відноситься до злочинів невеликої тяжкості, мають сім'ї та постійне місце проживання, характеризуються задовільно, судимостей не мають, у скоєному розкаялись, сприяли розкриттю злочину та повністю відшкодували завдану шкоду»
Справа № 743/1600/15-к	Ухвала Ріпкинського районного суду Чернігівської області від 19 квітня 2016 року	ч.1 ст. 249 КК	«...за попередньою змовою групою осіб, 14.08.2015 р., перебуваючи на затоці р. Дніпро поблизу смт. Любеч Ріпкинського району Чернігівської області, без належних документів та дозволу займалися незаконним рибним добувним промислом, вилловивши, при цьому, рибу цінної породи, а саме: краснопірка в кількості 2 шт., вартістю 136 грн.; окунь в кількості 15 шт., вартістю 255 грн.; синець в кількості 272 шт., вартістю 23 120 грн., а всього на суму 23511 грн., що було обраховано відповідно до такс для обчислення розміру шкоди, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2011 р. N 1209, чим заподіяли істотну шкоду рибним запасам України на вказану суму...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...за інформацією УІАЗ УМВС України,обвинувачені раніше до кримінальної відповідальності не притягувались особи щиро розкаялись у вчиненому, активно сприяли розкриттю кримінального правопорушення, а квитанціями ПриватБанку від 18.04.2016 р. підтверджується сплата по 11755 грн. 50 коп., з призначенням відшкодування шкоди, завданої навколишньому природному середовищу завданих останніми»
Справа №366/529/14-к	Ухвала Іванківського районного суду Київської області 04 березня 2014	ч.1 ст. 249 КК	«...15 січня 2014 року близько 16 год., перебуваючи на території зони відчуження, з метою незаконного зайняття рибним добувним промислом, прибув до річки Прип'ять, де спутивши на воду гумовий човен та випливши на водний простір річки Прип'ять, у період часу з 16 год. 30 хв. до 19	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45	«... вперше вчинив кримінальне правопорушення невеликої тяжкості, щиро покаявся, активно сприяв розкриттю злочину, повністю відшкодував матеріальну шкоду, яку

	року		год., в порушення вимог п.7 ст.12 Розділу 2 <i>Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи»</i> , відповідно до якого на території зони відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення спортивне та промислове рибальство заборонено, та п.3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства», затверджених <i>наказом Державного комітету рибного господарства України №19 від 15.02.1999 року</i> , екологічно небезпечним способом, за допомогою рибальських спінінгів з використанням заборонених колючих знарядь лову типу «драк», виловив в річці Прип'ять рибу цінних та нечисленних її видів, а саме: сом - 19 шт., по ціні 425 грн. за 1 шт., лящ - 1 шт., по ціні 170 грн. за 1 шт., синець - 1 шт., по ціні 85 грн. за 1 шт. та товстолоб - 1 шт., по ціні 255 грн. за 1 шт. ОСОБА_3 своїми протиправними діями, умисно, порушуючи правила рибальства та охорони водних живих ресурсів, завдав істотної шкоди рибному господарству України на загальну суму 8585 (вісім тисяч п'ятсот вісімдесят п'ять) гривень.....»	КК)	завдано його діями, за місцем проживання характеризується позитивно, не заперечує проти задоволення клопотання про звільнення його від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, а тому він підлягає звільненню від кримінальної відповідальності на підставі <i>ст. 45 КК України</i> »
Справа № 207/466/15-к	Ухвала Баглійського районного суду м. Дніпродзержинська Дніпропетровської області від 12 жовтня 2016 року	ч.1 <i>ст. 249 КК</i>	«...маючи умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, 05 листопада 2014 року близько о 08.00 години, прибув на берег річки Коноплянка, де, реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки.....тобто, діючи умисно, незаконно займаючись рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальської сітки, виловивши при цьому рибу, а саме: карася, у кількості 97 одиниць, вартістю 17,00 грн. за один екземпляр; судака, у кількості 1 одиниця, вартістю 510 гривень за одиницю; плоскирку, у кількості 32 одиниці, вартістю 34 гривні за один екземпляр; сазана, у кількості 1 одиниця, вартістю 306 гривень за один екземпляр; щуку, у кількості 1 одиниці, вартістю 340 гривень за один екземпляр; плітку, у кількості 1 одиниця, вартістю 85 гривень за один екземпляр, чим заподіяв істотну шкоду на загальну суму 3978,00 гривень...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...вперше вчинений злочин невеликої тяжкості, матеріальна шкода на користь держави в особі Управління охорони, відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства в Дніпропетровській області у розмірі 3978,00 грн. відшкодована у повному обсязі, усунув заподіяну шкоду, у вчиненому щиро розкаявся»

Справа № 660/754/14-к	Ухвала Нововоронцовського районного суду Херсонської області від 13 червня 2014 року	ч.1 ст. 249 КК	<p>«... 30 квітня 2014 року, в період весняно-літньої заборони, визначеної наказом Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Херсонській області № 32 від 26.03.2014 року близько 20 год. 30 хв., умисно, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій, передбачаючи їх суспільно небезпечні наслідки і бажаючи їх настання, з корисливих мотивів, переслідуючи злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом, взявши із собою одну риболовецьку ліскову сітку: висотою 1,55 м., довжиною 40 м., розміром вічка 50 мм., яка є промисловим знаряддям лову, вийшов в брід на воду Каховського водосховища в с. Гаврилівка Нововоронцовського району Херсонської області, де встановив вказану ліскову сітку, а о 05 год., 01 травня 2014 року, за допомогою встановленої у воді сітки, здійснив незаконний вилов:</p> <ul style="list-style-type: none"> - 67 живих рибин виду «Карась сріблястий», вартістю 17 грн. за одну рибину, на загальну суму 1139 грн., - 5 живих рибин виду «плітка» вартістю 85 грн. за одну рибину, на загальну суму 425 грн., - 1-ну живу рибу виду «лящ» вартістю 170 грн., чим спричинив відповідно до такс, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року № 1209 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, спричиненого в результаті незаконного добування (збирання) чи знищення цінних видів водних біоресурсів» державі в особі Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Херсонській області істотну шкоду на загальну суму 1734 грн....» 	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«... скоїв кримінальне правопорушення вперше, вчинене кримінальне правопорушення відноситься відповідно до ст. 12 КК України до категорії невеликої тяжкості, раніше не судимий, вину визнав у повному обсязі та щиро розкався, повністю відшкодував завдану ним шкоду»
Справа № 183/1938/15	Ухвала Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 17 квітня 2015 року	ч. 1 ст. 249 КК	<p>«...10.03.2015 року о 19.00 годині прибув на берег річки Самара неподалік пансіонату «Лісний КБ Южний», розташованого в с. Орлівщина Новомосковського району Дніпропетровської області, де в нього виник злочинний умисел, направлений на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову, а саме рибальської сітки. Реалізуючи свій злочинний умисел, 10.03.2015 року, за допомогою заздалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - чотирьох рибальських сіток, в порушення вимог чинного законодавства України, не маючи належного дозволу на зайняття рибним</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...раніше не судимий, кримінальне правопорушення, яке віднесено законом до невеликої тяжкості, вчинив вперше, вину свою у вчиненні кримінального правопорушення визнав повністю та щиро розкався у скоєному. Також судом встановлено, що обвинуваченим у повному обсязі відшкодовано матеріальні збитки, завдані ним внаслідок скоєння

			добувним промислом, виданого компетентним органом, сів у гумовий човен та за допомогою одного весла вийшов на воду річки Самара у вищезазначеному місці. Відійшовши від берегу на деяку відстань, незаконно встановив у воді с. Самара поблизу пансіонату «Лісний КБ Южний» задалегідь заготовлені та принесені з собою заборонені знаряддя лову - чотири рибальські сітки, та зняли раніше встановлені ним заборонені знаряддя лову - чотири рибальські сітки, в яких вже знаходилась свіжовилловлена риба: карась, в кількості 33 одиниць, вартістю 17 грн. за одну одиницю; судак - 2 одиниці, вартістю 85 грн. за одну одиницю; щука - 3 одиниці, вартістю 340 грн. за одну одиницю; лящ, в кількості 1 одиниці, вартістю 170 грн. за одну одиницю; плоскирка - 5 одиниць, вартістю 34 грн. за одну одиницю; рак - 2 одиниці, вартістю 25,5 грн. за одну одиницю, чим спричинили матеріальну істотну шкоду в розмірі 3417 грн....»		кримінального правопорушення державі та цивільний позов до нього не було заявлено»
Справа № 536/1184/18	Ухвала Кременчуцького районного суду Полтавської області від 22 листопада 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...3 липня 2018 року біля 03 год. з метою незаконного зайняття рибним добувним промислом забороненим знаряддям лову, яким являється риболовна ліскова сітка,... де на належному йому гумовому човні з одним дерев'яним веслом пропливши біля 500 м від берега виставив зазначену риболовну сітку для виллову риби і таким способом 12 липня 2018 року біля 04 год. 30 хв. незаконно добув рибу загальною вагою 15 кг в кількості: плітка 47 шт. вартістю 85 грн. за 1 екземпляр, карась сріблястий 10 шт. вартістю 17 грн. за 1 екземпляр, плоскирка 22 шт. вартістю 34 грн. за 1 екземпляр, судак 3 шт. вартістю 510 шт. за 1 екземпляр, заподіявши шкоду водним біоресурсам у розмірі 6443 грн., що являється істотною шкодою...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...згідно ст.12 КК України злочин, передбачений ч.1 ст.249 КК України належить до злочинів невеликої тяжкості. Судом встановлено, що обвинувачується у вчиненні злочину невеликої тяжкості, раніше не судимий, характеризується позитивно, має на утриманні трьох малолітніх дітей, матеріальну шкоду відшкодував в повному обсязі, щиро покався, активно сприяв розкриттю злочину, раніше не судимий»
Справа № 536/2238/17	Ухвала Кременчуцького районного суду Полтавської області від 03 січня 2018 року	ч. 1 ст. 249 КК	«...05 грудня 2017 року біля 08 год. 30 хв. з метою незаконного зайняття рибним добувним промислом, не маючи належного дозволу, забороненими знаряддями лову, якими являються дві риболовні ліскові сітки: одна - довжиною 50 м, висотою 1,5 м, вічко сіткового полотна 35мм35 мм, друга - довжиною 50 м, висотою 1,5 м, вічко сіткового полотна 40ммх40 мм, ...встановив на воду згадані сітки і таким способом 05 грудня 2017 року біля 12 год. вилловив рибу відповідно до накладної №76 від 05 грудня 2017 року загальною вагою 17 кг в кількості: щука 4 шт.	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...згідно ст.12 КК України злочин, передбачений ч.1 ст.249 КК України належить до злочинів невеликої тяжкості. Судом встановлено, що обвинувачується у вчиненні злочину невеликої тяжкості, раніше не судимий, характеризується позитивно, має на утриманні трьох малолітніх дітей, матеріальну шкоду

			вартістю 340 грн. за 1 екземпляр, лящ 10 шт. вартістю 170 грн. за 1 екземпляр, карась сріблястий 3 шт. вартістю 34 грн. за 1 екземпляр, плоскирка 1 шт. вартістю 34 грн. за 1 екземпляр, окунь 4 шт. вартістю 17 грн. за 1 екземпляр, плітка 26 шт. вартістю 85 грн. за 1 екземпляр, краснопірка 8 шт. вартістю 68 грн. за 1 екземпляр, яка відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, заподіявши шкоду водним біоресурсам у розмірі 5967 грн., що являється істотною шкодою....»		відшкодував в повному обсязі, щиро покаявся, активно сприяв розкриттю злочину, раніше не судимий»
Справа № 536/1789/14-к	Ухвала Кременчуцького районного суду Полтавської області від 11 вересня 2014 року	<u>ч.1 ст.249 КК України</u>	«...18 червня 2014 року біля 21 год.30 хв. з метою незаконного зайняття рибним добувним промислом виставив незаконне знаряддя лову - перемети в кількості чотирьох штук довжиною по 100м з гачками в кількості 50 штук на кожному переметі загальною кількістю 200 штук і таким способом виловив рибу в кількості вісімнадцяти сомів вартістю 425 грн. за один вагою 22,5 кг, яка відноситься до водних живих ресурсів загальнодержавного значення, заподіявши шкоду водним біоресурсам згідно Такс для обчислення розміру відшкодування шкоди у розмірі 7650 грн., що являється істотною шкодою....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям (ст. 45 КК)	«...згідно ст.12 КК України злочин, передбачений ч.1 ст. 249 КК України належить до злочинів невеликої тяжкості. Судом встановлено, що обвинувачується у вчиненні злочину невеликої тяжкості, раніше не судимий, характеризується позитивно, має на утриманні трьох малолітніх дітей, матеріальну шкоду відшкодував в повному обсязі, щиро покаявся, активно сприяв розкриттю злочину, раніше не судимий»
Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України)					
Справа № 199/10398/13-к	Ухвала Амур-Нижньодніпровського районного суду міста Дніпропетровська від 04 жовтня 2013 року	<i>ст.242 ч.1 КК</i>	«.....обіймаючи посаду головного інженера ПрАТ «Нью Сервіс», призначеного наказом директора №11 від 09.07.2013 року відповідальним за дотримання природоохоронного законодавства на підприємстві, в період з 27.08.2013 року по 28.08.2013 року, знаходячись на робочому місці, розташованого по вул.Березинській, 48 м.Дніпропетровська, в робочий час з 08 год. по 17 год., діючи умисно, порушуючи вимоги: пунктів 3.2, 3.6, 5.1, 6.1, 6.6 посадової інструкції головного інженера ПрАТ «Нью Сервіс»; п.6 ч.2 ст.70, п.5 ч.1 ст.44 Водного Кодексу України; п.2.1.4 Наказу Державного комітету України по житловокомунальному господарству від 05.07.1995 року №30 «Про затвердження Правил	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України)	«..... вперше притягується до кримінальної відповідальності за вчинення злочину невеликої тяжкості, щиро покаявся, характеризується позитивно, працює головним інженером ПрАТ «Нью Сервіс», колектив якого просить передати його на поруки, а підозрюваний бажає спокутувати свою провину перед членами трудового колективу та виправити свою поведінку..., за умови, що він

			технічної експлуатації систем водопостачання та каналізації населених пунктів України»; п.4.2, 7.1 Наказу Держбуду України від 19.02.2002 року №37 «Правила приймання стічних вод підприємств у комунальні та відомчі системи каналізації населених пунктів України», здійснив скид стічних вод із забруднюючими речовинами ПрАТ «Нью Сервіс» у дощовий колектор за адресою: вул.Березинська, 48 м.Дніпропетровськ, що призвело до забруднення поверхневих вод озера Куряче у м.Дніпропетровську, наднормативним перевищенням гранично - допустимих норм хімічних сполук, а саме: ХСК, БСКп, нафтопродукти, ортофосфати, АПАР, внаслідок чого створив небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля....»		протягом року з дня передачі його на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку»
Справа КП № 236/459/18	Ухвала Краснолиманського міського суду Донецької області від 08 серпня 2018 року	ч. 2 ст. 240 КК	«....., працюючи директором ТОВ «Казка озеро» в м. Лиман Донецької області за відсутності дозволу на спеціальне водокористування, у період часу з 05.01.2016 по 06.09.2017, в порушення вимог ст..44, ст.. 48, ст.. 49 Водного кодексу України, ст.. 40 Закону України «Про охорону навколишнього середовища», з свердловини, яка розташована на території ТОВ «Казка озеро» в 4.0км на захід від м. Лиман в 250м від урізу води р.Сіверський Донець, глибина свердловини 65м, дебіт 13.5куб.м. на годину, 0.716тис.куб.м. на рік, самостійно здійснив забір підземних прісних вод в кількості 1982куб.м., які згідно «Переліку корисних копалин загальнодержавного значення», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 827 від 12.12.1994, відносяться до корисливих копалин загальнодержавного значення, чим завдано шкоди державі порушенням порядку користування підземними водами - 9380.81грн.....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України)	«....вперше притягається до кримінальної відповідальності, працює на посаді завідуючого господарством КЛПЗ «Лиманська Центральна районна лікарня», де позитивно характеризується. Трудовий колектив КЛПЗ «Лиманська Центральна районна лікарня», в якому працює, звернувся з клопотанням про передачу його на поруки трудового колективу. Сам обвинувачений запевнив, що він протягом року з дня передачі його на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадський порядок»
Справа № 628/1350/14-к	Ухвала Куп'янського міського районного суду Харківської області від 08 травня 2014 року	ч. 2 ст. 240 КК	«... в період з 12.09.2010 року по 19.02.2014 року, будучи начальником відділу водопостачання Відокремленого підрозділу «Куп'янське будівельно-монтажне експлуатаційне управління Державного підприємства «Південна залізниця», та будучи службовою особою, наділеною організаційно - розпорядчими та адміністративно - господарськими функціями, усвідомлюючи, що корисні копалини загальнодержавного значення, тобто підземні води, добуваються незаконно, без спеціального, отриманого	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст. 47 КК України)	«...скоїв кримінальне правопорушення середньої тяжкості, характеризується позитивно, кримінальне правопорушення скоїв вперше, щиро розкаюється в скоєному. Адміністрація і трудовий колектив звернулися до суду з письмовим клопотанням про передачу ОСОБА_2 на поруки

			<p>відповідно до закону дозволу на використання надр, неналежним чином поставився до виконання покладених на нього службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, внаслідок чого, в порушення вимог ст.ст. 19, 21 Кодексу України про надра, ст. 17 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання», їм не були вжиті необхідні заходи для отримання передбаченого чинним законодавством України спеціального дозволу на користування надрами - права на видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод, попереднього його узгодження з органами Міністерства охорони навколишнього середовища, Державним комітетом України з нагляду за охороною праці та Міністерства охорони здоров'я України, а також за його відсутності продовжено забір зазначеного роду вод, в результаті чого очолюваним ним відділом підприємства було зроблено незаконний видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод з артезіанських свердловин, розташованих на території Куп'янського району, Харківської області, для виробничих потреб підприємства, а також з подальшою реалізацією, води населенню для господарсько-питних потреб. За період з 01.01.2011 року по 30.09.2013 року незаконно добуто корисних копалин - підземних вод, що є корисними копалинами загальнодержавного значення, в обсязі 1040200 м3.....»</p>		<p>трудового колективу відокремленого підрозділу «Куп'янське будівельно-монтажне експлуатаційне управління Державного підприємства «Південна залізниця»</p>
Справа № 667/7022/14-к	Ухвала Дніпровського районного суду м. Херсона від 02 червня 2015 року	ч.1 ст. 249 КК	<p>«...07.05.2014 року близько 21.30, перебуваючи на річці Дніпро в районі Херсонського заводу скловиробів, розташованого за адресою: м. Херсон, пров. Янтарний, 2, діючи умисно, без передбаченого законом дозволу у період встановленої весняно-літньої нерестової заборони затвердженої наказом Управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та врегулювання рибальства в Херсонській області № 31 від 26.03.2014 року «Про встановлення весняно-літньої заборони на здійснення любительського та спортивного рибальства в рибогосподарчих водних об'єктах в зоні контролю Херсонрибоохорони у 2014 році», котрий поширюється на акваторію р.Дніпро, з використанням заборонених засобів лову, а саме мисинової сітки, здійснив незаконний вилов водних біоресурсів, а саме: риби пузанок у кількості 1072 шт., чим грубо порушив вимоги п. п. 3.15, 4.13 та 4.14.1 Правил</p>	<p>Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з передачею особи на поруки (ст.47 КК України)</p>	<p>»...згідно ст. 47 КК України, особу, яка вперше вчинила злочин невеликої або середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, та щиро покаялася, може бути звільнено від кримінальної відповідальності з передачею її на поруки колективу підприємства, установи чи організації за їхнім клопотанням за умови, що вона протягом року з дня передачі її на поруки виправдає довіру колективу, не ухилятиметься від заходів виховного характеру та не порушуватиме громадського порядку. Відповідно до протоколу</p>

			<p>любительського та спортивного рибальства, затверджених Державним комітетом рибного господарства України № 19 від 15.02.1999 року, займаючись таким чином незаконним рибним добувним промислом.</p> <p>Відповідно такс, затверджених <i>Постановою Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року № 1209 «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування збитків, спричинених в результаті незаконного добування чи знищення цінних видів водних біоресурсів», та висновку експерта за результатами проведеної судової інженерно-екологічної експертизи від 30.04.2015 №115/15-48 державі в особі Херсонрибоохорони спричинено істотну шкоду на загальну суму 182240,00 грн.</i></p>		<p>загальних зборів Садівничого товариства «Весна», членом якого є обвинувачений, від 30.05.2015 р. було вирішено звернутися до суду з клопотанням про передачу на поруки колективу СТ «Весна».</p> <p>Відповідно до клопотання Садівничого товариства «Весна» від 30.05.2015 р. колектив товариства просить звільнити ОСОБА_2 від кримінальної відповідальності, передбаченої <i>ст. 249 ч.1 КК України</i>, згідно <i>ст.47 КК України</i> та передати їм особу на поруки, при цьому колектив зобов'язується здійснювати заходи виховного характеру, спрямовані на недопущення вчинення особою, взятою на поруки нових злочинів, а також повідомляти про обставини, які перешкоджають виконанню виховних функцій»</p>
Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України)					
Справа 662/721/13-к	Ухвала Новотроїцького районного суду Херсонської області від 17 квітня 2013 року	ч. 2 <i>ст. 240 КК</i>	<p>«... будучи директором ТОВ «Сиваське РТП», розташованого смт. Сиваське по вул. Радянській, 36 Новотроїцького району, Херсонської області, маючи в розпорядженні підприємства артезіанську свердловину №15-502 в період з 01.01.2010 року по 31.12.2012 року, всупереч інтересам держави, умисно, незаконно, керуючись корисливими мотивами, в порушенні вимог <i>ст. 49 Водного Кодексу України</i>, не маючи дозволу на право здійснення спеціального водокористування, здійснив незаконне видобування води у кількості 11,7 тис. кубометрів, яка згідно <i>постанови Кабінету Міністрів України від 12.12.1994 № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»</i> віднесена до корисних копалин загальнодержавного значення, чим державі в наслідок самовільного водоспоживання було завдано збитків на суму 7886,66 тис. гривень...»</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України)	«..... являється особою, яка не є суспільно небезпечною, оскільки раніше до кримінальної відповідальності не притягувався. За місцем свого проживання характеризується позитивно, працює директором ТОВ «Сиваське РТП», спиртними напоями не зловживає, на засіданнях адміністративної комісії не розглядався. Кримінальне правопорушення невеликої тяжкості скоїв вперше та після вчинення кримінального правопорушення визнав свою вину. Враховуючи те що обвинувачений ..... 18.02.2013 року отримав дозвіл від державного

					управління охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області на спеціальне водокористування для ТОВ «Сиваське РТП» до 01.01.2016 року та 29.03.2013 року здійснив платіж за спеціальне водокористування у сумі 8974,35 гривень, тому вищевказане є гарантією, що він у майбутньому не вчинятиме тотожних кримінальних правопорушень, поважно ставитиметься до правил поведінки правослухняної людини, встановлених у державі та суспільстві, та буде поводити себе як законослухняний громадянин»
Справа № 628/4696/13-к	Ухвала Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 25 березня 2014 року	ч.2 ст. 240, ч.2 ст.367 КК	«....., в період з 08.08.2011 року по 02.12.2012 року, будучи директором комунального підприємства «Військове містечко», та будучи службовою особою, наділеною організаційно - розпорядчими та адміністративно - господарськими функціями, неналежним чином поставився до виконання покладених на нього службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, внаслідок чого, в порушення вимог ст. ст.19, 21 Кодексу України про надра, ст. 17 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання», їм не були вжиті необхідні заходи для отримання передбаченого чинним законодавством України спеціального дозволу відносно права на видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод, попереднього його узгодження з органами Міністерства охорони навколишнього середовища, Державним комітетом України з нагляду за охороною праці та Міністерства охорони здоров'я України, а також за його відсутності не зупинено забір зазначеного роду вод, в результаті чого очолованим ним підприємством було зроблено незаконний видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод з артезіанських свердловин, розташованих на території ...., з подальшою реалізацією видобутої води населенню для задоволення господарсько-питних потреб жителів сел. Курилівка-1, Куп'янського району, а також	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст.. 48 КК України)	«...у теперішній час у зв'язку із звільненням соціальний статус обвинуваченого змінився, та він перестав бути суспільно небезпечною особою, оскільки усунені обставини, що спричинили вчинення ним злочину та усунено можливість вчинення ним злочину у майбутньому. Крім того, з ....протоколу загальних зборів трудового колективу працівників комунального підприємства «Грушівське сільське комунальне господарство» від 24.02.2014 р., вбачається, що він оточений увагою у колективі, де у теперішній час працює»

			виробничих потреб підприємства, чим інтересам держави було завдано матеріальної шкоди в розмірі 1962345,98 гривень....»		
Справа № 598/1109/13-к	Ухвала Збараського районного суду Тернопільської області від 06 листопада 2013 року	ч.1 ст.242 КК	....., працюючи начальником Збараського міського комунального підприємства «Збараж» Теннопільської області, як службова особа, яка здійснює організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції...., порушуючи вимоги ст.44 Водного кодексу України, організував очолюваним підприємством упродовж з 09.02.2012р. по 13.02.2013р. аварійний скид неочищених зворотних вод з каналізаційної насосної станції у водний об'єкт господарсько-питного водокористування (в річку Гнізну) в кількості 106247,13 м ³ . Внаслідок вищевказаних дій, у води р.Гнізна надійшли неочищені стічні води з каналізаційно насосної станції, що спричинило забруднення водного об'єкта (перевищення вмісту аміаку - 6,11 мг/дм ³ при нормі 2,0 мг/дм ³) та становить небезпеку для здоров'я людей і довкілля, а також спричинило державним інтересам шкоду на загальну суму 17755,90 грн....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України)	«...обвинувачений раніше не судимий, вперше притягається до кримінальної відповідальності, у скоєному зізнався, визнав свою вину та щиро розкаюється, має на утриманні одну неповнолітню дитину, за місцем проживання та роботи характеризується виключно позитивно, зобов'язався в майбутньому не вчиняти протиправних дій. Також згідно розпорядження в.о. Збараського міського голови від 08 жовтня 2013 року №74 обвинувачений не працює на посаді начальника Збараського міського комунального підприємства «Збараж» Теннопільської області, у зв'язку із зайняттям якої і був вчинений злочин (на час розгляду справи звільнений з посади) та заподіяна шкода відшкодовується згідно графіку до бюджету»
Справа № 577/3101/13-к	Ухвала Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 27 червня 2013 року	ч.2 ст.240 КК	....., будучи особою, яка відповідальна на підприємстві за видобування підземної води, яка відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення, в порушення вимог ст.ст. 19,21 З У «Про надра», Постанови Кабінету міністрів України від 12.12.1994 №827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення», достовірно знаючи, що у ТОВ «Мотордеталь-Конотоп» відсутній дозвіл на користування надрами, умисно, незаконно видобував шляхом викачування протягом 2011-2013 років, до моменту отримання спеціального дозволу на користування надрами 20.05.2013 року підземні води для потреб підприємства. Таким чином, в період з 08.08.2011 року по 07.11.2012 року підприємством незаконно забрано 171930 м ³ підземних	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України)	Обвинувачений вперше вчинив злочин середньої тяжкості, на час кримінального провадження вчинене діяння втратило суспільну небезпечність, оскільки підприємство 20.05.2013 року отримало спеціальний дозвіл на користування надрами, не є суспільно небезпечною особою-працює на підприємстві «Мотордеталь-Конотоп», за місцем роботи характеризується позитивно, одружений, у зв'язках з кримінальним середовищем не

			вод....»		встановлено....»
Справа № 386/584/15-к	Ухвала Голованівського районного суду Кіровоградської області від 09 червня 2015 року	ч. 2 ст. 240 КК	«..., будучи відповідальною за водопостачання та ведення обліку по водопостачанню, у період з 17.10.2013 р по 17.04.2014 р , діючи умисно, з метою забезпечення виробничо-господарських потреб товариства з обмеженою відповідальністю Агрофірма «Надія» та господарсько-питних потреб жителів с. Роздол Голованівського району у водопостачанні, з мотивів збереження прихильності директора товариства з обмеженою відповідальністю Агрофірма «Надія», усвідомлюючи суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачаючи настання суспільно небезпечних наслідків і бажаючи їх настання, у порушення вимог статей 46, 48, 49, 59 Водного кодексу України, статей 16, 17 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання», «Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 321 від 13.03.2002р, достовірно знаючи, що термін дії дозволу № 10195 від 20.10.2008 р на спеціальне водокористування товариства з обмеженою відповідальністю Агрофірми «Надія» закінчився 16.10.2013 р, незаконно, із шахтного колодязя на воду № 1, ... за допомогою електронасосу ЕЦВ-6 здійснила видобування підземної питної води в об'ємі 1285 м3, яка відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення» № 827 від 12.12.1994 р, відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення. Розмір збитків, завданих територіальній громаді с. Роздол злочинними діями ОСОБА_1 внаслідок незаконного видобування корисних копалин загальнодержавного значення, становить 84745,75 грн....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст.. 48 КК України)	«... вперше скоїла кримінальне правопорушення , яке згідно ст. 12 КК України , відноситься до категорії середньої тяжкості , щиро розкалася , по місцю проживання та роботи характеризується позитивно. Посткримінальна поведінка свідчить про те, що вчинене нею діяння втратило суспільну небезпечність , а підозрювана перестала бути суспільно-небезпечною особою, оскільки після виявлення кримінального правопорушення була звільнена від виконання обов'язків за водопостачання та облік, відповідальним за водопостачання та облік в 2014 році було призначено. Крім того, ТОВ АФ «Надія» майже повністю відшкодувало збитки, заподіяні громаді незаконним забором води , а також одержало дозвіл на спеціальне водокористування на 5 років....»
Справа № 662/721/13-к	Ухвала Новотроїцького районного суду Херсонської області від 17 квітня 2013 року	ч.2 ст. 240 КК	«...являючись посадовою особою, маючи в розпорядженні підприємства артезіанську свердловину №15-502 в період з 01.01.2010 року по 31.12.2012 року, всупереч інтересам держави, умисно, незаконно, керуючись корисливими мотивами, в порушенні вимог ст. 49 Водного Кодексу України, не маючи дозволу на право здійснення спеціального водокористування, здійснив незаконне видобування води у кількості 11,7 тис. кубометрів, яка згідно постанови Кабінету	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст.. 48 КК України)	«...являється особою, яка не є суспільно небезпечною, оскільки раніше до кримінальної відповідальності не притягувався. За місцем свого проживання характеризується позитивно, працює директором ТОВ «Сиваське РТП», спиртними напоями не зловживає,

			<p><i>Міністрів України від 12.12.1994 № 827 «Про затвердження переліків корисних копалин загальнодержавного та місцевого значення»</i> віднесена до корисних копалин загальнодержавного значення, чим державі в наслідок самовільного водоспоживання було завдано збитків на суму 7886,66 тис. гривень....»</p>		<p>на засіданнях адміністративної комісії не розглядався. Кримінальне правопорушення невеликої тяжкості скоїв вперше та після вчинення кримінального правопорушення визнав свою вину. Враховуючи те що обвинувачений 18.02.2013 року отримав дозвіл від державного управління охорони навколишнього природного середовища в Херсонській області на спеціальне водокористування для ТОВ «Сиваське РТП» до 01.01.2016 року та 29.03.2013 року здійснив платіж за спеціальне водокористування у сумі 8974,35 гривень, тому вищевказане є гарантією, що він у майбутньому не вчинить тотожних кримінальних правопорушень, поважно ставитиметься до правил поведінки правослухняної людини, встановлених у державі та суспільстві, та буде поводити себе як законослухняний громадянин....»</p>
Справа № 628/4696/13-к	Ухвала Куп'янського міськрайонного суду Харківської області від 25 березня 2014 року	ч.2 ст. 240, ч.2 ст.367 КК	<p>»...в період з 08.08.2011 року по 02.12.2012 року, будучи директором комунального підприємства «Військове містечко», та будучи службовою особою, наділеною організаційно - розпорядчими та адміністративно - господарськими функціями, неналежним чином поставився до виконання покладених на нього службових обов'язків через несумлінне ставлення до них, внаслідок чого, в порушення вимог ст. ст. 19, 21 Кодексу України про надра, ст. 17 Закону України «Про питну воду та питне водопостачання», їм не були вжиті необхідні заходи для отримання передбаченого чинним законодавством України спеціального дозволу відносно права на видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод..., у зв'язку з чим інтересам держави було завдано матеріальної шкоди в розмірі 1962345,98 гривень....»</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України)	<p>«...станом на час розгляду справи особа не є директором КП «Військове містечко», а працює директором КП «Грушівське сільське комунальне господарство». Обстановка змінилась настільки, що діяння, яке інкримінується, втратило суспільну небезпеку, і не є суспільно небезпечною особою в розумінні КК України, оскільки не є посадовою особою. У клопотання міститься прохання взяти до уваги протокол зборів трудового колективу КП «Грушівське сільське комунальне господарство», який, на думку сторони захисту, підтверджує</p>

					відсутність суспільної небезпеки, а також, що теперішнім директором КП «Військове містечко» вчинено дії, що свідчать про щире каяття обвинувачених осіб, а саме, направлено до уповноважених органів листів щодо роз'яснення порядку отримання дозволу на право користування надрами, а також, що страждає тяжкою хворобою (хронічним пієлонефритом)»
Справа № 598/1109/13-к	Ухвала Збараського районного суду від 06 листопада 2013 року	ч.1 ст.242 КК	«...діючи усупереч вимогам чинного законодавства, начальник Збараського міського комунального підприємства «Збараж», порушуючи вимоги ст.44 Водного кодексу України, організував очолюваним підприємством упродовж з 09.02.2012 р. по 13.02.2013р. аварійний скид неочищених зворотних вод з каналізаційної насосної станції у водний об'єкт господарсько-питного водокористування (в річку Гнізну) в кількості 106247,13 м3...»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст.. 48 КК України)	«...відповідно до ст.12 КК України, злочин вчинений обвинуваченим класифікується, як злочин невеликої тяжкості, обвинувачений раніше не судимий, вперше притягається до кримінальної відповідальності, у скоєному зізнався, визнав свою вину та щиро розкаюється, має на утриманні одну неповнолітню дитину, за місцем проживання та роботи характеризується виключно позитивно, зобов'язався в майбутньому не вчиняти протиправних дій. Також згідно розпорядження в.о. Збараського міського голови від 08 жовтня 2013 року №74 обвинувачений ... не працює на посаді начальника Збараського міського комунального підприємства «Збараж» Теніпільської області, у зв'язку із зайняттям якої і був вчинений злочин (на час розгляду справи звільнений з посади) та заподіяна шкода відшкодовується згідно графіку до бюджет»
Справа № 483/788/17	Ухвала Очаківського	ч. 2 ст. 240, ч. 2 ст. 367 КК	«...перебуваючи на території ПАТ «Очаківський рибоконсервний комбінат», обіймаючи посаду виконуючого	Звільнення від кримінальної	«...Злочини, у вчиненні яких обвинувачується відповідно до ч.

	міськрайонного суду Миколаївської області від 03 липня 2017 року		<p>обовязки генерального директора, тобто будучи службовою особою, яка виконує організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, діючи із необережністю, всупереч вимог ст.ст. 16, 19, 21 Кодексу України «Про надра», ст.ст. 48, 49 <i>Водного кодексу України</i> та своїх повноважень, в період часу з 01 січня по 25 квітня 2014 року за відсутності спеціального дозволу на користування надрами та дозволу на спеціальне водокористування, за допомогою артезіанської свердловини № 5734/2 за адресою: м. Очаків, вул. Рибачька, 9 здійснив незаконне видобування прісної води, яка відноситься до корисних копалин загальнодержавного значення, затверджених <i>Постановою Кабінету міністрів України № 827 від 12 грудня 1994 року</i>, в результаті чого видобув та використав 12 001 кубічний метр води...»</p> <p>Крім того, ... неналежно виконуючи свої службові обовязки, через несумлінне ставлення до них, проявляючи злочинну недбалість, не перевіривши, що у підприємства, яке він очолює, 06 вересня 2013 року закінчився дозвіл на спеціальне водокористування, в порушення вимог п. 10 Статуту ПАТ «ОРКК», п. 9 ст. 44, ст. 49 <i>Водного кодексу України</i>, ст.ст. 16, 19, 21, 23 Кодексу України «Про надра», в період часу з 01 січня по 25 квітня 2014 року не вжив заходів, спрямованих на отримання дозволу на спеціальне водокористування та дозволу на користування надрами, внаслідок чого при здійсненні господарської діяльності ПАТ «ОРКК» було допущено незаконний забір підземних прісних вод із артезіанської свердловини ... за відсутності дозволу на спеціальне водокористування та дозволу на користування надрами в об'ємі 12001 кубічний метр води, ...в результаті чого заподіяно матеріальні збитки державі на суму 898514 грн 87 коп., що відповідно до примітки 4 <i>ст. 364 КК України</i> є тяжкими наслідками....»</p>	відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України)	<p>2 <i>ст. 12 КК України</i>, є злочинами середньої тяжкості.</p> <p>Згідно з ч. 1 ст. 23 Кодексу України «Про надра» (із змінами, внесеними згідно із <i>Законом № 2849-VI від 22 грудня 2010 року</i>, в редакції <i>Закону № 867-VIII від 08 грудня 2015 року</i>), землевласники і землекористувачі в межах наданих їм земельних ділянок мають право без спеціальних дозволів та гірничого відводу видобувати підземні води (крім мінеральних) для всіх потреб, крім виробництва фасованої питної води, за умови, що обсяг видобування підземних вод із кожного з водозаборів не перевищує 300 кубічних метрів на добу.</p> <p>Як встановлено у судовому засіданні, забір води із свердловин ПАТ «Очаківський рибоконсервний комбінат» за вказаний в обвинувальному акті період не перевищував 300 кубічних метрів на добу, а отже на даний час при використанні підземних вод у вказаній кількості відсутня необхідність в отриманні спеціального дозволу.</p> <p>Особа є раніше не судимим, характеризується позитивно, повністю визнав вину в інкримінованих йому злочинах»</p>
Справа № 342/208/15-к	Ухвала Городенківського районного суду Івано-Франківської області від 03 грудня 2015 року	ч. 2 <i>ст. 240 КК</i>	«..., працюючи на посаді директора ДП «Городенківська птахофабрика» і, виконуючи організаційно-розпорядчі та адміністративно-господарські функції, визначені Статутом вказаного підприємства, затвердженим 27.12.2010 року, ...у період з 27.11.2012 р. по 24.10.2013 р., діючи в порушення вимог ст.ст. 19, 21 Кодексу України «Про надра», ст.ст. 48, 49 <i>Водного кодексу України</i> та п.п. 2, 3 Порядку погодження та видачі дозволів на спеціальне водокористування, ОСОБА 5	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із зміною обстановки (ст. 48 КК України)	«...вперше вчинив кримінальне правопорушення, вину визнав, у вчиненому розкався, на утриманні має двоє неповнолітніх дітей, не працює, є інвалідом 3-ї групи, за місцем проживання характеризується позитивно, на обліку в нарколога і психіатра не

			допустив незаконне видобування Дочірнім підприємством «Городенківська птахофабрика» ПАТ «Авангард» корисних копалин загальнодержавного значення підземної прісної води із трьох артезіанських свердловин, які знаходяться за межами птахофабрики, для потреб очолюваного ним товариства, а саме - водопостачання на забезпечення господарсько-питних та виробничих потреб без отримання дозволу на спеціальне використання води. За період часу з 27.11.2012 р. по 24.10.2013 р. ДП «Городенківською птахофабрикою» ПАТ «Авангард» незаконно видобуто 42 700 кубічних метрів води, чим завдано збитки на суму 1976445 грн. ....»		числиться, підтримав клопотання свого захисника про звільнення його від кримінальної відповідальності у зв'язку зміною обстановки»
Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК)					
Справа № 206/6641/18	Ухвала Самарського районного суду м. Дніпропетровська від 23 січня 2019 року	ч. 1 ст. 249 КК	«.....маючи умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - двох рибальських сіток з вічком 50x50, довжиною 50 м, висотою 1,5 м, 12.05.2015, приблизно о 17 години 00 хвилин, прибув до р. Самара...Реалізуючи свій злочинний умисел на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою задалегідь заготовленого та принесеного з собою забороненого знаряддя лову - двох рибальських сіток з вічком, у той же день, тобто 12.05.2015, приблизно о 17 години 20 хвилин, порушуючи вимоги чинного законодавства, тобто не маючи законного дозволу на зайняття рибним добувним промислом, зняв раніше незаконно встановлені сітки з упійманою у них рибою: судак - 1 одиницю, карась - 39 одиниць, лящ - 1 одиницю, сазан - 1 одиницю, краснопірка - 1 одиницю, плоскирка - 1 одиницю, окунь - 21 одиницю....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК)	«.... особі було вручено повідомлення про підозру у скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 249 КК України. Злочин, передбачений ч. 1 ст. 249 КК України закінчено 12.05.2015 року, тобто з моменту скоєння злочину минуло більше трьох років, перебіг давності яких не зупинявся та не переривався з підстав, визначених ч. 2, ч. 3 ст. 49 КК України. ... протягом всього часу нових злочинів не вчиняв, від досудового слідства та суду не ухилялися»
Справа № 185/6319/15-к	Ухвала Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 12 червня 2015 року	ч. 1 ст. 242 КК України	«.....будучи посадовою особою юридичної особи приватного права, генеральний директор ТОВ «Фішер», діючи умисно, явно виходячи за межі наданих йому повноважень, вчинив порушення правил охорони вод. Внаслідок проведення скиду води зі ставка, який використовується ТОВ «Фішер» до річки В'язівок, яка знаходиться на території В'язівської сільської ради Павлоградського району, без відповідних дозвільних документів та з порушенням вимог ст.ст. 6, 51, 95 Водного кодексу України та п.2.1 «Інструкції про порядок здійснення	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК)	«.....Відповідно до ст. 12 КК України кримінальне правопорушення, передбачене ч. 1 ст. 242 КК України відноситься до злочинів невеликої тяжкості, строк давності притягнення до кримінальної відповідальності за який, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 49 КК України, становить три роки та спливає до 06 вересня 2014 року.»

			штучного розведення, вирощування водних живих ресурсів та їх-використання в спеціальних товарних рибних господарствах» відбулось зниження рибопродуктивності водойми внаслідок загибелі кормових організмів у рибогосподарському водному об'єкті (бентосу та планктону), змінено природні властивості рибогосподарського водного об'єкту та створило небезпеку для навколишнього природного середовища...»		
Справа 195/260/14-к	Ухвала Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 07 чрвня 2016 року	ч. 1 <i>ст. 249 КК</i>	«... 20.04.2013 року близько о 21.30 годині прибув на берег Каховського водосховища поблизу с. Іллінка Томаківського району Дніпропетровської області, де маючи намір на незаконне зайняття рибним добувним промислом за допомогою забороненого знаряддя лову - рибальських сіток, та в період заборони лову риби, в порушення ст. 3.15 «Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водоймах України», затверджених наказом Державного комітету рибного господарства України» № 19 від 15 лютого 1999 р., а також в порушення ст. 4.14.3. вищевказаних правил виловив при цьому рибу в кількості: карась - 22 шт., вартістю 17 гривень за один екземпляр на суму 374 грн., плітка - 85 шт., вартістю 85 грн. за один екземпляр на суму 7225 гривень, чим спричинив, згідно доповнення до Постанови Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 року № 1209, істотну шкоду державі в особі управління охорони, використання і відтворення водних біоресурсів та регулювання рибальства у Дніпропетровській області на загальну суму 7599 гривень.....»	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК)	«...особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину невеликої тяжкості, за вчинення якого передбачене покарання у виді обмеження волі, минуло три роки. Враховуюче вищевикладене, суд вважає за можливе закрити дане кримінальне провадження, звільнивши обвинуваченого від кримінальної відповідальності, на підставі <i>ст. 49 КК України</i> , ч. 2 п. 1 ст. 284, 285, 286 <i>КПК України</i> , так як на момент розгляду справи в суді сплинули строки давності притягнення його до кримінальної відповідальності за ч. 1 ст. 249 <i>КК України</i> »
Справа №619/6342/13-к	Ухвала Дергачівського районного суду Харківської області від 11 грудня 2018 року	ч. 2 ст. 240, ч. 2 ст. 367 <i>КК</i>	«...при здійсненні господарської діяльності, директор КП «Дергачівський комунальник», знаючи, що в очолюваного їм підприємства не має спеціального дозволу державного управління охорони навколишнього природного середовища в Харківській області на користування надрами, у період часу з 01.10.2011 по 30.11.2012, в порушення ст.ст. 44, 49 <i>Водного кодексу України</i> , явно виходячи за межі наданих йому повноважень, достовірно знаючи про те, що у підприємства відсутній дозвіл на спеціальне водокористування, самовільно організував та здійснив, зі свердловини, яка знаходиться на території м. Дергачі, незаконний видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод в обсязі 317810 м3, тобто вчинив дії, які дозволяються	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК)	«...відповідно до п. 3 ч. 1 <i>ст. 49 КК України</i> особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки: п'ять років - у разі вчинення злочину середньої тяжкості. Кримінальне правопорушення є злочином середньої тяжкості, з дня вчинення минуло більше п'яти років»

			<p>тільки у виняткових випадках за наявності спеціального дозволу, тим самим перевищив свої службові повноваження. Директор КП «Дергачівський комунальник», при вищеописаних обставинах, в період часу з 01.10.2011 по 30.11.2012, в порушення вимог ст.ст. 44, 49 Водного кодексу України, достовірно знаючи про відсутність в очолюваному ним підприємстві спеціального дозволу на користування надрами, самовільно організував та здійснив незаконний видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод в обсязі 317810 м3, чим заподіяв збитків державі на суму 4195130 гривень 52 копійки....»</p>		
Справа №619/6342/13-к	Ухвала Дергачівського районного суду Харківської області від 11 грудня 2018 року	ч. 2 ст. 240, ч. 2 ст. 367 КК	<p>«...директор КП «Дергачівський комунальник», знаючи, що в очолюваного їм підприємства не має спеціального дозволу державного управління охорони навколишнього природного середовища в Харківській області на користування надрами, у період часу з 01.10.2011 по 30.11.2012, в порушення ст.ст. 44, 49 Водного кодексу України, явно виходячи за межі наданих йому повноважень, достовірно знаючи про те, що у підприємства відсутній дозвіл на спеціальне водокористування, самовільно організував та здійснив, зі свердловини, яка знаходиться на території м. Дергачі, незаконний видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод в обсязі 317810 м3, тобто вчинив дії, які дозволяються тільки у виняткових випадках за наявності спеціального дозволу, тим самим перевищив свої службові повноваження та здійснив незаконний видобуток корисних копалин загальнодержавного значення - підземних прісних вод в обсязі 317810 м3, чим заподіяв збитків державі на суму 4195130 гривень 52 копійки...»</p>	Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності (ст. 49 КК)	«.....кримінальні правопорушення, передбачені ч.2 ст.240, ч.2 ст. 367 КК України за якими обвинувачується відповідно до ст.12 КК України є злочинами середньої тяжкості. Відповідно до п.3 ч.1 ст.49 КК України особа звільняється від кримінальної відповідальності, якщо з дня вчинення нею злочину і до дня набрання вироком законної сили минули такі строки: п'ять років - у разі вчинення злочину середньої тяжкості»

Додаток Г

Додаток Г

Додаток Д

Додаток Е

Список публікацій

І.В. Берднік за темою дисертації

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів: теоретичні та прикладні засади: монографія. Київ: «Дакор», 2019. 534 с.
2. Берднік І.В., Погребняк С.В. Генезис кримінально-правової охорони водних ресурсів у законодавстві Нового часу. *Право і суспільство*. 2016. 1 ч. №2. С. 119-124.
3. Берднік І.В., Погребняк С.В. Історія розвитку кримінального законодавства про відповідальність за незаконний видобуток водних біологічних ресурсів у період Нового часу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. №36. С. 80-83.
4. Берднік І.В. Співвідношення понять «водний ресурс» та «водний об'єкт». *Підприємство, господарство і право*. 2017. №12. С. 139-142.
5. Берднік І.В. Особливості кваліфікуючих ознак злочину «Забруднення моря». *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 6 (21). Том 2. С. 110-113.
6. Берднік І.В. Проблемні питання визначення об'єктивних ознак складу злочину «Забруднення моря». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. Вип. 30. Том 2. С. 52-55.
7. Берднік І.В. Порівняльна характеристика кримінально-правової охорони водних ресурсів за законодавством України, Білорусії та Росії. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2017. Вип. 6. Том 3. С. 53-56.
8. Берднік І.В. Історія кримінально-правової охорони водних ресурсів до початку ХІХ століття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2017. Випуск 47. Том 3. С. 37-40.
9. Берднік І.В. Основні орієнтири відмежування окремих злочинів, що посягають на водні ресурси, від адміністративних правопорушень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 285-289. URL: http://www.pap.in.ua/2_2018/85.pdf

(дата звернення: 01.02.2020).

10. Берднік І.В. Проблеми кримінально-правової кваліфікації порушення правил охорони вод (стаття 242 Кримінального кодексу України). *Судова та слідча практика в Україні*. 2018. №6. С. 16-22.

11. Берзін П.С. Берднік І.В. Поняття ґрунтового покриву (поверхневого) шару земель та незаконного заволодіння ним: кримінально-правові аспекти. *Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць*. Вип. 81 / редкол.: В.В. Завальнюк (голов. ред.) та ін. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 190 с. - С. 9-13.

12. Берднік І.В. Особливості кваліфікації злочинів під час конкуренції кримінально-правових норм (на прикладі ст. 239¹ КК України та ст. 239² КК України). *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 189-192.

13. Берднік І.В. Особливості механізму заподіяння шкоди водним ресурсам та їх кримінально-правової охорони. *Правові новели*. 2018. № 6. С. 128-133.

14. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів за законодавством окремих країн світу. *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 104-108.

15. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона водних ресурсів за законодавством України, Казахстану, Грузії та Азейбарджану: порівняльно-правовий аспект. *Право і суспільство*. 2018. №1. С. 228-233.

16. Берднік І.В. Проблеми застосування судами норм КК України про звільнення від кримінальної відповідальності за злочини, що посягають на водні ресурси. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1. С. 112-122.

17. Берднік І.В. Заходи, які застосовуються поза межами кримінальної відповідальності особи, за злочини, що посягають на водні ресурси. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 7 (281). С. 176-181.

18. Берднік І.В. Проблеми застосування судами норм КК України про звільнення від відбування покарання з випробуванням за злочини, що посягають на водні ресурси. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 2. С. 97–106.

19. Берднік І.В. Розвиток кримінального законодавства у сфері охорони водних ресурсів у ХІХ столітті. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2017. № 4. (volume 2). С. 29-33.

20. Бердник И.В. Развитие советского уголовного законодательства об охране водных ресурсов. *Legea si Viata*. 2017. №12/2 (312). С.23-26.

21. Бердник И.В. Субъекты составов преступлений, посягающих на водные ресурсы. *Legea si Viata*. 2018. №12/2 (324). С.13-17.

22. Berdник I.V. Concerning the issue on determining the objective evidence of the “Sea pollution” crime. *Social and Legal Sciences*. Vol. 1. №. 2. November 2018. P. 5-11.

23. Берднік І.В. До питання про об’єктивні ознаки злочину порушення правил охорони вод. *Recht der Osteuropäischen Staaten (ReOS)*. 2018. №1. С.1-18. URL: http://www.reos.uni-goettingen.de/wp-content/uploads/2018_S1_18.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

24. Берднік І. В. Водні ресурси: поняття та загальна характеристика. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2017. № 6 (28) С. 94-98.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Берднік І.В. Співвідношення понять «водний ресурс», «водний об’єкт», «землі водного фонду», «водні ресурси континентального шельфу». *Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 1-2 грудня 2017 р.). Харків: Східноукраїнська наукова юридична організація, 2017. Ч. 1. С.84-88.

2. Берднік І.В. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища за законодавством деяких країн світу. *Теорія і практика сучасної юриспруденції*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8-9 грудня 2017 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2017. Ч. 2. С.75-78.

3. Берднік І.В. Поняття водного ресурсу у законодавстві України. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти*: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конф.

(Чернігів, 14 грудня 2017 р.). Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2017. С. 205-307. URL: https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/Zbirnyk_inn.pdf (дата звернення: 01.02.2020).

4. Берднік І.В. Відмежування складу злочину, передбаченого ст. 239¹ Кримінального кодексу України, від суміжних складів злочинів. *Ukraine - EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers.* (Slovak Republic – Czech Republic, april 24-28, 2018): Chernihiv: CNUT, 2018. С.15-18.

5. Берднік І.В. Наслідки кваліфікованого складу злочину «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Херсон, 1-2 червня 2018 р.). Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 101-104.

6. Берднік І.В. Concerning the issue on determining the objective evidence of the “Sea pollution” crime. *Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 8-9 червня 2018 р.). Київ: Центр правових наукових досліджень, 2018. Ч. 2. С. 28-32.

7. Берднік І.В. Суб’єктивні ознаки злочину «Порушення правил охорони вод» (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Треті Таврійські юридичні наукові читання: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 18-19 травня 2018 р.). Київ: Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, 2018. С. 69-72.

8. Берднік І.В. Діяння як об’єктивна ознака порушення правил охорони вод (ст. 242 кримінального кодексу України). *Актуальні проблеми публічного та приватного права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 25 травня 2018 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2018. С.89-92.

9. Берднік І.В. Об’єкт злочину «Порушення правил охорони вод (стаття 242 Кримінального кодексу України)». *Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства: матеріали міжнар. наук.-практ.*

конф. (Харків, 16-17 лютого 2018 р.). Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2018. С. 65-69.

10. Берднік І.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил охорони вод за законодавством окремих зарубіжних країн. *Сучасний вимір держави і права: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 18-19 травня 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «центр правничих ініціатив», 2018. Ч. 1. С.22-25.

11. Берднік І.В. Наслідки як об'єктивна ознака порушення правил охорони вод (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Становлення громадського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Дніпро, 4-5 травня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С.67-69.

12. Берднік І.В. Кваліфікуючі ознаки злочину «Забруднення моря». *Право як ефективний суспільний регулятор: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Львів, 16-17 лютого 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С.12-16.

13. Берднік І.В. Основні орієнтири відмежування злочину, передбаченого ст. 243 КК України від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 59¹ КУпАП. *Юридична наука: виклики і сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Одеса, 8-9 червня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 73-77.

14. Берднік І.В. Особливості визначення суб'єкта порушення правил охорони вод (ст. 242 Кримінального кодексу України). *Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Ірпінь, 1 березня 2018 р.). Ірпінь: Університет Державної Фіскальної служби України, 2018. С. 20-23.

15. Берднік І.В. Земля як предмет злочинів у сфері кримінально-правової охорони водних ресурсів. *Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку правової системи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* (Дніпро,

8-9 листопада 2018 р.). Дніпро: Дніпровський гуманітарний університет, 2018. С. 159-161.

16. Безпосередні об'єкти злочинів, що посягають на водні ресурси. *Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти*: матеріали VII міжнар. наук.-практ. конф. (Чернігів, 12 грудня 2018 р.). Чернігів: Чернігівський національний технологічний університет, 2018. С. 226-230. URL: <https://www.stu.cn.ua/media/files/conference/inoroz2018-t.pdf> (дата звернення: 01.02.2020).

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Берднік І.В. Відмежування злочинів, що посягають на водні ресурси від злочинів проти власності. *Актуальні проблеми науки і практики*. Чернігів: ЧНТУ, 2018. № 1(4). С. 35-40.

2. Берднік І.В. Об'єкт злочину в кримінальному праві України: проблемні питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. Ч.1. Том 3. С. 9-12.

Відомості про апробацію результатів дисертації

Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції доповідалися Берднік І.В. на міжнародних науково-практичних конференціях, а саме: «Актуальні питання юридичної теорії та практики: наукові дискусії» (м. Харків, 1-2 грудня 2017 р.); «Теорія і практика сучасної юриспруденції» (м. Київ, 8-9 грудня 2017 р.); «Інноваційний розвиток інформаційного суспільства: економіко-управлінські, правові та соціокультурні аспекти» (Чернігів, 14 грудня 2017 р., 12 грудня 2018 р.); «Ukraine - EU. Innovations in Education, Technology, Business and Law: collection of international scientific papers» (Slovak Republic – Czech Republic, april 24-28, 2018); «Особливості нормотворчих процесів в умовах адаптації законодавства України до вимог Європейського Союзу» (м. Херсон, 1-2 червня 2018 р.); «Актуальні питання теорії та практики застосування сучасного вітчизняного та міжнародного права» (м. Київ, 8-9 червня 2018 р.); «Треті Таврійські юридичні наукові читання» (м. Київ, 18-19 травня 2018 р.); «Актуальні проблеми публічного та приватного права» (м. Запоріжжя, 25 травня 2018 р.); «Вплив юридичної науки на розвиток міжнародного та національного законодавства» (м. Харків, 16-17 лютого 2018 р.); «Сучасний вимір держави і права» (м. Львів, 18-19 травня 2018 р.); «Становлення громадського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя» (м. Дніпро, 4-5 травня 2018 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 16-17 лютого 2018 р.); «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 8-9 червня 2018 р.); «Сучасний стан кримінального законодавства України: шляхи реформування» (м. Ірпінь, 1 березня 2018 р.); «Інтеграція юридичної науки і практики як основа сталого розвитку правової системи» (м. Дніпро, 8-9 листопада 2018 р.).